

ימי מוֹהַרְנָ"ת

ברקע כתב ידו של מורנו הרב רבי נתן מברסלב זי"ע

ספר ימי מוהרנ"ת

ימי מורנו ורבינו הרב רבי נתן

חלק ראשון

בו יספר מענין התקרבות מורנו הצדיק הרב רבי נתן
זצ"ל אל רבנו הקדוש אור האורות מורנו ורבנו הרב
רבי נחמן מברסלב זי"ע והעתים אשר עברו עליו
מיום התקרבותו אליו עד יום הסתלקותו ז"ל, וכמה
ספורים נפלאים מרבנו ז"ל, כמבאר בהקדמה, לה נא
ראה שמה.

נוסח השער בהוצאה ראשונה

הובא לדפוס על ידי
מכון אב"ן שתיה ביתר עלית
אלול ה'תשס"ט

ספרי רבי נחמן מברסלב ותלמידיו

יו"ר: הרב עודד ניצני
עורך ראשי: הרב עופר שלמה גיסין
עורך אחראי: הרב דוד הרפז
ניהול פרויקט: הרב יונתן להב

השתתפו בעריכת כרך זה:

הכרעת נוסחאות: הרב אליעזר חשין
ניקוד ופיסוק: הרב אשר ירבלום
הרחבת ביאורים: הרב יוסף מוסן-לוי
הגהת והוספת מראי מקום וביאורים: הרב עופר שלמה גיסין
עריכת מפות עתיקות: הרב עודד ניצני
הרהות: הרב אביחי כהן

הרהות: הרב דניאל עטיה
הרב שלמה ידידיה הכהן
הרב יעקב לנצר

סדר ועימוד: הרב פנחס טייבר
כריכה ושערים: חיים מושקין, ר. פלד

מהדורה זו, הודפסה בסיוע קרן
"שי למורא"
לעילוי נשמת ידידנו הבלתי נשכח
שי שמע ז"ל בן עובדיה ושושנה
נלב"ע י"ח אייר ל"ג בעומר ה'תשס"ח
בעלותו לציון הרשב"י
ת.נ.צ.ב.ה.

כרך זה הונצח לזכרה של מרגוש בת איידור ופאולה

מכון אב"ן שתיה

לעילוי נשמת אברהם נחמן ניצני הי"ד
נעקדה"ש - כ"ח כסלו תשס"ב

*

ת"ד 30074 ביתר עילית טלפון: 1599-5-10000
האתר: evenshtia.com

© כל הזכויות שמורות לעמותת אבן שתיה ע"ר - 580379600
אין להעתיק, לשכפל, להפיץ או לעשות שום שימוש אחר בספר זה ללא אישור מפורש בכתב מהמוציא לאור.

בחסדי השם יתברך, הננו זוכים להגיש לפני הציבור הרחב את הספר ימי מוהרנ"ת. ספר זה מצטרף לספרים שכבר יצאו לאור בסדרת כתבי ברסלב המפוארת והמדויקת בהוצאת מכון אב"ן שתייה.

אלה ההוספות וההידורים שנוספו בספר שלפניכם:

הגהה מדוקדקת - הספר עבר הגהה מדוקדקת על פי דפוסים ישנים וכתבי יד, תוקנו בו טעויות ושיבושי מילים רבים, וכן תוקנו בו טעויות ניקוד ופיסוק.

מראי מקום - בשולי הגליון הוספנו יותר מ-650 מראי מקום חדשים בגוף הטקסט. כמו כן ישנם מקומות בהם בחרנו להביא את ציטוט לשון המקורות המלא על הדף כאשר הדבר נחוץ ומועיל למועיין על מנת להעמיק את הבנתו.

ביאורים - בשולי הגליון הוספנו ביאורים תמציתיים רבים וכן תרגומי מילים בארמית ואידיש על מנת להקל על הלומד והמעייין. כן הוספנו נספח בסוף הספר ובו קורות חייהם של הצדיקים המוזכרים בו.

נספח מפות - המצינות את מסלול נסיעתו של רבי נתן לארץ ישראל ואת חזרתו לאוקראינה.

עיצוב וכותרות - בהוצאה זו הושקעה מחשבה רבה בעריכת הספר כדי להקל על הקריאה בו. כמו כן הוספנו כותרות בראשי הדפים, לתועלת המעיין.

הננו מודים לגדולי ומשפיעי אנ"ש שחזקו את ידינו בהסכמותיהם הנלהבות להוצאת המהדורה החדשה של הספרים:

הרה"ח רבי יעקב מאיר שכטער שליט"א

הרה"ח רבי שמואל משה קרמר שליט"א

הרה"ח רבי יצחק מאיר מורגנשטרן שליט"א

הרה"ח רבי שמעון טייכנר שליט"א

ברכת ישר כח להוצאת "תורת הנצח" ומנהלה הרב נתן בורשטיין שאפשרו לנו להשתמש בעבודתינו בסדרי הדפוס של ספרי ברסלב פרי עמלם.

כולם יבורכו מפי עליון. ויהי רצון שזכות רבינו הקדוש ז"ל ותלמידיו תעמוד להם ולזרעם עד עולם, אמן.

אודות רבי נחמן מברסלב

מאת מכון אב"ן שתיה

לידתו וראשית הנהגתו

רבינו הקדוש, מורנו הרב רבי נחמן מברסלב זי"ע (מוהר"ן) נולד בעיר מז'יבוז' (אוקראינה), ביום שבת, ראש חודש ניסן, בשנת תקל"ב (1772). אביו היה רבי שמחה, בנו של רבי נחמן מהורודנקא, מתלמידי החשובים של רבי ישראל בעל שם טוב (הבעש"ט), מייסד תנועת החסידות. אימו, פייגא, היתה בתה של אדל, בתו של הבעש"ט.

כנהוג בין היהודים במזרח אירופה באותן שנים, נשא רבינו את אשתו סאשיא (בת ר' אפרים מהוסאטין) בגיל שלוש עשרה, ביום בר המצוה שלו, בשנת תקמ"ה. ראשון תלמידיו, רבי שמעון, שהיה מבוגר ממנו, התקרב אליו ביום חתונתו. תיאור מהלך ילדותו ונעוריו והתעלותו בעבודת השם עד שזכה למדרגותיו הנעלות מובא בספרים 'שבחי הר"ן', 'שיחות הר"ן' ו'חיי מוהר"ן'. לאחר שהתגורר כמה שנים בהוסאטין עבר רבינו לעיר מדוודיבקה, שם התקרבו אליו חסידים ותלמידים והוא היה לרבם ומורם.

נסיעתו לארץ ישראל

בח"י אייר (ל"ג בעומר) תקנ"ח (1798) יצא רבינו לנסיעתו לארץ ישראל, והגיע אליה בערב ראש השנה תקנ"ט לעיר חיפה, ושם התפלל בראש השנה. לאחר מכן ביקר בטבריה וצפת ובמירון, ומעכו הפליג בחזרה לביתו. בנסיעתו זו שהה כמשך יותר משנה, עד לחזרתו מארץ ישראל אחרי חג השבועות תקנ"ט. רבינו סיפר גדולות ונצורות על מעלת ארץ ישראל ועל מה שהשיג שם. וכך כותב תלמידו רבי נתן: "ועוצם ההשגה שזכה בארץ ישראל, אילו כל הימים דיו וכו' אין מספיק לבאר, אשר לא נשמע ולא נראה מי שיזכה ע"י כניסה לארץ ישראל להשגה מופלגת עצומה ועליונה כזו, עד שעלה למדרגה עליונה גבוה מאד. וחלילה לנו לדבר מזה, שלא לפגום ולמעט בכבודו, חס ושלום, כי אין לנו כלים ודיבורים לכנות בהם עוצם השגתו ומעלתו, כי רבינו ז"ל היה חידוש מופלג מאד, אשר לא היה חידוש כזה אפילו בדורות הקודמים" (חיי מוהר"ן ק"מ).

המחלוקת שהיתה עליו

בשנת תק"ס (1800) עבר לעיר זלאטיפולי. לקראת סיום ישיבתו שם, התעוררה עליו מחלוקת גדולה מצד הסבא משפאלי, אמנם רוב גדולי הדור מתלמידי המגיד ממזריטש (תלמיד הבעש"ט וממשיך דרכו) כמו הרבי מברדיטשוב ובעל התניא ורבים אחרים החזיקו ידם עם רבינו.

ישיבתו בברסלב

באלול שנת תקס"ב (1802) עבר רבינו לעיר ברסלב (הנקראת בפי הגויים בראצלב). בכניסתו לגור שם אמר "היום נטענו שם 'ברסלבר חסידים', ושם זה לא ישתקע לעולם, כי לעולם יהיו אנשי שלומנו נקראים על שם עיר ברסלב" (חיי מוהר"ן קט"ו). את שינוי השם ל'ברסלב' הסביר על פי דברי הנביא: "[ונתתי לכם לב חדש, ורוח חדשה אתן בקרבכם] והסירותי את לב האבן מבושרכם, ונתתי לכם לב בשר" (יחזקאל ל"ו כ"ו), ודרשו חז"ל: "אל תקרי 'לב בשר' אלא 'לב בשר', שיהיה לב כל אחד בוסר בחלקו של חברו [כלומר אינו מקנא בשל חברו]" (ילקוט שמעוני יחזקאל רמז שני"א, ופירוש זית רענן שם), 'לב בשר' אותיות 'ברסלב' (חיי מוהר"ן של"ט).

התקרבות תלמידו רבי נתן

סמוך לכניסתו לברסלב התקרבו לרבינו תלמידו המובהק מורנו הרב רבי נתן (מוהרנ"ת), וחברו רבי נפתלי. שניהם היו לתלמידיו הגדולים המובהקים, ועליהם אמר שהם היחידים מתלמידיו שניתן לומר עליהם שיודעים ומבינים קצת את ענינו ודרכיו.

רבי נתן נולד בט"ו בשבט תק"מ (1780), לאביו ר' נפתלי הירץ מהעיר נמירוב, והיה חתנו של אחד מגדולי הרבנים בדורו, רבי דוד צבי אוירבאך. בהיותו בן עשרים בערך התקרב לתורת החסידות, והיה מקורב לכמה אדמוורי"ם, ובעיקר היה לתלמיד חביב לרבי לוי יצחק מבארדיטשוב. לאחר שחברו רבי ליפא התקרב לרבינו, נסע רבי נתן לברסלב יחד עם חברו רבי נפתלי, ומאז דבקה נפשו ברבינו. עוד לפני שהגיע רבי נתן לברסלב, אמר רבינו לתלמידיו: שהוא משתוקק שיתקרב אליו איש למדן ובעל לשון נפלא, ודיבר גדולות על מעלת נשמתו (חיי מוהר"ן שס"ד, אבני"ה ברזל ה'). לאחר שנתקרב רבי נתן והתחיל לכתוב את תורתו וספריו של רבינו אמר עליו: "ברוך השם, שהזמין לי רך בשנים אחד, שאפילו דיבור אחד מדיבורי לא יהיה נאבד עוד" (חיי מוהר"ן שס"ה), ו"אם לא היה הוא, לא היה לכם אפילו עלה [דף] אחד מהספר [ליקוטי מוהר"ן]" (חיי מוהר"ן ש"ע). תלמידי רבינו הבינו ממנו שהוא סומך את רבי נתן כתלמידו המובהק, ועל פיו תהיה השארת והמשכת ענינו בעולם (פרפראות לחכמה ו' ט"ז).

מחלתו ויסוריו

לאחר שנפטרה אשתו הראשונה בקיץ תקס"ז, חלה רבינו בחולי השחפת. "ותיכף שעשה ההוסט [השיעול] הראשון, אמר תיכף שיסתלק [שייפטר מן העולם], והתחיל מיד לדבר מהסתלקותו וכו' ודיבר הרבה מהחולאת שלו שהוא מסוכן מאד, וציוה להתפלל עליו" (מי מוהרנ"ת כ"ו).

לרבינו נולדו שני בנים ושש בנות. אשתו הראשונה, שני בניו ושתיים מבנותיו נפטרו בצעירותם עוד בחייו. כמו כן הטלטל בנסיעות רבות לצורך רפואתו ולעוד מטרות נשגבות שלא גילה אותן. על יסוריו, מחלתו וטלטוליו, והמחלוקת הגדולה שהיתה עליו, כתב רבינו ז"ל במכתב משנת תקס"ז: "כה דברי אהובכם הכותב בדמע, מגודל השמחה אשר בלבבי, שהקדוש ברוך הוא נתן לי כוח ברזל לשאת עול היסורים וטלטולים כאלו" (חיי מוהר"ן קס"ו).

הדפסת ספרו 'ליקוטי מוהר"ן'

בשנת תקס"ח (1808) ציוה רבינו להדפיס את התורות שאמר עד אז בספר 'ליקוטי מוהר"ן', ושלה לקבל הסכמות עליו מכמה מגדולי הדור וביניהם החוזה מלובלין והמגיד מקאזניץ. הוא הפליג בשבחו של ספרו מאד ואמר שיציאתו בעולם היא אתחלתא דגאולה (חיי מוהר"ן שמ"ו). כשאמר לרבי נתן תורות ומאמרים מאז והלאה אמר לו: "זה יהיה לך על הספר השני" (ימי מוהר"ת כ"ט), ואכן חלק שני ('תניינא', בארמית) מהספר נדפס ע"י רבי נתן בשנת תקע"א לאחר הסתלקות רבינו ז"ל. בספריו חוזרת ההמלצה והעצה לקבוע שיעורים יומיים בספרו בבקיאאות ועיון, והדרכה לדרך מיוחדת של 'הליכה עם התורות' המשלבת עיון עמוק בעבודת השם למעשה (חיי מוהר"ן שמ"ו, שמ"ט, שפ"ח, שפ"ט).

גילוי ה'תיקון הכללי'

בשנת תק"ע גילה רבינו לתלמידיו את ענין ה'תיקון הכללי', והוא אמירת עשרה מזמורי תהלים (ט"ז ל"ב מ"א מ"ב נ"ט ע"ז צ' ק"ה קל"ז ק"ט) למי שקרה לו מקרה לילה, ח"ו. הוא גילה שאמירת המזמורים היא תיקון לפגם זה, שהוא פגם הברית, שורש כל הפגמים שבנפש וזהו התיקון הכללי לכל העברות. כמו כן ייחד את תלמידיו [רבי נפתלי ורבי אהרן] לעדות "ואמר: שגם כי ימלאו ימיו, אזי אחר הסתלקותו מי שיבוא על קברו ויאמר שם אלו העשרה קפיטל [מזמורי] תהלים, אפילו אם גדלו ועצמו עוונותיו וחטאיו מאד מאד, חס ושלום, אזי אתאמין ואשתדל לאורך ולרוחב להושיעו ולתקנו. ואני חזק מאד בכל הדברים שלי, אך בזה אני חזק ביותר, שאלו העשרה קפיטל [מזמורי] תהלים מועילים מאד מאד" (שיחות הר"ן קמ"א, חיי מוהר"ן רכ"ה, ליקוטי מוהר"ן ר"ה, תניינא צ"ב). את ענין ה'תיקון הכללי' ציוה על תלמידיו לגלות ולפרסם בעולם, לתועלת כלל נשמות ישראל.

המעבר לעיר אומן

קודם חג הפסח בשנת תק"ע (1810) אמר רבינו לחפש לו דירה בעיר אומן. כליל שבת קודש, ראש חודש אייר תק"ע היתה שריפה גדולה בעיר ברסלב, וביתו של רבינו נשרף בין שאר בתי העיר. למחרת בבוקר באו והודיעו לו שהדירה בעיר אומן מוכנה, ומיד יצא רבינו לדרך, התעכב בדרך אצל חסידיו בכמה עיירות, ונכנס לגור באומן ביום רביעי ה' אייר תק"ע. לרבינו היתה "כוונה גדולה ונוראה מאד בזה שבא לאומן" (חיי מוהר"ן קצ"ב). הוא גילה שבא לגור ולהיפטר באומן כדי להקבר בבית החיים הישן שם, אשר בו טמונים אלפי יהודים שמתו על קידוש השם בגזירות שנת ת"ח. רבינו אמר: "לא אלפים נשמות כאן, כי אם רבבות, רבבות, רבבות וכו' מצפים על תיקונים שלי" (חיי מוהר"ן קצ"א).

הדרכתו ועצותיו

כידוע ומפורסם בעולם, יש בספרי רבינו ז"ל עידוד וחיזוק גדול לכל אדם, ועצות רבות ונפלאות בכל עניי החיים ועבודת השם, מלבד אזהרתו על דקדוק שמירת ההלכה, ועסק התורה התפילה והמצוות באמונה ובשמחה. אמנם על שתי הנהגות אמר שהם חיוב ותיקון סגולי לכל נשמה מישראל לדורות: לימוד הלכה בספר שולחן ערוך בכל יום, ושעה של תפילה אישית בכל יום שבה יפרש האדם את שיחתו לפני בוראו (שיחות הר"ן קפ"ה). עצה זו

נקראת 'התבודדות', ועליה אמר רבינו ז"ל שהיא "מעלה עליונה וגדולה מן הכל" (ליקוטי מוהר"ן תניינא כ"ה).

כמו כן הזהיר רבינו ז"ל את תלמידיו בחייו להתקבץ אליו בראש השנה ולהתפלל עימו ביחד, ואמר שהוא עושה בזה תיקונים גדולים שאף הוא אינו יכול לעשות בשום זמן אחר. תלמידי רבינו ז"ל הבינו ממנו שרצונו חזק מאד שימשיכו לקיים את הקיבוץ הזה גם לאחר הסתלקותו: עליה לצינו הקדוש בערב ראש השנה ואמירת 'תיקון הכללי', ותפילה ביחד בימי ראש השנה בבית כנסת בעיר אומן (חיי מוהר"ן ת"ג, ת"ו, פרפראות לחכמה על ליקוטי מוהר"ן תניינא ה' בסופו). שלוש עצות אלו (לימוד שולחן ערוך, התבודדות, הקיבוץ בראש השנה) הן שלוש ההנהגות העיקריות שעליהן בנו ענין חסידות ברסלב לדורות (ביאור הליקוטים ס"א אות ס"א, נתיב צדיק מכתב מ"א).

הסתלקותו מן העולם

ביום שלישי, י"ח תשרי תקע"א (1810), היום הרביעי של חג הסוכות, נסתלק רבינו ז"ל ונטמן בבית החיים הישן באומן. רבי נתן כתב תיאור ארוך ומרגש על הסתלקות רבינו ז"ל, ומסיים שם: "כי שם המקום המוכן לו משישת ימי בראשית, לעסוק שם בתיקון העולם לדורות, לכל מי שיבוא אליו לשם, ויאמר העשרה קפיטל [מזמורי] תהלים הידועים אצלנו, כאשר הבטיח בחיים חיותו, אשרי הזוכה לזה" (ימי מוהר"ן ס"ו).

"האש שלי תוקד עד ביאת המשיח"

לאחר הסתלקות רבינו נבנתה חסידות ברסלב ע"י רבי נתן. הוא לא הפך לאדמו"ר במקום רבינו, כי שמע ממנו שרצונו שהמשיכת שיטתו תהיה "להשאיר תלמידים שיעשו תלמידים", וחזה ואמר שכך יהיה עד ביאת המשיח (חיי מוהר"ן מ"ו, שע"ג).

הוא סידר והדפיס את ספרי רבינו ז"ל (ליקוטי מוהר"ן, 'סיפורי מעשיות' ו'ספר המידות'), כתב את שיחותיו ותולדותיו של רבינו (בספרים 'חיי מוהר"ן', 'שיחות הר"ן' ו'שבחי הר"ן'), וכתב ספרים המלקטים את עצות רבינו למועשה ('קיצור ליקוטי מוהר"ן', 'ליקוטי עצות').

רבי נתן בנה את בית המדרש באומן, והמשיך את הקיבוץ הקדוש בראש השנה, כפי שלמדו מרבינו ז"ל שרצונו שימשיכו בו גם לאחר הסתלקותו. כמו כן היה נוסע בין העיירות והכפרים באוקראינה ולימד את תורת רבינו, וקירב יהודים רבים לחסידות ברסלב. בשנת תקפ"ב (1822) נסע רבי נתן לארץ ישראל, וסיפור נסיעתו מופיע בספר תולדותיו שכתב.

מלבד ספרי רבינו, כתב רבי נתן את ספריו הנפלאים 'ליקוטי תפילות', ו'ליקוטי הלכות' (שמונה כרכים על סדר השולחן ערוך, ובהם ביאור והרחבה על פנימיות הלכות התורה על פי ספרי הקבלה וספרי רבינו ז"ל). רבי נתן כתב גם את תולדות חייו ('ימי מוהר"ן'), את ספר 'שמות הצדיקים', ומכתבים רבים לבנו ותלמידיו שנדפסו בספר 'עלים לתרופה'.

במשך שלש שנים (תקצ"ה-תקצ"ח) סבל רבי נתן ממחלוקת קשה וגדולה עליו ועל כלל חסידי ברסלב. ממכתביו וספריו שכתב באותה תקופה ניכרת התחזקותו המופלאה גם בזמנים קשים ביותר, ואמונתו בשיחתו של רבינו ז"ל שהבטיח שענינו יגמר כרצונו (חיי מוהר"ן רכ"ט).

ושאמר: "האש שלי תוקד עד ביאת המשיח" [באידיש: "מיין פייעריל וועט שוין טלואין ביז משיח וועט קומען"] (חיי מוהר"ן מ"ו, רכ"ט, ש"ו. בספר שיחות וסיפורים אות ג' כתב שמשמעות המילה באידיש שאמר רבינו היא גם שלעיתים עלול להיות שיישאר מן האש רק ניצוצות קטנים. ראה עוד בספר שיח שרפי קודש ה' תנ"ב).

בערב שבת קודש, י' בטבת תר"ה (1845) נסתלק רבי נתן מן העולם, מוקף בבניו ותלמידיו. לפני פטירתו חיצק את תלמידיו בצוואתו שיתאמצו "במנון, ברצון ובטרח" להדפיס את ספרי רבינו ולהפיצם בעולם, ואמר: "אפילו דף אחד מספרי רבינו ז"ל יהיה תיקון על הכל" (סוף ספר עלים לתרופה).

בזמנו התפרסמו ונפוצו ספרי רבינו ז"ל בכל העולם בשפות רבות, ועשרות אלפי יהודים נוסעים מידי שנה לצינון הקדוש באומן. על כך כתב תלמידו של רבי נתן, רבי נחמן מטשעהרין בשנת תרל"ו (1876) בספרו 'פרפראות לחכמה':

"ידוע שכל עסקו של רבינו ז"ל גם בחיים חיותו, היה העיקר להכניס מידת האמונה הקדושה בישראל, לגדלה ולהשלימה וכו' וביותר עוסק בזה גם עכשיו אחרי הסתלקותו ז"ל וכו' וזוה מובן ממילא כי אדרבא דייקא עכשיו שאין אנו זוכין לראות את מורנו בעיני אדם ממש, וכן לשמוע מוסר מפיו הקדוש ולטעום מתיקות אמרי נועם שלו בפועל ממש בשעת הקיבוץ כמו שהיה בחיים חיותו ז"ל, ואף על פי כן מתקבצין אליו ונשענין על זכותו הקדושה, וכל אחד צועק מעומק לבבו בתמימות ובפשיטות גדול לזכות לשוב אל ה' ולהתקרב אליו יתברך באמת" (פרפראות לחכמה, ה' תניינא)

"ומי שמסתכל על זה בעין האמת ומתבונן בגדול כח וזכות הצדיק שזכה וזיכה את הרבים בחייו כל כך, עד שגם עכשיו זה שנים רבות אחר פטירתו ז"ל עומד ומשמש במרום ומזכה את הרבים כל כך בספריו הקדושים ובקברו הקדוש, וזה מה שנראה גם לעיני בשר הגשמיים, מלבד מה שעוסק ברוחניות בתיקון נפשות ישראל, להחזירם בתשובה ולקרבם להשם יתברך.

וביותר נראה זכות ההתפארות הזאת בראש השנה בזמן הקיבוץ הגדול ומי שיש לו עינים לראות הוא מתפלא מאד בכל שנה ושנה בעת זמן הקיבוץ כי מי פועל ועוסק זאת לקבץ בכל שנה ושנה קיבוץ גדול כזה ה' עליהם יחיו וכו' וגם בעזרת השם בכל שנה נתוספין נפשות חדשות אל כלל הקיבוץ ורואין בחוש ממש הפעולה הטובה שיש לכל אחד מאנשי הקיבוץ בכל השנה על ידי זה ברוחניות. וכמעט שהחיות וההתחזקות של כל אחד בעבודת ה' כל השנה כולה הוא על ידי החיות דקדושה וההארה הגדולה שמקבלין אז בזמן הקיבוץ וכשנתקן ברוחניות ממילא מסתמא נתתקן גם בגשמיות גם כן כמבואר במקום אחר וכו'" (פרפראות לחכמה, מ' תניינא)

אודות הספר 'מי מוהרנ"ת'

הספר 'מי מוהרנ"ת' הוא יומנו האישי של מורנו הרב רבי נתן מברסלב זי"ע, תלמידו המובהק והמוסמך של רבינו הקדוש מורנו הרב רבי נחמן מברסלב זי"ע. רבי נתן כתב את הספר וקרא לו 'מי נתן', וחסידיו ברסלב כינו אותו בדרך כבוד 'מי מורנו הרב רבי נתן [מוהרנ"ת]'.

כתב על כך תלמיד תלמידו רבי אלטר טפליקר:

"והנה נודע בין אנ"ש מה שדיבר פעם אחת מורנו הרב הקדוש רבי נתן זצוק"ל אודות אשר על הספר 'חיי מוהר"ן' אשר בו מספר מחייו הקדושים של אדמו"ר הקדוש מוהר"ן זצוק"ל, ייחס השם 'חיים', ועל הספר 'מי מוהרנ"ת' אשר בו מספר מהעתים אשר עברו עליו בעצמו ייחס השם 'מיים'.

ואמר מורנו מוהרנ"ת זצ"ל על זה, כי אדמו"ר הקדוש זכה באמת לחיות בכל פעם חיים חדשים בהשגות נוראות ונפלאות של התורה הקדושה אשר הם עיקר החיים כמו שכתוב: 'כי הוא חיך', וכאשר פעם אחת התפאר בעצמו ואמר: 'אני חייתי היום חיים שלא חייתי עדיין מעולם חיים כאלה' [חיי מוהר"ן סימן ח"ן], ועל כן לסיפורי ימי חייו הקדושים נאה להם באמת לייחס השם 'חיים'.

אבל אנכי, אשר אין לי לינק ולשאוב שפע ולקבל חיות כי אם ע"י אדמו"ר הקדוש אשר הוא חי ואורך ימי, המשפיע עלי בכל עת חכמה ובינה ודעת, ורק על ידו זכיתי בכוחו הגדול לשמור ולקדש את ימי לחיות ימים טובים וקדושים בעבודתו יתברך, על כן השם 'מיים' נאה לייחס על ספרי אשר אספר בו מהעתים אשר עברו עלי" [הקדמת ספר 'אמונת עתיד'].

חלקו הראשון של הספר עוסק בחייו מאז לידתו בט"ו בשבט שנת תק"מ ועד שנת תקצ"ה. סיפור עשרים ושתיים השנים הראשונות בחייו מובא בקיצור בעמוד הראשון של ספרו, ומעת התקרבותו לרבינו מוהר"ן הוא מתחיל לפרט ולהרחיב בסיפורו. סיפור ימי חייו משנת תקצ"ה ועד פטירתו ב' טבת תר"ה חסר ואינו כתוב בספר. פרטים חשובים ומעניינים מתולדותיו ותורתו של רבינו מוהר"ן מברסלב מסופרים בספר זה לראשונה, והוא אחד המקורות החשובים ביותר להכרת משנתה ודברי ימיה של חסידות ברסלב.

באחד מהקטעים המרגשים ביותר בספרות התורנית מאז ומעולם מתאר מוהרנ"ת את סיפור הסתלקותו הקדושה של רבינו מוהר"ן מברסלב מן העולם, ודרך סיפור זה אנו לומדים על ההתקשרות המופלאה של נפש התלמיד בנפש רבו. לאחר השבר של הסתלקות רבו, מתאר מוהרנ"ת את סיפור הקמתה וכינונה של חסידות ברסלב מתוך אמונה והתחזקות בלתי מצויים.

בחלקו השני של הספר מספר מוהרנ"ת את סיפור מסעו לארץ ישראל בשנת תקפ"ב. מלבד התיאור המפורט של הנסיעה הקשה והארוכה אנו מקבלים מבט היסטורי מרתק על החיים היהודיים בקהילות השונות בחוץ לארץ ובארץ ישראל אותן פקד רבי נתן במסגרת מסעו.

החלק הראשון נדפס לראשונה בלמברג בשנת תרל"ו ע"י תלמידו רבי נחמן גולדשטיין זצ"ל, הרב מטשעהרין.

החלק שני, הכולל את סיפור נסיעתו לארץ ישראל, נדפס לראשונה בירושלים בשנת תרס"ד ע"י רבי ישראל היילפרין (קארדונר) זצ"ל במימון נכדי מוהרנ"ת, בצירוף מאמרים מספרו של מוהרנ"ת 'ליקוטי הלכות' המדברים בשבחה של ארץ ישראל.

שני החלקים ביחד כפי שנדפסים כיום יצאו לאור בפעם הראשונה ע"י רבי נתן צבי קעניג זצ"ל בשנת תשט"ז בבני ברק.

בשנת תשמ"א יצאה לאור ע"י הרב אברהם וויצהנדלר בהוצאת "משך הנחל" מהדורה מנוקדת עם מראי מקומות, והספר חולק לראשונה לאותיות באופן המקל על לימודו ועל ההתמצאות בו. במהדורתנו שמרנו על חלוקה זו לאותיות.

הגהנו את הספר מכתבי יד ודפוסים ראשונים, והרחבנו מאד בהערות ומראי מקומות חדשים. ההערות כוללות: מקבילות מכל ספרי ברסלב, תרגום המילים הזרות והסברים על המקומות והמושגים המוזכרים בו, ותולדות חייהם של גדולי ישראל הנוכרים בדברי מוהרנ"ת. כמו כן הוספנו מפות מפורטות של ארץ ישראל, אוקראינה וטורקיה המראות את המקומות המוזכרים בספר.

לראשונה מופיעים במהדורתנו מפתחות מפורטים לכל הספר על שני חלקיו, באופן אשר יקל על הלומדים למצוא את מבוקשם.

ימי
מוֹהַרְנֵ"ת

הקדמה

אמר המעתיק: "ידוע מה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה: "לא המדרש הוא העקר אלא המעשה", ואמרו עוד: "גדול התלמוד, שמביא לידי מעשה". והנה בכלל תורתנו הקדושה יש גופי תורה, שהן כל ההלכות שמבאין כל מצות התורה ומורין לנו את-הדרך אשר נלך בו, ויש גם-כן ספרי התורה, שהם פרשיות הרבה שבספר בראשית, שמות וכו'; וכן בכל תנ"ך ותורה שבכל-פה יש בהם שני אפנים הנ"ל.

והנה מצינו שהתחלת התורה הקדושה הוא דיקא מהספורים הקדושים, ועל-דרך שאמרו רבותינו זכרונם לברכה: "לא היה צריך להתחיל התורה אלא מהחדש הזה לכם" וכו', אלא משום פח מעשיו הגיד לעמו וכו', ועל-פי פשוטו גם-כן, כי כשם שאף-על-פי שעקר תכלית למוד התורה הוא המעשה הטוב, אף-על-פי-כן "גדול תלמוד, שמביא לידי מעשה", כמו-כן "גדולים מעשי ה'" וגדול כח הספורים שבתורה, כי מלבד תעלומות חכמה וסתרי-תורה אשר נעלם בהם כמבאר הרבה בזה בזה הקדוש", מלבד זה גם על-פי פשוטו הן הם עקר יסוד תורתנו

מקורות והערות

א. עיין בנספח בסוף הספר אות א'. ב. משניות מסכת אבות פרק א' משנה י"ו. ג. מסכת קדושין דף מ' עמוד ב'. ד. ילקוט שמעוני שמות רמז קפ"ז מובא בפרוש רש"י בבראשית פרק א' פסוק א'. ה. שמות פרק י"ב פסוק ב'. ו. תהלים פרק קי"א פסוק ו'. ז. תהלים פרק קי"א פסוק ב'. ח. זהר פרשת בהעלותך דף קנ"ב עמוד א': "רבי שמעון אמר ווי להווא בר נש דאמר דהא אורייתא אתא לאחזאה ספורין בעלמא ומלין דהדיוטי וכו'" (עיין שם כל המאמר). תרגום - רבי שמעון אמר: אוי לאותו אדם שאומר שהתורה באה להראות ולספר סיפורים בעלמא ודברי הדיוטות...ועל כן סיפור זה שבתורה לבושה של התורה הוא, מי שחושב שזה הלבוש הוא התורה ממש ואין בה דבר אחר תחת הלבוש, תיפח רוחו ולא יהיה לו חלק בעולם הבא, לכן אמר דוד (תהלים פרק קי"ט פסוק י"ח) "גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך", היינו שאזכר להביט במה שתחת לבוש התורה, דהינו בסודות המכוסים בסיפורי התורה...אשריהם הצדיקים שמתבוננים בתורה כראוי, כשם שיון אינו נשמר (וישב) אלא בקנקן, כך התורה אינה נשמרת (וישבת) אלא בלבוש הזה (של פשטי תורה וסיפורים וכו').

הקדושה, פי על-ידם נתחזק ונתעורר לב האדם ברשפי אש שלהבתייה^א ללמד התורה ולהגות בה יומם ולילה ולקיים ככל-הכתוב בה ולהאמין בכל-סודותיה שהם בחינת: "הנסתרות לה' אלקינו", מאחר שראה ולמד כל סדר מעשה בראשית וסדר כל-הדורות, מאדם ועד נח ומנח עד אברהם וכו' וכו' עד שיצאו ישראל ממצרים וכו', ואכלו את הפן ארבעים שנה וזכו לקבלת התורה וכו', עד שנכנסו וכו' - על-ידי כל זה נתעורר לב האדם ללמד התורה ולקיים התורה.

וכן בתורה שבעל-פה מצינו פיוצא בזה, פי יש בה הלכות ואגדות, ואמרו רבותינו זכרונם לברכה בספרי פרשת עקב^ב: "ולדבקה בו^ג - דורשי רשומות^ד אמרו: רצונך שתפיר מי שאמר והיה העולם - למד הגדה, שמתוך כך אתה מפיר את הקדוש-ברוך-הוא ומדבק בדרךיו", וכן אמרו במכילתא פרשת בשלח^ה: "והישר בעיניו תעשה^ו - אלו אגדות משפחות הנשמעות באזני כל-אדם", ואמרו בתנא-דבי-אליהו פרק ב'^ז: "בכל-הארץ יצא קום^ח - אלו ההגדות, שמקדשין שמו הגדול בהן", וכן עוד הפליגו רבותינו זכרונם לברכה במקומות הרבה בענין למוד ההגדות שבתורה, והכל מפני שהן ממשיכין לב האדם ומעוררין אותו לעבודתו יתברך ולקיים התורה.

והנה בכל-דור ודור עקר למוד התורה וקיום התורה וקיום כל-קדשת ישראל, הכל הוא רק על-ידי חכמי הדור שהם הצדיקים הגדולים שבכל-דור, וכעין שדורשו רבותינו זכרונם לברכה^ט: "ואף-גם-זאת וכו'^י לא-מאסתים^{יא} - בימי פשדים, שהעמדתם להם דניאל וכו'; ו'לא-געלתים^{יב} - בימי יונים, שהעמדתם להם שמעון הצדיק וכו'; 'להפר בריתי אתם

מקורות והערות

א. ביטוי המבטא את הדבקות של עם ישראל בה' כמו שכתוב בשיר השירים (פרק ה' פסוק ו'): "...כי עזה כמות אהבה קשה כשאל קנאה רשפיה רשפי אש שלהבתייה, מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה ונהרות לא ישמפוה". י. דברים פרק כ"ט פסוק כ"ח. ב. פיסקא י"ג. ל. דברים פרק י' פסוק כ'. מ. הכוונה לחז"ל שדורשים את הפסוקים ומבארים אותם. נ. פרשת "ויסע" א'. ס. תהלים פרק י"ט פסוק ה'. ע. מסכת מגילה דף י"א עמוד א'. פ. ויקרא פרק כ"ו פסוק מ"ד.

וכו', - שְׁהַעֲמַדְתִּי לָהֶם בֵּית רַבִּי וְחַכְמֵי דְדוֹרוֹת וְכוּ", וְכֵן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרָנָם לְבִרְכָה: "כִּמְהָ טַפְשָׁאֵי וְכוּ' דְקִימֵי מְקַמֵּי סְפַר-תּוֹרָה - וְלֹא קִימֵי מְקַמֵּי צוֹרְבָא מְרַבְּנָן וְכוּ'".^פ

וְהִנֵּה בְּעֵינַי הַצְדִּיקִים יֵשׁ גַּם-כֵּן שְׁנֵי בְחִינּוֹת הַנ"ל, כִּי מְלַבֵּד הַחֲדוּשֵׁי-תּוֹרָה הַנִּפְלְאִים שְׁמַתְגַּלִּים עַל-יָדָם, שְׁמַבְיָאִין אֶת-הָאָדָם לְיַדֵּי מַעֲשֵׂה וְקִיּוּם הַתּוֹרָה, אֲלֹא אִף גַּם הַסְּפוּרִים הַקְּדוּשִׁים שְׁמִסְפְּרִין מֵהֶם יֵשׁ בָּהֶם כַּח גְּדוּל לְעוֹרֵר לֵב הָאָדָם לְעַבּוֹדְתוֹ תְּבַרְךָ, וְלִלְמַד הַחֲדוּשֵׁי-תּוֹרָה שְׁלָהֶם וְלְקִימָם בְּאַמֶּת וּבְתַמִּים כְּרִצּוֹנוֹ תְּבַרְךָ.

וְהִנֵּה סְמוּךְ לְדוֹרוֹתֵינוּ אֵלֶּה, בְּעַקְבוֹת מְשִׁיחָאֵי מַמְשׁ, חֵמַל עָלֵינוּ הַשֵּׁם יִתְבַּרְךָ וְשָׁלַח לָנוּ מוֹשִׁיעַ וְרַב, עֵיר וְקַדִּישׁ נָחַת מִן שְׁמַיָא^ש, נַחַל נִבְעֵי מְקוֹר חֲכָמָה^ה, אֹר הָאֲוֵרוֹת וְכוּ', הוּא רַבְּנֵי הַקְּדוּשׁ וְכוּ' בְּעַל-הַמְּחַבֵּר סְפָרֵי לְקוּטֵי מוהר"ן וְסְפוּרֵי מַעֲשִׂיּוֹת וְכוּ' וְכוּ', הוּא הַפְּלִיא לְעֲשׂוֹת לְהָאִיר עֵינַי כָּל-יִשְׂרָאֵל בְּחֲדוּשֵׁי תּוֹרָתוֹ וְשִׁיחּוֹתָיו וְסְפוּרָיו וְעִנְיָנוֹ כְּמַבְאָר הַרְבֵּה מְזֵה בְּסְפָרָיו הַקְּדוּשִׁים, וְהַעֲמִיד תְּלַמִּידִים הַרְבֵּה חֲכָמִים וְצַדִּיקִים גְּדוּלִים. וְאִף-עַל-פִּי-כֵן מִגְּדֹל הַהַעֲלָמָה וְהַהִסְתָּרָה שֶׁהִיָּה עָלָיו בְּזֵה הָעוֹלָם, עַל-דֵּרֶךְ "וַיֵּרָא אֱלֹקִים אֶת-הָאֹר כִּי-טוֹב"^א - לְגַזֵּר, עַל-כֵּן גַּם תְּלַמִּידָיו הַמְּקַרְבִּים אֵלָיו לֹא זָכוּ לֵידַע וּלְהַשִּׁיג גַּם מְקַצֵּת מִן-הַמְּקַצֵּת מִמּוֹנוֹ ז"ל, עַד הֵיכֵן הִגִּיעַ נוֹרְאוֹת נִשְׁגָּבוֹת מְעַלֵּת קִדְשָׁתוֹ וְהַשְׁגָּתוֹ ז"ל; כִּי-אִם עַל-אֶחָד מִתְּלַמִּידָיו הַמְּבַהֲקִים, הוּא מוֹרְנוֹ הַצַּדִּיק הַקְּדוּשׁ וְכוּ'

מקורות והערות

צ. מסכת מכות דף כ"ב עמוד ב'. ק. כמה טפשים אותם האנשים שקמים לכבוד ספר תורה ואינם קמים לכבוד תלמיד חכם. ר. ופירש רש"י "בעקבות המשיח - בסוף הגלות לפני ביאת משיח" (מסכת סוטה דף מ"ט עמוד ב'), ושם מבואר שתהיה תקופה קשה בנשמיית וברוחניות. ש. דניאל פרק ד' פסוק י'. מלאך קדוש ירד מן השמיים, ופירש רש"י: "עיר וקדיש" - והוא מלאך שהוא עיר לעולם ועד. וראה בהשמטה בתחילת ליקוטי מוהר"ן. ת. משלי פרק י"ח פסוק ד'. (ורבינו אמר שהוא ראשי תיבות נחמן וקשור לענינו. חיי מוהר"ן קפ"ט). א. בראשית פרק א' פסוק ד'. מסכת חגיגה דף י"ב עמוד א': "דאמר רבי אלעזר: אור שברא הקדוש ברוך הוא ביום ראשון - אדם צופה בו מסוף העולם ועד סופו, כיון שנסתכל הקדוש ברוך הוא בדור המבול ובדור הפלגה וראה שמעשיהם מקולקלים - עמד וגנוו מהן, שנאמר (איוב פרק ל"ח): וימנע מרשעים אורם. ולמי גנוו - לצדיקים לעתיד לבוא שנאמר וירא אלהים את האור כי טוב, ואין טוב אלא צדיק, שנאמר (ישעיהו פרק ג'): אמרו צדיק כי טוב".

הרב רבי נתן זכרוננו לברכה לחיי העולם הבא, עליו העיד רבנו ז"ל בעצמו שהוא יודע ומשיג קצת מגדלת מעלתו, כמבאר קצת מזה במקום אחר.^ב

והנה מבאר במקום אחר מה שהזכיר לאנשיו שישתדלו בזה הרבה, לדבר עם אנשים אחרים ולהודיע להם קצת משיחותיו ועניניו ומאמריו בכדי שיתעוררו על-ידי-זה לעבודתו יתברך; ופעם אחת אמר פרתת ובזיע ובהתלהבות גדול ורעדה גדולה בלשון זה: "והודעתם לבניך ולבני בניך", אייערע קינדער זאלט איהר מודיע זיין וואס דא האט זיך גיטאהן.^ה

והנה הרב רבי נתן ז"ל הפליא לעשות בזה פל-ימיו, לקרב בני-אדם לעבודת השם יתברך ולהודיע להם מנוראות נשגבות מעלת קדשת רבנו זכר צדיק לברכה ומעלת קדשת תורתו ושיחותיו וכו' וכל עניניו הקדושים, והרבה לכתב ספרים קדושים בזה ולהדפיסם בכדי לקיים "יפוצו מעינתיה חוצה", והן הם ספרי לקוטי מוהר"ן, ולקוטי עצות, וספר המדות, וספרי מעשיות, ושיחות שאחר הספרי מעשיות, וספר חיי מוהר"ן, וספרי לקוטי הלכות על כל ארבעה חלקי שלחן-ערוך, וספרי לקוטי תפלות.

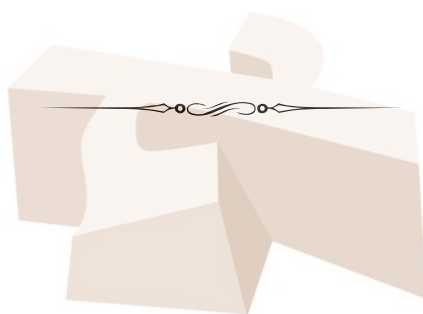
וכעת חפשינו באמתחת הפתבים שלו ומצאנו קונטרס אחד ונקרא שמו: ימי מוהרנ"ת, ותכן ענינו הוא מה שרשם עוד לעצמו איזה ספורים קדושים ממה שעבר עליו בימי חייו הקדושים ומענין ההתקרבות, איך שזכה להתקרב אל-רבנו זכר צדיק וקדוש לברכה, והמניעות אשר עברו

מקורות והערות

ב. ראה בהקדמה לספר חיי מוהר"ן; עלים לתרופה סימן כ"א; כוכבי אור - חכמה ובינה, אות כ"א. ג. שיחות הר"ן סימן ר"מ. ד. דברים פרק ד' פסוק ט'. ה. לבניכם תודיעו מה שהיה נעשה כאן. ו. משלי פרק ה' פסוק ט"ו. ז. שיחות הר"ן. ח. הספר נקרא ע"י רבי נתן "ימי נתן", והסידו ברסלב קוראים את שמו "ימי מורנו הרב רבי נתן" בדרך כבוד. וראה בהקדמת ספר אמונת עתיד (מאת רבי אלטר מפליקר) שרבי נתן הסביר שרבינו חי חיים שלמים ולכן קרא את ספר דברי ימיו "חיי מוהר"ן", אבל הוא זכה רק לקדש את ימיו, ולכן קרא את ספר דברי ימיו "ימי נתן", (שיח שרפי קודש חלק ו' שיחה י"א, ועיין שם עוד בחלק ה' שיחה שפ"ח). ט. הקשיים.

ימי מוהרנ"ת הקדמה חלק ראשון ה

עָלִיו בָּזָה וְאִיךָ שְׁחַמַּל עָלָיו הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ וְזָכָה לְשִׁבְרָם, וְעוֹד עֲנִינִים כְּאֵלֶּה אֲשֶׁר עַל-יָדָם יִתְעוֹרֵר הַמְּעִין לְעִבּוּדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ. גַּם נִמְצָא בָהֶם אֵיזָה סְפוּרִים וְעֲנִינִים מְקַדְּשֵׁת רַבְּנוּ זְכַר צַדִּיק וְקַדוֹשׁ לְבָרְכָה אֲשֶׁר מְבַאֲרִים כָּאֵן בְּיֹתֵר מִמָּה שֶׁמְבַאֲרִים בְּמִקּוּמוֹת אַחֲרִים, וְעוֹד עֲנִינִים יְקָרִים וְכוּ'. לְכֵן אֶמְרָנוּ לְזַכּוֹת אֶת-הַרְבֵּים גַּם בְּסְפוּרִים אֵלֶּה לְמַעַן יִדְעוּ דוֹר אַחֲרוֹן וְכוּ', וַיִּקְרָא בְּנוֹ מְקַרְא שְׁכֵתוֹבִי: "יַחֲיֵנוּ מִיָּמִים בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי יִקְמָנוּ וְנַחֲמֵהּ לְפָנָיו, וְנִדְעָה נִרְדְּפָה לְדַעַת אֶת ה' כְּשַׁחַר נִכּוֹן מִצָּאוֹ, וַיְבוֹא כַּגֶּשֶׁם לָנוּ כְּמִלְקוֹשׁ יוֹרֵה אֶרֶץ", אֲמֵן כֵּן יִהְיֶה רְצוֹן.

ימי מוהרנ"ת

ראיתי ונתון אל-לבי לרשם בלי גדר בכל פעם בקצור איזה מעשיות הנעשים עמי בכל-עת, יהי רצון שיהיה הכל לטובה.

א

בשנת תק"ם נולדתי בקהלת-קדש נעמירוב בחמשה עשר בשבט^ל. בשנת תקנ"ב נתקשר אבי ז"ל בשדוכין שלי עם חתני, הגאון הצדיק המפרסם מורנו הרב רבי דוד צבי זכר צדיק לברכה, ובשנת תקנ"ג בשבת נחמו היו הנשואין שלי בקהלת-קדש שאריגראד, כי חתני ז"ל היה אז אב-בית-דין דשם. והייתי סמוך על שלחן חתני ז"ל שני שנים. ואז הייתי מתנגד גדול על החסידים, מחמת שחתני היה חולק עליהם מאד ודבר הרבה עליהם לפני ולפני שאר חתניו ובני-ביתו, ואמר שכל כונתו בדבוריו כדי לרחק מהם.

אחר-כך יצאתי משאריגראד בתחלת שנת תקנ"ו בחג הספות, ובאתי לקהלת-קדש נעמירוב עם זוגתי תחיה, והייתי סמוך על שלחן אבי ז"ל. ונתחברתי ללמד בחרף עם חברי ז"ל, והוא היה מגדל מקטנותו בין החסידים, והיה אצל כמה צדיקים, ודבר עמי הרבה והתופח עמי שהחסידים הם יראים, ושהצדיקים המפרסמים שביניהם הם גדולים במעלה מאד ועובדים את-השם יתברך באמת (כאשר הוא באמת), וגם

מקורות והערות

ב. עפ"י לשון הכתוב בקהלת פרק ט' פסוק א'. ל. ראה ליקוטי הלכות יורה דעה, ערלה הלכה ה' אות ו'. מ. עין בנספח בסוף הספר אות ב'. נ. ראה להלן אות י"ד, עיין בליקוטי הלכות יורה דעה רבית הלכה ה' אות כ'.

שָׁאֵר אַנְשִׁים הַתּוֹכְחוּ עִמִּי בְּזֶה. וּבְכֹל זֶה הָיִיתִי חֹזֵק בְּדַעְתִּי הַרְבֵּה בַּהֲתַנַּגְדוֹת מַחֲמַת אֶרֶס הַדְּבוּרִים שֶׁל חַתְנִי ז"ל שֶׁהַכְּנִיס בִּי הַרְבֵּה, כִּי אֶף-עַל-פִּי שֶׁהָיָה צָדִיק וִירָא שָׁמַיִם, אָבֵל לֹא זָכָה לִידַע מְאוּר קִדְשֵׁת אֲמַתַּת הַצְּדִיקִים גְּדוּלֵי הַחֲסִידִים הַמְּפָרְסָמִים וְהָיָה חוֹלֵק עֲלֵיהֶם מְאֹד כִּנ"ל, וּמַחֲמַת זֶה גַם בְּכֹל הַחֲרָף הַנ"ל שֶׁהָיִיתִי בְּנַעֲמִירוֹב הָיִיתִי עֹדִין מַתְנַגֵּד עֲלֵיהֶם.

אֲחֵר-כֵּן מֵרַבּוּי הַדְּבָרִים שֶׁל חֲבֵרֵי הַנ"ל וְשָׂאֲרֵי אַנְשִׁים הַבְּחִנְתִּי הָאֲמַת, וְזָכִיתִי לְכַנֵּס בְּאֲמוּנַת-חֲכָמִים, וְהִסְכִּימָה דַעְתִּי עִם הַחֲסִידִים, שְׂטוֹב לְהִתְקַרֵּב לְהַצְּדִיקִים הַמְּפָרְסָמִים גְּדוּלֵי הַחֲסִידִים, כִּי הֵם אַנְשֵׁי אֲמַת וְהִ' עִמָּם. וְאִז נִמְשַׁף עָלַי יְרָאָה קִצָּת וְנִשְׁתַּנִּיתִי לְטוֹבָה בְּכַמָּה דְּבָרִים הַיְדוּעִים לִי; וְעַם-כָּל-זֶה עֹדִין הָיִיתִי תוֹעָה בְּדַרְךָ וְלֹא יָדַעְתִּי בֵּין יְמִינִי לְשִׂמְאֵלִי, כִּי לֹא הָיָה לִי מְנַהֵג פְּרָאוּי. וְכֹל מָה שֶׁעָבַר עָלַי בְּיָמַי אֵלּוּ קִצָּרָה הִירִיעָה לְסִפְרִי.

ב

בְּשֵׁנַת תַּקס"ב בְּחֹדֶשׁ אֱלוּל זָכִיתִי לְהִתְקַרֵּב לְאֲדוֹנָנוּ מוֹרְנוּ וְרַבְּנוּ הַקְּדוֹשׁ וְהַנּוֹרָא, הַרְבֵּה הָאֲמַת מוֹרְנוּ הַרְבֵּה רַבִּי נַחֲמָן זְכָר צְדִיק וְקְדוֹשׁ לְבָרְכָה, וְהוּא אָחִז בְּיָדֵי וְקָרַבְנִי בְּרַחֲמָיו הַמְּרַבִּים, וְנִשָּׂא אוֹתִי כְּאִשׁוֹ הָאֲמֵן אֶת-הַיִּנְקָה. וְתַכְף אַחֵר רֵאשֶׁה-הַשָּׁנָה הָרֵאשׁוֹן שֶׁנִּתְקַרְבְּתִי אֵלָיו שֶׁהוּא רֵאשֶׁה-הַשָּׁנָה תַּקס"ג, הִתְחִיל לְהַרְגִּילָנִי לְכַתֵּב תוֹרָתוֹ הַקְּדוֹשָׁה; אָבֵל עֹדִין לֹא זָכִיתִי לְכַתֵּב לְפָנָיו תוֹרָתוֹ הַקְּדוֹשָׁה עַד אַחֵר שְׁבַת-חֲנֻכָּה, שֶׁכָּתַבְתִּי

מקורות והערות

ס. בספר "כוכבי אור" (אנשי מוהר"ן אות ב') מובא שנתקרב לרבי זושא מאניפולי, רבי לוי יצחק מברדיטשוב, רבי ברוך ממזריבוז, רבי גדליה מליניץ ורבי שלום מפראבוטש, ועיין שם אודות פרטים רבים נוספים מחיי מוהרנ"ת בצעירותו. ע. עפ"י לשון הכתוב בבראשית פרק ל"ז פסוק ט"ו. פ. במדבר (פרק י"א פסוק י"ב) - אומן כמובן של אומנת, סועד כאם הסועדת ומניקה את בנה. כך רבינו הו"ן אותו בתורתו שהרי בהרבה מקומות לימוד התורה נמשל כהנקה האם את בנה כמו שאמרו חז"ל במדרש רבה על הכתוב בשיד השירים (פרק ד' פסוק ה') "שני שדיך כשני עופרים וגו'" שהוא משל למושה ואהרן שהעבירו תורת ה' לעם ישראל.

לפניו כל התורה "ראיתי מנורת זהב". וכך היה דרך כתיבתי לפניו: שהתורה שאמר באותו העת, כמו בשבת-חנכה, חזר אחר-כך בעת הכתיבה ואמרה לפני פסקא פסקא, שאמר לפני כמה דבורים בלשון אשפנז^צ ואני ישבתי לפניו וכתבתי הדברים בלשון הקדש, עד שגמרתי כתיבת כל התורה, ועל-פי רב חזרתי וקריתי אותה לפניו אחר שגמרתי כתיבתה.

ועצם רבוי המניעות והיסורים שהיה לי באותה השנה שהיא שנת תקס"ג - אי אפשר לשער, כי כלם היו מתנגדים עלי, הן אשתי והן אבי נרו יאיר וכל בני-ביתו וכל בית אבי זקני ז"ל, ויש בזה הרבה לספר מעצם רבוי המניעות שהיה לי בלי שעור בכל נסיעה ונסיעה ובכל תנועה ותנועה ובכל עבדאי ועבדאי של ההנהגות הקדושות של רבנו ז"ל שצוה עלי; ועדין איני יודע מהיכן קבלתי כח לעמד נגד מניעות כאלו אשר קשה לסבלם^צ. ותכף באותו החרף גרש אותי אבי נרו יאיר מעל שלחנו, והכרחתי לאכל אצל אבי-זקני, וזוגתי אכלה אצל אבי נרו יאיר, ובכל זה יש הרבה לספר.

ואף-על-פי-כן עזרני השם יתברך, והייתי בחרף הזה כמה פעמים אצל רבנו ז"ל. וקדם חנכה ישבתי אצלו בערף שלשה שבועות, עד אחר שבת-חנכה. אחר-כך באתי אליו סמוך לראש-חדש שבט, ונסע רבנו ז"ל לטולטשין לדודו הרב וכו', מורנו הרב רבי ברוך זכר צדיק לברכה, כי אז היה עדין שלום ביניהם. אחר-כך נסע רבנו ז"ל למדודיבקע וכו', ואנחנו לוינו אותו עד קהלת-קדש ליניץ, ושם נכנס להרב וכו' מורנו הרב רבי גדליה זכר צדיק לברכה, וקבלו בכבוד גדול, וגם כל בני סיעתנו שבאנו עמו קבל אותנו כלנו בכבוד גדול; ושם שמענו מפיו הקדוש של רבנו ז"ל תורה.

מקורות והערות

צ. ליקוטי מוהר"ן סימן ח' על פסוק ב' בוכריה פרק ד'. ק. אידיש. ר. מעשה. ש. ראה לקמן אות י"ד, כוכבי אור אנשי מוהר"ן בתחילתו.

ג

בשנת תקס"ג הנ"ל בראש-חדש כסלו נולד בני שכנא שיחיה. באותו
 החרף שנת תקס"ג היו הנשואין של בתו מרת שרה תחיה עם בעלה
 מורנו רבי יצחק אייזיק נרו יאיר בראש-חדש ניסן ביום חמישי
 בקהלת-קדש מדודיבקע, ורפנו ז"ל כשנסע למדודיבקע פנ"ל נתעפב שם
 עד אחר הנשואין.

ואני בשמעי זאת בנעמירוב אזרתי חלצי ונסעתי אליו למדודיבקע,
 ובאתי אליו ז"ל ביום פורים, וישבתי אצלו בסעודת פורים. והוא ז"ל
 רקד הרבה באותו הפורים. גם בחנכה באותה השנה אחר התורה רקד
 הרבה, גם בשמחת-תורה באותה השנה רקד הרבה, וכן על נשואי בתו
 הנ"ל רקד הרבה, ואמר אחר-כך: אני רקדתי הרבה בשנה זאת וכו';
 וכבר נרשם מעט מזה, שרצה לבטל הגזרות והפונקטיין שנשמעו אז
 וכו', כי על-ידי המחאת כף ורקודין ממתיקים דינין וכו'. ואני זכיתי
 להיות אצלו שם מפורים עד אחר פסח, והייתי על החתנה הקדושה של
 בתו הנ"ל, ושמעתי שם תורה גבה: "לשמש שם אהל בהם" (ובשעת
 אמירת התורה הזאת התחיל רק מפסוק "והוא כחתן יצא מחפתו").
 ועצם רבוי המניעות שהיה לי על נסיעה זו למדודיבקע אין לשער.

אחר-כך חזרתי משם בשלום עם רבנו ז"ל שנסעתי עמו לשמשו בדרך,
 ושמעתי תורה הרבה ושיחות נפלאות מפיו הקדוש בדרך, ובאתי לביתי
 בשלום. ואחר-כך בסמוך יצאה גם זוגתי משלחן אבי נרו יאיר, ואז פסק
 אבי לזון אותנו, והתחלנו לזון על שלחני בחסדי השם.

מקורות והערות

ת. חיי מוהר"ן סימנים א', ד', ו' ו-קט"ו. שיחות הר"ן סימן קל"א. א. בשנת תקס"ג פעל רבינו רבות לביטול גזרה זו
 ואמר כמה תורות הנוגעות לענין הנדפסות בליקוטי מוהר"ן: סימן ה' (בחצוצרות), סימן ח' (ראיתי מגורת זהב), סימן י'
 (ואלה המשפטים) ובסימן מ"ט (ולשמש שם אוהל בהם). ב. עיין בנספח בסוף הספר אות ג'. ג. ליקוטי מוהר"ן סימן י'
 אות א'. ראה בהרחבה בחיי מוהר"ן סימן קט"ו, רס"ג. שיחות הר"ן סימן קל"א. ד. ליקוטי מוהר"ן סימן מ"ט על הפסוק
 בתהלים פרק י"ט פסוק ה'. ה. תהלים פרק י"ט פסוק ו'. ו. ראה חיי מוהר"ן סימן נ"ט.

באותו הקיץ הרבו המתנגדים לשון הרע בפני דודו הרב וכו' מורנו הרב רבי ברוך הנ"ל, עד שגם הוא התחיל לחלק עליו ז"ל. באותו הקיץ בזה אותי רבנו ז"ל פעם אחת בשבת אחת; ואחר-כך פשבא מהדרף חזר וקרבני הרבה וכאב את-בנו הרצני. באותו השנה תקס"ג הנ"ל בראש-חדש פסלו נולד בני שכנא שיחיה.

ד

בשנת תקס"ד לפרט-קטן נפטרה אמי זכרונה לברכה ביום חמישי ב' פסלו. אחר-כך אחר שבת-חנכה צוה עלי ללמד הרבה פוסקם וכו'. אחר-כך בקיץ צוה עלי להתחיל ללמד קבלה. ומעשה שהיה כן היה: שאני באתי אליו עם רבי נפתלי, ואמר לי: אני הבאתי אותך עתה פי רציתי לומר לך הנהגה חדשה (הינו ללמד קבלה); ורצה שאבוא אליו ועל-ידי-זה סבב השם יתברך עד שבאתי אליו, ואז וכו'. באותה השנה סמוך לשבת-נחמו נפטרה בתו מרת פיגא זכרונה לברכה וכו'.

בשנת תקס"ה בחשון היו הנשואין של בתו מרת מרים זכרונה לברכה שהיתה פלתו של הגאון מולטשיסק, ורקד הרבה פה ברסלב בשבת ראש-חדש חשון שאז היה הפארשפילי¹. ואני זכיתי לנסע עמו על החתונה לקהלת ולטשיסק כאשר פקד עלי. באותו העת צוה עלי להתחיל לחשב תורה²; אבל עדין לא צוה לכתבה, ואמר שבפעם אחרת יצוה עלי

מקורות והערות

1. עפי' לשון הכתוב בספר משלי פרק ג' פסוק י"ב: "כי את אשר יאהב ה' יוכיח וכאב את בן ירצה". ה. ראה חיי מוהר"ן סימן ב', תל"ה. ז. שולחן ערוך עם המפרשים הנרפסים עליו. י. ראה חיי מוהר"ן סימנים י"ב - י"ד. כ. פארשפיל" - משמעו המלולי הוא הכנה להופעה, שפיל - משחק באדיש, הכוונה למה שנהגו בשבת שלפני החתונה כשהחתונה היתה בעיר אחרת היו בני העיר עושים שמחה לחתן או לכלה לפני שנפרדים מהם וזו גם הסיבה ל"אויפרוף" - השבת שלפני החתונה הנהוג היום בקהילות אשכנז, ראה חיי מוהר"ן סימן ק"ו. ל. הכוונה לחדש דברי תורה, ראה ביאור הליקוטים סימן נ"ד אות ד'. כמו שכתב רבינו בליקוטי מוהר"ן (תנינא סימן ק"ח): "לענין חדושי תורה, שיש גדולים שהיו משבחים אותם שאומרים תורה בלי מחשבה ועיון מקודם, אמר שאין זה מעלה כל כך, כי בודאי יכולים לומר תורה בלי מחשבה ועיון, כי יכולין לקשר המחשבה והדיבור להשם יתברך ולומר תורה בלי מחשבה ועיון מקודם, אבל טוב יותר כשחושבין תורה. והלא אפילו אצל השם יתברך מצינו במדרש (שמות רבה פרשת כי תשא פרשה מ'), שהשם יתברך, כשצוה לגלות תורה, הוא חזרה ארבע פעמים קודם שאומרה. ולמדו מפסוק: "או ראה ויספרה, הכינה וגם חקרה", שנכתב ככאן ארבע בחינות".

ימי מוהרנ"ת ה חלק ראשון יא

גם לכתב. גם צנה עלי ועל שאר אנשי-שלומנו לומר תקון חצות^מ. גם צנה אז עוד לכמה מאנשי-שלומנו לחשב תורה.

והנה בכל הענינים האלה שהזכרתי שעברו עלי באלו השנים הנ"ל יש הרבה לספר אשר לא יספיקו המון יריעות, כי יש הרבה דברים מאד שלא הזכרתי כאן כלל, וגם מה שהזכרתי לא נכתב פי אם ברמז, כטפה מן הים.

ה

בשנת תקס"ה הנ"ל סמוך לראש-חדש ניסן נולד בנו וכו' שלמה אפרים ז"ל, ורבנו ז"ל כבד אותי במצות פריעה^ה אצלו, ורבנו ז"ל בעצמו היה סנדק וחתוף. ומה שהיה נעשה^ה אם היה התינוק הזה נשאר בחיים - אי אפשר לבאר, ומעט קצת כתוב אצלנו ברמז בעלמא^ה.

ואנחנו באנו אליו תכף למחרתו, אחר יום שנולד הילד הקדוש הנ"ל, והיינו שם בשבת וכל השבוע עד שנמול, וגם אחר-כך עד יום שלישי למילה. ובאותו העת שמענו ממנו תורה הרבה, ושיחות נפלאות ונוראות מענין היצר הרע, שיש כמה בחינות ביצר הרע וכו', וכמה וכמה צריכין בכל-פעם להתחזק מחדש נגדו להכניעו וכו', וקצת מהם נכתבו ונדפסו^ה.

מקורות והערות

מ. ראה גם בליקוטי מוהר"ן סימן קמ"ט, תנינא סימן ס"ו, ובשיחות הר"ן סימן ש"א שהוא עיקר עבודת איש הישראלי.
ג. ברית המילה מתחלקת לשני חלקים: הראשון - חיתוך והסרת הערלה והשני - פריעת הבשר שסביב מקום המילה. בדרך כלל עושה המוחל את שתי הפעולות אך לפעמים מכבדים עוד אדם שיעשה את הפריעה. ה. ראה חיי מוהר"ן סימן תקפ"ג. "ואלמלי היו זוכין העולם שיהיה נשאר מרבנו ז"ל בן הממלא מקומו היה העולם נתקן על מלואו ותיקונו ושלמותו על צד היותר טוב וכו'". עיין עוד בפרפראות לחכמה חלק ב' סימן ז' אות ח'. ראה גם שיח שרפי קודש (חלק ב' אות קל"ב): "כשבא רבי יודל לשמחת הברית של רבי שלמה אפרים (בן רבנו) היה לבוש בבגד חדש. כשראהו רבינו, פנה אליו בשמחה ואמר לו: עם הבגד הזה עוד תקבל פני משיח, אחר כך כשנפטר הילד, אמר רבינו: משיח כבר לא יבוא עד מאה שנה ודאי וכו'". ובחלק ד' אות קל"ט: "אמרו: מהיוצא מדברי רבינו בשבח בנו הקדוש רבי שלמה אפרים ז"ל, שהיתה נשמתו גבוהה מאד, שהיה כלול מבחינת תרין (שני) משיחין, משיח בן יוסף ומשיח בן דוד, ועל כן נקרא בשם שלמה אפרים, דהיינו: שלמה בן דוד, ואפרים בן יוסף, ומשום כן הפליג רבינו בשבחיו". ע. וראה להלן אות י"א, חיי מוהר"ן סימן כ"ח, קנ"א, קע"ו, תקפ"ג, ובביאור הליקוטים (תפארת הליקוטים) סימן ס'. פ. ליקוטי מוהר"ן סימן ע"ב וליקוטי מוהר"ן תנינא סימנים מ"ט ונ"א.

וְאִזּוּ בְּאוֹתוֹ הַשְּׁבֵת כְּשֶׁעֲמַדְנוּ לְפָנָיו אָמַר לִי דְבַר־יְצִחוֹת^ז עַל הַמְּנַעַל שְׁלִי
 שְׁנַעְקָם לְפָנָיו מְאֹד, וְאָמַר: הַמְּנַעַל שְׁלֶךְ דְּוָמָה כְּמוֹ מִי שְׁטוֹפָחִין לוֹ
 עַל־פָּנָיו. וְאַחֲר־כֵּן עָנָה וְאָמַר: שִׁיחוֹת חֲלִין שְׁלָנוּ (כְּמַפְלִיג בְּשִׁבַּח
 שִׁיחוֹת חֲלִין שְׁלוֹ); אֵיזָה מֵהַצְּדִיקִים יוֹכֵל לוֹמַר לִי אֵיךְ בְּדַבְרֵי־יְצִחוֹת
 הָאֵלוֹ שְׁקוֹרִין 'וְעֵרְטִיל'^ח, יֵשׁ בּוֹ כָּל כְּוָנוֹת הַמִּלְּהָ - וְלִמְעַלָּה מֵהַכְּוָנוֹת.
 וְאַחֲר־כֵּן הִתְחִיל לְזַרֵּק דְּבוּרִים מִתּוֹךְ פִּי הַקְּדוֹשׁ, וְעָנָה וְאָמַר: הֲלֹא יֵשׁ
 "וְטַפְחוּ לוֹ עַל־פָּנָיו"^ט, "וְטַפַּח לוֹ בְּסַנְדְּלוֹ"^י; וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרָנָם
 לְבִרְכָה^י: "סַנְדֵּל מִמַּאי הָיָה וְכוּ', מָשַׁל וְכוּ' וְכֵן אַחֲרָיו וְטַפַּח לוֹ עַל־פָּנָיו
 וְכוּ'". וְאַחֲר־כֵּן הִתְחִיל לוֹמַר הַתּוֹרָה הַנִּדְפָּסֶת בְּסִימָן ס"ג: "בְּרִית נִקְרָא
 בְּלִשׁוֹן תְּרַגּוּם 'אַמָּה' וְכוּ'"; וּמִי שֶׁלֹּא הָיָה אֹז, אֵיךְ נִתְגַּלְתָּ הַתּוֹרָה הַזֹּאת
 מִדְּבוּר הַנִּל - אֵי אֶפְשָׁר לְצִיר לוֹ הַעֲנִין, וּמִי שֶׁהָיָה אֹז רָאָה בְּעֵינָיו גְּדֻלַּת
 הַבוּרָא וְתִבְרָךְ וּגְדֻלַּת הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה וּגְדֻלַּת הַצְּדִיקִים אֲמִתִּיִּם, אֵיךְ
 כָּל־שִׁיחָתָם וְתַנּוּעוֹתָם - תּוֹרָה גְּדוֹלָה וְגִבּוֹהָ מְאֹד, שְׁרָאֵינוּ בְּעֵינָינוּ
 שֶׁבְּדְבוּר בְּעֵלְמָא שְׁקוֹרִין 'וְעֵרְטִיל' שְׁאָמַר עַל הַמְּנַעַל שְׁלִי, הָיָה כְּלוּל בּוֹ
 תּוֹרָה גְּבוּהָ וְנִסְתָּרָה כְּזֹאת שְׁכָלוּל בָּהּ כָּל סוּד כְּוָנוֹת הַמִּלְּהָ וְיוֹתֵר מִזֶּה,
 כְּאֲשֶׁר אָמַר בְּעֵצְמוֹ. וּבְקִאֲמַת גַּם הַתּוֹרָה הַנּוֹרָאָה שְׁגִלָּה אַחֲר־כֵּן עַל־זֶה,
 גַּם־כֵּן אֵין מִי שִׁישִׁיג אוֹתָהּ הַיֵּטֵב, כִּי הִיא גְּבוּהָ מְאֹד כְּדִרְכוּ, בְּפֶרֶט שֶׁזֹּאת
 הַתּוֹרָה לֹא בְּאֶרֶה הַיֵּטֵב, רַק בְּרַמְזוֹ בְּעֵלְמָא, כְּמַבְאָר לְמַעֲיַן שֵׁם. וְכָל יְמֵי
 חַיָּיו הַקְּדוֹשִׁים הָיִינוּ רְגִילִים תְּמִיד לוֹמַר: "אֲשֶׁרִי עֲבָדִיךָ וְאֲשֶׁרִי אֲנִשְׁיָךְ
 הַעֲמַדִים לְפָנֶיךָ הַשְּׂמַעִים אֶת־חֲכַמְתְּךָ"^י, אֲשֶׁרִינוּ שְׁזָכִינוּ לָזֶה, זֶה חֲלָקְנוּ
 מִכָּל־עַמְלָנוּהָ.

מקורות והערות

ז. הברקה מחודדת. ק. עיין בנספח בסוף הספר אות ד'. ה. שאפילו דברים מחודדים אלו הנראים על פניהם פשוטים, כוללים את כל כוונות האר"י ומה שלמעלה מהם. ש. מסכת מנחות דף מ"ד עמוד א' שהוא שייך לענין שמירת הברית עיין שם, עיין בחיי מוהר"ן סימן כ"ז. ת. הביטוי "מפח...בסנדליה" בצורות שונות מופיע בשלושה מקומות בתלמוד: במסכת מועד קטן דף כ"ה עמוד א', מסכת בבא קמא דף ל"ב עמוד א' ובמסכת בבא בתרא דף כ"ב עמוד א'. בכל אחד מהמקומות הכוונה היא להערה מתלמוד חכם לתלמוד חכם אחר על דבר שאמר שאינו מתאים לדרגתו. א. מסכת נדה דף כ"ה עמוד ב': "אמר רבי יוסף אמר רבי יצחק סנדל (הכוונה אשה שהפילה ולד מעוך כסנדל) צריך צורת פנים (כדי שתהיה טמאת לידה) ואפילו מאחוריו. משל לאדם שסטר את חבירו והחזיר פניו לאחוריו וכו'". ב. בליקושי מוהר"ן: "סוד כוונת המילה". ג. וראה חיי מוהר"ן סימן כ"ז, פרפראות לחכמה סימן ס"ג. ד. מלכים א' פרק י' פסוק ח'. ה. עפ"י לשון הכתוב בקהלת פרק ב' פסוק י'.

ו

בְּקִיץ תִּקְס"ה נִסַּע פְּתָאם לְשֵׁאֲרֵיגְרָאד בֵּין פֶּסַח לְעֶצְרַת, וְהִנְסִיעָה הַזֹּאת הִיְתָה פְּלִיאָה גְדוֹלָה וְנִשְׁגָּבָה, כִּי לֹא הָיָה בָּהּ שׁוּם טַעַם עַל-פִּי פְּשׁוּט; וּכְבָר מְבֹאָר קִצַּת בְּסִפּוּרֵי נִסֵּי עוֹתֵיו הַקְּדוּשִׁים מֵעֲנִין נִסִּיעָה הַזֹּאת.¹

ז

בְּשֵׁנַת תִּקְס"ה הִנְ"ל צָוָה עָלַי לְלַקֵּט מִתּוֹרוֹתָיו הָעֲצוֹת וְהַעֲבֹדָא שְׂיֻצָא מִכָּל תּוֹרָה וְתוֹרָה. וּבִתְחִלָּה כְּתַבְתִּי קִצַּת מֵעֲנִין זֶה - וְלֹא הוּטַב בְּעֵינָיו; וְאַחֲרֵיכֶן הִבְנַתִּי כּוֹנֵנוֹ, וְחִזַּרְתִּי וְכַתַּבְתִּי - וְהוּטַב בְּעֵינָיו, וְהוּא הַסֵּפֶר 'קִיצוֹר לְקוּטֵי מוהר"ן'. כְּשֶׁקָּרָא בּוֹ נִעְנַע בְּרֵאשׁוֹ וְאָמַר בְּזֶה הַלְשׁוֹן: אֲ שִׁין צַעֲטִילי; וְהִבְנַתִּי שֶׁהוּטְבוּ מְאֹד בְּעֵינָיו הַדְּבָרִים הַנְּאֻמְרִים שָׁם, וְהָיָה כּוֹסֵף מְאֹד שְׁנֻזְכָּה לְקִיָּמָם בְּאֵמֶת. אֲשֶׁרִי שְׂיֵאֲחִז בָּהֶם.

ח

בְּחֶרֶף תִּקְס"ה צָוָה עָלַי לְנַסֵּעַ לְחַתְּנִי לְקַהֲלַת-קֹדֶשׁ מְאֵהֲלוֹב, לְבַקֵּשׁ מֵאֵתוֹ שְׂיֵתֵן לִי אֵיזָה רִבְנוֹת בְּאֵיזָה עִיר וְכוּ';² וּבְרוּךְ הַשֵּׁם שֶׁנִּצְלַתִּי מִזֶּה.³

ט

בְּחֶרֶף שְׁנַת תִּקְס"ה הִנְ"ל צָוָה עָלַי לְחַזֵּר וּלְהַעֲתִיק כְּסֵדֶר כָּל הַתּוֹרוֹת שְׁלוֹ שְׁהִיוּ כְּתוּבִים אֲצִלִּי בְּקוֹנְטְרָסִים מְפֻזְרִים, כְּמוֹ שֶׁנִּכְתְּבוּ בְּעֵת כְּתִיבָתָם

מקורות והערות

1. בחיי מוהר"ן סימן קכ"א מסופר כיצד על ידי נסיעה זו הציל רבינו את העיר הנ"ל מחולי העפוש (זיהום הגורם למגיפה) ושביציאתו אמר שבורח מפני השריפה ואח"כ היו שם שריפות כמה פעמים. 2. פתק (כלומר: רשימה, כתיבה) נאה. ספר זה נדפס פעמים בודדות, והספר 'קיצור ליקוטי מוהר"ן' שנדפס בזמננו כולל תוספות רבות כפי שכותב המו"ל (רבי ישראל קרויני) בהקדמתו. 3. ראה חיי מוהר"ן סימן תמ"ד. 4. ראה שיח שרפי קודש (חלק ב' אות קע"ה): " ...ושאלו מוהרנ"ת האם קבלת הרבנות הוא האמת והנכון, ענה לו רבנו: כן, זהו האמת. ושאלו שוב מוהרנ"ת: האם הוא האמת לאמיתו, ענה לו רבינו בניחותא: אם אתה רוצה את האמת לאמיתו - אל תהיה רב!".

אחר אמירת התורה מיד, וצוה עלי לחזור ולהעתיקם שיהיו נכתבים כסדר, שיהיו ראויים לכרכם. וכן עשיתי, והעתיקתים כסדר על ניר טוב ודיו יפה, ורבי נפתלי קרא לפני מלה במלה מהקונטרסים הנ"ל ואני כתבתי על-הספר. ונמשך כמו רבע שנה, עד אחר פסח סמוך לשבועות; ואף-על-פי-כן בכל אותו העת לא גלה דעתו שרוצה להדפיסם ולגלותם בעולם, כי בכל אותן העתים היה דרכו להזהיר הרבה לבלי לגלות תורתו לזרים אשר אינם מאנשי-שלומנו, וגלה קצת טעמים על-זה. והיינו נזהרים בזה מאד, להסתיר ולהעלים מאד הקונטרסים שנכתבו.

ובאותו העת בין פסח לעצרת הייתי כמה פעמים אצלו מנעמירוב. והוא הראה בעצמו כאלו הוא מקפיד על אשר אנו באים אליו בתמידות כל-כף, והיה לנו מזה מניעות ויסורים בכל-פעם שרצינו לבוא אליו פן יקפיד עלינו, וכבר לא השגחנו על שום מניעות מביתנו ומניעות מחמת ממון, רק זה עמד לנו במחננו למניעה, שנדמה לנו שהוא יקפיד כשנבוא אליו מחמת שזה סמוך היינו אצלו. ואף-על-פי-כן גדל עצם חשקנו להנות מזיו השכינה בכל-פעם, לזכות לעמד לפני הדרת קדשתו וכו' וכו' - התגבר על המניעה, וזכינו לבוא אליו בכל-פעם. ואחר שבועות שנת תקס"ה הנ"ל, בערך שמונה ימים שהייתי אצלו בשבועות הנ"ל, נתעורר לי רצון לנסע אליו, כי היה צר לי מאד בענין דרכי עבודת השם וכו'; אבל היה קשה עלי מאד לבוא אליו מחמת מניעות הנ"ל. ואז היה קשה וכבד עלי מאד מאד לשבר המניעה הנ"ל, שלא יקפיד עלי פנ"ל, כי לא ידעתי איך אשא פני לנס לפניו לבקשו שיקרבני להשם יתברך אחר שזה סמוך הייתי אצלו; אבל אף-על-פי-כן היה חשקי ורצוני חזק מאד לנסע אליו.

ורחם עלי השם יתברך ברחמי העצומים, ושלח בדעתי עצה: שאסע לברסלב בשביל לכרך הספר שנעשה מהקונטרסים הנ"ל שחזרתי

והעתקתי כסדר פנ"ל, כי כבר נגמרו פנ"ל, והוא ז"ל צנה עלי בעצמו שלא לכרכם בנעמירוב מפני המתנגדים הרבים שהיו שם, כי אז היינו נזהרים מאד שלא לגלות תורתו לחוץ כלל פנ"ל, ועל-כן צנה עלי בעצמו לכרכם בכרסלב דיקא. וכבר היה בדעתי קדם שבועות להביאם לכאן לכרסלב לכרכם, אך לא אסתייע מלתא מן השמים, ועתה אחר שבועות, שהייתי רוצה לבוא לפניו אך היה לי מניעה הנ"ל, היה לי לשלל עצה הנ"ל, שהזכירני השם ברחמיו לנסע בשביל פריכת הספר הנ"ל, וזה היה לי תרוץ לפניו שבשביל זה באתי - ואגב אוכל לדבר עמו אם אזכה.

וכן עשיתי, ונסעתי תכף ומיד לכרסלב ביום הנ"ל, ובאתי ביום ששי בבקר, ויראתי לכנס אליו ולהתראות לפניו מחמת בוששה פנ"ל. ואחר-כך ראה אותי מדי עברו מתדרו לביתו הגדול, ושאל אותי בדרך הלוכו: על מה באת? השבתי לו: לדרך הספר. ושאל: וכי בשביל זה הכרחת לבוא בכונה? ונאלמתי, ולא השבתי לו דבר מחמת אימה.

אחר-כך היה בדעתי לילך מיד להאמן העוסק בכריכת ספרים ולישב שם אצלו כל היום, כי ידעתי רצון רבנו ז"ל שלא להניח הספר אצל האמן אפלו פה ברסלב, אף-על-פי שגם האמן הכורך היה מאנשי-שלומנו, אבל אז הקפיד רבנו ז"ל מאד לשמר הקונטרסים שלא יגע בהן זר. והיה בדעתי לישב אצל האמן הכורך כל היום, ולבלי להתראות פני לפני רבנו ז"ל עד שבת.

אבל טובו ורחמיו של רבנו ז"ל שהיו בלי שעור, והשמאל היה דוחה מעט - ובימין היה מקרב הרבה, וגם הדיחיה וההתרחקות היה בעצמו התקרבות נפלא למי שתפץ וחסק באמת; וגם עדין הוא נהג כך; וברחמיו הנפלאים שלח פתאם אצלי איש אחד מאנשי-שלומנו לבית

הכורף הנ"ל, ואמר שרבנו ז"ל צוה שאני אלף אליו והוא (הינו השליח הנ"ל) ישב במקומי כאן, אצל הכורף.

ותכף רצתי אליו ז"ל, והיה בחדרו הקטן שהיה לו פנגד בית-המדרש מן הצד, ובאתי אליו בחדרו הנ"ל, והוא שכב על מטתו. ואז קרבני ברחמי הרבה, ודבר עמי הרבה מאד, ונחם אותי ושמח אותי וחיך אותי הרבה מאד מאד בדבריו הקדושים והטהורים, הערבים והנעימים, המתוקים מדבש ונפת צופים. ודבר עמי הרבה ולא ישן כלל, ועמד ממטתו ונכנס לביתו הגדול.

ואז היה העת שהתחיל לגלות סוד הנפלא והעצום של העשרה קפיטל תהלים לאמרם ביום שקרה לאדם חס ושלוש מקרה-לילה רחמנא לצלן, פנדפס בספריו הקדושים^מ. כי באותו העת קדם שבאתי אליו אמר התורה הזאת הנדפסת בספר הראשון בסימן ר"ה, המתחלת: "תקון למקרה-לילה: לומר עשרה קפיטלי תהלים וכו'", ואני לא הייתי אצלו בפעם שאמר. אחר-כך ביום ששי הנ"ל גלה לי חתנו רבי יוסקא ז"ל מעט מהתורה הנ"ל כפי הבנתו, ואחר-כך דברתי עמו ז"ל בעצמו מזה, ובאר לי הדבר קצת, וכתבתי הענין מיד כמו שנדפס עתה בסימן הנ"ל. ואז לא גלה עדין הקפיטלי תהלים בפרטיות, איזה קפיטלי צריכין לומר, רק שאמר שהיה ראוי לברר איזה עשרה קפיטלי הם פנגד עשרה מיני נגינה; אף כל עשרה ועשרה קפיטלי שבתהלים כלולים מבחינת עשרה מיני נגינה. אף אחר-כך, אחר כמה שנים שהתחיל לגלות מענין התקון הנ"ל, אחר שבא מלבוב חזר ודבר מענין העשרה קפיטל תהלים הנ"ל, ואז גלה בפרטיות איזה קפיטלי תהלים צריכין לומר, פנדפס בלקוטי תנינא בסופו בסימן צ"ב, עין שם (וכמדמה שפבר מבאר מספור זה מעט במקום אחר^פ).

מקורות והערות

מ. ליקוטי מוהר"ן תנינא סימן צ"ב: "ואלו העשרה קפיטל תהלים הם תקון גדול מאד לענין הנ"ל", ועיין בשיחות הר"ן סימן קמ"א שם מפרט את כל מהלך הגילוי של התקון הכללי. נ. קפיטל - פרק. ס. חיי מוהר"ן סימן קפ"ד. שיחות הר"ן סימן קמ"א.

וְכָל אוֹתוֹ יוֹם שֶׁשִׁי יָשָׁב רַבְנֵנוּ ז"ל בְּבֵית עִם הָעוֹלָם, וְגַם אָנִי הֵייתִי עֹמֵד לְפָנָיו, וְדָבַר עִמָּנוּ הַרְבֵּה, וְלֹא הֵלֵךְ לְמַרְחָץ עַד סְמוּךְ לַפְּנוֹת הַיּוֹם, מִה שֶׁדָּרְכוּ הֵיטָה תָּמִיד לֵילֵךְ לְמַרְחָץ בְּיוֹם שֶׁשִׁי תִּכְף סְמוּךְ אַחַר חֲצוֹת. וְאַחֲרֵיכֵן עָנָה וְאָמַר: כִּמָּה קָשָׁה לְהִיּוֹת מְפָרְסָם, לְהִנְהִיג הָעוֹלָם (כְּלוֹמַר: כִּמָּה יְסוּרִים הוּא סוֹבֵל, שֶׁהַכֹּל מִנְחָה עָלָיו וְצָרִיף לְשֵׂאת בְּדַעְתּוֹ הַרְבֵּה מְאֹד), כִּי הֵלֵא זֶה הַדָּבָר, שֶׁעוֹסְקִין עִתָּה לְכָרֶךְ הַסֵּפֶר הַנִּזְכָּר, נִדְמָה לָכֵם שֶׁאֵין נֶחֱשָׁב לְכֹלֹם עֲנִין הַכְּרִיכָה הַזֹּאת, (אֲבָל בְּאַמֶּת) כִּמָּה וְכִמָּה עוֹלָמוֹת תְּלוּיִים בְּזֶה, בְּכַרְיִכַת הַסֵּפֶר הַזֶּה. וְכוֹנְנָתוֹ הֵיטָה שֶׁהוּא צָרִיף לְשֵׂאת הַכֹּל עַל רֵאשׁוֹ כְּנ"ל. וְאִז הִבְנוּ מֵרְחוֹק כִּמָּה גָּדוֹל וְעֲצוּם וְנִשְׁגָּב כָּל-עֵסֶק וְעֵסֶק מֵעֵסֶקֵי הַסֵּפָרִים וְהַעֲנִינִים שְׁלוֹ, שֶׁאֲפִלוּ בְּכַרְיִכַת הַסֵּפֶר תְּלוּיִים כִּמָּה וְכִמָּה עוֹלָמוֹת^פ. וְאַחֲרֵיכֵן הֵלֵךְ לְמַרְחָץ וְלִמְקָנָה.

וְהֵייתִי שָׁם בְּשַׁבַּת-קֹדֶשׁ וּבְכָל הַשָּׁבוּעַ עַד יוֹם חֲמִישִׁי, כִּי נִתְעַצַּל הַכּוֹרֶךְ הַנִּזְכָּר וְלֹא גָמַר הַכְּרִיכָה עַד יוֹם הַנִּזְכָּר שֶׁאַחַר שַׁבַּת הַנִּזְכָּר. וּבְכָל יְמֵי הַשָּׁבוּעַ הַזֹּאת דָּבַר עִמִּי הַרְבֵּה מְאֹד, וְכָל דְּבָרָיו הָיוּ לְחִזְק אוֹתִי הַרְבֵּה בְּשִׂמְחָה. וְאָמַר לִי: אֲפִלוּ הַחוֹלָה הַמְּטֹל עַל-עֶרֶשׁ דְּוֵי מְחֻזְקִין אוֹתוֹ הַרְבֵּה, וְאֲמָרִים לוֹ שֶׁלֹּא יִפֹּל בְּדַעְתּוֹ וְיִחְזַק עֲצָמוֹ בְּכָל-עוֹ; וְכֵן בְּאַמֶּת חוֹזֵר וְשׁוֹב הַחוֹלָה לְאֵיתָנוּ וּבְרִיאוֹתָיו עַל-יְדֵי שִׂמְחָזֵק אֶת-עֲצָמוֹ וּמְבַרֵּיא אֶת-עֲצָמוֹ וְאֵינּוּ נִמְשָׁךְ אַחַר עֲצָלוֹת וּכְבֻדוֹת חָלָיו, כִּי עַל-יְדֵי זְרִיזוֹתָיו וְהַתְּחֻזָּקוֹתָיו חוֹזֵר לְבְרִיאוֹתָיו בְּאַמֶּת. כְּדָבָרִים הָאֵלֶּה וְכִיּוֹצֵא בָהֶם דָּבַר עִמִּי הַרְבֵּה מֵעִנִּין הַתְּחֻזָּקוֹת, לְהִיּוֹת בְּשִׂמְחָה בְּכָל מֵה דְאֶפְשָׁר.

גַּם דָּבַר עִמִּי אִז בְּאוֹתוֹ הַעֵת וְסֵפֶר לִי מִגְדֹּל צִעְרוֹ וְיִסּוּרָיו בְּלִי שְׁעוֹר, וְעֲצָם הַצִּעַר וְהַיְסוּרִים שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִהִלְדָּה שֶׁל בְּתוֹ תַּחֲיָה שֶׁהֵיטָה אִז חוֹלָה בְּיוֹתֵר מִחֲלֵי ה'מֵאֲזֵלְעֵן'^ז אוֹ 'פֵּאקִינ'^ח, וְאָמַר שֶׁהוּא מְרַגֵּשׁ בְּלִבּוֹ כָּל גְּנִיחָה וְגִיחָה שֶׁל הַתֵּינּוֹק, וְשֶׁהוּא מְרַצָּה הַלּוֹאֵי וְהֵיטָה לוֹ חֲלֵי ה'מֵאֲזֵלְעֵן' אוֹ ה'פֵּאקִינ' בְּשִׁבִּיל הַתֵּינּוֹק.

מקורות והערות

ע. הבנו מעט. פ. ראה חיי מוהר"ן סימן שנ"א. צ. אדמת. ק. אבנעוועות.

ואמר שהוא דרכי השם שאי אפשר להבין, הינו שיש דרכי השם שאי אפשר להבינם, שהם בחינת "צדיק וטוב לו, צדיק ורע לו וכו'", אשר באותו השבועות דבר מזה בהתורה "וביום הבכורים" הנדפס בסיומן נ"ו, עין שם, ואמר שהיסורים שלו הם בחינת דרכי השם. וספרי אז מענין מה שמוכא ב'שבחי האר"י ז"ל', שפעם אחת הפציר אותו הרבה הרב רבי חיים ויטאל ז"ל שיגלה לו סוד אחד, ולא רצה האר"י ז"ל, כי אמר שהוא ספנה גדולה לפניו, והפציר אותו הרב רבי חיים ויטאל הרבה, ומחמת זה היה מכרח לגלותו, כי אמר שלא בא לעולם כי אם לתקן נשמת הרב רבי חיים ויטאל ז"ל, נמצא פשהרב רבי חיים ויטאל הפציר אותו היה מכרח באמת לגלות הסוד לפניו; ואחר-כך תקף כשגלה זה הסוד נעשה בנו חולה, ונפטר מחמת זה רחמנא לצלן, ואיך אפשר להבין זאת, כי הלא היה מכרח לגלות הסוד לפניו מחמת הפצרת רבי חיים ויטאל פנ"ל - ואף-על-פי-כן נענש על-זה; אך זה הוא בחינת דרכי השם שאי אפשר להבינם.

וספר אז כל זה לענין יסוריו מבניו ויוצאי חלציו, שכל יסוריו הוא מחמתנו, מחמת שעוסק לקרב אותנו להשם יתברך, והלא פונתו באמת לשמים, וכודאי רצון השם יתברך באמת שיעסק בתקוננו לקרבנו אליו יתברך, כי זה עקר כבוד השם יתברך ורצונו וכו', ואף-על-פי-כן יש לו יסורים וענשים כאלה מחמת זה דיקא; אך זה הוא דרכי השם שאי אפשר להבינם כלל בשום אופן. ואמר אז שזה יודע על-עצמו זכות: שגם כשבאין לפניו ומספרין לו צער מתינוק אחר שנחלה חס ושלום כדי שיתפלל עליו - יש לו גם-כן צער" ויסורים כאלה ממש כמו שיש

מקורות והערות

ר. מסכת ברכות דף ה' עמוד א'. ש. בליקוטי מוהר"ן. ת. עיין עוד בשיחות הר"ן סימן קפ"ט, וראה את דברי רבי חיים ויטאל בשער הכוונות דרושי הפסח דרוש י"ב. א. כמו שכתוב בשיחות הר"ן סימן קפ"ח: "...והיוצא מדבריו הוא שהוא מרגיש הצער והיסורין כשבאין לפניו שיתפלל על החולה וכיוצא כמו החולה בעצמו ממש. וכן נשמע מפיו כמה פעמים. ואמר: בתחלה הייתי מבקש מאתו יתברך שאהיה מרגיש צער ויסורין של ישראל, כי לפעמים היה אחד בא וספר לי צערו ולא הייתי מרגיש הצער והייתי מתפלל שארגיש צערו של ישראל. עכשו כשאחד מספר לי צערו אני מרגיש בעצמי הצער יותר ממנו. וממש נוטפין ממני הדמים מגודל הצער שאני מרגיש יותר ממנו. כי הוא יכול לחשב מחשבות

לו מנכדו הנ"ל, שמרגיש כל גניחה וּגְנִיחָה של התינוק (שקורין קרעכץ) בלבו כנ"ל. גם כשאחד נפרד חס ושלום מחבורת הכשרים המקרבים אליו - יש לו גם-כן כל צער הנ"ל; והזכיר אז אחד מחברינו שנפרד ממנו, והפליג מאד מגדל הצער והיסורים שיש לו מזה².

אחר-כך ביום חמישי נגמר פריכת הספר, ולקחתי הספר מבית האמן, ובאתי עם הספר לפניו, ועמדתי לפניו. ענה ואמר: עדין אין אתה בשמחה; ברבות הזמנים תדע גדלתי, ואמר בלשון אשכנז בזה הלשון: אמאל וועסטו וויסען מיין גרויסקייט. וגלה לי אז מענין הספר הנורא שלו שנשרף אחר-כך וכו', וכו', ועיין במקום אחר מענין הספר הזה, אפס קצה המעשה תראה וכו'.

בשנת תקס"ו אחר יום-טוב נולד לי בן, וקראתי שמו מאיר ז"ל³; ורציתי לנסע אליו, ונתעכבתי עד אחר המילה.

ואחר-כך באתי אליו ז"ל, ואז היה פעם הראשון שזכיתי שהראה לי ספרו הנורא שנשרף אחר-כך, וקרא עמי כמה פרקים שם, ונבהלתי מאד, אף-על-פי שלא הבנתי כלל.

מקורות והערות

אחרות ולשכוח הצער, אבל אני מרגיש מאד כנוזר לעיל. ואמר לאחד מאנשיו שבקש אותו שלא ישכח אותו, ענה ואמר: אך אפשר לשכוח אחד מכם? הלא כל אחד ואחד יש לו אצלי מקום בלבי". ב. וראה בשיחות הר"ן סימן קפ"ט. ג. ראה להלן אות ו' ו-כ"ו, חיי מוהר"ן סימן קס"ט. ד. שם מסופר שהברירה בפני רבינו היתה או לשרוף את החיבור הגבוה שלו או שיסתלק מן העולם. ואז אמר לחסידו הראשון ר' שמעון ב"ר בער מקרימנטשוק שילך לברסלב וישרוף את הכתבים עיין בחיי מוהר"ן כל התשתלות המאורעות. הספר עצמו נכתב על ידי מוהרנ"ת (חיי מוהר"ן סימן ק"ע) כשהוא מצוין שלא הבין מאומה ממה שרבינו הכתיב לו ורבינו הוסיף לו שהוא אפילו אינו יודע מה שאינו יודע. עוד אמר (חיי מוהר"ן סימן קע"ב): "...שאינן מי שיוודע בו דבר (בספר הנשרף) כי אם צדיק גדול חד בדרא וגם שיהיה חכם בכל השבעה חכמות". ובסימן תקע"ד: "...שם (בספר הנשרף) היה מבואר סוד גדול קדושת ומעלת מצוות הכנסת אורחים וענין מעלת מצוות הצעת המטה כשביל האורח". ספר זה נכתב בברסלב כמו שכתוב בחיי מוהר"ן סימן קמ"ו. ה. שנפטר שלש שנים אח"כ (להלן אות ל"ו).

סמוך לחנפה נתעכבתי שם כמו שלשה שבועות, ואז גמרתי לפניו כתיבת כל ספר האלף-בית הראשון. והתחלתי בו בקיץ תקס"ג, גם בשנת תקס"ד כתבתי קצת, אך עקרו נכתב בשנת תקס"ו הנ"ל.

יא

בשנת תקס"ו הנ"ל רקד רבנו ז"ל אחר התורה "ויהי הם מריקים שקיהם".

בשנה הנ"ל אחר כל הימים-טובים בסמוך בתחלת החורף צנה עלי להתחיל לכתב מה שאני מחדש, וכן עשיתי.

אחר פסח שלח אותי לר' יהושע מזורין עליו השלום עם קוויטל, כתוב בו שמות הקדושים בכתב ידו הקדושה לתן לו; כי רבי יהושע הנ"ל היה חולה, ואמר רבנו ז"ל שימות, וצריכין לעשות לו טובה בעולם הבא, על-כן שלח אותי עם הקוויטל הנ"ל. ונסעתי אליו, ומסרתי לו הכתב הנ"ל ופקדת רבנו ז"ל, שיקח בדעתו ומחו השמות האלו שהיו כתובים שם, כי באשר יקבלם בדעתו ומחו - שהם הנשמה, כי הנשמה היא הדעת שבמח כמו שמבאר בספריו הקדושים - יהיה טובה גדולה לפניו. גם אמר לי שאצוה לו שיחשב את-רבנו ז"ל בדעתו בכל יום עד שיסתלק, וכן עשיתי. ואמר לי רבנו ז"ל שזכה אותי במצוה בשליחות הזאת לרבי יהושע הנ"ל.

גם באותו החורף בשנת תקס"ו הנ"ל זכיתי לכתב לפניו הספר הנשאר הנ"ל וכו', ואחר-כך אחר פסח אמר לי: זכיתי אותך במצוה במה שכתבת הספר הנ"ל; ואמר לי: הספר שלך כבר התחיל לעשות איזה

מקורות והערות

ו. החלק הראשון של ספר המידות (אותו חיבר בילדותו) בו מסודרות מידות שונות על פי סדר א' ב'. ז. ראה חיי מוהר"ן סימן תל"ד. ח. ליקוטי מוהר"ן סימן י"ז. ט. ראה לעיל אות ה', חיי מוהר"ן סוף סימן ב'. י. קוויטל - פתק. כ. ליקוטי מוהר"ן סימן קכ"ט: ומעין זה כתוב גם בסימן ל"ה אות ב'. ל. ראה חיי מוהר"ן סימן קע"ח.

עשיה בעולם. אף הזהיר אותי הרבה להתפלל על התינוק שלו, שהוא הי"ד הקדוש שלמה אפרים ז"ל, ואמר שגם להאיש שמסר בידו הספר הנ"ל צנה והזהיר למען השם שיתפלל על התינוק הנ"ל, כי ידע שיקחו עצמם על התינוק הנ"ל. ובעונותינו הרבים לא הועילו תפלותינו, ונפטר הי"ד אחר שבועות באותו הקיץ. ובענין זה יש מעשיות הרבה, ומעט דמעט יתבארו במקום אחר.² המקום ינחם אותו ואותנו וכלל ישראל מצרה ושבר הגדול הזה שהיה בעולם כאשר אמר בפרוש, וינחם אותנו בכפלים, ויביא לנו משיח צדקנו במהרה בימינו אמן.

אמר המעתיק: ראיתי להעתיק מה שמצאתי באמתחת הכתבים,³ וזה לשונו:

סמוך לפטירת הי"ד הקדוש והנורא של אדוננו מורנו ורבינו ז"ל היינו אצלו על העליה שהיה על ביתו, וספר עמנו מענין גדל צערו ויסוריו הגדולים והעצומים שיש לו מכל צד ומצדי צדדים. וספר קצת בענין זה שיש לו יסורים רבים וגדולים מאד מבפנים ומבחוץ, דהינו שהוא עצמו יש לו יסורים גדולים ועצומים, כי יש לו חולאת קשה וכאב גדול ויסורים גדולים בגוף וגם בתוך וכו', וכן מבחוץ היו לו יסורים עצומים מעצם המחלקת הגדול שהיה עליו כל ימיו חנם על-לא דבר, ויחפאוו עליו דברים אשר לא-כן, אשר-בדו מלבם, אשר לא עלו על-לבו ודעתו כלל, וחוז שאר היסורים מכל הצדדים שהיו לו בכל-עת, כי היה מלא יסורים וכו'. ובתוך דבריו ענה ואמר: מה אתם יודעים, מה גדול ועצום השבר הזה שהיה בעולם, ענין הסתלקות הי"ד הנ"ל, כל לבבי נשבר ונתק ממקומו; והתחילו הדמעות הקדושים לירד על לחיו. ותכף ומיד ברחנו מלפניו מעצם הבושה שנפל עלינו על שראינו בכיתו בפנינו, ונדמה לנו כאלו נהפך כל העולם ונחרב. אחר-כך ביום שאחריו, יום

מקורות והערות

מ. ראה חיי מוהר"ן סימן כ"ח קנ"א, קע"ז, תקפ"ג. וראה כוכבי אור, אנשי מוהר"ן, אות כ"ח (השני); "תפארת הליקוטאים" בבואור הליקוטאים סימן ס'. נ. מדרש רבה איכה פרשה א' אות כ"ב. ס. כלומר בכתבי יד של רבי נתן שלא נדפסו עדיין. ע. מלכים ב' פרק י"ז פסוק ט': כתב המצודת ציון: "ויחפאו - מלשון חיפוי וכיסוי" כלומר העלילו עליו דברים שלא היו. ראה שם במצודת דוד.

שְׂשֵׁי עָרֵב שֶׁבֶת-קֶדֶשׁ, אָמַר לָנוּ שְׂאֵלְמָלֵא לֹא יִרְדְּנוּ תַּכְּף - הִיָּה מְסַפֵּר לָנוּ דְבַר יָפֵה מְאֹד (וְוַאֲלֵט אֵיךְ אֵיךְ גִּיּוּעֵן דְּעַר צִיִּילֵט שְׂיִינְס). וְאָמַר בְּיוֹם שְׂשֵׁי שְׂאֲחָרְיוֹ תוֹרָה נִפְלְאָה^פ. גַּם בְּאוֹתוֹ הֵעֵת אָמַר הַתּוֹרָה^ז עַל-פְּסוּק: "מִבְּכֵי נְהוּרֹת חִבְשׁ"^פ, שְׂקָדָם שֶׁהוּא מְגַלֶּה תּוֹרָה הוּא בּוֹכָה תְּמִיד וְכוּ'. וְאַחַר-כֵּן... (נִרְאֶה שְׂחֶסֶר סִיּוּם הַשִּׁיחָה הַזֹּאת)^י.

עוד מצאתי כתוב שם, וְזֶה לְשׁוֹנוֹ:

שְׁנַת תַּקְס"ו לַפ"ק, יוֹם רֵאשׁוֹן ה' מִנְחָם [אב], שְׂמַעְנוּ מִפִּי הַקְּדוֹשׁ כָּל סֵדֶר בִּיאַת הַגּוֹאֵל-צֶדֶק בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. וְאָמַר שְׂפֹכֵר הִיָּה מוֹכֵן שְׂיָבֹא בְּעוֹד אֵיזָה שָׁנִים, וְיִדַע בְּאֵיזָה שָׁנָה וּבְאֵיזָה חֹדֶשׁ וּבְאֵיזָה יוֹם יָבֹא; אֵךְ עֲכָשׁוּ בּוֹדָאֵי לֹא יָבֹא בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן. וּכְפִי הַמּוֹכֵן מִדְּבָרְיוֹ הִיָּה שְׂהַעֲפּוּב הִיָּה מִחֲמַת שְׂנַפְטֵר אֶצְלוֹ בְּנוֹ הַקֶּטֶן שְׂלֵמָה אֶפְרַיִם זָכַר צְדִיק לְבָרְכָה. גַּם מִקְדָּם סִפֵּר עָמִי סְמוּךְ אַחַר פְּטִירַת הַיָּלֶד הַנ"ל, וְאָמַר גַּם-כֵּן עֲנִין הַנ"ל, שְׂפֹכֵר הִיָּה מוֹכֵן שְׂיָבֹא בְּעֶרְךָ קֶצֶת שָׁנִים וְכוּ', וְיִדַע בְּאֵיזָה חֹדֶשׁ וְכוּ'; אֵךְ עֲכָשׁוּ בּוֹדָאֵי לֹא יָבֹא אַז.

עוד מצאתי כתוב, וְזֶה לְשׁוֹנוֹ:

בְּיוֹם רֵאשׁוֹן הַסְּמוּךְ נִסְעַ מִפֵּה עַל הָאוֹקְרֵינְעַ^ז, וְהֵינּוּ מְלִיץ אוֹתוֹ עַד שְׂיָצֵא מִלְּאֲדִיזִין. וְשָׁם כְּשִׁיָּצֵא מִלְּאֲדִיזִין יִשְׁכְּנוּ עַל הַעֲגָלָה שְׂלוֹ, וְאֵז בְּדֶרֶךְ הַנְּסִיעָה גָּלָה לָנוּ סוּד הַנִּכְתָּב כָּאן, דְּבָרִים אֲשֶׁר לֹא נִשְׁמְעוּ בְּעוֹלָם וְכוּ' (הֵינּוּ כָּל סֵדֶר בִּיאַת הַגּוֹאֵל-צֶדֶק הַנ"ל, וְנִכְתָּב שָׁם הַעֲנִין בְּרַמְיָה בְּעֵלְמָא וּבְדֶרֶךְ נוֹטְרִיקוֹן וְרַאשֵׁי-תְבוּת, וּמִזְהִיר מְאֹד שְׂלֵא לְהַעֲתִיק זֶה הַקּוֹנְטְרַס הַנִּקְרָא 'מְגַלַּת סְתָרִים' וּמְכַל-שְׂכָן שְׂלֵא לְהַדְּפִיסוֹ; אֵךְ-עַל-פִּי שְׂנִכְתָּב בְּרַמְז, גַּם זֶה חֲלִילָה לְגַלוֹת וְכוּ'). וְסִיּוּם: וְהַרְבֵּה נִשְׁפַּח מִיָּד וְלֹא נִכְתָּב כָּלָל; כִּי סְפוּר עֲנִין זֶה שְׂהָה בְּעֶרְךָ שְׁנֵי שְׁעוֹת, וְצִוָּה שְׂלֵא לְדַבֵּר מְזָה, וְלִכְתָּב בְּרַמְז, וְתַכְּף נִשְׁפַּח הָרַב, כִּי לֹא נִכְתָּב מִיָּד^י.

פ. בליקוטי מוהר"ן סימן ס"ה "ויאמר בעז אל רות". צ. ליקוטי מוהר"ן סימן רס"ב. ק. איוב פרק כ"ח פסוק י'. ד. וראה חיי מוהר"ן סימן כ"ח, ל"א. ש. נסע לעיירות שבאוקראינה. ת. ראה עוד בכוכבי אור, אנשי מוהר"ן, אות כ"א (השני), ובשיח שרפי קודש חלק א' שיחה תקכ"ב, תקכ"ג.

אחר-כך פתוב שם מה ששמעו עוד הפעם בענין זה ביום ששי ערב שבת-קדש ח' מנחם [אב] שנת תקס"ט פה ברסלב וכו', וסיים שם: אחר שספר פעם הראשון ענין הנ"ל, אחר-כך בא עלינו שמחה גדולה מאד, והוא ז"ל נסע לדרך. אחר-כך כשבא לביתו דברנו עמו שהיה לנו שמחה גדולה אז, ואמר שגם הוא נעשה שמח מאד אחר הספור הנ"ל. ואמרתי לו: אמת שטוב ויפה הדבר מאד, אף מתי יהיה זאת? ענה ואמר: אבל הספור בעצמו מזה הוא דבר גדול מאד, כשבא ענין זה לתוך שיחה בזה העולם, מה שהיה גנוי בחדרי חדרים - זה בעצמו הוא דבר גדול מאד. אשרינו שזכינו לשמע דברים גנוזים כאלה אשר לא נשמעו מעולם (עד כאן העתקתי מפתית-יד הנ"ל). (ואחר הסתלקותו הקדושה של הרב רבי נתן ז"ל בימים לא כביר נגנבו ונאבדו הכתבים הקדושים של מגלת סתרים הנ"ל, ועדין לא נודע מקומם איו, וחבל על דאבדין וכו').

בשנת תקס"ו הנ"ל אחר שנפטר התינוק הנ"ל נסע לדרך למדודיבקע וסביבותיה, ושם התחיל לספר מעשה ראשונה שבספורי מעשיות. וכשבא מהדרך הייתי אצלו, וחזר וספר לפנינו אותה המעשה, ואמר: בדרך ספרתי מעשה וכו'. ואז אמר: הנה אתחיל לספר מעשיות וכו', כנדפס שם בספר ספורי מעשיות.

יב

בשנת תקס"ז, אחר שהתחיל בסוף שנת תקס"ו לספר ספורי מעשיות פנ"ל, אז אמר בראש-השנה התורה "פתח רבי שמעון ואמר: עת לעשות לה' וכו'", ושם מדבר מספורי מעשיות שעל-ידי-זה מעוררין מהשנה וכו'. גם שם מדבר מענין עשירות שצריכין הצדיקים להתבוננות וכו',

ומבאר שם שהעשירות הוא בשלש בחינות, שצריכין להשליש מעותיו שליש בקרקע וכו'; ואז שלח למז'בוז' וקנה החניות שם וכו'.

יג

ביום-הכפורים בשנת תקס"ז הנ"ל בשעת אמירת 'פל-נדר', אחר שהתחיל השליח-צבור הפזמונים והסליחות שאחר תפלת שמונה-עשרה, היה שרפה גדולה פה קהלת-קדש ברסלב, ונשרפו כמה וכמה בתים גדולים, והיה רעש גדול מאד, ונתבלבל התפלה, כי כלם ברחו למלט נפשם וביתם; אבל ביתו של רבנו ז"ל לא נשרף אז באותה שרפה. אחר גמר השרפה באותה הלילה של יום-הכפורים, היה פחד ורעש גדול מבני-חיל שבאו לבית-המדרש שלנו והכו כמה אנשים בבית-המדרש ובחוץ הבה ופצעו שילכו להשקיט האש ולכבות האש הנשאר, והיה לנו צער ופחד גדול. אחר-כך במוצאי יום-הכפורים אמר רבנו ז"ל שרבי שמואל יצחק הודיע לו השרפה וכו'; 'שמואל יצחק' גימטריא 'שרפה', כנרשם במקום אחר. ואז ספר שרצה לעשות עבדאי באותו יום-הכפורים, דהינו לבקש מהשם יתברך וכו', והיו לו כמה טענות על-זה שאם היה כותבן היו נכתבין על כמה בויגין; אך נתבלבל הדבר על-ידי השרפה.

יד

אחר יום-הכפורים נסעתי לביתי לנעמירוב; ותכף באותו יום נסעתי למאהלוב, ואז התחיל טלטולי למאהלוב, כי זוגתי נסעה מקדם ראש-השנה למאהלוב לבית אביה ואמה, כי השם יתברך סבב סבות, כי בעת שנתקרבתי לרבנו ז"ל היה חתני עדין אב-בית-דין בקהלת-קדש

מקורות והערות

ב. חיי מוהר"ן סימן קנ"א: שם כתוב ששמואל יצחק שהוא בגימטריא שרפה (שמואל יצחק 585 שרפה 585), הודיע לו פעמים על שריפה זו שמצוינת כאן וגם במעדועדווקע. ג. לעשות מעשה. ד. גליונות נייר גדולים. ה. וראה עוד בחיי מוהר"ן סימן קנ"א.

קְרַמְיִיץ וּסְבִיבֹתֶיהָ, וְאַחַר שְׁלֹשׁ אוֹ אַרְבַּע שָׁנִים נִתְקַבַּל לָרַב גַּם בְּקֵהֶלֶת-קֹדֶשׁ מְאֹהֲלוֹב, וְאִזּוֹ נִסְעָה זּוּגְתִי בְּסוֹף שְׁנַת תַּקס"ו לְמֵאֵהֲלוֹב עִם בְּנֵי שְׂיִחְיוֹ, וְאֲנִי נִסְעָתִי אַחַר יוֹם-הַכַּפּוּרִים לְשָׁם. וּמֵאֵת הַשֵּׁם הִיָּתָה שְׂחֻתָנִי לֹא הָיָה אִזּוֹ בְּבֵיתוֹ בְּמֵאֵהֲלוֹב, כִּי הָיָה אִזּוֹ בְּקֵהֶלֶת קְרַמְיִיץ, כִּי הָיָה לוֹ הַתְּמֻנּוֹת הַרְבֵּנוֹת בְּשָׁנֵי הַקֵּהֶלוֹת הַנ"ל, בְּקְרַמְיִיץ וּסְבִיבֹתֶיהָ וּבְמֵאֵהֲלוֹב, וְאִזּוֹ הָיָה בְּקְרַמְיִיץ. וְהָיָה בְּדַעְתָּנוּ שְׂיָבוֹא עַל רֵאשֵׁי-הַשָּׁנָה לְבֵיתוֹ, וְאִזּוֹ הִיָּתָה חוֹזֶרֶת זּוּגְתִי לְנַעֲמִירוֹב קֹדֶם סְכוּת אוֹ אַחֲר־כֶּף, וְאֲנִי נִסְעָתִי לְמֵאֵהֲלוֹב עַל סְכוּת, וְהָיָה בְּדַעְתִּי לָשׁוּב עִם זּוּגְתִי וּבְנֵי שְׂיִחְיוֹ לְקֵהֶלֶת-קֹדֶשׁ נַעֲמִירוֹב אַחֲר־סְכוּת. וּמִחֻמַּת שְׁנַת־עַכְבַּב חֻתָנִי בְּקְרַמְיִיץ כַּנ"ל נִתְעַכְּבָנוּ שָׁם בְּמֵאֵהֲלוֹב, וְהֵינּוּ מְצַפִּים עָלָיו מִיּוֹם לְיוֹם, וְעַל-יַד־זֶה נִתְעַכְּבָנוּ שָׁם הַרְבֵּה. וְעַל-יַד־זֶה נִתְגַּלְגַּל הַדְּבָר שְׁנַת־עַכְּבָנוּ בְּמֵאֵהֲלוֹב קְרוֹב לְשָׁנֵי שָׁנִים, כְּאֲשֶׁר יִבְאֵר לְקַמֵּן.

וְכָל אֵלּוּ הַשָּׁתֵי שָׁנִים לֹא הֵייתִי רְגִיל לְהִיּוֹת לְפָנָי רַבְּנוּ ז"ל כְּאֲשֶׁר בְּשָׁנִים הַקּוֹדְמִים, מִחֻמַּת שְׂהֵייתִי בְּרַחוּק מְקוֹם מְאֹתוֹ, וְלֹא בָּאתִי אֵלָיו כִּי-אִם בְּזַמְנֵים הַיְדוּעִים לָנוּ שְׂהִזְהִיר אוֹתָנוּ לְבוֹא אֵלָיו, שְׂהֵם רֵאשֵׁי-הַשָּׁנָה וְשָׁבוּעוֹת וְשַׁבְּת־חֲנֻכָּה, אֲבָל מִקֶּדֶם כְּשֵׂהֵייתִי בְּנַעֲמִירוֹב הֵייתִי רְגִיל לְהִיּוֹת אֲצִלוֹ הַרְבֵּה. גַּם בְּכָל הַשָּׁתֵי שָׁנִים הַנ"ל הָיָה גַּם רַבְּנוּ ז"ל נֹעַ וְנָד בְּהַדְרָף וְהַנְּסִיעָה שֶׁל נְאוּוֹרִיטָשׁ וְכוּ' וּבְקֵהֶלֶת-קֹדֶשׁ לְמַבְרֵג, כְּאֲשֶׁר יִבְאֵר לְקַמֵּן.

וּכְבֹּאֵי לְמֵאֵהֲלוֹב הִתְחִילוּ עָלַי מִחֻדָּשׁ מְנִיעוֹת הַרְבֵּה מְלַנְסֵעַ לְרַבְּנוּ ז"ל. כִּי כָּבֵר מְבֹאֵר לְעִיל קִצְתִּי שְׂהָיָה לִי מְנִיעוֹת וְיִסּוּרִים הַרְבֵּה לְאִין קִץ בְּתַחֲלַת הַתְּקָרְבוֹתֵי אֵלָיו אֲשֶׁר אֵי אֲפָשׁר לְהַבִּין כָּלֵל אֵיךְ זְכִיתִי לְשַׁבְּרָם, וְכָל הַשְּׂמֵעַם תְּצַלֵּנָה אֲזַנְיוֹ, וְלֹא בְּאַרְתִּי חֶלֶק אֶלֶף מֵהֵם. אֵיךְ עָקַר גְּדֹל הַיִּסּוּרִים וְהַמְּנִיעוֹת לֹא נִתְמַהֲמְהוּ הַרְבֵּה, כִּי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ זַכָּנִי שְׂשַׁבְּרָתִים

במהירות מגדל חזקי שיהיה איך שיהיה - אהיה מקרב אליו ז"ל ויעבר עלי מה; ותכף גרש אותי אבי מביתו, ועל ידי זה הכרחה זוגתי אחר-כך במשך חצי שנה לירד גם-כן משלחן אבי נרו יאיר, והיינו נזונים על-שלחנו; וכשראה אבי ובני ביתנו שאי אפשר להטות דעתי בשום אפן - נסתלקו ממני, וגם זוגתי, אף-על-פי שלא הייתה דעתה אז מספקת כלל על נסיעתי לרבנו ז"ל, הכרחה גם-כן בעל-כרחה לכטל דעתה, כי ידעה והבינה שאי אפשר למנע אותי מרבנו ז"ל בשום אפן בעולם.

וכל מה שעבר בזה אי אפשר לספר, אף עקר תקף היסורין והמניעות לא נתמהמהו הרבה; אם אמנם בודאי גם אחר-כך היו לי יסורים ומניעות הרבה כמעט בכל נסיעה ונסיעה, אף אף-על-פי-כן היו יסורים ומניעות שאפשר לסבלן, מאחר שכבר הייתי נזון על-שלחני, וכל-איש שרר בביתו, והייתי נסע בכל עת שרציתי, בכל שלשה או ארבעה שבועות או פחות, ולפעמים ישבתי אצלו איזה זמן, ובכל פעם שמעתי דברי אלקים חיים, תורות ושיחות ומעשיות נפלאות ונוראות אשר לא נשמעו מעולם, אשר הנהיג אותי ואת כל השמעים מפי ומפי כתבי דורי דורות, לעולמי עד ולנצח נצחים, הלא הם כתובים על ספרנו, החפץ באמת יראה בעיניו ובלבו יבין וישוב להשם יתברך על-ידם, ויבין וישפיל אפס קצה מה שזכני השם יתברך בימים ההם לשמע מפיו הקדוש והנורא, דברים שפסה עתיק-יומין, דברים שלא שמעתן אע"פ מעולם וכו'; וכל זה נמשך בערך ארבע שנים.

אחר-כך בשנת תקס"ז הנ"ל שהתחיל גלותי וטלטולי למאהלוב, חזרו ונתחדשו עלי מחדש לגמרי כל המניעות יותר מבתחלה; רק שבאפן אחד היו קלים מבתחלה, מחמת שהייתי כבר חזק בדעתי מאד מאד בלי שעור, כי כבר זכיתי לשמע מה ששמעתי ולטעם מצוה דבש אמריו

הנעימים והקדושים, ועל-ידי-זה היה לי הפח לשפר המניעות. פי זה כלל אצלנו: שעקר כל המניעות - הם רק מניעות המח וכו", כמבאר בספרים בכמה מקומות, עין שם. וכל מה שעבר עלי אז במאהלוב אי אפטר לספר; אף בקצור אספר קצת.

הנה אחר יום-הכפורים נסעתי למאהלוב כנ"ל, ובאתי לשם ביום חמישי י"ג תשרי, ולא מצאתי חתני בביתו, פי היה בקרמיניץ כנ"ל. וחתני היה חשוב ויקר שם מאד מאד בתכלית החשיבות, וגם מכבד היה מתנגד גדול על כל החסידים, אפלו על גדולי המפרסמים, ואשתו וכל בני-ביתו כלם היו מתנגדים. והיה באמת צדיק ובעל מעשים טובים, אף היה שקוע בדעתו דברי בעלי המחלקת מכבד שחלקו על גדולי החסידים כמפרסם, ומחמת זה היה חזק בענין ההתנגדות מאד, וכן כל בני-ביתו וגם אשתו בכלל. ובפרט עתה שעלה לגדלה יותר בודאי היו לי יסורים יותר, כי כלם היה לבם חלוק עמי; אבל זאת ידעו, שאין בידם למנע אותי בשום אפן, כי ידעו שאני חזק בדעתי בלי שעור כנ"ל.

והנה הייתי במאהלוב בכל ימי הספות, ואחר ספות היינו מצפים בכל יום שיבוא חתני - ולא בא, כי נתעכב שם בקרמיניץ בעסק דבר-מצוה שזדמן לו שם; ולא היה אפשר לנו לחזור לביתנו קדם שיבוא, פי זוגתי לא ראתה אותו כמה זמנים. ונמשך הדבר עד חנכה, ועדין לא בא, ואני הייתי עצור במאהלוב ולא זכיתי לראות פני קדשו של רבנו ז"ל מאחר יום-הכפורים עד הנה, והיו לי יסורים עצומים מזה בלי שעור, כי בכל השנים שעברו הייתי רגיל במשך זמן כזה להיות אצלו ז"ל כמה פעמים,

מקורות והערות

ח. ליקוטי מוהר"ן (תנינא סימן מ"ו): "...המניעה הגדולה שבכל המניעות היא מניעת המוח, דהינו מה שליבו ומוחו חלוקים מחשם יתברך או מהצדיק". חיי מוהר"ן (סימן תצ"ב): "כי עיקר הסתות ומניעות הבעל דבר הוא רק מניעות המוח, שלפעמים מכניס במוח האדם, שכבד עליו מאד לעשות הדבר ומחמת זה רוצה למנעו; ולפעמים להיפך, שמקל עליו הדבר ומקטין בעיניו אותו הדבר מאד, עד שאינו על לב האדם שחיי נפשו תלוים בוה והכל כדי למנעו חס ושלום. ליקוטי הלכות אורח חיים (הלכות נטילת ידים הלכה ו' אות י"ז) (ברכת הריח הלכה ה' אות ב'): "כי עיקר המניעה מחמת שמבלבלין מוחו בעקמימות וקושיות ובלבולים על צדיקי אמת או על שאר דברים שבקדושה שצריך לעשות". ועיין עוד בהלכות ברכת הפירות הלכה ד' אות ד'.

ושמעתי מה ששמעתי וכו'. ומגדל צערי כתבתי אגרות לרבנו ז"ל מגדל היסורים והמניעות שיש לי מאד כנ"ל.

ובתוך אותו הזמן, בין ימים הנוראים לחנכה שהייתי במאהלוב כנ"ל, באותו הזמן נולד בן זכר לרבנו ז"ל בשבת-קדש, ונקרא שמו בישראל יעקב ז"ל, ומחמת עפובי במאהלוב לא זכיתי להיות אפלו על הברית-מילה. ובשובע של הברית-מילה נשמע מפי רבנו ז"ל הענין הנורא של האלפים לחלקם למאות שעל-ידי-זה יכולים להחיות מתים וכו' כנדפס בלקוטים שאחרי הספורי-מעשיות³, והבן נפלאות השם ונוראתיו עד-אין-קץ וכו'. וכל זה אמר בעת שהביא לו רבי לייזר דין דגים בלילה לצרף סעודת הברית-מילה, שבא בשמחה ואמר כל ענין הנורא הנ"ל. ואני בעונותי הרבים לא זכיתי להיות בכל זה, אך כתבו לי על הפאסט⁴ בכל-עת מה שעבר כאן.

והנה נתעכבתי שם עד ימי החנכה כנ"ל, ושבת-חנכה היה אצלנו מהזמנים הקבועים לבוא אליו כפי פקדתו כמבאר במקום אחר⁵, והתחלתי לכסף ולהתגעגע לנסע לברסלב על שבת-חנכה. אך רבו המניעות בלי שעור, בפרט אולי בתוך-כך יבוא חתני בעת שאהיה בברסלב, פי היו מצפים בכל יום שיבוא כנ"ל, ואם יבוא ולא ימצאני שם בודאי יחרה אפו מאד, וגם חמותי וזוגתי כלם היה להם לקהיון שנים⁶ שאני אסע בעת כזאת לברסלב אחרי שכל גדולי חשובי קהלה כזאת באים בכל יום לשחר פניהם ומצפים בתשוקה גדולה על ביאתו, והוא יקר ומפרסם כל-כך, ובין היום ומחר יבוא - ואני אסע בתוך-כך לרבנו ז"ל, אשר גם בלא זה הוא על אפם וחתם, מכל-שפן עתה. ובודאי היו לי יסורים מנסיעה זאת הרבה מאד.

מקורות והערות

3. שיחות הר"ן סימן צ"ג. 4. על ידי הדואר. 5. חיי מוהר"ן סימן קכ"ו: "דרכנו היה להיות אצלו על ראש השנה ועל שבת חנוכה ועל חג השבועות ובאלו השלשה זמנים היינו אצלו תמיד מיום שקבע דירתו פה ברסלב והיה מצוה ומוחזר להיות אצלו באלו השלשה זמנים". 6. קהות שנים - לא לרצון.

אף השם יתברך ברחמי בלי שעור חזק את-לכבי, והתגברתי על כל המניעות, ונסעתי לברסלב. והשם יתברך עזרני, כי בתחלה לא היה לי על הוצאות ולא עגלה, אבל "הבא לטהר מסייעין לו"^מ, ומי שרוצה באמת בחשק חזק פראוי - נתבטלין המניעות וכו'; ועזרני השם יתברך והזמין לי עגלה והוצאות הדרך, ובאתי לרבנו ז"ל אור ליום ששי ערב שבת-קדש, ראש-חדש טבת, שהוא מימי חנכה. וזכיתי לדבר מיד עם רבנו ז"ל אף-על-פי שכבר היה שכב על-מטתו, וספר לי מיד מענין המעשה שעבר עליו באלו הימים, שנמצא איש רע ובליעל שבדה עליו דבר כזה שאין הדעת סובלתו, והיו לו יסורים רבים מזה, ואמר שנדמה לו שמעולם לא היו לו יסורים כאלה וכו' (ויתבאר במקום אחר).

טו

והנה זכיתי להיות אצלו על שבת-חנכה, ושמעתי תורה נפלאה וכתבתי אותה לפניו, ודברתי עמו הרבה.

ואחר-כך נסעתי לקהלת-קדש נעמירוב, וקבל אותי אבי בסבר פנים יפות ונתן לי מתנה. והייתי מצפה שם בנעמירוב שיזדמן לי עגלה למאהלוב, ולא נזדמנה לי; ונתישבתי בדעתי: למה לי להמתין שם, טוב לי שאסע לברסלב, אולי יזדמן לי שם עגלה, וארויח שבתוך-כך אהיה אצלו ז"ל. וכן עשיתי, וחרתי ונסעתי לברסלב, ובאתי לשם ביום שלישי בערב.

ואני עדין לא קדשתי את-הלבנה באותו החדש, ואותה הלילה היתה הלילה האחרונה של זמן קדוש הלבנה, והיה ענן וחשך גדול ולא נראה שום רשם בעלמא של הלבנה, והיה לי צער. ושאלתי אם רבנו ז"ל כבר קדש הלבנה, השיבו לי שכבר קדש אותה, והיה לי צער ביותר; וגם בלא זה התגברה עלי עצבות, ומחמת זה - ביותר. ואחר-כך נכנסתי אליו

מקורות והערות

מ. מסכת יומא דף ל"ח עמוד ב'. נ. ליקוטי מוהר"ן סימן ל' "מישרא דסכינא".

באותה הלילה, ושאל אותי: על מה אתה במרה-שחורה כל-כך; ושתקתי, ונענה אחד ואמר לו: בשביל שאין הלבנה נראית, על-פני פניו זעופות. ענה רבנו ז"ל ואמר: התפלל לפני השם יתברך על-זה. השבתי לו: כבר בקשתי מהשם יתברך על-זה. ואמר: התפלל עוד. וענה אחד ואמר בשבילי שאני רוצה "שאתם תתפללו עליו עבור זה"; ובאמת לא עלה על דעתי לבקש אותו על-זה, אף-על-פי שהיה לי צער גדול מענין הלבנה, אבל היו לי דברים הכרחיים יותר שהייתי צריך שיתפלל עלי, על-פני לא מלאתי לבי להטריח לפניו גם בשביל זה; ועמדנו קצת לפניו.

בתוך-כך בא אחד ואמר שהלבנה מתחלת להתראות מעט מתוך העננים. ענה רבנו ז"ל ואמר: תלך מיד, ותכף פשתראה אותה כפי מה שהיא בתוך העננים, רק שתראה אותה - תכף תברך ברכת הלבנה בלי עכוב. ויצאתי לחוץ, והיתה הלבנה מכסה בעננים, רק שנראית מעט; ולא זרזתי עצמי כפי פקדתי, ובתוך-כך נתעלמה לגמרי. והיו לי יסורים ביותר, כי נתבישתי לחזר אליו, מחמת שלא קימתי כדבריו. ועמדתי שם מעט ותליתי עיני למרום, ובקשתי מהשם יתברך קצת; וחזרה ונראית הלבנה יותר מבתחלה, ותכף ברכתי ברכת הלבנה, ונכנסתי אצלו ז"ל בשמחה. ותכף פשבאתי לפניו ענה ואמר: הלא ראיתם שעתה הוא איש אחר לגמרי; והיה לו נחת גדול. וענה ואמר עלי ועל כל אנשי-שלומו בזה הלשון: אם אתם הייתם בשמחה - היתה טובה גדולה להעולם.

אחר-כך דברנו עמו קצת, ואחר-כך ספר לפני ולפני חתנו רבי יוסקא ז"ל מעשה נוראה "מענין מזל-טוב, מזל-טוב". ואחר-כך צנה שאנחנו נאכל עמו יחד; כי המנהג היה בעת שישבנו אצלו שבחל לא אכל עמנו

מקורות והערות

ס. ראה חיי מוהר"ן סימן תפ"ג, ליקוטי הלכות קריאת התורה הלכה ו' אות ו'. ע. חיי מוהר"ן סימן פ"ב, בענין חלום קשה שחלם רבינו אך סופו היה טוב ונאמר בחלום מזל טוב מזל טוב.

יחד, רק לפעמים כשהיה איזה עת רצון ובדיחא דעתה^פ היה מצוה שנאכל עמו יחד, ואז בלילה הנ"ל היה גם-כן שעת רצון ושמחה קצת, וצוה שנאכל עמו; ואכלנו יחד הוא ז"ל וחתנו הנ"ל ואנכי.

ובתוך הסעודה שמע שאחד מאנשי-שלומנו^ה היה גם-כן מקדש את הלבנה, ואמר ברפת הלבנה בהתעוררות והתלהבות מעמק הלב כדרך אנשי-שלומנו. והוטב לרבנו ז"ל מאד מאד, והתחיל לדבר מזה, ועל-ידי-זה נסתבב הדבר עד שגלה תורה נפלאה^ה לפנינו על-פסוק "ויהי-נא פי-שנים ברוחך אלי". וכבר ידוע אצלנו שעל כל דבור ודבור שזכינו לשמע מפיו הקדוש ז"ל אנו צריכין לומר כמה פעמים: אלמלא לא אתינא לעלמא אלא למשמע דא - די"; מכל-שפן כשזכינו לשמע המושף כזה, אשרי און השמעם.

ונתעכבתי שם עד שבת. ועל שבת-קדש באו ארחים, ואחד מהם היה בארץ-ישראל, וספר רבנו ז"ל עמו מענין ארץ-ישראל, שבודאי בהכרח שהיו לו געגועים לארץ-ישראל, מאחר שזכה להיות שם; ועל-ידי-זה נסתבב הדבר שאמר רבנו ז"ל על השלחן תורה נוראה מענין שבירת מניעות וכו'.^ה וכן אחר-כך במוצאי שבת-קדש אמר גם-כן תורה נוראה^ה מענין המשכת רוחו של משיח וכו'.

ואחר שבת בסמוך נזדמן לי עגלה, וקבלתי רשות מאתו קדם אור היום, כי הייתי נחפז מאד, ונכנסתי לחדרו לקבל רשות פנהוג, ולא היה נר בחדרו כי הוא ז"ל שכב עדין על-מטתו, ורציתי להכניס נר, ואמר שאין צריכין, וקבלתי רשות ממנו בחשכת לילה. ודברתי עמו מעט, כי כבר

מקורות והערות

פ. דעתו ברוחה - שמח, מלשון הגמרא במסכת שבת דף ע"ו עמוד ב'. צ. משה חונקעס (שיח שרפי קודש חלק ב' סימן קצ"ו). ק. ליקוטי מוהר"ן סימן ס"ו. ר. מלכים ב' פרק ב' פסוק ט' שם מדובר על הסתלקותו של אליהו ואז שאל את אלישע מה בקשתו וענה לו אלישע "...ויהי נא פי שנים ברוחך אלי". ש. אלמלא לא באנו לעולם אלא לשמוע זאת דינו. והוא עפ"י הוהר בפרשת ויצא דף קס"ד עמוד ב' ד"ה: "את קרבני לחמו". ת. ליקוטי מוהר"ן סימן ס"ו אות ד' ד"ה "ועיקר גדול החשק וכו'". א. ליקוטי מוהר"ן סימן ס"ו אות ב'.

דברתי עמו הרבה קדם נסיעתי לנעמירוב ואחר-כך, ונסעתי למאהלוב; ובאתי למאהלוב, ומצאתי את-חתני בביתו, כי בא בסמוך אחר נסיעתי משם לברסלב, וקבלתי פניו; ובודאי לא הסביר לי פנים יפות, כי היטב חרה לו על-זה כנ"ל.

מז

והנה כספי היה חזק מאד לחזור עם בני-ביתי לנעמירוב, אך עד הנה היינו ממתנינים על-חתני כנ"ל, ועתה אי אפשר לחזור בדרך; ואף-על-פי-כן הייתי מצפה לחזור. אבל סמוך לביאתי שם החלה ה' אותי ונפילתי למשכב שלשה פעמים רצופים זה אחר-זה, וכן זוגתי חלתה שלשה פעמים, ובני שיחיו, והמשרתת שלנו חלתה ומתה, והמשרתת של חתני חלתה גם-כן, פי באותה השנה היו חלשות מצויות מאד בסביבותינו. וכבר אמר רבנו ז"ל בין כסא לעשור בשנה זאת שהלכים חלשות גדולות בעולם, וכן בערב יום-הכפורים פשיצא מהמקוה ענה ואמר להאיש שהלך עמו מהמרחץ לביתו, שהוא אחז בראשו וממשמש בו אם הוא חי; פונתו שמרגיש כל-כך צער העולם מהחלשות שנמשכין בעולם רחמנא לצלן, עד שאינו יודע אם הוא חי. וכן הנה, שתכף אחר יום-הכפורים בעת נסיעתי למאהלוב ראיתי במקומות שעברתי שם שהיו מטלים על-ערש דוי רחמנא לצלן, והיו מצוים חולשות מאד מאד רחמנא לצלן, עד שהגיעו אלינו רחמנא לצלן אחר חנכה כנ"ל.

ותכף כשנפילתי למשכב רחמנא לצלן צויתי לכתב אגרת לרבנו ז"ל, והגיע אליו, והיה לרבנו ז"ל צער גדול מזה מאד מאד, והשיב לי תשובה בכתיבת ידו הקדושה בעצמו, וכתב לי דברים מתוקים וערבים, וגלה לי עצם נפלאות אהבתו אלי, והחיה וחיזק אותי מאד מאד במכתבו; והאגרת הזאת עדין בידי. ולדעתי לא היה אפשר לי לסבל צער החולאתי לולא האגרת הנ"ל שהחיה אותי ממש.

והנה במשך הזמן הזה נסע רבנו ז"ל למדודיבקע על שבת-שירה כדרכו בכל שנה, ומשם נסע לקרמינטשאק, והמתין שם איזה שבועות עד לדת בתו הצדקת מרת שרה תחיה שהיתה קרובה ללדת, והמתין שם עד שילדה בן זכר למזל טוב. וקדם לדתה היה רבנו ז"ל שרוי בצער גדול מאד מאד בלי שעור, ולא הראה שום פנים שחקות כלל, וגם לא הניח שיתנו לו שני תבשילין בסעודתו, והיה יושב ומצפה שתלד בשלום. ואחר-כך באותו הלילה שילדה בשלום בישועת השם בא בשמחה גדולה, וצוה תכף להדליק נרות ולעשות משקה 'פאנש'; והמתין שם עד אחר המילה, ואז היה גם-כן בשמחה.

אחר-כך ביום שלישי למילה חלתה בתו הילדת הנ"ל, והיה לו צער גדול מאד מאד, ויצא מקרמינטשאק בכהלה וחפזון גדול כמו הברח ממש, ואחד מאנשיו שנסע עמו לשמשו נתמהמה שם קצת - הניחו שם וברח ממנו, והאיש הנ"ל נשאר בקרמינטשאק, והכרח לשכר עגלה ולרדף אחריו כמה פרסאות; ואמר רבנו ז"ל אז בעת שברח משם שקרוב שתצא חיותו מגדל הצער. כי מה שעבר עליו בענין בניו ויצאיי-חלציו שחיו לארץ ימים ושנים טובים אי אפשר לספר, כי בניו ויצאיי-חלציו הם סגלות יקרות מאד מאד והעולם צריכים אותם מאד מאד, ואמר שהם אילנות יקרים מאד ויגדלו מהם פרות נפלאים מאד, והזהיר לכבדם מאד, ואמר שהגואל צדק יצא מיצאיי-חלציו וכו'.

ונסע מקרמינטשאק, ובא לביתו לפה ברסלב. ולא נתמהמה הרבה, ואז נסע מכאן הנסיעה הגדולה למדינת פאליסע" לקהלת-קדש נאוווריטש וכו', וחזר משם לאוסטרהא וזסלב וכו' כמבאר במקום אחר.^ה והנסיעה

ה. סימן לצער כמו בסעודה המפסקת לפני תשעה באב שאסור לאכול שני תבשילים שולחן ערוך אורח חיים סימן תקנ"ב סעיף א'. ו. ראה בחיי מוהר"ן סימן קנ"א. ז. ראה חיי מוהר"ן סימן רע"ד. ח. פאליסע - כיום פולסיה, חבל ארץ בדרום מערב בילרוסיה, צפונית לאוקראינה. ט. חלק מהמסעות מוזכר בחיי מוהר"ן סימן קנ"א והשאר בהמשך שם.

הזאת שטלטל עצמו בטלטול קשה כזה בלי שום טעם על-פי פשוט היא פליאה גדולה, כי לא קבץ שום ממוץ בנסיעה זו, אדרבא, פזר סף עצום מפיו על הוצאות הדרך, על-פן עדין אין שום אדם יודע שום רמז ופרוש על נסיעה זאת שהיתה פליאה נשגבה מאד. וכן נסע כמה נסיעות בלי טעם על-פי פשוט, כמו לשאריגרד וכו', אבל נסיעה זאת נמשכה זמן גדול, והיו לו טלטולים קשים ועצומים והוצאות הרבה, ואין שום אדם יודע כונתו הנוראה בזה. ואמר שאם היו יודעים העולם על-מה הוא נסע - היו מנשקים כל פסיעה ופסיעה של נסיעתו. ואמר שבכל פסיעה ופסיעה הוא מכריע את כל העולם כלו לכף זכות; וכבר מבאר מזה קצת במקום אחר.

יח

והנה אנכי עזרני השם יתברך שחזרתי לאיתני, וכן זוגתי ובני שיחיה. אחר-כך אחר פורים נסעתי לנעמירוב, וכונתי היתה להתראות פנים עם חברי רבי נפתלי, כי ידעתי שרבנו ז"ל כבר נסע לדרך נסיעה הנ"ל, כי חברי רבי נפתלי היה כותב לי על הפאסט¹ בכל פעם כל מה שעבר כאן, אך נסעתי לנעמירוב כדי לדבר עם חברי רבי נפתלי לשמע מפיו חדשות שזכה לשמע בעתים הללו שלא זכיתי להיות אצלו ז"ל. ובאתי לנעמירוב, ומאת השם היתה שנתעפכתי שם עד אחר פסח, ובתוך-כך שמעתי מרבי נפתלי נרו יאיר כמה מעשיות ששמע מפיו הקדוש שלא נכתבו עדין, כי לא היה מי שיכתבם; ואני שמעתיים מפני חברי הנ"ל וכתבתי על הספרי² (אבל שאר המעשיות שמעתי מפיו הקדוש של רבנו ז"ל בעצמו).

מקורות והערות

י. חיי מוהר"ן סימן קכ"א, קנ"ה. ראה גם בליקוטי מוהר"ן סימן מ' ובליקוטי מוהר"ן תנינא סימן ס"ב שם מבאר כי מלטולי הדרך מכפרים על חסרון אמונה ועל ידי זה "נמתק החרון אף ונמשך הרחמנות". ב. באמצעות הדואר. ל. כלומר בספר סיפורי מעשיות, ראה להלן אות כ"ד.

ברוך השם שנתן בדעתי לנסע לנעמירוב אז, שעל-ידי-זה הצלתי מעשיות אלו, שאם לא באתי אז - לא היו נכתבין כלל, והיו נעלמין מן העולם, ועתה כבר החיו כמה נפשות מישראל, ועדין הם מחיין נפשות הרבה, ועתידין להחיות כל ישראל וכל באי עולם פשיטגלה אמתת קדשת גדלתו בעולם במהרה בעזרת השם יתברך; ברוך השם אשר עזרני עד כה.

ימ

אחר פסח רציתי לחזור לקהלת-קדש מאהלוב. ונסעתי מקדם לקהלת ברסלב, ודברתי הרבה על לב הנגיד ר' משה דפה שהיה מאנשי רבנו ז"ל שישלח מעות לרבנו ז"ל לקהלת-קדש נאוריטש, כי הגיעו ממנו אגרות שהוא צריך למעות על הוצאות. וכן עשה ר' משה הנ"ל ושלח לו בערך עשרים וחמשה אדמים לקהלת-קדש נאוריטש, כ-כן צוה רבנו ז"ל קדם נסיעתו מביתו, שפשיטגלה לשלח לו מעות - ישלחו לקהלת-קדש נאוריטש. אחר-כך נסעתי למאהלוב.

והנה רבנו ז"ל בנסיעתו הגדולה הנ"ל היה בקהלת-קדש נאוריטש בימי הפורים, וכפי הנראה מדעתו היה שמשם יסע למרחוק יותר. אף אחר-כך נמלך בדעתו וחזר משם לקהלת-קדש אוסטרהא, ומאוסטרהא שלח העגלה שלו עם אנשיו רבי שמואל וכו' לפה קהלת-קדש ברסלב כדי להביא אשתו לשם כדי שתקבל רפואות אצל הדאקטור גארדעס, כי היה לה חולאת כבד שמתה בו. ורבנו ז"ל נשאר לבדו בקהלת-קדש אוסטרהא; רק ששכרו לו אחד לזמן לשמשו עד שיחזור רבי שמואל מברסלב.

מקורות והערות

מ. דוקטור רבי אהרון גארדיא היה בתחילה יהודי מתבולל ששירת כרופאו האישי של קיסר פרוסיה. על פי המקובל הוא זכה להתוודע למגיד ממזריטש (תלמידו וממשיך דרכו של הבעל שם טוב) בעקבות מעשה פלאי שארע לו עם יהודי חולה אנוש שהמגיד רמז לו שרפואתו תבוא לו ע"י ד"ר גארדיא. בעקבות המעשה החליט ד"ר גארדיא ללכת לפגוש את המגיד ממזריטש. המגיד קירב אותו והחזירו בתשובה והוא הפך להיות אחד מתלמידיו ורופאו האישי של המגיד שסבל מחולי ברנליו.

ובאתה אשתו הרבנית עם רבי שמואל הנ"ל לקהלת-קדש אוסטרקא על שבת-הגדול, ולא הוטב בעיניה הדוקטור גארדע, ואמרה שטוב לפניה להתרפא בזסלב, שיש שם דוקטורים גדולים, וגם יש לה שם בני משפחתה.

והכרח רבנו ז"ל לנסע עמה לקהלת-קדש זסלב תכף אחר שבת, ובא לזסלב סמוך לפסח מאד, והכרח לשכור שם דירה, ולא היה שם מי שישמשנו כ-אם רבי שמואל הנ"ל, וגם כל עסקי הבית הכל היה מטל על רבי שמואל הנ"ל, כי הכרח לשכור הבית ולהכין מצות וכל צרכי הפסח הכל ביום אחד. וגדל היסורים והטלטול שהיה להם שם אי אפשר לשער.

אחר פסח נתן השם יתברך בלב אחד מהנגידים דקהלת-קדש זסלב, וקבל את רבנו ז"ל לביתו עם זוגתו וכל בני-ביתו, ומסר כל ביתו לפניו בכבוד גדול. כי בתחלה ישבו בבית ישן ושכור ששכרו להם, כי קדם פסח לא יכלו למצא דירה כראוי, והכרחו גם לתקן הגג קדם פסח בעצם טרדתם שבאו פתאם סמוך לפסח לעיר אחרת; ובנדאי יכולים להבין קצת עצם הטלטולים והיסורים שהיה להם אז. וכל פונתו בענין נסיעה זאת ביסורים וטלטולים כאלה עדין לא נודע כלל.

ב

אחר פסח בעת שהייתי במאהלוב הגיעה אגרת לפה ברסלב, ומכאן נשלח אלי, שהוא ז"ל חלש מאד, ובקש מאתנו והזהיר אותנו להתפלל עליו. אחר-כך הגיעה אגרת ממנו שחזר לאיתנו שלא על-ידי רפואות גשמיות, ואמר שתפלות שילנו הועילו לו הרבה.

והנה דרבנו היתה לנסע אליו תמיד על חג השבועות, ורבנו ז"ל הבין שיצטרך להתעכב בקהלת-קדש זסלב גם בחג השבועות, וכתב לנו אגרות שלא ירים אחד מאתנו את רגלו לבוא אליו על שבועות. אבל רבי

נפתלי נרו יאיר מנעמירוב שהיה פה בכל פעם וראה את האגרת פה קדם לכל אנשי-שלוֹמנו, עמד וכתב לי ולכמה מאנשי-שלוֹמנו וזרז אותנו שאף-על-פי-כן נסע ונלך לרבנו ז"ל לקהלת-קדש זסלב. וכן עשו פה ברסלב ואנשי נעמירוב וטפליק ודאשיב וכו', ונסעו לזסלב על שבועות.

ואני הייתי במאהלוב אז, והיתה דעתי חלוקה מאד מאד בענין הנסיעה אליו לקהלת-קדש זסלב, כי היו לי מניעות עצומות בלי שעור, וידעתי שרבנו ז"ל כתב שלא לבוא אליו, על-כן הלך לבי הנה והנה איך להתנהג; ובחסדו הגדול והנורא התגבר החשק על המניעה, ונתגברתי ונסעתי לברסלב לנסע משם לזסלב.

ועצם היסורים והמניעות שהיו לי בבית חתני בנסיעה זאת אי אפשר לבאר, כי חתני ז"ל היה אז בביתו, והיה גדול וחשוב ויקר שם מאד מאד, ונאספו אליו מכמה עירות בעסקי משפט; וגם היה מוכן לנסע אחר שבועות עם אשתו לקהלת קרמיניץ להנהיג הרבנות שם, ורצה להשאיר אותי בכאן במאהלוב על מקומו; ואני באתי פתאם לביתו והתחלתי להכין עצמי לנסע לברסלב כנ"ל. ועמדו כלם משתוממים, וזוגתי התחילה לבכות מיד, כי כבר ידעה שלא תוכל למנע אותי בשום אופן, ואני הלכתי לקבל רשות מחתני ז"ל, והקפיד עלי מאד, ורצה למנע אותי הוא וזוגתו - היא חמותי, אבל אני לא השגחתי על-דבריהם כלל, והלכתי מהם וקבלתי חפצים שלי, ונסעתי משם. וגם לא היה לי על הוצאות כלל, והזמין לי השם יתברך ברגע קלה שני אנשים שהלוו לי על הוצאות קצת, וגם הזמין לי ברחמיו עגלה מנעמירוב שהיתה צריכה לחזור ביום זה לביתה, והפל היה פתאם בשעה אחת. והייתי אז טרוד ונחפז מאד מאד, כי הזמן היה סמוך מאד לשבועות, ואני הייתי מכרח לנסע מקדם לברסלב כדי להתחבר עם אנשי-שלוֹמנו לנסע עמם יחד לזסלב.

והנה גדל חלקת העצה שהיתה לי אז ועצם המניעות והיסורים שהיה לי אז בענין נסיעה זאת אי אפשר לבאר, והשם יתברך עזרני לשבר כל המניעות. ובשעה אחת נגמר בדעתי לנסע, בעת שהיה הזמן קצר מאד לעסק בנסיעה פזאת; אבל השם יתברך הזמין לי מיד עגלה ומעות על הוצאות קצת, כי תכף כשנתחזקתי בדעתי לנסע בודאי ויעבר עלי מה - תכף סיעני השם יתברך והזמין לי צרכי נסיעתי. כי כן דרכו יתברך תמיד, כי "הבא לטהר מסייעין לו", וכל המניעות הם רק מניעות המחס, ואף-על-פי שנדמה להאדם שיש לו מניעות גדולות באמת שאי אפשר לשברם, אף-על-פי-כן באמת כלם הם רק מניעות המחס, ואם יגביר החשק והרצון פראוי, ויכסף באמת לגמור הדבר שבקדשה - בודאי ישבר כל המניעות וכו' כמבאר אצלנו במקום אחר"; אבל אני בעיני ראיתי זאת בעיני כמה פעמים בלי שעור.

ונסעתי עם העגלה שהלכה לנעמירוב, ויצאתי ממאהלוב ביום חמישי בערך שתי שעות ויותר אחר חצות היום. ואני הבנתי שאני מוכרח להיות בברסלב על אותו השבת, כי ידעתי שתכף אחר שבת יסעו כל החברים מפה לזסלב, והייתי חושב בדעתי איך להתנהג, כי העגלה הלכה לנעמירוב, ומי יודע אם אוכל להגיע ביום ששי לנעמירוב בעוד היום גדול שאוכל לנסע עוד מנעמירוב לפה ברסלב על שבת, וגם יהיו לי יסורים מאבי נרו יאיר שאינו מסכים גם-כן על ענין נסיעתי זאת, מפל-שכן כשאבוא פתאם בערב שבת אחר חצות וארצה לסע מביתו תכף בודאי יקפיד עלי מאד. על-כן הייתי מתגעגע מאד שהבעל-עגלה ימהר ויחיש מסעהו באפן שאוכל לבוא בעוד היום גדול סמוך לנעמירוב, באפן שאוכל לחפש אחר איזה עגלה בדרך שתסע עמי לברסלב, כי סמוך לנעמירוב יכולים לעקם הדרך לקהלת ברסלב כדי שלא אצטרך כלל להיות בנעמירוב.

אבל תכף בנסעי ממאהלוב התחילו שוב המניעות שיש בשעת הנסיעה בעצמה, כאשר מתנהג עמנו על-פי הרב, שיש הרבה מניעות קדם שמתחילין לנסע, ואחר-כך, כשזוכין לשבר אלו המניעות ומתחילין לנסע - אזי חוזרים ומתגברים מניעות חדשות בענין הנסיעה בעצמה, מהבעל-עגלה והסוסים, ומהעגלה ואופניה וחבליה וכל כליה, וממטר וגשם ורפש וטיט וכיוצא בהם, אשר כמעט לא נמלטה נסיעה אחת ממניעות כאלה וכאלה הרבה הרבה, הן בחיים חיותו הקדושים, הן עתה, כשאנו נסעים על ציון קברו הקדוש והנורא מאד.

והנה תכף ביציאתי ממאהלוב, ואני נחפז בדעתי מאד מאד כנ"ל, הסתכלתי וראיתי שהבעל-עגלה נסע עם עגלה גדולה ואין לו כי אם שני סוסים, וזה ידוע שאלו העגלות גדולות אי אפשר להם לילך בזרירות כי אם על-ידי ארבעה סוסים ולפחות שלשה; ושאלתי אותו מה זה, והשיב שנחלה אצלו סוס אחד בנסיעתו לכאן והשאיר אותו בערך פרסה ומחצה מפה. והנה מחמת זה בודאי נסע עמי לאט, וגם גשם התחיל לירד קצת, ונסענו עד שבאנו אל הכפר שהשאיר שם סוסו. ותכף הודיעו לנו השמועה טובה מסוסו שכבר מת שם, ובודאי התחיל להצטער הרבה ולחשב מה לעשות עם העור, ועל-ידי-זה נתעכבנו שם קצת.

ואחר-כך נסע משם בלב נאנח ונעצב, וכבר פנה היום, ובודאי נסע לאט, כי לא היו לו כי אם שני סוסים בעגלה כזאת. והיה לנו לינת לילה סמוך למאהלוב שתי פרסאות ומחצה, ועדין היינו רחוקים מנעמירוב הרבה, בערך שמונה פרסאות. ועמדתי ביום ששי בבקר בלב נשבר ומבלבל מאד, ולא ידעתי מה לעשות. ונסעתי עם הבעל-עגלה הנ"ל עד קהלת-קדש מארחווע, וכבר היה סמוך לחצות היום, ומשם עדין חמש פרסאות לקהלת נעמירוב. ובעת פניסתי לשם הייתי מצטער הרבה, כי הבנתי שקשה לבוא על שבת אפלו לנעמירוב, מכל-שפן שיהיה שהות לשכור עגלה באמצע הדרך לברסלב כנ"ל, ואם חס ושלום אבוא אחר שבת לברסלב - לא יהיה לי עגלה וחברים לנסע עמהם לזסלב. והייתי

חושב בדעתי מה לעשות, כי ראיתי שטוב לפני לשכר בכאן סוסים לנסע
מכאן לברסלב, אבל לא היו לי על הוצאות כל-כף, גם העיר קטנה,
ועל-פי רב אין נמצאים בכאן סוסים כאלה לנסע עמם במהירות כל-כף.

וסמוך מאד לכניסתי להעיר, בהיותי על הגשר דשם, עניתי ואמרתי:
רבנו של עולם, הזמן לי בכאן עגלה עם ארבעה סוסים שתסע לברסלב
ותקבל אותי בחנם; והבעל-עגלה שמע כשאמרתי זאת. אחר-כך נכנסנו
להעיר ובאנו לתוף האכסניא, והבעל-עגלה רצה להתמהמה שם לתן
מספוא לסוסים, ואני נטלתי ידי לאכל. ובין הנטילה לברפת המוציא ענה
ואמר לי הבעל-עגלה: רבי נתן, תפלתכם נתקבלה, כי הנה בשעה זאת
באה עגלה עם ארבעה סוסים הנסעת לברסלב, והסוחר הנסע שם בודאי
יקבל אתכם בחנם; כי היה מכיר אותו, והודיע לי מיד מי הוא; ונבהלתי
מאד. וכן הנה, ותכף ברכתי ברפת המוציא ויצאתי לחוץ אל העגלה
שעמדה בסמוך מאד לאכסניא שלי, ותכף קבל אותי בשמחה, ונסעתי
עמו מיד לפה ברסלב, ובאתי לכאן בעוד היום גדול. וכבר היו כל
החברים מוכנים לנסע ביום ראשון לזסלב, ולא היה להם מקום לקבל
אותי, אך תקף שלחו שליח מיוחד לכפר אחד לשכר עגלה בשבילי
ובשביל עוד אחד בזול. ונסעתי עמם יחד ביום ראשון, ובאנו לרבנו
ז"ל ביום רביעי, וביום חמישי היה ערב שבועות. וראיתי השגחתו
הנפלאה, ושהוא יתברך שמע תפלת כל-פה, שנתקימה תפלתי בהיותה,
שהזמין לי ביום ששי עגלה עם ארבעה סוסים בחנם לברסלב כאשר
יצא מפי ממש. ברוך השמע תפלת כל-פה ברחמים ומסיע תמיד לכל
הבאים לגשת אל הקדש, ברוך הנותן לי עף כח^פ שעזרני עד-פה.

כי המשכיל יבין מאליו שאי אפשר לבאר בכתב ואפלו פה אל-פה כל
מה שעבר בענינים כאלה בשלמות, בפרט מניעות המח וחלקת העצה,

שְׁבוּדָאֵי אֵי אֶפְשָׁר לְבָאֵר כָּל הַסְּבָרוֹת שֶׁהֵיוּ בְדַעְתִּי לְמַנַּע אוֹתִי מִנְסִיעָה זֹאת וְכִיּוֹצֵא בָּהּ, וּבַפֶּרֶט שָׂרְבְנוּ ז"ל כְּתַב בְּעֶצְמוֹ לְבָלִי לְנִסְעֵ אֵלָיו כְּנ"ל, וְהַמְּנִיעוֹת כָּלָם עָמְדוּ לְפָנַי כְּחֹמוֹת מִמֶּשׁ מִכָּל הַצְּדָדִים; וְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּכַחוֹ הַגָּדוֹל עֲזָרְנִי לְדַלֵּג עַל כָּלָם וּלְבֹאֵ אֵלָיו לְקַהֲלַת-קִדְשׁ זִסְלָב, וְלִשְׁמַע מִפִּיו הַקְּדוֹשׁ תּוֹרָה³ וּלְכַתְּבָהּ עַל הַסֵּפֶר, לְזִכּוֹת בָּהּ אֶת הַרְבֵּים לְדוֹרֵי דוֹרוֹת. עַל-כֵּן הָאֲרֻכָּתִי קִצָּת לְבָאֵר פְּרִטֵי נִסְיעָה זֹאת, לְמַעַן יִדְעוּ דוֹר אַחֲרוֹן הַמְּנִיעוֹת שֶׁעָבְרוּ עָלֵינוּ וּבְכַחוֹ הַגָּדוֹל זְכִינוּ לְשַׁבְּרָם.

כִּי כָל מָה שֶׁפְּתַבְתִּי מֵעַט מִמָּה שֶׁעָבַר עָלַי, כְּאֵלֶּה וְכֵאלֶּה עָבְרוּ גַם עַל שְׂאֵר אַנְשֵׁי-שְׁלוֹמֵנוּ, שָׂרְבָם כְּכֹלָם הָיוּ לָהֶם מְנִיעוֹת עֲצוּמוֹת וְנוֹרְאוֹת מִלְּהַתְקַרֵּב לְרַבְנֵנוּ ז"ל, בַּפֶּרֶט בְּתַחֲלָתָם, וְרַבִּים נִפְלוּ וְנִתְרַחֲקוּ עַל-יַדֵּי הַמְּנִיעוֹת, וְאֲבָדוּ מִה שֶׁאֲבָדוּ, חֲבַל עַל דְּאֲבָדִין, וְאֲשֶׁרֵי לְהַנְשֵׂאָרִים שֶׁהִתְגַּבְּרוּ וְהִתְחַזְּקוּ וְשָׁבְרוּ כָּל הַמְּנִיעוֹת וְנִתְדַבְּקוּ בְּרַבְנֵנוּ ז"ל, וְזָכוּ לָהֶם וּלְדוֹרָתָם וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְעוֹלָמִי עַד וּלְנִצְחָה נְצַחִים.

כא

בְּיוֹם חֲמִישֵׁי עָרַב שְׁבוּעוֹת הַנִּ"ל בְּבִקְרָה, שֶׁמַּעְתִּי מִפִּיו הַקְּדוֹשׁ תּוֹרָה שֶׁנוֹדַע לוֹ שֵׁם בְּזִסְלָב⁴. גַּם הִבִּיאוּ לוֹ מִטְּפָלִיק כְּלֵי כֶּסֶף חֲדָשִׁים, וּלְקַחֵם וּבִרְךְוּ 'שֶׁהִתְקִינוּ'. אַחֲר־כֵּן סָמוּךְ לְעָרַב, בָּעֵת שֶׁכָּבַר הַתְּחִילוֹ לְהִתְאַסֵּף לְהַתְּפַלֵּל מִנְחָה, נִפְטְרָה אִשְׁתּוֹ הָרֵאשׁוֹנָה זְכוּרָנָה לְבָרְכָהּ, וְרַבְנֵנוּ ז"ל עָמַד בְּשַׁעַת יְצִיאַת נְשַׁמְתָּה. וְסֵפֶר לִי אַחֲר־כֵּן שֶׁפֶּאֶשֶׁר יִצְאָה נְשַׁמְתָּה בָּעֵת שֶׁעָמַד שָׁם, וּבְיוֹדָאֵי הָיָה לוֹ צַעַר גָּדוֹל מְאֹד וּבְלָבוּל הַמְּחִין לְפִי מְדַרְגָּתוֹ, וְהוּא הָיָה צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת וּלְכַוֵּן מִה שֶׁהָיָה צָרִיךְ לְטוֹבָתָהּ; אֲבָל הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עֲזָרוּ אֲזִי מְאֹד שֶׁבְּעֶצֶם הַצַּעַר וְהַבְּלָבוּל פָּעַל וַעֲשָׂה לְטוֹבָתָהּ מִה שֶׁהָיָה צָרִיךְ.

מקורות והערות

3. ליקוטי מוהר"ן סימן ס"ו. ק. לא ידוע בברור באיזה תורה מדובר, אולם ראה בפרפראות לחכמה על התורה 'אבא שאול אומר' (ליקוטי מוהר"ן סימן נ"ה) שכתב: "שמעתי שנכתב בקהילת קודש ואסלאב שנת תקס"ו".

והנה תכף כשנסתלקה זרזו עצמן מאד מאד אנשי החבורה-קדושה דקהלת-קדש זסלב ועסקו בקבורתה מיד בזריות נפלא, ולא התחילו לתבע שום שכר קבורה מרפנו ז"ל, רק סמכו עליו בעצמו, אם ירצה לתן להם אחר-כך - יתן, והם זרזו עצמן ולקחוה מיד וקברוה במהירות גדול באפן שהיה שהות אחר קבורתה לנהג אבלות שעה מעטת, ואותה השעה עלה למנין שכעה, כידוע דין זה. וזה היה לנו לטובה וישועה גדולה, כי על-ידי-זה זכינו לשמע מפיו הקדוש תורה נפלאה^ט בחג השבועות הזה.

כב

והנה בתחלה נתנו לנו חדר בבית-המדרש להתפלל שם, אף אחר שנסתלקה צוה רבנו ז"ל שפלונו נתפלל בביתו, במקום שנסתלקה.

וכל ליל שבועות לא דבר עמנו כלל, רק עסק בתורה בשעת סעודה בין מאכל למאכל, ואחר הסעודה ישב בינינו, והיה נעור בלילה עמנו יחד, ואמר תקוין-ליל-שבועות במהירות ובהתמדה, ולא פנה לשום אדם לדבר דבור בעלמא. ואחר שגמר התקוין הניח עצמו מעט לנוח שעה מעטת מאד, ותכף קם בזריות והלך לטבל קדם אור היום, ואחר-כך התפלל עמנו יחד. וכן בסעודת שחרית ביום ראשון דשבועות גם-כן לא דבר מאומה, רק עסק באמירת האדרא-רבא^ה בזהר הקדוש בכל הסעודה, ובין כל מאכל ומאכל אמר האדרא-רבא בקול נעים ונפלא מאד. ואחר-כך אמר דבר נאה, ונכתב במקום אחר^א.

מקורות והערות

ר. שולחן ערוך יורה דעה סימן שצ"ט סעיף א': "הקובר מתו קודם הרגל בענין שחל עליו אבילות ונהג בו אפילו שעה אחת קודם הרגל הרגל מפיסק האבלות ומבטל ממנו גזרת שבעה וימי הרגל עולים לו למנין שלשים וכו'". ש. ליקוטי מוהר"ן סימן ס"ז "ויבן את הצלע". ת. אדרא רבא - ליקוט הכולל את תמצית סודות הוהר (וזהר ח"ג דף קכ"ז); כפי שגילה רשב"י לתלמידיו שנאספו לשמוע מפיו, והיו יושבים בעיגול כעין גורן (אדרא-גורן). כשהתכנסו תלמידים רבים לשמוע מפי רשב"י נקרא "אדרא רבא" כלומר "הישיבה הגדולה". ביום פטירתו גילה רשב"י סודות נוספים (וזהר ח"ג דף רפ"ו); וליקוט זה נקרא "אדרא זוטא", "הישיבה הקטנה". עפ"י הנהגות האר"י (פרי עין חיים שער השבועות פרק א') נוהגים לקרוא את האדרא רבא לאחר אמירת תיקון ליל שבועות. א. חיי מוהר"ן סימן קנ"ח.

כג

בְּלֵיל שַׁבַּת-קִדְשׁ שֶׁהִיא שְׁנֵי דְשָׁבוּעוֹת, אֲזַ לְבַשׁ הַשְּׂטְרִימָל, וְאִז הִתְחִיל לְהִרְאוֹת פְּנִים מְסִבִּירוֹת קֶצֶת, וַיֵּשֶׁב עַל הַשְּׁלֶחָן כְּדַרְכּוֹ. וְאַחַר גָּמַר הַסְּעוּדָה, אַחַר בְּרַכַּת-הַמְּזוֹן, הָיָה מְזַמֵּר בְּעֶצְמוֹ 'אַתָּה נִגְלִיתָ' וְיִבְרוּךְ שְׁמִדָּי וְכוּ' בְּנִגּוֹן נִפְלֵא וְנִעִים. וַיֵּשֶׁב אַחֲר־כֵּן עִם קֶצֶת אַנְשִׁים שֶׁנִּשְׁאַרוּ עִמּוֹ אַחַר בְּרַכַּת-הַמְּזוֹן, יָשָׁב עִמָּהֶם עַד אוֹר הַיּוֹם, וְגַם אֲנִי הָיִיתִי בְּתוֹכָם. וְכֵן בְּסְעוּדַת שַׁחֲרִית יָשָׁב עִמָּנוּ בְּשִׂמְחָה כְּדַרְכּוֹ בְּכָל יוֹם-טוֹב, וְכָל בְּנֵי הָעִיר שֶׁלְּחוּ מִשְׁקָאוֹת כְּנֶהוּג, וְחָלַק לְהַעוֹלָם בְּשִׂמְחָה. בְּסְעוּדָה שְׁלִישִׁית אָמַר תּוֹרָה, וְהִתְחִיל: "וַיִּבֶן ה' אֱלֹקִים אֶת-הַצֵּלַע". בְּמוֹצָאֵי-שַׁבַּת יִשְׁבְּנוּ עִמּוֹ עַד אוֹר הַיּוֹם.

בְּרוּךְ הַשֵּׁם אֲשֶׁר עֲזָרְנוּ גַם בְּעַת צָרָה הַזֹּאת, שֶׁנִּפְטְרָה אִשְׁתּוֹ הֶרְאוֹשׁוֹנָה בְּעַרְב־שָׁבוּעוֹת לַפְּנֹת הַיּוֹם, אֶף-עַל-פִּי-כֵן לֹא אֲבָדְנוּ הַתּוֹרָה שֶׁהָיִינוּ צָרִיכִין לְקַבֵּל, וְגַם בְּתוֹךְ טְרָדְתּוֹ הַגְּדוֹלָה, שֶׁעָבַר עָלָיו אִז מָה שֶׁעָבַר לְפִי גְדֹלַת קִדְשַׁת נוֹרְאוֹת מַחוּ הַקְּדוּשָׁה, אֶף-עַל-פִּי-כֵן יָשָׁב עִמָּנוּ שְׁלֹשָׁה לַיְלוֹת רְצוּפִים שֶׁהָיָה נֶעוֹר בְּכֻלָּם עִמָּנוּ יַחַד, שֶׁהֵם: לַיִל רֵאשׁוֹן דְּשָׁבוּעוֹת, וְלַיִל שַׁבַּת-קִדְשׁ, וְלַיִל מוֹצָאֵי-שַׁבַּת, כִּי דָּרְכוּ הָיָה נִפְלֵא וְנִשְׁגָּב, וּבְחֻקְמָתוֹ וּקְדֻשָׁתוֹ הַנִּפְלְאָה לֹא הָיָה יָכוֹל לְהִטְרִיד וּלְבַלְבֵּל אוֹתוֹ שׁוּם דְּבָר. כִּי הִבְנוּ אִז שֶׁצָּעְרוּ וְטְרָדְתּוֹ אִז הָיָה עֲצוּם וְרַב מְאֹד, וְכֹאֲשֶׁר שִׁמְעָנוּ כְּמָה דְּבוּרִים מְזִה אִז מִפִּי הַקְּדוּשָׁה, וְאֶף-עַל-פִּי-כֵן לֹא הִעֲבִירוּהוּ הַטְּרָדָה וְהַצָּעַר מִלְּעַסְק בְּתַקוּן נִפְשׁוֹתֵינוּ גַם אִז, וְהַפְּלִיא חֲסֵדוֹ עִמָּנוּ גַם בְּעַת הַהִיא כְּדַרְכּוֹ תָּמִיד.

וּבִיּוֹם רֵאשׁוֹן אַחַר שָׁבוּעוֹת כְּתִבְתִּי הַתּוֹרָה בְּעֶזְרַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ; וְקִבַּלְתִּי רְשׁוּת, וְדִבַּרְתִּי עִמּוֹ הֶרְבֵּה, וְנִסְעַתִּי מִשָּׁם בְּשָׁלוֹם וּבְשִׂמְחָה.

מקורות והערות

ג. מתוך סדר "שופרות" שבתפילת מוסף של ראש השנה - הקמטע על מעמד הר סיני. ג. מתוך תיקוני התפילות ליום השבת מספר שערי ציון, שבחים לה', המתחילים במילים: ברוך שמך וכו' שיש שם רמז למעמד הר סיני. ד. ליקוטי מוהר"ן סימן ס"ז. ה. בראשית פרק ב' פסוק כ"ב.

אחר-כך באתי לנעמירוב, ורציתי לכנס לבית אבי גרו יאיר. וחרה אפוא בי מאד על אשר הייתי בזסלב והשלכתי מנגד כבוד הרבנות דקהלת-קדש מאהלוב שרצה חתני ז"ל להשאיר אותי במקומו כנ"ל, ולא רצה אבי גרו יאיר להניח אותי לכנס לביתו, והיה לי צער ויסורים מזה, ושבתי בבית אחתי זכרונה לברכה. ואחר שבת נסעתי לברסלב וישבתי שם משתומם כמה ימים, ולא מצאתי עגלה למאהלוב.

ודעתי היתה מבלבלת מאד מרבוי היסורים והמניעות, כי לא היה לי למי לפנות כי אם לישועת השם יתברך, פי רבנו ז"ל לא היה בביתו, ובבית אבי גרו יאיר אין לי מנוחה כנ"ל, וגם לבית חתני קשה לי לחזור, כי אין לכם עמי על ענין נסיעתי הנ"ל, על-כן לא היתה דעתי צלולה כלל, וגדל עצם היסורים בפרטיות אי אפשר לבאר. ואחר איזה ימים נתישבתי ושכרתי עגלה ונסעתי למאהלוב, ולא מצאתי חתני וחסותי בביתם, כי כבר נסעו לקרמיניץ כנ"ל; וישבתי במאהלוב עד ראש-השנה.

כד

בתוך זמן זה, בין שבועות לראש-השנה, נשתדף רבנו ז"ל עם אשתו השנייה מבראד. ואחר-כך בא לביתו, ואמר בשבת-קדש: אספר לכם ענין הנסיעה שלי; וספר המעשה של הזבוב והעפביש וכו' בספורי-מעשיות, ואין מי שיידע מה שיכות יש למעשה זאת לענין נסיעתו, ואני לא זכיתי להיות אז אצלו. גם ספר אז המעשה מהרב שהיה לו בן-יחיד וכו'.

אחר-כך נסע רבנו ז"ל למערודיבקע וכו' פדרכו בכל שנה, ואמר שם תורה, וחרה לביתו. בחדש אלול היו הנשואין שלו עם אשתו השנייה, וגם אז לא זכיתי להיות. ואמר אז שכל מי שהיה אצל החפה שלו - מחלו לו על כל עונותיו.

מקורות והערות

1. מעשה ז' הנרפס בספר סיפורי מעשיות. 2. עיין עוד בחיי מוהר"ן סימן ס"ח. 3. מעשה ח' הנרפס בספר סיפורי מעשיות.

כה

בסוף אלול, סמוך לראש-השנה, היו מצפים במאהלוב שיבוא חתני לביתו, ואני התחלתי להכין עצמי לנסע לברסלב על ראש-השנה. וזוגתי ידעה מזה ורצתה למנע אותי, ולא הועיל כלל, ונסעתי לרפנו ז"ל קדם שבת שלפני סליחות. ובאתי לקהלת נעמירוב על שבת, ואכלתי אצל אחתי, אך הייתי גם בבית אבי נרו יאיר לקבל פניו, וכבר התחיל להתפייס עמי קצת, כי ראה וידע שבודאי לא ימנע אותי, וגם הבין שכוונתי לשמים.

במוצאי-שבת נסעתי מיד לברסלב. ובאתי קדם הסליחות לברסלב, וזכיתי לראות פני-קדשו בעת שנכנס לבית-המדרש לומר סליחות עם הצבור, ואחר הסליחות נכנסתי אצלו ודבר עמי הרבה בחסדי השם. וישבתי כל השבוע בברסלב, עד שהגיע ראש-השנה שנת תקס"ח שחל אז ביום שבת-קדש.

בראש-השנה שמעתי מפיו הקדוש תורה הקדושה "חדי רבי שמעון ואמר וכו'"^א; ושם באותו התורה גלה מענין הספר שנעשה על-ידי מחלקת, בחינת: "וספר כתב איש ריבי וכו'", ולא ידענו אז מה מרמז.

כו

ואחר-כך זכינו שבאותה השנה נדפס ספרו הקדוש 'לקוטי-מוהר"ן'; ומעשה שהיה כך היה:

בקיץ תקס"ז הנ"ל, אחר פטירת אשתו זכרונה לברכה ואחר שנסענו מאתו, בעת חזירתו מדרךכו לביתו בא עליו בדרך חלי ההוסט^ב רחמנא

מקורות והערות

א. לקוטי מוהר"ן סימן ס"א. י. אויב פרק ל"א פסוק ל"ח וראה בליקוטי מוהר"ן בסימן ס"א: "וספר כתב איש ריבי - שעל ידי ריב ומחלוקת נעשה ספר". ב. שיעול - מחלת השחפת.

לצלן; ותכף שעשה ההוסט הראשון - אמר תכף שיסתלק, והתחיל מיד לדבר מהסתלקותו. ואחר-כך בא לביתו, וחלי ההוסט רחמנא לצלן הולך ומתגבר, ודבר הרבה מענין החולאת שלו, שהוא מסכן מאד, וצוה להתפלל עליו. ואני לא הייתי אז אצלו, כי הייתי עצור במאהלוב פנ"ל, ורבי נפתלי חברי הודיע לי תכף את עצם הצרה המרה הזאת, וכשמעי עמדתי מרעיד ומשתומם, נעויתי משמע, פלצות בעתתניל. והוא ז"ל דבר הרבה מענין הסתלקותו, ושהיה צריך שיהיה לו ששים גבורים^ל (כמו שהיה להבעל-שם-טוב); ועוד כמה שיחות כאלה, ומענין קברו, שהיה רצונו לסע לארץ-ישראל - אף אינו יודע בכחו אם יוכל להגיע לשם, וגם שם לא יבוא אדם על קברו ולא יהיה להעולם עסק ועשיה עם קברו וכו'; וקצת מזה נכתב כבר^ל. ואני לא הייתי בכל זה.

אחר-כך באתי על ראש-השנה פנ"ל, ואז אמר תורה הנ"ל, ואחר ראש-השנה כתבתי התורה לפניו. והייתי צריך לנסע לנעמירוב, ולא אסתיע מלתא, ולא נסעתי אז, ונתעכבתי בכרסלב עד אחר יום-הכפורים.

אחר יום-הכפורים הזמין לי השם יתברך עגלה עם אנשי-שלומו שהיה להם עסק גדול במאהלוב, ונתרצו לקבל אותי עמם; וקבלתי רשות מרבנו ז"ל, ונסעתי עמם עד קהלת-קדש טולטשין, כי הם היו צריכין לעקם דרכם למאהלוב דרך טולטשין. והשם יתברך ברחמיו ונפלאותיו הנוראים הוא מסבות מתהפך, וחשב מחשבות בכל-עת לתקון העולם בכלליות ולתקון כל נפש ונפש וכל ניצוץ בפרטיות וכו', וסבב בדרכיו

 מקורות והערות

ל. ישעיה (פרק כ"א פסוקים ג' ד'): "על כן מלאו מתני חלחלה צירים אחונו כצירי יולדה נעויתי משמע נבחלתי מראות: תעה לבבי פלצות בעתתני את נשף חשקי שם לי לחרדה". מ. שיר השירים פרק ג' פסוק ז', ראה גם בחיי מוהר"ן סימן קס"ב. נ. ראה בספר בעש"ט על התורה, בתחילת כרך א, בקונטרס 'מאירת עינים' אות ד, (שם מעתיק מספר 'נתיב מצותך' נתיב התורה, שכל א, אות י"ג). ובפרשת קרח, בהגהות מקור מים חיים, אות ד' כתב: "...עד שמרן אלקי הרב ישראל בן אליעזר (הבעל שם טוב ז"ע) אמר, שנשמתי לא רצתה לירד לזה העולם, מפני הנחשים השרפים שיש בכל דור, שלא יוכל לקום מפניהם חלילה, שלא יחלישו דעתו כל כך עד שיחבטל חלילה, ונתנו לו ששים גבורים נשמות צדיקים לשמרו ואחד מהם היה הגאון (בעל הספר) 'מאיר נתיבים' וכדומה". ס. חיי מוהר"ן סימן קס"ב: "וגילה דעתו כמה פעמים בכמה מיני לשונות שרצונו שיבואו על קברו תמיד לומר תהלים וללמד שם ולהרבות שם בתפילה ותחנונים וכו'".

הנפלאים וגלגל עם האנשים שנסעתי עמם שיחזרו מטולטשין לביתם, כי נודע להם שם בטולטשין שלא יוכלו להשיג מבקשם שם עתה במאהלוב, לקבל מעות בעד ה'פודראד' שלהם, ונתישבו לחזר לביתם (ובאמת הטעו אותם, כי אז דיקא היו יכולים לקבל מעות פאשר נודע להם אחר-כך, ועל-ידי שחזרו לא קבלו מעות עד היום); ובאו אלי ואמרו לי שהם מכרחים לחזר, אף יש להם צער מה שאין לי עגלה למאהלוב, על-כן חפשו ומצאו עגלה שהולכת עם משאוי זכוכית למאהלוב, שאוכל לנסע עמה. עניתי ואמרתי: לחזר למאהלוב - אין כבודי לסע עם משאוי כזה; כי לנסע לרבנו ז"ל - פדאי לנסע אפלו בבזיון, ואפלו לילך רגלי, אבל לחזר לביתי איני רוצה עם עגלה כזאת. וחזרתי עמם יחד לברסלב לרבנו ז"ל, וראיתי שהיא ישועת השם והשגחתו הנפלאה עלי, ותכף כשחזרנו ונסענו לברסלב נתעורר עלי שמחה ובכיה מחמת שמחה.

ובאתי לרבנו ז"ל בערב, ופניו הקדושים היו מאירים באור נפלא, והשבעתי בצחצחות נפשי כשזכיתי לחזר ולראות פניו המאירות, מה שבעתי הנה לבלי לראותו עוד זמן רב; כי ממאהלוב לא הייתי יכול לבוא אליו בתמידות כמקדם פנ"ל, בפרט שידעתי שרבנו ז"ל מוכן לנסע ללמברג תכף אחר יום-טוב, על-כן הנה לי לשלל גדול יקר מכל הון מה שזכיתי עוד לבוא לפני הדרת קדשו הנורא. וגם מצאתי אצלו חברנו רבי נפתלי שנתעכב עדין שם ועוד איזה חברים, והנה עת רצון, ואכלנו עמו יחד בשמחה והתקרבות גדול^פ.

בבקר, שהוא יום שני אחר יום-הכפורים, שהוא יום רביעי בשבוע, בעת שהייתי עדין מעטף בטלית ותפלין בין תפלת שמונה-עשרה ל'אשרי' - 'ובא-לציון', בא אלי פתאם המשרת מיכל שהיה משרת את רבנו ז"ל,

וְקָרָא אוֹתִי בְזִרְיֹת לְרַבְּנֵנוּ ז"ל. וְתַכְּף סִלְקָתִי אֶת הַטְּלִית וְתַפְלִין מֵעָלַי, וְרָצִיתִי אֵלָיו וּמִצְאָתִיו בְּבֵית הַגְּדוֹל. עָנָה וְאָמַר לִי: הֲרֵאֲנִי מִיַּד הַסֵּפֶר שְׁלֶךְ; דִּהְיִנּוּ הַסֵּפֶר שְׁכַתְּבָתִי בּוֹ כָּל הַתּוֹרוֹת שְׁלוֹ, שְׁפָרְכָתִיו פֶּה כְּנִ"ל. וְתַכְּף רָצִיתִי וְהִבֵּאתִיו אֵלָיו ז"ל, וְלָקַח הַסֵּפֶר מִיָּדִי, וּבְמָקוֹם שֶׁעָמַד שָׁם הִתְחִיל לְפָתַחוֹ וּלְעֵין בּוֹ, וְהִפָּךְ בּוֹ וּפָתַחוֹ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת וְעֵין בָּהֶם קָצַת; וְאַחֲרֵיכֵן עָנָה וְאָמַר לִי: לֵךְ וְקַח נֶיֶר, וּכְתַב עָלָיו צַעֲטִיל הַתְּחִלוֹת מִכָּל הַתּוֹרוֹת הַנִּמְצָאִים בְּזֶה הַסֵּפֶר. וְכֵן עָשִׂיתִי מִיַּד, וְהִלְכָתִי לְבֵית אַחֵר, וְהִתְחַלְתִּי לְכַתֵּב עַד שֶׁגִּמַּרְתִּי.

סְמוּךְ לְגִמְרַת חֵזֶר וּבֵא הַמְּשֵׁרֶת הַנִּ"ל וְקָרָא אוֹתִי בְּבִהְלָהּ, וְאָמַר שְׂרַבְּנֵנוּ ז"ל צָוָה שְׁתַּכְּף אָבוֹא אֵלָיו עִם הַסֵּפֶר וְהַנֶּיֶר וְכָלִי כְּתִיבָהּ. וְתַכְּף רָצִיתִי וּבֵאתִי אֵלָיו, וּמִצְאָתִיו בְּחֶדְרוֹ, וְתַכְּף אָמַר לִי: שֶׁב, וַיִּשְׁכַּבְתִּי לְפָנָיו. וְהוֹצִיא הַסֵּפֶר שְׁלוֹ שֶׁהִתְחַלְתִּי לְהַעֲתִיקוֹ זְמַן רַב וְלֹא נִגְמַר כְּמַבְאָר לְעֵילָם (הוּא הַסֵּפֶר הַנִּשְׁרָף); וְאֲנִי כָּבֵר הֵייתִי מְצַפֶּה כְּמָה וְכַמָּה פְּעָמִים מְתִי אֲזַכֶּה לְגַמְרַת הַעֲתִיקַת זֶה הַסֵּפֶר הַנּוֹרָא הַנֶּעְלָם מֵעֵין כָּל וְכוּ', וְאֲזַ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם נִתְגַּלְגְּלוּ רַחֲמֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שְׁזַכִּיתִי לְגַמְרוֹ. וַיִּשְׁכַּבְתִּי אָנִי לְפָנָיו כְּמָה שְׁעוֹת, וְהוּא קָרָא מְלָה בְּמְלָה, וְאֲנִי כְּתַבְתִּי עַל הַסֵּפֶר בְּדִיו עַד שֶׁגִּמַּרְתִּי תְּהִלָּה לְאֵל, וְכָל אַנְשֵׁי-שְׁלוֹמִינוּ יָשְׁבוּ מִחוּץ לְחֶדְרִי. וְאֲנִי יִצְאָתִי אַחֲרֵיכֵן מִלְּפָנָיו, וְכַמְעַט לֹא יָדַעְתִּי בֵּין יוֹם לְלֵילָה, כִּי אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא יָדַעְתִּי כָּלֵל מַה שְׁכַתְּבָתִי, אֶף-עַל-פִּי-כֵן מְעַט דְּמַעַט שֶׁהִתְנוּצֵץ בְּדַעְתִּי אֵיזָה הָאָרֶה בְּעֵלְמָא מְרַחוּק מְגַדְלַת נַפְלְאוֹת נּוֹרְאוֹת הַסֵּפֶר הַזֶּה - הִלְהִיב לְבִי וְדַעְתִּי מְאֹד, עַד שֶׁכַּמְעַט לֹא יָדַעְתִּי הֵיכָן אָנִי בְּעוֹלָם. וְעַדִּין אֲנִי יוֹדֵעַ מַה זֶה עָשָׂה הַשֵּׁם עִמִּי חֶסֶד כְּזֶה, שְׁזַכִּיתִי לְכַתֵּב דְּבָרִים כְּאֵלֶּה; בְּרוּךְ הַגּוֹמֵל לְחַיִּים טוֹבוֹת שֶׁגִּמְלָנִי כָּל טוֹב כְּזֶה.

מקורות והערות

צ. באות ט'. ק. לעיל באות י"א. ר. כתב יד של ספר חידושי תורה נוראים שכתב רבינו. בשנת תקס"ח אמר שבגלל קדושת הספר הזה והקטרוגים על קיומו איבד את אשתו הראשונה ואת בנו. בסופו של דבר ציוה לשרוף את הספר הזה כדי להאריך את ימי חייו בזמן מחלתו. עיין עוד בחיי מוהר"ן (סימנים קס"ט-קע"ו). ש. חיי מוהר"ן סימן קע"ב קע"ג ועיין בסימן קע"ה.

ביום חמישי נסעתי לנעמירוב, וחזרתי משם, ונתעפכתי אצל רבנו ז"ל בברסלב עד אחר שמחת-תורה, וזכיתי לשמע כמה תורות ושיחות נוראות. באסרו-חג זרו עצמו לנסע מיד ללמברג, ולא רצה עוד להרבות דברים עמי, כי כבר דברתי עמו הרבה בכל העת ההיא. ולקח מאתי הספר ההוא הנ"ל, הינו הספר של התורות שלו שהיו כתובים אצלי שנקרא עתה 'לקוטי מוהר"ן'; כי גם אחר יום-הכפורים, בעת שנסעתי מאתו בפעם הראשון, רצה לקח מאתי הספר הזה, אף אחר-כך חזר מדעתו ולא לקחו, ואחר-כך כשחזרתי אצלו כנ"ל ונתעפכתי עד הנה לקח מאתי הספר. ועדין לא ידעתי אז מה פונתו בזה, כי עדין לא גלה לשום אדם שרצונו להדפיס ספרו, אדרבא, תמיד היתה דרכו להזהיר לבלי לגלות תורתו לאחרים שאינם מאנשי-שלומנו.

והנה בעת שהיה מוכן רבנו ז"ל לנסע ללמברג הייתי נבהל ונחפז מאד, כי גם אנשי-שלומנו הנגידים שלקחו אותי בתחלה למאהלוב וחזרו כנ"ל, עתה חזרו ונסעו למאהלוב, ולא רצו לקח אותי, ואחר הפצרות שלי נתרצו לקבל אותי עמם, והם רצו ללוות את רבנו ז"ל עד קהלת-קדש קראסני, ומשם יסעו למאהלוב, והם נסעו מיד עם רבנו ז"ל עד קהלת-קדש קראסני, וצוו עלי שאסע אחריהם עם שאר העגלות דפה שילוו את רבנו ז"ל עד שם, ושם יקבלו אותי למאהלוב. והעגלות שרצו ללוות נתעכבו קצתם אחר שכבר נסע רבנו ז"ל, כי נסע בחפזון, והיה לי צער גדול, כי נכספתי מאד אולי אזכה לשבע שמחות ראית פניו הקדושים, ואולי אזכה לשמע עוד איזה דבור מפיו הקדוש, על-פן היה לי צער גדול מהעכוב. והשם יתברך עזר לי, ונסעתי אחריו, ולא יכלתי להשיג העגלות שלו; ומחמת הבהלה שכחתי התבה שלי עם הכתבים שלי בדרך, בקהלת-קדש פיטשרע, והכרחנו לשלח אחריהם, והחזירום לי.

בדרך במקום שעמדו לפוש מצאתי את רבנו ז"ל, ולא דבר עמי כלל, ותכף כשבאתי להכפר שעמד שם - אחר שעה קלה נסע משם, כי הוא בא לשם מכפר, ואני הייתי מכרח להתעכב שם לתן מספוא לסוסים. ואחר-כך נסעתי משם, והייתי גם-כן נבהל ונחפז מחמת שלא יכלתי להשיגו. ובתוך-כך פנה היום והגיע הלילה, והיה רפש וטיט, ונסענו לאט, והייתי מתירא: אולי נסע רבנו ז"ל לאיזה אכסניא בסוד, ואיש לא ידע היכן הוא, כדרך על-פי רב (וכמו שעשה בקהלת ויניצא וכו'), ויכול להיות שלא אדע היכן הוא ובבקר יסע לדרך ולא אזכה לראותו, על-כן הייתי טרוד בצער ונחפז מאד.

אחר-כך איזה שעה בלילה באתי לקהלת קראסני, ונודע לי מיד האכסניא שלו, כי שם לא הסתיר עצמו וידעו כל בני העיר ממנו. ובאתי למקום האכסניא שלו, ובתחלה לא קרב אותי כלל. אחר סעודת הלילה נכנסתי אליו לחדרו, ועוד שאר אנשי-שלומו עמדו לפניו. ענה ואמר לי: על-מה אתה במרה-שחורה; אפשר אתה מתחרט על מה שהתחלת? ועמדתי נכלם ומתבייש, ועניתי בשפה רפה: לא; הינו שאיני מתחרט חס ושלום על מה שהתחלתי. ענה ואמר: אם-כן, על מה אתה במרה-שחורה? השבתי: שאני רוצה להיות איש כשר. ענה ואמר: אם-כן, שאתה רוצה להיות איש כשר - מה לך לדאג, הלא כל העולם יגעים וטורחים בשבילך" (ואמר בלשון אשכנז בזה הלשון: דיא גאנצע וועלט הארינועט אויף דיר), זה נוסע לברעסלא, וזה נוסע לכאן - הפל בשבילך; והחיה אותי מאד בדבריו הקדושים האלה.

ואז נפתח פי ודברתי לפניו, ועניתי ואמרתי: הייתי סבור שלא אראה אתכם עוד היום, והנה זכיתי לראותכם ולדבר עמכם. ענה ואמר: אנחנו צריכים בודאי לראות עצמנו, ועוד אנו עתידין לראות עצמנו זה עם-זה עוד הפעם ועוד הפעם ועוד הפעם וכו'; וחזר ענין זה כמה וכמה

פעמים, והבטיח לי מרחוק שאזכה להתראות עמו פנים אל-פנים כמה וכמה פעמים, לעולמי עד ולנצח נצחים. כי באותו העת כבר נסעתי אחר יום-הכפורים למאהלוב והייתי סבור שלא אראה אותו עוד, ואחר-כך זכיתי לחזר ולבוא אליו כנ"ל ולכתב ספר הנורא הנ"ל ולשמע מה ששמעתי, ולהיות אצלו כל ימי הספות ושמני-עצרת ושמחת-תורה; ואחר-כך הייתי סבור שלא אזכה לראותו אותו היום, ועזרני השם יתברך גם ללוותו; וכן אחר-כך הייתי סבור בכל פעם שלא אראהו עוד, והשם יתברך עזרני כמה פעמים, פעם אחר פעם, לחזר ולראותו מחדש; והוסיף בחסדו הנפלא להבטיחני מרחוק להתראות עמו פנים אל-פנים עוד כמה וכמה פעמים וכו' כנ"ל.

אחר-כך בבקר עמד בזריזות, ולא רצה לדבר עוד עם שום אדם, ונסע בזריזות מיד. ואנחנו עדין היה בער לבבנו לחזר ולהשביע עינינו בראית פניו הקדושים ולשמע עוד דבורים מפיו הקדוש. והוא ז"ל נסע במהירות מהאכסניא, ואני התחלתי לרדף אחר העגלה; אף-על-פי שבודאי קשה להשיג ברגלים עגלה עם סוסים חזקים, אף-על-פי-כן אמרתי ויהי מה ארצה, אולי יסבב השם יתברך שאזכה להשיג העגלה. וכן הוה, שרצתי אחר העגלה כברת-ארץ, ואחר-כך הגיעו לאיזה הר והורידו העגלה לאט כנהוג, ואחר-כך עברו איזה גשר, ושם הקדים עצמו אחד מאנשי-שלומנו ועמד שם כדי לחזר ולהתראות פנים עם רבנו ז"ל, כי ידע שרבנו ז"ל לא ירצה לדבר עמו בהאכסניא, על-כן הקדים עצמו לשם, ומחמת זה נתעכב רבנו ז"ל מעט שם, וגם מחמת עכובים מההר והגשר כנ"ל, על-ידי-זה השגתי אותם וחזרתי ובאתי לפני הדרת קדשותו ז"ל; וחברי רבי נפתלי פשראה שאני רץ אחריו - רץ גם-כן אחרי, ובא הוא גם-כן לפני רבנו ז"ל; ועמדנו שם לפניו אנחנו שלשה, והסביר לנו פנים.

ענה ואמר: מה אתם רוצים, או שאברך אתכם - או שאמר לכם תורה. עניתי ואמרתי: ברוך תברכו אותנו אם ירצה השם כשתחזרו לבייתכם, אך

תורה תאמרו לנו מיד; כי ידעתי שאם לא נשמע מיד - היא פסידא דלא הדר, על-כן בחרתי שיאמר תורה. ענה ואמר: אספר לכם מה שאני נוסע. ואז גלה לנו הסוד מהצדיקים שפל אחד בונה משכן וכו' שהוא מחבר להתורה "אזמרה לאלקי בעודי" ששמעתי מפיו הקדוש בשמיני-עצרת העבר, כנדרס בסימן רפ"ב, וסיים: "באמת אמרו: החזן ראה היכן התינוקות קורין" (ועדין איני יודע מה שיכות יש לזה לנסיעתו ללמברג; רק מעט דמעט מתנוצץ לי איזה רמז בעלמא מזה).

וכשסים התורה קבל רשות מאתו ר.מ. זה שעמד שם בתחלה, ואחר-כך נשק אותו בידו, ואחר-כך קבלתי אני רשות ונשקתיו בידו, וכן חברי רבי נפתלי אחרי קבל רשות ונשקו בידו, ואז נסע מאתנו לדרפו ללמברג, ואנחנו רצנו אחריו, וכל זמן שראיתי בעיני העגלה רצתי אחריו, עד שנתעלמה מעיני, ואז חזרתי. ועדין לא התפללתי שחרית, והיינו רחוקים מהעיר; והזמין לנו השם יתברך עגלה שהלכה להעיר, וחזרנו עמה להעיר והתפללנו. ברוך השם שגמל עמי חסדו לנצח וזכני לכל-זה.

אחר-כך נסעתי מקראסני למאהלוב, ובאתי לבית חתני. וכבר בא חתני לביתו, ובנדאי הראה לי פנים זועפות, כי לא היה רוחו נוחה כלל מענין נסיעתי לרבנו ז"ל כנ"ל, בפרט שבעת שנתמהמהתי בכרסלב אצל רבנו ז"ל, באותו הזמן חלתה זוגתי תחיה במאהלוב והיתה מסכנת, ולא היה שם איש שישגיח עליה כלל, כי חתני וחמותי היו בקרמיניץ כנ"ל ואני נסעתי לכרסלב והשארתי אותה לבדה בבית עם איזה משרתת, ואחר-כך חלתה מאד, ולא היה מי שישגיח עליה בביתה כי אם בני העיר, והיה רעש גדול מזה במאהלוב. וכבר נודע לי ענין זה בהיותי בכרסלב, שהודיע לי איש אחד מזה בליל שבת-קדש שהיה אז שמיני-עצרת, ואני הודעתי זאת תכף לרבנו ז"ל; והוא ז"ל אמר אחר-כך בבקר תורה

מקורות והערות

ב. הפסד שלא ניתן להשיבו, בבא קמא דף צ"א עמוד ב'. ג. ליקומי מוהר"ן סימן רפ"ב. ד. תהלים פרק ק"ד פסוק ל"ג ופרק קמ"ז פסוק ב'. ה. משניות מסכת שבת פרק א' משנה ג'. ו. עיין עוד בפרפראות לחכמה על סימן רפ"ב.

נפלאה, ונכנס גם ענין זה בתוך תורתו הקדושה, כדרך תמיד שכל מה שעבר בעולם, בפרט מה שהיו מדברים לפניו, הכל נכלל ונכנס בתורתו הקדושה, כי תורתו הקדושה היתה כלליות נפלא ונורא מאד מאד.

הן על-כל-אלה אחר-כך כשבאתי לחתני חרה אפו מאד על אשר השארתי זוגתי לבדה ואחר-כך חלתה פנ"ל. אבל אני לא שמעתי כל זה כלל, כי ידעתי שאם הוא היה יודע חלק מאלף ממה ששמעתי ופעלתי באלו הימים שזכיתי להסתופף בצל קדשת רבנו ז"ל, היה בודאי מסכים על נסיעתי, והיה מנשק כפות רגלי; כי אדרבא, מה שנשארה בתו היא זוגתי בחיים - הכל היה בכח תפלת רבנו ז"ל ותורתו הקדושה, כי תכף בבקר בשבת הנ"ל דבר בתורתו הקדושה מענין שבת שהיא בחינת בת-זוג של כלל ישראל, בחינת אשתו הראשונה וכו', וידעתי ששם לבו לדברי שהודעתי לו בליל שבת-קדש, ועשה לה טובה גדולה.

והנה רבנו ז"ל נסע לדרך ללמברג ונתעכב שם כל הדרך, ולא חזר לביתו עד אמצע הקיץ בפרשת בלק, וכל מה שעבר עליו שם - אין מי שיוודע לספר מזה, כי לא זכיתי להיות אצלו אפלו פעם אחת בלמברג, ואני הייתי כל אותו העת במאהלוב בבית חתני. ובעונותינו הרבים אבדנו בשנה הזאת התורות של שבת-חנכה ושבועות, כי לא זכינו לבוא אליו לקהלת-קדש למברג.

והנה באמצע הדרך בהייתי במאהלוב הודיע לי חברי רבי נפתלי שבא מלמברג ר"ד שנסע עמו ז"ל, וספר שרבנו ז"ל רוצה להדפיס ספרו, ושדבר מזה כל הלילה. והיה רצון חברי גרו יאיר שאסע לנעמירוב, ומשם אסע עמו יחד ללמברג כדי לעסק בהדפסה הנ"ל. ובעונותינו הרבים לא יכלתי לנסע מעצם רבוי המניעות שלי מכל הצדדים; ואף-על-פי שכבר זכיתי לשבר כמה מניעות, אף-על-פי-כן מניעות אלה

מלנסע לדרך רחוק כזה, ללמברג - לא זכיתי לשפרם. אך תכף התחלתי לחשב מחשבת בענין ההדפסה, והתחלתי לסדר הקדמה ושער וכו'.

אחר-כך נשמע שרבונו נסתלק שם בלמברג חס ושלום, ובודאי היה לי צער עד כלות הנפש, אך הבנתי שהוא שקר.

אחר-כך, קדם פורים, בא עגלה בשבילי מברסלב שאסע לשם לעסק בתקון הספר, ששלח רבנו ז"ל מלמברג איש אחד שידיפס אותו במדינה זאת. ובאתי לפה ברסלב על פורים, ונודע לנו שרבנו ז"ל ברוך השם בחיים ושלום, והיינו שמחים בשמחת פורים מאד. ואני עסקתי בתקון הספר וסדרתי הכל על-נכון, ואחר-כך חזרתי לביתי לקהלת מאהלוב, והאיש הנ"ל שרבנו ז"ל מסר לידו הספר נסע מפה לקהלת אוסטרקא והתחיל לעסק בהדפסתו.

אחר פסח נפטר לעולמו חתני הגאון הצדיק זכר צדיק לברכה, ביום שני י"ט אייר, ואני עמדתי בשעת יציאת נשמתו. בעת ההיא בא רבי שמעון נרו יאיר שהיה עם רבנו ז"ל בלמברג, ובא משם והביא המפתח שמסר לו רבנו ז"ל שיפתח המגדל שלו לקח הספר הנורא הנ"ל, וישרפנו. וכן עשה, ולקח שני הספרים - ושניהם אחד, דהינו ספר אחד בכתיבת ידו הקדושה וספר השני מה שאני העתקתי לפניו כנ"ל, ושרף שניהם על-פי פקדתו. וכבר מבאר במקום אחר קצת מזה הספור, איך צוה רבנו ז"ל לרבי שמעון הנ"ל בלמברג שיסע לפה לשרפו, וכמה דמעות שפף רבנו ז"ל קדם שיצאה הגזירה לשרפו. חבל, חבל על דאבדין ולא משתפחין,² כי אמר שזה הספר לא יהיה עוד בעולם; אוי, כמה העון גורם, כי

מ. מנדל - ארון (משנת מסכת אהלות פרק ד' משנה א', בפירוש רבי עובדיה ברטנורא). י. חיי מוהר"ן סימן קס"מ. ב. חבל על הנאבדים (הכוונה לכתבים השרופים) שלא ימצאו עוד. מלשון חז"ל (ראה מסכת סנהדרין דף ק"א עמוד א', ובמדרשים). ל. לרבנו הקדוש היה ספר שלישי אותו גנו ולכן מכונה 'ספר הגנוב' ועליו אמר שהוא גבוה עוד יותר מספר הנשרף, ושהוא בחינת רזין דרזין (אצל). ואמר שמישה יגיד עליו פירוש. ראה חיי מוהר"ן סימנים קע"א, קע"ג קע"ה.

עונותינו הטוב אלה וחסאתינו הסתירו טוב כזה² מאתנו. המקום ינחם אותנו מהרה, אמן בן יהי רצון.

כו

בערב פסח בשנת תקס"ח הנ"ל נולד בני יצחק שיחיה, ונכנס לברית בשביעי של פסח. וחתני ז"ל כבר חלה חליו אשר מת בה כנ"ל, ולא היה יכול לכנס לבית הפנסת להיות סנדק.

ואני נתעכפתי במאהלוב גם בחג השבועות ואחריו קצת, עד אשר זכיתי בפרשת בלק שהגיע לי ידיעה שרבנו ז"ל כבר בא לביתו בשלום, ותחי רוחי ממש. ישתבח שמו יתברך לעד ולנצח על כל החסד הנפלא והנורא הזה שעשה עמנו ועם כל העולם, מה שזכינו שחזר רבנו ז"ל בחיים מלמברג שלא על-פי דרך הטבע כלל, כאשר אמרו הרופאים שאי אפשר לו לחיות כי אם כמו חדש אחד ואי אפשר לו לסע דרך כזה וכו', והשם יתברך עשה נסים עצומים ונפלאים, וחזר לביתו בשלום, וחי אחר-כך בגס שתי שנים ויותר קצת, אשר באלו השנים החיה אותנו מאד מאד, וגלה תורות ושיחות ומעשיות נפלאות ונוראות אשר אין דגמתם.

ובגדל חלישותו בלי שעור בכל אלו השנים אשר כמעט שנגוע בכל יום ויום, אף-על-פי-כן עסק עמנו ועם כל העולמות והנשמות וכו' וכו' בתקונים נפלאים וכו' יותר מבתחלה, אשר לדעתי כל ההשארה שנשארו ממנו איזה התגלות מהשגות דעתו הנוראה, הכל היה בכח הפעלות של אותן השנים האחרונים, כפי שאני מבין מרחוק. יתברך שמו לעד על כל הטובה הזאת; והמשים לבו לדבריו הקדושים הנאמרים בספריו הקדושים ויעין בהם באמת - יבין מעט עצם הטובה והחסד הזה, מה שזכינו לקבל מרבנו ז"ל. ואין להאריך בזה כאן.

מקורות והערות

מ. עפ"י לשון הכתוב בירמיהו פרק ה' פסוק כ"ה "עונותיכם הטוב אלה וחסאותיכם מנעו הטוב מכם". נ. עפ"י לשון הפסוק "ותחי רוח יעקב" (בראשית פרק מ"ה פסוק כ"ז) בשראה יעקב את העגלות ששלח לו יוסף ממצרים האמין לבשרת בניו שיוסף חי.

כח

והנה תכף פשזכיתי לשמע בשורה טובה הזאת, שפא רבנו ז"ל לביתו מלמברג, זרזתי עצמי ונסעתי מיד לפה ברסלב, ובאתי לכאן על שבת-קדש, וזכיתי לקבל פניו הקדושים. והיה חלוש מאד מאד, אף אף-על-פי-כן היה לנו לנחמה ולמשיבת נפש מה שעל-כל-פנים בא בחיים לכאן. וישבתי פה אצלו עד אחר שבת השני, ומכאן נסעתי לנעמירוב.

והנה השם יתברך מסבב סבות ומכין מצעדי-גברי, ועתה הגיע העת ברחמי הנפלאים להוציאני מהגלות, מקהלת-קדש מאהלוב, ולהחזירני לביתי לקהלת-קדש נעמירוב, להיות סמוך לרבנו ז"ל. ותכף הכנתי לי דירה בנעמירוב, וחרזתי למאהלוב, ועתה נתרצתה חמותי וזוגתי תחיה ברצון חזק לחזור לנעמירוב מחמת כמה טעמים, מחמת שנופטר חתני ז"ל וגם מחמת שהיא היתה חולה כמה פעמים במאהלוב, על-פן נזדרזה מאד יותר ממני לחזור לנעמירוב. ויצאתי ממאהלוב אחר תשעה באב, ובאתי לביתי לקהלת-קדש נעמירוב לשלום. ברוך השם יתברך אשר עזרני עד-הנה לחזור למקומי בשלום, להיות סמוך לרבנו ז"ל, ועל-ידי-זה שמעתי הרבה תורות ושיחות ומעשיות בעצמי מפיו הקדוש, וכתבתים על הספר תהלה לאל.

כט

והנה עתה שחזרתי לנעמירוב זכיתי שהייתי כמה פעמים אצל רבנו ז"ל קדם ראש-השנה, ובעצם חלישותו, אף-על-פי-כן גלה לפנינו תורות נפלאות המחייב נפשות הרבה עד-אין-סוף ואין תכלית.

סמוך לראש-השנה נגמר באוסטרֶהָא הדפסת ספרו הקדוש 'לקוטי מוהר"ן', והביא האיש הנ"ל כלם לפה, ראו עינינו ושמחו לבבנו, והאירו פני-תבל, ונתחלקו ביעקב בין אנשי-שלוֹמנו ובכל העולם.

אחר שבא מלמברג נסע על-פי רב לטיל מחמת עצם חלישותו, ובנסיעות אלו לטיול שמענו כמה וכמה תורות נפלאות ונוראות. ופעם אחת נסעתי עמו, ודבר עמי מענין הספר שלו שנדפס בסמוך, ושבח אותו מאד, ואמר: מאחר שכבר נדפס - צריכין ללמד אותו מאד, עד שיהיה שגור בעל-פה וכו'; כמבאר במקום אחר^א. ואחר-כך ענה ואמר: צריכין לחבר עוד ספר אחד, שיהיה נאה ויפה עוד יותר מהראשון. ואחר-כך בהיותי עמו בשדה, וכבר בקש לעלות על העגלה לישב עליה לחזור לביתו, נתגלגל מתוך שיחתו הקדושה שגלה לפני התורה הנוראה על פסוק "ואיה השה לעלה"^ב, והיא עמקה מאד מאד ומחיה נפשות מעמקי שאול תחתיות מאד מאד לחיותם לחיי עולם וכו', כמבאר למעין שם בספרו הקדוש ובדברינו, מה שזכני השם יתברך לחדש ולבאר בדברי התורה הזאת, עין שם^ג. ואחר-כך פשחזרתי עמו לביתו ענה ואמר לי: זה יהיה לך על הספר השני; הינו מה שאמר תחלה שצריכין לראות לחבר עוד ספר שני וכו' כנ"ל, עתה העיר אזני שיש לי התחלה על זה הספר השני, ובזה חזק אותי ביותר לעסק בזרזות והתאמצות לכתב כל חדושי הקדושים. וכן היה, עד שזכיתי לחבר מחדושי ספר הקדוש 'לקוטי מוהר"ן תנינא'.

כי מיום שבא מלמברג הכרתי להתיגע בכמה יגיעות לכתב בעצמי כל חדושי. כי מקדם שהיה בלמברג היו כמה חדושים שכתבם בעצמו, וגם כל התורות הארכות כתבתים לפניו כנ"ל, אבל אחר שבא מלמברג לא כתב בעצמו דבר, ולא כתבתי לפניו כלל, רק היה לי כמה יגיעות קדם

מקורות והערות

ע. חיי מוהר"ן סימן שמ"ו. פ. ליקוטי מוהר"ן תנינא סימן י"ב על הפסוק בבראשית פרק כ"ב פסוק ז'. צ. ליקוטי הלכות אורח חיים הלכות ציצית (הלכה ב'), נפילת אפים (הלכה ו'), הלכות בית הכנסת (הלכה ב') ובעוד מקומות.

שכתבתי תורותיו שלא בפניו, ובפרט התורות הארפות שאמר בזמנים הקבועים לקבוץ, כמו בראש השנה ושבת חנכה ושבעות, שאמרו באריכות נפלא בהמשך גדול מאד. והשם יתברך עזרני שהעזתי פני נגדו והטרחתי שיחזר עמי רב המשך הדברים מהתורות אחר שאמרם ברבים, ואחר-כך כתבתי שלא בפניו, ואחר-כך הבאתים לפניו והראיתם לו, והוטבו בעיניו בעזרת השם.

וכל מה שעברו מניעות קדם שכתבתי כל תורה ותורה - אי אפשר לספר; "ברוך הנתן ליעף כח וגו'" שעזרני בדרכיו הנפלאים לכתב על-הספר תורות כאלה, ברוך המקום מעפר דלי לזכות לקבץ ולכתב דברים נוראים כאלה, דברים שפסה עתיק יומין¹, לזכות בהם את-הרבים לדורי דורות, ברוך הוא ומברך שמו תמיד לעולם ועד.

ל

קדם ראש השנה נתן לאנשי-שלומו להעתיק כמה נירות מכתבת ידו הקדושה שהיה כתוב בהם הדברים של האלף-בית השני; ואצלו ז"ל לא היו הדברים כתובים בסדר האלף-בית, רק כל דבר שהשיג במקום שהשיגו כתבו זה אצל-זה, אף צוה עלינו לסדרם על-פי אלף-בית. ואלו הכתבים לא מסר בתחלה לידי כדרכו תמיד, כי לא הייתי באותו היום אצלו, ונתנם לאנשים אחרים מאנשי-שלומו, ואני קבלתי מהם. ואחר איזה זמן הוסיף ונתן לי עוד כתבים מכתב ידו הקדושה השיכים להאלף-בית השני, והעתקתי גם-כן, וסדרתי על סדר האלף-בית, וצרפתי יחד. ושבח מאד את דברי האלף-בית השני, ואמר שכל דבר ודבר מהם הם השגות גבוהות מאד מאד; ומעט מבאר מזה במקום אחר².

מקורות והערות

ק. ישעיה פרק מ' פסוק כ"ט "נתן ליעף כח ולאין אונים עצמה ירבה". ר. עפ"י לשון הכתוב בתהלים פרק ק"ג פסוק ז': "מקימו מעפר דל מאשפות ירים אביון". ש. עתיק יומין - כינוי לקב"ה. פסחים דף ק"ט עמוד א'. ת. כינוי לספר המדות שם הערכים מסודרים לפי האלף בית וכאן כוונתו לחלקו השני שנסתיימה כתיבתו בשנת תקס"ב. א. ראה בהקדמה לספר המדות.

לא

בשנת תקס"ח הנ"ל בסופו, אחר שבא מלמברג לפה, הביא לו איש אחר כי פסא נפלאה שעשאה בעצמו ביפי ואמנות גדול. ואז בסמוך אחר-כך ספר המראה הנוראה שראה במקום שראה, שהביאו לו פסא והיה אש סביבה וכו', ונכתבה במקום אחר; ואני לא זכיתי להיות אצלו בשעה שספר זאת המעשה, ולא שמעתייה מפיו הקדוש, רק מפי חברי. אחר-כך בראש-השנה שנת תקס"ט אמר התורה 'תקעו' הראשונה הנדפסת בתחלת הספר 'לקוטי תנינא', וזאת התורה היא כמו פרוש על המעשה הנוראה של הפסא הנ"ל, והדברים עתיקים, נפלאים ונוראים מאד, איך שמתקבצים ומתחברים עניני המעשה הנ"ל עם התורה הנ"ל, ואין להאריך בזה כאן.

לב

והנה בראש-השנה זה לא היה שום דרך הטבע שיוכל לומר תורה ברבים, בפרט בפני אנשים הרבה כאלה, שהיו כמה מאות ארזים חוץ בני העיר, והוא היה חלש מאד מאד; ואף-על-פי-כן היה השם יתברך בעזרנו, וגמר כל התורה ברבים באריכות נפלאה כדרכו הנורא, אשרי און השמעה. ואחר-כך לא היה באפשרי להטריחו שאכתבנה בפניו, כי היה עליו לטרח גדול, והוא היה חלש מאד; והשם יתברך עזרני בדרךיו הנפלאים, שיגעתי בכמה יגיעות עד שכתבתי אותה, והראיתייה לפניו, והוטבה בעיניו בעזרת השם יתברך.

מקורות והערות

ב. הוא השוחט מטעפליק (חיי מוהר"ן סימן פ"ד). ובשיח שרפי קודש מובא שאמר לו רבינו: כמה זמן עשית אותו? ענה שעבר כשעה אחת כל יום במשך חצי שנה, כי היה כסא נאה ומצויר בצוירים נאים. שבח זאת רבינו ואמר: "חשבת עלי כל יום שעה אחת במשך חצי שנה?". ג. חיי מוהר"ן סימן פ"ד. ד. הנקראת "תקעו ממשלה" בסימן א' בליקוטי מוהר"ן תנינא. ה. בליקוטי מוהר"ן יש ארבע תורות המתחילות בפסוק "תקעו בחדש שופר" (תהלים פרק פ"א פסוק ד) - הראשונה בליקוטי קמא סימן י"ד - "תקעו להמשך שלום". השניה בליקוטי תנינא סימן א' - "תקעו ממשלה" שאלה מתייחס כאן מוהרנ"ת. השלישית בליקוטי תנינא סימן ה' - "תקעו אמונה". הרביעית בליקוטי תנינא סימן ח' - "תקעו תוכחה". ניתן להניח שמוהרנ"ת מכנה אותה כאן "הראשונה", כי היא הראשונה מבין השלוש שנדפסו בליקוטי מוהר"ן תנינא. תורות אלו נאמרו בשלוש שנות חיו האחרונות של רבינו ז"ל. ו. ועיין פרפראות לחכמה חלק ב' סימן א'.

לג

אחר ראש-השנה הנ"ל שלח את אחיו הרב רבי יחיאל ז"ל לקהלת מו'בוז', שילף על ציון קברו הקדוש של הפעל-שם-טוב זכר צדיק לברכה ויבקש עליו רחמים, שיתן לו השם יתברך רפואה למחלתו הכבדה רחמנא לצלן. והפציר חברי רבי נפתלי את רבי יחיאל הנ"ל שיקבל אותו גם-כן לקהלת-קדש מו'בוז', כי היה חפץ גם-כן להיות על קבר הפעל-שם-טוב ז"ל; ומלא רצונו, והבטיחו לקבלו עמו. אחר-כך נודע לי הדבר, והפצתי גם-כן הרבה את רבי יחיאל, עד שנתרצה עמי גם-כן לקבל אותי לשם.

ונסענו שנינו עם רבי יחיאל הנ"ל לקהלת-קדש מו'בוז' בין כסא לעשור, והיינו שם ביום-הכפורים, וקדם יום-הכפורים היינו על קבר הפעל-שם-טוב זכר צדיק וקדוש לברכה. ואז הראנו שם את ספרו לקוטי מוהר"ן שנדפס מחדש לפני איזה אנשים מפלגים, והוטב בעיניהם מאד מאד בלי שעור.

ואחר יום-הכפורים חזרנו משם, ומדי עברנו בקהלת-קדש נעמירוב נתעכבתי בנעמירוב בביתי על חג הסוכות, והם נסעו לכאן, לקהלת-קדש ברסלב. ואחר ימים הראשונים במוצאי שבת מיד נסעתי לברסלב, והייתי בכאן עד אחר שמחת-תורה.

לד

בשנת תקס"ט הנ"ל בין פסח לעצרת הכין את עצמו רבנו ז"ל לנסע עוד הפעם לקהלת-קדש למברג, וכבר הכינו הכל לצרף הנסיעה, והניחו החפצים הצריכים לדורך לתוף השקים פדרך הנוסעים, והיה מוכן לנסע מיד. ונודע הדבר לנו בקהלת-קדש נעמירוב, שרבנו ז"ל יסע מיד ללמברג, ותכף זרזנו עצמנו ורצנו לכאן בחפזון גדול. אך בבואנו לכאן כבר נמלך רבנו ז"ל מנסיעתו, ולא רצה לנסע עוד, ובבואנו לכאן מצאנו

עדין מנחים כל השקים עם החפצים בתוכם לנסע מיד פנ"ל, אך טרם
 בואנו לכאן נמלך מנסיעתו פנ"ל. והבנו מדבריו הקדושים שהיה בזה
 ענין גדול וסודות נסתרים, מה שבתחלה חפץ לנסע ואחר-כך נמלך;
 ופעם אחת אמר שגם זה מצד גלגולי הנשמות, מה שאחד חפץ ומכין
 את-עצמו לנסע ואחר-כך נמלך, כנדרס במקומו.

לה

אחר-כך הגיע שבועות, ואז חזרו ונתגלגלו עלי מחדש מניעות עצומות
 מאד מאד מלהיות על שבועות. וכל עקר הבלבול-דעת שלי היה
 שהסיתו אותי שאשאל את-פי רבנו ז"ל בעצמו אם להיות אצלו על
 שבועות ולבלי להסתכל על מניעות כאלה אם לאו; ואם הייתי שואל
 אותו - בודאי לא היה מניח אותי להיות אצלו על שבועות בשום אופן.
 כיון היה דרכו ז"ל, שאף-על-פי שהיה חפץ שישבר האדם כל
 המניעות שבעולם ולבוא אצלו, אף-על-פי-כן כששאלו אותו על דבר
 שהיו צריכין מסירת נפש לזה, להיות אצלו ולשבר מניעות גדולות -
 היה מדחה את האדם, ואמר לו שלא יהיה אצלו, והזהיר אותו שלא
 ימסר נפשו כל-כך בשביל להיות אצלו; ואמר שיש לו כמה טעמים
 על-זה. ומחמת זה נדחו כמה בני-אדם מלהיות אצלו בראש-השנה
 ובעתים הקבועים, כי תכף כששאלו אותו - הזהירם שלא ימסרו נפשם
 להיות אצלו; כי "בדרךך שאדם רוצה לילך - מוליכין אותו", ועוד היו
 לו טעמים הרבה על-זה. ואני ידעתי כל זה מכבר, אבל אז קדם שבועות
 הנ"ל התגברו כנגדי המניעות בהתגברות ובהתפשטות חזק כל-כך עד

מקורות והערות

ז. שיחות הר"ן סימן קצ"ה: "גם מידה זו היא מצד הגלגול שהגלגול מחייב שיהיה לו מידה זו שיתאוו תמיד לנסוע
 לדרכים ויהי מוכן לנסוע ואחר כך אינו עולה בידו ונמנע מלנסוע". ח. שיחות הר"ן סימן רי"ד: "שמעתי בשמו שאמר:
 כשאדם שואל להצדיק אם לעשות דבר שיש בו מסירת נפש בשביל השם יתברך, הוא ראוי לו להשיב ולצוות עליו שלא
 לעשות, ואף על פי כן השואל אין צריך לקיים דבריו. עוד שמעתי בענין אחר: כל מה שהצדיק מצוה לעשות צריך לקיים,
 רק כשמצוה שלא ליסע על ראש השנה אצלו - זה אין צריך לקיים". ט. עיין בחיי מוהר"ן סימן ת"ו וגם בסימן ר"ב
 אודות המעשה ברבי אהרן - הרב מברסלב. י. מסכת מכות דף י עמוד ב'.

שעלה על דעתי לשאל אותו ז"ל בעצמו מה לעשות; ואז היה הוא בעצמו בודאי מונע אותי מאד מלהיות אצלו כנ"ל. אבל השם יתברך חזק לבבי, וגם חברי רבי נפתלי חזק אותי הרבה, ונזהרתי מאד מאד מלדבר עם רבנו ז"ל כלל מזה.

והיה בדעתי לבלי לנסע לכאן עד סמוך לשבועות מאד, פי אולי יודע לרבנו ז"ל ממילא, שלא על-ידי, ויכול להיות גם-כן שיחזיר אותי לביתי, כאשר ארע לי בשנה הראשונה שנתקרבתי אליו, שמעצם המניעות שהיו פנגדי - החזיר אותי על שבועות לביתי, ואמר לענין זה: "מוטב שיתחיל שבת אחת וכו'"; על-כן היה בדעתי לבלי לבוא לפניו עד סמוך לשבועות מאד, כדי שלא יהיה פנאי עוד להשיב אותי לביתי. אך גם בביתי לא יכלתי להיות מעצם המניעות שהיו לי אז, והיו לי יסורים רבים מכל בני ביתי ומכל בית אבי ומכל בני העיר. והכרחתי לנסע איזה ימים קדם שבועות לכאן, לרבנו ז"ל; אך נזהרתי מאד מאד שלא יתודע הדבר לרבנו ז"ל.

ואז חל שבועות ביום ראשון, ובקרב שבת-קדש שלפני שבועות סמוך לערב נודע הדבר לרבנו ז"ל מפי אחרים, שיש לי עתה מניעות ויסורים כאלה. וכשהגיע סמוך לפנות היום נכנסתי אליו ז"ל, כי ידעתי שעתה אי אפשר שיחזיר אותי לביתי, פי כבר פנה היום. והתחיל הוא ז"ל לדבר עמי בצחות לשונו הקדוש, ואמר לי: לא ידעתי כלל שיש לך עתה מניעות כאלה. אלו הייתי יודע - בודאי היית מוכרח לחזור לביתך, ולא היה מועיל שום דבר, רק היית מוכרח לשוב לביתך; אך עתה, שכבר אתה בכאן - סוף כל-סוף כשנפטרינן מכל מה שעובר על האדם, אזי בודאי ענין זה טוב יותר מן הכל. ואמר בלשון אשכנז בזה הלשון: אז

מקורות והערות

ב. מסכת שבת דף קנ"א: מבוסס על הכתוב במסכת יומא דף פ"ה עמוד ב' לגבי ההיתר לחלל שבת על פיקוח נפש: "רבי שמעון בן מנסיא אומר ושמו בני ישראל את השבת. אמרה תורה: חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה", ורבינו השתמש בדברים אלו בהשאלה לענינו כלומר, כדאי לך להשאר הפעם בביתך ולא לבוא לשבועות על מנת שבעתיד יתנו לך לבוא יותר.

מע קומט אַלדינג איבער, איז דאס פֿאַרט בעסער. וזכיתי להיות אצלו על שבועות, ושמעתי התורה הנוראה ואת הערבים צויתי"ל, וכתבתי אותה בעזרת השם יתברך. ובענין זה יש הרבה לספר, איך היה מתנהג עם אנשיו בענינים כאלה, כשהיו שואלים אותו על עסק זה פנ"ל שיש בו מסירת נפש, שהיה מונע את האדם אף-על-פי שבאמת היה חפץ מאד שיהיה אצלו, ואמר בפרוש: כששואל אותי - אני מכרח להשיבו כף. ויש בענין זה מעשיות נפלאים, מה שעברו על כמה מאנשי-שלומונו בענינים כאלה.^מ

לו

באותו הקיץ הנ"ל נפטר אצלי בני מאיר ז"ל שנולד בחשון תקס"ו פנ"ל, המקום נחמנו בתוך אבלי ציון וירושלים.

בקיץ הנ"ל שלח אותי רבנו ז"ל לברדיטשוב לגבות לו חוב מגיסו. ונסעתי בקיץ הנ"ל, ואחר-כך בחרף שלאחריו, עד חמשה פעמים - עד שגביתי החוב ברוף השם. אבל עוד כמה דברים טובים נצמחו על-ידי-זה שהלכתי בשליחותו לברדיטשוב, וגם לענין הדפסת ספרו לקוטי מוהר"ן תנינא היה תועלת גדול מה שהייתי בתחלה בברדיטשוב, וקצת מזה יתבאר לקמן אם ירצה השם.

בקיץ הנ"ל נסעה בתו מרת מרים זכרונה לברכה לארץ-ישראל, פי היתה פלתו של הגאון מוואלטישיסקי, ובעלה מורנו הרב פינחס ז"ל כבר נסע עם אביו הגאון הנ"ל לארץ-ישראל בקיץ תקס"ה, והיא נשארה כאן, פי לא אבה רבנו ז"ל לשלחה לארץ-ישראל עם בעלה אז; וגם עתה לא רצה רבנו ז"ל לשלחה לשם, והיה קרוב שתקבל גט פטורין מבעלה, אף אחר-כך סבב השם יתברך שהיא בעצמה נתרצתה לנסע לארץ-ישראל.

מקורות והערות

ל. ליקוטי מוהר"ן תנינא סימן ד' על הפסוק במלכים א' פרק י"ז פסוק ד'. מ. חיי מוהר"ן סימן ר"ב, ת"ו. נ. רבי אריה לייב אב בית דין דק"ק וואלטישיסק.

וְנִסְעָה בְּקִיץ תַּקס"ט הַנ"ל עִם גִּיסִיָּה בְּנֵי הָרֵב מְוֹאֵלְטְשִׁיֶּסְק, וְרַבְּנֵנוּ ז"ל לָזֶה אוֹתָהּ בְּעֶצְמוֹ עַד רְחוֹק מִהָעִיר, וְהֵלֵךְ עַד חוּץ לְעִיר רַגְלִי, וְלֹא רָצָה לִישֵׁב עַל הָעֵגְלָה, וְאָמַר שְׁלֹאֲרֵץ־יִשְׂרָאֵל צָרִיכִין לָלֶכֶת רַגְלִי, וְכָל בְּנֵי הָעִיר הִלְכוּ עִמּוֹ לְלוֹוֹתָהּ בְּשִׂמְחָה וּמְשִׁתָּה. וְנִשְׁמְעוּ אֲזוּ מִפִּי הַקְּדוֹשׁ דְּבָרִים נְפִלְאִים, אִךְ אֲנִי לֹא זָכִיתִי לְהִיּוֹת בְּכָל זֶה, כִּי הֵייתִי בְּשְׁלִיחוֹתוֹ בְּכַרְדִּיטְשׁוֹב כְּנ"ל.

לו

בְּשֵׁנֶת תַּק"ע אָמַר בְּרֵאש־הַשָּׁנָה הַתּוֹרָה "תִּקְעוּ - אֲמוּנָה", וְהוּא הַמְּשָׁךְ גְּדוֹל מְאֹד, אֲשֶׁר לֹא נִמְצָא בְּסִפְרֵי תּוֹרָה אַרְכָּה כְּזֹאת. וְאֲזוּ הָיוּ כְּמָה מַעֲשִׂיּוֹת: בְּתַחֲלָה דְּבַרְנוּ עִמּוֹ מֵעֵינֵן ה' מְגִי־אֲרֵץ^א שֶׁהַזְּכִיר הַמִּתְנַגֵּד שְׁלוֹ וְכוּ'.^ב גַּם בְּאוֹתוֹ הִרְאֵשׁ-הַשָּׁנָה כְּשֶׁהֵלֵךְ לִוְמַר 'תְּשַׁלְּיךְ' נִחְלַק וְנִפְל הוּא ז"ל, וְנִשְׁאָר יוֹשֵׁב עַל הָרֶפֶשׁ, וְלִכְלֹף בְּגָדוֹ וְיָדָו; וְתַכֵּף הַבִּיאוּ לוֹ בְּגָד אַחֵר וּמִים, וְהִחֲלִיפוּ בְּגָדוֹ וְרָחֲצוּ יָדָו, וְלֹא דָּבַר עַל־זֶה מְאוּמָה, וְהֵלֵךְ וְאָמַר תְּשַׁלְּיךְ סְמוּךְ לְבֵית־הַכְּנֶסֶת, כִּי רָאוּ הַנְּהַר מִשָּׁם, כִּי לֹא הָיָה לוֹ כַּח לִילְיָךְ לְהַנְּהַר הַגְּדוֹל כְּדָרְכּוֹ תְּמִיד. אַחֲר־כֵּן אָמַר הַתּוֹרָה "תִּקְעוּ" הַנ"ל, וְשָׁם בְּסוֹף הַתּוֹרָה הַנ"ל הַזְּכִיר עַל־פְּסוּק "וְחִמְלַתִּי עָלֶיָּהֶן וְכוּ'^ג שֶׁהָאֲדָם צָרִיךְ לְהַשְׁלִיךְ עֶצְמוֹ לְתוֹךְ רֶפֶשׁ וְטִיט וְכוּ' בְּשִׁבִיל לַעֲשׂוֹת רְצוֹן הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, וְעַל־יְדֵי־זֶה זֹכָה לְהַשִּׁיג בְּחִינַת "צְדִיק וְטוֹב לוֹ" וְכוּ', עֵינֵן שָׁם הַעֲנִינֵן הַנְּפִלָּא וְהַנּוֹרָא הַזֶּה הֵיטֵב, וְתַבִּינֵן נְפִלְאוֹת הַשֵּׁם, אִיךְ בְּכָל דְּבַר שְׁאָרְע אֲצִלוּ הָיוּ בּוֹ פְּלִאֵי פְּלִאוֹת.

מקורות והערות

ס. לאחר שנפטר בעלה ר' פנחס ללא בנים, נישאה לאחיו ר' מיכל. עיין בשבחי הר"ן סימן ל"ג, חיי מוהר"ן סימן ט"ז, תנ"ו. פרפראות לחכמה על תורה כ"א אות י"ז, עלים לתרופה מכתב מרבנו ז"ל לביתו ביום ג' י"ב מנחם אב תקס"ט ושיח שרפי קודש חלק א' אות רמ"ג. ע. ליקוטי מוהר"ן תנינא סימן ה'. פ. ביטוי מקובל בחסידות למאמר תורה ארוך במיוחד. צ. ליקוטי מוהר"ן תנינא סימן ה' באות ז'. ק. ראה חיי מוהר"ן סימן מ"א. ר. עיין בנספח בסוף הספר אות ה'. ש. מלאכי ג' פסוק י"ז: "...וחמלתי עליהם כאשר יחמל איש על בנו העובד אתו" וכתב שם רבינו (סוף אות ט"ו) "...בנו העובד אותו דייקא, היינו בן שעושה מעשה עבד כנ"ל, על ידי זה: 'וחמלתי עליו', כי על ידי זה השם יתברך מרחם עליו, מחמת שרואה אהבתו חוקה כל כך, ומראה ומגלה לו בחינת צדיק ורע לו רשע וטוב לו כנ"ל". ת. מסכת ברכות דף ז' עמוד א'.

לח

והנה בשנה הזאת לא היו אֲתְרוּגִים מְצוּיִים כָּלֵל, וכָּבֵר עֲבַר רֹאשׁ־הַשָּׁנָה וְיוֹם־הַכַּפּוּרִים וְשָׁנִים וְשִׁלְשָׁה יָמִים אַחֲר־כֵּן, וְעַדִּין לֹא הִגִּיעוּ אֲתְרוּגִים לְמְדִינַתְנוּ. וּבַלִּיל מוֹצָאֵי־שַׁבַּת שֶׁהוּא יוֹם אֶחָד לְפָנֵי סְפוֹת הַגִּיעוּ אֲתְרוּגִים לְקַהֲלַת־קֹדֶשׁ נְעֻמִירוּב, וְהָיָה שֵׁם רֵעַשׁ גְּדוֹל וְנוֹרָא מְאֹד, כִּי כַּמָּה אֲנָשִׁים הִמְתִּינוּ בְּנְעֻמִירוּב עַל אֲתְרוּגִים. וְהָשֵׁם יִתְבָּרֵךְ סִבָּב בְּרַחֲמָיו שֶׁשָּׁלְחוּ אֲתְרוּגִים גַּם לְפָה בְּרֶסֶלֶב, וְרַבֵּי נִפְתָּלִי נִסַּע עִם הָאִישׁ שֶׁהוֹלִיכֶם לְפָה כְּדֵי שֶׁלֹּא יִסַּע עִם הָאֲתְרוּגִים לְמָקוֹם אַחֵר. וּבָאוּ לְפָה בְּיוֹם רֹאשׁוֹן אֵיזָה שְׁעוֹת קָדָם אוֹר הַיּוֹם, וְהִקְצִיפוּ אֶת רַבְּנוּ ז"ל, וְקָנְהוּ אֲתְרוּג נָאָה וְנִפְלָא, וְהָיָה לוֹ שִׁמְחָה וְחֻדוּהָ גְדוֹלָה רַבָּה וְעֲצוּמָה בְּלִי שְׁעוֹר. וְאָמַר לְרַבֵּי נִפְתָּלִי: הֲלֹא כְּשֶׁנִּכְנַסְתָּ לְהַעִיר לְפָה נִתְגַּלָּה אוֹר גְּדוֹל בְּכָל הָעוֹלָמוֹת; כִּי יָדַעְתִּי שֶׁיְהִיוּ אֲתְרוּגִים, כִּי הָיִיתִי בְּטוֹחַ עַל תְּפִלָּתוֹ שֶׁל הַצַּדִּיק הָרַב הַגָּאוֹן מִבְּרֵדִיטְשׁוֹב זָכַר צַדִּיק וְקָדוֹשׁ לְבָרָכָה, כִּי הֲלֹא הוּא הַפֶּאֶר־הַקְּהֵלָה שֶׁלָּנוּ (הֵינּוּ שֶׁל כָּל הַמְּפָרְסָמִים), אֵךְ שֶׁיִּגִיעַ גַּם אֲתְרוּג לְפָה וְכוּ' [וְנוֹאס דָּא אִיז דִּיא פֶּאֶבְרִיק פּוֹן יוֹדְעֶשְׁקֵיט] - זֶהוּ דְבַר נִפְלָא.

וְגַדְל הַשִּׁמְחָה שֶׁהָיָה לוֹ מְזָה, וְכָל מָה שֶׁדְּבַר בְּזָה - אֵי אֶפְשָׁר לְבָאֵר, וְאָמַר שֶׁשִׁלְשָׁה יָמִים לֹא הִרְגִישׁ כָּלֵל הַחוֹלְאָת הַכְּבֵד שֶׁלוֹ מֵעֲצָם הַשִּׁמְחָה, וְאָמַר שֶׁהָיוּ צְרִיכִים לְקָרָא כְּלִי־זֶמֶר מִגְּדָל הַשִּׁמְחָה. וְגַם אַחֵר סְפוֹת כְּשֶׁבָאתִי לְפָנָיו דְּבַר גַּם־כֵּן הִרְבֵּה מְזָה, מֵעַנִּין הָאֲתְרוּג, וְהַפְּלִיג מְאֹד מְאֹד בְּגַדְל מַעֲלַת מִצְוֹת אֲתְרוּג, וְכָבֵר נִכְתָּב מְזָה קִצַּת בְּמָקוֹם אַחֵר. כִּי בְּאוֹתוֹ הַשָּׁנָה לֹא בָּרְכוּ כָּלֵל עַל הָאֲתְרוּג בְּכַמָּה וְכַמָּה עֵירוֹת, וּבְכַמָּה עֵירוֹת נִתְּנוּ הוֹן רַב בְּעַד אֲתְרוּג, עַד שֶׁשִׁים וְשִׁבְעִים אָדוּמִים. וְהַפְּלִיג רַבְּנוּ ז"ל מְאֹד בְּחֻכְמַת יִשְׂרָאֵל, שֶׁיּוֹדְעִים לְכוּן הָאֱמֶת, לְפָנָיו הוֹן רַב בְּשִׁבְלֵי מִצְוָה זֹאת דִּיקָא, כִּי הִיא יְקָרָה מְאֹד מְאֹד; וְאָמַר שֶׁטוֹב שֶׁלֹּא נִתְּגַלוּ טַעְמֵי הַמִּצְוֹת

מקורות והערות

א. הוא רבי לוי יצחק מברדיטשוב. ב. שכאן הוא בית היוצר של יהדות. ג. שיחות הר"ן סימן קכ"ה ובענין זה בסיומן קצ"ו.

וסגלתן כמו שאמרו במדרש^ד, כי אם היו יודעין מעלת האתרוג - מי יודע מה היו עושין בשביל אתרוג וכו'.

לט

ותכף אחר ספות נסתלק הרב הקדוש מורנו הרב לוי יצחק זכר צדיק לברכה, אב-בית-דין דקהלת-קדש בארדיטשוב. ומעשה שהיה כף היה: בקיץ תקס"ט נסע הרב הצדיק הנ"ל מברדיטשוב על המדינה, והרחיק נדד למדינת וליחאי שקורין 'מאלדאביע', מה שלא היה דרכו כן לנסע לשם; וספרו זאת בקיץ הנ"ל לפני רבנו ז"ל, והיה קצת לפלא נסיעתו זאת. ביום שלאחריו שאל רבנו ז"ל על הבעל-מגיה^ה רבי יעקב היכן הוא, ואמר שרוצה לבדק תפלו, והבנו שיש לו פונה בזה. ואחר-כך בא רבי יעקב הבעל-מגיה הנ"ל ובודק תפלו, והיו פשרים ויפים מאד מאד, כי היו מכתובת יד הסופר הצדיק המפרסם מורנו רבי אפרים ז"ל, אשר כתב ש'לו מתקים ביותר ונראה כחדש ממש כמפרסם. אחר-כך ענה ואמר רבנו ז"ל: זה הענין שספרו אתמול, שהרב מברדיטשוב נסע למאלדאביע - עבר עלי בדעתי בכל הלילה הזאת, ומחמת זה בדקתי התפלין שלי. ואמר על-זה ענין נפלא ונורא מאד כדרכו; ומתוך כלל דבריו האלו נשמע שקורא להרב הנ"ל 'פאר ישראל'.

אחר-כך פלא היה האתרוגים מצויים וכבר היה הרב הנ"ל בביתו, ואחר-כך כשבאו האתרוגים אמר שהיה בטוח על הרב הנ"ל, שהוא פאר הקהלה שלנו וכו' כנ"ל.

ובין יום-הכפורים לספות דבר רבנו ז"ל הרבה מאתרוגים, והיה מצפה ומחכה מאד להשם יתברך שיעשה נסים שיביאו אתרוגים, ועשה בזה

מקורות והערות

ד. מסכת סנהדרין דף כ"א עמוד ב'. ה. סופר המתמחה בהגהת ספרי תורה, תפלין ומוזות. ו. ראה חיי מוהר"ן סימנים ע"ר-ע"א.

מה שעשה. ואמר אז התורה מענין אתרוג, שפפי הימים-הנוראים שלנו - ראוי שיהיה לנו אתרוג יפה, מענין "והנה נער בכה - ותחמל עליו וכו'", כנדרפס אצל הספורי-מעשיות, עין שם¹. גם אמר אז, בין יום-הכפורים לסכות, התורה המתחלת: "הצדיק מרחח לעשות תשובה בעד ישראל וכו'" כנדרפס בלקוטי תנינא בסימן ס"ו, ומבאר שם הענין מה שקורין מחרת יום-הכפורים 'שם ה"פ', עין שם.

ואני לא הייתי אז אצלו בין יום-כפור לסכות כשגלה ענינים אלו, ותכף אחר שמחת-תורה שהיה ביום שלישי באתי אליו ביום אסרו-חג, דהינו ביום רביעי פרשת בראשית, ותכף שמעתי מחברי ענינים הנ"ל וכתבתים על-הספר. ובליילה שלאחריו, דהינו בליילה השני ליום חמישי, הבאתי לפניו ז"ל פתיבת התורה הנ"ל, כדרךפי תמיד להראות לו כל מה שאני כותב מתורתו. ולקח הכתב ועין בו, וישב עליו והביט בו היטב; והכרתי בו איזה שנוי, כי ישב כמו טרוד בצער גדול וענינו היו מלאים דמעות קדושים. ולא גלה כלל דבר מצער, גם לא דבר עמי, רק ישב בשתיקה כנ"ל.

אחר-כך בליל שבת-קדש שהוא פרשת בראשית, נכנס הרב דפה אצלו בשעת הסעודה כדרךפי תמיד. ענה ואמר לו רבנו ז"ל דברי צחות; כי אז ירדו גשמים, ובית הרב לא היה מקרה היטב, ומן הסתם ירדו הגשמים לביתו כמו לתוף הספה, ואמר אז רבנו ז"ל אליו דברי צחות, שביתו כמו ספה וכו', ואחר-כך ענה ואמר: בשביל שאין בעל-הבית; דהינו שאין הרב משגיח היטב כמו בעל-הבית וכו'. אחר-כך דבר עם העולם על השלחן שיחות אחרים. אחר-כך ענה ואמר: אצלי אין לכם פלוג; כי אצל צדיקים אחרים מרגישין עתה שהוא שבת בראשית, ואצלי אין

מקורות והערות

1. שמות פרק ב' פסוק ו'. ח. שיחות הר"ן סימן פ"ו. ז. היום שלמחרת יום כיפור נקרא כפי יהודי אשכנז "נאטם נאמען" - שם ה'. גם הבעש"ט ותלמידיו אמרו על כך תורה, ראה בספר "בעש"ט על התורה": (ראש השנה ויום הכיפורים אות נ"א), ובאשל אברהם בוטשאטש על שולחן ערוך (אורח חיים סימן תרכ"ד).

רואים כלום. עניתי אני ואמרתי לפניו: עתה הוא דרך הצדיקים לומר תורה על חבור התחלת התורה בסופה, דהינו לחבר "בראשית" עם "לעיני כל-ישראל". ענה ואמר בדרך צחוק קצת: גם אני אמר על-זה; ותכף חזר לאחוריו ואמר: לא אוכל. וחזר ואמר: אף-על-פי-כן אמר; וחזר שוב לאחוריו ואמר: אבל לא אוכל. וכן חזר כף כמה פעמים, שאמר: אף-על-פי-כן אמר - ושוב חזר לאחוריו. אחר-כך אמר: ויהי מה, אני אמר; ותכף שאל: במה דברנו עתה? עניתי אני ואמרתי לו איזה מהשיחות שספרנו עמו אז. ענה ואמר: לא לזה הדבור כונתי; ואמר בעצמו: הלא דברנו מקדם מענין שאין נמצא בעל-הבית וכו' פנ"ל. ותכף ישב בשתיקה, ונתלהב מאד, והתחיל להוציא מפיו גחלי-אש, פי כל דבריו היו כגחלי-אש, וענה ואמר כל התורה על "בראשית" - לעיני כל ישראל" הנדפסת בלקוטי תניינא בסימן ס"ז, עין שם, ושם דבר מענין העלמת הפאר, מה שנתעלם הצדיק שהוא הפאר והחן, שהוא הבעל-הבית של העולם וכו'. ואמר התורה ביראה גדולה כדרכו, ועיניו היו מלאים דמעות. ושום אדם לא ידע מה שמרמז בתורתו מענין הסתלקות הצדיק הנ"ל.

ביום ראשון אחר שבת שמענו השמועה שנסתלק הרב הצדיק מברדיטשוב, ולא רצינו להאמין. אחר-כך בליל השיף ליום שני הבאתי לפניו ז"ל התורה "בראשית" הנ"ל שפכר כתבתיה ביום ראשון, ועין והביט בה היטב, וגם אז ישב משתומם בצערו, והבנתי פי דבר הוא. ואחר-כך ענה ואמר: התורה שלי גבה מאד, והיא כלה רוח-הקדש, ויכולין לידע ממנה עתידות, מפל-שפן כשפכר הדבר נעשה - בודאי יכולין למצא הכל בתוך תורתו וכו', כמבאר שיחה זאת במקום אחר.² אחר-כך ביום שני נשמע עוד הפעם שהצדיק הנ"ל נסתלק, והתחלתי

מקורות והערות

י. דהינו המילה הראשונה בתורה (בראשית) עם המשפט האחרון בתורה בספר דברים (לעיני כל ישראל). ב. חיי מוהר"ן סימן מ"ה.

להיות נבוך בדעתי אולי הוא אמת; והיה לי צער גדול, כי ידעתי שרבנו ז"ל יצטער מאד מאד על-זה בלי שיעור.

בתוך-כך הלכתי אנה ואנה, ונזכרתי: הלא הסתלקות הצדיק הנ"ל מרמז בתורתו הקדושה שגלה בליל שבת-קדש, כי הזכיר שם מענין הסתלקות והעלמת הפאר וכו', וכבר ידענו שהצדיק הנ"ל נקרא אצלו 'פאר'; וגם דיקא בלילה הזאת שמעתי מפיו הקדוש שמהתורה שלו יכולין לידע עתידות, מכל-שפן שיכולין למצא בה מה ששכר נעשה בעולם פנ"ל. ותכף נתחזק בדעתי שהדבר אמת, והלכתי ודברתי עם חברי רבי נפתלי, ותכף הקדים עצמו ואמר: בודאי מבאר הסתלקותו בתורתו של רבנו ז"ל בליל שבת זה. ואז ראינו נפלאות השם, איך תורתו הקדושה פלולה מכל מה שנעשה בעולם, וכן ראינו כמה פעמים. אבל אף-על-פי-כן נזהרנו כלנו שלא לגלות לרבנו ז"ל בפה בפרוש, אף-על-פי שידענו שידע על-פי רוח קדשו, אף-על-פי-כן הדבור עשה רשם.

אחר-כך בליל שבת-קדש בפרשת נח, ועדין לא הודיעו לו הסתלקותו של הצדיק הנ"ל, ואז בליל שבת-קדש השני הנ"ל ענה ואמר: איזה סדראי קורין בשבת זה. והשבנו: פרשת נח. ענה ואמר: אתחיל לומר תורה בכל שבת. והתחיל ואמר: 'בראשית' הוא הספד על נח שהוא הצדיק וכו', כמו שנדפס בסומן הנ"ל; ואז זלגו עיניו דמעות, וכל העמדים עליו הורידו דמעות, מחמת ששכר ידעו כלם מהסתלקות הצדיק הנ"ל.

ואחר-כך נמשך עוד איזה זמן ולא הודיעו לו בפרוש, עד שקרא לאיש אחד שבא מברדיטשוב וצוה עליו שישפר לו מהסתלקות הצדיק הנ"ל. והשיב לו: הלא אמרו שעדין אינכם יודעים מזה, וכל בני הבית הזהירו אותי הרבה שלא לגלות לכם. ענה ואמר: וכי לא אדע? הלא כבר יודעים מזה בארץ-ישראל. והאריך אז בשיחה מגדל השבר המר של העולם

שנסתלק מהם פאר הדור, צדיק גדול וקדוש ונורא כזה, זכותו יגן עלינו. ואחר-כך נודע לי שבאותה הלילה שהבאתי לפניו התורה^ב מענין מחרת יום-הכפורים שנקרא 'שם ה', אז נסתלק הצדיק הנ"ל, כי התורה ההיא היא מקשרת ומחברת עם התורה "בראשית" הסמוכה אחריה: כמבאר למעין שם; ואז ראיתי והבנתי נפלאות השם, איך הכל גלוי לפניו והכל מבאר בתורתו. ואי אפשר לבאר בכתב כל מה שעבר בזה, ויש בזה עוד דברים בגו, כי באמת עקר ההספד הנ"ל הנאמר בהתורה "בראשית" הנ"ל נאמר על עצמו וכו', אך נסמך על הסתלקות הצדיק הנ"ל, כדרך הנפלא בכל התורות שכולל דברים הרבה בלי שעור בתורה אחת וכו'; אך כל זה אי אפשר לבאר בכתב.

מ

במוצאי אותו שבת פרשת נח הנ"ל ספר לפנינו המעשה של השני בנים שנחלפו^ב. ומתחלה דבר מב"פ^ב וכו', ואמר לענין זה שיש היכלי התמורות ששם נחלפין לפעמים הנשמות^ב; ואמר שכבר ארע מעשה כזה, שהיה מלך שהיתה בביתו שפחה וכו', וספר כל המעשה הנ"ל של השני בנים שנחלפו. כי כך היה אצל כל מעשה, שהתחלת ספור כל מעשה היה על-ידי שדברו לפניו מאיזה ענין^ב, שעל-ידי-זה היה לו אתערותא דלתתא^ב לספר אותה המעשה, מחמת שהיה אצלו איזה שיכות

מקורות והערות

מ. ליקוטי מוהר"ן תנינא סימן ס"ו. נ. ליקוטי מוהר"ן תנינא סימן ס"ו. ס. סיפורי מעשיות מעשה י"א. ע. הכוונה לנפוליאון בונפרטא. פ. ראה חיי מוהר"ן סימן ס"א: שנכנסו רבי נתן ורבי נפתלי אצל רבינו: "וצוה לספר לו חדשות. וסיפר לו רבי נפתלי על מלחמת צרפת (ובראשם הקיסר נפוליאון) ואז באותה השיחה הינו מתפללים ומתמיהים על גדול התנשאותו... שבתחילה היה עבד פשוט ונעשה קיסר... ענה ואמר רבינו מי יודע איזה נשמה יש לו, כי יכול להיות שנתחלף, כי כן בהיכלי התמורות נתחלפין לפעמים הנשמות וכו'... וספר (או רבינו את) כל המעשה של הבן מלך שנחלף". צ. ובשיחות הר"ן כתב מוהרנ"ת (בסימן קנ"א): "הכלל היה שבכל מעשה שסיפר נתגלגל הסיפור על ידי איזה שיחה שהיה מושח ומדבר עמנו מסיפורי העולם ובתוך כך התחיל לספר מעשה על ידי שנמצא בהסיפור איזה דיבורים שהיה להם איזה שיכות להמעשה שהיה בלבו וזה היה בחינת איתערותא דלתתא, והמשיך השגת אלוקות שהלביש בתוך אותה המעשה וכן היה בכל מעשה ומעשה". ק. איתערותא דלתתא - התעוררות מלמטה. מושג נפוץ בווהר ובספרי הקבלה וענינו: שני"י ההשתדלות שלנו לטוב בעולם התחתון (המכונה איתערותא דלתתא) גורמים להתעוררות והמשכת שפע (הנקרא איתערותא דלעילא) מהעולמות העליונים.

וְקָשֶׁר לְהַעֲנִין שְׁסָפְרוּ לְפָנָיו עִם הַמַּעֲשֵׂה הַקְּדוֹשָׁה שֶׁהָיָה צָרִיף לְגִלּוֹת כְּפִי הַשְּׁגָתוֹ הַנּוֹרָאָה; וְכֵן בְּרַב הַתּוֹרוֹת הָיָה מַעֲיִן זֶה, שֶׁעַל-פִּי רַב גְּלָה תּוֹרָה מַעֲיִן אוֹתָהּ הַשִּׁיחָה שְׁסָפְרוּ עִמּוֹ הָעוֹלָם. וְכֹל זֶה אִי אֶפְשָׁר לְבַאֵר וּלְצִיֵּר, כִּי אִם מִי שֶׁהָיָה עוֹמֵד אֶצְלוֹ אִזְ וְהָיָה לוֹ מַח בְּקַדְקָדוֹ לְהַסְתַּכֵּל עַל-זֶה - הָיָה רֹאֵה נִפְלְאוֹת הַשֵּׁם וְנוֹרְאוֹתָיו אֶצֶל כָּל תּוֹרָה וְשִׁיחָה שְׁגִלָּה, בְּפֶרֶט אֶצֶל הַמַּעֲשִׂיּוֹת שְׁגִלָּה, וּבְפֶרֶט אֶצֶל הַמַּעֲשֵׂה הַנּוֹרָאָה הַגְּדוֹלָה מִכָּלֵם, שֶׁהִיא הַמַּעֲשֵׂה הָאַחֲרוֹנָה שֶׁל הַשְּׁבַעָה בְּעֵט־לְעֶרְסִי; וּמַעַט מִזֶּה יִבְאֵר עוֹד לְקַמֵּן בְּמִקוּמוֹ.⁷

מא

בְּאוֹתוֹ הַחֹרֶף תִּקְ"ע הַנִּלְאָ אָמַר כְּמָה תּוֹרוֹת, וְגַם סֵפֶר כְּמָה מַעֲשִׂיּוֹת גְּדוֹלוֹת וְנוֹרְאוֹת, דְּהֵינּוּ מַעֲשֵׂה הַנִּלְאָ שֶׁל שְׁנֵי בָּנִים שֶׁנִּחְלָפוּי, וּמַעֲשֵׂה שֶׁל הַבַּעַל-תְּפִלָּה,⁸ וּמַעֲשֵׂה שֶׁל הַשְּׁבַעָה בְּעֵט־לְעֶרְסִי - כָּלֵם סֵפֶר בְּאוֹתוֹ הַחֹרֶף הַנִּלְאָ עַד הַפֶּסַח. וְאַחַר פֶּסַח יֵצֵא מִפֶּה לְאוֹמָאן לְהַסְתַּלְקֵי שָׁם, כְּמַבְאֵר בְּמִקוּם אַחֲרֵי, וּמַעַט מִזֶּה יִתְבְּאֵר כָּאֵן גַּם-כֵּן. וְדַבֵּר עִמִּי מִזֶּה בְּאוֹמָאן, וְאָמַר: בַּחֹרֶף הָעֶבֶר אָמַרְתִּי הִרְבֵּה תּוֹרָה וּמַעֲשִׂיּוֹת בְּבִרְסָלָב, וְהָיָה מִתְגַּעְגַּע עַל שְׁעֵתָה בְּאוֹמָאן אֵינּוּ יָכוֹל לְדַבֵּר וּלְגַלּוֹת כָּל-כָּף. וְכֹל מָה שֶׁעֶבֶר בְּאוֹתָהּ הַשְּׁנָה, שֶׁהִיא שְׁנָה אַחֲרוֹנָה שֶׁל יְמֵי חַיָּיו הַקְּדוֹשִׁים - אִי אֶפְשָׁר לְסַפֵּר אֶפְלוֹ מָה שֶׁהָיָה מִתְנוּצֵץ בְּדַעְתָּנוּ.

וְהִנֵּה מִן הַיּוֹם שֶׁהִגִּיעַ אֵלָיו חֲלֵי שְׁקוּרִין 'הוֹסֵט',⁹ שֶׁהָיָה יוֹתֵר מְשֻׁלָּשׁ שְׁנַיִם קָדָם הַסְתַּלְקוֹתוֹ, אָמַר תִּכְף שֶׁהוּא מְכַרַח לְהַסְתַּלֵּק עַל-יְדֵי-זֶה, וְהַתְּחִיל תִּכְף לְדַבֵּר מִהַסְתַּלְקוֹתוֹ. וַיֵּשׁ בְּעֵנִין זֶה כְּמָה וְכַמָּה שִׁיחוֹת וְסִפּוּרִים, אֲךָ הִרְבֵּה מֵהֶם לֹא זְכִיתִי לְשִׁמֵּעַ בְּעֶצְמִי מִפִּי הַקְּדוֹשׁ, כִּי

מקורות והערות

7. השבעה קבצנים - סיפורי מעשיות מעשה י"ג. 8. לקמן אות מ"ב ומ"ג וראה שיחות הר"ן סימן קמ"ב-קנ"א. 9. ת. ספורי מעשיות מעשה י"א. א. שם מעשה י"ב. ב. שם מעשה י"ג. ג. פטירת הצדיקים נקראת הסתלקות. ד. חיי מוהר"ן סימן קצ"א ועוד. ה. שיעול - מחלת השחפת.

בתחלה בעת שהגיע אליו חלי הנ"ל לא הייתי אצלו, כי הייתי אז במאהלוב, והוא ז"ל הגיע אליו חלי ההוסט הנ"ל בדרך, בעת שחזר מהנסיעה מנאוורייטש וזסלב וכו', ואמר תכף שמכרח להסתלק; והודיעו לי למאהלוב, ובודאי היה מר לי מאד מאד, ונדמה לי שהעולם נתהפך ונחרב חס ושלום. ואחר-כך בסמוך אחר ראש-השנה תקס"ח נסע ללמברג כנ"ל, ואז יצא השם בעולם שנסתלק בלמברג; ואחר-כך נודע שזה שקר, רק מחמת שנחלש שם מאד על-פני יצא השם שנפטר. וחזר לביתו בקיץ תקס"ח הנ"ל בפרשת בלק, וישב פה אחר-כך כל אותו הקיץ וכל שנת תקס"ט ושנת תק"ע עד אחר הפסח, ואחר הפסח יצא מפה לאומאן. ויש בזה הרבה מאד לספר, ומה שיזמין ה' בדעתי - אספר מעט מהרבה.

והנה בכל השלש שנים האלה דבר הרבה מהסתלקותו. וכשבא מלמברג דבר עמנו כמה פעמים איך היה כבר מוכן להסתלק בלמברג, והיה מוכן ועומד לזה, כי לא היה לו שום פחד, והתפאר הרבה איך היה חזק בענין זה, שהיה מוכן להסתלק בלי שום אימה ופחד; אף לא היה ניחא לה לשכב שם, אף-על-פי ששם מנחים גדולי עולם, צדיקים מפרסמים מאד, אף-על-פי-כן לא היה ניחא לו לשכב שם מחמת שהוא רחוק מאנשי-שלומו, ולא יבוא שום אחד על קברו ולא יהיה להם עסק ועבדא עם קברו כמבאר מזה במקום אחר. וספר עמנו כמה פעמים מענין מקום קבורתו, שהיה נפר מדבריו שהוא דורש וחוקר ומחפש בדעתו לבחור לו איזה מקום שישכב שם, אף עדין אינו מוצא לעצמו מקום קבורה כרצונו. וספר עמנו מכמה מקומות, ואמר שבבלמברג היה טוב לפניו לשכב שם, מחמת ששם קברים צדיקים גדולים, אף לא הוטב בעיניו מחמת הנ"ל; ופה ברסלב גם-כן אינו טוב בעיניו לשכב כאן; וכיוצא

ו. חיי מוהר"ן סימן קס"ב: "...שהיה רוצה לנסוע לארץ ישראל ולהסתלק שם אך הוא מתורא שמא לא יוכל להגיע לשם. גם אם יסתלק שם לא יבואו אנשים על קברו ולא יהיה להם עסק ועובדא עם קברו... אבל כשישכב במדינתנו בודאי נבוא על קברו ללמוד ולהתפלל שם ויהיה לו שעשועים ותענוג גדול מזה וכו'".

בדברים האלה דבר כמה פעמים, עד שבא לאומאן, אז אמר שבכאן באומאן טוב לפניו להסתלק, כי מנחים שם קדושים הרבה, כמבאר מזה במקום אחר.

וקדם שיצא לאומאן, בהיותו עוד פה בכרסלב, דבר כמה פעמים מאומאן, ואמר שרצונו לנסע לשם ולהתאכסן בבית ר' נחמן נתן שניפטר בסמוך באותה השנה בתחלת קיץ תקס"ט; ולא ידע שום אדם פונתו, גם לא גלה דעתו שרוצה לשאר שם, אף הרבה לדבר כמה פעמים מאומאן, שהוא רוצה לנסע לשם ולהתאכסן בבית הנ"ל. ואנשי-שלומנו מטפליק היו רגילים הרבה לנסע לאומאן, והיו פה באותו החרף תק"ע הנ"ל כמה פעמים, ושאלו אותו כמה פעמים אם יסעו לאומאן לקבע לו דירה פנ"ל, כי ידעו שיקבלו אותו שם בכבוד גדול; והשיב: לא. וכן היה כמה פעמים, כי בכל עת שהיו פה אנשי טעפליק שאלו אותו על-זה, מחמת ששמעו שרצונו חזק מאד להיות שם, אף אף-על-פי-כן לא הסכים שיסעו לקבע לו דירה שם.

מב

אחר-כך סמוך לפסח ספר המעשה הנוראה של השבעה בעטלערס פנ"ל, ונמשך הספור בערך שני שבועות. כי תחלת הספור היה בליל שבת-קדש כ"ה אדר שנת תק"ע הנ"ל, ואני לא הייתי אז אצלו, ואז ספר התחלת המעשה מהמלך שהיה לו בן יחיד שרצה למסר לו המלוכה בחייו וכו', עד הגמר של היום הראשון שמספר מהמעשה של העור שהתפאר בהזכרון שלו וכו' עין שם, ולא יותר. ואחר-כך בשבוע שאחר שבת הנ"ל בא רבי נפתלי לביתו לקהלת-קדש נעמירוב וספר לי כל הענין

מקורות והערות

ז. בחיי מוהר"ן (סימן ק"צ) מובא הסיפור מהבעל שם טוב שבא למקום ששם היו נשמות משלש מאות שנים, שלא היה להם עליה, והם התקבצו אל הבעש"ט שיתקנם, אך הדבר היה כבר עליו כי הבין שבלתי אפשרי לתקנן כי אם ע"י פטירתו וכו', וסיפור זה סיפר רבינו למוהרנ"ת עם כניסתו לאומן ואמר "זה זמן רב שהסתכלו עלי לתפסני לכאן וכו'".
ח. חיי מוהר"ן סימנים ק"צ-קצ"א:

הגדול והנורא הזה; ועמדתי מרעיד ומשתומם, כי אף-על-פי שכבר זכיתי לשמע מפיו הקדוש דברים שלא שמעתן אִזן מעולם, תורות ומעשיות נוראות אשר אין לבאר גדולתם, אף מעשה פזאת - עדין לא שמעתי¹.

ואני כבר הייתי מוכן לנסע אליו ז"ל לפה ברסלב, ונסעתי מיד ובאתי לפה אור ליום רביעי סמוך לראש-חודש ניסן. ולמחרתו אחר התפלה נכנסתי אליו ז"ל ודברתי עמו הרבה כדרך תמיד, ואחר-כך דברתי עמו מענין המעשה הנורא הנ"ל שספר בליל שבת-קדש העבר כפי מה ששמעתי מרבי נפתלי, ותקן לי כמה דברים בענין הזכרון, מה שהתפאר כל אחד, וסדר לי הדברים כסדר. ואמר לי שכן היה בכל יום ויום משבעת ימי המשתה, שבא בכל יום אחד מהשבעה בעטלערס ונתן להם מתנה לדרשה וכו'. ואמר שהוא נכסף מאד לשמע הגמר, דהינו מה שהיה בכל יום משבעת ימי המשתה, כִּי-כֵן הִיָּה בְּכָל יוֹם, שבא אחד מהשבעה בעטלערס וכו' כנ"ל, וגם גמר המעשה שהתחיל מהמלה וכו' הנ"ל (כִּי-כֵן הִיָּה דְרָכּוֹ, שהיה מדבר שנכסף לשמע ולידע הענין שהוא בעצמו היה צריך לגלות). והייתי מצפה שיספר לפני הגמר הנ"ל, כי ראיתי שרצונו לספר; אף בתוך-כך בא המשרת שלו ואמר: הגיע העת שיאכל, וסדר שלחנו ונפטרנו ממנו ואכל, ואחר-כך ישן קצת.

אחר-כך חזרתי ונכנסתי אצלו וחזרתי ודברתי עמו הרבה, ודבר עמי הרבה מענין החסרונות, שכל העולם חסר להם הרבה, כי ספרתי לו הרבה דברים מפרדיטשוב, מענין הנגידים הגדולים שיש שם שמלאים דאגות ויסורים וחסרונות וכו'. ואז עניתי ואמרתי לפני הפסוק: "גם את-העלם נתן בלבם מבלי אשר ימצא האדם את-המעשה אשר-עשה האלקים מראש ועד-סוף", וגמרתי לפניו כל הפסוק כלו. ותכף שגמרתי

מקורות והערות

מ. עיין עוד מזה בשיחות הר"ן סימן קמ"ט. י. מגילת קהלת (פרק ג' פסוק י"א) ובפירוש רש"י כתוב: "כתוב כאן העלם חסר - לשון העלמה" ועל כן המליץ רבי נתן עליהם את הפסוק הנ"ל.

הפסוק ענה ואמר: הלא זה הוא מעשה שלנו; ושאל תכף: היכן אנו עומדים בהמעשה? ונבהלתי מאד, ועניתי בבהלה: בהמעשה של יום השני. ענה ואמר: ביום השני וכו', וספר כל המעשה של יום השני, שהוא המעשה של החרש וכו', וגמר המעשה של היום השני, ולא ספר אז יותר. והיה אז עוד איזה אנשים מאנשי-שלומנו שזכו לשמע כל זה. ומי ששמע אלו המעשיות מפיו הקדוש בודאי היה ראה נפלאות השם בלי שעור; וגם עתה מי שרוצה להסתכל בהם בעין האמת יכול להבין מהם גדלת הבורא יתברך וגדלת הצדיקים וגדלת התורה הקדושה.

מג

אחר-כך הייתי עומד ומצפה שיספר עוד, ולא ספר עד ליל שבת-קדש ג' ניסן, ואז היה שרוי בצער גדול, מחמת שנכדו הי"ד בן-בתו מרת אדל תחיה היה מטל על-ערש דוי רחמנא לצלן והיה מסכן מאד, והיה לו ז"ל צער גדול מזה, כי בתו הנ"ל היה לה צער גדול בנים הרבה, וכבר נפטרו אצלה כמה בנות רחמנא לצלן. וספר הוא ז"ל על השלחן תורה נוראה מענין הצער שלו, אף לא זכיתי לתפסה במחי; ובתוך הספור ענה ואמר: היכן אנו עומדים בהמעשה? אמרתי: אצל המעשה של יום השלישי. ענה ואמר: ביום השלישי חזר ובא זה שהיה כבד-פה וכו', וספר כל המעשה של יום השלישי שמדבר מהרדיפות של הלב, שיש לו שני רדיפות וכו' (וזה היה מעט מענין השיחה של הצער שלו שספר מקדם). וגמר המעשה של יום השלישי, ואחר שאמר שנעשו שמחים מאד, אמר בזה הלשון: זיי האבין א הילוא גיטאן². ואחר-כך תכף ספר המעשה של יום הרביעי מענין השני צפרים וכו', וגמר המעשה של יום הרביעי, ותכף ומיד הלך מהשלחן, כי כבר ברך ברפת-המזון קדם שהתחיל לספר כל הנ"ל.

אחר-כך ביום ראשון ספר המעשה של יום החמישי מענין מעט מחזיק את-המרבח, וביום שלישי ספר המעשה של יום הששי מענין רפואת הבת-מלכה, ובכל פעם היה הספור על-ידי שספרו לפניו מקדם איזה ענין השיך לזה כנ"ל. ואחר שגמר המעשה של יום הששי ספרו לפניו איזה ספורים מהעולם; ענה ואמר: העולם מדברים מהמעשה של יום השביעי. אף אף-על-פי-כן לא ספרה, ולא זכינו לשמעה עוד, ואחר-כך אחר פסח כשנסעתי עמו לאומאן אמר שלא נזכה לשמעה עד שיבוא משיח, כנדפס במקומו שם, עין שם. ואחר יום שלישי הנ"ל ישבנו אצלו עד שבת-קדש שהוא שבת-הגדול, ולא ספר כלל. ובליל שבת-הגדול נפטר הילד הנ"ל שהוא נכדו בן-בתו הנ"ל; ומה שעבר בענין זרעו הקדושים אי אפשר לבאר.

ותכף במוצאי-שבת נסענו לביתנו. וקדם פסח היו אצלו עוד אנשי טפליק, וחרזו ושאלו אותו אם יסעו לאומאן לקבע לו הדירה הנ"ל שם, והשיב: הן.

מד

בתוך-כך היו בימי הפסח הזה כמה שרפות פה ברסלב. ותכף אחר הפסח ביום ששי אסרו-חג פסח נסענו לפה אני וחברי רבי נפתלי (וגם בימי חל-המועד פסח היינו פה עם ר.ל, ושמענו ממנו תורה נפלאה וכו'). אחר-כך באנו אליו ביום אסרו-חג הנ"ל על שבת-קדש, והיינו פה על שבת-קדש, ותכף אחר שבת נסעתי לביתי.

ואחר-כך ביום שלישי נתגלגל מאת השם שחזרתי ונסעתי לפה, ונתעפכתי עד שבת-קדש שהוא ראש-חדש איר. בליל שבת-קדש ענה ואמר שאינו יודע כלל, כדרכו כמה פעמים, כנדפס מזה קצת. בתוך-כך

נעשה רעש של השרפה שהיתה ברחוב הסמוכה לביתו, ואמר בזה הלשון: "שוין, שוין", כי כבר היה מוכן בדעתו שיהיה שרפה, ודבר הרבה מזה קדם. ותכף נתבלבל השלחן, והוא ז"ל יצא בבקלה לחוץ, וכן אִנְחָנוּ פָּלְנוּ. ובאותה הלילה נשרף ביתו, אף תהלה לאל אִנְחָנוּ הצִלָנוּ כָּל מָה שְׁהָיָה בְּבֵיתוֹ, מחוט ועד שרוף-נעל. והוא ז"ל יָשַׁב כָּל הַלַּיְלָה עַל הַהָר שְׁחוּץ לְעִיר, שהוא כָּנָגַד בֵּית הַכְּנֶסֶת וּכְנָגַד בֵּיתוֹ, וְשָׁם יָשַׁב וְהִסְתַּכַּל עַל הָעִיר וְעַל בֵּיתוֹ, וְהֵייתִי אֶצְלוֹ שָׁם בְּשַׁעַת הַשְּׂרָפָה, וְיָשַׁב בְּשִׁמְחָה".

אחר-כך סמוך לאור היום באתי אליו ז"ל לשם עוד הפעם, וכבר פסקה השרפה, וכבר נשרף גם ביתו. ואמר לי שִׁנְחָזֵר לְהָעִיר, וְהִלְכְתִּי עִמּוֹ מֵעֵבֶר לְנֶהָר הַהֶלֶךְ שָׁם, כִּי לֹא חָזַר עוֹד לְבֵיתוֹ, כִּי כָּבַד נִשְׂרָף, רַק הֶלֶךְ מֵעֵבֶר הַנֶּהָר כְּדִי לְבֹא אֶל הַגֶּשֶׁר שֵׁישׁ שָׁם, וְאֲנִי הִלְכְתִּי אַחֲרָיו. עָנָה וְאָמַר לִי בְּדֶרֶךְ הַלּוּכֵי אַחֲרָיו: מִי הָיָה אֹמֵר שְׁאִנְחָנוּ נִלְךְ בְּלַיִל שַׁבַּת סְמוּךְ לְאוֹר הַיּוֹם בְּדֶרֶךְ הַזֶּה. וְאַחֲר־כֵּן בָּאנוּ אֶל הָעִיר, וְנִכְנַס בְּבֵית רַבִּי שְׁמַעוֹן בְּסוּף הָעִיר מְקַצָּה מְזֵה בְּדֶרֶךְ שְׁנוּסְעִים שָׁם לְאוּמָאן, וְשָׁם יָשַׁב כָּל הַשַּׁבָּת עַד יוֹם רֵאשׁוֹן, וְכָל הַחֲפָצִים שְׁלוֹ הַכְּנֶסֶת אַחֲר־כֵּן לְבֵית רַבִּי זְלִיג שְׁהָיָה בְּקַצָּה הָעִיר מְזֵה, רְחוֹק מְאֹד מִבֵּית רַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁנִכְנַס בּוֹ הוּא בְּעֶצְמוֹ כְּנ"ל. אַחֲר־כֵּן בְּיוֹם רֵאשׁוֹן יָצָא מִבֵּית רַבִּי שְׁמַעוֹן, וְנִכְנַס לְבֵית רַבִּי זְלִיג הַנ"ל שְׁהָיוּ הַחֲפָצִים שְׁלוֹ מְנַחִים שָׁם.

מה

ביום ראשון אחר חצות, והוא ז"ל קרא לביתו אחד מהבעלי-חובות שהיה חיב לו ממון, ודבר עמו. בתוך שהיה מדבר עמו בא איש אחד

מקורות והערות

ג. כבר כבר. ס. ראה גם בחיי מוהר"ן סימן קפ"ה. ע. חיי מוהר"ן סימן קפ"ו: "כשיצא מברסלב ענה ואמר: גם מחמת זה נכון מאוד מה שנשעתי מהם, כי אינו נכון שהם יהיו בצער ואני בשמחה. כי בשלמא אם לא (היה ביהו) הייתי נשרף רק הם בעצמם הייתי מוכרח להצטער עמהם, כי מחמת שיש לישראל צער כזה גם אני מוכרח לסבול עמהם להצטער עמם בצרתם. אבל עכשיו שגם בתי נשרף ובוראי אני צריך לקבל באהבה ובשמחה וצריכים דיקא שמחה גדולה מאוד

מֵאֲנָשֵׁי־שְׁלוֹמְנוּ מְטַפְּלִיק וְהִבִּיא לוֹ סִימָן מֵאוּמָאן, וְאָמַר לוֹ שְׁמַבְקָשִׁין אוֹתוֹ לְאוּמָאן שְׁיִשָּׁב שָׁם בְּהַדִּירָה הַנִּ"ל. וְתַכְּף שְׁדַבֵּר זֹאת הָאִישׁ הַנִּ"ל נִתְאַדְמוּ פָּנָיו הַקְדוּשִׁים ז"ל מְאֹד (וְאִז לֹא יָדַעְתִּי מַה זֶה, אִךְ אַחֲר־כֶּף הַבְּנִיתִי לְמַפְרַע, כִּי זֶה מַחֲמַת שְׁזָה הִיָּה קְרִיאָה לְהַסְתַּלְקוֹתוֹ, כִּי שָׁם בְּאוּמָאן נִסְתַּלַּק).

וְאֲנִי הֵייתִי נִכְסֵף תָּמִיד לְנִסְעַ עִמּוֹ, אִךְ הַבְּנִיתִי מִמְּנוּ שָׁאֵם יִסַּע - אֵין בְּדַעְתּוֹ לְקַח אוֹתִי עִמּוֹ, רַק הַדְּבָר הִיָּה נִרְאָה שְׁיִקַּח אֶת רַבִּי נִפְתָּלִי נֵרוּ יֵאִיר. אִךְ מֵאֵת הַשֵּׁם הֵייתָה שְׁבָאוֹתוֹ יוֹם רֵאשׁוֹן הַנִּ"ל הַכֶּרַח רַבִּי נִפְתָּלִי לְשׁוּב לְבֵיתוֹ אֵיזָה שְׁעוֹת קִדְּם שְׁבָא הָאִישׁ הַנִּ"ל מְטַפְּלִיק, עַל־כֵּן תַּכְּף כְּשֶׁרֵאִיתִי שְׁדַעְתּוֹ ז"ל לְנִסְעַ לְאוּמָאן בְּעַת שְׁבָא הָאִישׁ הַנִּ"ל מְטַפְּלִיק, אִז הַתְּחִלְתִּי לְעַסֵּק בְּעַנְיָן הַנְּסִיעָה כְּדִי שְׁיִקַּח אוֹתִי, וְהוּא ז"ל לֹא דְבָר עִמִּי מֵאוּמָה מְזָה, אִם יִקַּח אוֹתִי אוֹ אִישׁ אַחֵר, רַק אֲנִי בְּעַצְמִי הִלְכְתִּי וְקִרְאתִי בַעַל־עַגְלָה אַחַד וְעַסְקִיתִי בְּכָל צְרֻכֵי הַנְּסִיעָה, עַד שְׁזָכִיתִי שְׁלַקַּח אוֹתִי לְדֶרֶךְ הַזֶּה לְאוּמָאן. וְאֶלְמָלֵא לֹא אֶתִּינָא לְעֵלְמָא אֶלָּא לְנִסְעַ עִמּוֹ דְּרֶךְ הַזֶּה - דִּיִּי, כִּי רַב טוֹב זְכִיתִי לְשַׁמְעַ בְּדֶרֶךְ הַזֶּה, תּוֹרוֹת וְשִׁיחוֹת נוֹרְאוֹת הַמַּחֲיִין אוֹתִי וְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל לְדוֹרוֹת, כְּאֲשֶׁר מוֹבָן מֵעַט לְהַשְׁמָעִים אֶת כָּל אֲשֶׁר שְׁמַעְתִּי בְּדֶרֶךְ הַזֶּה.³

מו

וְהִנֵּה אֲזוֹ, כְּשֶׁבָא הָאִישׁ הַנִּ"ל מְטַפְּלִיק בְּשִׁלִּיחוֹת שְׁיִסַּע לְאוּמָאן, אִז עֲמַדְתִּי מְרַעִיד וְרֵאִיתִי נִפְלְאוֹת הַשֵּׁם וְנוֹרְאוֹתָיו הָעֲצוּמִים עַד־אֵין־חֶקֶר, שְׁבָכָל יְמֵי הַחַרְף שְׁהִיָּה מְדַבֵּר מֵאוּמָאן, וְאֲנָשִׁי טַפְּלִיק שְׁאַלוּ אוֹתוֹ אִם

מקורות והערות

וכו". עיין בגמרא מסכת ברכות (דף ס' עמוד ב'): "חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה". מקשה הגמרא: והרי על הטובה מברך הטוב והמטיב ועל הרעה מברך ברוך דיון האמת ומתרצת "... אמר רבא לא נצרכה אלה לקבולינהו בשמחה", שצריך האדם לקבל את הרעה בשמחה כשם שמקבל את הטובה בשמחה. פ. אתוונא לעלמא - באתי לעולם. צ. ראה חיי מוהר"ן סימנים קפ"ח - קפ"ט.

יכינו לו שם הדירה - לא רצה שיסעו בשבילו, וזה סמוך הסכים שיסעו בשביל זה, עד שפעלו שם הדירה הנ"ל בשבילו, ובתוך-כך נשרף ביתו והיינו מטלטלים מאד מאד, והחפצים שלו היו מפזרים ומטלטלים כדרך הנהוג אחר השרפה, ולא היה לו מקום מנוחה, כי רב העיר נשרף, בפרט כל הרחבות שסמוכים לבית-המדרש ולבית-הכנסת, ובתוך הפזור והטלטול הזה בא האיש הנ"ל מטעפליק ובקש אותו לאומאן במועדו ובזמנו, בעת שכבר נגזר מן השמים לשרף ביתו קדם ולא היה לו מקום כראוי לשבת, והשם יתברך כבר הקדים הרפואה, שבאותו העת בסמוך קדם השרפה אז דיקא צוה שיכינו לו הדירה באומאן, ובא השליח במועדו ובזמנו, ואת הכל עשה ה' יפה בעתו.

ואי אפשר לבאר כל אשר בלבי בזה בכתב, כי בענין נסיעתו לאומאן, ובענין מה שזפה אותי לנסע עמו לשם, בזה היו תלויים עולמות הרבה עד-אין-קץ וזכות ישראל לדורות, כי תקן שם אלפי-אלפים ורבי-רבבות נשמות פגומות ומקלקלות שלא היה אפשר להם להתתקן בשום אפן כי אם על-ידי הסתלקותו כאשר נשמע מפיו הקדוש בפרוש וברמז, וגם כמה טובות לנצח נצמחו מזה לישראל לדורות, כי כבר גלה שמי שיבוא על-קברו ויאמר אלו העשרה קפיטל תהלים המפרסמים עתה - בודאי יעזר לו לנצח אפלו אם יהיה מי שיהיה, פי'דוע ומפרסם. והנסיעה לאומאן היתה התחלה והכנה לכל התקונים האלה לנצח, כי מקום קברתו כבר הבחירה שם באומאן, ושם היה צריך לעסק בכל התקונים הנ"ל ויותר ויותר מזה מה שנעלם מאתנו, כאשר הבנו מפיו הקדוש. על-כן בכל תנועה ותנועה ובכל סבה וסבה שסבב השם יתברך בענין נסיעה זאת - מה גדלו בהם מעשי השם, מאד מאד עמקו מחשבותיו, כי הכל היה נגיע למקום שנגיע לעד ולנצח.

מז

והנה ביום ראשון הנ"ל התחלתי לעסק בצרכי הנסיעה, ולא היו בעלי-עגלות מצויים אז, וזה היה מניעה להנסיעה; גם בתו מרת אדל תחיה שהיתה פה מאנה מאד, ולא היתה מרצה כלל שיסע לאומאן; והוא ז"ל לא רצה להתעקש על שום דבר, אך ראיתי והבנתי שבאמת רצונו חזק שיסע לאומאן, והלכתי ושכרתי עגלה בסך מרבה יותר מהראוי, ונסעתי עמו מפה לאומאן.

ויצאנו מפה ביום שלישי בבקר שהיה ד' איר תק"ע, והוא ז"ל כבר התפלל שחרית ושתה קאווע, ואני לא התפללתי עדין, והכרחתי להתפלל על העגלה. וישבנו עמו אני והאיש שבא מטפליק ומשרתו, ותכף שיצא מפה התחיל לדבר עמי, ואמר שטוב ונכון שנסע מפה, כי אם לא היה נשרף ביתו וכו' - כמבאר שיחה זאת במקום אחר.

ואחר-כך פגענו סמוך ללאדיזין את רבי מרדכי מטפליק, שהוא היה בעצמו באומאן על אודות הדירה הנ"ל לקבע לו פנ"ל, וספר לו רבי מרדכי הנ"ל איך הם משתוקקים שם שיבוא לשם. ענה ואמר: הלא הפל שלנו, כי "חייב כל אדם לומר: בשבילי נברא העולם", הלא נסעים כאן כו', כמבאר שיחה זאת ברמז במקום אחר. והפליג מאד מאד בדברי צחות אלו שאמר אז, ואמר: תכף שיצא מברסלב בא על דעתו דברי צחות אלו, ותכף שנתגלה לו זאת נתבהל מאד מאד מגדלות נפלאות הנהגת הבורא יתברך שמו, אך לא רצה לדבר מזה כלל ולגלות זאת עד שבא כנגדו האיש הנ"ל, ועל-ידו נסתבב הדבר להוציא מפי אל-הפעל לדבר דבורים אלו. ואמר: כך השם יתברך מנהיג העולם וכו'.

מח

בדרך הנסיעה הזאת לאומאן, כשיצא מלאדיזין והעולם לוו אותו, ענה ואמר: אף-על-פי-כן אין דור יתום; כי תנא אחד אמר: עתידה תורה שתשתכח מישראל, ואמר רבי שמעון בר יוחאי שלא תשתכח, שנאמר: "כי לא תשכח מפי זרעו" וכו', ואז גלה הסוד הנורא המרמז בפסוק זה דיקא שעל-ידי רבי שמעון לא תשתכח התורה וכו' כנדרס פברי; ואחר-כך אמר: עכשו יש וכו'. ועוד כמה דברים נוראים זכיתי לשמע בדרך הזה.

סמוך לערב באנו לקהלת-קדש טפליק, ושם באו לקראתו רב בני העיר ובפרט אנשי-שלומנו, ובקשו אותו הרבה שילין שם; ולא רצה, ואף-על-פי שהתחיל הגשם לירד מדי עברו בטפליק סמוך לערב, אף-על-פי-כן לא רצה לסור שם, ונסע להלן, ועמד ללון בכפר הסמוך לשם, ולשם יצאו הרבה מבני העיר טפליק. ושם נתמנה רבי מרדכי לאב-בית-דין בטפליק וכו'. ביום רביעי בבקר אחר התפלה נסענו לאומאן, ור"ש מטפליק נסע עמנו, כי האיש שבא לקראתו לברסלב נשאר בטפליק ור"ש במקומו מטפליק לאומאן.

מט

בעת שנסע מכפר הנ"ל שלן שם לאומאן, דיבר עמי הרבה מהתורה של הסתלקות הצדיק שנאמרה בשבת בראשית העבר על-פסוק "בראשית" - "לעיני כל ישראל" פנ"ל, ואמר אז החבור של "רחל מבכה על-בניה" וכו' לענין ההעלמה שנתעלם הצדיק שהוא הפאר והיפי והחן של כל

מקורות והערות

ב. מסכת שבת דף קל"ח עמוד ב'. ג. דברים פרק ל"א פסוק ב"א. ד. בתחילת לקוטי מוהר"ן. ובחיי מוהר"ן סימן קפ"ט מביא את סיום דברי רבינו: "ועכשו יש נחל נובע מקור חכמה" (משלי פרק י"ח פסוק ד'), ראשי תיבות נחמ"ן. ה. ליקוטי מוהר"ן תנינא סימן ס"ו. ו. הכוונה לפסוק הראשון בתורה המתחיל "בראשית" ולפסוק האחרון בתורה המסתיים "לעיני כל ישראל". ז. ירמיהו פרק ל"א פסוק ו"ד.

העולם וכו' כַּנְדָּפֶס בְּסוּף הַתּוֹרָה הַנִּלְ, עֵינַי שָׁם. וְעוֹד דִּבֶּר עִמִּי מִגְדֵּלֶת הָרֶב הַגָּאוֹן הַחֲסִיד מִבְּרֵדִיטְשׁוֹב זָכַר צְדִיק לְבָרְכָה שְׁנִסְתָּלֵק בְּסִמּוּךְ כַּנְ"ל. וְאַחֲר־כֵּן, סִמּוּךְ לְכַנִּיסְתּוֹ לְאוֹמָאן, סִפֵּר מַעֲשֵׂה מִהַבְּעַל-שָׁם-טוֹב ז"ל שֶׁבָּא לְאִיזָה עִיר שֶׁהָיוּ שָׁם נְשָׁמוֹת מְשֻׁלָּשׁ מְאוֹת שָׁנָה שֶׁהָיוּ צְרִיכִים תְּקוּנָה וְכו', כַּמְבָאָר מַעֲשֵׂה זֹאת בְּמָקוֹם אַחֵר.¹

וְכָל עֵת הַנְּסִיעָה הַזֹּאת שְׁנִסַּע בְּיוֹם רְבִיעִי בְּכַנִּיסְתּוֹ לְאוֹמָאן הָיָה יוֹשֵׁב כְּמוֹ טְרוּד וּמְאִים, וְכָל זֶה הִבִּינוּ אַחֲר־כֵּן לְמַפְרַע, כִּי אַחֲר־כֵּן סִמּוּךְ לְהַסְתָּלְקוֹתוֹ בְּחַל הַמוֹעֵד סְכוּת הַזְּכִיר אוֹתוֹ הַמַּעֲשֵׂה שֶׁסִּפֵּר בְּכַנִּיסְתּוֹ לְאוֹמָאן כִּי כַּאֲשֶׁר יְבֵאָר לְקַמֵּן, וְאִז הִבְנִיתִי לְמַפְרַע שֶׁבְּכָל עֵת כַּנִּיסְתּוֹ לְאוֹמָאן הָיָה כְּמוֹ טְרוּד בְּעִנְיַן הַסְתָּלְקוֹתוֹ וְתַקוּנֵי הַנְּשָׁמוֹת הַרְבֵּה מְאֹד שֶׁהָיָה צְרִיךְ לְתַקֵּן שָׁם וְכו'. וְיֵתֵר מִזֶּה אֵין אֶתְנוּ יָדַע עַד-מָה, כִּי גָבְהוּ שָׁמַיִם מְאֹרֶץ כֵּן גָבְהוּ מִחֲשַׁבְתּוֹ מִמְחֲשַׁבְתֵּינוּ וְכו'.²

נ

בְּיוֹם רְבִיעִי הַנִּלְ שֶׁהוּא ה' אִיר בָּא לְאוֹמָאן, וְנִתְאַכְסֵן בְּבֵית ר' נַחֲמָן נֶתָן שְׁנַפְטֵר בְּשָׁנָה שְׁעָבְרָה סִמּוּךְ לְשָׁבוּעוֹת. וְכָל מָה שֶׁעָבַר בְּאוֹמָאן אֵי אֶפְשָׁר לְסַפֵּר, וּמַעַט מְבֵאָר אֶצְלָנוּ בְּסִפּוּרֵי הַשִּׁיחוֹת שְׁלוֹ³. וְעַמַּד שָׁם בְּבֵית הַנִּלְ עַד אַחֵר שָׁבוּעוֹת.

בְּשָׁבוּעוֹת נִתְקַבְּצוּ אֵלָיו כָּל אַנְשֵׁי-שְׁלוֹמֵנוּ כְּדָרְכָנוּ תָּמִיד, אֵךְ לֹא רָצָה לִזְמַר תּוֹרָה, וְאֵנִי הִפְצַרְתִּי אוֹתוֹ קֶצֶת בְּשִׁבְתָּ שֶׁהוּא יוֹם שְׁנֵי דְשָׁבוּעוֹת שְׁיֵאמַר תּוֹרָה, אֵךְ הִשִּׁיב שְׁבוּדָאֵי לֹא יֵאמַר תּוֹרָה בְּשׁוּם אֶפֶן. בְּמוֹצָאֵי-שִׁבְתָּ אָמַר דְּבָרֵי צְחוּת: 'אֵין אַתֶּם חוֹטְאִים כָּל-כֵּן', כַּמְבָאָר בְּסִפּוּרֵי הַשִּׁיחוֹת.⁴

מקורות והערות

ח. בתאריך כ"ה בתשרי שנת תק"ע. ז. חיי מוהר"ן סימן ק"צ. י. לקמן אות נ"ח. כ. עפ"י לשון הכתוב בישיבה פרק ג"ה פסוק ז': "כי גבהו שמים מארץ כן גבהו דרכי מורכבים ומחשבותי ממחשבותיכם". ל. חיי מוהר"ן פרק "נסיעתו וישיבתו באומן". מ. חיי מוהר"ן סימן ר"ב: "...אתם אינכם כל כך חוטאים שאמר לכם תורה... כי יש כמה תורות שנעשים

ביום ראשון אסרו-חג דשבועות נכנס לבית רבי יוסף שמואל ששכר לו הדירה אצלו, ואני שכרתי הדירה אצלו, ועד אותו היום הייתי אצלו באומאן. באותו היום אסרו-חג הנ"ל נסעתי לביתי, ולא נתעכבתי הרבה וחרזתי ובאתי לאומאן, כי רבי נפתלי שלח אלי אגרת בפקדתי שאבוא לשם. ובאתי בסמוך לשם, ונתעכבתי עד אחר שבת-נחמו.

וקדם שבת-נחמו יצא מבית רבי יוסף שמואל הנ"ל ונכנס לבית אחר (הינו לבית הלוקטשור), ששם נסתלק בשלום. ובכל זה יש הרבה מעשיות לספר, אך בכתב אי אפשר לציר כל מה שמתנוצץ בדעתי נפלאות השם בכל ענין וענין. ובתחלה בעת שישב עדין בבית ר' נחמן נתן בא איש מבית הלוקטשור שישב שם בסוף ובקש אותו הרבה שיכנס לשם לדור, ולא אסתייע מלתאי לכנס תכף לשם. ואז אמר שגם זה יהיה מעשה, שיספרו אחר-כך איך שישב בבית הנ"ל ובא פתאם איש אחד שלא הכיר אותו כלל וכו' ובקש אותו שיכנס לביתו וכו'.

נא

בשבת-נחמו נתקבצו אצלו כמה ארחים על שבת הנ"ל, ונכנס מחדרו להבית שאכלו שם, וקדש על היין בחלישות פח, כי פבר היה חלוש מאד, כי היה סמוך להסתלקותו, וישב על השלחן אחר שקדש קדם שנטל ידיו לסעודה, והתחיל לדבר עם העולם². ענה ואמר: על-מה באו העולם לכאן, הלא עתה איני יודע כלל; כשאני אומר תורה - בודאי כדאי לבוא, אבל עתה באמת איני יודע כלל, כי אני עכשו איש פשוט לגמרי שקורין 'פראסטיק'³, ואיני יודע כלל, ועל-מה ולמה באו העולם.

מקורות והערות

על ידי חמאים דיקא כגון פרשת העגל וכיוצא וכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה "אלמלא לא חטאו ישראל לא היה להם רק הספר תורה וספר יהושע. כי שארי נביאים וכתובים לא נעשו רק על ידי שחטאו ישראל והוצרכו להוכיחם וכו'".
 ג. לא סיעו לו מן השמים. ס. אל השולחן. ע. הכוונה לציבור הנוכחים שם. פ. הכינוי לאדם בוד וגם. כמו שכתב בליקוטי מוהר"ן תנינא סימן ע"ח: "איש פשוט ממש (שקורין פראסטיק) שמתנהג עצמו בדרכי הפשיטות וכו'".

והאריך קצת בשיחה זאת, שהוא עתה פראסטיק גמור ואינו יודע כלל באמת, ואמר שהוא מחיה את עצמו עתה רק בהדרגה שהלך לארץ-ישראל, והאריך בשיחה זו קצת גם-כן; עד שמתוך השיחה הקדושה הזאת שספר שאינו יודע כלל, ושהוא פראסטיק גמור, ושהוא מחיה את עצמו רק בהנסיעה שנסע לארץ-ישראל, מתוך דברים אלו נכנס בדברים עד שגלה לנו תורה נפלאה, איך דיקא על-ידי הדרגה של נסיעת ארץ-ישראל מחיה את עצמו הצדיק בעת פשיטותו וכו' כנדפס כבר. אף אי אפשר לבאר בכתב כל הענין, איך נתגלה ונמשכה התורה הזאת יש מאין באמת, כי מתחלה לא היה יודע כלל באמת, כי בכל עת שאמר שאינו יודע - לא היה יודע כלל באמת, כאשר פעם אחד נשבע על-זה בשבת-קדש, ואמר בזה הלשון: "דא שווער איך ביי שבת" על ענין זה שאינו יודע כלל; ובאמת אמר על עצמו שהאינו יודע שלו הוא חדוש נפלא וכו'; ועתה ספר הרבה איך שאינו יודע עתה כלל, ובתוך זה נכנס לשיחה נפלאה, עד שעל-ידי-זה בעצמו גלה תורה נפלאה על-זה בעצמו, שמחיה את עצמו בעת פשיטותו בהדרגה שנסע לארץ-ישראל.

ואחר-כך בא לשמחה גדולה וצוה לנגן הרבה, וזמרנו לפניו 'אזמר בשבחין', והכל קדם נטילת ידים לסעודה, מה שבכל עת שהיה מזמר הזמר הנ"ל היה תמיד אחר נטילת ידים, אחר ברפת המוציא, כי בין קדוש לנטילת ידים לא שמענו מעולם שום שיחה או תורה ממנו, ועכשיו שח כל השיחה והתורה הנ"ל וגם צוה לנגן אזמר בשבחין הכל קדם נטילת ידים. ואחר-כך נטל ידיו וישב על-השלחן בשמחה גדולה, וצוה לנגן הרבה, ואמר דברים נפלאים על-השלחן, ואמר: מה יש לנו להתבייש, "וואס האבן מיר זיך צו שעמען", בשבילנו נברא העולם; ואמר אז הדברי צחות: (מי שאינו יכול פא - זי איני יכול פאזיא וכו'").

מקורות והערות

צ. ליקומי מוהר"ן תנינא סימן ע"ח. ק. אני נשבע בשבת - כלומר נשבע בקדושת השבת על ענין זה שאמר שאינו יודע כלל. עיין עוד בענין זה בשיחות הר"ן סימן ג'. ר. פיוט אותו שרים בסעודת ליל שבת - מיוחס להאר"י הקדוש ששמו נרמו בראשי התיבות של קטעי הפיוט. ש. עיין חיי מוהר"ן סימן רט"ו.

וגם בהתורה הנ"ל נכלל מה שנכנס לבית הלוקטשר בסמוך, ששם אמר התורה הזאת, והזכיר בו מענין ארץ-ישראל: "שם יאמרו העובדי-כוכבים: לסטים אתם, שפכשתם וכו'"; וגם עכשו נמצא שישראל באים לפעמים במקומות שהיו רחוקים מאד מאד מקדשת ישראל וכו'". כי זה הבעל-הבית של הבית שעמד בו אז היה רשע מפרסם, וישב אז בפטרבורג, אף בני-ביתו הכניסו אותו לשם.

ובכל זה היו נפלאות תמים דעים, שאי אפשר לבאר בכתב כלל כל מה שעבר בכל זה, אף רשמתי קצת ראשי פרקים לזכרון למען לא ישכח ממני ומיוצאי-חלצי ומאנשי-שלומנו ששמעו מפי מעט מספורים אלו, למען יזכירו עצמן על-ידי-זה את כל אשר שמעו מפי בענינים אלו, אף מי שלא שמע מפי כל זה יהיה כל זה אצלו כדברי הספר החתום.²

אחר שבת-נחמו נסעתי לביתי. ביום שלישי דסליחות באתי לאומאן על ראש-השנה, וישבתי שם עד שנסתלק בשלום, וזכיתי לעמד בשעת הסתלקותו הקדוש והנורא. וכבר מבאר מעט מענין הסתלקותו במקום אחר.³

נב

בראש-השנה האחרון שהיה באומאן שחל ביום שבת-קדש אז, נחלש מאד באותו יום, דהינו ביום שבת-קדש, ראשון דראש-השנה, והתחיל לצאת דרך פיו דם הרבה מאד על-ידי ההוסט, והוא היה מתירא תמיד כשיצא ממנו דם על-ידי ההוסט, בפרט עתה שיצאו ממנו דמים הרבה

מקורות והערות

ת. מדרש תנחומא בראשית א' - הובא בפרוש רש"י בספר בראשית פרק א' פסוק א'. א. תמים דעים - כינוי להקב"ה, איוב פרק ל"ז פסוק ט"ז: "התדע על מפלשי עב מפלאות תמים דעים". ב. ביטוי לחוסר יכולת להבין. ישעיה פרק כ"ט פסוק י"א: "ותהי לכם חזות הכל כדברי הספר החתום אשר יתנו אתו אל יודע הספר לאמר קרא נא זה ואמר לא אוכל כי חתום הוא" - שאי אפשר לדעת מה כתוב בו כי הוא סגור וחתום. ג. בחלק ראשון סימנים נ"מ - ס"ו. ד. שנת תקע"א.

בלי שעור, והיה חלש מאד. ודרך היתה תמיד לומר תורה ביום ראשון דראש-השנה לעת ערב, בין השמשות של יום שני, וכבר נתאספו כל העולם לבית הגדול שהיה מוכן שיאמר בו תורה, והיה שם דחק גדול מאד מרובי העם, וכלם היו עמדים ומצפים שיכנס לומר תורה. והיו עיניהם פלות עד הערב, ועדין לא נכנס מעצם חלישותו שהיה כבד עד שכמעט שנגרע.

בתוך שהיינו עמדים שם ומצפים אף-על-פי-כן אולי יבוא, וגם אני הייתי בתוך הקבוצה שם, שלח לקרא אותי לבוא אצלו, ונכנסתי אליו, והתחיל לקבל לפני מה לעשות. והוא ז"ל היה יושב וסוף של נחשת עם דם הרבה עמד על ירכו, והוא ישב אצלו על מטתו, וכמעט שהיה הסף מלא דם, והתחיל לדבר עמי מה לעשות בענין אמירת התורה. ובתחלה השבתי לו: מה לעשות, מאחר שאי אפשר, אף הוא ז"ל השיב שיש רחמנות על העולם שבאו ביסורים וטרחות וכו' כאלה, וגם כל ימי הקיץ שעבר היה מצפה על ראש-השנה הזה שיאמר תורה בראש-השנה באומאן; והבנתי שכספוי מאד שאף-על-פי-כן יאמר תורה.

והתחלתי לדבר עמו, ואמרתי לו: הלא כשבאתם מלמברג הייתם גם-כן חלויש מאד מאד, ולא היה שום דרך הטבע שתאמרו תורה - ואף-על-פי-כן היה השם יתברך בעזרכם ואמרתם תורה הרבה. כדברים האלה דברתי עמו עוד, עד שהשיב לי: אם-כן אמסר נפשי; כאמר: כפי דבריך - אני מוכן לומר תורה, ואני מוסר נפשי על-זה, כי באמת היתה מסירת נפש עצום אז שיאמר תורה בחלישות כזה, שהיה כמעט שיגוע בכל עת.

אף צנה עלי להעמיד הכסא שיאמר עליו תורה, להעמידה סמוך לפתח, כדי שאם יבוא לידי סכנה על-ידי אמירת התורה, ויהיה נחלש מאד -

מקורות והערות

ה. כלי קיבול לנוולים. והזכיר דווקא כלי זה כי הוא קשור לדם - ראה ספר שמות (פרק י"ב פסוק כ"ב) "מן הדם אשר בסף" ובפירוש רש"י שם. וי. כספו - תשוקתו.

שנוכל להוציאו מהרה משם, כי העולם היה הרבה מאד מאד, והיה שם דחק גדול מאד בלי שעור. ואמרתי לו שקשה לשנות להעמיד הכסא במקום אחר מהמקום שהעמדה שם מקדם, מחמת גדל הדחק מהעולם שהם עמדים צפופים ודחוקים מאד. השיב: אם לא תעמיד הכסא סמוך לפתח - בודאי לא אכנס לומר תורה. ותכף נכנסתי לשם ועשיתי שם רעש גדול, והכרתי את העולם להתפזר, עד שנשאנו את הכסא ממקום שהיתה עמדת שם תחלה אל-המקום אשר צוה עלי, דהינו סמוך לפתח.

ואחר-כך הודיעו לו, ונכנס הוא ז"ל וישב על-הכסא, ואנחנו עמדנו אצלו. והבית היה מלא אנשים הרבה מאד, והיה שם דחק גדול שהיה קשה מאד לסבל, כמעט שעמד אחד על-חברו, והיה שם רעש גדול מגדל הדחק שהיה מן הנמנע לסבל. וקצתם לא יכלו לסבל, והכרחו לצאת, שלא ישארו חלשות; ורבים ככלם סבלו הדחק הגדול בלי שעור.

והוא ז"ל בעצם חלישותו ישב על-הכסא בין רבוי עם כזה, וישב קצת כדרכו, ואחר-כך פתח פיו הקדוש והתחיל לומר תורה, אבל אמר בקול נמוך ממה שהיה רגיל לומר תמיד. ולא היה שום דרך הטבע שיגמור תורה ארכה כזאת בחלישות כזה; אף בעל הרחמים אשר מחשבות לבו לדור ודור חמל עלינו ועל כלל ישראל לדורות, ועמד בעזרו עד שגמר התורה בנס נפלא. אף סיום התורה, איך היא מרמזת בפסוק "תקעו" שהתחיל בו - לא סיים אז, עד אחר יום-הכפורים, שאז סיים הפסוק על-פי התורה הזאת לפני. והתורה שאמר אז היא התורה "תקעו - תוכחה" בלקויטי תנינא בסימן ח', עין שם. ואחר-כך צוה לנגן נגון כדרכו תמיד, ואחר-כך הלך משם לחדרו.

וכל הלילה אחר-כך, הוא ליל שני דראש-השנה, היה חלוש ומסכן מאד מאד. והלכו לקרות את הדוקטור, ולא אסתיע מלתא שיבוא. ואמר שהוא טובה גדולה שלא בא הדוקטור, ואמר" שכל מי שרוצה לחוס על חייו

- לא יניח שיבוא דוקטור אליו; ואף-על-פי שיכול להיות שהוא בעצמו יצוה לקרא דוקטור, אף-על-פי-כן לא יניחו שיבוא דוקטור אליו. ואני לא הייתי אז אצלו כשאמר דבורים אלו, ואף-על-פי-כן לא הייתי מסכים אחר-כך בשום אופן שיקראו דוקטור אליו; אף נמנו ורבו עלי, וקראו דוקטור על-פירחי בערב סכות. וקרוב הדבר שהדוקטור קרב הסתלקותו.¹

נג

ביום שני דראש-השנה לא נכנס להתפלל עם העולם יחד כדרך תמיד בראש-השנה, וכן באותו ראש-השנה ביום ראשון התפלל עמנו יחד ואכל עמנו על שלחן אחד בבית שבחרו לזה, אף ביום שני דראש-השנה לא נכנס אפלו להתפלל עמנו, רק התפלל בחדרו שהיה סמוך לשם, ומכל-שכן שלא אכל עמנו יחד.

ועצם חלישותו בכל אלו הימים אי אפשר לבאר, ואף-על-פי-כן דבר עם העולם, ודבר עם כל-אחד ואחד מה שהיה צריך, וכלם קבלו רשות ממנו אחר ראש-השנה, ודבר עם כל אחד הרבה כדרך תמיד, עד שלא עלה על-דעתם שישתלק בסמוך, כי אם היה עולה על-דעתם זאת - לא היו נסעים ממנו, ואפלו בנותיו וחתנו שיחיו כלם נסעו משם אחר ראש-השנה, כי לא עלה על-דעתם שיגיע הסתלקותו כל-כך מהרה; אף-על-פי שבאמת אם היינו משימים לב קצת היינו ראים בעינינו שהוא סמוך מאד להסתלקותו ושהוא חי בנס בכל רגע ורגע, והוא ז"ל בעצמו העיר לבבנו פעמים אין מספר והודיע לנו בכמה לשונות שסמוך מאד שיגיע², אף בעונותינו הרבים לא שמנו לבנו לזה, והיה נדמה בעינינו

מקורות והערות

ח. עיין בשיחות הר"ן סימן נ. ז. ראה גם חיי מוהר"ן סימן רכ"ב ולקמן אות נ"ו. י. הכונה לברכת הפרידה שהחסידים מקבלים מהרבי לאחר שהייתם במחיצתו לפני יציאתם לביתם והוא עפ"י מה שנאמר במסכת כלה רבתי פרק ח' א': "לא יפטר אדם לא מאצל חברו ולא מאצל רבו, אלא עד שיטול הימנו רשות". כ. אפשר לומר אולי שמוהרנ"ת משתמש בביטוי גייעה ולא מיתה עפ"י מה שנאמר ביעקב אבינו (בראשית פרק מ"ט פסוק ל"ג): "ויכל יעקב לצוות את בניו ויאסף רגליו אל המטה ויגוע ויאסף אל עמו". ופירש רש"י: "ויגוע ויאסף" - ומיתה לא נאמרה בו, ואמרו רבותינו ז"ל (מסכת תענית דף ה') - יעקב אבינו לא מת.

שאי אפשר שהשם יתברך יעשה זאת, לקח מהעולם אור צח וכו' וכו' כזה בימים האלה, ועל-ידי-זה אבדנו מה שאבדנו, מה שהיינו יכולים לשמע ממנו עוד. אך ברוך השם אשר חמל עלינו בחסדו, וזכינו מקדם לשמע ממנו הרבה שיש בו די להחיות כל העולם לדורי דורות.

והנה היה רחוק מאד לכתב התורה הזאת, מחמת שאמרה בקול נמוך, והיה אז רעש גדול ובלבול בשעת אמירת התורה מה שלא היה כן בשום תורה שאמר בחייו. אך אף-על-פי-כן השם יתברך ברחמיו חזק את-לבבי לשום לב היטב לדבריו, וחזרתי התורה עם החברים שתפסו קצת, ובפרט עם ר"ד שהיה תפסן נפלא, וסדרנו בינינו רב התורה, וכתבתי מה שזכרנו, והבאתי לפניו אחר ראש-השנה, ותקן מה שחסרנו בה וגם חזר עמנו מה שלא זכרנו כלל, עד שגמרתי אותה קדם יום-הכפורים. והיה רצוני להראות אותה לפניו עוד הפעם קדם יום הכפורים, ולא אסתייע מלתא. גם נכספתי מאד לדבר עמו פנים אל-פנים על אדותי, ולא יכלתי להעז פני לדבר עמו מחמת גדל חלישותו ושאר מניעות.

נד

בערב יום-הכפורים נכנסנו אליו, וברך אתנו כל-אחד ואחד פדרכו תמיד, אבל היה אז מאים קצת, ונפל אימה ובושה גדולה לכל מי שנכנס אליו להתברך. ואי אפשר לציר נוראות הדרת קדשת פניו המאירים אז בערב יום הכפורים פשנכנסנו אליו להתברך, אשרינו שזכינו אז לקבל ברכתו, היא הברכה שקבלנו ממנו קדם הסתלקותו.

אחר-כך ביום-הכפורים לא נכנס להתפלל עמנו יחד פדרכו תמיד, רק התפלל בחדרו, כמו ביום שני דראש-השנה פנ"ל.

קדם נעילה לא ידענו מי יתפלל נעילה, ואמרנו לשאל אותו ז"ל בעצמו. ונתעוררתי בעצמי לילך אליו לשאלו כדי לזכות לקבל פניו הנוראות אז, ואמר רבי נפתלי שגם הוא רוצה לילך בשביל פונה זו. והלכנו שנינו יחד, ובאנו אליו, ונכנסנו לחדרו באימה וביראה; כי תמיד בכל עת שרצינו לכנס אליו נפל עלינו יראה ובושה, ומחמת זה היה תמיד קשה עלינו מאד תחלת הכניסה לחדרו, ובכפרט בעת הזאת, ביום-הכפורים סמוך לנעילה, סמוך להסתלקותו. כשנכנסנו לחדרו ועמדנו על-הפתח בבהלה ובאימה, שאל בקצור על מה באנו; ענינו ואמרנו ביראה: מי יתפלל נעילה? ותכף הטח בידו עלינו, כאמר: לכו, לכו, אין לי עתה עסק בזה, עשו לכם מה שתרצו.

אחר-כך במוצאי יום-הכפורים נכנסנו אליו עם העולם, והיה חלוש מאד, ולא הראה פנים שוחקות.

נה

ביום שאחר יום-הכפורים, הוא יום שלישי בשבת, בבקר נכנסו אליו העולם, והיה בדיחא דעתה², ודבר עם העולם בפנים שוחקות. ואני עדין לא התפללתי אז, ואחר שגמרתי תפלת שחרית נכנסתי גם-כן אליו, והוא היה עדין מדבר עם העולם בפנים שוחקות, ואנשי טפליק עמדו אז לפניו, וחזק אותם הרבה, וכן דבר עם כלנו באהבה ובשמחה. ואחר-כך יצאתי מחדר שהיה יושב שם לחדר השני, ועמדתי שם עם אחיו רבי יחיאל ז"ל ועם עוד אנשי-שלומו.

ואני הייתי מצפה מאד להראות עוד הפעם את הקונטרסים שכתבתי מהתורה שאמר אז, באותו ראש-השנה, אף היה לי בושה, ולא יכולתי להעז פני נגדו להטריחו בזה. ובקשתי מאחיו רבי יחיאל הנ"ל שיחזק

מקורות והערות

מ. דעתו בדוחה - שמה. מלשון הגמרא במסכת שבת דף ע"ז עמוד ב'.

אותי בזה, וחיזק אותי הרבה עד שנתגברתי ונכנסתי אצלו ז"ל, וצוה לסגור הדלת, ועמדתי לפניו אני לבדי והוא ישב על פסא באמצע הבית. והראיתי לו הקונטרסים הנ"ל, וראה אותם היטב, ותקן לי כל מה שטעיתי או חסרתי שם, גם היה אז כמה ענינים שלא זכרתיים ולא כתבתיים כלל, כמו ענין ראש-השנה, וענין הראה המבאר בהתורה הנ"ל שלא היה נכתב אז עדין כלל, כי נשפח ממני הענין; והוא חזר עמי כל זה וסדר לי הכל כתקונו בפנים יפות, בפנים מסבירות, באהבה, בשמחה, בהתקרבות גדול.

ואחר-כך, אחר שגמר לחזר עמי כל התורה הנ"ל, ענה ואמר: ועתה - המקרא; הינו שעדין לא פרש לנו פרוש הפסוק "תקעו" על-פי התורה הנ"ל, כי בשעת אמירת התורה התחיל מהפסוק "תקעו", אף כשגמר התורה לא סים לפרש המקרא הזה על-פי התורה הנ"ל, ועתה אחר יום-הכפורים זכיתי שהוא בעצמו התעורר לפרש לי הפסוק הזה כנ"ל. ותכף אמר לי תורה נוראה, ופרש לי כל הפסוק על-פי התורה הנ"ל; וזה היה הסיום מאמירת תורתו בחייו, כי אחר-כך לא אמר עוד שום תורה. מה אשיב לה' וכו' שזכיתי לשמע מפיו הקדוש תורה בעת ההיא.

וקרב אותי אז בהתקרבות גדול, ודבר הרבה מנפלאות תורתו ומסדר הבנין הנורא של תורתו, איך היא מקשרת ונבנית ומסדרת בסדר נפלא. ותפס אז את הפסוק "וירא מנחה כי טוב וכו'" המובא בהתורה הנ"ל, ופרש שם: "מנוחה זו נבואה וכו'", ואמר אז: פאן חוטפין זה הענין ומתחילין לקשר הבנין מכאן, מענין נבואה וכו'; וזה אי אפשר לבאר כי אם לבקי היטב בדרך תורתו הקדושה. ואחר-כך יצאתי מלפניו והלכתי תכף לכתב כל זה באר היטב; והוא ז"ל ישב עדין בחדר הנ"ל ודבר עם הרבה אנשים, והכל בשמחה, בפנים שוחקות.

מקורות והערות

ג. ליקוטי מוהר"ן תנינא סימן ח' אות י"ב. ס. תהלים פרק קמ"ז פסוק י"ב: "מה אשיב לה' כל תגמולוהי עלי".
 ע. בראשית פרק מ"ט פסוק ט"ו.

ואז באותו היום שהוא אחר יום-הכפורים, היה צריך לצאת מדירה זאת להדירה שישב בה קדם ראש-השנה. כי באומאן ישב בקיץ זה בכמה דירות: בתחלה נכנס בבית ר' נחמן נתן, מן ד' איר עד אחר שבועות; ואחר שבועות יצא משם וישב בבית רבי יוסף שמואל; משם יצא ונכנס לבית אחר סמוך לשבת-נחמו; ובכל זה יש הרבה לספר, ואין כאן מקומו. ואחר-כך קדם ראש-השנה יצא מזה הבית לבית ר' נחמן נתן לפי שעה, להיות שם מראש-השנה עד אחר יום-הכפורים, מחמת ששם הוטב בעיניו להתפלל ולומר תורה בראש-השנה, ולא יצא משם עד יום הנ"ל שהוא יום אחר יום-הכפורים. ונשתהה שם עד אחר חצות, ואחר-כך יצא משם ונכנס לבית הנ"ל שישב שם קדם ראש-השנה, ושם נסתלק.

כשחזר ונכנס לבית הנ"ל והתחלנו לסדר להעמיד לו כלי הבית כראוי, ורצינו להעמיד לו מטתו, ובכל מקום שרצינו להעמיד לו - לא הוטב בעיניו; עד שמצאתי מקום, לקח הקאמאדעי מהמקום שעמדה שם ולהעמיד שם המטה, וזה המקום הוטב בעיניו, והעמדנו שם מטתו. ואחר-כך נסתלק על אותה המטה במקום זה, והבנתי פונתו למפרע, שבשביל זה היה מדקדק כל-כך על מקום עמידת מטתו, כי נקדת המקום שנסתלק שם היה מוכן ומזומן משנים קדמוניות מכבר לזה, כאשר הבנו מדבריו הקדושים שאמר ביום שקדם הסתלקותו וכו' כמבאר במקום אחר.

ותכף כשנכנס בבית זה לא הראה עוד פנים שוחקות. ואז חזרתי והראיתי לו מה שפכתתי מהתורה הזאת ששמעתי מפיו הקדוש בזה היום, והביט בה, ושאלתי אותו עוד מה שנסתפקתי שם, והשיב לי ובאר לי היטב, אבל הכל בחלישת כח. ובכל אלו הימים היה חלוש מאד, ואני הייתי טרוד אז בכתיבת התורה, כי מחמת שתקן לי הרבה וכו' הכרחתי לחזור

ולהעתיקה ולסדרה מחדש, ומחמת זה לא הייתי רגיל להיות לפניו כל-כך מיום שלישי הנ"ל עד יום חמישי, והוא ז"ל שאל עלי בכל עת היכן אני. גם היה סברא אצלי לסע לביתי על ספות, כי לא רצינו להעלות על דעתנו שישתלק אז אף-על-פי שראינו חלישותו הגדולה וכנ"ל; אבל רחמי יתברך לא כלים וחשב מחשבות לבל ידח ממנו נדח, וחמל עלי ועל כל התלויים בזה, וסבב סבות ברחמי למעני ועכב אותי שם, עד שזכיתי להיות אצל הסתלקותו הנורא.

נו

וביום חמישי שהוא יום לפני ערב ספות, נכנסתי אליו סמוך למנחה, ועמד לפניו רבי נפתלי חברי ושאר אנשים. והוא היה חלוש ביותר, וחליו התגברה מאד, ואמר לי רבי נפתלי שפבר הלך לקרא הדוקטור; וקצפתי עליו מאד על-זה, כי דעתי לא היתה מרצה לזה בשום אופן, לקרא הדוקטור אליו, ובענין זה יש הרבה לספר. אף לסוף התגברו ונמנו ורבו עלי וקראו דוקטור אליו; ולא הועיל כלום, וקרוב הדבר שקרב הסתלקותו.

ומן אותה השעה והלאה לא זזנו ממנו. ובאותו הלילה, הוא ליל ששי ערב ספות, לנתי אצלו. ובאותו הלילה סדר צואה לפני: לתן שלש מאות אדמים לכתו חיה תחיה, ולאשתו הכתבה וכו'; ואמר וכו'. ואמר לי: יש עוד מה לומר. השכתי לו: גם זה אין אתם צריכים לומר, כי אתם בעצמכם תשיאו את בתכם (כי לא רציתי לשמע ולהכניס בלבי כלל מה שהוא מדבר מהסתלקותו). ענה ואמר: אצל השם יתברך הכל אפשר (כי כן היתה דרכו בקדש, שלא היה מתעקש על שום דבר עם שום אדם), ואמר: אלו השלש שנים חייתי בגנס (הינו השלש שנים מיום שהגיע לו החולאת הזאת של ההוסט עד עתה, שהם במשך שלש שנים).

ואחר-כך אמר לי: גם לכם היה ראוי לומר איזה דבר, אבל אתם אנשים קטנים מאוד. עניתי ואמרתי לו: אם-כן - בודאי הרחמנות גדול עלינו, ובודאי אתם צריכים לחיות עוד (כי לא הייתי רוצה להפצירו שייגיד לי איזה דבר צואה, רק שיחיה עוד, כי זה היה כל מגמתנו פנ"ל). השיב: אצל השם יתברך הכל אפשר (כאמר: אני יודע שקרוב ההסתלקות, רק בודאי מהשם יתברך אין שום דבר נמנע).

כל זה היה בליל השיף ליום ששי ערב ספוח. וכל אותה הלילה היה רעש גדול, כי בכל פעם התגברה עליו חלשתו יותר, ויצא ממנו דם על-ידי ההוסט הרבה מאוד מיום שני דראש-השנה עד הנה אשר לא יאמן כי יספר. וקרוב לאור היום קראו הדוקטור שלא ברצוני; והוא ז"ל בדרךיו הנפלאים מסר עצמו אז לרצון העולם, שהם יעשו עמו פרצונם בענין הדוקטור, כך הבנתי מדעתו הקדושה, ואני קראתי תגר על שהם קוראים הדוקטור, אבל לא שמעו לי. ובענין זה של הדוקטור אין פאן מקום להאריך.

נ

ביום ששי בבקר אמר לנו שנמצא בשבילו איזה פסא טובה לפי חלשתו, שיוכל לסמך עליו היטב. והשם יתברך עזרנו, ומצאנו פסא שהוטבה בעיניו, ותכף הבאנו לו הפסא וישב עליו. בבקר ביום ששי הנ"ל ראינו נפלאות, שבעצם חלישותו אז בלי שעור ישב על-הפסא מעת-לעת וחצי רצופים, דהינו מיום ששי בבקר עד מוצאי-שבת שהוא יום ראשון דספוח; כי לא נכנס לספה כלל, כי היה אז מסכן מאוד. ובעת שישב על-הפסא הניחו לו טלית ותפלין ביום ששי הנ"ל בבקר, ובהיותו מעטף בטלית ותפלין התחיל לגוע ונתן הקאות, וצוה עלי לאחזו בראשו וכמעט שנגוע אז; אף בחסדי השם חזר בו חיותו, והתפלל בטלית ותפלין, וישב אחר-כך על-הפסא מעת-לעת וחצי רצופים, עד מוצאי-שבת פנ"ל.

וְכַל אוֹתוֹ הַיּוֹם שִׁשִּׁי עָרַב שַׁבַּת וְסָפוֹת עֲמַדְנוּ לְפָנָיו, וְהוּא הָיָה חָלוּשׁ מְאֹד, וְהַחֲיוֹת הוֹלְךָ וְנֹפֵסֶק. עָנִיתִי וְאָמַרְתִּי לוֹ בְּכַנְיָעוֹת רֹאשׁ וְלֵב נִשְׁפָּר: רַבִּי, תוֹשִׁיעוּ לָכֶם בְּעֲצָמְכֶם. הַשֵּׁיב: אֵין לִי חֶשֶׁק לָזֶה. עָנִיתִי וְאָמַרְתִּי: יִהְיֶה לָכֶם רַחֲמָנוֹת עַל זִרְעֶכֶם וְעַל אַנְשֵׁיכֶם. וְהָטָה בְיָדוֹ וְאָמַר בְּלִשׁוֹן אֲשַׁכְנֶז: אָט, אָט. וְכַךְ אָמַרְתִּי לוֹ בְּלִשׁוֹן אֲשַׁכְנֶז: רַבִּי, הָעֲלֵפֵט אֵיךְ אֵלֶיךָ. הַשֵּׁיב: אֵיךְ הָאֵב עָפִיס קִיִּין חֶשֶׁק נִיט. אָמַרְתִּי לוֹ: הָאֵט רַחֲמָנוֹת אֵיבְעַר אֵייעָרַע קִינְדָּעַר אֹון אֵיבְעַר אֵייעָרַע לֵיט. וְהָטָה בְיָדוֹ וְאָמַר: אָט, אָט, כְּאָמַר: אָנִי רַחוּק מְזֶה עֵתָה הַרְבֵּה, וְאֵינִי שֹׁמֵעַ זֹאת כָּלֵל עֵתָה. וְעוֹד דְּבַרְנוּ עִמוֹ דְּבוּרִים הַרְבֵּה בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם.

וְכַל אוֹתוֹ הַיּוֹם וְלִילָה שְׁלֹאֲחֶרְיוֹ, הוּא לֵיל שַׁבַּת, וַיּוֹם רֹאשׁוֹן דְּסָפוֹת - יֵשֵׁב עַל-הַכֶּסֶּא, וְלִפְעָמִים הָטָה עֲצָמוֹ עַל-הַשְּׁלֶחָן שְׁאֲצַל הַכֶּסֶּא, וְהִנִּיחַ רֹאשׁוֹ עַל יָדוֹ וְשָׁכַב מְעֻט, אֶפְשָׁר הָיָה יֹשֵׁן אִזְ אִיזָה שְׁנַת עֲרָאֵי כָּל שְׁהוּא. וְאַנְחָנוּ עֲמַדְנוּ לְפָנָיו בְּכָל-עֵת, וְהֵינּוּ מַחְלִיפִים מִשְׁמַרְתָּנוּ, לִפְעָמִים עֲמַדוּ אֵלֵינוּ הָאֲנָשִׁים וְאֵלֵינוּ הַיּוֹם יֹשְׁנִים - וְאַחֲרֵיכֶם לְהַפְּךָ, כִּי לֹא זִנְנוּ מִמֶּנּוּ מִן לֵיל שִׁשִּׁי הַנִּי"ל.

בְּבִקְרַת בְּיוֹם שַׁבַּת רֹאשׁוֹן דְּסָפוֹת הִלְבִּישׁוּ אוֹתוֹ הַטְּלִית, וְהוּא עוֹדְנוּ יוֹשֵׁב עַל-כֶּסֶּאוֹ, וְהִתְפַּלֵּל שֵׁם כָּל הַתְּפִלָּה בְּשִׁלְמוֹת, וַיֵּשֶׁב בְּכַנְיָעוֹת שַׁבַּת כְּרָאוּי. וְאַחֲרַי גָּמַר הַתְּפִלָּה נִכְנָסוּ הַרְבֵּה אַנְשֵׁי הָעִיר אֲצִלוּ לְקַבֵּל פָּנָיו בְּרַגְלָה, וְהִסְבִּיר לָהֶם פָּנִים, וְלֹא דִבֶּר רַק מְעַט דְּמְעַט הַמְּכַרְחַח בְּיוֹתֵר, כִּי בְּכָל אוֹתָן הַיָּמִים הָיָה נִזְהָר מִלְּדַבֵּר, וְגַם הַדּוֹקְטוֹר הִזְהִירוּ מְאֹד שְׁלֹא לְדַבֵּר, מִחֲמַת שְׁחִיּוֹתוֹ הָיָה בְּצַמְצוּם גְּדוֹל.

נח

בְּמוֹצָאֵי-שַׁבַּת לֵיל שְׁנֵי דְסָפוֹת צָנָה לְהוֹלִיךָ אוֹתוֹ מִהַכֶּסֶּא, וְהַשְׁכִּיבוּהוּ

על-מטתו, והיה אז עיף ויגע מאד מאד; ואמר שהוא יגע כל-כף מחמת שישב כל-כף על-הכסא.

אחר-כך ענה ואמר בקול קצת: האתה זוכר המעשה שספרתי? ותכף עמדתי מרעיד, ושאלתי אותו באימה: איזה מעשה? (כי הלא באמת שמעתי ממנו כמה וכמה מעשיות נוראות מאד). ענה ואמר: המעשה שספרתי לך בכניסתי לפה. ותכף נבהלתי מאד, כי זכרתי היטב המעשה שמדברת מענין הבעל-שם-טוב ז"ל שבא למקום אחד שהיו שם נשמות גדולות הרבה מאד שהיה מכרח לתקנם, וראה שאי אפשר לתקנם כי אם כשיסתלק על-ידי-זה, כנרשם זאת המעשה במקום אחר; ועמדתי מרעיד ומשתומם. ענה ואמר בזה הלשון: מע האט שוין לאנג ארויס גיקוקט אויף מיר, מע זאל מיך דער טאפן אהער; וואס זאל איך אייך זאגן, אלפים, רבבות, רבבות, רבבות - ומשך מאד תבת 'רבבות' בכל פעם, כלומר שיש כאן באומאן סביבו רבבות רבבות הרבה של נשמות שעומדים עתה סביבו שיתקנם, שבשביל זה יש לו כל הענווים והיסורים הקשים והמרים האלו. ואחר-כך הסב פניו קצת אל-הקיר, ופרש ידיו קצת, כאמר: הריני מוסר נפשי, והריני מוכן ומזמן לקבל הכל בשבילו יתברך.

וכל זה אי אפשר לצייר בכתב כלל; כי בענין תקוני הנשמות שמענו מפיו כמה שיחות ותורות נוראות שרמז לנו בהם שהוא עוסק בזה הרבה מאד, כמו התורה "ויאמר בעז אל-רות" מענין בעל-השדה, והבנו מדבריו שכל היסורים והמחלקת שעליו הוא מחמת שעוסק בזה הרבה, וכל ענין נסיעתו לאומאן להסתלק שם הכל בשביל זה, כנרשם מעט מזה בשיחותיו הקדושות במקום אחר.

ר. חיי מוהר"ן סימן ק"צ. ש. זה זמן רב שהסתכלו עלי לתפסני לכאן. שוב ענה ואמר: מה אומר לכם אלפים וכו'. ראה גם בחיי מוהר"ן סימן קצ"א. ת. ליקוטי מוהר"ן סימן ס"ה אות א': "דע כי יש שדה ושם גדלים אילנות ועשבים יפים... והם בחינת נשמות קדושות הגדלים שם... והם כולם מבקשים ומצפים על בעל השדה... ויש אחד שאינו יכול לגמור הענין כי אם עם מיתתו". א. חיי מוהר"ן סימן ק"צ, קצ"א, ר"ז ועוד.

נט

אחר-כך, בליל השיף ליום שלישי, הוא רביעי דספות, הוא יום האחרון של ימי חייו הקדושים, ואז עד אחר חצות לילה עמדו לפניו חברי רבי נפתלי ורבי שמעון; כי היינו מחליפין משמרותינו, ובעת ששמענו שיחה הנ"ל לא היה אז רבי נפתלי אצלו, כי היה ישן אז, ואחר-כך בלילה ישנתי אני, והוא עמד אצלו ז"ל עם רבי שמעון. ואז בלילה חזר ודבר מענין הנשמות הנ"ל, מה שצריך לתקן פאן הרבה הרבה נשמות מאד, ואמר: כמה משפטים יש פאן, כמה קדושים היו פאן וכו'. ענה רבי נפתלי ואמר לו: הלא אמרתם בהתורה "ויאמר בעז אל-רות" הנ"ל שהצדיק הגדול המפלג במעלה מאד יכול לגמר הענין בחייו; עין שם. ענה הוא ז"ל ואמר: לא אמרתי לכם פי-אם איזה בחינה מזה, כי ההכרח לילה ולהסתלק בשביל זה.

ואחר-כך הזכיר עצמו ולקח המפתח של הקאמדי ונתן להם, וצוה עליהם שתכף שיסתלק, בעודו יהיה מנח על-הארץ - יקחו כל הכתבים שנמצאים שם בהקאמדי וישרפו כלם; והזהירם לקיים דבריו. והם לקחו המפתח ועמדו בכהלה רועדים וזוחלים ומצטערים הרבה כשמעם כל זה, והיו מתלחשים יחד על שהוא כבר מכין עצמו כל-כך להסתלק. ענה ואמר: מה אתם מתלחשים, אתם רשאים לדבר מהסתלקותי בפני, כי אין אני מתפחד מזה כלל.

ואחר-כך אמר להם: אפשר אתם מדברים על אדויתכם - מה יש לכם לדאג כשאני הולך לפניכם; ומה אלו הנשמות שלא הפירו אותי כלל הם מצפים על תקונים שלי, מכל-שפן אתם; אלו האנשים שמתו מקדם - עמהם יש איזה גיעה וכו', אבל אתם - מה יש לכם לדאג, מאחר שאני הולך לפניכם אין לכם להתירא כלל. ועוד שמעו ממנו דבורים נוראים

כאלה מענין הנשמות ומענין הסתלקותו. וכל זה היה בלילה, ואני הייתי ישן אז כנ"ל.

אחר-כך הקיצותי כמו שעה אחר חצות-לילה, ובאתי ועמדתי גם-כן לפניו, ורבי נפתלי ורבי שמעון עודם עמדים לפניו. והוא ישב אז על-הכסא הנ"ל, כי מן מוצאי-שבת הנ"ל, אחר שישב מעת-לעת וחצי רצופים על-הכסא כנ"ל, אחר-כך היתה דרכו לישב על-הכסא בסרוגין, ולפעמים שכב איזה שעות על-המטה, ואחר-כך צוה להוליכו להושיבו על-הכסא לישב שם איזה שעות, ואחר-כך חזר וצוה להוליכו אל-המטה, ואחר-כך חזר על-כסאו וכו'; וכן היה מתנהג בכל אלו הימים, מן מוצאי-שבת עד הסוף. ובעת שאני שמעתי ממנו שיחה הנ"ל מענין המעשה וכו' - היה בהיותו שכב על-מטתו, ובלילה, שהם שמעו שיחה הנ"ל - היה יושב על-כסאו, וכשהקיצותי ובאתי לפניו היה עדין יושב על-כסאו, ורבי נפתלי ורבי שמעון עמדו לפניו עדין.

וספר לי רבי נפתלי בלחישת קצת מאשר נעשה באותו העת, ושכבר מסר להם המפתח וצוה לשרף הכתבים וכו'. ועמדתי מרעיד ומשתומם, אף-על-פי-כן נתחזקתי ואמרתי בלבי שכך דרכו, שהוא מכין עצמו להסתלק, אבל אף-על-פי-כן לא יעשה השם יתברך זאת, ובדאי יחיה; כי לא היינו יכולים להעלות על-דעתנו שהשם יתברך יקח מהעולם אור האורות וכו' כזה, אחרי שעדין לא זכו להנות מאורו הנפלא והנורא אשר כלם צריכים אליו לקבל ממנו וכו'. ובעונותינו הרבים על-ידי מחשבות אלו אבדנו מה שאבדנו, כי אם היינו מאמינים לו בפשיטות שישתלק, כאשר אמר לנו בפרוש וברמז פעמים אין מספר - בדאי היינו יכולים לשמע ממנו דברים נוראים עוד אז (כי רצונו היה שיהיה אתערוהא דלתא, שאנחנו נעורר אותו שיאמר לנו איזה דברים אז, אבל אנחנו לא שמנו לב לזה, והיינו מצפים רק שישוב לאיתנו; ולחשב שיצוה לנו מה לעשות אחרי הסתלקותו - לא רצינו לחשב כלל, ועל-ידי-זה לא הפצרנו אותו על-זה כלל, והוא לא אמר מעצמו בלי שום אתערוהא דלתא).

ועמדתי לפניו יחד עם רבי נפתלי ורבי שמעון, והוא ישב על-כסאו והסתכל בנו, ולא דבר מאומה.

אחר-כך אמרתי לרבי נפתלי בלחישא: לך ושכב לישון, כי עדין לא ישנת כלל; ולא אבה לילך ממנו, מחמת שנפשו היתה מרה לו מאלו הדבורים ששמע ממנו מהסתלקותו, והיה חפץ לעמד לפניו עוד מעצם האהבה והתשוקה להנות מזיו צחצחותי קדשת פניו המאירות. אף אחר-כך באיזה שעה קלה גברה עליו השנה והלך לישון, וכן רבי שמעון שכב עצמו לישון על הקרקע באותו החדר עצמו שרבנו ז"ל ישב שם, וכן המשרת, ואשתו - כלם היו ישנים, ולא נשאר לפניו לשמרו ולשרתו כי אם אני לבדי.

ס

ועמדתי לפניו באותו הלילה האחרונה של ימי חייו כמה שעות רצופים אני לבדי, מן אחר חצות-לילה עד אור היום; אבל לא זכיתי לשמע ממנו שום שיחה, והכל מחמת שלא רציתי להעלות על-דעתי שישתלק, ולא רציתי לשאל אותו כלל מה נעשה ומה נפעל וכיוצא בזה. ואני מבין עתה למפרע שהוא ז"ל היה חפץ ומשתוקק מאד שנשאל אותו ונפציר אותו על-זה, שיסדר לנו איזה דברים, אז היה אמר לנו, אף בעונותינו הרבים מרובי תשוקתנו אליו עד שלא יכלנו להעלות על-דעתנו הסתלקותו, על-ידי-זה לא הפצרנו אותו על-זה פנ"ל.

ועמדתי לבדי לפניו אז באותה הלילה, והוא הסתכל וחזה בי בעיניו הנוראים הרבה. וכל הסתכלות שלו שהסתכל בי היה כמו דבורים ממש, ואני מבין עתה כמה התחזקות וכמה ענינים מהסתכלותו בי אז,

מקורות והערות

ד. ישעיהו פרק נ"ח פסוק י"א: "ונחך ה' תמיד והשביע בצחצחות נפשך..." ומפרש הוהר (פרשת תולדות דף קמ"א עמוד א) והשביע בצחצחות נפשך - רא אספקלריא דנהרא - אור המאיר.

ובכל-עת שעובר עלי חס ושלום מה שעובר בכלל ובפרט, והשם יתברך
 בנפלאותיו מצילני מכלם - אני מבין שהכל היה מרמז בהסתכלותו, כי
 בהסתכלותו היה כמדבר עמי: על מי אתה נשאר עם כל האצרות
 הגנוזים אצלך, ומה יהיה נעשה עמך, כי רבים יעמדו עליך, ומה יעשה
 חלוש כמודך וכו' וכו'; כאלה וכאלה, ויתר מזה מה שאיני יודע בעצמי
 - הכל היה מרמז בהסתכלותו שהסתכל בי הרבה הרבה בכונה באותה
 הלילה. וכל הסתכלות והסתכלות שהסתכל בי אז היה שוהה בו איזה
 שעה רצופה.

סא

אחר-כך צוה עלי להוליך אותו מהכפסא למטתו. ולקחתי אותו והולכתי
 אותו, והוא ז"ל היה ראשו ורבו נסמך עלי, ורגליו היו מעט נגעים
 בארץ, והיה נשא עלי, עד-שהביאתיו למטתו שלא היתה רחוקה
 מהכפסא. וכשהביאתיו אל-המטה אחזתי אותו והגבתיו, והנחתי אותו
 על-המטה; ענה ואמר: לאט, לאט (בלשון אשכנז: פאנואלע,
 פאנואלע). וכך עשיתי, והנחתי על-מטתו בלאט בנחת, והיה תמה
 בעיני על שהצריך אותי להזהיר על-זה. ענה ואמר: אני כבד עתה,
 על-כן הזהרתיך על-זה (כי האדם קרוב למיתתו הוא כבד, מחמת
 שהחיות מתחיל להסתלק ממנו)^ה; ובכל זה רמז לי שהוא קרוב מאד
 להסתלקותו, ואני לא שמעתי כל זה כלל פנ"ל. ושכב על-המטה, ואז
 הסתכל בי הרבה מאד פנ"ל, ואני זכיתי לשרתו אז לבדי ולהושיט לו
 מה שהיה צריך.

מקורות והערות

ה. חז"ל דורשים על הסתלקותו של יעקב במדרש (בראשית רבה פרשה צ"ו וקהלת רבה פרשה ט'). על הפסוק (בקהלת פרק
 ט' פסוק י"א): "כי לא לקלים המרוץ - זה יעקב, אחמול ויצא יעקב מכאר שבע, וכד מטא שעתיה (כשהגיעה שעתו להסתלק)
 מה הוא אומר: וישאו בני ישראל את יעקב אביו בנופן. ולא לגיבורים המלחמה - זה יעקב, אחמול ויגש יעקב ויגל את
 האבן, אמר רבי יוחנן כזה שהוא מעביר את הפקק מעל גבי הצלוחית, וכד מטא שעתיה מה הוא אומר: וישאו בני
 ישראל את יעקב אביו בנופן". ובארו המפרשים שלא היה בו כח לישא את עצמו כאדם הורז והבריא... אלא היה גופו
 כבד עליו עד שהצריכו לשאת אותו.

אחר-כך עניתי ואמרתי לו: רבי, קחו איזה דבר להשיב נפשכם. השיב: מה תתן לי? אמרתי: מעט תה. ענה ואמר: עם חלמון ביצה; כי אז היו נתנים לו לפעמים תה מבשל עם חלמון ביצה שעשין להקל ההוסט. וכן עשיתי, ובשלתי תה עם החלמון והספר ונתתי לו. וצוה לתן לו מעט מים, ונטל ידיו, ולקח תה, ואמר שהיא חמה עדין; כי אז היה נזהר שלא לשות משיקה חם, שלא יעורר הדם של ההוסט, כי איזה ימים קדם הסתלקותו פסק ממנו יציאת הדם על-ידי ההוסט. ולקחתי תה והורקתי מפלי אל-פלי לקררה קצת כנהוג, ואחר-כך נתתי לו, ואמר שעדין היא חמה; ולקחתי וקררתי אותה עוד, ואמר שעדין היא חמה; וכן היה כמו שלש וארבע פעמים. אחר-כך, אחר שקררתי אותה כראוי כרצונו, לקחה וברך ושתה.

סב

אחר-כך עמדתי לפניו עוד עד שהאיר היום, ונתוסף בי שמחה וחיות קצת על שזכיתי לשמשו כל-כך; כי לאו כל יומא זכיתי לשמשו, כי רצונו היה שהמשרת שלו ישמשו, רק לעתים רחוקים זכיתי לשרתו מעט, ועתה זכיתי לשרתו כמה שעות רצופים בעת כזאת, על-כן הייתי שמח קצת. אבל לא ידעתי כי באותו היום לקח ה' את-אדננו, אדרבא, נדמה לי אז שיחיה עוד.

וכשהאיר היום התחילו לקום ולקיץ משנתם המשרת וכיוצא שהיו רגילים לעמד לפניו, ועמדו לפניו, אז הלכתי אל-המקנה להכין עצמי לתפלה; וזה היה יום שלישי, רביעי דסכות. ובחזירתי מהמקנה באתי לחדרו ומצאתיו יושב על-מטתו, יושב ולא שכב, ומעטף בטליתו ומתפלל. ואחר-כך לקח האתרוג והלולב ומיניו ואחזם בידו מעטף בטליתו ויושב על-מטתו, וסדור של האר"י ז"ל היה מנח על ברכיו הקדושים, וגמר את-ההלל עם הארבעה מינים, ואמר הושענות בקול רם קצת, שהיו נשמעים דבוריו לכל העומדים בבית. אשרי העינים שזכו

לראות אותו אז ולשמע קולו, בעת שאחז הארבעה מינים ואמר ה'ל והושענות ביום האחרון של ימי חייו הקדושים. וגם אנחנו גמרנו התפלה בצבור בחדר השני בסמוך לחדרו, שהיינו מתפללין שם בצבור תמיד, וגם באותו היום התפללו כל הקהל שם כדת.

אחר התפלה נודמן שהצרכתי לעבור דרך חדרו בשבילי, והסתפל בי. אחר-כך דברתי עם אחיו רבי יחיאל ז"ל, ואמרתי לו: עתה נפלתי בדעתי, ויכול לעלות על-דעתי שישתלק, ואני צריך שאתם תחזקו אותי בזה. וחזק אותי, ונתחזקתי בדעתי לבל אעלה על-דעתי שישתלק; כי היה אצלנו אסור להעלות מחשבה זאת על-לבנו.

אחר-כך יצאתי משם והלכתי אל האכסניא שלי שאכלתי שם, ולא היה הבעל-הבית בביתו, והמתנתי הרבה עליו, ובתוך-כך שכבתי לישון קצת קדם האכילה, כי הייתי יגע מאד ולא יכלתי לישון, וגם עסקתי בכתיבת התורה, שהייתי צריך לתקן אז איזה דבר. אחר-כך בא הבעל-הבית ואכלתי עמו, ורציתי לשכב עצמי לישון שם, מחמת שלא ישנתי מחצי הלילה עד-הנה; והיה צר לי מאד, כי מי יודע מה נעשה שם עם רבנו ז"ל, אבל אף-על-פי-כן אמרתי בלבי: הלא אי אפשר בלא שנה, ואם לא אישן עתה - אהיה מכרח לישון אחר-כך, ומי יודע מה יהיה נעשה אז; והיה רצוני לישון שם. אף "רבות מחשבות בלב-איש ועצת ה' היא תקום", וחמל עלי השם יתברך ברחמיו הנוראים ונתן בלבי ונתישבתי: האמת שאי אפשר בלי שנה - אבל אלף לבית רבנו לישון שם, כי מי יודע מה נעשה שם; וכן הוה.

ובאתי לביתו ונכנסתי לחדרו, והנה שם קול רעש גדול מאד, ומצאתיו יושב על-כסאו - אבל נשמתו וחיותו הולך ופוסק, ואי אפשר לו לישוב עוד על-כסאו, וכמעט שיגוע, ואנשים עמדים עליו ושופכים עליו מיני

בשמים יקרים להחיותו בנהוג. ואז באותו היום סבב השם יתברך שבא לשם איש אחד מאנשי-שלומנו מטיראוויצע, והוא עמד עליו אז ועסק עמו יותר משאר אנשים (וגם בזה יש מעשה, שרפנו ז"ל הבטיחו כבר בחייו על-זה). ובכאי לשם ומצאתי כל זה נבהלתי מראות, ואמרתי שיקחו אותו מיד וישפיכוהו על-מטתו; והטה בידו הוא ז"ל בעצמו, ולא הסכים לזה.

סג

אחר-כך בפעם קלה ראיתי שחיותו מועט מאד ואי אפשר לו לשבת על-הכפא כלל, חזרתי וצויתי לשאת אותו על-מטתו; ואז שתק, ולא אמר לא הן ולא לאו. ולקח אותו האיש מטיראוויצע על זרועו ונשא אותו ז"ל עד מטתו, והשפיכ אותו על-מטתו.

ובהיותו משפיכ אותו תפסתי אני את ידו הקדושה בידי כדרך הנהוג בנותני שלום זה לזה, וחבבתי את ידו כדרך התקשרות. ושכב על-מטתו, והיה מלבש בבגדיו, במלבוש נאה של משי, וצוה לרבי שמעון שילבישו יפה, דהינו שצוה לסגר הבתי-ידים (שקורין 'ארבל') בהקרסים; ועשה כן. והיה קצת מהבית-יד של הכתנת שלו יוצא לחוץ מהבית-יד של בגדו יותר מהראוי, וצוה עליו ברמיזה לתחבו יפה לתוף בית-יד של הבגד. וצוה לרחץ יפה את זקנו הקדוש שהיה עליו קצת דם של ההוסט; ורחצו יפה. ושכב על-מטתו בחרות גדול, ולקח איזה עגול של שעוה וכיוצא וגלגלו בין אצבעותיו וחשב מחשבותיו הנוראות, כדרך הנהוג בגדולים, שכשחושבין באיזה ענין הם מגלגלין בין אצבעותיהן שעוה וכיוצא, והוא ז"ל היה רגיל בזה קצת בסוף ימיו. ואפלו באותו היום האחרון, בפעם האחרונה, הייתה מחשבתו הנוראה עסוקה במה שהיתה עסוקה, ובדידו הקדושים גלגל איזה דבר בחרות נפלא ובצחות וזכות

נָאָה וְנוֹרָאָה אֲשֶׁר לֹא נִרְאָה כְּמוֹהוּ. וְנִתְּנוּ לוֹ מְעַט רֶטֶב לְאָכֹל, וְנִטְלָה יָדָיו וּבִרְךְוּ וְאָכְלוּ; וְאַחֲרֵי־כֵן בְּאִיזָה שְׁעָה נִתְּנוּ לוֹ עוֹד הַפַּעַם רֶטֶב, וְלֹא הָיָה יָכוֹל לְאָכֹל עוֹד. וְנִמְשָׁךְ הַדְּבָר מֵעַתָּה שֶׁשָּׂכַב עַל־מִטָּתוֹ עַד שֶׁנִּגְוַע בְּעַרְףָּה שֶׁלֹּשׁ שָׁעוֹת וַיּוֹתֵר קָצֵת.

סד

וּבְעוֹדוֹ שָׁכַב עַל־מִטָּתוֹ נִעְשָׂה קוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל בְּעִיר שְׂרָפָה בְּרַחוּב הַסְּמוּךְ לְבֵיתוֹ. וְהָיָה אִזּוֹ רֹיח־סַעְרָה גָּדוֹל וְנוֹרָא מְאֹד אֲשֶׁר אֵין שְׂכִיחַ דְּגִמְתּוֹ, מִמַּשׁ הָיָה מְפָרֵק הָרִים וּמְשַׁבֵּר סְלָעִים^מ, וְהִסְפִּיחַ שְׁעָשׂוֹ אֶצֶל בֵּיתוֹ נִפְלָה מִגְדָּל הַרוּחַ, וְאִזּוֹ בְּתִקְףָהּ הִתְגַּבְּרוּת הַרוּחַ שֶׁהָיָה הוֹלֵךְ וְסוֹעֵר הַיָּתֵה הַשְּׂרָפָה הַזֵּה^ל. וּבְרַחוּ רַב הָעוֹלָם אֶל הַשְּׂרָפָה, וְלֹא יָכַלְתִּי לְשִׂית עֲצוֹת בְּנִפְשֵׁי מֵה לַעֲשׂוֹת, וְאִמְרַתִּי בְּלִבִּי שֶׁאֵינִי בּוֹדָאִי לֹא אֶפְרָד מִמֶּנּוּ, יֵהִיָּה אִיךָ שְׂיִהְיָה; אִךְ לַעֲת עֵתָה רַצְתִּי גַם־כֵּן לְמָקוֹם הַשְּׂרָפָה לְרִאוֹת מֵה נִעְשָׂה שָׁם, כִּי הִבְנִיתִי שֶׁבְשָׁעָה קָלָה זֹאת לֹא יִסְתַּלֵּק. וּבְעוֹדֵי רֶךְ לְשֵׁם חֲמַל הַשֵּׁם יִתְבַּרְךְ עַל־עַמּוֹ, וְתִשְׁקַע הָאֵשׁ בְּנִס נִפְלָא בְּתִקְףָהּ רֹיח־סַעְרָה כְּזֶה, וּפְגַעוּ בִּי אַנְשִׁים בְּהִיּוֹתִי רֶךְ לְמָקוֹם הַשְּׂרָפָה וְהוֹדִיעוּ לִי שֶׁבְרוּךְ הַשֵּׁם שֶׁקָּעָה הָאֵשׁ בְּמָקוֹמָהּ.

וְחִזְרַתִּי אֵלָיו, וְעִמְדָנוּ עָלָיו אֶצֶל מִטָּתוֹ הַקְּדוּשָׁה, וְהִבִּית מְלֵא אַנְשִׁים רַבִּים מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁבָּאוּ לְכַבּוֹדוֹ, וּכְשָׂרָאוּ שֶׁקְרוּב אֶל־הַסּוּף הִתְחִילוּ לֹמַר עָלָיו 'מַעֲבֵר יִבְק', הַפְּסוּקִים שֶׁאֹמְרִים עַל הַצְּדִיקִים. וְאַחֲרֵי־כֵן נִדְּמָה שֶׁנִּגְוַע, וְהִתְחִלְתִּי לְבַכּוֹת וּלְצַעֵק מְאֹד: רַבִּי, רַבִּי, עַל־מִי עֲזַבְתֶּם אוֹתָנוּ; וְשָׁמַע קוֹלֵנוּ וְנִתְעוֹרֵר, וְהִחְזִיר רִאשׁוֹ וּפָנָיו הַנּוֹרָאִים אֵלֵינוּ, כְּאוֹמֵר: אֵינִי עוֹזֵב אֶתְכֶם חֵס וְשְׁלוֹם.

מקורות והערות

מ. עפ"י לשון הכתוב במלכים א' פרק י"ט פסוק י"א. י. יבך הוא סדר פסוקים (112 כמניין יבך) שיש לאמרם בשעת יציאת הנשמה והוא מהספר 'מעבר יבוק' שהוא ספר שבו מרוכזים המנהגים השייכים ליציאת הנפש שחובר על ידי ר' אהרן ברכיה במה"ר משה ממורדינא נפטר בכ"ה תמוז שנת ה'שצ"ט.

ואחר-כך לא נתמהמה הרבה, ויגוע ויאסף אל-עמיו בקדשה ובטהרה גדולה, נקי וזך וצח, בלי שום בלבול כלל ובלי שום תנועה משנה, בישוב הדעת נפלא ונורא. וכל העמדים שם, רב אנשי החבורא-קדושה וכל גדולי השמשים העוסקים בזה, כלם אמרו שפבר ראו כמה שמתו בנקיות ובדעת, אבל הסתלקות כזה - לא ראו מעולם. וכל זה היה לפי דעתנו, אבל בעצם הסתלקותו - אין לנו פה לדבר, כי לית מחשבה תפיסא בזה כלל, ומי שיבין מעט מגדלתו על-ידי ספריו הקדושים והשיחות והספורים ששמענו ממנו וכו' וכו', יבין שאי אפשר לדבר כלל מהסתלקות פלא וחדוש נורא כזה אשר לא היה כמוהו ולא יהיה כמוהו כאשר אמר בפרוש, כנרשם במקום אחר^ב. מה נאמר ומה נדבר, מה אשר לא ישיב לה' שזכיתי להיות בשעת יציאת נשמתו הקדושה; אילו לא אתינא לעלמא אלא בשביל דא - די^ג.

סה

ותכף נעשה בודאי קול רעש גדול, וצעקנו 'אנא בכח'^ד, ובודאי נעשה בכיה גדולה ועצומה מאד. ושום אשה לא היתה בבית מעת שנסתלק בשלום עד יום המחרת שהוציאו אותו מביתו לקבורה, וגם זה אינו שכיח אצל שום אדם, ששום אשה לא תבכה עליו; כי בנוחיו לא היו אצלו אז, ואשתו לא מלאה לבה לכנס לחדרו לבכות עליו, כי היתה אשתו השניה שלא היה לה שום התחברות עמו ז"ל, רק היתה בוכה בחדרה.

מקורות והערות

ב. מה שקרוי היום חברא קדישא - שהיתה בכל קהילה ונקראת: גחש"א ראשי תיבות - ג'מילות ח'סד ש'ל א'מת. ל. לית מחשבה תפיסא - אין המחשבה משיגה. אי אפשר לחשוב ולהעריך כלל, כי אין הדבר בגדר המחשבה שלנו מוקצר דעתנו. הקדמת תיקוני זהר דף י"ז עמוד א' (פתח אליהו). מ. ראה חיי מוהר"ן סוף סימן רמ"ג, ובסימן רמ"ו: אמר שאם לא היה גשמויות ועביות של מעשי העולם של עכשיו מעלימין ומסתירין אותו כל כך היו הכל רואין הפלגת נוראות שלו שהוא חדוש נפלא, נורא ונשגב. ועיין עוד בחיי מוהר"ן סימנים רנ"ו, רכ"ב, רע"ט. נ. אם לא באתי לעולם הזה רק כדי לראות את המעמד הזה דיי. ס. תפילה המיוחסת לרבי נחוניא בן הקנה שנוהגים לאמרה בעת הפטירה.

ומיד שיצאה נשמתו בקדשה והתחילו לפשט ממנו בגדיו, בתוך רעש הבכיה נזדרזו רבי שמעון מיד ולקח המפתח ופתח הקאמדע^פ, והוציא משם כל הפתכים שלא נמסרו לנו בחייו, והיו כמה ספרים וקונטרסים מפזרים, ולקחם כלם והלך לחדר אחר שהיה שם תנור כדי לשרפם, כאשר צוה עליו פנ"ל; והלכתי גם-כן עמו במר נפש בבכיה, כדי לזכות לשאב על-כל-פנים מהעשן הקדוש של תורתו הנוראה שלא זכו הדור להנות מהם. אוי לנו מה שאבדנו בעונותינו הרבים.

ואחר שהשליכם אל-התנור חזרתי ובאתי אליו ז"ל לחדרו, ומצאתיו כבר מנח על-הארץ, כי בתוך שהייתי שם בחדר האחר, בתוך-כף הניחוהו על-הארץ. ומצאתיו פניו מגלה, והיה כמו מחיף קצת^פ, ונוראות זכות קלסתר פניו הנוראות אז היו ממש כמו תאר פניו בחייו, בעת שהלך בביתו אנה ואנה וחשב מה שחשב, שהיה מנח עליו כל מיני חן אמת שבכל העולמות - אותו החן הנורא והיפי הנפלא היו עליו אז, בעת שראיתו מנח על-הארץ. ואי אפשר לצייר זאת כלל כי אם למי שזכה לראותו בחייו בעת הנ"ל, כשהלך בביתו אחת הנה ואחת הנה.

סו

ונסתלק בשלום ביום שלישי, רביעי דסכות, ח"י תשרי תקע"א לפ"ט-קטן^פ, אחר חצות היום איזה שעות. ואני לא רציתי לזרז שיוציאו אותו לקבורה מיד, כי היה צר לי מאד פרידתו, וגם פי מבאר בשלחן-ערוך שעל אביו ורבו אין הזריז משבח^פ. ונתגלגל הדבר עד שחשף היום,

מקורות והערות

ע. שידה עם מגירות. פ. כעין זה נאמר בזהר (אדרא זוטא פרשת האינו דף רצ"ו עמוד ב') על הסתלקותו של רבי שמעון בר יוחאי: "חמינא לבוצינא קדישא קדש הקדשים, דאסתלק מן עלמא, אתעמף, שכיב על ימינה, ואנפוי חייבין" - ראינו את הנר הקדוש קדש הקדשים שנסתלק מן העולם שהיה מעומף במליתו, שוכב על צד ימינו ופניו היו שוחקות. ואמרו חז"ל (מסכת כתובות דף ק"ג עמוד ב') "מת מתוך השחוק - סימן יפה לו וכו'". צ. פרט קטן הוא מספר השנים ללא התייחסות לאלף בו הם נמצאים ופרט גדול הוא ה' אלפים תקע"א. ק. שולחן ערוך יורה דעה הלכות אבלות סימן שנ"ו סעיף ב', בבאור הש"ך (שפתי כהן) סעיף קטן ב'.

ואמרו כלם שאין להוציא אדם גדול בחשכת לילה, ונתעפב עד למחרתו ביום רביעי.

למחרתו צוה שילכו כלם למקוה לטבל. ואחר גמר התפלה התעסקו בו, והיה נקי וזך מאד, בלא שום ריח פגום כלל, אדרבא, השם יתברך סבב שהיו ריחות טובות מאד נודפות ממנו. וכל בני החבורה שאלו אותנו איך להתנהג עמו, ואמרו שפאשר נצוה - כן יעשו. ואמרתי שיעשו עמו רק כמו שעושין עם שאר בני ישראל; כי הבנתי שפך רצונו. גם שאלו אם רצונו לעסק עמו אנהנו בעצמנו דוקא. ואמרתי שבני החבורה העוסקים בזה תמיד יעסקו עמו; כי ידעתי בנפשי שלפי גדלתו - אין נמצא אדם בעולם שיהיה ראוי לעסק עמו, אף במקום גדלתו שם אנו מוצאין ענותנותו, ורצונו ז"ל שכל אחד יעשה מה שראוי לו, ובעת הזאת מגיע העסק של קבורתו הקדושה לבני החבורה העוסקים בזה תמיד, ויהיה להם גם-כן זכיה לנצח.

וקדם שהתחילו להתעסק בו, בהיותו שוכב עדין על-הארץ, נזדרזתי ולא התפללתי כי אם עד אחר תפלת שחרית, ולא אמרתי הלל ולא ברכתי עדין על האתרוג, והלכתי לחדרו וישבתי אצלו על הארץ, ודברתי באזנו מה שהייתי נכסף לדבר לפניו באלו העתים בחייו ולא אסתיע מלתא, ואמרתי: אדבר עתה לפניו. ואחר-כך בכיתי עליו הרבה בהיותי יושב אצלו על-הארץ, ובתוך-כך נתקבצו שאר אנשים ועמדו עליו וככו עמי. ולא היה שום אדם בעולם שפכה עליו על-הארץ כי אם אני לבדי, כי עיני עוללה לנפשי מכל בנות עירי, כי כבר העיד עלי הוא בעצמו ז"ל שאני יודע ממנו יותר מכלם, כנרשם במקום אחר.

 מקורות והערות

ר. וכעין זה נאמר בחר (אדרא וזשא פרשת האינו דף רצ"ו עמוד ב') בהסתלקותו של רבי שמעון בר יוחאי "וכל ביתא הוה סליק ריחין" - וכל הבית העלה ריח טוב מבשמי הגן עדן שהביאו נשמות הצדיקים מן עדן שבאו לקבל את פני רבי שמעון. ש. עפ"י לשון הכתוב במגילת איכה פרק ג' פסוק נ"א: "עיני עוללה לנפשי מכל בנות עירי" ופירש רש"י שם "מכל בנות עירי" - משפחתי יש לה לבכות מכל משפחות העיר שהיתה נבחרת לקדושה ולעבודת הקב"ה מכל ישראל, ובהשאלה אמר זאת מוהרנ"ת על עצמו שבגלל קרבתו היתרה לרבינו יש לו לבכות יותר מכולם. ת. הקדמת חיי מוהר"ן:

אחר-כך התחילו להתעסק עמו, ובעת שטהרו אותו לא רציתי להסתפל בו, והחזרתי פני, כי אין רואין את-רבו כשהוא רוחץ". ואחר-כך כשהתחילו להלבישו עמדתי אצלו; אמת מה נהדר היה כשהיה מלבש בטלית והרדיד שקורין 'סופע', אשרי עין ראתה אותו. והיה שכב על-השליחן מעטף בהטלית והנ"ל באימה וביראה גדולה, כמוכן לילך ולעלות למקום שיעלה. אשרי לו, אשרי הגוף שלא נהנה מהעולם הזה כחוט השערה; אשרי העינים שלא היו להם שום הסתכלות בזה העולם, כי כל העולם כלו לא היה עולה אצלו כהרף עין; אשרי האזנים שלא שמעו שום קול של זה העולם; וכן שאר כל האברים והחושים, כמוכן כל זה בהמעשה של השבעה בעטלירס שספר, עין שם היטב והבן, כי לא קדמו אדם מעולם לספר שבחים כאלה על שום צדיק, ומן הסתם כשהוא ידע לספר כל-זאת - היה אחז בכל-זה. ואם תשים לבך להסתפל שם היטב היטב בעין האמת, אז תבין מעט עצם גדלת קדשתי העולה על כל הקדשות, אשרי לו.

ואחר-כך הוציאו אותו מביתו, ואז תפסתי גם-כן בכנף בגדו עם הנשאים יחד, ונוציא אותו מביתו, והתנוצץ אז בדעתי מה שהתנוצץ גדלת הבורא יתברך כפי השעור שבלבי אז, שאי אפשר לספר אפלו לעצמו (פנרשם במקום אחר).¹ והניחוהו על-המטה, והמטה צויתי לעשות מכסאו שאמר עליה התורה באותו הראש-השנה באומאן, שהיתה פסא גבהה, וצויתי לסתרה, ועשו ממנה מטה ונשאו אותו עליה. ולוו אותו המון רב מישראל, אלפים אנשים, והיה שם דחק גדול מאד בלי שעור, כמעט שנשאוי המטה פרחו באויר; וגם אני נשאתי אותו קצת.

ונקבר בשלום ביום רביעי, חמישי דסכות, באומאן, העיר אשר בחר בה בחיים חיותו להקבר שם, כאשר נשמע מפיו הקדוש פעמים אין מספר

מקורות והערות

¹ ואמר בפה מלא שאין מי שיודע ממנו כי אם אנכי מעט ועוד כמה לשונות כאלה וכו". א. שולחן ערוך יורה דעה הלכות כבוד רבו סימן רמ"ב סעיף טו' "ולא יכנס עמו למרחץ וכו". ב. כדברי בעטליר העור ממעשה י"ג בספורי מעשיות. ג. ליקוטי מוהר"ן סימן ע"ב ושיחות הר"ן סימן א'.

שאמר לפני כמה אנשים שקהלת אומאן הוטבה בעיניו להקבר שם, מחמת שהיו שם קדושים הרבה וכו', כנרשם מעט מזה במקום אחר, ובשביל זה היה העקר שבא לאומאן חצי שנה קדם הסתלקותו. והשם יתברך עזרו, ורצון יראיו יעשה, ויבוא בשלום וינח על-משפכותיו בשלום, כי שם המקום המוכן לו מששת ימי בראשית לעסק שם בתקון העולם לדורות לכל מי שיבוא אליו לשם ויאמר העשרה קפיטל תהלים הידועים אצלנו (אשר נדפסו כבר כמה פעמים), כאשר הבטיח בחיים חיותו. אשרי הזוכה לזה.

סו

עתה נאה לי לספר כל מה שעבר עלי מיום שנסתלק בשלום.

והנה אחר הסתלקותו הכרחתי להתעכב באומאן כדי לסדר חלקת העזבון בין יורשיו. ותכף אחר הסתלקותו התחלתי לחשב מחשבות מה לעשות עתה, ושלח השם בלבי שצריכין להשתדל להדפיס שאר הקונטרסים מתורותיו שפתבתי אחר שנשלם ספר לקוטי מוהר"ן הראשון, שהם ספר לקוטי מוהר"ן תנינא. ותכף נזכרתי בדבורי רבנו ז"ל שבשנה אשתקד, בעת שעסקתי בכתיבת התורה "תקעו - אמונה", רמז לי בדבריו שיהיה נדפס גם התנינא, וכן עוד כמה רמזים מדבריו; ועל-ידי-זה נתחזקתי ביותר לעסק בזה.

גם נתחזקתי תכף שאנחנו צריכים להתקבץ יחד על ראש-השנה באומאן כמו בחיים חיותו, והיו לי על-זה כמה ראיות מבארות מדבוריו הקדושים. כי דרכו ז"ל היה נפלא ונורא מאד, בפרט בענין צואתו עלינו איך להתנהג אחר הסתלקותו, כי סמוך להסתלקותו ממש לא שמענו ממנו כ-אם דבורים מועטים, וקצת מהם נרשמו למעלה, ולא צוה לנו אז שום הנהגה איך להתנהג אחר הסתלקותו; אבל באמת אין שום דבר

בעולם שלא סדר לנו יפה ולא צנה לנו פראוי, כי באמת בכל הדבורים שדבר עמנו מקדם כל הימים שזכינו לעמד לפניו, בכלם למד אותנו איך להתנהג תמיד כל ימי חיינו, בחייו ולאחר הסתלקותו, ובפרט כל הדבורים והשיחות והתורות והמעשיות ששמענו ממנו מיום שבא מלמברג, שכלם היו צואות איך להתנהג תמיד, רק שבחייו היו כמה דבורים שלא הבנתי היטב עד היכן הם מגיעים. אבל דבריו הקדושים הם חיים וקיימים לעד, והם מים נכעים, "מים עמקים עצה בלב-איש", והם טמונים בלבי, ובכל פעם הם נכעים מים חיים ומלמדים אתנו ומזכירים אתנו איך להתנהג בכל הענינים, ואני מבין בכל פעם למפרע מדבריו הקדושים איך להתנהג. ובפרט שהרבה דברים שאמר בפרוש לפני כמה אנשים, רק לא שמו להם לב אז, רק אחר הסתלקותו הבינו וראו הכל שצוה לנו בפרוש על אלו הדברים. וכל זה אי אפשר לבאר היטב בכתב.

וכבר ספר לי מעשה מענין פזה, מצדיק גדול שהיה מדבר עם תלמידו כמה דברים שבשעה שספרם לא הבין כלל מה פון בהם, ואחר שנסתלק אותו הצדיק אז התחיל תלמידו להבין למפרע בכל פעם: זה פון רבי הצדיק; וכל מה שארע לו ועבר עליו - בכלם נזכר בדברי רבו, ומצא הכל למפרע בדברי רבו. וגם זאת המעשה שספר לי חזק אותי הרבה לשום לב לכל הדברים ששמעתי ממנו בחייו, ועל-ידי-זה עזרני השם יתברך ונתחזקתי בכל הדברים שהייתי צריך לעסק בהם.

סח

והנה אחר יום-טוב בא חתנו ז"ל מברסלב, והרב מפה, וישבנו פלנו וסדרנו חלקת העזבון פראוי כפי צואתו, וסלקנוה לאשתו הכתבה, הכל

מקורות והערות

1. משלי פרק כ' פסוק ה'. 2. ראה חיי מוהר"ן סימן תקמ"ד ועיין לוקוט' מוהר"ן סימן קפ"ו ובכוכבי אור "אנשי מוהר"ן" אות ג'. ח. שלמנו את חוב הכתובה כהלכה.

כְּאֲשֶׁר צִוָּה, וּבְנִינוּ בֵּית עַל-קִבְרוֹ בְּחֶסֶדוֹ הַגָּדוֹל. וְאַחֲר־כֵּן נִסְעָנוּ לְבֵיתנוּ, אֲנִי וְחֻבְרֵי רַבִּי נִפְתָּלִי, וְגַם הַתְּבָה עִם הַחֲפָצִים שֶׁל בֵּיתוֹ הַצְּדָקָת מֵרַת מְרִים זְכוּרָנָה לְבָרְכָה שֶׁהִיְתָה בְּאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל וְשֶׁל בֵּיתוֹ הַיְלָדָה חֲזִיה תַּחֲזִיה לְקַחְנוּ עִמָּנוּ לְנַעֲמִירוֹב, כִּי אוֹתִי מָנוּ לְאַפּוֹטְרוֹפּוֹס עַל נִכְסָיו.

וּמִדֵּי עֲבָרְנוּ לְבֵיתנוּ לְנַעֲמִירוֹב עֲבָרְנוּ דֶרֶךְ קַהֲלַת-קֹדֶשׁ דְּאֲשִׁיב, שֵׁישׁ שָׁם קְבוּץ מְאֻנְשֵׁי-שְׁלוֹמֵנוּ, וְדַבְּרָתִי עַל-לִבָּם שֶׁיִּתְנַדְּבוּ לְתַת לְכֶסֶף מוֹצָאָם עַל הוֹצָאוֹת הַדְּפֻסָּת הַסֵּפֶר לְקוּטֵי מוהר"ן תְּנִינָא; וְתַכְף קָבְלוּ עֲלֵיהֶם בְּאַהֲבָה וְהִשְׁמִיעוּ קוֹל עֲלֵה נְד"ב עַל סֵף מְסִים.

וְאַחֲר־כֵּן בָּאתִי לְבֵיתִי בְּלֵב נִשְׁבֵּר וְנִדְכָה,² כְּיִתּוֹם בְּאֵין אָב, כְּתוֹעָה וְאֵין לְבִקְשׁ. וְגַם סָבַב הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ שֶׁהִכְרַחֲתִי תַכְף לְנִהַג שְׁבָעַת יְמֵי אֲבִלוֹת, כִּי בְּסֻמוֹךְ קִדְּם בּוֹאִי לְבֵיתִי נִפְטַר אָחִי הַקָּטָן בְּבֵית אָבִי נִרוֹ יָאִיר, וְרָצוּ לְהַעֲלִים מִמֶּנִּי, אִךְ נִמְצָא אַחַד שֶׁהוֹדִיעַ לִי, וְהִכְרַחֲתִי לְנִהַג שְׁבָעָה. וְכֵן אֲשַׁתְּקַד בְּעַת שֶׁנִּסְתַּלַּק הַצַּדִּיק הַקָּדוֹשׁ הָרַב מִבְּאֶרְדֵּיטְשׁוֹב נִזְדַּמְּן לִי גַם-כֵּן כֵּן, שֶׁהִכְרַחֲתִי לְנִהַג שְׁבָעָה עַל-יְדֵי מַעֲשֵׂה כְּזָאת הַנִּל; וְגַם זֶה לְטוֹבָה, וּכְרוּךְ הַשֵּׁם אֲשֶׁר אֶת הַכֹּל עָשָׂה יָפֵה בְּעַתּוֹ, כִּי בְּוֹדָאֵי הִיָּה רְאוּי לְנִהַג שְׁבָעָה עַל צַדִּיקִים קְדוֹשִׁים כְּאַלְהָה. הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ יִנְחַמְנוּ מִהֲרָה עַל-יְדֵי מְשִׁיחַ צְדָקָנוּ, כִּי אֵין לָנוּ נַחֲמָה שְׁלֵמָה עַל שְׁבָרְנוּ עַד אֲשֶׁר יָבוֹא מִנְחָם צִיּוֹן וִירוּשָׁלַיִם בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, אָמֵן.

סט

וְהִנֵּה בְּתוֹךְ שְׁבָעָה בָּא אֵלַי רַב אַחַד תְּלַמִּידוֹ שֶׁל הַגָּאוֹן מְוִלִּיטְשִׁיסק, וּבְנוֹ שֶׁל הַגָּאוֹן הַנִּל, כְּדֵי לְפַקֵּחַ עַל מַעוֹת שֶׁל רַבִּי פִּינְחָס בֶּן הַגָּאוֹן הַנִּל שֶׁהָיָה חֲתָן רַבְּנוּ ז"ל שֶׁהָיָה אֶז בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עִם אֲשֶׁתּוֹ, הִיא בֵּית רַבְּנוּ

מקורות והערות

מ. עפ"י לשון הכתוב באיוב פרק כ"ח פסוק א': "כי יש לכם מוצא ומקום לזהב וזקן" וכאן בהשאלה מפרש מוהרנ"ת 'מוצא' מלשון הוצאות. י. כלומר שקבלו עליהם לנדוב. עפ"י לשון הפסוק "קול עלה נדב" (ויקרא פרק כ"ו פסוק ל"ו). כ. עפ"י לשון הכתוב בתהלים פרק נ"א פסוק י"ט. ל. עפ"י לשון הכתוב במגילת איכה פרק ה' פסוק ג'.

זכר צדיק לברכה הצדקת מרת מרים זכרונה לברכה. ורצו אלו הנ"ל שימסרו המעות לידם; אף אנחנו לא רצינו לתת להם דבר, כי אם היה בידם - היה קרוב להפסד^מ וכו', וברוך השם אצלנו עשו המעות פרותי ושלחנו להם בכבוד סף גדול בכל שנה, ונתפרנסו בכבוד וברוח גדול כל ימי חייהם עד שנפטרו בשלום, וגם אחר-כך נשאר סף רב וחלקנו בין ירשיהם.

ע

והנה אחר-כך, כל ימי החרף הזה, לא עלה על-דעתי לצאת מנעמירוב ולקבע דירתיה פה ברסלב. והיה נדמה שהיא מהנמנע לקרב עתה אנשים לדרכיו הקדושים וכו', רק בעצמי חשבתי מחשבות הרבה איה לחזק עצמי להתקרב להשם יתברך עתה גם עתה על-ידי התורות והשיחות והמעשיות והרמזים וכו' שקבלתי ממנו ז"ל, כי ידעתי והאמנתי שבהדבורים הרבים מאד שזכיתי לשמע ממנו בחיים חיותו, יש בהם די להחיות אותי תמיד, להורות לי הדרך גם עתה לאחר הסתלקותו עד עולם. וכל מה שעבר בדעתי אז אי אפשר לבאר; אבל זה לא עלה על-דעתי, לבקש לי מקום שאוכל לדבר שם מרבנו ז"ל, להודיע לבני האדם גבורתי^ו וכו' - זה לא עלה על מחשבותי כלל. ובנעמירוב לא היה אפשר לדבר ממנו ז"ל כי אם לפני מעט אנשי-שלומנו, אבל הרב היו מתנגדים וחולקים. אף מה-גדלו מעשי ה', מאד עמקו מחשבותיו, וכל מה שנעשה בעולם - הכל בשבילנו, פי "חייב כל אדם לומר: בשבילי נברא העולם"^ג, בפרט בשביל הצדיק האמת והנלוים אליו.

והנה התחלת התנוצצות הישועה שיתקיים השארת דעתו הקדושה לעולם ולא יכפה נרו לעולם ועד, היה על-ידי שחזק השם יתברך

מקורות והערות

מ. ביטוי תלמודי המורה על השקעה שתוצאותיה קרובים להפסד יותר מלרווח כרתניא בתוספתא (בבא מציעא) פרק ד' משנה ט"ו. נ. רווחים. ס. מלשון הכתוב בתהלים פרק קמ"ה פסוק י"ב. וראה בהקדמת הספר עלים לתרופה: "להודיע לבני האדם גבורותיו וכו' - להפיץ מעינותיו חוצה". ע. עפ"י לשון הכתוב בתהלים פרק צ"ב פסוק ו' פ. משניות סנהדרין פרק ד' משנה ה'. ועיין בליקוטי מוהר"ן סימן ה' אות א'.

את־דַעְתִּי לַעֲסֹק בְּהַדְפַּסַּת סֵפֶר הַתִּנְיָנָא^צ. וְהִנֵּה רַבּוּי הַמְּנִיעוֹת שֶׁהָיָה עַל־זֶה לֹא יִסְפִּיקוּ הַמּוֹן יְרִיעוֹת לְסַפֵּר, כִּי לֹא הָיָה בְּיָדִי אֲפִלּוּ פְרוּטָה אַחַת, וְרַב אַנְשֵׁי־שְׁלוֹמְנוּ הָיוּ עֲנִיִּים, וְהֵם מְפַזְרִים וּמְפַרְדִּים בְּכַמָּה עִירוֹת, וְלִנְסֵעַ אֲלֵיהֶם לְקַבֵּל מֵהֶם נְדָבוֹת - קָרוֹב שֶׁתְּהִיָּה הַהוֹצָאָה וְהַטְרַחָא יִתְּרָה עַל הַשָּׂבָח; בְּפֶרֶט שֶׁלֹּא הָיָה אֲפָשָׁר לִי לְסַע בְּעֲצָמִי בְּשׁוּם אֲפֶן מִחֲמַת כְּמָה מְנִיעוֹת, וְלִשְׁלַח אִישׁ אַחֵר - לֹא יִפְעַל כָּלֵל. הֵן עַל־כָּל־אֵלָה וְכֹאֵלָה הָיוּ עֲמָדִים לְפָנַי הַמְּנִיעוֹת כְּחוֹמוֹת בְּרֹזֶל וְדִלְתוֹת נַחֲשֵׁת מִמֶּשׁ וַיּוֹתֵר וַיּוֹתֵר, וְלֹא הָיִיתִי יוֹדֵעַ הַדְרָךְ אֵיךְ לְזַכּוֹת לְהַדְפִּיס סֵפְרִי הַקְּדוּשִׁים עִתָּה.

אֵךְ לְהִיּוֹת שֶׁכָּבֵר חֲזַק אוֹתְנוּ רַבְּנוּ ז"ל הֶרְבֵּה בְּלִי שְׁעוֹר, וְלִמְדָנוּ שְׂאִין מְנִיעָה בְּעוֹלָם כָּלֵל^א וְשֶׁהַעֲקָר הוּא הַרְצוֹן וְהַחֲשֵׁק וְהַפְּסוּפִין וְכוּ', עַל־כֵּן חֲזַקְתִּי אֶת רְצוֹנִי, וְחֲשַׁבְתִּי בְּזֶה מִחֲשַׁבוֹת הֶרְבֵּה, וְהִכְנַסְתִּי דַעְתִּי וּמִחֲשַׁבְתִּי בְּזֶה הֶרְבֵּה מְאֹד. גַּם סָבַב הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ לְטוֹבָה מֵה שֶׁהִיִּיתִי אֲפוּטְרוּפוּס עַל נְכִסְיוֹ, כִּי עַל־יְדֵי־זֶה הָיָה לִי בְּכָל פַּעַם עֲסָקִים פֶּה בְּרִסְלָב, וְהַכְרַחְתִּי בְּכָל פַּעַם לְנִסֵּעַ לְפֶה כְּדֵי לְתַבַּע חוֹבוֹתַי וּלְדַבֵּר עִם חֲתָנוּ^ב וְכוּ' מִעֲנִין הַנְּסִיעָה לְמִזְבוֹז' שֶׁהַשְּׂאִיר שֵׁם חֲנוּת וּבֵית וְאֲחִיו רָצָה לְעַפְכֶם לְעֲצָמוֹ, וּמִחֲמַת כָּל זֶה לֹא נִקְטָה נַפְשִׁי מִנְּסִיעָה לְבְּרִסְלָב, לְמַקּוֹם חֲנִיתוֹ הַקְּדוּשָׁה, כְּאֲשֶׁר הָיִיתִי רְגִיל בְּהִיּוֹתוֹ פֶּה, וְזֶה הָיָה טוֹבָה גְדוֹלָה לְעַסְקִינוּ. גַּם בְּכָל עֵת הָיִיתִי פֶּה סִפְרֵתִי הֶרְבֵּה מִתּוֹרוֹתַי הַקְּדוּשׁוֹת וְשִׁיחוֹתַי וְכוּ', וְהַזְפַּרְתִּי הֶרְבֵּה אַנְשֵׁי־שְׁלוֹמְנוּ אֶת גְּדִלַת נוֹרְאוֹתַי וְכוּ', וְכָל זֶה הָיָה סְבוֹת לְטוֹבָה לְקִיּוּם הַשְּׂאֲרָתוֹ ז"ל.

מקורות והערות

צ. ליקוטי מוהר"ן חלק שני. ק. "כי באמת אין שום מניעה בעולם כלל, כי בתוקף המניעות בעצמן נסתר השם יתברך, ועל ידי המניעות בעצמן דיקא, יכולין להתקרב להשם יתברך". (ליקוטי מוהר"ן סימן קמ"ו). ר. עיין בליקוטי מוהר"ן סימן ס"ו מאות ד' ואילך, ובסימן קמ"ב. וראה ליקוטי הלכות חושן משפט הלכות ערב הלכה ג' אות א': "כלל הדבר, שמאד יקר הכסופין וההשתוקקות לדבר שבקדושה וכו'". עיין גם בחיי מוהר"ן סימן תמ"ז, במשל שספר רבינו לרבי יודל על מלך שכעס על בנו והרחיק אותו ממנו, והלך הבן ופיים את אביו והחזירו, ושוב כעס עליו וכו': "ונתישב השר (בדעתו): מאחר שהוא (בן המלך) מתגעגע כל כך אל אביו מסתמא יש למלך גם בן יסורים גדולים שאין הבן יכול לבוא לפניו, כי כפי גדול כח החשק של החושק (של בן המלך לחזור לאביו) כן הוא מעורר חשק בהנחשק (את רצון אביו שיחזור אליו). ש. רבי יוסקא.

עא

וְהִנֵּה סְמוּךְ לְבֵיתִי לְנַעֲמִירוֹב נִסְעָתִי לְפָה בְּרִסְלָב, וְהֵייתִי בְּכָאן
עַל שְׁבֶת-קֹדֶשׁ, וּבִסְעוּדָה שְׁלִישִׁית אֲמַרְתִּי לְפָנַי הָעוֹלָם כָּל הַתּוֹרָה
הַנּוֹרָאָה 'תִּקְעוּ - תּוֹכְחָה' שְׁאֲמָרָה בְּרֵאש־הַשָּׁנָה הָאַחֲרוֹן בְּאוֹמָאן, וְכָל
הַשְּׂמֵעִים רְעָדָה אַחְזָתֶם" מַעֲצָם נִפְלְאוֹת הַחֲדוּשִׁים שֶׁשָּׁמְעוּ מִפִּי; כִּי כִּבֵּר
מִבְּאֵר שְׁאִינוּ דוֹמָה הַשְּׂמִיעַ מִפֶּה לְרֵאָה בְּסִפְרִי, בְּפָרְט אֲזוּ, שֶׁהִיא סְמוּךְ
לְשְׂמִיעָתִי מִפִּי הַקְּדוֹשׁ. וְאַחֲר־כֵּן חֲזַרְתִּי לְבֵיתִי.

עב

וּבִימֵי חֲנֻכָּה בָּא אֵלַי יְדִידֵנוּ הַיָּקָר הַנּוֹתִיק מוֹרְנוּ הָרַב רַבִּי שְׁמַעוֹן: גְּרוּ
יְאִיר לְקַהֲלַת-קֹדֶשׁ נַעֲמִירוֹב, וְרִצָּה שְׁאֲסַע עִמּוֹ עַל-הַמְּדִינָה לְאַנְשֵׁי-
שְׁלוֹמֵנוּ לְקַבֵּץ מְעוֹת עַל הַדְּפֶסֶת הַתְּנִינָא הַנִּ"ל. אֲבָל רְאִיתִי שֶׁהִיא מִן
הַנִּמְנָע שְׁאֲסַע עִתָּהּ, וְעָלָה עַל-דַּעְתִּי לְשַׁלַּח אוֹתוֹ לְבִדּוֹ בְּשָׁבִיל זֶה;
וְנִסְעָתִי עִמּוֹ יַחַד לְפָה בְּרִסְלָב לְהַתִּיעֵץ כָּאן מַה לַּעֲשׂוֹת, וְעָנּוּ וְאָמְרוּ שְׂאֵם
לֹא אֲסַע בְּעֶצְמִי - לֹא יִפְעַל רַבִּי שְׁמַעוֹן כְּלוּם, כִּי לֹא יִתְּנוּ לוֹ כָּלֵל. וְאֲנִי
לֹא יִכְלֹתִי אֲזוּ לְסַע בְּעֶצְמִי כְּנִ"ל, עַל-כֵּן נִתְעַכֵּב הַדְּבָר יוֹתֵר וְלֹא נִסְעָנוּ
כָּלֵל, וְחֲזַרְתִּי לְבֵיתִי.

וְרֵאִיתִי שְׂרַחֵק מִמְּנֵי מְאֹד לְעֶסֶק בְּהַדְּפָסָה, אִךְ אֶף-עַל-פִּי-כֵן לֹא עֲזַבְתִּי
אֶת הַרְצוֹן, וְהֵייתִי כּוֹסֵף וְחוֹשֵׁק בְּכָל פַּעַם לְזֶה, אֶף-עַל-פִּי שְׂרַחֵק מִמְּנֵי
מְאֹד. וְהֵייתִי חוֹשֵׁב מִחֲשָׁבוֹת הַרְבֵּה בְּזֶה, אוֹלֵי יַעֲזְרֵנִי הַשֵּׁם יִתְּבַרֵךְ לְגִמְרָה
עֶסֶק גְּדוֹל וְנוֹרָא כְּזֶה, לְהַפְיֵץ מַעֲיִנוֹתָיו חוֹצָה, אֲשֶׁר כָּל תּוֹרָה וְתוֹרָה וְכָל

מקורות והערות

ת. ליקוטי מוהר"ן תנינא סימן ח'. א. עפ"י לשון הכתוב בתהלים פרק מ"ח פסוק ו': "רעדה אחותם שם חיל כיולדה"
שגם שם מדובר על התפעלות הגויים מתפארת ירושלים והוא השאלו זאת להתפעלות מתורת רבינו. ב. ליקוטי מוהר"ן
סימן קצ"ב. ג. תלמודו הראשון ומי שהיה משמשו של רבינו הקדוש. ד. ראה זהר פרשת כי תצא דף ר"פ עמוד א':
אמר רבי שמעון לרעיא מהוימנא (משה רבינו) "יפוצו מעינותיך חוצה" (משלי פרק ה' פסוק ט"ו). לעתיד לבוא, מעינות התורה
(שלק) יפוצו החוצה בגלוי לכל מי שירצה ללמוד. וראה באגרת הבעל שם טוב הקדוש (הנדפסת בסוף ספר "בן פורת יוסף")
ששלח לגיסו רבי גרשון קיטובר (ע"י רבי יעקב יוסף מפולנא): "...כי בראש השנה תק"ז עשיתי השבעת עליית הנשמה...

שיחה ושיחה כלולה מכל התורה כלה ומכל הדרגות ומכל העולמות וכו' וכו'.

ועברו ימים ושבועות עד שבא סמוך לראש-חדש שבט, ואז נתעוררנו לנסע לאומאן להיות על ציון קברו הקדוש, ונסעתי אני ורבי נפתלי לפה ברסלב כדי שמכאן נסעה ונלכה יחד עם חתנו רבי יוסקא ז"ל ועם הרב דפה לקהלת קדש אומאן, וכן היה, ושכרנו עגלות של נכרים לנסע לאומאן. וביום שהיינו צריכים לצאת מפה היה רוח-סערה ושלג גדול שלא היה באפשרי לסע, ואני התגברתי אף-על-פי-כן ונסעתי עם עגלה אחת, והכרחתי לחזור כמו חצי פרסה מן העיר; וזה היה שני ימים לפני ערב ראש-חדש שבט. אבל השם יתברך חזק את לבבנו, ושמחנו עצמנו אז באותו היום הרבה, ולא רציתי להניח העצבות ולהתעצב על-זה, רק חזקנו עצמנו בשמחה, ועל-ידי-זה נתחזקנו ונסענו ביום שלאחריו, אף-על-פי שהיה עדין הדרך מקלקל מאד וכבר היה סמוך מאד לערב ראש-חדש, אף-על-פי-כן חזקנו ידינו בה' ונסענו יחד. והשם יתברך סבב עמנו סבות נפלאות לטובה, ובאנו לאומאן ביום ששי ערב ראש-חדש שבט שנת תקע"א, והיא הפעם הראשון שנסענו לאומאן אחרי הסתלקותו כדי להשתטח על-קברו הקדוש. וכבר מבאר במקום אחר את כל מה שהבטיח את כל מי שיהיה על-קברו ויתן פרוטה לצדקה ויאמר העשרה קפיטל תהלים הנרשמים אצלנו, שיעזר לו לנצח וכו'.

והיינו בערב ראש-חדש הנ"ל על-קברו, ושבתנו שם באומאן, ואחר שבת ביום ראשון חזרנו והלכנו על-קברו, ונסענו לביתנו. ועברנו דרך

מקורות והערות

ועליתי מדרגא אחר מדרגא עד שנכנסתי להיכל משיח, ששם לומד משיח תורה עם כל התנאים והצדיקים וגם עם שבעה רועים... ושאלתי את פי משיח: "אימת אתי מר" (פתי יבוא כבודו), והשיב לי: "בזאת תדע - בעת שיתפרסם למודך ויתגלה בעולם ויפוצו מעינותיך חוצה, מה שלמדתי אותך וכו'". ה. חיי מוהר"ן סימן רכ"ה, שיחות הר"ן סימן קמ"א. ו. הנקראים תיקון הכללי.

קהלת טפליק, ועוררתי שם אנשי-ש'לומנו, והתנדבו גם-כן איזה סף על
ההדפסה, ובאנו לביטנו.

עג

והנה עדין לא היה לי שום התחלה על ההדפסה כי אם מה שהתנדבו
אנשי דאשיב וטפליק ומעט פה ברסלב, וכ'ם לא נתנו מזמן עדין כלל,
רק התנדבו לבד, וזה ידוע שאפלו אחרי שמתנדבים עדין צריכים יגיעות
גדולות קדם שגובין מהם, והרבה נאבד, שאינו בא לידי גובינא כלל;
ובפרט שכל הנדבות הנ"ל לא היה בהם לשליש ולרביע ההוצאות
שצריכין על ההדפסה.

והנה היו מחשבותי הולכות אנה ואנה איך לגנב את-עצמי מביתי לנסע
על-המדינה בשביל ההדפסה, כי היו לי מניעות הרבה על-זה. וסבב
השם יתברך שהיה לי חלק באיזה שדוף שהיו צריכין לגמרו, ונסעו
מנעמרוב המחפנים לגמור השדוף בקהלת-קדש דאשיב. והם לא היה
בדעתם לקבל אותי עמ'ם כלל, כי לא עלה על-דעתם להטריחני בזה,
כי לא היה שדוף מגדולים וחשובים ביותר ולא היה פכודי כלל לנסע
בעסק שדכנות כזה, בפרט שאין לי עסק בשדכנות ומעולם לא נסעתי
בעסקים כאלו. אבל אני בעצמי אמרתי להם: אני אסע עמכם; וכונתי
היתה כדי להיות כגנב את-עצמי לצאת מביתי לקהלת-קדש דאשיב
בשביל השדכנות, ושם הוא סמוך למקום שישב שם רבי שמעון הנ"ל,
ואסע משם עמו יחד על-המדינה בשביל ההדפסה.

וכן עשיתי, ויצאתי בלילה בחורף בעת הקר, ובאתי לדאשיב, וקבלו אותי
אנשי-ש'לומנו בשמחה גדולה. והנה השדוף נתבטל, כי לא באו הצד
השני כלל, וכל הנסיעה היתה בשבילי, כי כפי שידעתי בנפשי לא יכלתי
לנסע בלי סבה מאת השם. ונשארתי שם בקהלת-קדש דאשיב, ושלחתי
להודיע לרבי שמעון, ובא אלי, וצויתיו לשכר עגלה על השבוע. ולא

היה יכול למצא, כי זה ידוע לנו, שכל מה שאנו צריכין בעסקי רבנו ז"ל - משתטחים פנגד זה המניעות בלי שעור, כי זה כלל: שעל כל דבר שבקדשה עמדים פנגדם מניעות רבות, אבל המניעות שעמדים פנגד הדברים הנגעים להתקרב לרבנו ז"ל ולאנשיו ולתורתו הקדושה - הם משתטחים ומתפשטים בלי שעור. והנה שכרנו עגלה לטפליק, ומשם שכרנו ביגיעה גדולה עגלה לשבוע.

עד

והנה באלו הימים ראיתי שכל המתנדבים אינם מסלקים גם עתה, וכך אחד דוחה מיום ליום, כי היה שעתם דחוקה, ועל-ידי-זה נחלש דעתי מאד, וגם כי נסעתי מטפליק לעיר הסמוכה וקניתי לקבל שם איזה סף על ההדפסה, ולא פעלתי כלום. ונסעתי משם לאומאן בפחי נפש, כי ראיתי שאי אפשר לגמור העסק על-ידי נסיעה זאת, ואטלטל עצמי בחרף בחנם, בפרט במניעות כאלה שהיו לי אז, ועלה על-דעתי לחזור לביתי.

ובאתי לאומאן ביום רביעי, י"ט שבט. בבואי לשם הודיעו לי שגם רבי נפתלי בא לאומאן מברסלב, ולא רציתי להאמין, מחמת שזה סמוך היה עמי יחד באומאן בערב ראש-חדש שבט פנ"ל. אחר-כך נתועדנו יחד עם רבי נפתלי. והנה באמת רבי נפתלי בא לאומאן על-ידי השגחת השם יתברך, שסבב השם יתברך עד ששלח אותו אחד לאומאן כדי שיתפלל שם בשביל בנו שנתלה אז. ואז ראיתי נפלאות השם ונוראתיו, כי באמת נשלח אז רבי נפתלי אלי לאומאן מן-השמים, כדי שיגמור העסק על-ידי שנינו; כי אני בעצמי הייתי מכרח לחזור מכמה טעמים, כי גם היה לי כמה עסקים בעסק העזבון שלו שהייתי צריך להיות בביתי, והשם

מקורות והערות

ז. אינם עומדים בהתחייבותם ולא מסלקים את חובם כפי שהכניחו. ח. פחי נפש - דאבון נפש - תקוה נכזבת. על פי לשון הכתוב בספר איוב פרק ל"א פסוק ל"ט: "ונפש בעליה הפחתי וגו'". הפחתי - הדאבתי, כמבואר שם במפרשים, איוב פרק י"א פסוק כ': "ועיני רשעים הכלינה ומנום אבד מנהם ותקותם מפח נפש".

יתברך יודע תעלומות גלגל ברחמיו וסבב סבות שיבוא רבי נפתלי לאומאן באותו היום שבאתי לשם. ותנך עלי על דעתי שאשלח אותו במקומי; ועדין נתישבתי הרבה בזה. וביום חמישי הייתי על-קברו, ואחר-כך נסכס דעתי לשלחו במקומי, ונסע הוא עם רבי שמעון, ואני חזרתי במקומו לביתי. וזה היתה השגחה נפלאה מהשם יתברך, כי לולא זאת - איני יודע אם היה נגמר הדפסת הספר אז.

גם אז, ביום חמישי כ' שבט ה'נ"ל, היה התחלת היסוד של ההדלקה, להדליק שמן-זית על-קברו, נר תמיד לא יכבה, פאשר אנו נוהגין מאז ועד-הנה. וגם זה היה על-פי מעשה בקהלת-קדש טפליק, ואי אפשר לבאר כל הפרטים, כי בכל זה היו עוד כמה דברים נוראים שראינו השגחתו ונפלאותיו יתברך בכל-עת, איך הוא יתברך בעזרנו לגמור עסקי רבנו ז"ל שהם זכות הרבים לדורות, אשר המניעות נשתטחו פנגדנו בלי גבול, ולולא ה' שהיה לנו לא היה באפשרי לגמרם בשום אופן.

ונסע אז רבי נפתלי מאומאן לסביבות אנשי-שלומנו שבמדינת-בוקא וטשעריין וקרימינטשאק כו', ואני חזרתי עם העגלה שלו לפה ברסלב, ומכאן נסעתי לביתי לנעמירוב, וחשבתי בכל פעם מחשבות הרבה איך אפשר לגמור ההדפסה. אחר-כך בסמוך הכרחתי לנסע למז'בוז' בעסק העזבון שלו, ונסעתי עם חתנו רבי יוסקא ז"ל, והיינו משבתי שבת-קדש אצל אביו הרב הגאון מחמעלניק. ומשם נסענו למז'בוז', ולא פעלנו כלום בעסק שלנו של החניות שלו, וחזרנו בפחי נפש. ובאתי לנעמירוב סמוך לפורים, ועדין רבי נפתלי לא שב לביתו מהדרך ה'נ"ל.

ובתוך שהיו מחשבותי תמהים ומשתוממים מאד מאד, ואיני יודע לשית עצות בנפשי איך להתנהג בענין ההדפסה, כי עלי על דעתי לנסע למאהלוב שהיה שם דפוס אצל מחתני רבי צבי ושתפו רבי ליב, ורציתי

לעת עתה לנסע לשם לעשות מקח עם המדפיס דשם שפאשר יבוא רבי נפתלי נדפיס שם מיד, אף ראיתי שעדין אין בידי אפלו על הוצאת הנסיעה למאהלוב ולתן לו מעט כסף קנין שקורין אדרוף; ודעתי היתה חלוקה מאד. בתוך-כך סבב השם יתברך בנפלאותיו הנוראות, ומדי עברי בקהלת-קדש נעמירוב בחוץ פתאם נשאתי עיני וראיתי את רבי ליב מקהלת קדש מאהלוב, שהיה לו חלק בהדפוס דשם. ונבהלתי מאד, והבנתי כי מאת השם היתה שנתגלגל מאתו יתברך שבא לכאן היום ושיסתובב הדבר שאראה אותו, מה שלא היה מדרך הטבע שאפגע בו, כי לא היה לו עסק ולא עלה על-דעתו שיתראה פנים עמי, לולא חמלת השם עשתה זאת בהשגחתו הנפלאה. ותכף נתחזקתי והלכתי אליו, ועשיתי עמו מקח^ב על ההדפסה; ואחר-כך היה בזה עוד כמה מעשיות.

עה

והנה רבי נפתלי נתעכב עד סמוך לפסח, והיה לנו צער גדול. סמוך לפסח בא בשלום לנעמירוב והביא מעות, אבל היה סך מועט מאד לפי ערך ההוצאה שצריכים; והיה לי צער גדול מזה. אבל אף-על-פי-כן נתחזקתי בחסדו, ותכף אחר פסח נסעתי בעצמי לאנשי-שלומו שסביבותינו, ונתמהמהתי בערך שני שבועות, וקבצתי עוד איזה סך מסים, ונתחזקתי בבטחון שהשם יתברך יעזרני לגמר בשלמות. ואני הייתי ממתין על ידיעה ממאהלוב אם קנו ניר שם, ואז אסע לשם, אבל נתמהמה הדבר הרבה, כי עדין לא נתתי להם מעות כי אם סך מעט מאד, והייתי מצפה שיבוא רבי ליב הנ"ל אלינו לקבל מעות אצלי. ובתוך-כך ישבתי הרבה בכרסלב בשביל לגבות חובות שהגיעו לרבנו ז"ל; ולא גביתי כלום. אחר-כך סמוך לשבועות חזרתי לביתי לקהלת-קדש נעמירוב. ובלילה השיכה לערב שבועות בא רבי ליב ממאהלוב הנ"ל

מקורות והערות

י. דמי קדימה. ב. הופתעתי. ל. אפגש עמו. וכן הוא בתנ"ך בהרבה מקומות. מ. משא ומתן על עניני ההדפסה.

וגבה אצלי מעות על ניר, והיו לי אז יסורים גדולים, כי המעות הלזה רבי נפתלי לאחרים, והיה קשה להוציא; ויש בזה הרבה לספר. והשם יתברך ברחמיו עזרנו שסלקנו לרבי ליב עשרים וחמשה אדמים בערב שבועות, מלבד מה שנתתי לו כבר בערף עשרה רובל כסף על האדרוף.

עו

בשבועות ביום השני, שהוא יום חמישי לשבת, היתה השרפה הגדולה בקהלת-קדש נעמירוב, ונשרפה רב העיר ככלה וכמה נפשות, ונתדלדל אבי נרו יאיר מאד מאד, כי נשרף ביתו והונו ורכושו; אך ביתי שאני ישבתי בו לא נשרף. גם האיש שהיה חיב לנו המעות, שגבינו ממנו בערב שבועות, נשרף אצלו גם-כן כל אשר לו; ואז ראינו השגחתו יתברך, מה שחמל עלינו ושלח לנו את רבי ליב הנ"ל לגבות המעות בערב שבועות, כי אם לא היה בא אז לנגשנו - היה נאבד המעות בודאי אצל האיש הנ"ל, והיתה מתבטלת ההדפסה אז, והפסד זה אין לשער וכו', אבל השם יתברך חשב מקדם ושלח את האיש הנ"ל לנגשנו כדי שיהיו נדפסים הספרים הקדושים, שיהיה נשאר זכרם לדורות עולם לזכות את ישראל לנצח.

עו

אחר-כך ביום ראשון אחר שבת היתה עוד הפעם שרפה גדולה בנעמירוב, ואז נשרף גם ביתי שהייתי יושב בו והבית-הפנסת והבית-המדרש ועוד כמה בתים, עד שנשארה העיר כמו תל. ואז נאבדו אצלי בשעת הרעש הפתבים שלי שהצרכתי להדפיסם; אך אחר-כך מצאתים. גם בני נתפזרו ולא ידעתי היכן הם, גם כל החפצים לא ידעתי היכן הם; ובחסדי השם מצאתי הכל.

אחר-כך ביום שני בבקר התחילה זוגתי בעצמה לצעק אלי שנברח מנעמירוב מיד, ונקבע דירתנו בקהלת-קדש ברסלב. ואני היה רצוני חזק לזה מכבר בחייו ז"ל, אך כבר נתיאשתי מזה מאחר שידעתי שהיא לא תתרצה בזה, וגם כי כבר נסתלק הוא ז"ל, ולא עלה על דעתי ענין זה, לעקר דירתי מנעמירוב לברסלב, אחר שהוא ז"ל כבר יצא משם ונסתלק, זכותו יגן עלינו. אך עצת ה' לעולם תעמד ומחשבות לבו לדר ודר, וסבב סבות בנפלאותיו הנוראות, והוא מוחץ ורפא ויפלים נתיב לאפו, כי דיקא על-ידי הצרה של השרפה רחמנא לצלן סבב סבות לטובה שאצא מנעמירוב ואקבע דירתי פה. ויצאתי משם ביום שני, ובאתי בשלום לפה באותו היום.

ותהלה לאל מאז קבעתי דירתי פה זה כמה שנים, וגדל הישועות לנצח שנצמחו על-ידי ישיבתי פה בעזרת השם אי אפשר לבאר ולספר, כי רב כל עסקי בהשאתו הקדושה, שזכני השם יתברך להדפיס ספריו הקדושים ולקרב אנשים לאמתת דרכיו ולכתב ולהדפיס התפלות הקדושות וכו' וכו', היו על-ידי ישיבתי פה בעזרת השם יתברך. מה-גדלו מעשי ה', מאד עמקו מחשבותיו.

עח

אחר שנכנסתי לפה, ביום שלאחריו, היתה שרפה עוד פעם שלישית בנעמירוב. גם באותו היום היתה שרפה בטולטשין, ובסמוך אחר-כך היתה שרפה גדולה בברדיטשוב ובשארי קהלות. וכבר הודיע זאת רבנו ז"ל בהתורה "בראשית - לעיני כל ישראל", שמבאר שם שכאשר נסתלק הראש-בית וכו' שהם צדיקי אמת, באים שרפות חס ושלום וכו', עין שם.

מקורות והערות

ס. תהלים פרק ל"ג פסוק י"א. ע. עפ"י לשון הכתוב בדברים פרק ל"ב פסוק ל"ט. פ. בהשאלה מתהלים (פרק ע"ח פסוק ג) לרמו שאף שהיתה צרה גדולה בשריפה בכל אופן יצא מזה טוב, והוא כמו הפירוש על הפסוק הנ"ל "יפלים נתיב לאפו" - אע"פ שבאף (בחרון אף) נשתלחו המכות לא שמשו אלא שלוחותם, מה שנצטוו להמית - המיתו ולא הכל בנתיבותם הלכו וכו'. צ. עפ"י לשון הכתוב בתהלים פרק צ"ב פסוק ו'. ק. ליקוטי מוהר"ן תנינא סימן ס"ז.

עט

גם באותו היום שנכנסתי לפה ברסלב בערב נתאכסן איש אחד מרחוק (ממדינת קיר"ה דוויץ) בבית שהייתי יושב בו אז, והאיש הזה נסע עם אשתו לארץ-ישראל, והיה לו קצת הפרות עמי, וזה היתה סבה גדולה אחר-כך שאסע לארץ-ישראל, ובארץ-ישראל הייתי ארח אצל זה האיש, וקבלני בכבוד גדול. מה-רבו מעשי ה'.

פ

והנה אחר-כך הייתי עומד ומצפה בכל יום שיבוא לי ידיעה ממאהלוב שפבר קנו ניר שם, כדי שאסע לשם לעסק בהדפסה. כי אחר השרפה חזרו והשתטחו המניעות נגדנו בלי שעור, עד שהיה רחוק בעיני רבי נפתלי שאעסק בזה עתה, אחר שנתפזרנו כל-כך, והרבה ממון מההדפסה היה שקוע ביד אחרים, גם אנכי הייתי אז נע ונד מאד. אף השם יתברך חזק דעתי לעסק בזה, והייתי מצפה על ידיעה ממאהלוב פנ"ל, ונתעכב כמה שבועות אחר חג השבועות, ובתוך-כך היינו באומאן על ערב ראש-חדש תמוז.

אחר שבאתי בסמוך הגיע הידיעה שפבר הגיע הניר למאהלוב. ותכף זרתי עצמי ונסעתי לשם מיד, ובאתי לשם, ולא מצאתי את בעל-המדפיס בעצמו בביתו, ועוד היו לי מניעות רבות מחמת ממון וכו'. והשם יתברך בעצם נפלאותיו ורחמיו המרבים עזרני בכל-יום ובכל-עת, עד שגמרתי בקיץ הזה כל הדפסת ספר לקיטי מוהר"ן תנינא וספר האלה-בית והקצור, והבאתים בשלמות לקהלת-קדש אומאן על ראש-

מקורות והערות

ר. הקיר"ה - ראשי תיבות: הקיסר ירום הודו. דוויץ - מהעיר וינה. כך קראו למדינות שהיו בשליטת הקיסרות האוסטרו-הונגרית שבירתה היתה וינה. ש. עפ"י לשון הכתוב בתהלים פרק ק"ד פסוק כ"ד. ת. ספר המידות. א. קיצור ליקוטי מוהר"ן.

השנה הראשון אחר הסתלקותו; רבים ראו וישמחו וישרים יעלזו. עד הנה עזרונו רחמיך, נודה לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם.

פא

כל הנ"ל עבר בשנת תקע"א, שהיא שנה ראשונה אחר הסתלקותו. אחר-כך הגיע ראש-השנה של שנת תקע"ב, וזה היה ראש-השנה הראשון שאחר הסתלקותו, ובעצם נפלאותיו עזרני השם יתברך שנתקבצנו יחד לאומאן על ראש-השנה. ומאז ועד הנה נתוסף בכל שנה ושנה כמה נפשות שבחרו בחיים ובאו גם-כן על ראש-השנה, להשתטח על קברו הקדוש בערב ראש-השנה ולהתפלל עמנו יחד בראש-השנה. ועצם מעלת הקבוץ שלנו בראש-השנה - אין פאן מקומו, ומבאר קצת במקום אחר.

פב

ואני בבואי מאומאן לביתי אחר ראש-השנה זה, אז התחלתי לישוב את עצמי מה לעשות עתה. כי בכל השנה שעברה הייתי טרוד בעסקי העזבון של רבנו ז"ל ובעסק ההדפסה, והכרחתי לטלטל עצמי ולנסע הרבה לכאן ולכאן; ואף שהיה עסק גדול ונסיעות של מצוה, אבל על-כל-פנים מחמת הטלטול לא הייתי יכול לקבץ עצמי על-התורה בשעורים קבועים. ובנדאי גם באותה השנה שעברה היו לי רבות מחשבות בלי שעור מה עושין עתה, אחר שפבר נסתלק הוד לפי ומשגבי, וכל מה שעבר עלי במחשבה דבור ומעשה - בנדאי אי אפשר לבאר כלל; אף מחמת טרדותי בשנה זאת לא יכלתי לקבץ עצמי

מקורות והערות

ב. עפ"י נוסח תפילת לחש לראש השנה: "ובכן צדיקים יראו וישמחו וישרים יעלוזו וחסידים ברינה יגילו וכו'". ג. פוט "נשמת כל חי" מתפילת שחרית לשבת ויום טוב. עפ"י לשון הכתוב בשמואל א' פרק ז' פסוק י"ב. ד. עפ"י לשון הכתוב בתהלים פרק ק"ז פסוק ח' והלאה. ה. חיי מוהר"ן מסימן ת"ג ע"ד ת"ו.

על-התורה וכנ"ל. אבל עתה, אחר ראש-השנה תקע"ב הנ"ל, שכבר גמרתי הדפסת הספרים הנ"ל, התחלתי לישוב את-עצמי, וקבעתי לי שעורים ללמד, וישבתי בבית-מדרש ישן דפה, ולמדתי כפי מה שקבעתי לי.

וגם פה הייתי מטלטל מדירה לדירה, כי לא היה לי בית וישבתי בשכנותי, ופעם אחת בחרף בא אדון מאנשי-חיל והוציא אותי מן הבית, והכרחתי בתוך החורף לטלטל עצמי לבית אחר; ובאמת גם זה היה לטובה, כי זה הבית האחר היה טוב יותר לפני בכמה אפנים, אבל על-כל-פנים הייתי מטלטל והיו לי יסורים מהדירות. ועקר גדל עצם היסורים שלי בזה שהגיעו עד הנפש היה מחמת שלא היה לי שום חדר מיחד בשביל לעסק בו בהתבודדות, אשר זה היה מכרח לי מאד מאד, אבל לא זכיתי לזה. וגם בהיותי בנעמירוב לא היה לי חדר מיחד פרצוני, אף אף-על-פי-כן מחמת שישבתי בבית אבי זקני ז"ל שהיה בית גדול מרוח, מצאתי שם ברב פעמים מקום מיחד, אבל בכאן, שישבתי בשכנות - היה קשה לי למצא מקום מיחד, והיו לי יסורים גדולים מזה. ואף-על-פי-כן היו לי כמה עצות בזה בעזרת השם יתברך, כאשר כבר דברנו מזה הרבה; אף איש כמוני בודאי היה צריך חדר מיחד, בפרט שהייתי צריך בכל פעם לעסק בכתיבת דבריו הקדושים וכו' שלזה צריכים בודאי חדר מיחד, אבל לא זכיתי לזה עדין.

וישבתי בבית-המדרש ולמדתי בתמימות פוסק' ושאר ספרי קדש; ונעלם ממני ולא ידעתי שעדין אפשר גם עתה להאיר באיזה נפשות ישראל, לעוררם לעבודת השם באמת כפי מה שקבלתי ממנו ז"ל. אף אני ישנה ולפי ער, קול דודי דופק" בי, פי דבוריו הקדושים האמתיים שהשאיר בי, דבורים חמים כגחלי-אש, היו פאש עצר בעצמתי, ונלאיתי

כלכל לא אוכל להתאפק, והייתי מספר ומדבר בתמימות עם בני הנעורים מהתכלית של זה העולם, ובתוך דברי הייתי מספר להם מעוזי נוראות נפלאות תורותיו ושיחותיו ומעשיותיו, ועצם נוראות גדלת קדשתו וכו', ובכל זה היו לי תהלה לאל הרבה הרבה לספר, דברים המשיבין ומחייין את כל נפשות השומעין וכו' וכו'; עד שהתחילו דברי לכנס בלבם קצת, ונתעורר לבם קצת לחשב על תכליתם הנצחית, עד שהיו משתוקקים לשמע ממני דברי אלקים חיים הנבעים ממעיני הישועה של אדוננו מורנו ורבנו הנורא זכר צדיק וקדוש לברכה. וכל מה שעבר בזה בפרטות, בכמה דרכים נפלאים ונוראים ונעלמים מאד מאד שעזרני השם יתברך בזה בכל-יום ובכל עת אי-אפשר לבאר ולספר כלל, אלו פינו מלא וכו' אין אנו מספיקין וכו'.

והנה השם יתברך יודע קטנותי ושפלותי שהייתי בעיני, ולא עלה על-דעתי שיהיה לי כח לקרב אנשים לעבודתו יתברך. אף בכל עת שדברתי ממנו ז"ל ומתורותיו ושיחותיו הקדושות נתעוררתי פישן, וראיתי שאף-על-פי-כן, אין מי שיודע דבורים אלה לאמתתן כמוני השפל; ובתוך-כך נזכרתי מה שרבינו ז"ל אמר לי כמה פעמים בכמה לשונות שרצונו שאקרב נפשות להשם יתברך, וחזקני בזה בכמה וכמה לשונות וכו' וכו', ועל-ידי-זה נתחזקתי בכל פעם. ואחר-כך חזר ונחלש דעתי כל-כך, עד שכמעט שכחתי בכל ההתחזקות; ואחר-כך, כשעזרני השם יתברך, בפרט בעת שדברתי עם אנשים מאמתתו ז"ל, חזרתי ונזכרתי; וכן היה כמה פעמים.

והנה כבר ידוע לנו שאחרי כל רבוי הדבורים שמדברים עם אנשים מהתכלית ומעוררים אותם לשוב להשם יתברך, עם-פל-זה לפעל איזה פעלה אצלם, אפלו כחוט השערה - זה קשה מאד מאד, כי לבעל-בחיירה

קשה מאוד לעזר^ב. אבל אף-על-פי-כן אנו מחיבים כל אחד לדבר עם חברו ביראת-שמים^ג, והטוב בעיניו יעשה^ד, השמע ישמע והחדל יחדל^ה; וכמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה^ו: אם לפניך גלוי, לפניהם מי גלוי?

פג

והנה בכל השנה הזאת, מכל רבוי הדבורים קדושים ונוראים שדברתי עם בני הנעורים, בתחלה לא ראיתי פעלה ברב השנה. אך באמצע הקיץ נתעורר אחד שהיה רב דברי בשנה הזאת עמו ביותר, והייתי מוכיח אותו הרבה מאד על התמדת הלמוד, כי היה ממבחרי בני הנעורים ומפלא בלמוד, והעולם החזיקו אותו שמתמיד בלמודו, אבל אני השגחתי בו וראיתי שאינו לומד כלל, והוכחתי אותו על-זה, והודה לדברי, והיה משתוקק מאד שאכניס אותו בתוך התמדת הלמוד; אבל יצר לב האדם רע מנעריו^ז, והיה קשה להרגילו בהתמדה; אבל ספרתי לו עצם נוראות גדלת רבנו ז"ל, את כל אשר עשה לנפשי, ואיך הכניס אותי להתמיד בלמוד בכמה דרכים נפלאים, וספרתי לו מאשר עבר עלי בזה אצלו ז"ל. ואף-על-פי-כן לא פעלתי אצלו כל ימות החורף כי אם מעט, שהתחיל ללמד יותר מבתחלה, אבל לא כרצוני כראוי באמת. אבל מרובי אמתת הדבורים חמים כגחלי-אש שספרתי לו ממנו ז"ל הבעירו בו, עד שבאמצע הקיץ נתעורר לבו, והתחיל להתמיד בלמודו בהתמדה גדולה ונפלאה, והיה מתמיד גדול שש שנים רצופים, וגמר בהם כל הארבעה פוסקים הגדולים^ח, ובתוך-כך נשתנה לטובה גם בשאר דברים. גם שארי

מקורות והערות

ב. חיי מוהר"ן סימן קצ"ז: "...כי בעל בחירה קשה מאד לפעול אצלו לנתקו מבחירתו ולהנשותו לדרך האמת וכו'".
 ל. ליקוטי מוהר"ן תנינא סימן ז' אות ד'. ועיין גם ליקוטי מוהר"ן סימן ל"ד אות ח'. מ. עפ"י לשון הכתוב בדברי הימים א' פרק י"ט פסוק י"ג: "חוק ונתחוקה בעד עמנו ובעד ערי אלהינו וה' הטוב בעיניו יעשה". נ. יהואל פרק ג' פסוק כ"ז ופירש רש"י שם "ובדברי אותך" - כשאחפון לדבר אתך אשלחך אליהם. ואמרת אליהם כה אמר ה' אלהים - את כל דברי שליחותי, השומע ישמע - אין זה מן השליחות אלא רוח הקודש אמר לנביא: אתה אמור אליהם שליחותי והם - השומע ישמע והחדל יחדל, כי ידעתי כי לא כולם ישמעו, כי בית מרי המה. ס. מסכת שבת דף נה ע"א. ע. בראשית פרק ח' פסוק כ"א. פ. ארבע טורים של שולחן ערוך עם המפרשים.

אנשים נתקרו מעט מעט, והתחילו להתעורר להתפלל בכונה, ונסעו על ציון הקדוש שלו לאומאן. וכן עזרני השם יתברך מעט מעט בכל-עת.

ונמשך כך שתי שנים שלא היה לי דירה שלי, מלבד השנה הראשונה, שהוא בין הכל שלש שנים מיום הסתלקותו. ואף-על-פי-כן התחילו איזה מעט להתעורר משנתם, ונשתנו לטובה ברכ הדברים, ומחמת זה נתקשרו בי באהבה רבה באמת. וכל מה שנתקרב יותר איזה נפש, וראיתי שנעשה רשם אצלו על-ידי דברי, שנשתנה לטובה - נתחזקתי בכל פעם ביותר, ונזכרתי בדבריו ז"ל שהודיעני מקדם כל זה, שנזכה להאיר בכל העולם פלו, ואותי חזק ביותר מכלם בכמה לשונות ורמזים והתנוצצות בלי שעור בכלל ובפרוש.

פר

והנה רבנו ז"ל הניח ארבע בנות: שלשה נשואות, ובת אחת קרוכה לשתיים עשרה שנים שלא נשתדכה עד ז"ל, מחמת שידע שישתלק ודבר הרבה מזה, היה חפץ מאד לשדכה בחייו, אף לא נזדמן לו שדוף כראוי לפי כבודו, וכמה פעמים דבר עמי מזה, שרצונו מאד לעשות עמה שדוף. וכבר דברו בחייו השדוף עם רבי יעקב יוסף, אף לא נגמר מחמת איזה סכסוף (מחתנו של רבי יעקב יוסף שלא רצה לפזר כראוי על שדוף כזה). ורבנו ז"ל בכל עניניו היו דרכיו נפלאים, שאף-על-פי שידע ברוח קדשו שזה השדוף יגמר, פידוע לנו בכמה הוכחות, גם פעם אחת אמר בפרוש לרבי יעקב יוסף בזלאטיפאליע זה כמה שנים שיהיה מחתן עמו, אף-על-פי-כן עכשו עשה עצמו כאינו יודע, ולא נגמר השדוף כנ"ל. גם דברו לו כמה שדוכים לפני בתו הנ"ל, והיה מקבל דברי השדכנים ועסק לדבר עמהם; אף לא נגמר שום אחד

מהם, עד שנסתלק בשלום והניח לפני צואה לתן לבתו הנ"ל שלש מאות אדמים כנ"ל.

והנה אחרי הסתלקותו התחלנו כלנו לבקש אחר שדוה, ונמצאו גבירים גדולים שרצו להשתדף עמה, אף לא הוטבו בעינינו. ורבי יעקב יוסף הנ"ל התחיל תכף לבקש ולהתחנן במכתבו שהוא רוצה להשתדף עמה, אף לא היה במעמד גדול שיהיה ראוי לפזר כראוי לשדוה כזה, ומחמת זה נתעכב הדבר אחר הסתלקותו ז"ל יותר משנה. ובשנת תקע"ב הנ"ל סמוך לפורים נגמר השדוה לפני בתו הנ"ל עם בן רבי יעקב יוסף הנ"ל; ויש בזה הרבה לספר, אף אין הזמן מספיק.

פה

בשנת תקע"ב הנ"ל בקיץ הכרחתי לנסע לקהלת-קדש קרימיניטשאק אודות המרגליות של רבנו ז"ל שנשארו לבתו הנ"ל. ובודאי בעת נסיעתי, שעברתי בדרך אצל רב אנשי-שלומנו המקרבים מכבר, כי שם היה עקר אנשי-שלומנו היקרים שיסדו הבנין הקדוש מקדם, בודאי דברתי הרבה שם מאמתת נוראות נפלאותיו. וגם זה היה מאת השם אז בעת ההיא, שלא עלה על-דעתי לסבב שם, והוא ברחמיו מסבב סבות, מתהפף בתחבולותיו, כדי להוציא תעלומות חכמה אשר היה גנוז בדעתי ולבכי. ואז נתקרב אצלנו רף בשנים אחד שהוא איש פשר ויקר מאד, מלבד שאר בני-הנעורים שהתחילו לצמח אז לטובה.

פו

והנה בכל אלו הזמנים הייתי מטלטל פה, כי לא היתה לי דירה כנ"ל, ומחמת זה לא היו רגילים לכנס אצלי רק לעתים רחוקות, רק רב דבורים

שדברתי עם אנשים הפל היה חויץ לביתי, והרב בבית-המדרש וכנ"ל. גם לא היה פה כי אם בית-המדרש אחד, הישן, כי בית-המדרש החדש שהיה פה בביתו של אדוננו מורנו ורבנו ז"ל נשרף עם ביתו קדם יציאתו מפה, והיה חרב זה ימים ושנים. אבל השם יתברך ברכ חמלתו חמל על עדתו וסבב לטובה, ונתן בלב כמה אנשים פה שנתעוררו לבנות מחדש הבית-המדרש שהיה בבית רבנו ז"ל שנסרף; וזה היה בשנת תקע"ג, וחפץ השם בידם הצליח שבנו אותו ונגמרוהו בסוף השנה הנ"ל, סמוך לראש-השנה של שנת תקע"ד.

וזה הבנין של הבית-המדרש החדש שלנו היה לנו לישועה גדולה בכמה אפנים, והכל עשה השם יתברך יפה בעתו ובזמנו. כי כאשר התחילו דברי לעשות רשם בלב כמה אנשים ונתעוררו לעבודתו יתברך, וראו שאש הקדושה שלו לא נכבה חס ושלום, כי דבריו היו חיים וקיימים לעד, התחילו החולקים להתעורר מחדש מעט מעט, כי "את-זה לעמת-זה עשה וכו'".

כי בימי חיי הקדושים היו כמה חולקים עליו, וזה מחמת שהתגרה הסמ"ך-מ"ם וחילותיו מחמת שראו שרוצה להחזיר כל העולם למוטב, על-פן חרק שגיו עליו והתלבש עצמו באיזה גדולים והכניס בלבם שיחלקו עליו, ומהם נסתעפו כמה וכמה אנשים מגשמים בתאוות וכמה וכמה בעלי עברות שנתנו להם מקום לטעות, אשר יצא עתק מפיהם ויחפאו עליו דברים אשר לא-כן, ועל-ידי-זה מנעו רבים מחיים אמתיים ולא זכו להנות מאורו הגדול והקדוש, וכל מה שעבר בזה אי אפשר לספר.

אף אחרי הסתלקותו בתחלה נדמה כאלו נשקט המחלקת קצת, וזה היה כל זמן שלא נתעורר אש הקדוש שלו; אך תכף שהתחיל מחדש רשפי

אש הקדושי שלו להבעיר באיזה אנשים, תכף לעמת זה חזר ונתעורר המחלקת והקטגוריא שלהם. ואף-על-פי שרבים לא היה להם פתחון פה לדבר סרה עליו בעצמו, פי הכל ראו פי-אחרית לאיש שלום, שנסתלק בשלום והאיר פני תכל בספריו הקדושים והשאיר תלמידים הגונים פשרים באמת, עם-כל-זה התחזקו לחלק עלינו, ועלי ביותר, על שאני עוסק בעסק זה, להכניס תורתו הקדושה בעולם ולקרוב נפשות לדרכיו הקדושים האמתיים; עד שנמצאו גם פה כמה אנשים שהתחילו לחלק, ומחמת זה היה קשה מאד לדבר בבית-המדרש הנ"ל, כי שם היו כמה שחלק לבסי מאתי. על-כן היתה טובה גדולה מאת השם לעסק הקדוש הזה מה שנבנה הבית-המדרש החדש שלנו, שנבנה על מקום דירתו הקדושה.

פו

גם בעת שעסקו בכנין בית-המדרש החדש, אז נספם אצלם שיתנו לי הדירה שבבית-המדרש הישן, שישב שם הרב דפה; פי להרב דפה בנו דירה חדשה בבית-המדרש החדש. וזה היה נראה בעיני לטובה גדולה, שלא אהיה מטלטל בדירות כל-כף, וחשבתי בכל הקיץ איך אוכל לבנות לי שם איזה חדר קטן בשבילי לעסק בו בעבודת השם. אף "רבות מחשבות בלב-איש ועצת ה' היא תקום", ומאת השם היתה שנגמר הבית-המדרש על ראש-השנה שנת תקע"ד פנ"ל, אבל הבית-הדירה חדשה בשביל הרב לא נגמרה, ונשא הרב על מקומו בהדירה שבבית-המדרש הישן.

מקורות והערות

ב. עפ"י לשון הכתוב שיר השירים פרק ח' פסוק ו' "...קשה כשאול קנאה רשפיה רשפי אש שלהבת י-ה". אך כאן הוא בהשאלה לטוב כלומר האש של רבינו היתה חזקה מאד ולכן הפריעה למתנגדיו. ג. תהלים פרק ל"ז פסוק ל"ו. מדרש רבה דברים פרשת עקב: "אבל הצדיקים יש להם אחרית, שנאמר "שמור תם וראה ישר כי אחרית לאיש שלום". ד. הושע פרק א' פסוק ב': "חלק לבם בקרבם עתה יאשמו". חלק לבם במובן של התפלגות ומחלוקת על ה' יתברך, וכאן על רבינו. ה. משלי פרק י"ט פסוק כ"א.

ויהי בבואי מאומאן מראש-השנה תקע"ד הנ"ל וראיתי שהרב נשאר על מקומו, התחלתי להצטער, כי הדירה שישבתי שם בקיץ היתה קשה מאד לישב בה עוד בזה החרף, והיה לי צער גדול. והשם יתברך ברחמיו חמל עלי ועל כל התלויים בעסק הגדול הזה, ושלח בלבי בין פסא לעשורי, ביום ששי ערב שבת-תשובה, שאראה לקנות לי דירה. ואף-על-פי שלא היה בידי להוציא על-זה, פי אז עדין לא הייתי מקבל כלל, והייתי מתפרנס ממעט המעות שנשאר לי עדין, ולא הייתי יכול לקנות דירה ממעותי, פי לא יהיה לי ממה להתפרנס; אף-על-פי-כן חזק השם את-לבבי בבטחון שאקנה לי דירה זאת. ותכף שלחתי להאיש שהיתה הדירה הזאת שלו שימכרנה לי, פי מאת השם היתה שאז חזר האדון של הכפרים השיכים לפה להשכיר הארענדיס, מה שזה כמה היה פריפונאצ'יא, ואז שכר בעל-הבית של הדירה הזאת אורענדע, ומחמת זה שלחתי אליו שימכר לי ביתו; וכן היה, שתכף נתרצה למכר, וכיום שאחר יום-הכפורים קניתי אותה. ואחר-כך היו כמה מניעות, פי אשתו לא רצתה להסכים על המכירה, והיה לי צער גדול מזה; אף אחר-כך עזר השם יתברך שנתרצית היא גם-כן, ובאתה לביתי בעצמה וברכה אותי שאכנס להבית לחיים ולשלום.

ביום חמישי, שהוא שני ימים קדם סכות, נכנסתי להבית לשלום. וגדל הישועה הזאת, מה שזכיתי לבית-דירה - אין לשער, פי על-ידי-זה נתיסדו ונגמרו כמה עסקים קדושים מעסקיו ז"ל, שהם זכות הרבים לדורות. פי תכף כשנכנסתי לביתי התחילו להתקבץ אלי כמה בני-הנעורים אשר נגע יראת השם בלבם, ותהלה לאל דברתי עמהם הרבה, ונעשו אנשים פשרים ויקרים מאד, עד אשר נמצא בהם כמה שראוי

ו. הימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים. ז. נכסים שנהגו להחזירם כגון דירות, מחסנים, בתי מוינה וכו'. ח. שעוקלו ע"י הפריץ מיד החוכרים. ראה גם בחיי מוהר"ן סימן ק"ד. ט. עפ"י לשון הכתוב בשמואל א' פרק י' פסוק כ"ו: גם שאול הלך לביתו ובעתה, וילכו עמו החיל אשר נגע אלוהים בלבם" ופרש המצודת דוד: "אשר נגע יראת אלהים בלבם".

לְקִרְוֹתָם בְּשֵׁם צְדִיקִים, אֲשֶׁר כָּל־רְאֵיהֶם יִפְרֹוּם כִּי הֵם זָרַע בְּרַךְ ה', יִסֶּף ה' עֲלֵיהֶם כָּהֶם אֶלֶף פְּעָמִים וְכוּ'.² גַּם בְּכֹאֵן נִתְיַסְדּוּ כַּמָּה סְפָרִים קְדוּשִׁים שָׁלוּ, וְגַם נִדְפְּסוּ בְּבֵית הַזֶּה כְּאֲשֶׁר יִתְבָּאֵר לְקַמֵּן. עַל־כֵּן אֲנִי חִפְזָא מְאֹד לְסַפֵּר לְדוֹרוֹת כָּל מַה שֶׁעָבַר בָּזֶה, כִּי נִפְשִׁי יִדְעַת מְאֹד כַּמָּה וְכַמָּה מְנִיעוֹת וְעִפּוּבִים בְּלִי שְׁעוֹר הָיוּ לִי עַל כָּל דְּבָר, מִחֲמַת שֶׁהִיָּה נִגְעַע לְעִסְקָיו ז"ל, שֶׁכִּנְגַד זֶה מִשְׁתַּטְחִים הַמְנִיעוֹת בְּלִי שְׁעוֹר; אִךְ אִי אֶפְשָׁר לְסַפֵּר הַכֹּל, רַק מְעַט דְּמְעַט.

פח

וְהִנֵּה בִּשְׁנָה הַזֹּאת לֹא הָיוּ אֶתְרוּגִים מְצוּיִים, וְכִבְרַת הַגִּיעַ אֹר לְיוֹם שְׁשִׁי שֶׁהוּא עָרַב סְכוּת, וְעֵדִין לֹא הָיָה פֶּה אֶתְרוּג, וְכֵן בְּכָל סְבִיבוֹתֵינוּ לֹא הָיָה שׁוֹם אֶתְרוּג. וְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּרַחֲמָיו סִבֵּב שֶׁהִגִּיעוּ שְׁנֵי אֶתְרוּגִים לְנַעֲמִירוֹב, וְנִסְעַתִּי לְשָׁם, וְהָיָה לִי מִלְחָמָה גְּדוּלָּה קָדָם שְׁזָכִיתִי לְפַעַל לְהִבִּיאַת הָאֶתְרוּג הַמְּבַחֵר לְפֶה, וְנִתְתִּי בְּעֵדוֹ סֶף רַב, שֶׁשָּׂה וְשִׁשִּׁים רוּבֵל־כֶּסֶף; אֲבָל בְּאוֹתוֹ הַעֵת הָיָה מְצִיאָה גְּדוּלָּה. וַיֵּשׁ בָּזֶה מַעֲשֵׂה שְׁלֵמָה לְסַפֵּר, אִיךָ זְכִיתִי לְהוֹצִיאוֹ מִנַּעֲמִירוֹב שֶׁהָיָה עִיר גְּדוּלָּה כְּפֹלִים כְּמוֹ פֶּה בְּרִסְלָב וְלְהִבִּיאַת לְפֶה; אִךְ אִי אֶפְשָׁר לְהַאֲרִיךְ בָּזֶה. טוֹב לְהוֹדוֹת לַה' אֲשֶׁר עַד־כֹּה עֲזָרְנוּ.³

פט

וְהִנֵּה בְּבֵית זֶה נִתְיַסְדּוּ הַתְּפִלוֹת הַקְּדוּשִׁים⁴ בְּרַב חֲסִדוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו, אֲשֶׁר נוֹרְאוֹת יִקְרַת אֵלָיו הַתְּפִלוֹת⁵ יוֹדַע כָּל אֶחָד בְּנִפְשׁוֹ, כָּל מִי שֶׁחִפְזָא בְּאֶמֶת וְכוּ' וְכוּ'.

מקורות והערות

1. ישעיה פרק ס"א פסוק ט'. ב. עפ"י לשון הכתוב בתהלים פרק קמ"ז פסוק י"ד. ל. תהלים פרק צ"ב פסוק ב'. מ. שמואל א' פרק ז' פסוק י"ב. נ. הכוונה לספר ליקוטי תפילות. ס. ראה בליקוטי מוהר"ן תנינא סימן כ"ה בסופו: "ובפרט כשעושה מתורה תפילה, מזה נעשה שעשועים גדולים מאד למעלה". שיחות הר"ן סימן קמ"ד: " ...אשר לא נעשו שעשועים כאלה מימות עולם" (כנדפס בהקדמה לליקוטי תפילות). ראה כוכבי אור ("אנשי מוהר"ן" אות כ"ד): "אמר שעבשו שיצאו התפילות שלו בעולם עתידין ליתן דין וחשבון כשהולך יום אחד שאין אומרים אותם". ומובא בשיח שרפי קודש (חלק ו' אות ל"ט): שאלו פעם את רבי נתן הנכון הדבר שאמרתם כך? ענה ואמר: "אמרתיו ולא אמרתיו", דין וחשבון

צ

והנה מה שעבר מאז עדהנה אין הזמן מספיק לבאר חלק מאלף, אף בקצור ארשם קצת לזכרון.

בשנת תקע"א נסתלק רבנו ז"ל בשלום פנ"ל, ובאותה השנה הדפסתי את הספרים במאהלוב, לקוטי מוהר"ן תנינא והאלף-בית" והקצור פנ"ל, ובאותה שנה יצאתי מקהלת-קדש נעמירוב וקבעתי דירתי פה קהלת-קדש ברסלב; אשר כל זה היתה צמיחת קרן ישועה להשאתו הקדושה בזה העולם לדורות, וכמבאר מעט מזה למעלה.

צא

בשנת תקע"ב עשינו שדוף עם בתו הצדקת מרת חיה תחיה, עם בן התיק" מורנו רבי יעקב יוסף מטשערין פנ"ל; וגם בזה יש כמה וכמה לספר, ואין הזמן מספיק. ובאותה השנה נסעתי לקרימינטשאק פעם ראשונה, וגם בזה יש מעשה לספר.

צב

בשנת תקע"ג נבנה פעם שני הבית-המדרש החדש שלנו, שהיה בבית אדוננו מורנו ורבנו ז"ל שנשרף פנ"ל.

יתן כל אחד על מה שצריך ליתן, אולם או יראה בעצמו שאילו היה אומר את אלו התפילות היה נותן פחות דין וחשבון. ואמר עוד (כוכבי אור "אנשי מוהר"ן" אות כ"ה): "... באמת (התפילות) הם גבוהים מרוח הקדש. כי הם נמשכים משער החמישים (של הקדושה), (ועיין בליקוטי הלכות ראש חודש הלכה ו' שם מובן כי הדרך לעשות מתורות תפילות נמשך משער הנו"ן. גם שמעתי שאמר כי הרבה אנשים זכו כבר לגן עדן על ידי התפילות שלו)". ע. ספר המדות. פ. קיצור ליקוטי מוהר"ן. צ. במסכת ברכות דף ט' עמוד ב' מבאר רש"י: "ותיקן - אנשים עניים ומחבבים מצוה".

צג

בשנת תקע"ד בין יום-הכפורים לספות קניתי ביתי בישועתו הגדולה יתברך שמו לנצח וכנ"ל. ובאותה השנה נכנס להכפרים דפה אחד המיוחד מאנשי-שלומו שהכיר קצת את רבנו ז"ל בסוף ימיו, אבל עדין לא ידע ממנו כלל, מחמת שזה האיש היה רך בשנים מאד; וכשנכנס לאחד מהכפרים דפה כנ"ל נתקרב אלי, ונתתי לו להעתיק כמה כתבים מעסקי שיחותיו הקדושים ומהמעשיות, כי אז לא נדפסו עדין, ודברתי עמו הרבה ועוררתיו משנתו בעזרת השם, ואחר-כך אחר איזה שנים נסע עמי לארץ-ישראל. וכל זה היה צמיחת ישועה להדפסת המעשיות ולשאר ענינים, כאשר מתנוצץ בלבי בעזרת השם יתברך.

צד

וכשנכנסתי לדירתי הנ"ל עזרני השם יתברך שעשיתי מחצה בתוך ביתי כדי שיהיה לי מקום מיוחד לעבודתו יתברך, והעקר בשביל התבודדותי. ואחר-כך ראיתי שבני הבית מבלבלין אותי, חזקני השם יתברך לבטח בו, והתחלתי לעסק לבנות לי חדר מיוחד לגמרי בתוך הבית, שהיה רחוק מחדר דירת בני הבית. ונגמר בסוף הקיץ הנ"ל, וזה היה לי לישועה גדולה ונפלאה בלי שעור. ואז ראיתי בחוש כמה צריכין לקוות לה' ולבלי להתיאש מישועתו בשום דבר, אף-על-פי שרואין שעוברים ימים ושנים הרבה והישועה רחוקה, אף-על-פי-כן צריכין לקוות ולחזור

מקורות והערות

ק. רבי יהודה אליעזר. ר. שיחות הר"ן סימן רע"ד: "טוב מאוד להארם שיהיה לו חדר מיוחד לו לבדו לעסוק שם בעבודת ה' בתורה ותפילה, ובפרט התבודדות ושיחה בינו לבין קונו, שלזה צריכין בודאי חדר מיוחד". וראה שם גם בסימן רע"ה. עיין בסיפורי מעשיות (מעשה א' מאברת בת מלך) מענין מה שאמרה הבת מלך למשנה למלכות: "שאי אפשר לך להוציא אותי כי אם כשתהיה בחדר לך מקום וכו'". ועל זה כתב רבי נתן בהקדמה שניה לסיפורי מעשיות: "...כי צריכין לבחור לו מקום ולקבוע לו תשובה ותענית ולהתנגע תמיד ולהשתוקק תמיד אליו יתברך וכו'". וכן הוא באוצר היראה (מהדורא בתרא - רצון ג): "על כן העיקר לבחור לו מקום מיוחד שיהיה יושב ומתנגע ומשתוקק ונכספ ומצפה בכל יום ובכל עת להוציא השכינה, שהיא שורש קדושת נפשות ישראל, מגלותה".

ימי מוהרנ"ת צה - צו חלק ראשון קלה

ולקנות "עד-ישקיף וירא ה' משמים". כי ידעתי בנפשי כמה וכמה ימים ושנים שהייתי מצפה לזה, שיהיה לי חדר מיוחד, ועיני היו פלות לזה זמן זמנים טובא" ותחלתי היתה נכזבה² עד שפמעט נתיאשתי מזה; והשם יתברך ברכ רחמי ונפלאותיו חמל עלי בזכותו הגדול ז"ל ובזכות הרבים, ונתן לי דירה וחדר מיוחד נאה ומתקן מאד לפני, ועל-ידי-זה החייתי עצמי הרבה, וגמרתי שם בעזרתו הגדולה יתברך כמה ספרים נפלאים, קדושים ונוראים מאד, מה ששמעתי ממנו ז"ל ומה שחדשתי בהם בחסדו הגדול יתברך.

צה

בשנת תקע"ד הנ"ל היתה החתונה של בתו מרת חיה הנ"ל בקהלת-קדש מודריבקע. והחפה היתה ביום חמישי ב' אלול, ושמחנו שם הרבה בעזרת השם יתברך, ועל שבת-קדש נסענו לטשערין, ששם ישב חתנה רבי יעקב יוסף הנ"ל.

צו

בשנת תקע"ה התחילו התפלות להתיסד.

צו

בשנת תקע"ו נדפס הספר 'ספורי מעשיות'.

מקורות והערות

ש. עפ"י לשון הכתוב בתהלים פרק כ"ז פסוק י"ד: "קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה'". ת. מנילת איכה פרק ג' פסוק ג'. א. הרבה זמן. ב. עפ"י לשון הכתוב באיוב פרק מ"א פסוק א'.

צח

בשנת תקע"ז התחלתי למסר התפלות לאנשי-שלוּמנו להעתיקם לעצמם ולאמנם; ואז היתה הנשואין של בני שכנא שיחיה. וכן בשנת תקע"ח עסקתי בזה גם-כן הרבה, ואז בשנת הנ"ל מסרתי התפלה של העשרה מזמורי תהלים שצוה הוא ז"ל לאמנם בשביל מקרה-לילה חס ושלוּם ועל קברו הקדוש, שנקרא 'תקון הכללי'.

צט

בשנת תקע"ט התחלתי לעסק בהעמדת הדפוס בביתי, כדי לחזר ולהדפיס הספרים הקדושים שלו בכמה וכמה תקונים נפלאים. והיה לי מלחמות גדולות בזה ומניעות רבות ועצומות בלי שעור; ובישועתו הנפלאה חפץ ה' בידי הצליח, וגמרתי העסק בשלש שנים, דהינו משנת תקע"ט עד סוף שנת תקפ"א, שאז נגמרו בכי טוב הדפסת הספרים הקדושים לקוטי מוהר"ן הראשון והתנינא, וספר האלף-בית עם שמות-הצדיקים בכמה הוספות טובות. וגם בני שכנא שיחיה הדפיס שלא בידיעתי התקון הכללי הנ"ל, וזה היה צמיחת הישועה של הדפסת התפלות. ואחר-כך בשנת תקפ"ב בתחלתו התחיל בני הנ"ל תכף להדפיס כל התפלות; אך היו מניעות עצומות מאד, ולא נגמרו פי אם עשרים ושתים תפלות.

ובאותה השנה, היא שנת תקפ"ב, נסעתי לארץ-ישראל עם רבי יהודה אליעזר הנ"ל; וזכיתי להיות על אדמת הקדש, וחזרתי משם באותה השנה.

ובשנת תקפ"ג באתי לביתי בשלוּם, פנרשם באריכות בזה הספר. ובאותה השנה היו נשואין הראשונים של בני יצחק שיחיה בטשערקאס.

ובשובי משם, סמוך מאד לראש-השנה תקפ"ד, נתחזקתי לעסק בהדפסת התפלות. והשם יתברך בנפלאותיו הנוראות שלח אז בלב אחד מאנשי-שלומו, איש כשר וישר, שהתנדב לבו פתאם בהיותו בדרך, קדם שנתועד עמי בראש-השנה הנ"ל, לתן סף מסים בשביל הדפסת התפלות. גם שלח השם אז בדעתי חדושים נפלאים על מעלת התפלות שעושין מתורות כַּאֲשֶׁר הִזְהִירָנוּ הוּא ז"ל, שבהם תלוי קיום התורה והמצוות, כנכתב אצלנו בעזרת השם. ועל-ידי כל זה חזקני השם יתברך עד אשר הוצאתי מחשבתי מפח אל-הפעל, ובשנת תקפ"ד הדפסתי את התפלות מסימן כ"ב עד סוף חלק ראשון, וחלק שני עד סימן י"ד. ורובי המניעות שהיו לי על-זה מקדם היה בלי שעור, אף השם יתברך עזרני וחזק את-לבבי והזמין לי על הוצאות, עד שעסקתי בדפוס כל ימי החורף הנ"ל, עד שגמרנו כל הנ"ל בלי בעלי-מלאכות מבחוץ, רק אנשי-שלומו בעצמן למדתי אותם האמנות, ואחד מהם, רבי מענדיל, היה יודע האמנות מכבר, והם עסקו בדפוס למען המצוה כל החורף הנ"ל, עד שגמרנו כנ"ל.

ואחר-כך בימי הפורים שהיה ביום ראשון היה מחלקת גדול פה, ועל-ידי-זה נתגלגל הדבר שנמצאו מוסרים והלשינו עלי, עד שבאו פתאם לביתי וסגרו וחתמו בית-הדפוס עם כל הכלים, ועדין היא חתומה וסגורה; השם יתברך ירחם עלינו לפתחה מהרה, ויצילני מפל מיני סכנות ופחדים בלי רבוי הוצאות ממון ישראל, ונזכה לחזור ולהדפיס בפרהסיא בשלום, ואז נספר מעשי השם, כל מה שעבר בענין זה בעזרת השם.

הדפוס סגרו וחתמו ביום ששי ערב שבת-קדש, י"ט אדר שני שנת הנ"ל, והיה לנו פחדים גדולים, כי הייתי בסכנה גדולה, והכרחנו להוציא

הרבה על שחדים. ונשלח הדבר לקאמניץ, והיינו בחשש סכנה זמן רב, עד שבחדש מנחם-אב, בתשעה באב אחר חצות, הגיע התשובה מקאמניץ שלא יניחו אותי להדפיס עד שאקבל רשיון מוילנא; וזה היה לי לישועה, והודיתי להשם יתברך שעל-כל-פנים נצילתי מחשש סכנה. ועתה אנו מקוים בכל-עת שיגיע הרשיון מוילנא בעזרת השם יתברך.

ק

בחדש אלול שנת תקפ"ד הנ"ל היו הנשואין של חתן רבנו ז"ל, הנגיד מורנו הרב רבי יצחק איזיק נרו יאיר, שהשיא בתו מרת פיגא סאסיע תחיה עם בן רבי ישראל נרו יאיר, נכד הרב וכו' מורנו הרב רבי ברוך זכר צדיק לברכה ממז'בוז'. ונסעו על החתונה הוא וזוגתו הצדקת מרת שרה תחיה וכל בני-ביתו דרך פה ברסלב, ומכאן נסעתי עמהם למז'בוז', וזכיתי להיות על החתונה, והיינו שמחים שם מאד. וגם הייתי אצל הרב מאפטא, וברוך השם קבל אותי בכבוד גדול, ודברתי שם הרבה מגדלת רבנו הקדוש ז"ל, וברוך השם היה הפל שלום. ובענין זה של החתונה וכל מה שעבר אז יש הרבה לספר, מה-גדלו מעשי השם ונפלאותיו אשר עשה עמי אז; אך אי אפשר לבאר הפל בכתב מאפס הפנאי ומשאר טעמים. ברוך השם אשר עד-כה עזרני; עד-הנה עזרונו רחמיך וכו', ואל תטשנו ה' אלקינו לנצח".

קא

ביום ראשון, יום שאחר יום-כפור הנקרא 'שם ה'", שנת תקפ"ה, עזרני השם יתברך שהגיע לי תשובה מוילנא שאשלח לשם סך מועט וישלחו לי רשיון מיד. ותכף הודיתי להשם יתברך, ונתעוררתי לקבץ המעות,

מקורות והערות

ו. עיין בנספח בסוף הספר אות ו'. ז. עיין בנספח בסוף הספר אות ז'. ח. מתוך פיוט "נשמת כל חי" מתפילת שחרית לשבת יום טוב. ט. לקוטי מוהר"ן תנינא סימן ס"ו.

ושלחתי מיד בפוסט ראשון ביום שלישי בשבוע שהוא את הסוף שכתבו לי. ועתה אנו מצפים בכל-עת לישועת השם, שיגיע הרשיון ויפתחו בית-הדפוס, ותחזור העטרה לישנה להדפיס ספרי רבנו ז"ל, להאיר פני תבל, לגלות אמתו בעולם, אמן פן יהי רצון.

קב

ביום חמישי כ"ד תשרי, אסרו-חג סכות תקפ"ו, עזרני השם יתברך ופתחו לי הבית שהדפוס עומד בו, שהיה חתום עד-הנה זה יותר משנה ומחצה; אבל הדפוס בעצמה עדין חתומה, עד ירחם השם מהרה ואספר מעשי השם; כל מה שעבר בזה, מלבד הנסתרות לה' אלהינו, מה שהשם יתברך עשה נפלאות גדולות לבדו, כי אין בעל הנס מכיר בנסו.^א

קג

אחר ראש-השנה תקפ"ו הנ"ל כתבתי מחדש הספר 'לקוטי עצות', שהוא ספר הקצורי בתוספת מרבה; וגם בזה יש מעשה שלמה.

קד

והנה עברה כל השנה ועדין תחלתי נכזבה, כי לא הגיעה תשובה נכונה משם.^ב גם באותה השנה תקפ"ו הנ"ל נגעה בי יד ה', כי נלקחה ממני אשתי הראשונה עליה השלום בראש-חדש אלול שנת הנ"ל. וקדם לזה היו בני ובתי וכלתי שיחיו מטלים על-ערש דני, ואני הייתי אז בדרך, והם היו בסכנה גדולה מאד, ובחמלת השם שבו כלם לאיתנם תהלה לאל; אף אחר-כך חלתה אשתי הנ"ל, ונפטרה לשלום כנ"ל. ובאתי

מקורות והערות

י. תחלים פרק קי"ח פסוק י"ו. ב. דברים פרק כ"ט פסוק כ"ה. ל. תחלים פרק קל"ו פסוק ד'. מ. מסכת נדה דף ל"א עמוד א'. נ. שכתוב מורחב של הספר קיצור ליקוטי מוהר"ן עפ"י מידות ונושאים ע"פ סדר א' ב'. ס. כונתו לאישור פתיחת הדפוס.

לְבֵיתִי בְיוֹם שְׁלִישֵׁי אַחֲרֵי הַסֵּתֶלְקוֹתָהּ, וּבְעֶצֶם צָרְתִי וּמְרִירוֹת נַפְשִׁי וְשִׁבְרוֹן לִבִּי, כִּי גַם אַחֲר־כֵּן לֹא הָיוּ בְנֵי וּבָתֵּי שְׁיַחֲיוּ בְקִוּוֹ הַבְּרִיאָה בְשָׁלְמוֹת וְהָיָה לִי צַעַר גָּדוֹל מְאֹד, מְלֵבֵד שְׂאֲרֵי בְלָבוּלִים וְכוּ'.

וּבַתּוֹךְ-כֵּן הִגִּיעוּ יְמֵי רֵאשֵׁי-הַשָּׁנָה הַקְּדוּשִׁים, וְנִסְעַתִּי בְיוֹם רֵאשׁוֹן הַסְּלִיחוֹת לְאוֹמָאן כְּדַרְפֵּנוּ בְּכָל שָׁנָה, וְהִנַּחְתִּי בְנֵי וּבָתֵּי הַיְתוּמִים בְּבֵיתִי לְבָדֵם בְּחִלְשׁוֹת פֶּחַ מְאֹד, וְעֶצֶם הַרְחַמְנוֹת שְׁהָיָה אֲזוּ עָלַי וְעַלֵיהֶם אִי אֶפְשֶׁר לְסַפֵּר. וְה' בְּרַחֲמָיו הֶעֱצוּמִים לֹא עָזַב חֶסֶדוֹ מִמֶּנִּי, וּבְאוֹתָהּ הִנְסִיעָה דִּיקָא עוֹרְרָנִי אָדָם אֶחָד מְאֻנְשֵׁי-שְׁלוֹמֵנוּ שְׂאֲרָאָה לְהַדְפִּיס גְּמַר הַתְּפִלוֹת בְּדְפוּס אַחֵר, שְׁלֹא בְּבֵיתִי; וְתַכְף נִתְחַזְקָה דְעַתִּי בְּזָה, וּבְטַחְתִּי בְּחֶסֶדִי הַשֵּׁם שְׁיִזְמִין לִי הוֹצָאָה הַמְרַבָּה, וְכֵן עָשִׂיתִי. וְכָל הַמְּנִיעוֹת שֶׁעָבְרוּ בְּזָה אִי אֶפְשֶׁר לְסַפֵּר, אֲךָ יָמִין ה' רִוּמָהּ עֲזָרְנִי בְּרַחֲמָיו הֶעֱצוּמִים, וְתַהֲלָה לְאֵל גְּמַרְתִּי הַתְּפִלוֹת בְּשָׁנָה הַזֹּאת, הִיא שְׁנַת תַּקְפִּי. מָה אֲדַבֵּר וְהוּא אָמַר וְעָשָׂה, מָה אֲשִׁיב לָהּ, כָּל תְּגִמּוּלוֹהֵי עָלַי, שְׁזַכִּיתִי לְגַמֵּר זְכוֹת הַרְבִּים כְּזֶה אֲשֶׁר לֹא הָיָה מִימֹת עוֹלָם.

קה

בְּשְׁנַת תַּקְפִּי הַנִּי"ל בַּתְּחִלַּת חֲשׁוֹן נִשְׂאֲתִי אֲשֶׁתִּי הַשְּׁנִיָּה^א, וּבְאוֹתָהּ הַשְּׁנָה נוֹלַד לִי בְנֵי נַחֲמָן שְׁיַחֲיָה בְיוֹם שְׁלִישֵׁי ה' אֱלוּל, הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ יִזְכְּנִי לְגַדְלוֹ לְתוֹרָה וּלְחֶפֶה וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים^ב לְאַרְיִכוֹת יָמִים וְשָׁנִים, אָמֵן.

קו

בְּסוֹף שְׁנַת תַּקְפִּי סָמוּךְ לְרֵאשֵׁי-הַשָּׁנָה יִצְאָה הַגְּזֵרָה הַרְעָה בְּמַדִּינַתְנוּ לְקַח בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְחִילֵי, וְהָיוּ לָנוּ פְּחָדִים גְּדוֹלִים אֲזוּ, וְאֲזוּ חִבְרַתִּי עוֹד כְּמָה

מקורות והערות

ע. תהלים פרק ק"ח פסוק ט"ו. פ. תהלים פרק קמ"ז פסוק י"ב. צ. מרת דישל. היא היתה אלמנה ולה בן ובת (שמעלקא וחיה, שהיתה אחר כך אשת ר' דוד צבי בן מוהרנ"ת). נולדו ממנה למוהרנ"ת שני בנים: נחמן ויוסף יונה. ק. כמוכא בברכות ברית המילה. ר. היא גזירת ה'פונקטין' - עיין בנספח בסוף הספר אות ג'.

תפלות על הגזרות, ושאר תפלות משארי המאמרים שעדין לא נכתב מהם תפלות, השם יתברך יעזרני להוציאם לאורה מהרה.

קו

בסוף שנת תקפ"ט באנו לאומאן להיות שם בראש-השנה תק"צ פדרפנו תמיד, ולא היה לנו מקום להתפלל בו. כי בתחלה, בראש-השנה הראשון אחר הסתלקותו שהוא שנת תקע"ב, התפללנו בהקלויז החדשה שנבנה שם באותו הקיץ, כי אנשי הקלויז בקשו אותנו להתפלל שם וקבלו אותנו שם בכבוד גדול. ואחר-כך נמשך הדבר כמה שנים שהתפללנו שם, עד שנת תקפ"ב, ואז מחמת שנתרבו העולם לסע על ראש-השנה, יסף ה' עליהם וכו', על-ידי-זה היה מן הנמנע להתפלל עוד בהקלויז דשם, כי בשביל אנשי-שלוֹמנו לבד היינו צריכים בית-המדרש מיוחד. ואז חמל עלינו השם יתברך שפתאם נמצא נגיד אחד משם ושמו רבי מרדכי, ובקש אותנו בכבוד גדול שנכנס לביתו להתפלל, ופנה בשבילנו בית גדול עם עוד חדר גדול אצלו, והעמיד לנו שלחנות וספסלים, והכין לנו נרות ומים, ותקן הכל על מכונו; והתפללנו שם כמה שנים. אחר-כך נפטר זה האיש, והתפללנו שם אחר פטירתו גם-כן שנה או שנתים. אחר-כך נתגלגל הדבר שלא היה אפשר להתפלל שם עוד, והתחלנו להתפלל בבית ר' נחמן נתן, בהאמבר" שהתפללנו בו בראש-השנה בחיים חיותו הקדושים; והתפללנו שם גם-כן איזה שנים.

קח

ויהי בשנת תק"צ לא היה אפשר עוד להתפלל שם, והיה לנו צער גדול. ובקשנו מקום לשכור, והזמין לנו השם יתברך דירה חדשה שהיתה סמוך

לגמר, ובקש אותנו הבעל-הבית להתפלל שם, לחנוך ביתו החדש בקדשת תפלות ישראל יראים וכשרים כאלו; והתפללנו שם.

ואז סמוך לאותו ראש-השנה שלח השם בלבי התעוררות חזק שאכניס עצמי בכל כחי להתחיל לעסק בבנין בית-המדרש בשביל הקבוץ הקדוש שלנו באומאן. וכבר עלה זה בדעתי, ודברנו מזה כבר כמה פעמים, ולא אסתייע מלתא לעסק בו עד אותה השנה שראינו שנשארונו נעים ונדים מאד, ואז חזק השם את-לבבי לעסק בזה. וידעתי כי רבו המניעות לזה מאד מאד, הן מחמת ממון, פי צריכים לזה הוצאה רבה, הן מפחד המתנגדים שלא ימנעו חס ושלום; אך ידעתי שאף-על-פי שבכל עת עמדים כנגדנו כשאנו רוצים לעסק בעסקיו הקדושים הנגעים להשארתו הקדושה בעולם, אבל השם יתברך עוזר לנו תמיד לגמר הכל, כאשר כבר היה השם יתברך בעזרי בענין ההדפסה כמה פעמים וכו'.

וכל מה שעבר בזה אין פנאי לספר, כי בודאי רבו המניעות והתנגדות אחר-כך בלי שעור, אך אף-על-פי-כן חזקתי ידי בה' עד שבחמלת השם הנחתי יסוד הבנין הקדוש בשנה הזאת, היא שנת תקצ"ב, בחדש חשוון. ועסקתי בזה שתי שנים, לקבץ מעות ולקנות הפלאץ וכו', ועבר בזה מה שעבר, בפרט בשנה שעברה שהיא שנת תקצ"א, שייצאה בעולם החולאת המרה שקורין 'חולירע' רחמנא לצלן שהיתה קשה מדבר רחמנא לצלן, שהמיתה אלפים ורכבות נפשות, וכל החרף היה העולם סגור, השם ירחם מעתה, ואחר-כך סמוך לשבועות היתה המרידה הגדולה של פולין שמרדו בהקיסר ירום הודו; ובכל זאת לא הנחתי את הרצון והכסופין, ולהתפלל להשם יתברך על-זה. ובחמלת השם לא הסתיר פניו מאתנו, ועזרני בזכות הרבים בדרכי נפלאותיו הנוראות עד-אין-חקר, ועזרני להניח היסוד בשנה הזאת, מה שלא היה מי

שְׂאֵמִין לְשִׁמוּעַתְנוּ שְׁיִהְיֶה אֶפְשָׁר לָנוּ לְהַעֲמִיד בֵּית־הַמְדָּרֶשׁ עַל שְׁמוֹ
הַקְּדוֹשׁ בְּאוֹמָאן אַחֲרֵי מַחְלוּקַת וְהַתְנַגְּדוֹת כְּאַלְהָה, אִף קִשְׁטָא קְאִי, וְעֲצַת
ה' לְעוֹלָם תַּעֲמִד, כִּי הוּא גָּמַר וַיִּגְמַר הַכֹּל כְּרִצּוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ וְכְרִצּוֹן כָּל
יִרְאָיו הָאֲמֵתִיִּים. הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ יַעֲזְרֵנוּ לְגָמַר הַבְּנִין הַקְּדוֹשׁ הַזֶּה מְהֵרָה,
ה' יִגְמַר בְּעֵדְנוֹי, יִרְאוּ עֵינֵינוּ וַיִּשְׁמַח לְבָנוּ וְתִגַּל נַפְשֵׁנוּ בִּישׁוּעַתְךָ
בְּאֵמֶת, אָמֵן.

קט

בְּשָׁנָה הַזֹּאת תִּקְצַב עֲזָרְנִי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שֶׁהִגְבִּיהֵתִי הַבְּנִין, דְּהֵינּוּ הַעֲמַדַת
הָעֲמוּדִים, וְהִנְחֵתִי הַקּוֹרוֹת עֲלֵיהֶם שְׁזָה עֶקֶר הַבְּנִין, כֹּל זֶה נִגְמַר בְּשָׁנָה
הַזֹּאת בְּנִסִּים נִפְלְאִים וַיִּשְׁוּעוֹת גְּדוֹלוֹת; כֵּן יַעֲזְרֵנִי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ לְגָמְרוֹ
בְּשִׁלְמוֹת בְּמְהֵרָה, אָמֵן כֵּן יְהִי רְצוֹן.

קי

בְּשָׁנַת תִּקְצַב נִפְטָרָה בַּת רַבְּנוּ ז"ל הַצְּדִקָּת מֵרַת שְׁרָה זְכוּרָנָה לְבִרְכָּה
מִקְרִימֵינִטְשׁוֹק, וְנִשְׂא רַבִּי אִיזִיק בְּעֵלָה אֶת אַחֻתָּה הַצְּדִקָּת מֵרַת אָדֶל
תַּחֲיָה תִּכְרֵךְ סְמוּךְ לְמִיתַת שְׁרָה אֶשְׁתּוֹ הַנִּזְל. וְנִסְעָנוּ אֲנִי וְרַבִּי נִפְתָּלִי נִרוּ
יָאִיר יַחַד לְקְרִימֵינִטְשׁוֹק, וְהֵינּוּ שָׁם עַל הַחֲתָנָה, וּבִדְרָךְ הַלּוֹכֵי וְחִזְרֵתִי
מִשָּׁם הֵייתִי בְּאוֹמָאן וְעִסְקַתִּי בְּהַבְּנִין. וְאִזּוּ בְּאוֹתָהּ הַשָּׁנָה הִיא שְׁנַת תִּקְצַב
הַנִּזְל הַגְּבִיהֵתִי הַבְּנִין, דְּהֵינּוּ הַעֲמַדַת הָעֲמוּדִים וְכוּ' כַּנִּזְל. אַחֲר־כֵּן הִגִּיעַ

מקורות והערות

ב. "קושטא קאי" האמת עומדת, הכוונה: שיש לה קיום. עפ"י מסכת שבת דף ק"ד עמוד א': שואלת הגמרא מדוע כל האותיות של המלה שקר עומדות על חוד אחד (גם האות ש' שבספר תורה עומדת על חוד ולא על בסים רחב) ואילו אותיות המלה אמת יציבות (אות א' ואות ת' על שני רגלים ואות מ' על בסים רחב). והתירוץ הוא: כי לשקר אין קיום, או בלשון העם: שקר אין לו רגלים ואילו האמת יציבה וקיימת. ג. תהלים פרק ל"ג פסוק י"א. ד. תהלים פרק קל"ח פסוק ח': "ה' יגמור בעדי, ה' חסדך לעולם, מעשי יודך אל תרף". ופירש רש"י: יגמור בעדי - יסכים ע"י בקשותי. מעשי יודך - בבית הבחירה שנאמר בו: כוננו יודך (שמות פרק מ"ו פסוק יז). ה. מתוך הפיוט הנאמר בחו"ל לפני תפילת שמונה עשרה של ערבית.

שנת תקצ"ג ועדין לא נגמר הבנין אפלו להתפלל, והכרחנו גם באותה השנה לשכר הדירה אצל רבי זלמן באומאן.

ובתחלת שנת תקצ"ג הנ"ל בראש-חדש כסלו היתה החתונה של רבי שמחה ברוך בן רבי איזיק הנ"ל עם בת דודתו, בת אדל הנ"ל שהיתה אז אשת רבי איזיק כנ"ל. והייתי גם-כן על החתונה בקרימינטשוק, וגם אז נסעתי דרך אומאן בהליכה ובחזרה ועסקתי בהבנין. גם אחר-כך בכל הקיץ עסקתי בהבנין, והיו לי מניעות רבות מחמת ממוץ.

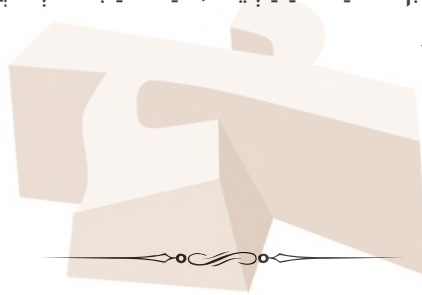
והשם יתברך ברב נפלאותיו גבר חסדו עלינו, עד שגמרנו הבנין של הבית-המדרש בעצמו באותה השנה, וזכינו להתפלל בתוכו בראש-השנה שנת תקצ"ד, והוא הפעם הראשון שזכינו להתפלל בבית-המדרש שלנו. מי ימלל גבורות ה', מי יספר עצם נפלאותיו בזה. עדהנה עזרנו רחמיו ונפלאותיו אשר לא יאמן כי יספר, ברוך השם יתברך אשר עזרנו עד-כה.

ועדין לא נגמר אז גמר הבית והדירה שצריכין לבנות סמוך להבית-המדרש, ובאותה השנה היא שנת תקצ"ד נפטר רבי איזיק ז"ל בקרימינטשוק בימי חנכה, והניח צוואה, וצוה לתת לאנשי-שלומונו בפרט על הבית-המדרש סך רב. ונסעתי לקרימינטשוק עבור זה עם הרב דפה, ויש בזה הרבה לספר; ולא קימו הצוואה, ולא קבלנו שם רק כלי-הקדש של כסף וסף מועט.

ובסוף אותה שנה עסק רבי נפתלי לגמר בנין הבית-דירה בשבילי שהתחלתי לבנות תחת הגג של הבית-המדרש ולתקן הגג, וסתר הגג הראשון ובנאו מחדש, אבל לא גמר בנין בית-דירתו שבבית-המדרש שלנו הנ"ל. והתפללנו פעם שניה בשנת תקצ"ה בבית-המדרש, אבל שאר הבנין עדין לא נגמר כנ"ל.

קיא

ובאותה השנה, היא שנת תקצ"ה, עבר עלינו צרות רבות רחמנא לצלן, כי נתעורר עלינו המחלקת מהרב מסאוראן ברציחה פזאת אשר לא נשמע מעולם, פאשר יבאר להלן בקונטרס מיוחד^א. וכבר הצילנו השם יתברך ברחמיו ונפלאותיו הרבה, ברוך השם שלא נתננו טרף לשניהם^ב; אבל עדין חרקים שנם עלינו, ואנחנו כלנו, בפרט אנכי - בספנות גדולות. אף לה' הישועה, ה' לי לא אירא וכו', ה' לנו בעזרנו וכו', רבות עשית אתה ה' אלקי וכו', גם עתה אל יעזבנו ואל יטשנו, וגם עד-זקנה ושיבה אלקים אל תעזבנו, עד אגיד זרועך לדור לכל-יבוא גבורתך^ג, אמן ואמן.

מקורות והערות

ח. קונטרס זה לא נמצא בידנו, אמנם סיפור המחלוקת הוא נכתב בספר "ימי התלאות" על ידי רבי אברהם ב"ר נחמן.
ז. תהלים פרק קכ"ד פסוק ו'. י. עפ"י לשון הכתוב בתהלים פרק ל"ה פסוק ט"ז. כ. תהלים פרק קי"ח פסוק ו'.
ל. תהלים פרק מ' פסוק ו'. מ. תהלים פרק ע"א פסוק י"ח.

נספח

א. רבי נחמן גולדשטיין - הרב מטשערין זצ"ל (תקפ"ה - תרנ"ד). מגדולי חסידי ברסלב ומתלמידיו של רבי נתן. היה נכדו של רבי אהרן הרב מברסלב, מגדולי תלמידי רבינו הקדוש. הוציא לאור את חלקו ראשון של הספר בשנת תרל"ו. חלק שני יצא בשנת תרס"ד בירושלים ע"י רבי ישראל קרדונר במימון נכדי מוהרנ"ת. חיבר ספרים רבים ביניהם: פרפראות לחכמה על ליקוטי מוהר"ן והש"ס, יקרא דשבתא, זמרת הארץ, ירח האיתנים, נחת השולחן, אוצר היראה (ליקוטי עצות המשולש), ועוד.
(עמוד א' הערה א')

ב. רבי דוד צבי אויערבך זצ"ל (נפטר בשנת תקס"ח) המכונה 'רבי דוד צבי הגדול'. היה מגדולי וחשובי צדיקי דורו, וחברו של רבי נחום מצרנוביל. היה אב בית דין בקהילות קרעמיניץ, שאריגארד ומאהלוב וכל העירות שסביבותיהם סרו למשמעתו. חותנו של רבי נתן, ולמרות שהיה מתנגד לדרכי החסידות העריך מאוד את חתנו.
(עמוד ו' הערה ב')

ג. 'פונקטין' באידיש - נקודות. כלומר, סעיפים שונים של גזירות המאגדות יחד תחת שם כולל - "חוקת היהודים". "חוקת היהודים" ברוסיה כללה גזירות רבות הנוגעות לאורח החיים ולחינוך היהודי. ההכנות לביצועה החלו בשנת תקס"ג - תקס"ד (1802) ובכסלו תקס"ה (דצמבר 1804) נחתמה ע"י הצאר אלכסנדר הראשון. הסעיף הקשה ביותר היה חיוב גיוס ילדי ישראל לצבא הצאר. רבינו פעל והתפלל לביטולה של גזירה זו ואמר (חיי מוהר"ן סימן א'): "דחיתי זאת לעשרים וכמה שנים". למרות שגזירת הגיוס הופיעה ב"חוקה", היה ניתן לשלם דמי פדיון ולפטור את הילדים מלקיחתם לארץ גזירה. אולם בשנת תקפ"ז (1827) ביטל הצאר ניקולאי את אפשרות הפדיון וילדי ישראל נחטפו בהמוניהם לצבא ונותקו ממשפחותיהם ומן היהדות (גזירה זו נודעה בדברי ימי ישראל ומכונה בשם "גזירת הקנטוניסטים"). עיין בחיי מוהר"ן סימנים א', ו', קט"ז, רע"ו, רע"ז ו-שצ"ח. כוכבי אור סימן ו' (השני).

ד. ווערטיל - שרש המלה הוא ווארט שפירושה המילולי הוא מלה, וכאן הכוונה - דבר תורה קצר. במקרה דנן הווערטיל משמעו דבור קל - במשמעות מה שאמרו חז"ל (מסכת עבודה זרה דף י"ט עמוד ב'): "אמר רב המנונא אמר רב שאפילו שיחת חולין של ת"ח צריכה תלמוד", כלומר שאינם מדברים דברים בטלים אלא אפילו כשאינם מדברים בדברי תורה יש להעמיק בדבריהם.
(עמוד י"ב הערה ק')

ה. התשליך הוא מנהג המוזכר בשולחן ערוך (אורח חיים בהגהות הרמ"א בסימן תקפ"ג סעיף ב'): "...והולכין אל הנהר לומר פסוק ותשליך במצולות ים כל חטאותינו וגו'" (מיכה פרק ז' פסוק י"ט), וזכר למה שעבר אברהם אבינו עד צוארו במים כשהלך לעקידה עם יצחק - דבר שהיה בראש השנה כמזכר במדרש. ובכתבי האר"י כתוב שיש לעשות זאת ביום הראשון של ראש השנה אחר תפילת המנחה.
(עמוד ס"ד הערה ר')

קמח ימי מוהרנ"ת נספח חלק ראשון

ו. רבי ברוך ממז'בוז' זצ"ל [תק"ז (1757) - י"ח כסלו תקע"א (1810)]. נכד הבעש"ט הקדוש, דוד רבינו הקדוש ואחיו הצעיר של רבי משה חיים אפרים זצ"ל בעל "הדגל מחנה אפרים" מסלדיקוב. בינקותו התפאר סבו הבעש"ט ואמר עליו שהוא 'חידוש'. את עיקר חינוכו קיבל באוסטראה אצל רבו רבי פנחס מקוריץ. בשנת תק"מ בערך התיישב בטולטשין והתחיל להנהיג עדה. משם עבר רבי ברוך למז'בוז' בה ישב עד יומו האחרון היה מגדולי ותקיפי האדמו"רים בדורו. דבריו ותורותיו מפורזים בספרים רבים, שכונסו אחר מותו בספר "בוצינא דנהורא".
(עמוד קל"ח הערה ו')

ז. רבי אברהם יהושע השיל זצ"ל המכונה "האוהב ישראל מאפטא" [תקט"ו (1755) - ה' ניסן תקפ"ה (1825)]. נצר לשושלת רבנים ותיקה, היה גדול בתורה, ותשובותיו בהלכה מובאות בספרי הדור. היה תלמידו של רבי אלימלך מליז'נסק, ושימש גם את רבי יחיאל מיכל מזלוטשוב. רבנותו הראשונה הייתה בקולביסוב, משם עבר לרבנות אפטא, בשנת תקס"ח קיבל את רבנות יאס ואחרי כן עבר למז'בוז' שם גם הסתלק ונטמן ליד הבעש"ט הקדוש. שני ספריו: "אוהב ישראל" ו"תורת אמת" נדפסו אחר פטירתו.
(עמוד קל"ח הערה ז')

ספר ימי מוהרנ"ת

ימי מורנו ורבינו הרב רבי נתן

חלק שני

בזה הספר יספר סדר הנסיעה לארץ-ישראל של מורנו הצדיק הקדוש רבי נתן מברסלב זצ"ל תלמיד מובהק של אדונו מורנו ורבינו אור הגנוז והצפון, נחל נבוע מקור חכמה, מורנו הרב רבי נחמן מברסלב זי"ע וגדל המניעות שהיה לו לבוא לארץ-ישראל, והוא בגדל התחזקותו זכה לשבר הכל ובא לארץ-ישראל בשלום.

נוסח השער בהוצאה ראשונה

הובא לדפוס על ידי
מכון אב"ן שתיה ביתר עלית
אלול ה'תשס"ט

הקדמה

אמר המעתיק: מבאר בדברי רבנו הקדוש, אור הגנוז והצפון, מורנו רבי נחמן זכר צדיק לברכה, בכמה מקומות בספריו הקדושים, מגדל כח הספורים שמספרין מצדיקים הקדושים, מאשר עבר עליהם, פמוכא בלקוטי מוהר"ן שעל-ידי-זה נטהר מחשבתו של האדם המספר, ועל-ידי-זה נצול מצרות וממתיק כל הדינים שהם מבחינת מזין דקטנות וכו', עין שם. וכן כתב בספר המדות שלו: "מי שמספר מעשיות מצדיקים הקדושים-ברוך-הוא עשה לו חסד", ומרמז זה בכתוב "מגדיל ישועות מלכו" - (מאן מלכי - רבנו), "ועשה חסד למשיחו" - הינו למי שמספר ומשיח אותם. ועוד כתב בספרו חלק א' סימן רמ"ח שעל-ידי זה נתעורר לב האדם לעבודתו יתברך בחשק נמרץ, כי נתעורר אז על-ידי-זה הרשימו של אותו הצדיק, מה שעשה על-ידי עבודתו, ועל-ידי-זה נתעורר לב האדם לעבודתו יתברך.

ואמר אשר הוא בעצמו, יען שכל הצדיקים היו שכיחים בקהלת-קדש מעז'בוז', ששם מקום הבעל-שם-טוב זכר צדיק לברכה, ורפם ככלם נתאכסנו בבית אביו ואמו הצדיקים, ושמע מהם הרבה ספורים

מקורות והערות

א. לא ברור מי היה המעתיק, או ר' אלטר מפליקר (שכנראה שהוא כתב את ההקדמה לח"ב), או ר' ישראל קרדונר שטיפל בהדפסה. ב. בסימן רל"ד. ג. ערך "צדיק" אות קע"ד. ד. תהילים פרק י"ח פסוק נ"א. ה. גיטין דף ס"ב עמוד א'; "מנא לך דרבנן איקרו מלכים? אמר להו דכתיב (מנין לך שרבנן נקראו מלכים? אמר להם שכתוב): "בי מלכים ימלוכו" (משלי פרק ח' פסוק ט"ו). ו. ראה חיי מוהר"ן סימן תע"ט: "אמר: שעל ידי שמספרין מעשיות מצדיקים ומגדלים ומפלאים אותם, על ידי זה נמתק הדין ונמשך חסד. וזהו: "מגדיל ישועות מלכו - מאן מלכי: רבנו. היינו מה שמספר ומגדיל הנפלאות והישועות של הצדיקים שנקראים מלכים, על ידי זה "ועושה חסד למשיחו" - שהשם יתברך עושה חסד למי שמשיח ומספר מוה". ז. ליקוטי מוהר"ן. ח. הרושם שנשאר מההשפעה שהשפיע הצדיק בעולם בעת עשותו את מעשהו.

מצדיקים, על-ידי-זה הִיָּה עֵקֶר הַתְּעוֹרְרוֹתוֹ לְעִבּוּדַת הַשֵּׁם עַד שְׁזָכָה לְמָה שְׁזָכָה, כְּמִבְאֵר מִזֶּה בְּשִׂיחוֹתָיו הַקְּדוֹשׁוֹת.^ז

וְגַם כְּכֹר נִתְבָּאֵר בְּהַקְדָּמָה לְסֵפֶר 'יְמֵי מוֹהֲרַנ"ת' חֵלֶק רִאשׁוֹן, כִּי כְּמוֹ שְׁכַלְל תּוֹרַתְנוּ הַקְּדוֹשָׁה גְּדוּלִים מַעֲשֵׂי הַשֵּׁם וְגְדוּל כַּח הַסְּפוּרִים שְׁבַתוֹרָה שְׁבָהֶם מִתְחִיל הַתּוֹרָה, כִּי מְלַבֵּד תְּעִלּוּמוֹת חֻכְמָה וְסִתְרֵי-תּוֹרָה שֵׁשׁ בָּהֶם גְּדוּל כַּחֵם גַּם עַל-פִּי פְּשׁוּטוֹ לְעוֹרֵר לֵב הָאָדָם לְזִכּוֹת לְקַיֵּם הַתּוֹרָה, כְּמוֹ כֵּן הַסְּפוּרִים מִהַצְדִּיקִים גְּדוּל גַּם-כֵּן כַּחֵם לְעוֹרֵר לֵב הָאָדָם לְעִבּוּדוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְלִלְמַד חֲדוּשֵׁי תּוֹרָתָם וְלְקַיְמָם בְּאֵמֶת וּבְתַמִּים כְּרִצּוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, עַיִן שָׁם.

וְעַל קֶטֶב זֶה כְּכֹר נִדְפְּסוּ סְפוּרִים רַבִּים מְכֹל הַצְדִּיקִים, מִהֲרֵאשׁוּנִים וְהֵאֲחֵרוֹנִים, מִהֲאֶר"י ז"ל וּמִהַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ זְכָר צְדִיק לְבִרְכָּהּ, וְכֵן כָּל הַסְּפוּרִים הַנִּפְלְאִים מְאֹדוֹנְנוּ מוֹרְנוּ וְרַבְּנוּ הַקְּדוֹשׁ רַבִּי נַחֲמָן זְכָר צְדִיק לְבִרְכָּה בְּסִפְרֵי 'חַיֵּי מוֹהֲרַנ"ן' וְ'שִׁבְחֵי הַר"ן' וְ'שִׂיחוֹת הַר"ן', מְכֹל מִה שְׁעָבַר עָלָיו בְּמִקְוֹמוֹתָיו לְמוֹשְׁבוֹתָיו וּבְכֹל נִסְיָעוֹתָיו הַקְּדוֹשׁוֹת, וּבְפֶרֶט מְסֻדֵּר הַנְּסִיעָה הַקְּדוֹשָׁה שָׁלוֹ לְאַרְץ-יִשְׂרָאֵל, כְּמִבְאֵר שָׁם מְעַט כְּטִפָּה מִן הַיָּם מְעַצֵּם הַתְּלָאוֹת וְהַהֲרַפְתָּקָאוֹת שְׁעָבְרוּ עָלָיו עַד שְׁזָכָה לְבוֹא לְשֵׁם וְלְזִכּוֹת שָׁם לְמָה שְׁזָכָה.

וְהִנֵּה אֲדוֹנְנוּ מוֹרְנוּ וְרַבְּנוּ הַקְּדוֹשׁ הָרַב רַבִּי נַחֲמָן זְכָר צְדִיק לְבִרְכָּה, הוּא גְּלָה לָנוּ בְּמֵאֲמָרָיו הַקְּדוֹשִׁים גְּדֹל נִפְלְאוֹת מַעֲלַת קִדְשׁוֹ אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל גַּם עֲכָשׁוּ, כְּשֶׁהִיא בְּגִלוֹת, כְּמוֹ שְׁאָמַר בְּפִרוּשׁ בְּהַתְּחַלַּת הַמֵּאֲמָר "תִּשְׁעָה תִּקְוִינִן וְקִירִינִן": מִי שְׂרוּצָה לְהִיּוֹת אִישׁ יִשְׂרָאֵלִי, הִינּוּ שְׁיִלְךָ מִדְּרָגָא

מקורות והערות

ז. שיחות הר"ן סימן קל"ח. י. קטב - ציר, בסיס שעליו בנויים דברים נוספים. ב. הוא ספר שבחי האר"י ז"ל שחיבר תלמידו המובהק רבי חיים ויטאל. ל. שבחי הבעל שם טוב. נאסף ונערך ע"י ר' דב בער (ב"ר שמואל), שוחט ובודק מליניץ, והודפס לראשונה בשנת תקע"ה. מ. כשרבינו אמר תורה זו (בראש השנה תקס"ה) הוא פתח ואמר (חיי מוהר"ן סימן ט"ו): "מי שרוצה להיות יהודי: דיינו לילך מדרגא לדרגא, אי אפשר כי אם ע"י ארץ ישראל... שרצונו שכל איש ישראל, כל מי שרוצה להיות איש ישראל באמת, יסע לארץ ישראל". אולם בכתב היד של תורה זו שמסר רבינו לרבי נתן (ראה חיי מוהר"ן סימן י"ד) לא נמצא כל הקטע המוזכר פה. ג. בליקוטי מוהר"ן סימן כ'.

לדרגא - אי אפֿשר אַלאַ על־ידי אַרץ־ישׂראל; וְשֵׁם כָּתַב כִּי אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל
הוא כִּלְיֹת הַקְּדוּשָׁה שֶׁל כָּל הַקְּדוּשׁוֹת. וְגַם גְּלָה לָנוּ גְדֹל הַחַיּוּב כַּמְעַט
עַל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל לִהְיוֹת בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל לְפִי שְׁעָה עַל־כָּל־פְּנִים, אִם
אִי אֶפְשָׁר לוֹ לְהִשְׁתַּקֵּעַ וְלָדוּר שָׁם בְּקַבִּיעוּת, וְלָבוֹ הִיָּה בְּעַר מְאֹד
לְאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב עַל־פְּסוּק "וַיִּקַּד אֶרְצָה": שֶׁהִיָּה בְּעַר לְאֶרֶץ־
יִשְׂרָאֵל, לְשׁוֹן "כִּיִּקַּד אֵשׁ". וְגַם אַחַר בִּיאָתוֹ מֵאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל הִיָּה גַם־כֵּן
הַשְׁתַּוְקוּתוֹ לְאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל עֲצוּם וּמְפֹלֵג מְאֹד בְּכָלוֹת הַנֶּפֶשׁ מִמֶּשׁ, כְּאֶשֶׁר
אַבוֹתֵינוּ סָפְרוּ לָנוּ אֲשֶׁר בִּהְיוֹתוֹ בְּלִמְבֹרָג יָשַׁב עִם אַנְשִׁים בְּסַעֲוֵדָה
הַשְּׁלִישִׁית שֶׁל שַׁבַּת־קֹדֶשׁ, שָׂאז הוּא רַעוּא דְרַעוּיָן, וְדַבֵּר אַז הִרְבֵּה מִגְדֹּל
קְדוּשַׁת אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל בְּרִצּוֹן וְהַשְׁתַּוְקוּת עֲצוּם עַד־מְאֹד עַד שֶׁחֲשִׁיף
הַלִּילָה, וְלֹא הִכְנִיסוּ עֲדִין נֵר לְבֵיתוֹ, וְהִרְגִישׁוּ הָאֲנָשִׁים שֶׁיָּשְׁבוּ אֶצְלוֹ
שֶׁהִתְחִיל לְגֹעַ, וַיִּצְעֲקוּ לְהִבְיֵא נֵר לְבֵיתוֹ, וְעוֹרְרוּ וְהִקִּיצוּ אוֹתוֹ, וְהִבִּינוּ
אַז אֲשֶׁר בְּגִלְל גְּדֹל הַשְׁתַּוְקוּתוֹ לְאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל כְּלָתָה נִפְשׁוֹ לְצֵאתָ.

וְשִׁמְעָתִי מֵאֶחָד מֵאֲנָשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ, אֲשֶׁר נִרְמַז גַּם בְּתוֹרַתֵנוּ הַקְּדוּשָׁה אֶצְל
הַסְּתַלְקוֹת מֹשֶׁה רַבְּנוּ עָלָיו הַשְּׁלוֹם שֶׁיִּצְאָה נִפְשׁוֹ בְּעַת רַעוּא דְרַעוּיָן
בְּשַׁבַּת בְּמַנְחָה מַחְמַת גְּדֹל הַשְׁתַּוְקוּתוֹ לְאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, כִּי יָדוּעַ שֶׁהִתְפַּלֵּל
מֹשֶׁה תַּקְט"וֹי תְּפִלוֹת לְבוֹא לְאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, וּלְבַסּוֹף כְּשֶׁאָמַר לוֹ הַשֵּׁם
יִתְבַּרֵךְ: "זֹאת הָאֶרֶץ וְכוּ", הָרְאִיתִיךָ בְּעֵינֶיךָ וְשָׁמָּה לֹא תַעֲבֹר" - מִיָּד
כְּתִיב: "וַיִּמַּת שֵׁם מֹשֶׁה וְכוּ", כִּי עַל־יְדֵי שֶׁמְרָאִין לוֹ לְאָדָם דְּבַר הַנְּחָשֶׁק
וּמוֹנְעֵין אוֹתוֹ מֵאֲתוֹ נִתְגַּבֵּר הַחֲשֶׁק בְּיוֹתֵר, כְּמוֹ כֵּן עַל־יְדֵי שֶׁהִרְאָה לוֹ

מקורות והערות

ס. ראה גם ליקוטי מוהר"ן סימן רל"ד וז"ל שם: "כי ארץ ישראל הוא כלליות הקדושה שבכל הקדושות כי שם כל עשר
הקדושות" ובג"ל גם ליקוטי מוהר"ן תנינא סימן ע"ח בסופו. משנה במסכת כלים פרק א' משנה ו': "עשר קדושות הן
ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות ומה היא קדושתה שמביאים ממנה העומר והבכורים ושתי הלחם מה שאין מביאים
כן מכל הארצות וכו'" ומשם הולכים ומונים את כל עשר הקדושות שבארץ ישראל". ע. כלומר אפילו לזמן קצר.
פ. ליקוטי מוהר"ן סימן קנ"ה. צ. שמות פרק ל"ד פסוק ח'. ק. ישעיה פרק י' פסוק ט"ו. ד. רעוא דרעוין - רצון
שברצונות. עיין בנספח בסוף הספר אות א'. ש. עיין ליקוטי הלכות יורה דעה בשר שנתעלם מן העין הלכה ג' אות
ד': "זה בחינת רצון הקדושה בחינת רוחו ונשמתו אליו יאסוף" (איוב פרק ל"ד פסוק י"ד), שהוא בחינת הסתלקות של
צדיקים שנאמר בהם גויעה ואסיפה, שמתקשרים נפשם ורוחם ונשמתם בשעת ההסתלקות בשורש הרצון והו בחינת
הסתלקות משה וכו". ת. בנימטריה - 515. א. דברים פרק ל"ד פסוק ד'.

השם יתברך את-הארץ ואמר לו: "ושמה לא תעבר" - נתגבר חשקו ביותר, עד שייצאה נפשו.

והנה יותר מכל תלמידיו הקדושים זכה מורנו הרב הצדיק הקדוש רבי נתן זכר צדיק לברכה לקבל דעתו הקדושה, לשמר ולעשות ולקיים. וכאשר הבין ממאמריו הקדושים שכל קדשת איש ישראל תלוי בארץ-ישראל, נכסף נכסף מאד לזכות לבוא לארץ-ישראל, ושפך כמים לבו לפני השם יתברך שייזכה לבוא לשם, כאשר יראה הראה התפלות הנוראות על-זה בספר 'לקוטי תפלות' שלו, וגם זכה לחדש הרבה חדושי תורה נפלאים לבאר איך שכל קדשת איש ישראל תלוי בארץ-ישראל, הלא המה כתובים בספרי 'לקוטי הלכות' שלו, עד שעזרו ה' לזכות לשבר כל המניעות ולבוא לארץ-ישראל.

וכאשר מצאנו באמתחת כתביו הקדושים קנטרס מיוחד, נקרא גם-כן בשם 'ימי מוהרנ"ת', שכתב כל סדר נסיעתו באריכות, כל מחשבה דבור ומעשה שעל-ידי-זה הגיע לו רמז והתחזקות לבוא לארץ-ישראל, או שעל-ידי-זה היה לו מניעה לארץ-ישראל - שגם זה בשביל החשק, וכל הסבובים והטלטולים שהיה לו בנסיעה הזאת, וכל מה שעבר עליו בכל מקום ומקום. וכבר כתבנו מקדם מגדל כח הספורים של הצדיקים מכל אשר עבר עליהם, לזאת אמרנו להדפיסו, בכדי שיהיה לזכרון לאנשי-שלומנו, ושיתעורר לב כל איש כמה צריכין להתחזק לבוא לארץ-ישראל; כי אם צדיק גדול וקדוש כזה אשר הזמן היה יקר אצלו מאד, ושמר כל שעותיו ורגעיו לכל ילך רגע לאבוד, רק עסק תמיד בעבודת השם, בתורה ותפלה ובחדושי תורה, אף-על-פי-כן לגדל חבת ארץ-ישראל סבב כמה סבובים וטלטולים, ובכל מקום עבר עליו מה שעבר, והוריד עצמו לקטנות עצום, לעסק אז בנסיעתו במכירת ספרים

מקורות והערות

ב. ליקוטי תפילות חלק א' סימן נ"ה, סימן ע"ג וחלק שני סימן ח', ר' ועוד. ג. חושן משפט הלכות גולה הלכה ה' אות כ"ב, כ"ט, חוקת הקרקעות הלכה ה' אות י"א ובעוד מקומות.

ולבקש מקום ללון, כאשר יספר בפנים הספר מה שעבר עליו בסטאמבול ובאלכסנדריה, וכל זה היה כדאי אצלו בשביל שיזכה לבוא לארץ-ישראל - מכל-שפן וכל-שפן אנן, יתמי דיתמי, עללים לא-ראו אור, בודאי כדאי וכדאי לסבל טרחות ויגיעות רבות בכדי לזכות לבוא לארץ-ישראל, ולהיות על-כל-פנים פעם אחת בחייו בארץ-ישראל, אולי נזכה על-ידי-זה לשוב אליו יתברך באמת.

גם יבין המעיין בספורים אלה גדל זריזותו בעבודת השם, פי בכל מקום בואו בטלטוליו הרבים והגדולים וכל מה שעבר עליו לא בלבב אותו שום דבר, אדרבא, לקח מזה רמיזי דחכמתא להזכיר עצמו להתגבר על הכל ולבוא לארץ-ישראל, וחדש בכל מקום בואו חדושי תורה נפלאים המדברים מגדל מעלת קדשת ארץ-ישראל המחיים ומשיבים נפש כל-חי, כאשר יספר בכמה מקומות בספר הזה, והרבה מהם נדפסו בספרו 'לקוטי הלכות' ארח-חיים חלק ב', שכל הלכה רביעי מהפרק הזה נתחדש אז בעת נסיעתו לארץ-ישראל, עין שם, ובבואו מים ליבשה לתחלת גבול ארץ-ישראל, לעיר צידון, חדש הלכות ברפת הודאות היחיד הלכה ד" המתחיל "וזה בחינת ארבעה צריכין להודות: יורדי הים וכו'", עין שם, כמו שכתב שם בסוף ההלכה. וכל מי שיביט בעין האמת על ספור הנסיעה הזאת, בטח יתעורר לבבו לעבודת השם ולזכות לבוא לארץ-ישראל ולהתחיל מחדש בעבודתו יתברך. והשם יתברך ירחם עלינו שנזכה כלנו לשוב לארצנו בביאת משיחנו במהרה בימינו, אמן.

ד. יתומים - ביטוי המציין את ירדת הדורות, על פי מסכת כתובות דף ק"ז עמוד א'. ה. איוב פרק ג' פסוק ט"ז.
ו. הביטוי המקורי מופיע בזהר בהרבה מקומות: ריון דחכמתא. וכאן בהשאלה: רמזי חכמתו ורצונו יתברך. ז. חידושי תורתו של רבי נתן בספרי ליקוטי הלכות נכתבו עפ"י סדר ההלכות בשולחן ערוך. כל הלכה (א, ב, ג וכו') הינה ציון לסבב אחד שלם שבו עבר רבי נתן על כל ההלכות בשולחן ערוך במגמה לחדש בו עפ"י תורת רבינו הקדוש. וכאן ההלכה הרביעית מציינת את החידושים שהתחדשו לו בסבב הרביעי של הלימוד בזמן נסיעתו לארץ ישראל. ח. אות מ"ב (נכלל בהלכות ברכת הריח הלכה ד').

ימי מוהרנ"ת - חלק שני

א

להיות יקר בעיני מאד כל פסיעה ופסיעה שזכיתי לילך ולנסע בשביל הנסיעה לארץ-ישראל, כי היה לי מניעות רבות בלי שעור בכל-יום ויום, בכל-נסיעה ונסיעה שהיתה נגעת לענין הנסיעה לארץ-ישראל, עד אשר יכלו המון יריעות לפרטם ואי אפשר לבאר כלם בכתב בשום אופן, על-כן אמרתי לכתב מה שאפשר לכתב, מה שיעלה על זכרוני, להיות לי לזכרון וליוצאי חלצי ולאהבי ורעי באמת.

ומגדל חבת ארץ-ישראל אמרתי לכתב מה שעבר עלי בכל-יום ויום שהתחלתי לעסק בנסיעה לארץ-ישראל, וכל מה שאוכל לכתב מפל ענין מחשבה דבור ומעשה שעל-ידי-זה הגיע לי רמז והתחזקות לבוא לארץ-ישראל, או שהיה לי על-ידי-זה מניעה לארץ-ישראל - שגם זה בשביל החשק, כדי שיתגבר על-ידי-זה החשק יותר כמבאר אצלנו, הפל אראה לכתב בעזרת השם יתברך כפי אשר יספיק הפנאי ביצועת השם, למען ידעו דור אחרון, יקמו ויספרו לבניהם, כמה צריכין להתחזק לבוא לארץ-ישראל כל מי שרוצה להיות איש ישראלי באמת, מגדול ועד-קטן. כי קדשת ארץ-ישראל מספיק לכלנו, כי כל אחד מישראל מגדול ועד-קטן יש לו איזה חלק בארץ-ישראל, ושם חיינו, שם קדשתנו, שם ביתנו, שם ארצנו, שם אדמתנו, שם חלקנו, שם גורלנו, ובחוז-לארץ אנחנו גרים כארץ נטה ללין המתגולל בחוצות ובשוקים וברחבות, כי

מקורות והערות

מ. יריעה היא הקלף שעליו כותבים ספר תורה והוא שם מושאל לדרך כתיבה, ובענינו: לא יספיקו הדפים לכתוב הדברים.
י. ליקוטי מוהר"ן סימן ס"ו. ב. תהלים פרק ע"ח פסוק ו'.

אין זה אדמתנו וְחֶלְקֵנו כָּלֵל, וְעַל-כֵּן נִקְרָאתַי 'חוּץ-לְאֶרֶץ', 'חוּץ' דִּיקָא, כִּי בְחוּץ-לְאֶרֶץ אָנוּ עֹמְדִים בְּחוּץ מִמֶּשׁ, וְאִין אִישׁ מְאַסֵּף אוֹתָנוּ הַבֵּיתָה עַד אֲשֶׁר נִבּוֹא עַל אֲדַמַּת הַקֹּדֶשׁ.

וְיוֹתֵר מְזֵה עֵינֵי בְדַבְרֵי רַבְּנוּ ז"ל בְּתוֹרָה "ט' תְּקוּנִין" סִימָן כ', וּבְהַתּוֹרָה "אֶרֶץ אֲכָלֶת יוֹשְׁבֶיהָ" סִימָן קכ"ט, וּבְהַתּוֹרָה מֵעֲנִין אֲנָשִׁים פְּשׁוּטִים עַל-פְּסוּק "וְאֶתְחַנֵּן" בְּלִקוּטֵי תְּנִינָא סִימָן ע"ח, וּבְהַתּוֹרָה "מִי שִׁיּוּדַע מֵאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל" בְּסִימָן מ', וּבְהַתּוֹרָה שֶׁל אַרְיֵכַת-אַפִּים בְּלִקוּטֵי א' בְּסִימָן קנ"ה עַל-פְּסוּק "וַיִּמְהַר מֹשֶׁה וַיִּקְדֵּ אֶרְצָה": "מָה רָאָה? אֶרֶץ-אַפִּים רָאָה, וְעַל-יַדֵּי-זֶה וַיִּקְדֵּ אֶרְצָה", לְשׁוֹן 'פִּיקֵד יְקוּד אִשׁ', שֶׁהִיָּה לְבוֹ בְּעַר לְאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל וְכוּ", וְעוֹד בְּכַמָּה תּוֹרוֹת. וְעֵינֵי בְּחֵדוּשֵׁינוּ מֵה שְׁזַכְּנֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ לְכַתֵּב עַל-זֶה, לְבָאֵר וּלְהַרְחִיב הַדְּבָרִים אִיף כָּל קִדְשֵׁי אִישׁ הַיִּשְׂרָאֵלִי וְכָל נִצְחוֹן הַמְּלַחְמָה שֶׁצָּרִיכִין לְנַצֵּחַ בְּזֵה הָעוֹלָם, הַכֹּל הוּא לְזַכּוֹת לְבוֹא לְאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל.

הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ יִזְכְּנֵי לְבוֹא לְשֵׁם מְהֵרָה וּלְפַעֵל שֵׁם מֵה שְׁאֲנֵי צָרִיף לְפַעֵל בְּאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל, בְּאִפְּן שְׁאֲזַכֶּה לְשׁוּב אֵלָיו יִתְבָּרַךְ בְּאֵמֶת וּבְשִׂמְחָה וּבְטוֹב לְכַב, וּלְהַתְחִיל מִחֵדָשׁ בְּעִבּוּדָתוֹ יִתְבָּרַךְ, לְהִיּוֹת כְּרִצּוֹנוֹ וְכְרִצּוֹן רַבְּנוּ ז"ל בְּאֵמֶת עַד-עוֹלָם. וְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ יִרְחַם עַל כָּל עַדְתּוֹ, וְיָבִיא לָנוּ בְּמַהֲרָה אֶת מְשִׁיחַ צְדָקָנוּ, וְנִזְכֶּה כְּלָנוּ לְשׁוּב לְאֶרְצָנוּ, לְשִׁבְתָּה עַל אֲדַמַּתְנוּ וּלְשִׂמְחָה בְּבִנְיַן בֵּית מִקְדָּשֵׁנוּ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, אָמֵן כֵּן יִהִי רְצוֹן.

ב

זֶה יָמִים רַבִּים שֶׁיֵּשׁ לִי כְּסוּפִים וְגַעְגּוּעִים וְהַשְׁתּוֹקָקוֹת לְאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל, וְלָמֵן הַיּוֹם אֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי מִרַבְּנוּ ז"ל הַתּוֹרוֹת הַמְּדַבְּרִים מֵעֵצָם קִדְשֵׁי

מקורות והערות

ל. הַכוּוּנָה בְּפִי חו"ל כְּמוֹ בְּמַסַּכַת בְּרֵכּוֹת דף ס"א עמוד ב' וּבַעוֹד מְקוּמוֹת. מ. יִשְׁעִיהוּ פֶּרֶק י' פְּסוּק ט"ו. נ. לִיקוּטֵי הַלְכוֹת הַלְכוֹת סְעוּדָה הַלְכוֹת ד' אוֹת א'.

אַרְץ־יִשְׂרָאֵל, וּמְכַלֵּם מוֹבֵן שְׁפָל קִדְשַׁת אִישׁ הַיִּשְׂרָאֵלִי תְלוּי בְּאַרְץ־יִשְׂרָאֵל, מֵאִזְ וְעַד־עַתָּה הִנֵּה אִשׁ תּוֹקֵד בְּקִרְבִּי בְעַר כְּרִשְׁפֵי אִשׁ שְׁלֵהֲבַתְיָה לְזִכּוֹת לְבוֹא לְאַרְץ־יִשְׂרָאֵל.

וּבִפְרֹט מֵעַת שֶׁשִּׁמְעֵתִי הַתּוֹרָה הַנּוֹרָאָה "ט' תְּקוּנִין"^ט, שֶׁהִזְכִּיר אֶז רַבְּנוּ ז"ל בְּעֵת שֶׁאָמַר "הַתּוֹרָה הַנִּל": "וְכָל מִי שֶׁרוּצֶה לְהִיּוֹת אִישׁ יִשְׂרָאֵלִי, דִּהְיֵנוּ שְׂיִלְף מִדְּרָגָא לְדְרָגָא - אִי אֶפְשָׁר לְזִכּוֹת לָזֶה כִּי אִם עַל־יַדִּי אַרְץ־יִשְׂרָאֵל", וְאָמַר אֶז: "כְּשֶׁמִּנְצַחִין הַמְּלַחְמָה וּבֹאִין לְאַרְץ־יִשְׂרָאֵל - אֶז נִקְרָא 'אִישׁ מְלַחְמָה'; כִּי קִדְם שֶׁבֹאִין לְאַרְץ־יִשְׂרָאֵל אֶז 'אֵל יִתְהַלֵּל חֲגַר כְּמַפְתָּח', אֲבָל כְּשֶׁמִּנְצַחִין אֶז נִקְרָא 'אִישׁ מְלַחְמָה'", וְאַחֲר־כֵּן אָמַר כָּל הַתּוֹרָה הַנִּל, אִיךָ זֹכִינ׳ לְבוֹא לְאַרְץ־יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁרִי אֶזֶן הַשְּׁמֵעָה.

וְאַחֲר־כֵּן סְמוּךְ אַחַר שֶׁאָמַר הַתּוֹרָה הַנִּל, שֶׁאֲלֵתִי אוֹתוֹ ז"ל: מֵה כְּפִנְתְּכֶם בְּזֶה שֶׁאָמַרְתֶּם שֶׁהֶעֱקַר הוּא אַרְץ־יִשְׂרָאֵל? וְגַעַר עָלַי, וְעֵנָה וְאָמַר: כְּפִשׁוּטוֹ, אֶת אַרְץ־יִשְׂרָאֵל הַזֹּאת עִם אֱלוֹ הַבְּתִים, וְאָמַר בְּלִשׁוֹן אֲשַׁכְנַז בְּזוֹ הַלִּשׁוֹן: אִיךָ מִיִּין טַאקִי דָאס אַרְץ־יִשְׂרָאֵל, מִיט דִּי שְׂטִיבְעַר, מִיט דִּי הִיִּזְעַר^ט; הִינּוּ שְׁפָל כְּפִנְתִּי כְּפִשׁוּטוֹ, שֶׁצָּרִיךְ כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל לְבוֹא לְאַרְץ־יִשְׂרָאֵל הַגִּשְׁמִי הַזֶּה שֶׁמִּיִּשֵׁב בְּאֱלוֹ הַבְּתִים וְהַחֲצוֹת הָעֵמֶדִים שָׁם, בְּצַפַּת וּטְבָרְיָה וּשְׂאָרֵי מְקוֹמוֹת אַרְץ־יִשְׂרָאֵל, כִּי כָּל הַמְצוֹת צְרִיכִין לַעֲשׂוֹת כְּפִשׁוּטוֹ דִּיקָא, וְאִי אֶפְשָׁר לְזִכּוֹת אֶל הַקִּדְשָׁה כִּי אִם עַל־יַדִּי אַרְץ־יִשְׂרָאֵל הַזֶּה הַיְדוּעָה לָנוּ שֶׁיִּשְׂרָאֵל נִסְעִים לְשָׁם.

וְהִנֵּה מֵאִז הַבְּנֵתִי שֶׁרְצוֹנוֹ בְּפִשׁוּטוֹת שֶׁנִּבְּוֹא כְּלָנוּ לְאַרְץ־יִשְׂרָאֵל, וּמִן אֶז וְהִלָּאָה נִכְסָף נִכְסָפִתִּי מְאֹד מְאֹד לְהִיּוֹת בְּאַרְץ־יִשְׂרָאֵל. אִיךָ רַבּוֹ הַמְּנִיעוֹת מְאֹד, כִּי בַחַיִּים חִיוֹתוֹ ז"ל לֹא יִכְלֵתִי לְנִסְעַ לְאַרְץ־יִשְׂרָאֵל לְקַבֵּעַ דִּירְתִּי שָׁם, כִּי לֹא יִכְלֵתִי לְפָרֹד׳ מִמֶּנּוּ כָּלֵל, אֲשֶׁר הוּא חַיִּי וְאִיךָ יִמִּי וּבְלַעֲדוֹ

מקורות והערות

ט. ליקוטי מוהר"ן סימן כ'. ע. עיין בתחילת ההקדמה בהערה למטה בעניין אמירת תורה זו. פ. "אני אכן מתכוין על ארץ ישראל אם הבתים והחצרות ולא רק על הרוחניות שבה". צ. להופרד. ק. על פי לשון הכתוב בדברים פרק ל' פסוק כ'.

אין לי שום חיות כלל; ולנסע לבדי על-מנת לחזור גם-כן היה קשה עלי מחמת כמה טעמים ומגדל ההוצאה שלא היה בידי, וגם איך אפשר לפרד זמן רב כל-כך מרבנו ז"ל אשר הייתי רגיל להיות לפניו בכל-פעם ושמעתי בכל-פעם דברי אלקים חיים המזכין את-הרבים לדורי דורות. הן על-כל-אלה לא יכלתי לנסע אז; אבל רצוני היה חזק לנסע לארץ-ישראל בכל פעם שזכרתי מחבת ארץ-ישראל.

גם כמה פעמים דבר עמנו בשיחותיו הקדושות ועשה לנו חשק לארץ-ישראל, והודיע לנו שהוא דבר קל לבוא לארץ-ישראל, ואין צריכין הוצאה רבה כמו שסוברין העולם, ושאנו מספן כמו שסוברין העולם; ומפתי דבריו הבנתי שרצונו שנהיה בארץ-ישראל. גם פעם אחת כשספר מעצם המניעות והספנות שהיו עליו בסטאנבול, ואיך שהיה בספנה גדולה קדם שבא לארץ-ישראל וכו', אז ענה ואמר לנו שאנחנו נוכל לבוא לארץ-ישראל בנקל, כאומר שעלינו לא יתגברו מניעות וספנות כאלה כמו שהיו עליו, ואם נרצה נוכל לבוא לארץ-ישראל; ואלו הדבורים תחובים בלבי מאז ועד-הנה, והמה היו בעזרי לחזק חשקי לנסע לארץ-ישראל.

ג

והנה בעונותינו הרבים בא השמש בצהרים^ר, ונסתלק אדוננו מורנו ורבנו ז"ל זה סמוך לשנים עשר שנים, ונשארו פיתומים. וסמוך אחר הסתלקותו עלה על-דעתי לנסע לארץ-ישראל עם אשתי ויוצאי חלצי

מקורות והערות

ר. ליקוטי מוהר"ן תנינא סימן ב', ע"א, ע"ח. שיחות הר"ן סימן קע"ג, קע"ד, ועוד. חיי מוהר"ן סימן ט"ו, נ"ד, קנ"ו, תע"ט ועוד. ש. זה נוסח ההספר על אדם גדול כמו שמובא במסכת מועד קטן דף כ"ה עמוד ב': "כי נח נפשיה דרבי יוחנן (בשנמטר רבי יוחנן) פתח עליה רבי יצחק בן אלעזר: קשה היום לישראל כיום בא השמש בצהרים (הכוונה שהשך באמצע היום). דכתוב (עמוס פרק ח' פסוק ט') "והיה ביום ההוא והבאתי השמש בצהרים", ואמר רבי יוחנן זה יומו של יאשיהו, ומפרש רש"י (דברי הימים ב' פרק ל"ה פסוק כ"ה) שיאשיהו המלך הסתלק בחצי יומו (בצהרי יומו) בגיל 39, ובאותו גיל הסתלק רבינו הקדוש.

שִׁיחִיו לְקַבֵּעַ דִּירְתֵי שָׁם, וּכְבַר חֲשַׁבְתִּי בְדַעְתִּי וְרֵאִיתִי שֶׁבָּקַל אוֹכַל לַעֲשׂוֹת לִי מַעֲמַד פְּרִנְסָה עַל-יְדֵי קְרוֹבִים עֲשִׂירִים שְׁלֹנוּ וְעַל-יְדֵי אֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמֵנוּ, וְגַם מְעַט מְמוֹן הָיָה לִי אֹז, בְּעֶרְףְּ מֵאָה אֲדָמִים, וּקְצַת תְּכַשִּׁיטִין וְכִלֵּי-כֶסֶף, וְעַל-יְדֵי כָּל זֶה רֵאִיתִי שֶׁבָּקַל אוֹכַל לַעֲשׂוֹת לִי אֵיזָה מַעֲמַד לְהַתְּפָרֵס בְּצַמְצוּם וּבְהוֹצָאָה קְטַנָּה בְּאַרְץ-יִשְׂרָאֵל.

אָבֵל רֵאִיתִי שְׂאִינֵי רֵשָׁאֵי לְנִסְעַ לְאַרְץ-יִשְׂרָאֵל לְקַבֵּעַ דִּירְתֵי שָׁם מִחֲמַת כְּמָה עֲסָקִים שֶׁל זְכוּת הַרְבִּים גְּדוֹל מְאֹד שְׂאֵנֵי צָרִיף לַעֲשׂוֹת כָּאֵן בְּחוּץ-לְאַרְץ, דִּהְיֵנוּ בְּעֵינֵי תוֹרְתוֹ שֶׁל רַבְּנוּ ז"ל שְׁזַכִּיתִי לְכַתְּבָהּ וְשְׂאֵנֵי צָרִיף לְכַתֵּב עוֹד מָה שְׂאֵנֵי זוֹכֵר עֲדִין, לְהַעֲתִיק וּלְהַדְפִּיס וְכוּ' וְכוּ', כָּאֲשֶׁר בְּאֲמַת זְכִיתִי בְּשָׁנָה הָרֵאשׁוֹנָה אַחַר הַסְּתַלְקוֹתוֹ לְהַדְפִּיס סִפְרוֹ לְקוֹטֵי תַנְיִנָא וְסִפְרֵי הָאֶלֶף-בֵּיתִי וְהַקְּצוּרָה בְּשָׁנָה הַהִיא, עַל-כֵּן רֵאִיתִי שְׂאֵי אֲפָשֶׁר לִי לְנִסְעַ לְקַבֵּעַ דִּירְתֵי שָׁם לְגַמְרִי; וְלְנִסְעַ לְבִדֵי גַם-כֵּן לֹא הָיָה לִי פְּנָאֵי אֹז, וְגַם מִחֲמַת רַבּוּי הַהוֹצָאָה וְשְׂאֵרֵי מְנִיעוֹת, הֵן עַל-כָּל-אֶלֶּה לֹא יִכְלֹתִי לְנִסְעַ.

וְדַרְךְ הָאָדָם שֶׁבְּתוֹךְ-כֶּף בָּא עָלָיו שְׂכָחָה, וְשָׁכַח; עַל-כֵּן עָבְרוּ כְּמָה זְמַנִּים שֶׁשָׁכַחְתִּי מִלְּכַסֵּף לְאַרְץ-יִשְׂרָאֵל. אָבֵל מִחֲמַת שֶׁבְּתוֹרְתוֹ שֶׁל רַבְּנוּ ז"ל נִזְכָּר אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל כְּמָה פְּעָמִים, וּמִבְּאֵר שְׁמֵי שְׂצָרִיף כָּל-אֶחָד לְבַקֵּשׁ מִהֶשֶׁם יִתְּבַרְךָ שִׁיְהִי לּוֹ כְּסוּפִין וְחֶשֶׁק לְאַרְץ-יִשְׂרָאֵל וְכוּ', עַל-כֵּן נִתְּגַבְּרְתִי בְּכָל-פַּעַם וְנִזְכַּרְתִּי בְּדַבְּרֵי רַבְּנוּ ז"ל וְחִזַּרְתִּי וְנִכְסַפְתִּי לְאַרְץ-יִשְׂרָאֵל, וְכֵן הָיָה כְּמָה פְּעָמִים. אָבֵל בְּכָל פַּעַם רֵאִיתִי שְׂאֵי אֲפָשֶׁר לִי עֲכָשׁוּ לְהוֹצִיא מִכַּח אֶל-הַפַּעַל חֶשֶׁקִי וְרִצּוֹנִי לְנִסְעַ לְאַרְץ-יִשְׂרָאֵל, מַעֲצָם הַמְּנִיעוֹת שֶׁהָיוּ לִי אֹז.

וְהִנֵּה מִן הַעַת שְׁזַכִּיתִי לְכַתֵּב הַתְּפִלָּה מִהַתּוֹרָה "ט' תְּקוּנֵינִי" הַנִּלְיָה, מִן אֹז וְהִלָּאָה הַתְּחִלָּתִי לְהַתְּפַלֵּל כָּל פַּעַם לְפָנֵי הַשֵּׁם יִתְּבַרְךָ שִׁיעֲזֹר לִי לְבוֹא

לְאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל. וּבְכָל פַּעַם שְׂרָאִיתִי עֵצָם הַמְּנִיעוֹת שְׁעַמְדִים לְפָנַי שְׁמוֹנְעִים אוֹתִי מֵאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל, אָז דִּיקָא הַתְּפִלָּתִי הַרְבֵּה שְׁאֲזַכֶּה לְבוֹא לְאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל, כִּי יִדְעֵתִי כִּי-גְדוֹל ה' , וְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ יְכוּל לְעֹזר בְּעֵצָם מְנִיעוֹת כְּאֵלֶּה שְׁאֲזַכֶּה לְשַׁבֵּר הַכָּל וְלְבוֹא לְאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל, כִּי הוּא יִתְבָּרַךְ גְּבוּר וְרַב לְהוֹשִׁיעַ וּמִמְנוֹ לֹא יִפְּלֹא כָּל-דְּבָר. אַחֲר־כֵּן זָכִיתִי לְכַתֵּב עוֹד כַּמָּה תְּפִלוֹת לְבוֹא לְאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל, וּבְכָל פַּעַם נִתְגַּבֵּר חֲשָׁקִי יוֹתֵר וְיוֹתֵר; וְאֶף-עַל-פִּי-כֵן עָבְרוּ יָמִים וְשָׁנִים הַרְבֵּה, וְלֹא זָכִיתִי לְגַמֵּר מִחֲשַׁבְתִּי בְּפַעַל, לְנִסְעַ לְאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל.

ד

וְהִנֵּה כָּל מָה שְׁעָבַר עָלַי בְּעֵנִין זֶה אֵי אֶפְשָׁר לְבַאֵר וְיִכְלוּ הַמּוֹן יִרְיעוֹת לְבַאֵר, כִּי אֵיךְ אֶפְשָׁר לְבַאֵר בְּכַתֵּב אֶפְלוּ הַמְּחַשְׁבוֹת שֶׁל יוֹם אֶחָד, מִכָּל-שָׁכֵן רַבּוֹת מִחֲשַׁבּוֹת שֶׁל שָׁנִים הַרְבֵּה כְּאֵלֶּה.

ה

וְהִנֵּה בְּתוֹךְ-כֵּן זָכִיתִי לְהַדְפִּיס סֵפֶר הַסְּפוּרֵי-מַעֲשִׂיּוֹת; וְכָל מָה שְׁעָבַר עָלַי בְּעֵנִין זֶה אֵין כָּאֵן מְקוֹמוֹ, וְאִם יִסְכִּים הַפְּנָאֵי בְּעִזְרַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ יִתְבָּאֵר קִצֵּת בְּמִקוֹם אַחֵר. גַּם כַּמָּה אֲנָשִׁים שֶׁהִתְחִילוּ לְהִתְקַרֵּב לָנוּ עַל-יְדֵי, וְגַדֵּל הַמְּחַלְקֵת שֶׁהָיוּ עָלַי וְעַלִּינוּ עַל-יְדֵי-זֶה, וְכָל מָה שְׁעָבַר עָלַי בְּאֵלוֹ הַשָּׁנִים - הַכָּל צָרִיכִין לְכַתֵּב לְזִכְרוֹן, אֲבָל אֵין כָּאֵן מְקוֹמוֹ. גַּם בְּתוֹךְ כֵּן מְסַרְתִּי הַתְּפִלוֹת לְהַעֲתִיק, וְנִתְפַּשְׁטוּ בֵּין אֲנָשִׁי-שְׁלוֹמְנוֹ, עַד שְׁנוֹדַע לְמִתְנַגְּדִים, וְגַם עַל-יְדֵי זֶה גָּבַר הַמְּחַלְקֵת.

ו

אחר-כך נתעוררתי להעמיד דפוס בביתי, לחזור ולהדפיס כל ספרי רבנו ז"ל כרצונו ז"ל, ובפרט שצריכין לתקן הרבה מה שעותו המדפיסים ב'לקוטי מוהר"ן הראשון, ושאר תקונים. והנה התחלתי לחשב מחשבות בענין זה, ועבר זמן זמנים הרבה עד אשר התחלתי לעסק בזה בשנת תקע"ט, והשם יתברך עזר לי שקבצתי איזה סף מקציניי אנשי-שלומנו, עד שקניתי מכבש ואותיות באותו השנה. ואז היתה שמחת החתנה של נכד רבנו ז"ל התיק המפרסם המפלא מורנו הרב רבי ישראל שיחיה בקהלת-קדש טשערנביל, עם נכד הרב החסיד המפרסם מורנו הרב רבי מרדכי נרו יאיר משם. והנה כל מה שעבר עלי בענין הדפוס צריכין על-זה חבור גדול, ואי אפשר לבארו בכתב בשום אפן, ובעזרת השם יתברך בעולם הבא ידברו מזה הרבה הרבה.

ז

והנה רבו המחלוקות והמניעות, גם אפס כסף, ונתעכבה הדפוס, ולא יכלתי לדפס בשנת תקע"ט הנ"ל. גם בכל שנת תק"פ חשבתי מחשבות הרבה להתחיל להדפיס ולא עלתה בידי, ועמדו בביתי הפלים הנ"ל שהם המכבש והאותיות ומעט ניר, אבל לא יכלתי להדפיס מחמת מניעת ממון ושאר מניעות רבות ועצומות מאד. והשם יתברך בחסדו חמל עלי ונתן לי לב חזק לבלי להניח את-הרצון בשום אפן, ונתחזקתי הרבה ולא הנחתי את-הרצון, ונכספתי בכל-פעם יותר ויותר; אבל אף-על-פי-כן עבר גם כל שנת תק"פ ולא עלתה בידי להעמיד הדפוס.

ח

והנה באלו השנים נסעתי כמה פעמים על-המדינה בין אנשי-שלומונו בשביל לאסוף ממון עוד להעמיד הדפוס, אבל לא עלתה בידי כנ"ל.

ט

והנה בשנת תק"פ הנ"ל אחר ראש-השנה וספות התחלתי לכסף מאד לארץ-ישראל; אבל אז נשמע שיש עפוש"ח חס ושלום בסטאמבול, ולא היה ביכלתי אז לנסע.

ויהי היום בשנת תק"פ סמוך לפסח, קדם ראש-חדש ניסן, נתישבתי לדבר עם חברי רבי יהודה אליעזר מזה, והמתקתי עמו סוד יחדו שישע עמי יחד לארץ-ישראל. כי מקדם ידעתי שגם לרבי יהודה אליעזר יש לו פסופין לבוא לארץ-ישראל, וגם ספר לי שפעם אחת חלם לו שהיה לפני רבנו ז"ל ודבר עמו מה שצריך, ואמר לו רבנו ז"ל שתקונו הוא שיהיה בארץ-ישראל. ועל-פן נתרצה עמי רבי יהודה אליעזר הנ"ל ברצון שלם שישע עמי יחד לארץ-ישראל, ושיתן לי עשרה אדמים על הוצאות בשבילו לפחות, ובקש אותי מאד מאד שלא אקח אחר ולא אסע בלעדו.

ודברי עם רבי יהודה אליעזר אז היו באפן זה, שאחר פסח יש בדעתי לנסע לניקולאיב לבקש את רבי ליב דובראוונער, אולי יתרצה להוציא מכיסו מה שצריכין על הדפסה לגמור, ואם יתרצה - מה טוב, ואז אקח לביתי ולא אסע משם לארץ-ישראל, כי ההדפסה חשובה ויקרה בעיני מאד, כי הוא זכות הרבים לדורות; אך אם לא אזכה לפעל אצלו שיעזר

לי מה שאני צריך לצרף הדפוס העולה סך רב - אז אסע משם לאדעס ומשם לארץ-ישראל, ומעט המעות שאקבץ בדרך נסיעתי יהיה לי על הוצאות לארץ-ישראל. ודברתי כל זה עם רבי יהודה אליעזר כדי שהוא יסע עמי אחר פסח לניקולאיב על הספק, אולי אסע משם לארץ-ישראל.

ואני הייתי מוכן אז לנסע בסמוך לאומאן על ערב ראש-חדש ניסן כדרך כי בכל שנה, והיה בדעתי להתעכב באומאן איזה ימים כדי להרבות שם תפלה על ציון רבנו ז"ל, שיורה לי דרך האמת ויזכני לבוא לארץ-ישראל. אבל כבואי לאומאן, ונתעכבתי שם עד אחר שבת, אחר-כך הכרתי לחזור לביתי, וראיתי שעמדים לפני מניעות עצומות וקשה לי לבוא לארץ-ישראל בעתים הללו. ועל-כן כבואי לביתי לא דברתי עוד עם רבי יהודה אליעזר מזה, כי ראיתי שלא אסע עוד אחר פסח לניקולאיב; וכן היה, שנתעכבתי ולא נסעתי אחר פסח. וכל מחשבותי היתה משוטטת מאד בענין הדפוס, והייתי חשב מחשבות רבות בכל-פעם איך להעמיד הדפוס; ובתוך-כך הייתי חשב בכל-פעם והייתי מתגעגע מאד לארץ-ישראל. וכל מה שעבר עלי בענין זה אי אפשר לבאר ולספר.

יא

והנה בל"ג בעומר שנה הנ"ל נסעתי לדאשיב ומשם לאומאן, ונתעכבתי שם עד ערב ראש-חדש סיון, ואחר-כך חזרתי לביתי. וכבואי לביתי תכף ספרו לי שהעבירו את האדון גרדניצע שהיה בכרסלב; וזה היה אצלי נס גדול לענין הדפוס, כי אם היה זה הגרדניצע לא הייתי יכול להעמיד הדפוס, וכבר שלחתי לשאל אותו ולא הסכים.

יב

והנה אחר שבועות היה דעתי מבלבלת מאד, ולא ידעתי מה לעשות, איך אֶזְכֶּה לְמַצֵּא אֶפְנֵי וְתַחְבוּלָה לְהַעֲמִיד הַדְּפוּס, כִּי הָיוּ הַמְּנִיעוֹת רַבּוֹת וְעֲצוּמוֹת מְאֹד מְאֹד מִכָּל הַצְּדָדִים, וְגַם מְנִיעַת הַמָּמוֹן, כִּי הָיוּ צָרִיכִין עֲדִין סָךְ רַב וּבְיָדֵי לֹא הָיָה אֶפְלוּ זֶז כָּל שְׁהוּא. וְהָיָה בְּדַעְתִּי לְנִסְעַ עַל-הַמְּדִינָה, וְנִמְנַעְתִּי הַרְבֵּה מִחֲמַת כַּמָּה טַעֲמִים. וְלִבִּי הֵלֵךְ אָנָּה וְאָנָּה כַּמָּה וְכַמָּה שְׁבֻעוֹת אַחַר חַג הַשְּׁבֻעוֹת, אִם לְנִסְעַ אִם לְחַדֵּל.

יג

והנה סמוך לערב ראש-חֹדֶשׁ מְנַחֵם-אָב נִסְעָתִי מִבֵּיתִי לְאוּמָאן, וְהֵייתִי שָׁם עַל עֶרֶב רֵאש־חֹדֶשׁ אָב, וּמִשָּׁם נִסְעָתִי לְנִיקוּלָאֵיב לְדַבֵּר עִם רַבִּי לִיב אֹדוֹת הַדְּפוּס כְּנִ"ל. וּבְנִסְיַעָה זֹאת לֹא לְקַחְתִּי עִמִּי אֶת רַבִּי יְהוּדָה אֱלִיעֶזֶר גֵּרֹו יְאִיר, כִּי לֹא הָיָה בְּדַעְתִּי אֲזוּ, בַּעַת שְׂיִצְאֵתִי מִבֵּיתִי, לְנִסְעַ לְאַרְץ-יִשְׂרָאֵל מִנִּיקוּלָאֵיב. אֶךְ בְּבוֹאֵי לְאוּמָאן שָׁמַעְתִּי שָׁם שְׂיִדִידֵנוּ הַנְּתִיק מוֹרְנוּ הַרְבֵּי שְׁמַעוֹן גֵּרֹו יְאִיר הוּא כְּבָר בְּאֲדַעַס לְנִסְעַ מִשָּׁם לְאַרְץ-יִשְׂרָאֵל, וְשִׂישׁ סְבָרָא שְׂרַבִּי נִפְתָּלִי גֵרֹו יְאִיר חֲבָרִי יִסַּע עִמּוֹ יַחַד; וְאֲנִי יָדַעְתִּי מִכְּבָר שְׂרַבִּי נִפְתָּלִי גֵרֹו יְאִיר יֵשׁ לוֹ כְּסוּפִין גְּדוּלִים לְאַרְץ-יִשְׂרָאֵל זֶה זְמַן רַב. וְתַכְף שְׂשַׁמְעָתִי זֹאת נִתְּלַהֵב לִבִּי לְאַרְץ-יִשְׂרָאֵל, וְהִתְחַלְתִּי לְחַשֵּׁב מִחֲשָׁבוֹת, אִוְלִי אֶזְכֶּה לְנִסְעַ עִם רַבִּי שְׁמַעוֹן הַנִּ"ל יַחַד לְאַרְץ-יִשְׂרָאֵל.

וְנִסְעָתִי מְאוּמָאן לְנִיקוּלָאֵיב דְּרָךְ טִירָאוּיָצַע, וּבָאתִי עַל שַׁבַּת-חַזוּן לְקַהֲלַת-קֹדֶשׁ בְּאַפְאֵלִיעַ, וְשָׁם נִתְקַרְבוּ אֵלַי בְּנֵי-הַנְּעוּרִים חֲדָשִׁים וְנִתְעוֹרְרוּ לְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּהַתְעוֹרְרוֹת גְּדוּל, כְּדִרְךְ אַנְשֵׁי-שְׁלוּמֵנוּ הַנִּקְרָאִים עַל-שֵׁם רַבְּנוּ ז"ל. מִשָּׁם נִסְעָתִי לְנִיקוּלָאֵיב, וּבָאתִי לְשָׁם עַל שַׁבַּת-נַחְמוּי, וְדַבַּרְתִּי עִם רַבִּי לִיב אֹדוֹת הַדְּפוּס; וְלֹא פָּעַלְתִּי אֶצְלוֹ כְּלוּם, גַּם לִי בְּעֲצָמִי לֹא נָתַן כִּי אִם סָךְ מוּעָט. וְנִסְעָתִי מִשָּׁם

לְאֲדַעְסִי, וְחִשְׁבֹתִי מִחֻשְׁבוֹת בְּכָל הַדֶּרֶךְ אוֹלֵי אֶזְכָּה לְנִסְעַ מְאֲדַעְסִי
 לְאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, אֲבָל הָיוּ לִי עַל־זֶה כַּמָּה מְנִיעוֹת בְּדַעְתִּי, וּמְנִיעוֹת
 מִחֶמֶת מְמוֹן.

וּבַיּוֹם ד' הָיָה חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּבָב, וְאִזְ נִכְנַסְתִּי לְאֲדַעְסִי. וּבְאוֹתוֹ הַיּוֹם קָדַם
 שְׁנִכְנַסְתִּי לְאֲדַעְסִי בָּא אֵלַי שְׁמִחָה גְדוֹלָה, וְשְׁמִחָתִי מְאֹד, וְכָל שְׁמִחָתִי הָיָה
 כִּי הָיָה נִרְאָה לְדַעְתִּי שְׁמִכָּאן אֶסַע לְאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל; אֲבָל הַיִּיתִי כְּמִתְנַבֵּא
 וְאִינוֹ יוֹדֵעַ מַה מִּתְנַבְּא, כִּי הָאֵמֶת שְׁעַל־יְדֵי נִסְיָעָה זֹאת לְאֲדַעְסִי זְכִיתִי
 לְבוֹא לְאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל אַחֲר־כֶּף, אֲבָל לֹא אִזְ בְּאוֹתוֹ הָעֵת.

וּנְכַנְסְתִּי לְאֲדַעְסִי בַיּוֹם רְבִיעֵי הַנִּלְלָה לַעֲת עָרְב. וּבְכָל אוֹתוֹ הַיּוֹם לֹא נוֹדַע
 עֲדִין לְרַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁבָאֲתִי עַד הַלֵּילָה, וּבָא אֶצְלִי, וְהָיָה בֵּינֵינוּ שְׁמִחָה
 גְדוֹלָה לְגִדּוֹל אֶהְבַּתְנוּ הָעֲצוּמָה מְאֹד. בַּיּוֹם חֲמִישִׁי בְּבִקְרָבַעַת שֶׁהִתְפַּלְלֵתִי
 בָּא אֵלַי רַבִּי שְׁמַעוֹן, וְדַבֵּר עִמִּי אַחֲרֵי גִמְרַת תְּפִלַּת שְׁמוֹנֵה־עָשָׂרָה בְּעוֹד
 שֶׁהֵייתִי מְעֻטָּף בְּטָלִית וְתַפְלִין, וְהִתְחִיל לְסַפֵּר לִי שְׁבָקָל אוֹכֵל עֲכָשׁוֹ לְנִסְעַ
 עִמּוֹ יַחַד לְאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, וְהוֹדִיעַ לִי הַדֶּרֶךְ אֵיךְ לְקַח הַבִּילְעֵטִי וְכָל עֲנִין
 הַנְּסִיעָה. וְהָיָה לִי חֻשֶׁק גְּדוֹל לְנִסְעַ, אִךְ רַבּוֹ הַמְּנִיעוֹת בְּמַחִי, וְגַם לֹא הָיָה
 בְּיָדֵי כִּי אִם סֶךְ מוֹעֵט עַל הוֹצָאוֹת, בְּעָרֶךְ מְאֹה רוֹפֵל סוּג. וְהִשְׁבַּתִּי לוֹ
 שְׁאֵנִי צָרִיךְ לִישֵׁב עֲצָמִי בְּזֶה; אֲבָל לֹא הָיָה הַזְּמַן מְסַפִּיק לְהִתְיַשֵּׁב הַרְבֵּה,
 כִּי אָמַר שֶׁהִסְפִּינָה תַלְפָּה בְּסוּמוֹךְ אַחֲרֵי שְׁבַת וְצָרִיכִין לְהִתְחִיל לְהִתְעַסֵּק
 בְּעֲנִין הַבִּילְעֵט תַּכְּף; אֶף־עַל־פִּי־כֵן בְּקִשְׁתִּי אוֹתוֹ שִׁילַךְ לְבֵיתוֹ, וְאַחֲרֵי
 גִמְרַת הַתְּפִלָּה אֲתִישֵׁב אֵיזָה שְׁעָה עַל־כָּל־פָּנִים, וְאֵשִׁיב לוֹ תְּשׁוּבָה. וְהִלַּךְ
 רַבִּי שְׁמַעוֹן, וְאֵנִי גִמְרַתִּי הַתְּפִלָּה, וְדַעְתִּי הִלַּךְ אָנָּה וְאָנָּה וְלֹא יָכַלְתִּי לְשִׁית
 עֲצָה לְנַפְשִׁי. אַחֲר־כֶּף נִגְמַר בְּדַעְתִּי לְנִסְעַ לְאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, וְאַחֲר־כֶּף הָיָה

מקורות והערות

ב. שבת שלפני תשעה באב בה קוראים בהפטרות את נבואת הפורענות (בישעיהו פרק א') המתחילה "חזון ישעיהו".
 ל. שבת שאחרי תשעה באב ובה קוראים בהפטרות את נבואת הנחמה (בישעיהו פרק מ') המתחילה "נחמו נחמו עמי...".
 והוא הראשונה לשבע פרשיות נחמה. מ. אודסה היושבת על חוף הים השחור ומשם היו מפליגים לטורקיה וממנה
 לארץ ישראל. נ. ילקוט שמעוני תהלים רמו תתמ"א: "אמר רבי אלעזר בשם רבי יוסי בן זמרא: כל הנביאים היו מתנבאים
 ולא היו יודעים מה היו מתנבאים, אבל משה וישעיהו היו יודעים מה מתנבאים". ס. הכרטיס.

אצלי רבי שמעון והודעתי לו דעתי; ובאותו היום שלחתי העגלה שהיתה עמי עם האיש רבי ליבל מטיראוויצ'ע שהיה עמי שיחזור לביתו. וכיום חמישי נתתי שני קרבליך אדרוף" להסרסור שיקבל לי הבילעט, ונתעפתי שם על שבת.

יד

והנה אחר שבת התחילו המחשבות לבלבל אותי הרבה הרבה, עד שהיתה דעתי תלויה במשקל ולא יכלתי להכריע לכאן ולכאן. סוף דבר שנים או שלשה ימים אחר שבת הנחתי לאבוד האדרוף, וכיום חמישי בבקר חזרתי לאומאן. ולא נסעתי לארץ-ישראל אז, וגם אודות הדפוס לא פעלתי כלל אז, והיה לבי נשבר בקרבי מאד, וחזרתי לאומאן בפחי נפש.

גם בתוף הדרף ביום ששי ערב שבת-קדש היה לי הזק גדול בדרף, שהתפללתי על העגלה, ונזוהרתי הרבה שלא יחטף האופן את פנפי הטלית ויקרענו כאשר מזדמן לפעמים; ואף-על-פי-כן בסוף התפלה הגבהתי עצמי קצת מתוף העגלה שהיתה מחפה, והיה רוח גדול, ופתאם חטף האופן את קצה הטלית, ונקרע לקרעים. והיה לי צער גדול מאד מאד מזה עד כלות הנפש, עד שצעקתי ובכיתי מחמת-זה.

ואז הייתי נחפז בדרפי מאד לבוא לאומאן כדי להגיע לשם על ערב ראש-חדש אלול, שאז מתקבצים הרבה אנשי-שלומנו על ציונו הקדוש. והשם יתברך עזר שבאתי על שבת-קדש לבאפאליע וארעל, ומשם נסעתי לאומאן, והייתי בערב ראש-חדש על ציונו הקדוש.

ואז היה שם ידידנו הרב רבי יעקב יוסף נרו יאיר שנתן סך רב בשנת תקע"ט על הדפוס, וחפצתי לדבר עמו הרבה מענין הדפוס, שצריכין

להשתדל להעמידו, ורציתי לפרש לפניו כל לבי. והנה בעת שהייתי עמו יחד על ציונו הקדוש, שם בודאי היה בלתי אפשר לדבר עמו; ואחר-כך ראיתי אותו בשוק, והיננו שנינו טרודים, ואמרתי לו שאנחנו צריכין לדבר יחד, והשיב בדרך צחוק: וכי איך יעלה על הדעת שלא נתועד יחד לדבר; ולסוף נזדמן מאת השם שהיה טרוד מאד, והבעל-עגלה והאנשים שהיו עמו נחפזו מאד, עד שהיה מכרח לנסע בחפזון, ולא נתועד עמי. והיה לי צער גדול מזה מאד מאד, וביום שאחריו חזרתי והלכתי על ציונו הקדוש, וספרתי את-לבי קצת לפניו.

כלל הדבר שבאותן העתים היו לי צער ויסורים גדולים, מחמת שטרחתי הרבה לגמר הדפוס ולא עלה בידי, וכבר נשתקע ממוץ ישראל הרבה לצרף הדפוס ועדין לא פעלתי כלל, ולא היה בידי מעות להעמיד הדפוס, כי עדין היו צריכין סף רב מאד, בערך מאתים אדמים ויותר, ואין שום דרך הטבע לקבץ יחד אפלו שלישי ורביע מזה הסף, וגם פרנסתי דחוקה מאד והייתי בעל-חוב גדול, וגם שארי מניעות הרבה הרבה מאד מאד שהיו על הדפוס מכל הצדדים, מפחד הצענזורי וכו' וכו'; וגם לארץ-ישראל לא זכיתי לנסע, וגם לביתי, לצרף פרנסתי ולסלק החובות שאני חייב בעצמי - לא הבאתי מהדרך כי אם סף מועט מאד, ושארי בלבול הדעת שהיו לי. ואף-על-פי-כן לא הנחתי את-הרצון, וחשבותי מחשבות בכל-פעם שאזכה לגמר הדפוס. וכל מה שעבר עלי בענין זה יכלו כמה יריעות לספר.

טו

והנה השם יתברך עשה נפלאות גדלות בכל-עת, וסבב כמה סבות לטובה בדרכים נפלאים ונוראים, ואף-על-פי שגם אחר-כך, כשנתקבצנו

על ראש-השנה תקפ"א באומאן, לא פֿעלתי גַם-כֵּן כְּלוּם לְגַמֵּר הַדְּפוּס, אֶף-עַל-פִּי-כֵן אַחֲר־כֵּן כְּשֶׁבִּאתִי לְבֵיתִי עֶזֶר לִי הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ וְהַכְּנִיס מַחֲשָׁבוֹת בְּלִבִּי, וְנָתַן לִי עֲצוֹת נִפְלְאוֹת וְכַח לְסִבֵּל וּלְהַמְתִּין לִישׁוּעַת הַשֵּׁם, וְלִבְלִי לִפְחַד מְשׁוּם דְּבַר מַגְדֵּל הַפְּחָדִים שֶׁהַפְּחִידוּ עָלַי שֶׁהוּא סִפְנָה גְדוּלָה^ז וְכוּ' בְּפֶרֶט בֵּין שׁוֹנָאִים כְּאַלֶּה וְכוּ', וְחֶסְרוֹן כִּיס הַקֶּשֶׁה מִכֶּלֶם. וְהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ חֲזַקְנִי לְבְלִי לְהִסְתַּפֵּל עַל כָּל זֶה, וְהוֹלִיךְ אוֹתִי בְּדַרְכֵים וְעֲצוֹת נִפְלְאוֹת, עַד שֶׁזְּכִיתִי בְּאוֹתָהּ הַשָּׁנָה לְהַעֲמִיד הַדְּפוּס וּלְהַדְפִּיס סִפְרֵי רַבְּנוּ ז"ל, סֵפֶר לְקוּטֵי מוֹהֲר"ן הָרֵאשׁוֹן וְהַתְּנַיִנְא, וְגַם סֵפֶר הָאֶלֶף-בֵּיתִי וְשִׁמוֹת הַצְּדִיקִים^ח, וְהַפֵּל בְּתַקוּנִים נִפְלְאִים וּבְהוֹסְפוֹת חֲדָשׁוֹת נִפְלְאוֹת וְנוֹרְאוֹת הַמְּחִיין אֶת-הַנֶּפֶשׁ. וְהִנֵּה גִדֵּל הִישׁוּעָה הַזֹּאת שֶׁל הַעֲמֻדַת הַדְּפוּס - אֵין פֶּאן מְקוֹם לְבָאָר עַד הֵיכֵן מְגִיעַ נִס נִפְלֵא וִישׁוּעָה גְדוּלָה הַזֹּאת, כִּי הִיא זְכוּת הַרְבִּים נִפְלֵא וְנוֹרָא מְאֹד שְׁאֵין דְּגַמְתוֹ לְדוּרֵי דוֹרוֹת.

מז

וְהִנֵּה תִכְף כְּשֶׁעֲמַדְתִּי אֶת-הַדְּפוּס בְּיוֹם חַמְשָׁה עָשָׂר בְּשַׁבַּט תַּקפ"א לְפֶרֶט-קָטָן, וְהֵינּוּ בְּשִׁמְחָה עַל גִּדֵּל יְשׁוּעַת הַשֵּׁם אֲשֶׁר עֲזָרְנִי עַד-כֹּה, הַזְּמִין הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ שֶׁבֵּא עַל שַׁבַּת-קֹדֶשׁ כְּבוֹד הַרְבֵּנִי וְכוּ' מוֹרְנוּ הָרַב רַבִּי דָּוִד גְּרוּ יְאִיר בֶּן הָרַב הַגָּאוֹן מִחַמְלַנְיָק, שֶׁהוּא אֲחִיו שֶׁל כְּבוֹד רַבִּי יוֹסֵקָא גְּרוּ יְאִיר חֲתָן רַבְּנוּ ז"ל. וְרַבִּי דָּוִד הַנֵּ"ל בָּא אֶז מֵאַרְץ-יִשְׂרָאֵל, וְהִזְיָה שְׁלוּחָא דְרַבְּנָן מֵהַפּוֹלֵל.

וְתִכְף כְּשֶׁנּוֹדַע לִי שֶׁבֵּא רַבִּי דָּוִד הַנֵּ"ל מֵאַרְץ-יִשְׂרָאֵל לְכָאן, וְדַרְכֵי עַל-פִּי רַב לְהִסְתַּפֵּל עַל הַמַּחֲשָׁבָה דְּבוּר וּמַעֲשֵׂה שֶׁהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ מְזַמֵּן לִי בְּכָל יוֹם^י, שֶׁבּוֹדָאֵי יֵשׁ בָּהֶם אֵיזָה רְמִזִּים לְצַרְפֵי לְקַרְבְּנֵי לְהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, וְתִכְף

מקורות והערות

צ. הכוונה להתעסק בהדפסת כתבי רבנו. ק. השני. ר. הוא ספר המידות. ש. שמות הצדיקים הוא ספר הכולל את שמות הצדיקים המוזכרים בתנ"ך במשנה בגמרא ובמדרשים, ונכתב עפ"י ציווי רבנו בספר המידות (ערך 'צדיק' אות י"א): "מי שהקדוש ברוך הוא חשוב בעיניו, יכתוב בספר כל שמות הצדיקים והתנאים והיראים לזכרון". ת. ליקוטי מוהר"ן

עלה על-דעתי: מה זאת; והבנתי שזה נשלח לי רמז להזכיר עצמי בארץ-ישראל. ותכף התחלתי לחשב מחשבות בענין ההשתוקקות לבוא לארץ-ישראל. והבנתי אז שאחר עצם רבוי המניעות שיש לי על נסיעתי לארץ-ישראל, אף-על-פי-כן אחר שזכיתי להעמיד הדפוס אחר מניעות רבות ועצומות כאלה, והשם יתברך נתן לי בחינת אריכת-אפים^א לסבל כל המניעות והוליה אותי בדרך עצות נפלאות עד שגמרתי הענין תהלה לאל והעמדתי הדפוס, עתה אני מבין שעל-פי דרכי עצות אלו שהעמדתי הדפוס בעזרת השם יתברך, בדרך הסבלנות הזאת ואריכות-אפים וזריזות ומתינות אלו שעזר לי השם יתברך איך להתנהג בהם עד שהעמדתי הדפוס בעזרתו וישועתו הגדולה והנוראה, על-פי דרכים אלו כפי מה שאני יודע בנפשי יכול להיות שאזכה לבוא לארץ-ישראל גם-כן, אף-על-פי שיש לי מניעות וחומות ברזל כאלו. וידיעה זו נתחזקה בלבי הרבה, ואחר-כך הייתי אצל רבי דוד הנ"ל ודבר עמי מארץ-ישראל, ועשה לי גם-כן חשק קצת לארץ-ישראל.

אחר-כך ביום שבת בבקר דברתי בביתי עם אנשי-שלומנו הרבה מגדל נוראות קדשת ארץ-ישראל, ושפל התורה מלאה מארץ-ישראל, ושאין לישראל שום מקום בעולם כי אם בארץ-ישראל שהיא אדמתנו וארצנו וכו' וכו'; והרביתי הדבור הרבה בדבורים אמתיים, כאשר הוא באמת, שפל אחד מישראל עקר תקונו שיהיה בארץ-ישראל (וכבר מבאר בדברינו מזה, עין שם).^ב

אחר-כך אחר פסח נודמן שהייתי בחמלניק על שבת מדי עברי לקהלת-קדש בארדיטשוב לקנות ניר לצורך גמר ההדפסה, ואז היה היארצייט של הרב מחמעלניק, והיה שם רבי דוד הנ"ל, וחזרנו ונתועדנו

מקורות והערות

סימן נ"ד אות ב'. א. וזה לשון רבנו בליקושי מוהר"ן סימן קנ"ה: "וזה בחינת ארך אפים, היינו מה שאינו ירא משום דבר, ואינו משגיח על שום בטול ובלבול בעבודתו, רק עושה את שלו... שאין שום דבר יכול לבלבל אותו, כי לא אכפת לה שום דבר, רק עושה את שלו בעבודתו את השם יתברך". ב. בהקדמה.

יחד, וְחֹזֵר וְדֹבֵר עִמִּי בְּשַׁבַּת-קֹדֶשׁ בְּשַׁעַת שְׁתִּיָּה: מִי יוֹדֵעַ אִם נִזְכָּה לְשָׁנָה הַבָּאָה לְשָׁתוֹת יַחַד בְּאַרְץ-יִשְׂרָאֵל; וְרַמְזוֹ לִי מֵעַנְיָן נִסְיַעְתִּי לְאַרְץ-יִשְׂרָאֵל, וְגַם זֶה הָעִיר לְבִי מְאֹד לְאַרְץ-יִשְׂרָאֵל.

יז

וְהִנֵּה בְּכָל שָׁנָה זֹו שֶׁהִיא שְׁנַת תַּקפ"א הֵייתִי טְרוּד מְאֹד בְּעַנְיָן הַדְּפוּס; וְאַף-עַל-פִּי-כֵן בְּכָל פֶּעַם הָיָה לְבִי מְתַלְהֵב מְאֹד מְאֹד לְאַרְץ-יִשְׂרָאֵל. וְאַחַר פֶּסַח נִתְעַכְכָּה הַדְּפוּס כְּמָה וְכְמָה שְׁבוּעוֹת עַד סְמוּךְ לְרֵאש־חֹדֶשׁ מְנַחֵם-אָב, שְׁלֹא הָיָה לִי נִיר עַל הַהֲדַפְסָה, וּבְכָל אוֹתוֹ הָעֵת הֵייתִי נִכְסָף וּמְשִׁתוֹקֵק מְאֹד לְדַלֵּג עַל-הַהָרִים וּלְבוֹא לְאַרְץ-יִשְׂרָאֵל. אַחֲר־כֵּן עֲזַרְנִי הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ וְנָתַן לִי עֲצָה, שְׁבַעַת שְׁעֲמֻדָה הַדְּפוּס וְלֹא יִכְלַתִּי לְהַדְפִּיס סִפְרִים הַגְּדוֹלִים שֶׁהִתְחַלַּתִּי לְהַדְפִּיס, שְׂאֹז אֲדַפִּיס לַעֲתָ עֵתָה עַל נִיר אֶחָד סִפֵּר הָאֶלֶף-בֵּית; וּבְנִי שִׁיחִיָּה נָתַן מְעוֹתָיו עַל-זֶה, וְהִתְחַלְנוּ לְהַדְפִּיסֵם.

וְתַכְף נִזְדַּרְזַתִּי לְחֹזֵר וּלְכַתֵּב מִחֻדָּשׁ כָּל שְׁמוֹת הַתְּנָאִים וְהָאֲמוּרָאִים, אֲשֶׁר מִתְחַלָּה לֹא נִדְפְּס מֵהֶם כִּי אִם מְעַט מְזַעַר, וְהִתְחַלַּתִּי לַעֲסֹק בְּזֶה, וְהָיָה לִי בְּזֶה יְגִיעָה גְּדוֹלָה מְאֹד. וְתַכְף כְּשֶׁעֲסַקְתִּי בְּזֶה, בְּכַתִּיבַת שְׁמוֹת הַצְּדִיקִים, נִתְחַזַּק בְּלִבִּי שְׁבַצְרוּף זְכוּת זֶה אֲזַכָּה לְבוֹא לְאַרְץ-יִשְׂרָאֵל; כִּי בְּאֵמַת הַזְּכָרַת שְׁמוֹת הַצְּדִיקִים הוּא דְבָר נִפְלָא וְנוֹרָא מְאֹד מְאֹד וּמוֹעִיל הַרְבֵּה לַעֲבוֹדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ כְּאֲשֶׁר מְבֹאֵר מִזֶּה קִצַּת כְּבוֹד, וְעוֹד יֵשׁ לְאַלְקֵי

מקורות והערות

ג. הלכות נטילת ידים לסעודה הלכה ה' אות ז': "שבשביול זה מסוגל מאד להוכיח שמות הצדיקים כנ"ל. וזה בחינת פרשת "שאו את ראש בני ישראל למשפחתם" ששם מזכיר שמות כל הצדיקים שהם ראשי אבות בני ישראל אשר ה' יתברך שיתף שמו בשמותם, כמו שכתוב: החנכי, הפלאי כמו שפרש רש"י - שמי מעיד עליהם. נמצא, שכל השמות של המשפחות הנוכרים שם בפרשת פינחס כולם הם בחינת שמות הצדיקים ששמו יתברך משותף בהם. ועל כן מה טוב ויפה סמיכת פרשה זו לענין פינחס בן אלעזר שהוא הבעל כח שהתפלל תפלה בבחינת דין שממנו נמשך הכח של הצדיקים וכו' אשר מחמת זה מסוגל הזכרת שמותם כנ"ל. ועתה מה יפה אף נעים שנשמך תכף לזה פרשת ירושת ארץ ישראל, כמו שכתוב שם, לאלה תחלק הארץ בנחלה במספר שמות לשמות אבותם ונחלו. ...היינו בחינת שמות הצדיקים שעל ידם נתברר המדמה וזוכין לאמונה ועל ידי זה זוכין לחדוש העולם שלעתיד שהוא בחינת ארץ ישראל כנ"ל והבן היטב".

מלין לבאר גדל מעלת הזכרת שמות הצדיקים, ואין כאן מקומו, ועלה על-דעתי שעל-ידי שזכיתי לזכות את הרבים בזכות זה, לסדר להם ביחד כל שמות הצדיקים וכל שמות התנאים ואמוראים שכלל הש"ס וספרי וכו' ומדרשים וכו', שזה הענין מסגל לזכות לארץ-ישראל, בבחינת "צדיקים יירשו ארץ", שאי אפשר לבוא לארץ-ישראל כי אם בכח הצדיקים אמתיים וכו'. ומאז נתחזקתי יותר בכסופין חזקים יותר לנסע לארץ-ישראל; אבל ראיתי שאז תכף אי אפשר לנסע לארץ-ישראל, מחמת שאני צריך לגמר הדפוס.

והשם יתברך עזר לי שאחר-כך בא הנ"ר, וגמרתי הספרים הגדולים והקטנים על ראש-השנה תקפ"ב בעזרת השם יתברך. והבאתי הספרים לאומאן וחלקתי אותם לאנשי-שלומנו, עינם ראו ושמחו, וכלם תמהו על גדל ישועת השם אשר עזרני לגמר עסק ההדפסה אחרי מניעות עצומות כאלה; והודינו לה' חסדו ונפלאותיו אשר הפליא לעשות עמנו ועם כל ישראל לדורות עולם.

יח

והנה בכל הקיץ תקפ"א הנ"ל כל מחשבותי היו שתכף כשאזכה לגמר ההדפסה - אסע תכף לארץ-ישראל, דהינו שאהיה בראש-השנה באומאן, ותכף אחר ראש-השנה אסע מאומאן לאדעס ומשם לארץ-ישראל. אבל כשהייתי באומאן על ראש-השנה עם הספרים, אחר ראש-השנה רבו המניעות, וגם מניעות מחמת ממון; גם עדין הייתי צריך להיות בביתי לצורך גמר הספרים שהיו צריכין לסדרם עדין ושאר עסקים שהכרחתי לעסק בשבילם, ומחמת כל זה הכרחתי לחזור לביתי, ולא נסעתי תכף.

ובתוך-כך עבר חדש תשרי, וימי החרף הגיעו, ואז בודאי אי אפשר לסע לארץ-ישראל. גם בתוך-כך בין יום-הכפורים לסכות עבר רבי דוד הנ"ל דרך קהלת-קדש טולטשין וחזר לארץ-ישראל, ואני לא יכלתי אז לנסע עמו; וכל מחשבתי היו שאסע עמו יחד, ועכשו לא יכלתי לנסע עמו, ונתעפתי בביתי.

גם אז נשמע מלחמות הגרעקין, והפל אמרו שאי אפשר לסע עכשו לארץ-ישראל. גם את רבי דוד הנ"ל שהיה שד"ר מהכולל ושאר המשלחים, לא רצה הרב מאפטא להניחם לנסע לארץ-ישראל מחמת סכנות הנ"ל, רק אחר הפצרות רבות, מחמת שכל עניי ארץ-ישראל עיניהם תלויות על ביאת המשלחים, הכרח להניחם; ובאמת לא נסעו מטסאמבול דרך הים, רק דרך יבשה, והיו להם הוצאות גדולות מאד, הכל מחמת סכנות מלחמות של מרידת הגרעקין.

ימ

והנה אחר יום-טובי סבב השם יתברך שהתחלנו להדפיס את התפלות בסוד; וגם בזה יש הרבה לספר ישועת השם הגדולה, ואין כאן מקומו. ואז חזר ונבער בי החשק והרצון לנסע לארץ-ישראל, והתחלתי לחשב בזה הרבה מאד, וכמעט לא עבר יום שלא חשבתי בזה הרבה. וגם השם יתברך עזרני לחדש חדושי דאורייתא נפלאים מאד על גדל ההתגברות שצריך כל אחד להתגבר לבוא לארץ-ישראל, ושזה עקר נצחון המלחמה שצריכין לנצח בזה העולם, וכמה וכמה צריכין להתגבר לשפר המניעות לבוא לארץ-ישראל, וגדל מעלת קדשת ארץ-ישראל, אשר כל התורה

מקורות והערות

ה. מרד היוונים באימפריה העותומאנית החל בשנת תקפ"א (מרץ 1821). התקוממויות מתואמות תוכננו ברחבי יוון, מקדוניה, כרתים וקפריסין. לאחר התערבות מצרית לטובת הטורקים החלה להתגבש חזית ארופית להצלת יוון הנוצרית מיד המוסלמים. באוקטובר תקפ"ח (1827) ציי המלחמה של בריטניה וצרפת, תקפו והשמידו את הצי העותמאני בקרב נאווארינו. המלחמה נמשכה כ-4 שנים נוספות, ובשנת תקצ"ב (1832) הוכרה יוון כמדינה ריבונית. ו. שמיני עצרת תקפ"ב.

מלאה משבח קדשת ארץ-ישראל וכו', כמבאר בדברינו הנ"ל. ואף-על-פי-כן עברו עלי גם בזה החורף מניעות הרבה בדעתי בלי שעור, ובכל פעם עמדו לפני המניעות כחומות נחשת ובריחי ברזל ממשי.

וכל מה שעבר עלי בענין זה אי אפשר לספר, עד שעזרני השם יתברך שיצאתי מביתי סמוך לערב ראש-חדש שבט לנסע לאומאן, ולא הגדתי לשום אדם שיש סברא בדעתי שבנסיעה הזאת אסע לאדעס ומשם לארץ-ישראל; ובאמת גם אני בעצמי לא הייתי יודע בברור אם אזכה לזה, כי עדין הייתי מספק מאד. אחר-כך עבר עלי מה שעבר, והשם יתברך היה בעזרי, עד שזכיתי לבוא לאדעס ולקבל שם בילעט, ולעבור על הים השחור והלבן בשלום שני פעמים בעת סכנות מלחמות כזאת; ועכשו אנחנו הלכים זה היום רביעי מאלכסנדריאה של מצרים לעיר צידון שהיא גבול ארץ-ישראל, ואני כתב כל זה על הספינה. השם יתברך יזכני לבוא לארץ-ישראל בשלום חיש קל מהרה, אמן כן יהי רצון.

ב

יום חמישי כ"ד טבת תקפ"ב נסעתי מביתי לאומאן, ולא היו עגלות מצויות מחמת קלקול הדרך, והכרחתי לשכר עגלה רק להיסין. ותכף ששכרתי העגלה נעשה רוח-סערה גדולה עם שלג גדול (שקורין זאוורעקע), והיה לבי חלוק מאד אם לנסע. והשם יתברך עזרני לנסע, ונסעתי בעת הרוח-סערה הגדולה, והכרחתי ללון בכפר אחד, ושם היה המוכסן שכור גדול מאד, אבל קבל אותנו בסבר פנים יפות ועשה סעודה עבוננו, והפליג לדבר בשכרותו מיקרת חשיבות קדשת ישראל, ומאס מאד והתלוצץ מאד מאמונתם של העכו"ם. ואצל השלחן ישבו אנשי היסין, ושבח בפניהם את אדוננו מורנו ורבנו ז"ל ואנשיו, ושמח אותי

מקורות והערות

ז. כרטיס. ח. הכוונה לים התיכון המכונה בטורקית ובערבית "הים הלבן".

קצת על-ידי שכרותו ודבריו (וזה ידוע לנו שעקר התחזקות, בפרט התחזקות שלי - הוא רק על-ידי שמחה).

משם נסעתי ביום ששי בבקר השכם להיסין, והיה בדעתי לשפר משם עגלה לטפליק לשבות שם שבת-קדש; אף מגדל השלג ושאר טעמים נתעכבתי שם בהיסין, והייתי שם משוכתי שבת-קדש, והתפללתי בבית-המדרש. ותהלה לאל היה לי נחת קצת באותו שבת, כי היו קצת אנשים אצלי ודברתי עמם מתורתו של רבנו ז"ל.

ביום ראשון אכלתי שם באכסניא שלי אצל רבי ראובן יוסף סעודת שחרית, ובתוף שיחתנו באתי לתוף התורה של אריכת-אפים שזוכין על-ידי ארץ-ישראל¹, וחזרתי שם לפנייהם כל התורה הזאת בבאור נפלא ושיחה נאה המביאה לידי מעשה; וגם זה חזק דעתי מאד, שהיתה חלוקה מאד. והכלל, שעקר מניעות שלי היו מניעות המח, שהיתה דעתי חלוקה מאד מאד מחמת כמה ספקות ופחדים, ואי אפשר לבאר חלקות הדעה שלי בכתב.

כא

ביום ראשון פרשת בא נסעתי מהיסין לטפליק, ובאתי לטפליק לעת ערב, אור ליום שני. ומצאתי שם את רבי משה מפאליע, ובקשתי אותו שישכר לי עגלה בכפר שלו: או לנסע לאומאן, או אם אפשר לשכר עגלה על השבוע לכל הדרך - מה-טוב לפני. ביום שני השכמתי והתפללתי, בתוף התפלה בא ערל אחד עם אגרת מרבי משה הנ"ל, כתוב שרבי משה הנ"ל שכר אותו בסך מועט לשבוע לנסע עמי כל הדרך. וסעדתי שם, ואחר-כך נסעתי אחר חצות היום לנסע לאומאן על ערב ראש-חדש שבט שהיה מממשמש לבוא ביום שלישי. ובאתי לכפר

רוסאשי, ונתניגעו הסוסים, ואמר הערל שנשפר לנו עגלה אחרת. והיינו בהולים ונחפזים מאד מאד, כי היום ירד מאד, ולמחרתו הוא ערב ראש-חדש שהייתי אץ ובהול מאד להיות שם על ציון הקדוש בתוך אנשי-שלומנו, פדרפנו בכל שנה ושנה מיום הסתלקותו להיות באומאן על ציון שלו הקדוש בערב ראש-חדש שבט, על-פן הייתי בהול מאד מאד. והשם יתברך הזמין לנו ערל אחד, והכרחתי לתן לו כמו שחפץ, יו"ד זהובים, שיעמיד אותנו לאומאן בערב; ונסעתי עמו אני ורבי מנדיל.

והשם יתברך היה בעזרתי, ובאנו לאומאן לערב בערך שלש או ארבע שעות בלילה, וכבר נרדמו בשנה בבית רבי אברהם שהוא אכסניא שלי, והכרחתי לנסע לבית רבי נפתלי חברי להתאכסן שם בלילה. ובאתי לשם, והייתי סבור שאמצא שם אנשינו הבאים על ערב ראש-חדש שמתאכסנים כלם בביתו, אבל לא היה שם אחד מהם, כי מחמת קלקול הדרך רבים לא יכלו לבוא, ואותן שבאו לא באו עד יום המחרת בבקר. אבל כשנכנסתי לבית רבי נפתלי מצאתי שם אנשים רבים חשוכים יושבים בסעודה, וזה היה סעודת נשואין של אחד מאנשינו שהשיאו רבי נפתלי באותו העת, והיה לי נחת גדול מזה, ואכלתי שם סעודת הערב.

בבקר ביום שלישי התפללתי בבית רבי נפתלי; בתוך התפלה נתקבצו ובאו כל אנשי-שלומנו שבאו מברסלב וכו', והלכנו כלנו על ציון הקדוש ושפכנו שיחנו שם פדרפנו תמיד.

כב

אחר-כך אכלתי סעודת הצהרים בבית רבי אברהם, ונסעו כל אנשי-שלומנו לביתם. בתוך אנשינו היה שם רב-בשנים שהיה שם פעם

ראשונה, והוא רבי חיים נחום בן רבי שמואל מזורין, והוא היה אלמן, שגרש אשתו, ובא לביתי זה שני חדשים קדם חנכה, וקרבותי אותו מאד מחמת אהבת אביו שהיה מאנשי-שלומנו. והייתי חפץ מאד לעשות שדוף עמו, אבל לא נזדמן, וגם מחמת שפדעתי היה טמון ענין הנסיעה לארץ-ישראל, ולא יכלתי לקבל עלי ההתחייבות שלי, והרבי ורבי יוסקא נרם יאיר לא רצו לקבל עליהם כלל שום התחייבות בקהלת-קדש ברסלב.

אבל מאת השם היתה שהאיש הנ"ל נתעכב בביתי עד סמוך לערב ראש-חדש שבט; והייתי רוצה לקבלו עמי לאומאן, אבל מחמת קלקול הדרך עד שהכרחתי לשכר עגלה רק להיסין לבד, על-כן לא לקחתי שום אדם כי אם את רבי מנדיל מטולטשין לבדו שנסע עמי כל הדרך עד קהלת-קדש אדעס, ומשם חזר לביתי. ועל-כן נתעכב האלמן רבי חיים נחום בביתי עד לאחר שבת, שאז נסע בני שיחיה ושאר אנשי-שלומנו, וקבלו את רבי חיים נחום וכו', כאשר צויתי קדם נסיעתי מביתי שיקבלו אותו לאומאן על הוצאות שלי, וכן היה, שהביאו אותו עמם ואני סלקתי להם בעד ההוצאות.

ואחר שבאנו מציון הקדוש ואכלנו סעודת הצהרים התחלנו לדבר משדוכים, אולי ימצא שם איזה שדוף לפננו; וברוך השם היושב ומזוג זוגים! שבתוך-כך נזדמן שדוף הגון מאד לפננו עם אחד מחשובי אנשי-שלומנו, הויתק הרבני מורנו הרב רבי זלמן מאומאן. ורבי יוסקא נרו יאיר והרב נרו יאיר כבר היו מוכנים לנסע לביתם, ורציתי לעכבם להמתין עד שיגמור השדוף, ולא רצו; רק תכף ומיד נתרצה רבי יוסקא

י. הכוונה לגרוש. כאן פירוש המילה אלמן מלשון בודד (כמו אלמנה שהיא בודדה ללא בעל) כמו בפסוק: "כי לא אלמן ישראל וכו'" (ירמיהו פרק נ"א פסוק ה') וראה גם רש"י: ד"ה: ומאלמן את אשתו "שגולה למוונות, והרי אשתו באלמנות חיות (כלומר לבדה כאלמנה) וכו'" (פסחים דף מ"ט עמוד א'). ב. רבי אהרון זצ"ל רב העיר ברסלב, תלמיד רבינו הקדוש. ל. מדרש רבה בראשית פרשה ס"ח: "מטרונה (אשה חשובה) שאלה את ר' יוסי: לכמה ימים ברא הקב"ה את עולמו, אמר לה לששת ימים, (שאלה) מאותה שעה מהו עסוק, אמר לה יושב הוא ומוזוג זוגים איש לאשה ואשה לאיש".

מעצמו בשמחה גדולה וקבל בקנין אגב סודר" על כל התחייבות המלבושים להאלמן, ואני לא נתחייבתי כי אם חמשים זהובים לקבלם בטשערין, והם נסעו לשלום לביתם, והאלמן הנ"ל עם בני שיחיה ושאר אנשי-שלוֹמנו שהיו על אותה העגלה כלם נתעכבו באומאן עמי. ובלילה נגמר השדוף למזל טוב; וגם זה חזק ושמח אותי, שזכיתי לגמר מצוה פזאת, להשיא יתום חשוב פזה, בר אורין ובנו של איש פשר ונכבד מאד מיקירי אנשי-שלוֹמנו.

כג

ביום ערב ראש-חודש הנ"ל: בא לעת ערב הרפני הויתק מורנו הרב רבי שמואל איזיק נרו יאיר שנתעכב בדרך ולא היה עמנו על ציון הקדוש בבקר, ולא בא עד סמוך למנחה, ועדין לא טעם כלום, והיה בדעתו לילך תכף על הבית-עלמין. אבל ראיתי שהוא לו לטרח גדול, כי בא מקר גדול ונתיגע בדרך, והיום ירד מאד; ועכפתי אותו קצת, ותכף נתרצה לומר: טוב שאלך למחר, בראש-חודש. וישב לאכל, ובלילה היה עמנו על התנאים, ובבקר הלך על ציון הקדוש. וכשחזר משם נתעורר לי חשק לילך גם-כן, אף-על-פי שפיוס אתמול היה בדעתי לבלי לילך בראש-חודש, מחמת שהיה בדעתי להתעכב עוד איזה ימים באומאן, אבל עכשו, מחמת שהלך רבי שמואל איזיק עם איזה אנשי-שלוֹמנו, נתעורר לי חשק. על-כן הלכתי והתפללתי שם, ופרשתי שם שיחתי קצת; ועל-ידי-זה נתחזקתי יותר בענין נסיעתי לארץ-ישראל.

כד

אחר-כך אכלתי סעודת הצהרים בבית אכסניא שלי, בבית רבי אברהם.

מקורות והערות

מ. צורת קניין מקובלת בה נותן הקונה למוכר סודר (בגד) שתמורתו נקנה החפץ לקונה. עורכים קניין אגב סודר גם במקרים בהם רוצים ליתן תוקף להתחייבות שבדיבור בלבד (כמו במעשה שלפנינו) כדי שהמתחייב לא יוכל לחזור בו.
 נ. ראש חודש שבט. ס. משום שבד"כ נוהגים שלא לילך לבתי הקברות ביום שאין אומרים בו תחנון.

אחר-כך הלכתי להעביר כל החפצים שלי מבית רבי נפתלי לבית רבי אברהם, כי עדין היו כל החפצים שלי מנחים בבית רבי נפתלי מליל שלישי עד-עתה, ושכרתי עגלה והעברתי אותם לבית רבי אברהם, לאכסניא שלי. אחר-כך הלכנו לבית רבי מרדכי ששם התפללנו בראש-השנה העבר.

כה

אחר-כך הלכתי לבית רבי נפתלי, שנמצא שם איש אחד מארץ-ישראל שבא זה סמוך מאד מארץ-ישראל, כדי לדבר עמו מארץ-ישראל וגם לשמע ממנו אודות רבי שמעון חבירו שנשמע עליו אז שמועה לא טובה, שהיה חס ושלום בתוך הספינה שנאבדה כמפרסם. והלכתי לשם איזה שעות סמוך למנחה, ודברתי עמו הרבה, וספר לי כל נסיעתו מארץ-ישראל עד הנה; כי באותן העתים הייתה שעת מלחמה וסכנה גדולה מחמת מרידת הגרעקין במלך התוגר' כמפרסם, ומחמת זה נתעכבו רבים מאד באדעס שרצו לסע, ולא נסעו לארץ-ישראל מגדל הפ' חד.

ואני אמרתי בלבי שכל המניעות האלה הם רק בשביל החשק, כדי שיתגבר חשקי יותר להנחשק הנפלא הקמוץ וסתום הזה, שהוא לנסע לארץ הקדושה, ארץ חמדה טובה ורחבה שהנחיל לאבותינו; עד אשר נתגברתי יותר על-ידי המניעות והבלבולים האלה, וחזקתי עצמי ביותר לכלי להשיג על-כל-זה, והשם יתברך עזרני לנסע.

ואז שמעתי מהאיש מארץ-ישראל הנ"ל כל סדר נסיעתו. וספר לי שעיר עכו סגורה מחמת מרידה הזאת, ושכרו ספינה חוץ לעיר עכו, ונסעו קצת, ובדרך החזירם אדון מספינה אחת ואמר להם שהוא סכנה גדולה

מקורות והערות

ע. ראה לעיל אות י"ט בהערה למטה. פ. הסולמן התורכי. "תוגר" ו"תוגרמה" הם כנייים לתורכיה בספרות של אותו הזמן.

לילך עכשו, כי בעצמם שמעו קול הצעקה מאנשי הספינה שנהרגו; ולפי דבריהם היתה זאת הספינה שנשמע שנהרגו שהיה בתוכה בן רבי זאב מטראסטנעץ, ורבי שמעון חברנו, ועוד יהודים רבים, בערף ששים וחמשה, ואמר האיש מארץ-ישראל הנ"ל שהאנשים שהיו בספינתו אמרו שהם יודעים וזוכרים חמשים ושבעה אנשים מהם. ואז חזרה הספינה לעכו שהלך בה האיש הנ"ל, ושאלו את האדון של הספינה, שהוא בעצמו נשאר בביתו, וצוה להם לילך ולבלי להשגיח על-זה. וחזרו והלכו עד איזה מקום, כמדמה עד ראדיס. משם קצתם שכרו סוסים עד עיר סטאמבול בעצמו, וקצתם על שהיו עניים הלכו וסבבו מעיר לעיר, קצת ביבשה וקצת בים, עד שבאו לסטאמבול. וספר לי שאותן שהלכו דרך עירות ישראל עזרו להם ישראל בכל מקום שבאו, ונתנו להם על הוצאות הנסיעה ואכילה ושתייה, כדרך אחינו בני ישראל, רחמנים בני רחמנים. וזמן נסיעתם נשתהה מן ראש-חדש איר, שיצאו מארץ-ישראל, עד ימי תשרי, שאז עמדו בקארינטאן באדעס.

וכל הדברים האלה היו לי קצת למניעה גדולה, מחמת ששמעתי גדל הרעש והספנה. אבל אחר-כך נתחזקתי יותר על-ידי-זה, כי פניתי לצד אחד והסתפלתי: הלא הם אף-על-פי-כן נסעו מארץ-ישראל לחוץ-לארץ וספנו עצמם בשביל פרנסה, לגדל הדחק שלהם, והשם יתברך עזרם שבאו בשלום; על אחת כמה וכמה אני מחיב לספן עצמי בשביל תקון נפשי לנסע מחוץ-לארץ לארץ-ישראל, והשם יתברך יעזרני בחסדו לבוא לשם, כי לארץ-ישראל אי אפשר לבוא כי אם על-ידי יסורים.

וגם רבנו ז"ל נסע בשעת מלחמה גדולה; ואם מי אנכי להשוות עצמי לרבנו ז"ל אשר אין מי נדמה אליו, מכל-שפן פחות כמוני, אף-על-פי-

צ. ורודס. ק. מחנה הסגר שם בודקים את הבאים למדינה אם הם נושאים מחלות מדבקות. ר. מסכת ברכות דף ה' עמוד א': "תניא רבי שמעון בן יוחאי אומר שלש מתנות טובות נתן הקדוש ברוך הוא לישראל וכולן לא נתנו אלא על ידי יסורין אלו הן תורה וארץ ישראל והעולם הבא". ש. מלחמת נפוליאון - בתאריך ד' סיון תקנ"ח יצא נפוליאון ממוזון

כן, לענין דבר שבקדשה מחיב אפלו הקל שבקלים לבקש גדולות, כאשר שמעתי מפיו הקדוש בעצמו ז"ל. אדרבא, אני מחיב למסר נפשי יותר ויותר אלף פעמים לבוא לארץ-ישראל, כי רבנו ז"ל - אפלו קדם שבא לארץ-ישראל היתה קדשתו ופרישותו ומעלתו וצדקתו גבה ונשגב ונעלה מאד מאד בתכלית המעלה, ולא נסע לארץ-ישראל כי אם לפעל להשיג השגות נשגבות יותר ויותר, כי לגדלתו יתברך אין חקר, וכמבאר מזה בדברינו בספורי שבחיו הנוראים, עין שם; אבל אנן, יתמי דיתמי - אנו צריכין להתגלל ברפש וטיט ולרחש על הארץ בין נחשים ועקרבים עד שנזכה לנשק עפר ארץ-ישראל ולהתגלל בעפרה הקדושה, ולשאב מאורה הקדושי והנורא.

ואף-על-פי שאין אנו יודעים כלל מהו ארץ-ישראל, הלא גם אין אנו יודעים מהו ציצת ומהו תפלין ומהו ספה ולולב וכיוצא בשארי מצות, כי טעמי המצות לא נדעו לשום אנושי, מכל-שפן לנו, וכמו שכתוב: "פלאות עדותיך וכו'", וכמו שכתוב: "כל מצותיך אמונה" (עין במקום אחר מזה); וכי חס ושלום נפטר מלעשות המצות מחמת שאין אנו יודעין טעמן? כמו כן אנו חייבין להתגלל לארץ-ישראל אף-על-פי שאין אנו יודעים מהו ארץ-ישראל, כי כבר הודיעה לנו התורה הקדושה בעצמה, ורבותינו זכרונם לברכה בגמרא במסכת כתובות ובשאר

מקורות והערות

למלחמה במצרים, פעולה שנתנה את האות לפריצת המלחמה בין צרפת וטורקיה, מלחמה שהשפיעה על נסיעתו וחזרתו של רבינו מארץ ישראל, כמובא בשבחי הר"ן בסדר נסיעתו לא"י. ת. שיחות הר"ן סימן נ"א. א. שבחי הר"ן סימן כ"ח, ל"א. ב. בבא בתרא דף קנ"ח עמוד ב': "אמר רבי זירא, שמע מינה: אוירא דארץ ישראל מחכים". תיקוני זוהר תקנא עשרין ותרין דף ס"ד עמוד א': "אוירא דביא (אוייר הפהור) - "אוירא דארץ ישראל דאיהו מחכים (שהוא אויר המחכים) מסטרא דחכמה (מפני שהוא נמשך מצד החכמה)". ועיין גם זה רעיא מהימנא פרשת פנחס דף רמ"ה עמוד ב'. ג. עיין בנספח בסוף הספר אות ב'. ד. תהילים פרק ק"ט פסוק קכ"ט. ה. תהילים פרק ק"ט פסוק פ"ו. ו. ליקוטי הלכות הלכות שלוחין הלכה ה' אות א': "ועל כן באמת אין טעם על פי שכל האנושי לשום מצוה, רק כל מצותיך אמונה - שאנו זוכין לאמונה שלמה שנמטעו בנו אבותינו ורבותינו על ידי רוח נבואה של משה רבנו עליו השלום רבן של כל הנביאים ועל ידי הרוח הקדוש והרוח נבואה של כל הצדיקים שבכל דור, ועל ידי זה מתברר האמונה ואנו מקיימים כל המצוות וכו'". ז. דברים פרק י"א פסוק י"ב: "ארץ אשר ה' אלוהיך דורש אותה תמיד, עיני ה' אלוהיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה". ובעוד מקומות. ח. דף ק"י עמוד ב': "...שכל הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו אלוה וכל הדר בחוצה לארץ דומה כמי שאין לו אלוה שנאמר: לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלהים", ושם בהמשך הגמרא

מקומות ובמדרשים^ז, ובפרט רבנו ז"ל בתורתו הנוראות - שכלם גלו לנו מגדל מעלת ארץ-ישראל, ושכל קדשת איש הישראלי תלויה בארץ-ישראל.

ואם אין אנו זוכים לקבע דירתנו שם, מחמת גדל המניעות שיש לכל-אחד ואחד על-זה - על-כל-פנים נזכה להיות שם פעם אחת כל-ימי חיינו, לילך שם ארבע אמות על-כל-פנים, שגם זה טוב מאד כמו שהפליגו רבותינו זכרונם לברכה^ח; וגם אולי על-ידי-זה שגלף שם ארבע אמות נזכה אחר-כך לנסע עוד הפעם, לקבע דירתנו שם. ועל-כל-פנים איך לא נחוש להיות פעם אחת במקום חיינו, במקום קדשתנו, בארץ חמדה^ט שהבטיח הקדוש-ברוך-הוא לאבותינו כמה פעמים, וחדר ההבטחה כמה פעמים הרבה בלי שעור לגדל חבתה (ועין בדברינו מזה במקום אחר באריכות)^י.

הן על-כל-אלה ויותר מזה שאי אפשר לבאר כאן, נתחזקתי על-ידי המניעות עצומות יותר ויותר; ואף-על-פי-כן עדן היה לבי חלוק לשמים, נוטה לכאן ולכאן בלי הכרע, מחמת כמה וכמה מניעות המח שהיה בדעתי מאד שאי אפשר לפרטם.

כו

ביום חמישי השפמתי, והתפללתי בבית אכסניא שלי, ולא הלכתי למקוה, ולא הייתי על ציונו הקדוש. ואז באותו העת לא היו עגלות

מקורות והערות

מובאים עוד הרבה מדרשים משבח א"י. ז. מדרש זוטא רות פרשה א': "גדולה היא ארץ ישראל שהיא מכפרת על החיים ועל המתים". מדרש תנחומא פרשת קדושים סימן י': "כשם שהטיבור הזה נתון באמצע האיש, כך ארץ ישראל טיבורה של עולם, שנאמר יושבי על טבור הארץ (יחזקאל פרק ל"ח פסוק י"ב). מדרש תנחומא פרשת בהר סימן ד': "כה אמר ה' וכו'...כי לי הארץ (ויקרא פרק כ"ה פסוק כ"ג) - חביבה עלי ארץ ישראל שקודשתי אותה מכל הארצות", ועוד מדרשים רבים. י. ליקוטי מוהר"ן סימן כ' (בנוסח המקורי בו נאמרה ע"י רבינו ועיין חיי מוהר"ן סימן ט"ז), מ"ד, מ"ה, ג"ה, ס"א, קנ"ה. תנינא סימן מ', ע"ח, קט"ז ועוד. כ. כתובות דף ק"א עמוד א': "אמר רבי יוחנן כל המהלך ארבע אמות בארץ ישראל מובטח לו שהוא בן העולם הבא". ל. ידמיהו פרק ג' פסוק י"ט. מ. ליקוטי הלכות אורח חיים ברכת הפרות הלכה ד' אות ד'.

מצויות לשכר בקהלת-קדש אומאן, כי בכל יום רביעי שאלתי על עגלות, והשיבו לי שקשה למצא עתה מחמת קלקול הדרך, וגם כלם נסעו על קונטרקטיין. והעלה על-רוחי היה להתעכב באומאן על שבת, כי חקרתי בלבי שאני מכרח להיות מתון מתון הרבה בנסיעה זאת. אבל רבות מחשבות בלב-איש ועצת ה' היא תקום, ובבקר בגמר התפלה עלה על-דעתי לשכר עגלה לטיראוויצע; ותכף צויתי לרבי מנדיל עם עוד איש אחד מאנשי-שלומנו מאומאן שילכו מיד וישכרו עגלה לטיראוויצע, והלכו וחפשו ומצאו ביגיעה קצת איזה עגלה של נכרי והביאה לביתי, ושכרתי אותה. בתוך-כך קראו אותי לסעודה לבית רבי יונה הנ"ל לכבוד המחתנים שבאו לביתו להשתדף עמו. והלכתי לשם אני וחברי רבי נפתלי ורבי מנדיל, וישכנו שם יחד עם רבי יונה, והתנצל את-עצמו בענין המחלקת שבאומאן, שאינו חיב בדבר כלל; וזה היה נצרך לנו מאד. ונתעכבתי שם על הסעודה עד שתיים או שלש שעות אחר חצות היום, והייתי סבור שכבר חזר העפוי"ם לגדל העכוב; אבל כשבאתי לאכסניא מצאתיו עומד עדין, ונסעתי תכף עמו לטיראוויצע, ולנתי בדרך.

ביום ששי בבקר בהשכמה רציתי להתפלל שם תפלת שחרית. אחר-כך נתישבתי, ונסעתי לטיראוויצע, והיה השעה דחוקה קצת להגיע לשם לזמן תפלה, ואחרנו זמן התפלה קצת, ובאנו בעזרת השם יתברך לטיראוויצע בעת שגמרו להתפלל בבית-המדרש של המגיד ז"ל. ותכף כשראו אותי אנשי-שלומנו יצאו לקראתי בשמחה רבה פדרךם תמיד, והודיעו לי מיד: הנה פסא של אליהו הנביא מוכנת, ועוד מעט יביאו תינוק למול, ומעלתו יהיה מוהל בודאי. ונתמלאתי שמחה שזכיתי למצוה כזאת בשעת ביאתי מיד, ותכף ומיד הנחתי טלית ותפלין, וכבדו

מקורות והערות

ג. חידוש החוזה עם השלטונות להפעלת העגלות. ס. משלי פרק י"ט פסוק כ"א. ע. רבי יקותיאל המגיד מטיראוויצע זצ"ל, עיין בנספח בסוף הספר אות ג'.

אותי במצות חתוף, ומלתי את התינוק כדת. ועל-ידי-זה נתן שמחה וחדוה גדולה מאד בלבי, כי אני הייתי מספק כלל אם לנסע לפה על שבת, ועכשו אני ראה כי דרכי נכון מעם השם, כי זכיתי בדרך למצוה כזאת, אשר לאו בכל פעם מתרחש לי מצוה כזאת בדרך; ובפרט שזנפתי מיד שמצות מילה יש לה אחדות ושיכונת וקשר נפלא עם קדשת ארץ-ישראל, כי אברהם אבינו עליו השלום בעת שנצטוה על המילה, אז הבטיחו השם יתברך על ירשת ארץ-ישראל לו ולזרעו אחריו, כמו שכתוב: "ואתה את-בריתי תשמר וגו'", "ונתתי לך ולזרעך את ארץ מגרדך וכו'", וכמו שכתוב: "וכרות עמו הברית לתת את-ארץ הכנעני וכו'", ובשביל זה נוהגין לזמר "וכרות" בעת ברית-מילה. ועל-ידי זה נתחזקתי, והתפללתי בשמחה ובחיות קצת, ברוך השם אשר עד-כה עזרני.

ושבתנו שם בשבת-קדש בבית ידידנו רבי יצחק חתן המגיד; וגם הודיעו לי שגם ביום שלישי יהא ברית-מילה אצל אחד מאנשי-שלומנו שנתקרב בסמוך. ובליל שבת-קדש שמחנו ורקדנו בעזרת השם יתברך; אחר-כך הלכנו על סעודת הבן זכרי. וביום שבת-קדש חזרתי ואמרתי התורה המתחלת: "מי שיודע מארץ-ישראל, שטעם באמת טעם ארץ-ישראל". ונתעכבתי שם בטיראויצע עד יום שלישי, והייתי סנדק על הברית-מילה.

כו

ביום רביעי שכרתי עגלה של ר"י לנסע על שבת למדבדיבקה; ובאותו העת היה הדרך מקלקל ומבלבל מאד, ולא היו יודעים אם לנסע עם

מקורות והערות

פ. בראשית פרק י"ז פסוק ט'. ג. הפסוק הזה מופיע בתורה לפני הפסוק הקודם (היינו פרק י"ז פסוק ח') והנוסח המדויק בפסוק הוא: "ונתתי לך ולזרעך אחרוך את ארץ מגורדך וגו'". ק. נחמיה פרק ט' פסוק ח'. ר. המכונה: שלום זכר. נוהגים לעשות סעודה קטנה בליל שבת שלאחר הולדת בן זכר, (ראה תרומת הרשן סימן רס"א). מובא בטור כי נקרא 'שלום זכר' ע"ש שאמרו (מסכת נדה דף ל"א עמוד ב'): "כיון שבא זכר בעולם בא שלום בעולם". ש. ליקוטי מוהר"ן תנינא סימן מ'.

עגלה או עם שליטיה, פי לפעמים ירד איזה שלג, ובתוך-כף נתמסמס, ולא היה דרוך נכון ובטוח כלל, ומחמת זה נסעתי עם עגלה ביום חמישי בבקר, ולוו אותי כל אנשי-שלומנו מטיראוויצע. ועדין לא הודעתי להם כלל מה שבדעתי יש סברא לנסע לארץ-ישראל בנסיעה זאת, כי גם בעצמי הייתי מספק עדין הרבה. ובטיראוויצע נתקרבו אז רבי זאב אחיו ר"י חתן רבי מרדכי בעל הפרית. גם ראיתי שם את רבי אברהם מזוינראדקע ורבי בן-ציון חתן ר"י.

כח

ביום חמישי נסעתי מטיראוויצע, ונתחבר עמי ידידנו הנתיק מורנו הרב רבי גרשון נרו יאיר נכד המגיד זכר צדיק לברכה, ונסע עמי עד טשעריין. ולנו בקהלת-קדש זלאטיפאליע בבית רבי יקותיאל, אחד מאנשי-שלומנו שדר רבנו ז"ל בביתו בעת שישב שם בזלאטיפאליע. ומצאתי שם את חברנו ידידנו רבי חיקל נרו יאיר, ובא אצלנו בלילה, והיה לנו לנחת ולשמחת לבב.

כט

ביום ששי נסעתי קדם אור היום מזלאטיפאליע, ובאנו לכפר קרוסניסילקע שישב שם ידידנו רבי זאב, ולא מצאנו אותו בביתו. משם נסענו לקהלת-קדש קאמינקע, וכבר עבר חצות היום, ונתעכבנו שם על שבת-שירה. ומאת השם היתה שנסע עמי רבי גרשון הנ"ל, שהיה נצרך שם לענינו בקהלת-קדש קאמינקע, כי יש לו שם מחתנים, כל בית הרב דשם. ובשבת היו אצלנו רבי יוסף הירש, גיסו של רבי גרשון, ואיש אחד ממדבדיבקה שהוא חתן חתן דשם.

גם רבי ישעיה חתן הרב היה כל היום אצלנו, וספר לי אז שהיה פעם אחת אצל רבנו ז"ל בעת שהלך עם אחד בשליחות מהשפאלער^א ולצרף חתנו הרב, וספר לי כל המעשה, איך נכנס לרבנו ז"ל, ושאפל עליו אימה ופחד גדול עד-מאד, ושאדבר עמו הרבה; וכפי הנראה מדבריו שרבי ישעיה הנ"ל ספר לו כל-לבו, ושאנמשך עליו אז יראה והתעוררות לתשובה מאד כדרך כל האנשים שאננסו אצלו ז"ל, כמפרסם שתכף שאננסו אליו אחד - בא עליו התעוררות גדול לתשובה מאד, ומי שאנשאר על-עמדו ולא נפרד ממנו נעשה איש כשר וירא השם מרבים כמפרסם. וספר איך שאחר-כך כשא לביתו הבינו קצתם שהיה שם, והיה לו יסורים גדולים, ומחמת זה לא היה יכול לסע יותר; ועכשו הוא יודע בעצמו ההפרש וההבדל בין אם היה נשאר אצלו ובין עכשו, ושאקרו אותו מחיים אמתיים. וגם כל אדם המסתפל על האמת יכול לראות האמת, אם עשו לו טובה על-ידי-זה שאנכבו אותו מלהתקרב לרבנו ז"ל - או עשו לו רעה שאין דגמתה, מעות אשר לא יוכלו לתקן וכו'.

ל

גם בשבת בבקר היה אצלי רב-בשנים אחד ושמו שמואל שהיה יכול לנגן היטב, ונגן לפנינו הרבה. וגם הוא נמשך אחרינו מאד, ודבר עמי קצת ביום ראשון בבקר בתשוקה גדולה וכסופין נמרצים להתקרב להאמת. אף גבה טוראי בינו לבינינו, פי רחוק ממנו הדרך, והמתנגדים רבים שם מאד, ובפרט אביו הוא מתנגד גדול מאד; אבל אף-על-פי-כן טוב לפניו שיש לו הפרות קצת עמנו, כי גם זה לא יאבד לעולם.

מקורות והערות

א. עיין בנספח בסוף הספר אות ד'. ב. על פי לשון הכתוב בקהלת פרק א' פסוק ט"ו. ג. לשיר. ד. טורא - הר, נוצר הר המבדיל ביננו, כלומר נפרדו דרכינו. והוא על פי הכתוב במסכת חולין דף ו' עמוד ב'. ה. קהלת פרק ב' פסוק כ"ו.

לא

והנה בליל שבת-שירה בא על-דעתי מענין הפרשה, שמדברת מנסיעה לארץ-ישראל. כי הפרשה מתחלת: "ויהי בשלח פרעה את-העם וכו'", דהינו שיצאו ישראל ממצרים, וזה ידוע שכל יציאת מצרים היה לבוא לארץ-ישראל, כמו שכתוב: "אעלה אתכם מעני מצרים אל-ארץ טובה וכו'", וכן הפרשה הזאת מדברת תכף מענין הדרך לארץ-ישראל, כמו שכתוב שם: "ולא-נחם אלקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא" - לארץ-ישראל שהיו הולכין לשם, כפרוש רש"י וכו'.

וכל ענין הפרשה זאת מצאתי בה היטב כל ענין נסיעתי לארץ-ישראל. כי מבאר בפרשה הזאת שצריכין לסבב הדרך ולבוא לארץ-ישראל, כמו שכתוב: "ולא-נחם אלקים דרך וכו', ויסב אלקים את-העם דרך המדבר ים-סוף", כי גם אנחנו הסב אלקים אותנו, כי דרפנו הישר לארץ-ישראל הוא דרך אדעס, וקהלת-קדש אדעס קרובה לנו לקהלת-קדש ברסלב, ובכל יום ויום מצויים עוברים ושבים הרבה מברסלב לאדעס, כי כל המשא-ומתן של רב העיר ההיא ושבסביבותינו הוא באדעס, ואני הכרחתי לסבב הדרך לאדעס כל-כף הרבה, דרך קאמינקע וטשערין וטשערקאס וקרימינטשאק וכו' עד שבאתי לאדעס; כי התורה בכל אדם ובכל זמן. והוטב בעיני מאד שמצאתי רמז גדול לנסיעתי מבאר בתורה בפרשה הזאת.

ואז התחלתי לחשב בדעתי איזה ענין וטעם לזה, מה שצריכין לסבב דיקא הדרך פשוטין לבוא לארץ-ישראל, אבל עדין לא מצאתי טעם נכון ומבאר היטב, רק מרחוק לי נראה איזה רמזים לזה. ודברתי מענין שיחה זאת בסעדת ליל-שבת לפני העולם, איך שמבאר בתורה שלבוא

מקורות והערות

1. שמות פרק י"ג פסוק י"ו. 2. שמות פרק ג' פסוק י"ו. 3. שמות פרק י"ג פסוק י"ו. 4. כלומר התורה אינה סיפור דברים שקרו בעבר אלא מדריכה את האדם המעמיק בה בכל עת ובכל מקום ומצב. ליקוטי הלכות אורח חיים הלכות תפלת המנחה הלכה ז' אות ע"ח: "כי זה ידוע שכל התורה הקדושה היא בכל אדם ובכל זמן ובכל מקום".

לארץ-ישראל צריכין לסבב הדרך; והם לא הבינו מה פונתי, כי לא ידעו שבדעתי לנסע לארץ-ישראל בנסיעה הזאת.

והנה אחר-כך בא על-דעתי איזה טעם קצת מה שצריכין לסבב הדרך לבוא לארץ-ישראל, והוא מבאר לעין על-פי תורתו של רבנו ז"ל; אמרתי אגב גררא אכתב גם זה כאן: והוא, כי מבאר בהתורה "ויהינא פי-שנים ברוחך" שכל המניעות שבעולם מדבר שבקדשה - כלם הם בשביל החשק, כדי שיתגבר החשק ביותר, וכל מה שהנחשק גדול ביותר - אז המניעה גדולה ביותר, כדי שיתגבר החשק ביותר. פי המניעה היא רק בשביל החשק, כי על-ידי המניעה מתגבר החשק ביותר, כמו כשמראין איזה דבר לפני תינוק וחוטפין ממנו, שאז מתגבר חשקו ביותר, ורץ ורודף מאד אחרי הדבר הזה, כמו כן על-ידי שמונעים את-האדם מהדבר שבקדשה, על-ידי-זה מתגבר חשקו יותר ויותר, ועל-כן כל מה שהנחשק גדול יותר - נותנין לו מניעות יותר ויותר, כדי שיתגבר חשקו יותר ויותר וכו'. עין שם כל זה היטב, כי הם דברים המכרחים מאד מאד למעשה, ומי שיקח דברים אלה בלבו היטב באמת יוכל על-ידי-זה לשבר ולעבור על כל המניעות שבעולם ולהשיג ולהגיע לכל הדברים שבקדשה שירצה, כי אין דבר שימנעהו, כי אם יתגבר חשקו - ישבר כל המניעות, כי כל המניעות לא באו פי אם בשביל החשק, כי על-ידי המניעות יוכל להבין כמה גדול מעלת הנחשק, וכל מה שהמניעות מתגברין יותר ויותר, על-ידי-זה יוכל להבין כמה גדול מעלת הנחשק וכו', עין שם כל זה היטב.

ועתה מבאר לעין, בשביל זה סבב אלקים את-העם ולא נחם בדרך הקרוב, כי בכונה סבבם בדרכים רחוקים והרחיקם מארץ-ישראל, שלא יבואו מיד לארץ-ישראל, כדי שיתגבר חשקם יותר ויותר על-ידי גדל

המניעות של רחוק הדרך ותקף המלחמות שראו, שעל-ידי כל זה יתגבר חשקם יותר ויותר של כל הרוצים לבוא באמת לארץ-ישראל; ומי שלא יוכל לעמד בנסיון הזה - באמת לא יבוא לארץ-ישראל.

כי כן מדתו של הקדוש-ברוך-הוא, שמנסה את האדם על-ידי המניעות הגדולות שמזמין קדם כל דבר שבקדשה, בפרט קדם כל דבר שבקדשה שכל היהדות תלוי בו, כגון לבוא לארץ-ישראל או להתקרב להצדיק האמת, שאז מזמין לו מניעות הנדמות למניעות גדולות וקשות מאד, והכל בשביל החשק, כדי שיתגבר חשקו ביותר כנ"ל, כי על-ידי המניעות הגדולות והעצומות יוכל להבין כמה גדול מעלת הנחשק, ואזי יתגבר שיהיה לו חשק וכסופין גדולים כפי תקף המניעה; ואזי אם יתגבר בחשק וכסופין - בודאי ישבר כל המניעות ויבוא אל-הצדיק האמת ולארץ-ישראל, כי המניעות לא באו אלא בשביל החשק כנ"ל, ולהפוך, מי שלא יוכל לעמד בנסיון - יתרחק על-ידי-זה. כי כל מה שמסבב ומגלגל השם יתברך עם כל אדם שבעולם מגדול ועד-קטן הכל הוא בשביל נסיונות, כי האדם לא בא לעולם הזה השפל כי אם בשביל נסיונות כידוע. ויתר מזה אין להאריך כאן.

לב

והנה עבר השבת בשלום בקהלת-קדש קאמינקע. ביום ראשון פרשת יתרו נסעתי עם רבי גרשון הנ"ל ביחד ועם חברי רבי מנדיל לקהלת-קדש טשערין, והיינו בכפר שיושב שם אחד מאנשי-שלומנו, הלא הוא מורנו הרב רבי בער נרו יאיר, ולא מצאנו אותו בביתו. גם בנו הגדול שאני מכיר אותו לא מצאנו גם-כן, רק בנו החתן ראינו שם, ששמע אותנו קצת וכבד אותנו באיזה משקה פשוטה.

ונסענו משם, ובאנו לטשערין לעת ערב, והתפללנו מנחה על העגלה. וקדם מנחה הייתי בתחלה בעצבות מאד, וספרתי קצת את-צערי לפני

רבי גרשון ורבי מנחם הנ"ל; ונחמו אותי קצת, ואמרו לי: הלא רבנו ז"ל אמר שאתם שוחקים מכל העולם וכו'. ואחר-כך התחלנו לשחק אני ורבי גרשון, והתגברנו בשחוק גדול מאד מאד איזה שעה רצופה, ועל-ידי-זה שמחתי עצמי קצת, וזה היה נצרך לי אז מאד מאד, בלי שעור.

לג

אחר-כך התפללנו מנחה על העגלה, ובאנו לעת ערב לקהלת-קדש טשעריץ, ועמדנו אצל בית ידידנו הויתיק הנגיד מורנו הרב דובער נרו יאיר, והם היו מתפללים אז במנין מנחה. ובדעתי לסע על הספינה (שקורין פאראן) ולבוא לתוך העיר, לבית ידידנו הויתיק הנגיד מורנו הרב רבי יעקב יוסף נרו יאיר, ששם הוא תמיד אכסניא שלי. אך רבי בער עכב אותנו בביתו ללון שם, כי בלא זה לא היה אז רבי יעקב יוסף בביתו בלילה הזאת. ונשארו ללון שם, ואכלנו שם סעודת הערב.

ושם נמצאו שני אנשים מבני-הנעורים שפאו מקהלת-קדש מעריקדש לרבי יודל נרו יאיר לשמע ממנו דברי אלקים חיים מתורתו של רבנו ז"ל, ולא יכלו להגיע על שבת, ושבתו בכפר אצל רבי בער הנ"ל, ושם שמעו שרבי יודל הנ"ל אינו בביתו בקהלת-קדש מדבדיבקה; ובאו לכאן ביום ראשון לטשעריץ - ולא מצאו אותו גם שם, כי נסע לצרך פדיון שבויים. ושני אנשים האלה היה להם צער גדול מאד, ועמדו בפחי נפש ומצטערים הרבה, כי הם עניים, ומסרו נפשם לבוא לכאן אחרי מניעות גדולות וחסרון כס, כמפרסם עצם המניעות כשרוצין להתקרב אלינו, ואחר כל-אלה לא מצאו מבקשם.

ובתוך-כך באתי אנכי לשם כנ"ל, בעת שהם היו מוכנים כבר לחזור ולסע לביתם, ונתעכבו שם קצת. ודברתי עמהם קצת ונחמתי אותם הרבה,

ואמרתִי להֶם: הֲלֹא אָנוּ רוֹאִין כַּמָּה בְּנֵי אָדָם נֹסְעִים לְאִיזָה אֲדוֹן כְּדֵי לַפְעַל אֲצִלוּ אִיזָה דְבַר בְּשִׁבִיל עֶסְקֵי פְרָנְסָה אוֹ לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ אִיזָה מִשָּׂא וּמִתֵּן - וְאִין מִצָּאִים אוֹתוֹ בְּבֵיתוֹ, וְצָרִיכִין לְחַזֵּר, וְכָל הַהוֹצָאָה וְהַטְרָחָא הֵיטָה בַּחֲנֹם לְגַמְרֵי; וְאִף-עַל-פִּי-כֵן חוֹזְרִים וְנֹסְעִים עוֹד הַפְּעַם. וְעַל-פִּי רַב מְזַדְמָן שְׁנֹסְעִים לְאֲדוֹנִים פְּעַמִּים הַרְבֵּה וְאִין מִצָּאִים אוֹתָם בְּבֵיתָם, אוֹ שְׁמִצָּאִים אוֹתָם בְּבֵיתָם - אֲבָל אֵי אֶפְשָׁר לְכַנֵּס לָהֶם, כִּי הֵם טְרוּדִים בְּעֶסְקִים אַחֲרֵים. עַל-אֶחָת כַּמָּה וְכַמָּה אֲלֵפֵי אֲלֵפִים וְרַבֵּי רַבּוֹת קַל-וְחֹמֶר כַּמָּה וְכַמָּה יֵשׁ לְבוֹא וְלְחַזֵּר וְלְבוֹא בְּשִׁבִיל לְהַתְקַרֵּב לְאֲנָשִׁים כְּשָׂרִים אֲמִתִּיִּים, שְׂיִכּוּלִים לְקַבֵּל מֵהֶם חֵיווֹת דְּקִדְשָׁה שְׂיִהְיוּ טוֹבָה לְפָנָיו לְעוֹלָמֵי עַד וּלְנִצְחָה נְצַחִים. וּבִפְרָט כְּשֹׁנְסְעִים בְּשִׁבִיל דְּבַר שְׁבַקְדָּשָׁה, אֶפְלוּ אִם אִין מִשְׂגִּיגִין הַדְּבַר, אִף-עַל-פִּי-כֵן הֵיגִיעָה בְּעֶצְמָה אִינָה נֶאֱבַדְתָּ לְעוֹלָם, כִּי עַל-כָּל-פָּנִים כְּוָנְתוֹ הֵיטָה לְטוֹבָה, וּבּוֹדָאֵי יִשְׁלַם הַשֵּׁם שְׂכָר כָּל-פְּסִיעָה וְשְׂכָר כָּל-פְּרוּטָה וּפְרוּטָה שְׁהוֹצַאתָם עַל הוֹצָאוֹת, כִּי שׁוּם פְּסִיעָה וְשׁוּם תְּנוּעָה בְּשִׁבִיל אִיזָה דְבַר שְׁבַקְדָּשָׁה אִינוּ נֶאֱבָד לְעוֹלָם, אֶפְלוּ אִם אִין זוֹכִין לְהַשִּׁיג הַדְּבַר הַהוּא. וְהַזְכָּרְתִּי אֲזַ לְפָנֵיהֶם מַה שְּׂרָאִיתִי בְּסִפּוֹר עַל-פְּסוּקֵי "טוֹב אַחֲרִית דְּבַר מְרֵאשִׁיתוֹ וְכוּ", וְאִין כָּאֵן מְקוּמוֹ; וּבְזָה נַחֲמֵתִי וְהַחֲיִיתִי וְהַחֲזַקְתִּי אוֹתָם קִצָּת, וְנֹסְעוּ לְשָׁלוֹם.

לד

כִּיּוֹם שְׁנֵי פְרָשַׁת יִתְרוֹ הַשְּׂכַמְנוּ, וְהִלְכְנוּ עַל הַנְּהַר שְׁנַקְרָשׁ בְּלִילָה כְּדֵי לְבוֹא לְתוֹךְ הָעִיר שְׁמַעְבַּר הַשְּׁנֵי, כְּדֵי לִילֵךְ לְטַבֵּל בַּמְקֹנָה וְלְהַתְפַּלֵּל שָׁם בְּבֵית-הַמְדְרָשׁ. וְאַחַר הַתְּפִלָּה בָּאתִי לְבֵית רַבִּי יַעֲקֹב יוֹסֵף גְּרוֹ יְאִיר שְׁהִיא

מקורות והערות

ס. גביר - איש עסקים עשיר. ע. ואפילו רצון בלבד. זהר פרשת תרומה דף ק"ג עמוד ב': "ולית רעותא טבא דיתאביד מקמי מלכא קדישא (אין רצון טוב נאבד לפני המלך הקדוש), ובגין כך זכאה איהו מאן דמהרהר הרהורין מבין לגבי מאריה (ולכן זכאי זה שמהרהר הרהורים טובים של קדושה) דאף על גב דלא יכיל למעבד לון (שאף על גב שאינו יכול לעשות אותם) קודשא בריך הוא סליק ליה רעותיה כאילו עביד (הקדוש ברוך מעלה עליו כאילו עשאו בפועל). פ. מגילת קהלת פרק ז' פסוק ח' ולכאן הביא הפסוק לנחמם על כל טרחתם שהרי בסוף היה דבר טוב שנפגשו עמו ונתבשרו מתורת רבינו כחפצם הראשון. צ. נקרא - קפא.

אכסניא שלי; אבל הוא בעצמו עדין לא בא לביתו. ונתעפכתי שם בטשערין כל אותו השבוע, עד יום שלישי פרשת משפטים.

ביום שני פרשת יתרו כשבאתי לבית רבי יעקב יוסף גרו יאיר דברתי תחלה עם כל בני-ביתו מהשדוד שעשה בקרוב מבראד, וזה נצרך לי לידע. אחר-כך אכלנו סעודת הצהרים, ועדין לא בא לא רבי יודל ולא רבי יעקב יוסף. ובעל-העגלה אץ לדרכו, והכרח רבי גרשון לחזור לביתו, ולא ראה פנים עם רבי יודל גרו יאיר שפא בשביל זה. אחר-כך דברתי הרבה עם רבי זאב בן רבי יעקב יוסף מרבנו ז"ל, וגם קבל אצלי חדושים שלי לעין בהם. ולעת ערב בא רבי יעקב יוסף גרו יאיר, וקבל אותי באהבה רבה פדרכנו תמיד.

ל

והנה באותו העת היה קצת מחלוקת בין השתפים רבי דב ורבי יעקב יוסף בנידון האטקאפ שהיה מוכן רבי יעקב יוסף לגסע לפטרבורג לשכר, ועדין לא באו לעמק השנה, ובתחלה לא רציתי לחוות דעתי בזה כלל. אחר-כך ביום שלישי הטיתי אזני קצת לשמע ענין הסכסוכים שביניהם, וכרוך השם שרבי צבי גרו יאיר עשה שלום ופשרה ביניהם, וגם אנכי עזרתי אותו קצת. ואז עשה רבי דב סעודה עבורי בלילה השני ליום רביעי, שהוא ליל חמשה עשר בשבט שהוא זמן לדתי, והזמין כל אנשי-שלומנו החשובים, וגם את רבי יעקב יוסף ובנו, והיינו פלנו מסבין אצלו.

לו

גם ביום שלישי אחר חצות בא ידידנו פבוד הרב וכו' מורנו הרב רבי יודל גרו יאיר, ודברנו יחד באהבה גדולה. ואזי היינו פלנו בלילה

על-הסעודה, ודברנו על השלחן הרבה מרבנו ז"ל, וספרנו מנפלאות הספר הנוראי שצנח לשרף בעונותינו הרבים, ועוד שארי דברים נפלאים מרבנו הנורא ז"ל. גם הוכחתי את-אחד על איזה דברים שלא הוטבו בעינינו. וכל אלו הדברים וכיוצא, כלם יש להם שיכות אצלי לענין נסיעתי לארץ-ישראל, על-פן אני כתב הכל לזכרון; אבל אי אפשר לבאר איך יש שיכות לכל ענין וענין לנסיעתי לארץ-ישראל. אחר-כך באו בני-הנעורים מאנשי-שלומו שלא היו על הסעודה, ונגנו כמה נגונים, והיינו בשמחה קצת, ונמשכה הסעודה עד אחר חצות לילה.

לו

ביום רביעי חמשה עשר בשבט עשה רבי יעקב יוסף סעודה בביתו, והיו אצלו כל הנ"ל ורבי דב נרו יאיר, וקדם הסעודה נגמר השלום והפשרה ביניהם. וגם באותה הסעודה ספרנו קצת מרבנו ז"ל, ונמשך עד הערב. ואחר-כך התפללנו מנחה וערבית, וכבר הייתי יגע מאד, כי לא ישנתי בלילה כפי צרכי וגם ביום לא ישנתי כלל, ועל-פן הנחתי עצמי תוך לישון.

והייתי מרצה לבלי להתעורר משנתי לאכל סעודת הערב; אך קמתי קדם סעודת הערב, אבל לא רציתי לאכל כי אם מעט דמעט. ואחר-כך נזכרתי שעבר יום חמשה עשר בשבט בלי שמחה פראוי, והתחלתי לשמח עצמי. והיה שם רבי ישעיה מטשערקאס, אחד מאנשי-שלומו, וחטפתי אותו לתוך השמחה, ורקדתי עמו בעל-כרחו; ובתחלה לא היה מרצה כלל, אבל אני הכרחתי אותו הרבה ולא היה יכול לשנות רצוני, ועל-ידי-זה נמשך עליו שמחה אחר-כך באמת, וכמבאר אצלנו מזה,

שמתחלה צריכין להכריח עצמו לשמחה, ואחר-כך בא השמחה באמת, כמו ששמעתי מפיו הקדוש בפרוש^ש.

ואלו מעט הרקודין והשמחה באותו הלילה היה יקר בעיני מאד מפז ומפנינים; כי נתיאשתי מלשמח באותו העת, כי כבר נרדמתי, והשם היה בעזרי לבוא לשמחה אז, שהוא אצלי דבר גדול. כי כל זמן שאני זוכה להיות בשמחה, אפלו בחל - הוא אצלי יקר מאד ומצוה גדולה, כי רבנו ז"ל הזהירני מאד מאד להיות אף שמח תמיד ולהכריח עצמנו בכל הכחות להיות בשמחה תמיד; והעקר לשמח את-עצמו על-ידי מילי דשטותא דיקא כמבאר אצלנו, כי על-פי רב אי אפשר לשמח כי אם על-ידי מילי דשטותא דיקא, כמבאר אצלנו כמה פעמים^י. ועל-ידי השמחה הזאת הנ"ל, על-ידי-זה זכינו לשמח אחר-כך גם בשבת-קדש, כי על-ידי-זה למדתי את רבי ישעיה הנ"ל להיות בשמחה ורקודין בשבת-קדש. ובפרט לענין הנסיעה לארץ-ישראל היתה השמחה עקר גדול אצלי, וכל שמחה ושמחה, קטנה וגדולה, מעט ורב, שהיו לי בדרך - הכל היו סיעתא דשמיא כדי לזכנו לבוא לשם, ובלא זה לא היה אפשר לי לבוא לשם.

לח

אחר-כך נתעכבתי לשבת שם בטשערין בשבת פרושת יתרו, וגם פבוד רבי יודל נתעכב בטשערין, ובליל שבת לא אכל עמי בבית רבי יעקב יוסף, כי אם באכסניא שלו שהיא אצל רבי דב תמיד. ובליל שבת שמחנו בעזרת השם יתברך, ורקדנו לכבוד שמחת שבת-קדש. וביום אכל עמי גם רבי יודל, וברוך השם היה הכל על-נכון, שמחה ושלום. וגם במוצאי-שבת רקדנו בעזרת השם יתברך.

מקורות והערות

ש. ליקוטי מוהר"ן תנינא סימן כ"ג. ת. ליקוטי מוהר"ן תנינא סימן כ"ד ו-מ"ח, שוחות הר"ן סימן כ'.

לט

והנה בכל הימים האלה היה דעתי נבוך ומבלבל בכל-פעם בענין הנסיעה לארץ-ישראל, ולא יכלתי להכריע דעתי כלל מעצם מניעות המח, שהיו בדעתי כמה בלבולים פאלו אי אפשר לי לבוא לשם חס ושלום, הן מחמת מניעות הממון וסכנות הדרך מחמת כבוד מלחמות הגרעקין" שנשמע אז, הן מחמת שארי מניעות שבדעתי שהחלישו את-דעתי בכל-פעם שאי אפשר לי לבוא לשם חס ושלום. וכבר הייתי מוכן לנסע בימי אלול שנת תק"פ, זה שנה ומחצה, וכבר הייתי באדעס, ונתתי אדרווי באדעס על בילעטי, ונסגותי אחר מחמת מניעות כאלה.

אבל דרכנו לבלי להניח את הרצון לעולם, כפי אשר קבלנו מפיו הקדוש ומפי ספריו הקדושים, על-כן כל מה שהמניעה נתגברה עלי יותר, ובפרט מניעות המח שזה עקר המניעה, כל מה שהתגבר ביותר - נתגברתי ברצון חזק יותר ויותר. אבל עדין לא היה דעתי צלולה בענין זה, ולא ידעתי בעצמי להכריע דעתי, לפעמים נגמר בדעתי לנסע בודאי, ולפעמים להפוך, ולפעמים הייתי מספק בלי הכרעה.

אך נתישבותי בכל פעם: מה לי לבלבל דעתי לעת הזאת, לעת עתה אני כאן, ואני צריך לנסע מעיר הזאת לעיר הסמוכה הצריכה לי, ומה לי לדאג ולחשוב על יום מחר, כשיגיע העת שאצטרך לסע לאדעס - אז אתישב בדעתי; וגם אז אין צריכין ישוב גדול, כי לאדעס אוכל לנסע אפלו אם חס ושלום לא אסע לשם, רק כשאקה אם ירצה השם באדעס, שם אתישב או לחזר לביתי או לנסע על הספינה. וכל זה הכרחתי לישוב בדעתי פעמים הרבה אין מספר כדי להשקיט רדיפת מחשבתי שהיתה טרודה ומבלבלת בכל-פעם בענין זה, ובכל-פעם שהייתי צריך לנסע ממקום למקום היה לי ספקות גדולות, כי באמת לאמתו כל עקר נסיעתי

מביתי משעה ראשונה היה רק כדי לסבב בין אנשי-שלוֹמנו לקבץ איזה סף על הוצאות, ולנסע משם לאדעס, אולי אזכה לבוא לארץ-ישראל, אף מגדל מניעות המח שבלבבי הכרחתי לומר ללבי שלעת עתה איני נוסע רק למקום זה, כי אפלו בלי הנסיעה לארץ-ישראל אני צריך על-כל-פנים לעת עתה לנסע לאומאן; וכשבאתי לאומאן באמת הייתי מספק אם לנסע להלן, והכרחתי לנסע; ואחר-כך כשנסעתי מאומאן הייתי מספק הרבה גם בטיראויצע אם לנסע כלל עתה לאנשי-שלוֹמנו לגדל קלקול הדרך, וההוצאה רבה והשכר מועט, כי השעה דחוקה בעולם מאד; והשם יתברך עזר לי בכל פעם, ונסעתי לטשערין. והנה כבר חדלו הספקות אם לנסע הסביבות שלאנשי-שלוֹמנו, כי כשהגעתי לטשערין בודאי אני מכרח להיות במדבדיבקה ובקרימינטשאק וכו', ולא אשוב לביתי עד שאהיה שם; אבל עדין היה לבי חלוק אם לנסע לאדעס.

מ

והנה השם יתברך מסבב סבות לטובה ברחמיו, וחיב כל אדם לומר: בשבילי נברא העולם, וכל מה שנעשה בעולם - הכל נעשה בשבילי; ובפרט אנכי, שאמר לי רבנו ז"ל בפרוש בעת הנסיעה לאומאן שהכל שלנו, פי חיב אדם לומר: בשבילי נברא העולם, כי הלא נסעים כאן וכו"ו - ואם-כן שתף אותי עמו לענין בריאת העולם בששת ימי בראשית.

מא

והנה ראה ראיתי נפלאות השם, איך מן-השמים עוזרים לי לבוא לניקולאיב ולאדעס כדי שאסע לארץ-ישראל. כי בבואי לטשערין ספרו לי מיד שה"ה הרבני מורנו הרב רבי שלמה בן רבי ליב נרו יאיר בא

מקורות והערות

ד. משניות סנהדרין פרק ד' משנה ה', עיין בליקוטי מוהר"ן סימן ה', צ"ד ו-ק"ב. ה. ראה חיי מוהר"ן סימן קפ"ה.

לְבֵית אִמּוֹ בְּעֵתִים הַלְלוּ, וְעֲדִין הוּא שָׁם, וּבִדְעָתוֹ לְנִסְעֵ לְאָבִיו לְנִיקוּלְאִיב; וְתַכְף הַבְּנֵתִי כִּי לֹא דָבַר רַק הוּא, וּמִן־הַשָּׁמַיִם הוּא, כִּי עַל־יָדֵי זֶה אוֹכַל גַּם־כֵּן בְּנִקְל לְבוֹא לְנִיקוּלְאִיב, דְּהִינּוּ לְנִסְעֵ עִמּוֹ יַחַד בְּצִוְתָא חֲדָא. וְכֵן הָיָה אַחֲר־כֵּן שְׁנִסְעָתִי עִמּוֹ יַחַד, וְלוֹלָא זֹאת בְּוֹדָאִי לֹא הִיִּתִי בְּאֲדָעַס, וְלֹא הִיִּתִי בְּאַרְץ־יִשְׂרָאֵל חֵס וְשָׁלוֹם. אָבַל אַף־עַל־פִּי־כֵן עֲדִין הִיִּתִי מְסַפֵּק בְּגוּף הַנְּסִיעָה, רַק בְּכָל פַּעַם שְׁנִזְכַּרְתִּי בְּדַעְתִּי שְׂרַבִּי שְׁלֵמָה גֵּרֹו יְאִיר בְּקְרִימִינְטְשָׁאק - נִתְעוֹרְרְתִי תַכְף, וְהַבְּנֵתִי שֶׁהָשֵׁם יִתְבָּרַךְ בְּרַחֲמָיו מְרַמֵּז לִי בְּזֶה שְׂאֵנִי צְרִיף לְנִסְעֵ לְאַרְץ־יִשְׂרָאֵל, כִּי לֹא בָּא עִכְשָׁו בְּעַת הַזֹּאת לְקְרִימִינְטְשָׁאק כִּי אִם בְּשַׁבִּילִי; וְכֵן הָיָה בְּעֲזַרַת הָשֵׁם יִתְבָּרַךְ.

מב

וְהִנֵּה כְּשִׁבְתִּי לְטְשַׁעְרֵין בְּיוֹם רֵאשׁוֹן פְּרִשְׁת יִתְרוֹ כַּנֵּ"ל הַבְּנֵתִי תַכְף שְׂמִפְאֵן אִי אֶפְשָׁר לְסַע קִדָּם שַׁבָּת, וְעַל־כֵּן לַעַת עַתָּה אֵינִי צְרִיף לְבַלְבַּל דַּעְתִּי בְּסַפְקוֹת כָּלֵל. אַף אַחֲר־כֵּן, אַחֲר שַׁבָּת הַנֵּ"ל, הִתְחַלְתִּי לַחֲשׁב מִחֲשׁבוֹת אֵיךְ לְהַתְנַהֵג בְּעִנְיָן נְסִיעָתִי, כִּי אִם לֹא אֶסַע עִם רַבִּי שְׁלֵמָה מִשֵּׁם לְנִיקוּלְאִיב אֲנִי צְרִיף לְנִסְעֵ מִיַּד לְקְרִימִינְטְשָׁאק וּמִשֵּׁם לְחִזוֹר לְכַאֵן וּלְסַבֵּב בְּמִדְבְּרֵיבְקָא וּטְשַׁעְרֵקָאס וְכוּ', וּמִשֵּׁם לְבֵיתִי; אַף אוֹלֵי אֲרֻצָּה לְנִסְעֵ מִשֵּׁם לְנִיקוּלְאִיב, אִז אֲנִי צְרִיף מִקִּדָּם לְסַבֵּב כְּדִי לְקַבֵּץ אֵיזָה סֵף מְעוֹת כְּדִי שְׁיִהְיֶה לִי עַל הוֹצָאוֹת, גַּם אוֹלֵי אוֹכַל לְשַׁלַּח לְבֵיתִי עַל פְּרִנְסָה וּלְסַלֵּק אֵיזָה חוֹב.

וְהִנֵּה הִיִּתִי נְבוֹךְ בְּדַעְתִּי, וּבְיוֹם שְׁנֵי עֲנָה וְאָמַר לִי מְחַתְנֵי רַבִּי אֱלִימְלֵךְ גֵּרֹו יְאִיר שְׂבָא לְטְשַׁעְרֵין בְּיוֹם שְׁשֵׁי פְרִשְׁת יִתְרוֹ הָעֶבֶר: אִם תִּרְצוּ תוֹכְלוּ לְנִסְעֵ עִמִּי יַחַד לְטְשַׁעְרֵקָאס בְּיוֹם שְׁלִישִׁי, וּמִשֵּׁם תִּחְזְרוּ עִמִּי עַל שַׁבָּת

לכאן, ונסע מכאן יחד לקרימינטשאק, כי אני מכרח להיות שם, וגם תוכלו לשוב עמי מקרימינטשאק לכאן; והוטבו דבריו בעיני מאד, כי יפטר אותי מהוצאות הרבה בדרך מקלקל כזה. וכן עשיתי אז, ונסעתי ביום שלישי פרשת משפטים עם מחתני יחד לטשערקאס.

בדרך נודע לי היטב שמדבדיבקה סמוכה ביותר לטשערקאס מטשערין, ותכף עלה על דעתי שבאם לא אוכל לנסע מטשערקאס לטשערין על שבת, אסע למדבדיבקה. ובאתי לטשערקאס בליל השיף ליום רביעי אחר חצות-לילה, ונתעכבתי שם כל יום רביעי ויום חמישי, ומחתני לא חזר לטשערין, וצויתי שיעמיד לי עגלה, ונסעתי לבדי ביום ששי בבקר מטשערקאס למדבדיבקה. ורבי מנדיל חברי לא היה עמי אז, כי נשאר בטשערין, כי עגלה של מחתני היתה קטנה לקבלו. ובאתי למדבדיבקה בערב שבת קדש אחר חצות על שבת פרשת משפטים, ואז היה פרשת שקלים, ושבתתי שם השבת בשמחה כראוי. ובליל שבת נשא לבו את-רגליו של כבוד ידידי הרב רבי יודל גרו יאיר, וגם אני רקדתי עמו בשמחה בעזרת השם יתברך; והיה אצלי רבי חיקל.

מג

אחר שבת ביום ראשון פרשת תרומה הוכחתי הרבה את-אחד אודות מה ששמעתי עליו, שעשה קשר שם לנסע וכו' נגד רצון רבי יודל גרו יאיר; ובענין זה דברתי אחר-כך גם עם בני-הנעורים אחרים. ואם לא באתי כי אם בשביל זה - גם-כן היה ראוי לנסע. ואי אפשר לבאר הכל כאן.

מקורות והערות

ז. בשבת שלפני ראש חודש אדר מתחילים לקרוא בתורה בנוסף לפרשת השבוע ארבעה פרשיות מהתורה. הראשונה היא פרשת שקלים - זכר לשקלים שהיו צריכים לתת לקנית קרבן התמיד (של השנה הבאה שמתחילה מראש חודש ניסן) השייך למעשה לכלל ישראל ומכפר עליו דבר יום ביומו. הפרשה השניה היא פרשת זכור, השלישית פרשת פרה, והרביעית פרשת החודש (שולחן ערוך אורח חיים סימן הרפ"ה), וכל פרשה תבואר במקומה.

מד

בְּלִילָה הַשִּׁיף לְיוֹם שְׁנֵי עֲשָׂה סְעוּדָה רַבִּי שְׁמוּאֵל בֶּן רַבִּי דָב הַיּוֹשֵׁב בְּכַפָּר יוֹפְקוֹבִיץ, וְנִסְעָתִי אָנִי וְרַבִּי יוֹדֵל, וְשָׂאָר בְּנֵי-הַנְּעוּרִים לֹא הוֹמִין; וְדַבְּרָתִי בְּדֶרֶךְ הַרְבֵּה עִם רַבִּי יוֹדֵל, וְסִעְדָּנוּ שָׁם סְעוּדַת הָעָרֵב. בְּיוֹם שְׁנֵי שָׁבְנוּ לְמַדְבְּדִיבְקָא, וְהָיָה בְּדַעְתִּי מִיָּד לָשׁוּב לְטָשְׁעָרִין, אֶף הִכְרַחְתִּי לְהִמָּתִין עַל אֵיזָה אֲנָשִׁים עַד יוֹם שְׁלִישִׁי. בְּיוֹם שְׁלִישִׁי נִסְעָתִי מִמַּדְבְּדִיבְקָא לְטָשְׁעָרִין, וְלָוָה אוֹתִי רַבִּי לִיב בֶּן רַבִּי חִיקֵל וְשָׂאָר בְּנֵי-הַנְּעוּרִים וּבֶן רַבִּי אֱלִיהוּ לְכַפָּר נוֹבֶסְלִיץ. מִשָּׁם רָצִינוּ לְנִסֵּעַ לְלוֹן בְּכַפָּר סוֹבִיטוֹב, וּכְבָר נִסְעָנוּ כְּלָנוּ לָשָׁם; וְחִזְרָנוּ מֵאֲמָצַע הַנְּהָר שְׁנַקְרָשׁ בְּלִילָה, וְחִזְרָנוּ וּבָאנוּ לְכַפָּר הַנִּלְבִּית רַבִּי אַבְרָהָם, וְעֲשָׂה סְעוּדָה גְּדוּלָה עֲבוּרָנוּ. וְאָז דַּבְּרָתִי הַרְבֵּה עִם הָעוֹלָם שֶׁהָיוּ שָׁם, עַד שֶׁבָּאנוּ מִתּוֹךְ שִׁיחַתָּנוּ אֶל הַתּוֹרָה עַל-פְּסוּק "וְאֵתחַנּוּן" שֶׁמַּדְבַּרְתַּ מֵאֲנָשִׁים פְּשׁוּטִים, וְשָׁם עָקַר הַתּוֹרָה מֵעֵינֵי הַדֶּרֶךְ לְאַרְץ-יִשְׂרָאֵל, וְאִמְרָתִי לְפָנֶיהֶם כָּל הַתּוֹרָה בְּאֵר הַיֵּטֵב כְּפִי מֵה שֶׁאֲנִי יוֹדֵעַ בְּעִזְרַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, כְּפִי שֶׁשָּׁמַעְתִּי בְּעֶצְמִי מִפִּי הַקְּדוֹשׁ, אֲשֶׁר בִּכְתָב אֵי אֶפְשָׁר לְבָאָר כָּל-כָּף, וְהַחֲיִיתִי אוֹתָם מְאֹד. וְעַל-יְדֵי-זֶה נִתְעוּרְרָתִי מְאֹד, וְרֵאִיתִי שֶׁגַּם זֶה רָמַז לִי לְנִסֵּעַ לְאַרְץ-יִשְׂרָאֵל; וְאֶף-עַל-פִּי-כֵן עֲדִין לֹא נִתְחַזַּק דַּעְתִּי בְּשִׁלְמוֹת, כִּי בְּמַדְבְּדִיבְקָא הָיָה בְּדַעְתִּי לָשׁוּב לְבֵיתִי. גַּם אִמְרָתִי לְפָנֶיהֶם אֶז הַתּוֹרָה "הַנְּעוּר בְּלִילָה". וְעַל-יְדֵי שֶׁעוּרָנוּ הָרִיחַ הַטּוֹב וְהַנּוֹרָא שֶׁל אֱלוֹהֵי שְׁתֵּי תוֹרוֹת נִפְלְאוֹת מִרְבָּנוּ ז"ל נִתַּן שְׁמִמָּה גְּדוּלָה בְּלֵב כְּלָנוּ, וְיִשְׁכְּנוּ אַחֲרֵי-כֵן אֶל-הַסְּעוּדָה בְּשִׁמְחָה, וְהֵינּוּ שְׂמֵחִים שָׁם, וְכָל בְּנֵי-הַנְּעוּרִים שְׂמֵחוּ מְאֹד בְּרִקְוֵדִין וּמַחֲוֹלוֹת, כְּרֵאוּי לְשִׂמְחָה כְּשִׁזְזוּכִין לְשִׁמְעַ דְּבָרִים נוֹרָאִים כְּאֵלֶּה שְׁלֹא שְׁמַעְתָּן אֶזֶן מֵעוֹלָם.

מקורות והערות

ח. נקדש - קפא. ז. ליקוטי מוהר"ן תנינא סימן ע"ח. י. דברים פרק ג' פסוק כ"ג. ב. ליקוטי מוהר"ן סימן ג"ב שם מדובר ממעלת ההתבודדות והביטול העצמי שמקרבם את האדם להיות נכלל באחדותו ויתברך. ל. ביטוי הריח הטוב הוא למעשה התנוצצות אלקותו ויתברך ונראה שמוהרנ"ת מרמז גם על ארץ ישראל כמו שכתב בליקוטי הלכות (אורח חיים הלכות ברכות הריח וברכות ההודאה הלכה ה' אות ז): "ועיקר הריח הטוב הנפלא של התנוצצות אלקותו ויתברך, שעל ידי זה משתוקקין וכוספין אליו ברצון חזק בלי שעור, הוא רק בארץ ישראל - שנקראת ארץ המוריה על שם ריח הטוב של הקטורת".

בבקר ביום רביעי נסע עמי רבי אברהם לאחיו לכפר סוביטוב, ובני-הנעורים שלוו אותי נשארו שם בבית רבי אברהם. ובאנו לרבי ליב אחיו לכפר סוביטוב, והתפללנו שם, וסעדנו שם סעודת שחרית. אחר-כך נתנו לי מעות בכבוד, ונסע עמי רבי ליב עד טשערין, וחזרתי ובאתי לטשערין ביום רביעי פרשת תרומה בערך חצות היום. והנה כבר פטרתי בעזרת השם יתברך הנסיעה שבסביבות אלו, ואיני צריך לנסע עוד כי אם לקרימינטשק.

מה

והנה בבואי לטשערין שנית כבר היה כבוד עלי טלטול הדרך, והייתי רוצה לשוב לביתי, ונסיעת אדעס ולבוא לארץ-ישראל היה רחוק בעיני מאוד מאוד, ולולא שבת רבנו ז"ל הצדקת מרת שרה תחיה יושבת בקרימינטשק ואחותה הצדקת מרת חיה תחיה ובניהם שיחיו, שאני מכרח לקבל פניהם ולראות עמהם ולתן להם פריסת-שולם מאחותם הצדקת מרת אדל תחיה, אשר אני מחייב לעבד ולשרת את זרע רבנו ז"ל בכל כחי, לולא זאת הייתי שב מדרךי מטשערין, אך אמרתי: לקרימינטשק אני מכרח לנסע מחמת הנ"ל; כי לענין מעות לא היה כדאי ההוצאה שהיא כמעט יתרה על השבת.

ותכף שכרתי עגלה על-מנת לחזור לכאן; ולא הייתי מרצה בשום אופן לשכר עגלה לשם לבד ולנסע משם לניקולאיב עם רבי שלמה, אף-על-פי שבאפן זה הייתי שוכר עגלה לקרימינטשק בזול יותר, אבל דעתי היתה חזקה שאיני רוצה לנסע עוד לניקולאיב ואדעס, רק לחזור לכאן לטשערין ומכאן לנסע לביתי, ועל-כך שכרתי עגלה על-מנת לחזור לטשערין. ושכרתי העגלה בליל השיף ליום חמישי על-דעת לנסע למחר אחר תפלת שחרית לבוא על שבת לקרימינטשק, ולחזור משם ביום שני אחר שבת.

מו

בבקר ביום חמישי, ואז היה ערב ראש-חדש אדר, קמתי משנתי להתפלל בזריזות כדי לנסע. ותכף בקומי משנתי שלח השם יתברך מחשבות בלבי, אולי אף-על-פי-כן אסע מקרימינטשאק לניקולאיב עם רבי שלמה. ונזכרתי עוד הפעם שלא דבר ריק מה שבא רבי שלמה באותה העת, כי בודאי הוא בשבילי. ולא רציתי לדחות מחשבה זאת, ונכנסתי הרבה במחשבות אלו, ונתישבתי הרבה בזה, והצעתי בדעתי כל המניעות שיש במחי על הנסיעה לארץ-ישראל; והבנתי שאף-על-פי-כן השם יתברך גדול מאד ויכול לעזור לי על הכל, לשבר כל זה ולבוא לארץ-ישראל. על-כן אמרתי על-כל-פנים אסע לקרימינטשאק על הספק, שיכול להיות שלא אחזור לכאן, ולא יהיה נחלט בדעתי שבודאי אחזור לכאן. והנפקא מנה, שאני צריך עתה לקבל מיד כל מה שרוצים אנשי-שלומנו שבטשערין לתן לי, כדי שיהיו לי על הוצאות, כי אולי יהיה השם עמדי שאסע משם עם רבי שלמה לניקולאיב וכו' כנ"ל.

ותכף נתחזקתי בדעתי על-זה, והתפללתי תפלת שחרית ואחר-כך קימתי כף, ודברתי עם רבי יעקב יוסף ושאר אנשי-שלומנו: היות שיש ספק בדעתי שיכול להיות שאסע מקרימינטשאק לניקולאיב, ועדין איני יודע בברור, אבל על-כל-פנים אני מספק בזה, ויכול להיות פן, על-כן חנוני נא ותנו לי תכף מה שאתם רוצים לתן לי. וכן קבלו וקימו דברי, ונתנו לי מתנת ידם הטובה. ורכם אמרו: בודאי תשובו לכאן, ואני אמרתי: אף-על-פי-כן מחמת ספק אני רוצה לעת עתה שלא ישאר לי דבר חוצץ בכאן, וה' הטוב בעיניו יעשה. ונסעתי מטשערין לקרימינטשאק, אני וחברי רבי מנדיל, ביום חמישי לעת ערב.

ואז באותה העת הנה צער גדול בבית רבי יעקב יוסף, מחמת שלא הביאו לו בילעט של גילדיעי אחד לנסע לפעטערבורג, והיתה עצתם חלוקה מאד מאד איך להתנהג, כי הנה כמעט כל רכושם תלוי בעצה זאת. והשם יתברך עזר שאמרתי להם אז דברים נאים, שכל חלקת העצה שלהם הוא רק איך להשיג ולהגיע רצון הבורא יתברך שמו, שזה העקר חלקת העצה שלהם, כי הלא בודאי ידוע לאנשים פשרים כמותם שהמון הוא הבל וריק, ואין מלוין לו לאדם לא כסף ולא זהב וכו, רק שהם צריכין בודאי מעות הרבה לשם שמים, כדי לפזר צדקה הרבה, כי הם נדיבי לב ביותר, כמותם רבו בישראל; ואם כן, כל מה שאתם להוטים אחר המון - הכל בשביל רצון הבורא יתברך, וכשאתם מספקים עתה איך להשיג המון ולהנצל מן ההפסד, כל חלקת העצה הוא רק איך להשיג רצון הבורא יתברך שמו, וכשחלקת העצה הוא בזה - ראוי לכם לשמח מאד ולהרחיק העצבות שיש לכם עתה, המזיק מאד לכל הענינים. כדברים האלה ויותר מזה דברתי עמם, ועל ידי זה הרחבתי קצת דעת רבי יעקב יוסף, והכרחתי אותו לאכל עמי סעודת ראש-חדש, מה שבתחלה הנה רחוק בעיניו מאד לאכל אז, כי היה צערם וטרדתם וחלקות העצה שלהם כבד מאד, אבל על ידי דבורי והפצרתי אכל עמי, ואגב אכלו עוד שאר מסבים רבים. ואמרתי לו אז שחלקת העצה שיש לי בלבי גדול הרבה יותר מחלקת העצה שלהם, כי ענין שלהם נגע בממון, וענין שלי מגיע לנפשות ולממון; והודה מאד לדברי.

מז

אחר הסעודה קבלתי רשות מהם, ונסענו לקרימיניטשאק. וכאנו לקראקע ביום ערב שבת-קדש אחר חצות שתיים או שלש שעות, והיינו

מקורות והערות

ג. תעודת חבר באגודת סוחרים מוכרת ע"י השלטונות. ס. ההתלכמות שלהם. ע. פרקי אבות פרק ו' משנה ט': "שבשעת פטירתו של אדם אין מלוין לו לאדם, לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות, אלא תורה ומעשים טובים בלבד וכו'".

להוטים לעבר הנהר דינעפר בזריות; והשם יתברך הזמין לנו ספינה, ועברנו בשלום.

ובאנו לקהלת-קדש קרימינטשאק בעוד היום גדול, ותכף פבואי לשם מצאתי את רבי שלמה, ונודע לי מיד שהוא מוכן אחר שבת לנסע לניקולאיב, וכבר יש בכאן עגלה מאדעס שנוסעת לניקולאיב שתוכל לקבל את כלנו לשם. וכן היה בעזרת השם יתברך, והודיעו לי תכף שאחד מאהבי באמת מאנשי-שלוֹמנו הוא יודע מעגלה זאת שנוסעת לניקולאיב, ותכף קראתי את האיש הנ"ל, ואמר לי שפקל נוכל לנסע עם עגלה זאת.

אחר-כך שבתנו שם בבית רבי איזיק חתן רבנו ז"ל. ובליל שבת הילדה שלהם שתחיה שנולדה בקרוב למזל טוב היתה מטלת על ערש-דוי, ובליל שבת הנ"ל היתה מספנת, ובכואנו מבית-הפנסת אמרה הצדקת מרת שרה תחיה בת רבנו ז"ל שכבר נתקרו רגלי התינוק, וגם חמותה עמדה אצל התינוק בפנים זעופות מאד. ואני כשבאתי מבית-הפנסת וראיתי זאת היה עלי לבי דוי מאד מגדל צערם, ותליתי עיני למרום ואמרתי: מי אנכי להתפלל על זרע רבנו ז"ל, אבל כבר הזהרתי מרבנו ז"ל בעצמו להתפלל על זרעו הקדוש, ואמרתי: רבנו של עולם, רחם וחמל, ולא תהא צרה ויגון חס ושלוֹם ביום השבת שאני ארח בכאן, וזה שנתים שלא הייתי כאן, רחם עלינו ואל תערבב שמחתנו חס ושלוֹם. ובחסדי השם יתברך שב התינוק לאיתנו בעזרת השם יתברך, ובשבת בבקר היתה התינוקת שתחיה בחזקת החיים, ותחי רוח כל בני הבית תהלה לאל.

מח

והנה בשבת בסעודת שחרית באו כמה אנשים אצלי; אבל אף-על-פי-כן לא נפתח פי לדבר עמהם מה שצריכים לדבר מנפלאות תורתו של רבנו

ז"ל. גם בתחלה לא התעוררנו לשמחה פראוי, ועזר לנו השם יתברך שנתעורר איש זקן אחד והתחיל לרקד הרבה בשמחה, ועוד זקן אחד רקד הרבה עמו, ועדין איני יודע מה זה היה לו, אבל לעניננו היה זה נצרך מאד מאד, ואני חזקתי שמחתו הרבה ועוררתי כלם לנגן לו ולהכות כף אל-כף כדי לחזק השמחה, עד שעזרני השם יתברך שנתעוררנו כלנו לשמחה גדולה, והיו מרקדים כלם בשמחה. גם אנכי רקדתי הרבה בשמחה בעזרת השם יתברך, ואחר-כך דברתי עמם, עד שבאתי לתוך התורה המתחלת "מי שיודע מארץ-ישראל וכו'", ואמרתי לפניהם התורה הזאת. וזה חזק דעתי מאד מאד, כי ראיתי כי מאת השם הוא שאני זוכה לדבר עתה מארץ-ישראל, בפרט תורה נפלאה ונוראה כזאת, אשרי אננים שפך שמעים.

מט

גם אז, כשדברתי מארץ-ישראל, ספר לי אחד מאנשי-שלומנו שהיה אצל רבנו ז"ל בעת שכבר אחז בדרך נסיעתו הקדושה לנסע לארץ-ישראל, ונמצא אז איש אחד מאנשי-שלומנו שהיה איש עשיר קצת ומיחס גדול, ונתאנה מאד לנסע עם רבנו ז"ל לארץ-ישראל, והרבה רעים על רבנו ז"ל לבקש עבורו שיקח אותו עמו לארץ-ישראל, ונודע לרבנו ז"ל ענין זה. ענה ואמר רבנו ז"ל להאיש הנ"ל: אתה חפץ לנסע לארץ-ישראל, מפני מה אין אתה נסע? השיב האיש הנ"ל: אם תקחו אותי עמכם - אסע עמכם מיד. ענה רבנו ז"ל ואמר לו: מה טעם יש לך שאתה רוצה לנסע לארץ-ישראל? בודאי מכרח שיש לך טעם, כי הלא גם כמה ישמעאלים וערביים נסעים לארץ-ישראל וכו'; והשיב לו מה שהשיב.

והנה איני זוכר ספור הדברים היטב, אבל העקר מה שנצרך לנו מספור זה הוא מה ששמעתי מהאיש הנ"ל, שאחר-כך נודעזע רבנו ז"ל והפך

פניו מאיש הנ"ל, ודבר אל העולם בהתלהבות גדול, וכל דבריו היו כגחלי-אש כדרכו, וענה ואמר: כשרוצים באמת לבוא לארץ-ישראל, יאמר: אם אקח אותו - יסע? כף רוצים לבוא לארץ-ישראל? הלא כשרוצים לבוא לארץ-ישראל צריכין לילך רגלי; כי השם יתברך אמר לאברהם: לך-לך מארצה וממולדתך וכו' אל-הארץ, 'לך' דיקא, שצריכין לילך רגלי ממש כדי לזכות לבוא לארץ-ישראל; ואמר זאת בהתלהבות גדול מאד.

והנה דבורים אלו שזכיתי לשמע אז חזקו את-לבי מאד בענין הנסיעה לארץ-ישראל; כי בכל פעם ופעם שאני זוכה לשמע איזה דבור בעלמא שיצא מפי רבנו ז"ל מה שלא שמעתי עדין - יקר בעיני מאד מפז ומפנינים, מכל-שכן וכל-שכן עתה, כשזכיתי לשמע דבר חדש בעתו, מה-טוב ומה-נעים.

אחר-כך ישבנו שם כל היום, וגם בסעודה שלישית. והשוחטים היו אז אצלי, ודברתי אז מהתורה "דרשו", שמדבר שם מענין שוחטים; גם שם מדבר מארץ-ישראל, עין שם.

ג

אחר שבת ביום ראשון אף-על-פי-כן עדין הייתי נבוך בדעתי קצת; אף-על-פי-כן פטרתי את הבעל-עגלה והחזרתיו לביתו, ונתעפפתי בקרימינטשאק עד יום שלישי. והבעל-עגלה הנ"ל נסע מקרימינטשאק לאיזה מקום הסמוך לשם על-מנת לחזור לקרימינטשאק, ולא חזר עד יום שלישי הנ"ל, ומחמת זה היו לי כמה ספקות. גם רבי שלמה הנ"ל היו לו כמה חלוקי דעות: בתחלה אמר שיסע לבדו עם עגלה אחרת

מקורות והערות

ש. בראשית פרק י"ב פסוק א'. ת. ליקוטי מוהר"ן סימן ל"ו.

של איזה אדון; אחר-כך אמר שלא יסע כלל; וכל זה היו מניעות לענין נסיעתי, כי לענין שכירות הבעל-עגלה היה נצרך לי שיסע רבי שלמה עמי.

נא

ביום שלישי הנ"ל נסע רבי איזיק גרו יאיר לדרך לשיקלאב, ועשה איזה סעודה קדם נסיעתו, והיה שם רבי אהרן חתן רבנו ז"ל ורבי ש. אחיו שהיה לו אז מחלוקת עמו.

נב

אחר-כך נסע לדרך, ויצאנו עמו ללילות אותו עד רחוק מהעיר, וחזרנו להעיר. ובא הבעל-עגלה אצלי לשכרו, ובקש סך הרבה שלא היה ביכלתי לתן כל-כך, ואמר שאם יסע עוד אחד - יקל עלי. אבל רבי שלמה לא רצה לדבר אז כלל מענין הנסיעה, כי אמר שלא יסע כלל, וגם אנכי הייתי אז בעצבות ומרה-שחורה מאד, עד שהיה אז רחוק בעיני מאד שאסע לניקולאיב, ולא השכתי לבעל-עגלה שום תשובה כלל, והלך לו. והייתי סבור שיסע לדרך, אבל הבעל-עגלה נתעפב ולן שם בקרימינטשאק.

לעת ערב בין מנחה למעריב נכנסתי לבית רבי ליב גרו יאיר, ולא הדליקו עדין נר באותו החדר, ושכבתי שם על איזה מטה בחשכה ובאפלה. ושכבתי משתאה ומשתומם מאד מאד מגדל בלבול הדעת שהיו לי, עד שלא הייתי יכול להכריע דעתי בשום פנים. וכל מה שעבר עלי אז וקדם לזה אי אפשר לבאר ולספר כלל.

אבל השם יתברך ברחמיו סבב הדבר, עד שבאותה הלילה בסעדת הלילה נתהפך דעת רבי שלמה ונתרצה לנסע, גם אותי חזק השם יתברך

דעתי, ונתרצינו שנינו לשכר העגלה. גם רבי שלמה הודיע לי שעדין העגלה בכאן והוא בעצמו ישכר אותה ביום מחר, וכן היה, שביום המחרת שכר את העגלה שנסע כלנו לניקולאיב, דהינו רבי שלמה ואני עם רבי מנדיל. ובאותו היום, שהוא יום רביעי פרשת תצוה, נסענו מקרימינטש'אק, ועברנו הדינעפר, והיה לנו לינת לילה בקראקע אצל אנשי-ש'לומנו היושבים שם; ורבי שלמה לן בקרימינטש'אק בביתו.

נג

ביום חמישי בבקר בא רבי שלמה, ונסענו יחד לניקולאיב תהלה לאל, ושבתנו שבת-קדש פרשת זכור^א בקהלת-קדש פטריקובקע. והיינו סבורים שנבוא ליאליסיוועט על שבת הנ"ל, אף הבעל-עגלה בא בכעס בסוף יום חמישי וחזר בלילה לכפר אלכסנדריא אחר שפבר יצא משם, והחזיק בדרך בערך שלשה ווערסט^ב, וזה היה סבה מאת ה' שהכרחנו לשבת שם בעיר פטריקובקע הנ"ל; והשם יתברך סבב עמנו עוד כמה סבות, ועל-ידי זה באנו על ימי הפורים לכפר חועדירובקע. ובאנו לשם אחר חצות ביום רביעי תענית אסתר, ונתעכבנו שם לקרא את המגלה, ועמדנו שם בבית ידידנו רבי מרדכי.

בבקר אחר קריאת המגלה, ואנחנו היינו מוכנים לנסע מיד אחר סעודת שחרית לניקולאיב, והיינו מזרזים עצמנו בשעת הסעודה כדי להגיע לניקולאיב לסעודה של פורים לעת ערב, ובתוף הסעודה שתינו יין; ובשעת השתייה ברך אותי רבי מרדכי הנ"ל בדרך שאומרים בשעת שתית היין: לחיים וכו', והזכיר אז מענין ארץ-ישראל, שנזכה לשתות בארץ-ישראל. ותכף נתעוררתי מזה מאד, כי אני לא הזכרתי עדין

מקורות והערות

א. פרשת זכור היא הפרשה השניה שבין "ארבע הפרשיות" וקוראים אותה אחר פרשת השבוע הרגילה באותו שבוע ונקראת כך על שם מה שנאמר (דברים פרק כ"ה פסוק י"ז) "זכור את אשר עשה לך עמלק וגו'" פרשה זו נקראת בשבת שלפני פורים. ב. שלשה קילומטר.

לפניהם כָּלֵל שְׁאֵנִי רוּצָה בְּנִסְיָעָה זֹאת לְנִסְעֵ לְאֲדַעַס וְלִנְסֵעַ מִשָּׁם לְאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, וְשָׂזָה עֵקֶר כְּוֹנֵת נִסְיָעָתִי לְנִיקוּלַאֲיָב, וְרַבִּי מְרַדְכִי מֵעֲצָמוֹ הַזְכִּיר לִי אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, וְהָיָה זֶה בְּעֵינַי לְפָלֵא וּלְשִׁמְחַת לֵבָב, בְּפָרֹט בְּפוּרִים; מִן הַסֵּתֶם הָיָה אֲצָלִי כָּל עֵנִין פּוּרִים כְּדִי לְבוֹא לְאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

וְתַכְּף שְׁאֵלְתִי אוֹתוֹ: אֵתָה רוּצָה בְּאַמֶּת לְהִיּוֹת בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל? הַשִּׁיב לִי: הֲלֹא אָבִי הוּא יוֹשֵׁב עִתָּה בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל וְשָׁמוֹ רַבִּי אִיצְיָלִי שׁוֹחֵט; וּבְשִׁבִיל זֶה הוּא נִכְסֵף לְאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל. וְנִבְהַלְתִּי מְאֹד מִזֶּה שֶׁהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ סָבֵב שְׁאֲזָכָה עִתָּה לְעַמּוּד בְּבֵית זֶה שְׁאֲבִיו הוּא בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, וּמְדַבְּרִים עֲכָשׁוּ בְּפוּרִים מְאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, וְעַל־יְדֵי־זֶה נִתֵּן שְׁמִחָה בְּלִבִּי בְּעִזְרַת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ. וְתַכְּף סִפְרִתִּי לָהֶם בְּשִׁמְחָה שְׁאֵנִי רוּצָה עִתָּה לְנִסְעֵ לְאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל בְּנִסְיָעָה זֹאת, וְעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה שְׁמִחָה גְדוֹלָה בֵּינֵינוּ, שְׁמִחַת פּוּרִים, וְשִׁמְחָנוּ וְרִקְדָנוּ קֶצֶת, כִּי לֹא הָיָה לָנוּ פְּנָאִי, מִחֲמַת שֶׁהֵינּוּ צְרִיכִין לְנִסְעֵ לְנִיקוּלַאֲיָב. אַחֲר־כֵּן מִתּוֹךְ הַמְשַׁתָּה וְהַשְׁמִחָה יִשְׁכַּתִּי עַל הָעֲגָלָה, וְלוֹו אוֹתִי בְּשִׁמְחָה, וְנִסְעָנוּ בְּשָׁלוֹם לְנִיקוּלַאֲיָב. וּבְאֵנוּ לְשֵׁם לְעַת עָרָב, בְּעַת שְׁכָבֵר יִשְׁבוּ עַל הַסְּעוּדָה, וְאָכְלָנוּ שֵׁם הַסְּעוּדָה. בְּלִילָה אַחֲרֵי הַסְּעוּדָה רְצִיתִי לִילֵךְ לְרַבִּי לִיב, אֲבָל הָיָה אֵיזָה שְׁרָפָה שָׁם, שֶׁנִּשְׂרַף בֵּית אַחַד, וְעַל־יְדֵי־זֶה לֹא יָכַלְתִּי לִילֵךְ. וְשָׁכַתְנוּ שָׁם שְׁבַת־קֹדֶשׁ בְּקַהֲלַת־קֹדֶשׁ נִיקוּלַאֲיָב, פְּרִשְׁתָּ כִּי תִשָּׂא.

נד

בְּיוֹם שְׁנֵי פְּרִשְׁתָּ וַיִּקְהַל פְּקוּדֵי נִסְעָתִי מִנִּיקוּלַאֲיָב, וְעַבְרַתִּי הַנְּהַרִי בְּסִפְיָנָה, וְלִנְתִי שָׁם לִינֵת לִילָה בְּעֶבֶר הַשְּׁנִי, וְשָׁכַרְנוּ עֲגָלָה לְנִסְעֵ לְכַפֵּר שְׁיֹשֵׁב שָׁם רַבִּי מְרַדְכִי. וְנִסְעָנוּ בְּיוֹם שְׁלִישִׁי, וּבְיוֹם רְבִיעִי בְּאֵנוּ לְשָׁם, וּמִצָּאָנוּ שָׁם אִישׁ אַחַד מֵאֲהֵבֵינוּ וְשָׁמוֹ רַבִּי מְאִיר.

נה

בלילה, אור ליום חמישי, באו לבית רבי מרדכי הנ"ל בעת שרצינו לישב לסעודת ערבית, באו לשם שני אנשים: איש אחד רף-בשנים, שמו ראובן, שבא בסמוך מארץ-ישראל, ונסע עמו רבי ליטמן, שיש לו אשה ובת בארץ-ישראל. וגם זה היה יקר בעיני מאד, מחמת שראיתי שבכל מקום שאני בא לשם - מדברים מארץ-ישראל, גם בעת שהייתי בקהלת-קדש ניקולאיב ספרו לי שם שבאו לשם אנשים מארץ-ישראל, וגם בעת שנסעתי מניקולאיב לכפר הנ"ל נסע עמי שוחט-ובודק אחד שפבר היה מוכן לנסע לארץ-ישראל ומכר חזקת השחיטה שלו מחמת זה, אף אחר-כך נתעכב מאיזה טעם, וספר עמי הרבה מארץ-ישראל בכל הדרך שנסעתי עמו, וגם זה היה יקר בעיני מאד. גם משני אנשים הנ"ל שבאו לכפר הנ"ל, אף-על-פי שלא היו אנשים יקרים, אבל שיחתם היה נצרך לי לכמה ענינים, כי חזקו אותי בכמה ענינים, והרף בשנים שבא בסמוך ספר לי שישראל רחמנים בני-רחמנים ועוזרים הרבה בכל מקום שבאים לשם, כאשר באמת עוזרים להם הרבה, לכל האנשים שנסעו בעתם הללו שעברו; וכל זה היה נצרך לי לשמע, ובפרט שהשיחה בעצמה מארץ-ישראל היה יקר אז בעיני מאד.

נו

ביום חמישי נסע עמנו רבי מרדכי הנ"ל לאדעס, כי כבר היה מוכן בלא זה לנסע לאדעס למחוז חפצו. ונסענו יחד, ובאנו לאדעס לשלום ביום ששי, ערב שבת-קדש פרשת פקודי.

מקורות והערות

ד. צעיר. ה. "חוקת שחיטה" הינה היתר שחיטה הנמכר לשוחט מומחה ומוסמך ע"י ועד הקהילה. חוקה זו מקנה לו בלעדיות על מלאכת השחיטה בתחום מושב אותה קהילה. בחינת רבני הקהילה יכול השוחט למכור חוקה זו או להורישו לבנו אחריו (במובן שעל מקבל החוקה להיות שוחט מוסמך).

נ

ביום ששי, ערב שבת-קדש פְּרַשַׁת וַיִּקְהַל פְּקוּדֵי, בְּאֶתִי לְאֲדָעֶס; וְאוֹתוֹ הַשַּׁבֵּת הִיָּה פְּרַשַׁת פְּרָה, וְעַדִּין לֹא הָאִיר הַשֵּׁם עֵינֵי לְמִצָּא רְמֵז מַה שְּׂיִכּוֹת יֵשׁ לְפָרַשַׁת פְּרָה לְהַנְסִיעָה לְאַרְץ-יִשְׂרָאֵל. אַךְ בְּלֵיל שַׁבַּת הָאִיר הַשֵּׁם עֵינֵי, וְכֹא עַל-דַּעְתִּי חֲדוּשִׁים נָאִים עַל עֲנִין פּוּרִים וּפְרַשַׁת פְּרָה, שְׁהִיִּתִי עוֹסֵק בְּעֲנִין זֶה זֶה כַּמָּה שָׁבוּעוֹת עַל-פִּי הַתּוֹרָה "תִּקְעוּ - תּוֹכְחָה", וְכִבֵּר כְּתַבְתִּי קִצַּת מְעַנֵּן פּוּרִים וּפְסָח, אֲבָל מְעַנֵּן אַרְבַּע פְּרָשִׁיּוֹת וּפְרַשַׁת פְּרָה לֹא זְכִיתִי עַדִּין לְכַתֵּב. וְעֲנִין פְּרַשַׁת פְּרָה הָיוּ שֵׁם דְּבָרִים נָאִים מְעַנֵּן עֵץ אֲרֻז וְאֲזוּב שֶׁהוּא בְּחִינַת גְּדֻלוֹת וְקִטְנוֹת יַחַד, שְׁזָהוּ עֵקֶר שְׁלֵמוֹת הָעֲנָנָה, בְּחִינַת "בְּמִקּוֹם גְּדֻלָּתוֹ - שֵׁם אֶתָּה מוֹצֵא עֲנוּתָנוֹתוֹ", שְׁזָהוּ בְּחִינַת מַחִין דְּגְדֻלוֹת וּמַחִין דְּקִטְנוֹת שְׁשֻׁנֵיהֶם נִכְלָלִים יַחַד וְנִכְנָסִין כָּלֶם בְּיַחַד בְּלֵיל רֵאשׁוֹן שֶׁל פְּסָח, שְׁזָהוּ עֵקֶר שְׁלֵמוֹת הָאָדָם, פִּי אִזּוֹכָה לִידַע מִפְּחוּ לַעֲמֹד כְּנֶגֶד כָּל הַתְּאוּוֹת וְהַבְּלוּלִים - וְאֶף-עַל-פִּי-כֵן יִהְיֶה עָנוּ בְּאֶמֶת, פִּי בְּעֲנִין הָעֲנָנָה טוֹעִים הָעוֹלָם הִרְבֵּה כְּמוֹ שֶׁשִּׁמְעֵנוּ מִפִּי הַקְּדוֹשׁ ז"ל, כִּי הָאָדָם צָרִיף לִידַע מִפְּחוּ וְכוּ'; וְזֶה מְרָמֵז בְּהַתּוֹרָה "תִּקְעוּ" הַנִּל, שֶׁמְבַאֵר שֵׁם שְׁעָקֶר תְּאוּת נֶאֱוָף הוּא עַל-יְדֵי מַחִין דְּקִטְנוֹת וְכוּ'.

וְכִבֵּר כְּתַבְתִּי מְזָה לְעֲנִין פּוּרִים, אֲבָל לֹא זְכִיתִי לְגַמֵּר הָעֲנִין בְּשְׁלֵמוֹת לְעֲנִין פְּרַשַׁת פְּרָה וְאַרְבַּע פְּרָשִׁיּוֹת וּשְׁאָר עֲנִינֵי פְּסָח וּפּוּרִים וּסְפִירַת הָעֲמֹר; הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ יִזְכְּנֵי לְגַמְרוֹ וּלְכַתְּבוֹ, כְּאֲשֶׁר הוּא עֲזָרְנִי תָמִיד בְּחִסְדֵּי הָעֲצוּמִים מְאֹד תְּהִלָּה לְאֵל. וְשֵׁם יֵשׁ שְׂיִכּוֹת קִצַּת לְעֲנִין אַרְץ-יִשְׂרָאֵל, כְּמַבְאֵר בְּסוֹף הַתּוֹרָה הַנִּל שֶׁכָּל עֲנִין קוֹל הַשִּׁיר שְׂיִתְעַר לְעֵתִיד, שֶׁהוּא שִׁיר שֶׁל נִפְלְאוֹת וְהַשְּׁגָחָה, הוּא הַהֲנַהֲגָה שֶׁל אַרְץ-יִשְׂרָאֵל וְכוּ'.

מקורות והערות

1. פרשת פרה - הפרשה השלישית שבין "ארבעת הפרשיות" ונמצאת בספר במדבר פרק י"ט ועיקרה טהרה מטומאת מת.
 היא נקראת בשבת שאחרי פורים לקראת חג הפסח משום שרק מי שנטהר מטומאת מת יכול להקריב את קורבן הפסח.
 2. ליקוטי מוהר"ן תנינא סימן ח'. ה. בליקוטי הלכות הלכות ברכת הריח הלכה ד'. ז. מסכת מגילה דף ל"א עמוד א'. י. פרי עץ חיים שער חג המצות פרק א'. כ. כמבואר בליקוטי תנינא סימן כ"ב.

ועמדתי באדעס בבית רבי העניף מנעמירוב, ושם היו ארחים, ובהם היה ארח אחד מטיראוויצע שיש לו שיכות קצת להרב מסאווראן. ושום אדם לא נכנס אצלי בליל שבת, רק בבקר בסעודת שחרית באו קצת אנשי נעמירוב שנתאכסנו בבית רבי צבי מנעמירוב, אחד מאנשי-ש'לומנו, ודברתי עמם קצת אחר גמר סעודת שחרית; בתוכם היה אחד מלאדיז'ין, שמו רבי איצילע.

נח

אחר-כך ישנתי. אחר השנה סמוך למנחה של שבת באו אלי רבי זאב מטיראוויצע בנו של רבי אליהו, גיסו של רבי גרשון, שהיה שם אז באדעס. וברבי זאב הנ"ל עם מחתנו ובנו ועם איזה מלמד מבראהיליב ושאר אנשים, והיו שתויים קצת, ובראו אלי ורצו לקנות יין לכבודי, וקנו יין, ולא רציתי לשתות קדם מנחה. אחר-כך התפללנו מנחה, וגם כל האנשים הנ"ל התפללו מנחה שם, ואכלו פלם עמי סעודה שלישית. ואמרתי בדעתי: הלוא דבר הוא, ומאת ה' היתה זאת, פדרכי תמיד להסתפל ולהשגיח ולהתבונן על כל דבר בכל יום, איך השם יתברך מסבב עמי בכמה סבות לטובה ומרמז ומזים לקרבני אלי באפן שאזכה לדבר מדברי תורתו ושיחותיו הקדושות של רבנו ז"ל הנוראים מאד, אשר יש על-זה מניעות אין מספר מגדל המחלקת, אשר מחמת זה היה רחוק בעיני שאוכל לדבר איזה דבר מתורתו הקדושה באדעס; אבל כמה גדול פחו של רבנו הקדוש זכר צדיק וקדוש לברכה, אשר בכחו הגדול הוא עוזר ללא-כח כמוני בכל-יום ובכל-עת, ולעולם ידו על העליונה, וכבר גמר ויגמר הכל כרצונו - שהוא רצון השם יתברך באמת. על-פן נתתי אל-לבי גם אז בסעודה השלישית הנ"ל שהכל מן-השמים, וכל יום ויום מלא רמזים מהשם יתברך וכוי, ואף-על-פי שבתחלה היה בדעתי

לכלי להזכיר דבר מתורתו של רבנו ז"ל באותו סעודה שלישית, מחמת שלא היו אנשים לשמע ולקבל, אבל מחמת שאכלו עמי כל הנ"ל, וגם רבי צבי ואנשי נעמירוב שהיו בשחרית היו גם שם אז, על-כן נתעורר לי חשק קצת להגיד בפניהם איזה דבר-תורה מתורתו של רבנו ז"ל. ובתחלה דברו שיחת חלין, שטותים מענין מרחץ וכו', ואני התחלתי לכסף למצא מקום בתוך שיחתם לכנס לאיזה תורה, והיה קשה לי למצא.

בתוך-כך היו שם שני אנשים מלמדים, ודברו יחד מענין "על-מנת לקבל פרס"^א והיה להם איזה פלפול של הבל בענין זה, עד שנשמע לאזני מזה. והמלמד הקשה איזה ענין שנכנס לחקירות שאי אפשר לישבן, ואני הבנתי קצת להיכן הדבר נגע; השבתי שזה אי אפשר להבין כמו שאי אפשר להבין ענין פרה אדמה^ב. ובכל השבת דבר הבעל-הבית עמי מענין פרה אדמה, אף-על-פי שלא היה למדן, אף-על-פי-כן בשנה שעברה היה בביתו בשבת פרשת פרה איזה דרשן ואמר דרשה של הבל, אבל בעיני הבעל-הבית הוטב מאד מאד, וזכר קצת איזה דברים שאמר על הפיוט "צור צרורה לאלעזר"^ג; אבל לא היה יודע לחזר דבריו היטב, פי לא היה בר-אוריין. אבל על-ידי כל זה נתעורר לבי לחשב בענין זה, מה שיכוח יש ענין פרשת פרה לענין נסיעתי לארץ-ישראל; ואף-על-פי-כן לא בא על-דעתי עד הסעודה-שלישית שענין פרשת פרה ששייכה

מקורות והערות

ליקוטי מוהר"ן סימן נ"ד: "א...ומזמין לו כל אדם מחשבה דבור ומעשה לפי היום ולפי האדם ולפי המקום ומלביש לו בואת המחשבה דבור ומעשה שמוזמן לו רמזים כדי לקרבו לעבודתו וכו'". ס. משנה מסכת אבות פרק א': "אנטיגנוס איש סוכו קבל משמעון הצדיק. הוא היה אומר, אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס, אלא הווי כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס, ויהי מורא שמים עליכם". משנה זו קשה שהיא לכאורה שוללת לחלוטין את השכר על המצוות ונאמרו בה תירוצים רבים. ע. ראה ליקוטי מוהר"ן סימן ס"ד: "...בן יש כמה מבוכות וקושיות אצל המחקרים, שבאמת אינם שום חכמה, והקושיות במלים מעיקרא, אך מחמת שאין בהשכל האנושי לישבם, על ידי זה נדמים לחכמות וקושיות". פ. על פרה אדמה אומרת התורה (במדבר פרק י"ט פסוק ב'): "זאת חוקת התורה" - חוקה היא מצווה שאין אפשרות להבין בה טעם פרט לחיותה רצון הבורא. ובמדרש (קהלת רבה פרשה ז') אמר שלמה המלך: "על כל אלה עמדתי ופשפשתי ופרשה של פרה אדמה חקרתי, כיון שהייתי יגע בה ודורש וחוקר בה אמרתי: אחכמה והיא רחוקה ממני". ז. פיוט הנאמר ב"יוצרות" לשבת פרה. עיין בנספח בסוף הספר אות ה'. ק. בר אוריין - בן תורה.

לְאַרְץ־יִשְׂרָאֵל זֶה מִבָּאָר הַיָּטֵב בְּהַתּוֹרָה "אָבָא שְׂאוּל אֹמֵר: קוֹבֵר מֵתִים הַיִּיתִי וְכוּ", וְנִפְלְאֵתִי מְאֹד. אַחֲר־כֵּן עֲזַרְנִי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שְׁחִזְרֵתִי כַּמָּה דְבָרִים מֵהַתּוֹרָה הַזֹּאת לְפָנַי הָעוֹלָם בְּזֹאת הַסְּעוּדָה־שְׁלִישִׁית, וְהָיָה בְּעֵינַי לְפָלֵא גָדוֹל, כִּי אֲנִי יוֹדֵעַ שְׂבָכָל פֶּעַם שְׂאֲנִי חוֹזֵר דְּבָרֵי רַבְּנוּ ז"ל הוּא נִפְלְאוֹת ה', כִּי יֵשׁ עַל־זֶה מְנִיעוֹת אֵין מִסְפָּר.

נט

בְּיוֹם רֵאשׁוֹן הַיִּיתִי אֶצֶל הַסְּרָסוּר אֹדוֹת הַבִּילְעֵט, וְעַדִּין לֹא בָּאתִי עִמּוֹ אֶל־עֵמֶק הַשְּׁוֹה". בְּיוֹם שְׁנֵי כְּתֻבֵּי מַה שְׁחִדְשֵׁתִי אֲזַ בְּאוֹתָן הָעֵתִים, שְׁנַגְמַר קֶצֶת בְּלִיל־שַׁבָּת זֶה. בְּיוֹם שְׁלִישִׁי כְּתֻבֵּי אֲגָרַת לְרַבִּי יְהוּדָא אֱלִיעֶזֶר, שֶׁהָיוּ לִי בְּדַעְתִּי מְנִיעוֹת רַבּוֹת עַל־זֶה. בְּיוֹם חֲמִישִׁי נִתְפַּשְׂרֵתִי עִם הַסְּרָסוּר בְּעֵד שְׁשִׁים וְחֲמִשָּׁה רוּבָל, וְנִתְתִּי לוֹ חֲמִשִּׁים רוּבָל סוּג. הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ יִזְכְּנִי לְגַמֵּר בְּחַיִּים וּבְשָׁלוֹם.

אַחֲר־כֵּן הִגִּיעַ שַׁבַּת־קֹדֶשׁ הַשְּׁנֵי בְּאֲדָעַס, וְאֲזַ הָיָה פְּרֻשַׁת הַחֹדֶשׁ, וְגַם רֵאשׁ־חֹדֶשׁ נִסָּן הָיָה בְּאוֹתוֹ הַשַּׁבַּת־קֹדֶשׁ. וּבְשַׁבַּת בְּשַׁחֲרִית בְּסְעוּדָה נִכְנָסוּ אֶצְלִי אַנְשֵׁי נְעַמִּירוּב הַנ"ל, גַּם בָּא אֵלַי אִישׁ כָּשָׁר אֶחָד וְרוּצָה לְסַע לְאַרְץ־יִשְׂרָאֵל, שָׁמוּ רַבִּי אֶהֱרֵן יְהוּדָה, וְהוּא יוֹשֵׁב שָׁם בְּאֲדָעַס מִקְדָּם רֵאשׁ־הַשָּׁנָה הָעֶבֶר, וְהוּא אִישׁ עָנִי וְאֶבְיוֹן, וּמִתְפַּלֵּל בְּקוֹלוֹת וְהַתְּלַהֲבוֹת, וְעַל־כֵּן רַחֲקוּהוּ אַנְשֵׁי בֵּית־הַמִּדְרָשׁ דְּאֲדָעַס, וְהוּא נֵעַ וְנָד וּמְטוּלָטַל, כִּי סָר מֵרַע מְשִׁתּוֹלָלִי בְּעֵתִים הַלְלוּ בְּעוֹנוֹתֵינוּ הַרְבִּים. וְגַם לְפָנַי אָמְרוּ עָלָיו

מקורות והערות

ר. לוקומי מוהר"ן סימן נ"ה שם מדובר על מעלת ארץ ישראל והסבר מעשה הפרה האדומה. ש. המתווך לקנית הכרמים לנסיעה לארץ ישראל. ת. הכרמים. א. ביומי להסכמה. מקורו בפסוק בבראשית (פרק י"ד' פסוק י"ז): "...אל עמק שוה - הוא עמק המלך", ודרשו חז"ל (בראשית רבה פרשה ט"ז תנחומא פרשת בהעלותך סימן ט') "מהו עמק שוה, שהשווה הכל בעצה אחת וכו'". ב. הפרשה האחרונה מבין "ארבעת הפרשיות" שהזכירו לעיל, אותה קוראים בשבת הסמוכה לראש חודש ניסן. בפרשה זו נצטוו בני ישראל במצרים על כל מצוות הפסח. הפרשה נקראת פרשת החודש (שמות פרק י"ב) מלשון פסוק ב': "החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה". ג. ישעיהו פרק נ"ט' פסוק ט"ו: "ותרו

שהוא איש משגע, ובאמת יש לו תנועות משנות קצת, אבל אני הנה לי אמונה בו והחזקתי אותו מיד לאיש כשר; ואם לא שכבר כתבתי לרבי יהודא אליעזר שיבא לאדעס כדי שיסע עמי לארץ-ישראל - יכול להיות שהייתי לוקח אותו עמי לנסיעה לארץ-ישראל.

גם נכנסו אצלי שני אנשים ממז'בוז' ודברתי עמם קצת, ואמרתי לפניהם התורה "אזמרה לאלקי בעודי". ואמרו שהחייתי אותם וכונתי להם מאד, כי ענין זה נצרך להם מאד (וכבר ידוע לנו שדברי רבנו ז"ל מחיין הכל, בפרט ענין "אזמרה לאלקי בעודי" הנ"ל).

ם

אחר שבת התחלתי לשאל קצת על ספינות, כי הייתי מרצה לילך בספינה אפלו קדם פסח, אבל אף-על-פי-כן הייתי מתעצל קצת מחמת כמה טעמים: אחד מחמת חג הפסח, אולי יגיע בתוך הספינה, ואיך אפשר לזהר מחמץ בין ערלים כל-כך, והשני מחמת שכבר כתבתי שיבוא רבי יהודא אליעזר, והשלישי שאותה העת עדין לא היו הרוחות טובים כל-כך, וגם לא התחילו עדין הספינות לצאת כי אם מעט.

סא

ביום שלישי פרשת צו חזרתי ושלחתי על-ידי הפאסט"אגרת לרבי יהודא אליעזר שיבוא, ועל-כל-פנים ישלח לי תשובה, הן או לאו.

מקורות והערות

האמת נעדרת וסר מרע משתולל וגו' ופרש רש"י שם "משתולל - מוחזק שומה על הבריות". והביאו רבינו בספר המדות ערך "אמת" אות ל'. ד. ומבאר רבינו בליקוטי מוהר"ן סימן רפ"ב: "כי צריך לדון כל אדם לכף זכות וכו'...וכן צריך האדם למצוא גם בעצמו, כי זה ידוע שצריך אדם לוהר מאד להיות בשמחה תמיד ולהרחיק העצבות מאד וכו'". ה. הרואר.

סב

ביום רביעי מסרתי אגרת לביתי ולהרב וכו' ולאנשי-שלוֹמנו, וגם נתתי בידו עשרה רובל כסף שיתן להמלמדים, מלבד שלשה רובל כסף ששלחתי לביתי מקדם.

סג

ביום חמישי נסע רבי יוסקא מאדעס לביתו לשלום.

סד

והנה ביום רביעי לפנות היום הודיע לי סרסור אחד שעמד עמי בבית רבי צבי שיש ספינה שתלך קדם שבת לסטנבול. ורציתי מאד לילך עמה ולקח עמי את רבי מנדיל שהיה עמי, אבל הבילעט לא נגמר עדין, ושלחתי מיד להסרסור של הבילעטין, והשיב שביום מחר יגמר כאשר הבטיחני בעת שקבל המעות מידי. אבל השם יתברך עפבני, ולא נגמר הבילעט עד יום שלישי שלאחריו שהוא השבוע הסמוכה לפסח. ואז נתיאשתי עוד מלצאת קדם פסח, כי ראיתי כי מאת ה' הוא שאתעכב באדעס בחג הפסח הקדוש, ודרך זה נכון לפני מכמה טעמים כנ"ל.

סה

אחר-כך הגיע שבת הגדול, והשם יתברך היה בעזרנו, שהיינו שמחים הרבה בבית רבי צבי שנכנסנו לשם אחר סעודת שחרית שאכלנו בבית רבי העניף, ושם בבית רבי צבי שמחנו מאד בשמחת שבת הגדול, ורקדנו כלנו הרבה בעזרת השם יתברך; וזה חזק אותי הרבה בעזרת

השם יתברך, ובכל העת שעמדנו באדעס, שעברו כבר שני שבתים, לא זכינו לשמחה ורקודין עד זה השבת שהוא שבת הגדול, וזה היה לי לסימן וישועה גדולה.

סו

אחר שבת הגדול בכל השבוע הייתי מצפה שיגיע לי איזה אגרת או ידיעה מביתי אודות רבי יהודה אליעזר, אם יבוא או לאו, ולא זכיתי לקבל תשובה מהם; אף-על-פי שבאמת שלחו אגרת מיד, שהיה ראוי שיגיע לי תשובה תקף, כי השטאפעט¹ הולך בחפזון גדול מברסלב לאדעס, אבל נתעכב האגרת ולא בא עד חל-המועד פסח, אחרי שכבר בא רבי יהודא אליעזר לאדעס.

סו

ביום ששי ערב שבת-קדש, ערב פסח, עשינו סיום, ואכלנו ושתינו זין קצת, ותהלה לאל הייתי בשמחה קצת. וקרוב לחצות היום הנחתי עצמי לישון קצת; ובתוך-כך בא רבי יהודא אליעזר ידידי, והחיה אותי מאד מאד, ומחמת שמחה נשקתי אותו באהבה רבה, ונתתי שבח והודיה להשם יתברך שזכיתי לראותו.

כי מעשה שהיה כך היה: זה שני שבועות ויותר אחרי שפתי האגרת לרבי יהודא אליעזר הנ"ל שיבוא, אחר-כך ספרתי זאת לרבי יוסקא גרו יאיר. ענה ואמר: אין אתה יודע מה נעשה עם רבי יהודא אליעזר? הלא הגיע לו סבה לא טובה מאד², כי זה איזה שבועות, בעת שהייתי בביתי

מקורות והערות

ח. רבי יהודה אליעזר שהיה אמור לנסוע עם מוהרנ"ת לארץ ישראל. ט. עגלת הדואר. י. מוהרנ"ת היה בכור. ובערב פסח המנהג שהבכורים מתענים זכר לנס שנעשה לבכורים שלא נפגעו במכת בכורות אך נהוג שהבכורים עושים סיום מסכת וסעודת מצוה ובוה פורים את הצום. כ. מקרה רע.

והייתי מוכן לנסע לכאן לאדעס, הגיע השמועה בעירנו בכרסלב, היות שָבא אדון אחד, איזה זאסדאטילי, והכה את רבי יהודא אליעזר הנ"ל בכפר שיושב בו הפה ופצע עד למיתה ממש, והקול נשמע שבסמוך יביאו אותו לקבורה חס ושלום; אבל בתוך-כך נסעתי משם, ומי יודע מה עלתה בו (וזה הדבר אמת, שהפה אותו עד למיתה, וכמה שעות לא דבר כלל והיה מנח פנגוע, ולא ידע מה נעשה עמו כלל; אבל אף-על-פי-כן השם יתברך החיהו, ונשאר בחיים תהלה לאל). ואני כשמעי זאת רעדה אחזתני, ונשארתי משתומם, והיה לבי עלי דוי מאוד, העקר מגדל הצער שהיה לי משמועה לא טובה כזאת שהגיע לי מרעי ואהב דבק מאח כמותו, ונוסף לזה שרצוני היה שיסע עמי לארץ-ישראל, ועוד כמה ענינים שהיה בלבי שאי אפשר לבארם, אשר על-ידי פל זה גדל צערי וכאבי מאוד על השמועה הזאת. ומחמת זה כתבתי אגרת עוד הפעם פנ"ל כדי שישבו לי תשובה בזריזות על-ידי הפאסט, אבל לא עלתה בידי, כי נתעכב האגרת פנ"ל.

ומחמת פל זה גדלה שמחתי מאוד מאוד כשזכיתי בערב פסח הנ"ל לראות פני אהבי באמת, רבי יהודא אליעזר הנ"ל. ברוך שהחיני וקיימני והגיעני לזמן הזה. מפל זה ראיתי שהשם יתברך בעזרי, ורוצה שאבוא לארץ-ישראל עמו יחד כאשר כבר דברנו מזה זה שני שנים, כאשר מבאר במקום אחר.

סח

ביום ראשון של פסח זכיתי שכבד אחד אותי במצנת חתונה. וזה היה פלא גדול אצלי ואצל כלנו שימצא באדעס, שרבים היו אז מתנגדים

מקורות והערות

ל. קצין. מ. כמו שכתוב בשולחן ערוך אורח חיים סימן רכ"ה סעיף א': "הרואה את חברו לאחר שלשים יום אומר שהחינו וכו'" ובמיוחד כאן שהיה בסכנה גדולה וכמעט שחשב שלא יראנו ח"ו. נ. לעיל סימן י'. ס. במצוות המילה יש שני שלבים הראשון - חיתוך הערלה וניתוקה, והשני - פריעת החלק הנשאר. הכיבוד לחיתוך הוא החשוב מבין השנים. היום בדרך כלל המוחל עושה את שניהם לבדו.

עלינו מאד, ואף-על-פי-כן לא עצבנו השם יתברך וזכיתי שם באדעס שיהיה לי מצות חתונה ביום ראשון של פסח; ובפרט שמצות מילה יש לה שכיכות ואחדות גדול עם ארץ-ישראל כנ"ל, ובפרט בפסח, שעקר יציאת מצרים היה בזכות מילה כמו שדרשו רבותינו זכרונם לברכה על-פסוקי "בדמיה חיי". ותהלה לאל נכנסתי לבית-הכנסת, ובאתי לשם בעת שנגן החזן חזרת התפלה אחר סיום הפיוטים של ברכת טל, ושמעתי עקר ברכת טל וקדשת כתר, ואחר-כך מלתי התינוק פדת תהלה לאל.

סט

והנה בשני ימים טובים הראשונים של פסח זכני השם יתברך לשמחה גדולה מאד ברקודין ומחולות, שמחה גדולה מאד בעזרת השם יתברך. גם עם רבי יהודא אליעזר בא איש אחד מאנשי-שלומנו, אהבי ורעי. גם ר"ז אחיו של ר"פ בא גם-כן אצלנו בימים הראשונים של פסח ושמח עמנו אז הרבה, גם שאר אנשים היו שם, גם ר"ש הבעל-הבית בעצמו רקד הרבה בעזרת השם, וגם ספרנו כמה נפלאות מרבנו ז"ל, ותהלה לאל שמחנו הרבה בעזרת השם יתברך בימים אלו. ורבי מנדיל שהיה עמי כל הדרך שמח הרבה מאד ורקד הרבה מאד, עד אשר תמהו כל הרואים מהיכן הפח לרקד הרבה כל-כך שלא כדרך הטבע (והם לא ידעו מההוא רוחא דנשב בשית פרקין וכו' שמשם נמשכין המחאת כף אל-כף ורקודין, כמבאר בהתורה "ואלה המשפטים").

מקורות והערות

ע. לעיל אות כ"ו. פ. מדרש רבה שמות פרשה י"ז פיסקא ג': "בשני דמים ניצולו ישראל ממצרים בדם פסח וברם מילה שנאמר: 'ואומר לך בדמך חיי ואומר לך בדמך חיי' - בדם פסח וברם מילה" (יחזקאל פרק ט"ז פסוק ו'). ז. תפילת הטל נאמרת ביום טוב ראשון של פסח, בתפילה זו אומרים פיוטים שונים של הודאה להשם ושנוכה לשנה ברוכה. ק. היא התחלת הקדושה שאומרים בחזרת התפילה של מוסף (להבדיל בקדושה של שחרית שהיא מתחילה כרגיל בכל יום). וזה הנוסח המקובל אצל הנהגים על פי האר"י ז"ל. ר. אחר התפילה. ש. בששה פרקים. ועיין בהערה הבאה (ליקוטי מוהר"ן סימן י'). ת. ליקוטי מוהר"ן סימן י' אות ו': "וזה בחינת רקודין והמחאת כף. כי רקודין והמחאת כף נמשכין מבחינת הרוח שבלב, כנראה בחוש, כי על ידי שמחת הלב הוא מרקד ומכה כף אל כף; וכמוכא בתקונים (תקון כ"א ג"א): 'האי רוחא נשב בשית פרקין דדרועא ובשית פרקין דשוקין', והיא בחינת המחאת כף ובחינת רקודין. וזהו בחינת:

ע

ביום שני, ראשון דחל המועד פסח, נסע רבי מנדיל לביתו עם העגלה שבאה עם רבי יהודא אליעזר, ויצאנו כלנו עמו לליות אותו עד סמוך לסוף העיר. ובשביעי של פסח זכיתי גם-כן שכבד אחד אותי במצות חתוף; וגם זה היה פלא גדול נוסף כנ"ל.

עא

והנה דרפנו תמיד בכרסלב להתפלל ביום שביעי של פסח בבקר השכם מאד, מעלות השחר ממש, כאשר נוהגין כן כל זרע הבעל-שם-טוב ז"ל והנלוים אליהם, אבל באדעס אמרתי שבודאי לא יהיה לנו מנין להתפלל בבקר השכם כל-כך; אבל השם יתברך עזרנו לחזק את-לבבנו לשמחה עד שזכינו שנתקבצו אלינו מנין עשרה, והתפללנו בבקר השכם כמו בביתנו. ובתחלה טבלנו במקוה כדרפנו תמיד, ואחר-כך התפללנו כל התפלה במנין ואמרנו כל הפיוטים, וקרנו בתורה, גם שמענו ברכת כהנים" מר"י שבא עם רבי יהודא אליעזר. ואחר-כך המתנתי עד שגמרו בבית-הפנסת התפלה, ואחר-כך מלתי התינוק פדת תהלה לאל.

ועל-ידי כל זה נתעורר לבבנו לשמחה גדולה מאד, וכן היה תהלה לאל, שביום שביעי של פסח היינו בשמחה גדולה מאד ברקודין ומחולות הרבה כל היום כלו עד הערב, בתחלה בבית שאכלתי, בבית ר"ש; אחר-כך נכנסנו לבית הברית-מילה, וגדל השמחה שהיה לנו שם אין לשער, עד שעוררנו כל העולם שהיה שם לשמחת יום-טוב ושמחת ברית-מילה, וגם אבי התינוק שהיה בטבעו בעל מרה-שחורה,

מקורות והערות

"לבו נשא את רגליו" (מדרש אנדה בראשית כ"ט), היינו על ידי הרוח שבלב באים הרקודין; היינו על ידי הצדיק שהוא בחינת רוח כנ"ל, נתבטל הגאווה כנ"ל, כמו שכתוב (תהלים פרק ל"ז פסוק י"ב): "אל תבואני רגל גאווה". א. בחוץ לארץ שלא כמו בארץ ישראל אין מברכים ברכת כהנים בכל יום בתפילת שחרית אלא רק בימים טובים בתפילת מוסף בלבד ולכן היו מוחלים הרבה כדי לשמוע ברכת כהנים.

וכשנכנסנו לביתו היה רחוק משמחה מאוד מאד, אבל אחר-כך מגדל שמחתנו עוררנו אותו לשמחה גדולה, עד שהוא ושאר אנשים הרחוקים משמחה כלם רקדו לכבוד יום-טוב בשמחה רבה מאד, וכבר מבאר אצלנו גדל המצוה: פשמחים בשמחה את מי שהוא בעצבות ומרה-שחורה, ובפרט ביום-טוב וסעודת-מצוה כזאת; אחר-כך נכנסנו לבית רבי צבי, וגם שם היינו בשמחה גדולה ורקדנו הרבה. ותהלה לאל עבר כל יום ששי שהוא שביעי של פסח בשמחה רבה בעזרת השם יתברך.

וכן ביום השבת שלאחריו שהוא אחרון של פסח, בתחלה בשעת סעודת שחרית הינו רחוקים מאד משמחה ורקודין מגדל היגיעה של אתמול. אבל אף-על-פי-כן בדעתי הייתי נכסף מאד לדבר מתורתו של רבנו ז"ל ולהיות בשמחה, עד שעזרני השם יתברך שהייתי משיח ומספר עם האנשים שבאו אצלנו מכל מה שנזדמן לתוך פינו, עד שמתוך הדברים נכנסנו לתוך התורה על-פסוקי "ויש'ס'ף' וכו'" שהוא ראשי-תבות ש'בועות ס'כות פ'סח ומענין "אברהם תקן שחרית" וכו' ומענין השגת אלקות שאי אפשר להשיג פי אם על-ידי צמצומים וכו', כמבאר כל זה בסיומן ל', והתייתי מאד מאד את כל השמעים. אחר-כך זכינו להתעורר על-ידי-זה לשמחה גדולה, עד שהגיע השמחה לרגלינו, וחרנו ורקדנו הרבה מאד, עד שעבר גם כל יום השבת-קדש בשמחה גדולה; וגדולה היתה השמחה של הימים האחרונים מהשמחה של ימים הראשונים של פסח. ברוב השם אשר עזרני עד-כזה וחזק את-לבבנו בשמחה, פי חדות ה' היא מעזנו וכו'.

מקורות והערות

ב. שיחות הר"ן סימן מ"ג: "...גם על ידי השמחה יכולין להתחיות אדם אחר. כי יש בני אדם שיש להם יסורים גדולים ונוראים רחמנא לצלן ואי אפשר להם לספר מה שבלבם. והם היו רוצים לספר אך אין להם בפני מי לספר ולהשיח עמו את כל אשר עם לבבם. והם הולכים מלאים יסורים ודאגות, וכשבא אדם עם פנים שוחקות יכול להתחיות אותם ממש, ולהחיות אדם אינו דבר רק כי הוא דבר גדול מאד. וכמו שמובא בנמרא (תענית דף כ"ב עמוד א') מהני תרי ברחי (מאותם שני בדהנים) שזכו למה שזכו (לעולם הבא) על ידי זה שהיו משמחים בני אדם עצובים". ג. היינו יום טוב שני של גלויות. חו"ל תיקנו שיעשו יושבי הגולה יום נוסף לחג, וינהגו בו ככל דיני יום טוב רגיל. ד. שמואל א' פרק מ"ו פסוק ל"ג. ה. ברכות דף כ"ו עמוד ב'. ו. נחמיה פרק ח' פסוק י'.

עב

ביום ראשון אחר פסח הייתי להוט מאד לשכר ספינה, אבל היה מן הנמנע, כי היה אז החגאות' שלהם שלשה ימים רצופים.

עג

ביום רביעי פרשת שמיני ג"ח אחד עשר לספירה נכנסנו לבית רבי אבא הסרסור, והלף עמנו לשערי העיר (שקורין פריגיווארניע), ותקף ומיד שכרנו ספינה בסף מאה רובל בעד שנינו. ולבי היה מספק בתחלה איך אתן סף כזה תקף, כי לא נשאר בידי על שארי עקרי ההוצאות משם ולהלן אפלו סף כזה, וזה ידוע שמסטאמבול לארץ-ישראל הדרך רחוק הרבה מהדרך שיש מאדעס לסטאמבול. אך אף-על-פי-כן השלכתי יהבי על השם יתברך ושכרתי הספינה תהלה לאל בסף הנ"ל, ולה' הישועה.

עד

בהיותי באדעס רציתי לראות פנים עם האנשים הגרים היושבים שם שבאו לשם כדי לנסע לארץ-ישראל, ולא עלתה בידי, כי קצת מהם נסעו בתחלת החרף לאיזה עיר קטנה הסמוכה לאדעס; כי כמה אנשים עם נשותיהם ויוצאי חלציהם באו בקיץ תקפ"א העבר לאדעס, אבל מחמת שמועות רעש המלחמה של הגרעקיז' נתעכבו כלם באדעס, וקצת מהם נסעו לעיר הנ"ל כדי להיות שם כל ימי החרף מחמת גדל ההוצאה

מקורות והערות

ז. חגי הגויים. ח. כשחל חג הפסח להיות בשבת פרשת שמיני (ויקרא פרקים ט'-א) אזי במהלך השבוע שלפניו בשני וחמישי קוראים בתורה בפרשת שמיני אולם בשבת נדחית קריאתה מפני הקריאה לחג הפסח. בשבת הבאה קוראים בני חו"ל את הקריאה של יום טוב שני של גלויות, ובמנחה קוראים בפרשת שמיני שנדחתה לאחרי הפסח. ובשבע הבא קוראים את פרשת שמיני. נמצא שבחו"ל כאשר ליל הסדר חל להיות בשבת (כמו בשנת תקפ"ב) ישנם שלשה שבועות בהן קוראים בפרשת שמיני, וציון האות ג' הוא לשבוע השלישי שביניהם. ז. הכוונה לספירת העומר. י. על פי לשון הכתוב בתהלים פרק ג' פסוק ט'. ב. הכוונה לתושבים הארעיים שהיו שם. ל. היוונים.

שְׁבֹאֲדַעַס, כִּי יִשְׁיבַת כְּרֻכִים קָשָׁה עֲלֵיהֶם, וְקָצַת מֵהֶם נִשְׁאָרוּ בְּאֲדַעַס. וְאִשָּׁה אַחַת הָיְתָה בְּבֵית רַבִּי הָעֲנִיף שֶׁהוּא אֲכַסְנִיא שְׁלִי, אָבֵל לֹא דְבַרְתִּי עִמָּה כָּלֵל מִהַנְּסִיעָה שֶׁל אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל, כִּי מָה יוֹעִיל לִי אִם תִּסַּע עִמָּדִי, וּבְפֶרֶט שֶׁהִבְנֵיתִי שָׁגַם הִיא אֵינָה מְרַצָּה לְנִסְעַתְכָּךְ. וְשֹׁאֵר אֲנָשִׁים שְׂרוּצִים לִסַּע לְאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל לֹא רְאִיתִים לְפָנַי, כִּי בְּאֲדַעַס לֹא הִתְפַּלְלֵתִי בְּבֵית-הַמְּדַרְשׁ, עַל-כֵּן לֹא רְאִיתִי אוֹתָם, רַק אִישׁ אֶחָד, הוּא רַבִּי אֶהֱרֹן יְהוּדָא הַנַּ"ל.

עה

וְהִנֵּה בְּאֵיזָה יוֹם הִקְרָה ה' לְפָנַי אֵיזָה אִישׁ עָנִי אֶחָד, רְאִיתִיו עוֹמֵד בְּבֵית רַבִּי צְבִי שֶׁהֵייתִי יוֹשֵׁב שָׁם כָּל הַיּוֹם בְּאֲדַעַס; כִּי שָׁם הִזְמִין לִי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּחִסְדּוֹ מְקוֹם מְנוּחָה, חֶדֶר מִיְחָד, וְהֵייתִי אוֹכֵל וְלֶן אֶצֶל רַבִּי הָעֲנִיף, אָבֵל כָּל הַיּוֹם כְּלוֹ יִשְׁבַּתִּי בְּבֵית רַבִּי צְבִי בְּחֶדֶר הַנַּ"ל, וְזֶה הוֹעִיל לִי מְאֹד מְאֹד לְנִסְיַעַת אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל, וְלוֹלָא זֹאת לֹא הֵייתִי יְכוּל לְהִתְמַהֵמָה בְּאֲדַעַס כָּל-כַּף, וּמִי יוֹדַע אִם הֵייתִי נוֹסֵעַ לְאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל.

עו

וְהִנֵּה בְּאֵתִי בְּאֵיזָה יוֹם לְבֵית רַבִּי צְבִי הַנַּ"ל, וְרְאִיתִי עָנִי אֶחָד הַנַּ"ל, וְהִפְרַתִּי בּוֹ שֶׁהוּא מִהֶאֱנָשִׁים הַגְּרִים הָרוּצִים לְנִסְעַת אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל; וְהִתְחַלֵּתִי לְדַבֵּר עִמוֹ, וְהוֹדָה לִי שֶׁהוּא רוּצָה לִסַּע לְאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל. וְשֹׁאֲלֵתִי אוֹתוֹ: אוֹלֵי יֵשׁ כָּאֵן עוֹד אֵיזָה אֲנָשִׁים אֲמִידִים הָרוּצִים לִסַּע לְאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל. הַשִּׁיב: הֲלֹא יֵשׁ כָּאֵן רַבִּי יוֹסֵף פְּרַנְצוּיז מְטוֹרְנוֹפָּאֵל שִׁיּוֹשֵׁב בְּכָאֵן זְמַן רַב עִם אֲשֵׁתוֹ וּבָנָיו, וְהוּא עֹשִׂיר גְּדוֹל.

מקורות והערות

מ. על פי האמור באליעזר עבד אברהם (בראשית פרק כ"ד פסוק י"ב): "ויאמר ה' אלהי אדני אברהם הקרה נא לפני היום ועשה חסד עם אדני אברהם" - שהוא מורה על סיוע של ה'. נ. הנמצאים שם באופן ארעי עד לנסיעה לארץ ואינם מתושבי המקום.

ותכף הוליק אותנו לאכסניא שלו, ומצאתיו שוכב על-מטתו משנת הצהרים, אבל לא היה ישן. ונכנסתי אליו והתחלתי לדבר עמו, ותכף התחיל לספר לי מגדל הספנה העצומה שיש עכשו חס ושלום, ושאי אפשר לנסע עכשו, ואמר לי שזה סמוך מאד הגיע לו כמה אגרות משם שאי אפשר לילך על הים הלבן. ובתוך-כך ספר לי איך הגרעק ימח שמו חזק מאד, ושיש לו מדינות רבות שאין אנו יודעים מהם, והוא יושב שם ולוחם מלחמות חזקות עם הישמעאל, ומחמת זה אי אפשר לנסע עכשו. ובתחלה החליש דעתי קצת, אבל תכף אמרתי בלבי שגם זה הוא רק מניעה שבאה בשביל החשק כמבאר לעיל; וגם ספר לי שהוא מונע ומעכב הרבה אנשים שבאו לכאן שלא יסעו לארץ-ישראל, וראיתי תכף שהוא שליח הבעל-דבר לעכב מארץ-ישראל, ונפטרת ממנו.

מאז והלאה לא רציתי עוד לשאל כלל על הנסעים לארץ-ישראל, שלא יחלישו דעתי חס ושלום. גם אנשי אדעס המפירים אותי, כלם פה אחד שאין ראוי עכשו לנסע לארץ-ישראל מגדל הספנה חס ושלום. והשם יתברך חזק את-לבבי לעבור על כל זה ולשום מבטחי בהשם יתברך, עד שעזרני ברחמי לנסע בחסדו הגדול תהלה לאל.

גם הודיעו לי באדעס שבסמוך קדם פסח יבואו משלחים מוילנא המכונים 'פרושים'²; והייתי מצפה שיבואו, כי ידעתי שהם יסעו בנדאי, אבל לא באו קדם פסח. ואחר פסח ביום רביעי הזמין לי השם יתברך הספינה הנ"ל, ולא רציתי להמתין כלל על המשלחים, ושכרתי הספינה מיד שנסע אנחנו שנינו לבד בהספינה שכלם ערלים, וגם מעולם לא הייתי על ספינה כלל, אף-על-פי-כן חבת קדשת ארץ-ישראל התגברה על כל המניעות בעזרת השם.

מקורות והערות

ס. הכוונה לזים התיכון - המכונה בטורקית ובערבית "הים הלבן". ע. כינוי ליצר הרע. פ. הפרושים היו קבוצות עולים מתלמידי הגר"א אשר הגיעו לארץ ישראל, בשלוש קבוצות, החל משנת תקס"ח (1808). צ. גויים.

עז

והנה ביום ששי ערב שבת-קדש בעת שהייתי רץ בבהלה בשוק באדעס כדי לבוא אל הספינה, כי כבר הגיע חצות היום, ובעוד איזה שעות יהיה נסגר השער ולא יניחו אותנו לילך אל הספינה, וכבר סלקתי להקפיטאן כל המעות, הינו המאה רובל שכר הספינה, והספינה מוכנת לילך מחר, על-כן נבהלתי מאד והלכתי בחפזון גדול; בתוך-כך הודיעו לי שבאו עתה המשלחים מוילנא הנ"ל. ובתוך הבהלה והחפזון לא יכלתי להתאפק ונכנסתי אליהם, ודברתי עמם מעט מאד, ומסרו דברי פרישת שלום על-ידי לארץ הקדש; ונפטרתי מהם בשלום, ועליתי על הספינה תהלה לאל.

וביום ראשון פרשת אמר, בהיותי בקשטא זה תשעה ימים בבית רבי אברהם הנ"ל, באו המשלחים מוילנא הנ"ל ועמדו באכסניא שלי. והמשלחים מרבים בהוצאות, על-כן לקחו החדר ממני ונתנו להם, ואנחנו עלינו על העליה, ועמדנו שם שנים או שלשה ימים עד שעלינו על הספינה ביום רביעי פרשה הנ"ל.

בתוך שעמדנו שם יחד דברתי עמם קצת, עד שהתחלנו לכנס בענין ופוח קצת שבין חסידים למתנגדים, כי הם מהפכת המתנגדים הגדולים על כל החסידים כמפרסם. והתחלתי לדבר עמם מאמונת-חכמים; ואני הייתי סבור שעל-כל-פנים יש להם איזה אמונה בהגאון מוילנא שהם נקראים על-שמו, אבל הם השיבו לי מיד, ואחד מהם היה עקר המדבר וכלם הודו לו, ענה ואמר: וכו', וכו', אמונה יהיה לי באדם וכו' (בלשון תמיהה)^ט, בדברים האלה דבר עמי, וכלם הודו לדבריו. והתחלתי להתנפח עמו: אם-כן, מהו אמונת-חכמים? אבל הם לא הטו און לדברי כלל,

מקורות והערות

ק. שילמו עבור השכירות יותר ממוהרנ"ת. ר. עיין בנספח בסוף הספר אות ו'. ש. בלשון תמיהה. דהיינו - האם יכולה להיות לי אמונה באדם.

והשיבו דברי שטות והבל הנגעים קצת לכפירות; כי באמת מי שאין לו אמונת-חכמים - גם אמונתו בהשם יתברך אינה בשלמות, וכמבאר בדברינו הרבה, ובפרט בהתורה "תקעו - תוכחה".

ואז ראיתי היטב החלוק שבין החסידים למתנגדים, כי ראיתי שאפלו בהתלמיד-חכם שלהם, שהם אומרים עליו שהוא תלמיד-חכם וחסיד גדול, גם בו אין להם אמונה. ואחר-כך אמרתי להם בפרוש: אני הייתי סבור שאם אין לכם אמונה בגדולי הצדיקים של החסידים, על-כל-פנים יש לכם אמונה בתלמיד-חכם שלכם; אבל עכשו אני יודע מדרגתכם, שאין לכם אמונה כלל.

עח

והנה בתוך דבורנו רצו לדחף אותי מהבית, וכמעט שהיה נעשה מחלוקת גדול בינינו; אבל לא רציתי להתוכח עמהם הרבה, גם הבעל-הבית השקיט אותנו והפריד אותנו שלא נבא לידי מחלוקת.

ואם לא היו פועלים כל החסידים בנסיעתם לצדיקים אלא מה שיש להם על-כל-פנים אמונה בזה הצדיק שהם מקרבים אליו ובכמה צדיקים - דים, כי אמונת-חכמים הוא יסוד האמונה הקדושה שהוא יסוד כל התורה הקדושה; מפל-שפן מי שזוכה לבלי להסתפל כלל על המחלקת שבין הצדיקים ומאמין בכלם, אשרי לו.

גם המשלחים הנ"ל לא רצו לנסע על-הים, ודעתם לנסע ביבשה. ואנחנו ראינו שאין בידינו הוצאות כל-כך לנסע ביבשה, וגם גדל העפוב של

מקורות והערות

ת. ליקוטי מוהר"ן תנינא סימן ח': "...ועל כן ישראל שעמדו על הר סיני - פסקה וזהמתן (מסכת שבת דף קמ"ו עמוד א). כי שם זכו כלם לנבואה על ידי משה רבנו של כל בני ישראל שהיה מנהיג האמתי שלהם ועל ידי זה...זכו לאמונה שלמה בה' וכו'". וכן כתב מוהרנ"ת בליקוטי הלכות שבת הלכה ו' אות י"א: "...כי בלא אמונת חכמים אמתיים גם אמונתו בה' יתברך אינה בשלמות כידוע".

הַדְרֹךְ וְגִדְל צַעַר הַטְלָטוּל וְהִיגִיעָה הַנִּגְעַע עַד הַנֶּפֶשׁ, לְסַע עַל סוּסִים מִהַלְךְ רַב כְּזֶה עִם יִשְׁמַעְאֵלִים פְּרָאֵי אָדָם, וְלַפְעָמִים הֵם מַפִּים אֶת הָרוֹכֵב, וּשְׂאָר צְרוֹת הַרְבֵּה בְּלִי שְׁעוֹר שְׁסוּבָלִים בְּנִסְיָעָה עַל הַסּוּסִים כַּאֲשֶׁר שְׁמַעְתִּי בְּקוּשָׁטָא; עַל-כֵּן אִמְרָנוּ: עַל ה' נִשְׁלִיךְ יְהִבְנוּ וְנִסַּע עַל-הֵימָּ, וְהַשֵּׁם יִתְבַּרֵךְ יוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וַיְבִיאֵנוּ מִהֶרָה לְאַרְץ-יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים אַרְוִכִים וּלְשָׁלוֹם, אֲמֵן כֵּן יְהִי רְצוֹן.

עט

נִחְזֹר לְעִנְיָנוּ: בְּיוֹם שְׁשִׁי עָרַב שַׁבַּת-קֹדֶשׁ פְּרִשְׁתָּ שְׁמִינִי, כ"ח נִסָּן, שְׁלֹשָׁה עָשָׂר לְסִפְיָרָה" שְׁנַת תַּקפ"ב, עָלִינוּ עַל הַסְּפִינָה לְסִטְנָבוּל בְּעָרְךָ שְׁתֵּי שְׁעוֹת אַחַר חֲצוֹת, הֵינּוּ שְׁבַע עָרְךָ חֲצוֹת נִסְעָנוּ מִהָאֲכַסְנִיָּא עִם כָּל הַמְּטַלְטְלִין שְׁלָנוּ, וּבִאֵנוּ אֶל הַשָּׂרִים שְׁיִושְׁבֵי אֶצְל שַׁפְתָּ הֵימָּ לְשִׁמּוֹר הַסְּפָרִי, וְשֵׁם מְסַרְנוּ הַבִּילְעֵטִי לְכַמָּה אֲדוּנִים, וְנִתְּנוּ תַּכְף חֲתִימוֹת יָדָם עָלֵינוּ כְּפִי הַזְּאֵקָאָן, וְנִשְׁתַּהֲהָ הַדְּבָר בְּעָרְךָ שְׁתֵּי שְׁעוֹת. וְלוֹו אוֹתָנוּ כְּמָה אֲנָשִׁים אֲשֶׁר נִגַּע אֶהְבְּתִי בְּלַבָּם, וְשֵׁם אֶצְל הַסְּפָר לְקַחְתִּי רְשׁוֹת מֵאֵתָם וְנִפְטָרְנוּ זֶה מִזֶּה בְּאֶהְבָּה וְאַחֲוָה וְרַעוּת, וּבְרַכּוּ אוֹתִי בְּרַפְתָּ שְׁלוֹם, עַד שְׁיַצְאֵתִי מִהַפְּתַח שְׁיִוְצָאִין חוּץ לְסִפְרָא, שְׁמַשֵּׁם וְהִלָּאָה אֵין אָדָם רִשְׁאֵי לְצֵאתָ וּלְכַנֵּס בְּלִי רְשִׁוֹן מִכָּל הַשָּׂרִים הַנִּזְלָא.

וּכְאֲשֶׁר זָכִיתִי לְצֵאתָ מִהַפְּתַח חוּץ לְסִפְרָא נִתְּן שְׁמַחָה בְּלַבִּי, וְהִלְכְתִּי בְּשְׁמַחָה, אֲנִי וַיְדִידֵי רַבִּי יְהוּדָא אֱלִיעֶזֶר. וְהֵינּוּ צְרִיכִים לִילָךְ עַל הַנְּמָלִי (שְׁקוֹרִין גְּאוּוֹאָן) עַד שְׁנָבוּא לְסִפְיָנָה שְׁלָנוּ, אֲבָל לֹא מִצְּאָנוּ מִיָּד אֶת הַסְּפִינָה שְׁלָנוּ. וְרַצִּינוּ לְשָׂאֵל אֶת הָעַפּוֹ"ם שְׁיִשְׁבּוּ שָׁם עַל-הַדְּרֹךְ, אֲבָל רַבָּם כְּכֹלָם אֵינָם מַפִּירִים בְּלִשׁוֹנוֹת שְׁבַסְבִּיבוֹתֵינוּ, כִּי רַבָּם מְדַבְּרִים בְּלִשׁוֹן אִיטָלְיָה אוּ בְּלִשׁוֹן יִשְׁמַעְאֵל, רַק קִצָּת תְּבוּת מוֹעֲעֵטִים מְאֹד מְבִינִים

מקורות והערות

א. לספירת העומר. ב. הממונים מטעם השלטונות. ג. הגבול. ד. הכרטיס. ה. החק. ו. הכוונה למוח שהוא מעגן האניות.

קָצַתְם. וְהִתְחַלְנוּ לֹאמֹר: הֵיכֵן הַסְּפִינָה שֶׁל הַקְּפִיטָאן יֵאקָאפּ טְדוּוֹיִבִיטְשׁ; וּבִתְוֹךְ שֶׁהֲלֵכְנוּ אֵיזָה פְּסִיעוֹת עַל הַגְּאֹנוּאן עָנוּ וְאָמְרוּ לָנוּ: הֲלֹא זֶה הַמְּטְרָאס׳ הַהוּלֵךְ עִתָּה הוּא מֵהַסְּפִינָה שֶׁל יֵאקָאפּ הַנַּ"ל. וּמֵאַתְּ ה' הֵיטָה זֹאת, שֶׁהַזְּמִין לָנוּ אִזּוֹ בְּאוֹתָהּ שְׁעָה מְטְרָאס אֶחָד מֵהַסְּפִינָה שֶׁלָּנוּ שֶׁהֵיטָה עוֹמֶדֶת בְּקֶצֶה הַגְּאֹנוּאן, וּבְרַחֵב הֵיטָה רְחוּקָה בְּעֶרְךָ שְׁטַח עֲשָׂרָה סְפִינּוֹת מִסְּפִינָה שֶׁלָּנוּ, וּבְלֹא זֶה - אֵינִי יוֹדֵעַ אִיךָ הֵינִי יְכוֹלִים לְבֹא לְסְפִינָה שֶׁלָּנוּ.

וְאִזּוֹ תִּכְרַךְ הוּלֵיךְ אוֹתְנוּ הַמְּטְרָאס הַנַּ"ל דְּרָךְ כָּל הַגְּאֹנוּאן, וְעַבְרָנוּ אֶצֶל סְפִינּוֹת הַרְּבֵה שֶׁל אַחֲרִים עַד שֶׁבָּאנוּ אֶצֶל קֶצֶה הַגְּאֹנוּאן, וְשֵׁם הַכְּנִיס אוֹתְנוּ לְתוֹךְ אֵיזָה סְפִינָה הַסְּמוּכָה, וְגַם זֹאת לֹא הֵיטָה סְפִינָה שֶׁלָּנוּ, רַק הָעֵבִיר אוֹתְנוּ בְּתוֹכָהּ וְכֵן הוּלֵיךְ אוֹתְנוּ מִסְּפִינָה לְסְפִינָה דְּרָךְ כַּמָּה סְפִינּוֹת. וּכְשִׁיבָאנוּ מִסְּפִינָה לְסְפִינָה, וּבְאֶמְצַע עֲמָדוֹ סְפִינּוֹת קְטַנּוֹת נְמוּכִים שֶׁבָּהֶם מוֹלִיכִים הַחֲטִים מְאֹדֶעַס לְסְפִינָה הַגְּדוּלָה וְכִיּוֹצֵא בָּהֶם, עַל-כֵּן הִכְרַחְנוּ לִירֵד לְקֶצֶתְם כְּמוֹ מַעְלִיָּה לְאֶרֶץ, וּבְקֶצֶתְם לֹא הָיָה סֵלֶם וְלֹא מְדַרְגוֹת, רַק הִכְרַחְנוּ לִירֵד בְּחֻבֵּל. אֲבָל מִרְבַּע שְׁמֵחָתִי וְרַחֵב לְבִי אִזּוֹ לֹא הָיָה לִי שׁוּם פֶּחַד כִּלְל לִירֵד בְּחֻבֵּל מִסְּפִינָה לְסְפִינָה עַל-הֵימָּה בְּדֶרֶךְ שֶׁלֹּא עַבְרָתִי בּוֹ מַעוֹלָם, רַק עַבְרָתִי מִסְּפִינָה לְסְפִינָה בְּזִרְיוֹת כְּמוֹ שֶׁעֲבַר הַמַּאטְרָאס לְהַבְדִּיל שֶׁהוּלֵיךְ אוֹתְנוּ; וְגַם רַבִּי יְהוּדָה אֱלִיעֶזֶר חֲבָרִי הֵלֵךְ אַחֲרַי, וּבְאֵיזָה סְפִינָה הָיָה לוֹ מַעַט פֶּחַד, וְאַף-עַל-פִּי-כֵן הִסְתַּכַּל עָלַי וְיֵרַד גַּם-כֵּן בְּחֻבֵּל. וְכֵן עַבְרָנוּ דְּרָךְ כַּמָּה סְפִינּוֹת בְּזִרְיוֹת גְּדוֹל עַד שֶׁבָּאנוּ לְסְפִינָה שֶׁלָּנוּ, וְשֵׁם הָיָה רַק מַאטְרָאסִין, כִּי לֹא הָיָה שׁוּם יְהוּדִי עִמָּנוּ בְּכָל הַדְּרָךְ מְאֹדֶעַס לְסְטַנְבוּל, רַק אֲנַחְנוּ שְׁנֵינוּ לְבַד בֵּין כַּמָּה מַאטְרָאסִין עֲרָלִים, וְגַם אֶצֶלָּנוּ הִלְכוּ עוֹד כַּמָּה סְפִינּוֹת וּבְכֻלָּם לֹא הָיָה שׁוּם יְהוּדִי כִּלְל.

וּכְשֶׁבָּאנוּ עַל עֲלִית הַסְּפִינָה, וְשֵׁם אֵין שׁוּם אִישׁ מְכִיר בְּלִשׁוֹן רוֹסְיָא וְלֹא בְּשׁוּם לִשׁוֹן שֶׁבְּסִבִּיבוֹתֵינוּ, וְתִכְרַךְ וּמִיד יֵרְדְנוּ אֶל הַבַּיִת שֶׁל הַקְּפִיטָאן [כִּי מְקוֹם יְרִידַת הַבַּיִת יִדְעָתִי מְקַדֵּם עַל-יְדֵי שְׁהִייתִי בְּאֶדְעַס בְּאֵיזָה סְפִינָה

העומדת על הגאון של חארסאן]. ובבואי אל הבית מצאתי שם שני ערלים אכלים סעודת הצהרים, אבל הקפיטאן לא היה ביניהם, פי היה על ספינה אחרת ואכל שם אצל אחרים. ותכף פשנכנסנו אל הבית שאלתי מיד; זאת הספינה של יאקאפ הנ"ל? ומאת ה' היתה שהיה ביניהם אחד שהיה מפיר בלשון אשכנז קצת, ותכף השיב לנו בלשון אשכנז: הן, וקבל אותנו בסבר פנים יפות, וכפי הנראה שפכר הודיע להם הקפיטאן שיבואו שני יהודים ששכרו אצלו לעבר בספינתו. והתחלנו לבקש הערל שדבר בלשון אשכנז שיתן לנו ספינה קטנה לילך אל הספר, לקבל שם כל המטלטלין שהשארנו שם בבית המיוחד לזה. ענה ואמר: בודאי אתן לכם, רק אתם צריכים להמתין מעט עד שיאכלו האנשים, כי עתה הוא זמן אכילה שלהם.

ותכף חזרנו ועלינו על הספינה, וראינו שכל המאטראסין יושבים ואכלים. ואנחנו הלכנו לכאן ולכאן בכל הספינה, כי הכל היה אצלנו נפלאות, ובפרט אצל רבי יהודה אליעזר שלא היה בשום ספינה כזאת מעולם, ואפלו אנכי שפכר הייתי בספינה העומדת על הגאון של חארסאן כנ"ל, אבל אותה הספינה היא קטנה מהספינות האלו, וגם שם לא היה לי פנאי להסתפל היטב, להשביע עיני בכל תבנית מעשה הספינה. והלכנו בכל הספינה בשמחה גדולה לכאן ולכאן, ונתעפכנו קצת, עד שעלה המדבר בלשון אשכנז מהבית למעלה. וכשראינו שעדין אין נתנים לנו ספינה שאלנו אותו על-מה מעכב אותנו, כי היינו להוטים להביא המטלטלין מחמת שהיה בערב שבת-קדש אחר חצות, והשיב: עדין לא גמרו אכילתם; והכרחנו להמתין עוד קצת.

ואחר-כך נתן לנו ספינה, וירדנו שנינו לתוכה, אף-על-פי שהיה די שרבי יהודה אליעזר ילך לבדו בשביל המטלטלין, אבל מגדל שמחתי

הלכתי גם-כן, וגם כדי לראות פנים עם האהבים שלנו אותנו, כי ידעתי שבודאי הם ממתינים לנו. וכן היה, שתכף כשבאנו על-הספר ראינו אותם מרחוק, וצעקנו להם שיבואו, ובא רבי צבי ורבי בער מליפאויץ לקראתנו בפנים של אהבה והשתוקקות וגעגועים גדולים מאד מאד; אבל עתה אסור לנו עוד להתועד יחד כי אם לדבר עמם מרחוק דרך הפריגינוארניעל, פידוע לבקיאים בזה. ולא ידעתי אם אני רשאי לכנס על שער הבית שהיו מנחים שם חפצים שלנו, וראיתי אחד והתחלתי לומר לו שיתן לי רשות, והוא הכיר אותי והשיב לי תכף: פתח השער, כי לא היה השער סגור בשום מנעול. ותכף פתחתי השער, ונכנסנו אני וחברי וגם המטראס להבדיל, וקבלנו כל החפצים לתוך הספינה הקטנה.

ואחר-כך דברנו יחד דרך הפריגינוארניע עם אהבינו הנ"ל, וספרנו להם איך עברנו על כל הספינות הנ"ל דרך חבלים וכו' כנ"ל; ונפטרנו עוד הפעם מהם בשלום, וחזרנו עם הספינה לספינה שלנו. והם עמדו והסתפלו, וכן שאר אנשים עמדו על הר גבוה מרחוק, וכלם רמזו לנו בידיהם ואנחנו אליהם בדרך אהבה וגעגועים גדולים, וגם צעקנו להם בקול גדול: חיים ושלום - עד ששמעו, והשיבו לנו עד ששמענו קול אהבתם, עד שעברנו מנגד פניהם לבין הספינות הגדולות, עד שבאנו לספינה שלנו. ותכף העלו המטראסיין כל החפצים שלנו, ואנחנו קבלנו אותם מהם והכל בזריזות ובשמחה. ועדין לא בא הקפיטאן להספינה, ומחמת זה הנחנו כל החפצים למעלה על הספינה, כי לא רצינו להוריד אותם אל הבית כפי המדבר עמו עד שיתן לנו עתה רשות בעצמו.

פ

אחר-כך הדלקנו אש והתחלנו לבשל תרנגולת שהיה עמנו לכבוד שבת-קדש. ואחר-כך בערך איזה שעות בא הקפיטאן ומצא אותנו,

והסביר לנו פנים, וירדנו עמו לתוך הבית, ובא עם עוד איזה אדון מספינה אחרת. ותכף שאל הקפיטאן אותנו: היכן האחרים? השבתי לו על רבי יהודה אליעזר: זהו האיש שבא עמי. ענה ואמר: הלא עוד שני אנשים מחיבים לבוא.

ומעשה שהיה כן היה: כי הסרסור רבי אבא מאדעס, בעת שדבר עם הקפיטאן לשכר הספינה בשבילנו שאל אותנו הקפיטאן: כמה אנשים יהיו? השיב לו רבי אבא: ארבע אנשים; כי היה סבור שישעו עוד שני אנשים מאדעס, אבל לא נסעו. ואחר-כך פשנגמר המקח עמו חמשים רובל בעד נפש, לא דברו בפרוש אם יהיו ארבעה דוקא או שנים. ונתתי לו אדרוף, וכשחזרתי לביתי באדעס התחלתי לחשב: אולי יקפיד הקפיטאן שיהיו דוקא ארבעה; וצויתי לשאל את הסרסור על-זה, והשיב הסרסור שאין זה קפידא כלל. ואחר-כך ביום חמישי למחרתו, כשחזרתי והלכתי אל הספר וסלקתי כל המאה רובל להקפיטאן ונתן לי קוויטל, גם-כן לא נדבר שום דבור מזה כלל. ואחר-כך חזרתי ושאלתי בעצמי את הסרסור: אולי יקפיד שיהיו ארבעה; ושחק ממני, ואמר לי שלא יקפיד.

וכן היה להפך, שהקפיטאן שאל תכף: מדוע לא באו עוד שנים, והשבנו לו: מה לנו בזה, הלא אנחנו אין אנו יודעים כלל, רק שכרנו לנו מקום בסך מאה רובל, רק הסרסור דבר מה שדבר, כדרך הסרסור. ודבר הקפיטאן עמנו בכעס קצת, והיה לי יסורים גדולים מזה. ענה ואמר הקפיטאן: הייתי סבור שתבואו ארבעה אנשים, והייתי נתן לכם כל הבית פנוי, ועכשו לא באתם רק שנים. עניתי לו: הלא בלא זה הבית צריך להיות פנוי בשביל אדוני. ענה ואמר: בשבילי די מקום מטתי העומד בבית במחצה המפסקת שם, וכל הבית הייתי טוען חטים, כמו

בשאר הספינה. עניתי לו: גם עתה הרשות בידיכם לטען הבית בחטים, רק שיהיה לנו איזה מקום בעלמא ללון שם; ושתק.

והיה לי פחד גדול מזה, כי הייתי מתירא שלא יעליל עלי לתבע אותי חס ושלום עוד מאה רובל בחנם בעד השני אנשים שלא באו, כי חשבתי בדעתי שיטען שעכשו אין לו עוד חטים לטען בהבית, כי באותה השעה כבר נגמר טעינת הספינה. אבל לא רציתי לטען עמו הרבה, וגם כי בלא זה איני יכול לדבר היטב אפלו בלשון רוסיא, וגם הקפיטאן לא היה יכול לדבר היטב, ודברנו יחד כמו להבדיל שני עמי הארצות העוסקים בהלכה יחד, שאין אחד מבין הטעות של חברו.

ועליתי מיד מהבית על עליית הספינה בפחי נפש קצת, רק התחזקתי עצמי ואמרתי בלבי: יהיה איה שיהיה, ברוך ה' שכבר באתי על-הספינה. ותכף ומיד התחלנו לעסק בבשול לצרף שבת, וכל המטראסין כלם היטיבו עמנו והראו לנו תכף איה לשאב מים מתוקים עם הפלומפי מתוך החביות, ומקום העצים, והתחלנו לבשל התרנגולת שהיתה עמנו. ועדין היו כל החפצים שלנו מנחים תחת השמים על-פני עליית הספינה, כי לא רציתי לשאל את הקפיטאן היכן להניחם, כי אמרתי: אמתיך עד-יעבר זעם. ואחר-כך תליתי עיני למרום ואמרתי: רבונו של עולם, אני שלך, ומעט המעות שבדי - הכל שלך, פרצונך עשה עמנו, כי ידעתי שבאם חס ושלום יעשק אותי האדון הזה בודאי תעזר לנו ותזמין לי ממון אחר, אף בבקשה ממך, הצילני מידו, ואל יהיה נמסר ממון ישראל ביד גוי בחנם, ואל תצער אותי כל-כך; ושאר דבורים מעטים כאלה. ואחר-כך שכבתי על החפצים ונרדמתי קצת. ואחר-כך עמדתי ונתחזקתי, ובאתי אל הקפיטאן ושאלתי אותו: בי אדני, יודיע לי היכן אניח החפצים. ותכף ירד עמי לתוף הבית, ואמר לי בפנים יפות: הלא כל הבית לפניך, הנח במקום שתרצה. ותכף נתרחב דעתי קצת, ועליתי והודעתי לרבי

יהודה אליעזר. אף אף-על-פי-כן לא היה לנו פנאי להורידם, כי היינו צריכין לגמר הבשול.

ואחר-כך באיזה שעה ראינו כי היום רד מאד^פ והשבת ממשימש ובא, וסלקנו הקדרה מעל האש, והתחלנו תכף להוריד החפצים. והמטראסין הורידו קצת חפצים הכבדים, וגם באותה שעה ירדו קצת מטראסין ופנו את הבית וכבדו אותו, ואמרנו: הכל בשבילנו, שפננים ומכבדים את הבית לכבוד שבת-קדש בשבילנו; וגם אנחנו סדרנו הכל כראוי והנחנו כל דבר במקומו, ואחר-כך לבשנו בגדי שבת. וכל הבית היה פנוי, כי הקפיטאן כבר חזר והלך בספינה קטנה לספינה אחרת, והמטראסין כלם עלו על עליית הספינה, ונשאר הבית פנוי בשבילנו. וכן ברב היום ערב שבת-קדש ובשאר הימים על-פי רב היה הבית פנוי בשבילנו והיה לנו רשות לעשות בו מה שנרצה, להתפלל וללמד ולכתב ולהתבודד וכו'.

ואז תכף התפללנו שנינו בבית בשמחה, ולא היה לנו שום מונע ומעכב בתפלתנו. וכשגמרנו התפלה נתן שמחה בלבנו, והיינו שמחים מאד. ואמרנו "שלום עליכם" בשמחה, וסדרנו השלחן בלחם משנהי וכוס יין לקדוש, וקדשנו על הכוס בשמחה, ונטלנו ידינו ואכלנו בשמחה דגים יבשים שהיו עמנו ובשר התרנגלת, ושתינו יין, וברכנו ברכת המזון, הכל בשמחה, ואחר-כך רקדנו מעט מחמת שמחה. ואחר-כך שכבנו לישון בבית, ועדין לא בא הקפיטאן; אף בלילה בעת שהיינו ישנים בא הקפיטאן להבית, ואנחנו היינו ישנים ולא שמענו כלל, כי לא הקיץ אותנו כלל.

ובבקר ביום שבת עמדנו ועלינו על הספינה^ה, וראינו שהם עוסקים במשיכת החבלים ובפרישת הוילאות^ה, והבנו שאמת הוא כמו שאמרנו,

מקורות והערות

ק. שופטים פרק י"ט פסוק י"א. ה. בשני לחמים כפי שנהוג בשבת. ז. הכוונה לסיפון. ת. המפרשים.

שְׁבִיּוֹם שַׁבַּת־קֹדֶשׁ יִתְחִילוּ לַיְלֵךְ; אָבֵל אֶף־עַל־פִּי־כֵן בְּכָל יוֹם שַׁבַּת לֹא הֵלְכוּ, רַק שֶׁהִזִּיזוּ מִמְקוֹמָהּ הַסְּפִינָה דֶרֶךְ מַעַט בַּעַת שְׁאַנְחָנוּ הַתְּפִלָּלוֹת תְּפִלַּת שַׁחֲרִית. וְגַם בְּבִקְרָה הֵלֵךְ הַקְּפִיטָאן אֹדוֹת הַבִּילְעֵטִין, וְנִשְׁתַּהֲהָ שֶׁם הַרְבֵּה עַד אַחַר חֲצוֹת הַיּוֹם, וְאַנְחָנוּ הַתְּפִלָּלוֹת תְּפִלַּת שַׁחֲרִית וּמוֹסֵף כְּדַרְכָּנוּ, וְאִין אִישׁ בְּבֵית עַמָּנוּ בַּעַת הַתְּפִלָּה; וְאַפְלוּ אִם נִזְדַּמֵּן שְׁנַכְנַס אִיזָה מֵאַטְרָאס לְתוֹךְ הַבֵּית לְקַבֵּל אִיזָה דְבַר לְצַרְכּוֹ, לֹא בִלְבַל אוֹתָנוּ כָּלֵל. וְאַחַר הַתְּפִלָּה קֹדֶשְׁנוּ עַל־הַכּוֹס, וְאַחֲרֵי־כֵן קָרִינוּ הַפְּרָשָׁה שְׁנַיִם מִקְרָא וְאַחַד תְּרַגּוּם, וְאַחֲרֵי־כֵן טִילְנוּ קֶצֶת עַל הַסְּפִינָה, וְרִאִינוּ אִיף הֵם עוֹסְקִים בְּתַקּוֹן הַחֲבָלִים וְהוֹיִלְאוֹת וּמְכִינִים עֲצָמָן בְּכָל מִינֵי הַכְּנוֹת לַיְלֵךְ, וְהָיָה לָנוּ שְׂמִיחָה גְדוֹלָה מְזָה, כִּי לְפַעְמִים נִזְדַּמֵּן חֵס וְשְׁלוֹם שֶׁהַקְּפִיטָאן מְבַטֵּחַ לַיְלֵךְ מִיָּד - וְאַחֲרֵי־כֵן צְרִיכִין לְהַתְּעַכֵּב כַּמָּה יָמִים, וּבִימֵי תְּשָׁרֵי הָעֶבֶר נִזְדַּמֵּן שְׁנַתְּעַכְבוּ שְׁלֹשָׁה שָׁבוּעוֹת עַל הַסְּפִינָה קֹדֶם שֶׁהֵלְכוּ, עַד שֶׁכָּלָה בְּיָדָם כָּל הַמְּאָכְלִים שֶׁהִכִּינוּ לָהֶם, וְהִגִּיעוּ יְמֵי הַקָּר, וְהָיוּ לָהֶם יְסוּרִים גְּדוֹלִים עַד הַנֶּפֶשׁ רַחֲמָנָא לְצַלֵּן כִּידוּעַ בְּאַדְעָס. וּבְרוּךְ הַשֵּׁם שֶׁהִצִּילָנוּ מְזָה, כִּי בְיוֹם שִׁשִּׁי עָלִינוּ עַל הַסְּפִינָה, וּבְיוֹם שַׁבַּת זָזָה מִמְקוֹמָהּ קֶצֶת, וּבְיוֹם רֵאשׁוֹן רֵאשׁ־חֹדֶשׁ אִיר הַתְּחִילָה לַיְלֵךְ לְדַרְכָּהּ.

וְאַחֲרֵי־כֵן אָכְלָנוּ סְעוּדַת שַׁחֲרִית, וְטִילְנוּ עוֹד הַפַּעַם עַל הַסְּפִינָה. וְאַחֲרֵי־כֵן יִרְדְּנוּ לְבֵית וְשִׁכְבְּנוּ לַיְשׁוֹן קֶצֶת; וְהַשְּׁכַמְנוּ מֵהַשְּׁנָה וְעָלִינוּ עַל הַסְּפִינָה, וְהָיִינוּ שָׁם כָּל הַיּוֹם עַד הַמְּנַחָה, כִּי עַל עֲלִית הַסְּפִינָה הָיָה נַח לָנוּ לַיִּשְׁבַּ מַחֲמַת שִׁישׁ שָׁם אֹוִיר טוֹב, וְלֹא יִרְדְּנוּ לְבֵית כִּי אִם לַיְשׁוֹן וְלֶאֱכֹל וְלְהַתְּפַלֵּל. וְכָל הַיּוֹם הָיוּ עוֹסְקִים בְּהַכְּנַת הַסְּפִינָה לַיְלֵךְ.

וּבְיוֹם שַׁבַּת בְּבִקְרָה אָמַר לָנוּ הַקְּפִיטָאן שְׁנַמְסֹר לוֹ הַבִּילְעֵט, כִּי קֹדֶם שְׁנוֹסַעַת הַסְּפִינָה מִמְקוֹמָהּ צְרִיכִים לְהִרְאוֹת הַבִּילְעֵט לְהַבְרִינְד וְוַאֲדִי

א. קוראים פעמים את הפסוק בלשון הקודש ואחריו פעם אחת לשון התרגום (הארמית). ראה מסכת ברכות (דף ח' עמוד א'): "אמר רב הונא בר יהודה אמר רבי אמי: לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום", (ובשולחן ערוך אורח חיים סימן רפ"ה. ב. שומרי הגבול.

שְׁעוֹמְדַת עַל-הַיָּם. וּמְסַרְנוּ לוֹ הַבִּילְעֵט, וְנִסַּע לְשָׁם, וְנִשְׁתַּהֵּה שָׁם כָּל הַיּוֹם עַד לַעֵת עָרֵב, וְעָמּוּ נֹסַע עוֹד אַחָד, זֶה שֶׁהָיָה יָכוֹל לְדַבֵּר בְּלִשׁוֹן אֲשַׁכְּנֵנוּ כַּנ"ל, שֶׁהָיָה לוֹ קִצַּת הַפְּרוֹת עִמָּנוּ.

וְאַחֲרֵיכֵן סָמוּךְ לַמְּנַחָה בָּא זֶה הָאֲשַׁכְּנֵזִי לְבַדּוֹ וְהִבִּיא עִמּוֹ סְפִינָה קְטָנָה עִם שָׂקִים מְלֵאִים חֲטִיִּם, וַיֵּרֵד לְתוֹךְ הַבַּיִת וּפְנָה שָׁם מְקוֹם, וְסִלַּק כָּל הַחֲפָצִים שְׁלָנוּ אֶל הַצַּד, וְהִכְנִיס כָּל הַשָּׂקִים עִם הַחֲטִיִּם לְתוֹךְ הַבַּיִת. וְהָיָה לָנוּ שְׂמִחָה גְדוֹלָה מְזֵה, כִּי הִבְנוּ שֶׁהַקְּפִיטָאן הִבִּיא בְּכוֹנֵה עוֹד חֲטִיִּם מְאֻדָּעֵס כְּדִי לְטַעַן אוֹתָם בְּתוֹךְ הַבַּיִת כְּאֲשֶׁר אָמַר כַּנ"ל, וְעָתָה אֵין לוֹ שׁוֹם טַעֲנָה עָלֵינוּ.

וְאַחֲרֵיכֵן הִתְפַּלְלָנוּ מְנַחָה וְאָכַלְנוּ סְעוּדָה שְׁלִישִׁית, וְאָמַרְנוּ "בְּנֵי הַיְכָלָא" בְּנִעִימָה וּבְנִגּוּן, וְהִאָּרְכְּנוּ בְּסְעוּדָה עַד חֲשֻׁכַת לַיְלָה, וְאַחֲרֵיכֵן הִתְפַּלְלָנוּ עַרְבִית שֶׁל רֵאש־חֲדָשׁ אֵיר, וְהִבְדִּילָנוּ עַל הַכּוֹס. וְלֹא הָיָה לָנוּ בְּשָׁמַיִם בְּשַׁעַת הַבְּדִלָה, הַסְּתַפְּלָנוּ - וְהִנֵּה עוֹמֵד פְּלֶפֶל שְׁחוּק עַל הַשְּׁלַחָן, כִּי הָיוּ רוֹצִים לֶאֱכֹל שָׁם; וְלִקְחָתִי הַפְּלֶפֶל, וּבִרְכָתִי עַל בְּרַכַּת בְּשָׁמַיִם. וְאַחֲרֵיכֵן בְּשָׁלְנוּ קֵאוּעֵי, וְשִׁתִּינוּ. וְתַהֲלָה לְאֵל עֶבֶר עָלֵינוּ הַשְּׁבַת-קֶדֶשׁ בְּשָׁלוֹם וְשִׁלוֹה וְשִׁמְחָה, וְנִתְתִּי שְׂבַח לְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שֶׁתַּהֲלָה לְאֵל לֹא הָיָה שׁוֹם צַעַר בְּשְׁבַת. בְּרוּךְ הוּא אֲשֶׁר עַד כֹּה עֲזָרְנִי.

פא

בְּיוֹם רֵאשׁוֹן, א' דְּרֵאש־חֲדָשׁ אֵיר, בְּעָרְךָ שְׁעָה קֶדֶם אוֹר הַיּוֹם, הִתְחִילּוּ הַמַּאטְרֵאסִין בְּזִרְיוֹת גְּדוֹל לְעֶסֶק בְּמִשְׁיַכַת הַחֲבָלִים וְלַפְרָס הַוִּילָאוֹת, וְגַם הַקְּפִיטָאן עָמַד, וְגַם אֲנַחְנוּ לֹא יָכַלְנוּ לִישׁוֹן וְעָמַדְנוּ לְקוֹל תְּשׁוּאַת הַמַּאטְרֵאסִין, וְעָמַדְנוּ בְּזִרְיוֹת, כִּי נִכְסַפְנוּ לְרֵאוֹת מְלֵאכַת הַסְּפִינָה. וְעָלֵינוּ מִיד עַל הַסְּפִינָה, וְרֵאוֹנוּ נִפְלְאוֹת הַשֵּׁם בְּעִנְיָן מְלֵאכַת הַסְּפִינָה, וְנִתְּנוּ שְׂבַח

לְהַשִּׁים יִתְבַּרְךָ אֲשֶׁר בָּרָא אֶת הַיָּם וְאֵת הַיַּבְשָׁה וְנָתַן חֲכֻמָּה בְּלִב הָאָדָם לַעֲשׂוֹת סְפִינָה גְדוֹלָה בְּתַחְבוּלוֹת וְאֲמָנוֹת כְּאֵלֶּה; וְהִסְתַּכַּלְנוּ עֲלֵיהֶם בְּעֶרְךָ שָׂתִים אוֹ שְׁלֹשׁ שָׁעוֹת, עַד עֶרְךָ הַנֶּיץ הַחֲמָה.

וְאַחֲר־כֵּן יִרְדְּנוּ לְהִתְפַּלֵּל; וּבִתְוֶהֱבָךָ מְשֻׁכּוֹ הָאֲנִקִּירִי מִן הַיָּם, וְהִתְחִילָה הַסְּפִינָה לִילֵךְ. אֲבָל כָּל יוֹם רֵאשׁוֹן לֹא הָיָה רוּחַ טוֹב לְדַרְכָּנוּ, וְהִכְרַחוּ לְצַדֵּד אֶת הַסְּפִינָה (שְׁקוֹרִין לִיוִּירִין), וְעַל-כֵּן בְּכָל יוֹם רֵאשׁוֹן לֹא הִלְכָה הַסְּפִינָה כִּי אִם מְעַט. וְאֶצְלָנוּ הָיוּ הַלְכִים עוֹד בְּעֶרְךָ אַרְבַּע אוֹ חֲמֵשׁ סְפִינּוֹת, וְסְפִינָה אַחַת הָיְתָה הוֹלֶכֶת סְמוּכָה אֵלֵינוּ מְאֹד, וְהַקְּפִיטָאנִים הִלְכוּ בְּכָל יוֹם מִסְּפִינָה לְסְפִינָה לְאָכַל וּלְשִׂתוֹת.

וּבְכָל יוֹם רֵאשׁוֹן לֹא הִרְגָּשְׁנוּ שׁוּם מַחוּשׁ וְלֹא שׁוּם שְׁעֵמוּם; וְהָיָה לָנוּ לְפָלֵא גְדוֹל, כִּי שְׁמַעְנוּ כַּמָּה פְּעָמִים שֵׁשׁ צִעַר גְּדוֹל לְהַלְכִים פְּעַם הָרֵאשׁוֹן עַל הַיָּם, וְאֲנַחְנוּ לֹא הִרְגָּשְׁנוּ דְבָר.

וּבִתְחִלַּת הַיּוֹם בְּיוֹם רֵאשׁוֹן הַנִּי"ל דְּבַר עֲמָנוּ הַקְּפִיטָאן, וְאָמַר לָנוּ שְׁבוּדָאֵי יֵשׁ לָנוּ מְמוֹן הַרְבֵּה. וְהִשְׁבָּנוּ לוֹ: לֹא אֲדוּנִי, כִּי אֲנַחְנוּ עֲנִיִּים וּמְקַבְּלִים. הַשִּׁיב: לֹא, בּוּדָאֵי יֵשׁ לָכֶם מְמוֹן הַרְבֵּה; וְהָיָה לִי פֶחַד קִצָּת מְזָה. וְגַם בְּיוֹם רֵאשׁוֹן רַב הַיּוֹם הָיָה הַקְּפִיטָאן שְׁלָנוּ בְּסְפִינָה אַחֲרָת. אַחֲר־כֵּן סְמוּךְ לַעֲת מְנַחֵה דְבַר עֲמָנוּ הַקְּפִיטָאן, וְהוּא הָיָה מַעֲלָה עֲשָׂן מִהַלִּילְקָעוּ, וְשָׂאֵל אוֹתָנוּ אִם אֲנַחְנוּ מַעֲלִים עֲשָׂן גַּם-כֵּן. הִשְׁבָּנוּ לוֹ: לֹא. עָנָה וְאָמַר: בּוּדָאֵי יֵשׁ לָכֶם מְמוֹן הַרְבֵּה, וְאִין אַתֶּם רוֹצִים לְהוֹצִיא לֹא עַל טִיטוֹן וְלֹא עַל שׁוּם דְּבָר, רַק אַתֶּם רוֹצִים לְאַסֵּף מְמוֹן, כִּי אֲנִי רֹאֶה שְׂאִין אַתֶּם אַכְּלִים כְּרֵאוּי כְּדָרְךָ אֲנָשִׁים אֲמִידִים, וְאֶפְלוּ טִיטוֹן אִין אַתֶּם מְעַשְׂנִים, כִּי אַתֶּם קִמְצָנִים וְחוּמְדִים רַק הַמְמוֹן. הִשְׁבָּנוּ: לֹא אֲדוּנִי, כִּי בְּאַמַּת אִין לָנוּ מְמוֹן, וּבְשִׁבִיל זֶה אִין לָנוּ מְאֻכְלִים כְּרֵאוּי. אֲבָל כָּל זֶה דְּבַר עֲמָנוּ בְּלִי כַּעַס, רַק בְּדָרְךָ שִׁיחָה.

אחר-כך הלך מאתנו ודבר עם האשכנזי הנ"ל שהוא היה סופר אצלו, ודברו יחד אם אנו אכלים ארז. ואחר-כך שאלו אותנו, ובתחלה לא הבנו דבריהם, כי היינו סבורים ששואלים אותנו אם אנו שוחטים. אחר-כך הבנו שפונתם אם נאכל ארז, השבנו: הן. ותכף ומיד צוה לתן לנו ארז הרבה, ונתנו לנו, ואמר: אם יכלה זה הארז אתן לכם עוד. אחר-כך הלך מאתנו, וחזר, ואמר לנו: אולי אין לכם לחם יבש, הינו סיחריס", ואתן לכם. השבנו לו: ברוך השם יש לנו סיחריס די והותר, רק לימינים ומאונציץ שכתנו לקח. אמר: לימינים אין להם פי אם מעט, בשביל להחיות ולהשיב נפש חולה; ואף-על-פי-כן צוה לתן לנו מיד לימינע גדולה. וברוך השם אשר הטא עלינו חסד, והיטיב עמנו מאד בעזרת השם יתברך. ותכף בשלנו הארז עם חתיכת תרנגלת שהיה בידינו, ואכלנו סעודת הערב של יום ב' דראש-חדש איר.

פב

ביום שני ב' דראש-חדש איר בבקר התחיל רוח גדולה קצת, ופרשו כל הוילאות, והוסיפו וילאות, וקשרו ספינה השנייה שהלכה אצלנו לספינה שלנו, והלכו שתי הספינות ביחד בשלום. אבל אז התחלתי להרגיש שעמום במח, ונחלשתי מעט מעט, והיה כבד עלי מאד להתפלל, וגמרתי התפלה בדחק גדול. ואחר התפלה שאלתי את הסופר האשכנזי הנ"ל היכן טוב יותר לישב, אם בתוך הבית אם על הספינה, כי הודעתי לו שהגיע לי חלי היים. ענה ואמר: בודאי על עליית הספינה טוב יותר.

ועליתי על הספינה בחלשת כח, וגם שם לא נחתתי, ולא היה בי כח לעמד, ושכבתי באיזה מקום. ולא יכלתי לאכל ולשתות, ומעט קאווע ששתיתי נתתי אחר-כך הקאות והקאתי הכל, וההקאות היו לי לטובה;

ושכבתי רב היום ככלו חלוש מאד. ורבי יהודה אליעזר בתחלה לא הרגיש כל-כף, ואכל מה שבשול לסעודת שחרית; אחר-כך לאחר חצות התחיל להרגיש, ונחלש גם-כן. והקפיטאן שאל אותנו כמה פעמים: מה אתם עושים? והודענו לו שאנו חולים מחלשת הים; וחזק אותנו לבל נתיירא מזה כלל, כי אחר-כך יתוסף לנו כח על-ידי-זה. וכל יום שני לא יכלתי לאכל ולשתות, ואחר-כך באמצע היום היו לי הקאות עוד הפעם, רק איזה שעות אחר חצות הקל עלי קצת; אבל אז כבד המחוש ביותר על רבי יהודה אליעזר. ואף-על-פי-כן הכל היה בחסד, כי לא כבדה עלינו החלי כאשר שמענו מספרים מאחרים שהיו פעם ראשונה על-הים.

ואחר-כך התפללנו מנחה ומעריב על עליית הספינה, כי לא רצינו לירד לתוף הבית. ובין מנחה למעריב דבר עמנו הקפיטאן הרבה, וספר לנו שהיה באמריקא ובכמה מקומות ומדינות, וגנה מאד את וכו', וספר מאמונתם, שיש אצלם חלוקים וכו' בין האמות המאמינים וכו', ועוד כמה דברים.

ואחר ערבית ירדנו אל הבית, ומצאנו מנח על השלחן שהכינו בשבילנו ארבעה מאראנצין ולימינע אחת. ונתנו שבח והודאה להשם יתברך הן את-העולם כלו בטובו אשר ספק צרכנו בים, שנתן לנו חסד בעיני האדון הזה, ומספיק לנו כל מה שחסר לנו. במה נקדם ה'ל כעל כל אשר גמלנו^א בכל-עת ובכל רגע.

פג

והנה היה לנו פחד גדול משנת הלילה אחר חלישות כזה, ובפרט שגם בלילה הולכת הספינה, והיינו מתיראים שלא נחלש ביותר חס ושלום. אבל בחסדי ה' ישנו כל הלילה, ועמדנו בבקר ביום שלישי והיה לנו

מקורות והערות

ב. ארבע תפוזים ולימון אחד. ל. עפ"י לשון הכתוב במיכה פרק ו' פסוק ו'. מ. ישעיהו פרק ס"ג פסוק ז'.

שְׁנוּי גְדוֹל לְטוֹבָה, וְלֹא הִרְגָּשְׁנוּ הַמְּחֹשׁ וְהַחֲלָשָׁה כִּי אִם מְעַט דְּמַעַט, וְאָכְלָנוּ וְשָׁתִינוּ מְעַט. בְּרוּךְ הַשֵּׁם אֲשֶׁר עַד כַּה עֲזָרָנִי.

פד

בְּיוֹם שְׁלִישֵׁי בַּעַת שְׁכַתְּבָתִי כָּל זֶה בָּא הַסּוֹפֵר הָאֲשֶׁכְּנֹזִי אֶל הַבַּיִת, וְלֹא בִלְבַל אוֹתִי כָּלֵל. אַחֲר־כֵּן הִרְאָה לִי הַלְּאֲנֵד קֶאֱרָטִי שֶׁל הַיָּם שְׁאֲנֹו הַלְּכִין עָלָיו, וְהִרְאָה לִי מְקוֹם אֲדַעַס, וְחֶרְסָאן, וְנִיקוּלֵאִיב, וְאוֹטְשֶׁקוּב, וְסִטְאֲמָבוּל, וְשָׁאָר מְקוֹמוֹת. וְהִרְאָה לִי שְׁאֲנַחְנוּ עִכְשׁוּ בְּעָרְךָ שְׁלִישׁ הַדְּרָךְ מֵאֲדַעַס לְסִטְאֲמָבוּל, וְזֶה הָיָה בְּעָרְךָ שְׁעָה עֲשִׁירִית. הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ יוֹלִיכֵנִי לְהַבָּא לְשָׁלוֹם, עַד שְׁנֹזְכָה לְבוֹא לְאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל בְּשָׁלוֹם.

פה

וְכֹל יוֹם שְׁלִישֵׁי הַנַּ"ל תִּהְיֶה לְאֵל הָיָה לָנוּ נִיחָא, וְחֲזַרְנוּ לְאִיתְנַנּוּ מְעַט מְעַט. אוֹר לְיוֹם רְבִיעִי בַּתְּחִלַּת הַלֵּילָה הַתְּחִיל הַקְּפִיטָאן לְנַגֵּן עַל אֵיזָה כְּלִי־זָמֵר, וְשָׁאָלוּ אוֹתִי אִם אֲנִי יָכוֹל לְנַגֵּן; הַשְּׁבָתִי לוֹ: לֹא. וְדָבָר עֲמִי מֵעַנִּין כְּלִי־זָמֵר, וְהַתְּחִלְתִּי לְדָבָר עֲמָם מֵעַנִּין רְקוּדִין, שְׁבִינִינוּ מְרְקָדִין בְּיוֹם־טוֹב וְעַל חֲתוּנָה, בְּתוֹךְ־כֵּן יְרֻדְתִּי אֶל הַבַּיִת. בְּתוֹךְ־כֵּן נִתְעוֹרְרוּ הֵם, וְהַתְּחִיל אֶחָד מֵהֵם לְרַקֵּד הַרְבֵּה, וְאֲזִי נִתְעוֹרַר רַבִּי יְהוּדָה אֱלִיעֶזֶר וְרַקֵּד גַּם־כֵּן קֶצֶת, וְאַחֲר־כֵּן יָרַד לְשִׁמְשׁ אוֹתִי בְּסַעֲוָדָה, כִּי אֲנִי כָּבֵר יִשְׁבָּתִי לְאָכַל וְהוּא לֹא אָכַל עֲדִין; וְגַמְרָתִי סַעֲדָתִי לְבָדִי.

וְאַחֲר־כֵּן אָמַר רַבִּי יְהוּדָה אֱלִיעֶזֶר שְׁיֵשׁ לוֹ חֶשֶׁק לְרַקֵּד עוֹד. וְעָלִינוּ עַל הַסְּפִינָה, וְהַקְּפִיטָאן עִם עוֹד אֶחָד הָיוּ מְנַגְּנִים בְּאֵיזָה כְּלִי־שִׁיר פְּשׁוּטִים, וְרַבִּי יְהוּדָה אֱלִיעֶזֶר הָיָה מְרַקֵּד הַרְבֵּה מְאֹד, עַד שְׁאַחֲר־כֵּן רַקֵּדְתִּי גַם אֲנִכִּי עִם רַבִּי יְהוּדָה אֱלִיעֶזֶר הַרְבֵּה. וְגַם שְׁנֵי מְטְרָאֲסִין רַקְדוּ; הֵם רַקְדוּ וְשִׁמְחוּ

וְלֹא יָדְעוּ מֵה שְׂמֵחָתְכֶם, וְאַנְחָנוּ תְהִלָּה לְאֵל רִקְדָנוּ וְשִׂמְחָנוּ שְׁאֵנוּ זֹכִים לִילֵךְ לְאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל, לְאֶרֶץ הַקּוֹדֶשׁ, לְהַפִּיר אֶת מִי שְׂאֵמַר וְהָיָה הָעוֹלָם. וְכִמּוֹ שְׂמֵסְפָרִין מְשָׁל בְּשֵׁם גְּדוֹל אֶחָד, כְּמִדְּמָה בְּשֵׁם הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב ז"ל^ט, מֵעֵינַי בֶּן-מֶלֶךְ שֶׁהָיָה בְּשִׁבְיָה וְהִגִּיעַ לוֹ אֲגָרַת מֵאֲבִיו, וְרָצָה לְשִׂמְחָה וְהִשְׁקָה אֶת כָּל שֶׁהָיוּ עִמּוֹ עַד שֶׁנִּשְׁתַּכְּרוּ, וְרִקְדוּ וְשִׂמְחוּ; הֵם רִקְדוּ וְשִׂמְחוּ בַּהוֹלְלוֹת וְשִׂכְרוֹת, וְהוּא רִקְדָה וְשִׂמַּח בְּתוֹכְכֶם עַל שֶׁהִגִּיעַ לוֹ יְדִיעָה מֵאֲבִיו^י. וְהָיָה זֶה בְּעֵינַיִנוּ לְפָלֵא גְדוֹל, שֶׁזְּכִינוּ לְרִקְדָה וְלְשִׂמְחָה עַל הַסְּפִינָה שֶׁהָיוּ כָּלֵם עִפּוּיִם, וְלֹא הָיָה בֵּינֵיהֶם שׂוֹם יְהוּדִי כִּי אִם אֲנַחְנוּ שְׁנִינּוּ לְבָד; כִּי זֶה יְדוּעַ לָנוּ, שֶׁעֲקָר הַתְּחִזְקוֹת - הוּא שְׂמֵחָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "כִּי-חֲדוֹת ה' הִיא מְעֻזָּכֶם"^י, כְּמִבְּאֵר בְּדַבְּרֵינוּ פְּעָמִים הַרְבֵּה בְּלִי שְׁעוֹר.

גַּם בְּכָל יוֹם רְבִיעֵי הַלְכָה הַסְּפִינָה כְּסֹדֶר בְּעֶזְרַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ.

פו

בְּיוֹם רְבִיעֵי אַחַר חֲצוֹת הוֹדִיעַ לָנוּ הַסּוֹפֵר הָאֲשֶׁכְּנִזִּי שֶׁכָּבַר הֶלְכָנוּ שְׁלֹשָׁה חֻלְקֵי הַדְּרָף שֵׁישׁ מְאֻדָּעַס לְסִטְנִבּוֹל. בְּרוּף הַשֵּׁם אֲשֶׁר הִבִּיאֵנִי עַד-הַלֵּם בְּלִי סִפְנָה וּבְלִי סֶעְרָה וּבְלִי פֶחַד בְּעֶזְרַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, כֵּן יִגְמַר ה' בְּעֵדְנוּ לְהַבִּיאֵנוּ מִהֲרָה לְאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל בְּשָׁלוֹם.

פז

גַּם בְּיוֹם רְבִיעֵי הַנִּי"ל אָמַר לָנוּ הַקְּפִיטָאן שְׁנֵאמַר לוֹ אֵיזָה דְּבַר מְאֻכָּל שְׂאֵפְשָׁר לָנוּ לְאָכֵל, וְהַכֵּל יִתֵּן לָנוּ, הֵן שְׂמֵן-זֵית, אוֹ סִירְדְּעֵלִין דְּהֵינּוּ דְּגִים

מקורות והערות

ט. מובא בספר תולדות יעקב יוסף פרשת משפטים. ע. ובספר תולדות יעקב יוסף (תחילת פרשת קדושים) מבאר שכל המשל הנ"ל בא ללמד על שתי בחינות בשמירת השבת בשתי בחינות. אחת הנוגעת לנופו ואחת לנשמתו וכתב: "...ובכל החוץ הזה הוא ממש מצות עונג שבת. אל הגוף שהוא החומר - במאכל ומשתה. כדי שיהיה פנאי להצדיק לשמחה שמחה שניה שהוא שמחת הנשמה - בדבקות השם יתברך כל היום לבל יסוּח דעתו מקדושת ומורא השבת, קל וחומר מתפילין וכו'". פ. נחמיה פרק ח' פסוק י'. צ. סרדינים. ראה בשולחן ערוך (יורה דעה סימן פ"ג סעיף ט'): "לפיכך מותר לקנות מהעובד גילולים דגים מלוחים מהורים אף על פי שמונחים עם הטמאים בכלי אחד".

מלוחים קטנים, או מאסליניסק, או מיני קטניות, כל אשר נחפץ - הכל יתן לנו. אבל לא רציתי היום לקבל ממנו מאומה, ונתתי לו תשואות חן על החסד שרופה לעשות עמנו, אבל לא רציתי לקבל דבר. ברוך השם אשר נתן אותנו לחן ולחסד בעיניהם.

וברוך השם בכל יום רביעי לא היה לנו שום מחוש כלל, ואכלנו ושתינו מה שהיה בידינו בעזרת השם יתברך, כדרך כל הבריאים תהלה לאל.

פח

ביום ששי, ערב שבת-קדש פרשת תזריע מצרע, באנו בעזרת השם לסטנבול. ועמדה הספינה אצל הספר, ונתמהמה התקרבות הספינה אל-היבשה עד שקדש היום, ומחמת זה נשארנו על הספינה גם בשבת-קדש.

פט

ביום ראשון פרשת אחרי וקדושים ז' איר נכנסתי לקהלת-קדש קושטנדינא לעיר גאליטא. ותחלה נכנסתי לבית רבי שמעון ברסליר, ולא מצאתיו בביתו. משם נכנסתי לבית בנו של רבי יוסף, שהיה לי אגרת שלומים ממנו מאדעס לבנו רבי פינקס, ושם קבלו אותי בכבוד גדול מחמת האגרת-שלומים שהיה יקר בעיניהם מאד, וישבנו שם קצת, וכברו אותנו ביין שרף. בתוך-כך נתקבצו לשם כל הגרים שם מאנשי פולין, והיה לי נחת גדול, שהיה לי עם מי לדבר. בתוכם היה אחד שמו רבי אברהם מאנשי פולין, שהוא גם-כן סרסור, ותכף הלך עמי רבי אברהם הנ"ל עם עוד אחד, והכניסני לביתו, ושם הראה לי מקום היכן להניח המטלטלין שלנו. ואחר-כך הלכו עמי הנ"ל להספינה, וקבלנו שם כל המטלטלין שלנו והכנסנום לעיר, וקבלו ממני מקס סף מועט,

בערך ארבעים פאריס^ט, והכנסנו הפל לבית רבי אברהם הנ"ל. ונתתי שבח להשם יתברך שהזמין לנו אכסניא לכנס שם, כי בסטנבול קשה למצא אכסניא, ובפרט שאין אנו מפירים בלשונם כלל. אחר-כך יצאתי לשוק, ונודמנו עמי כמה אנשים מאנשי פולין, כי גם אצלם היה לנחת שבא איש ממדינתם.

אחר-כך הקרה ה' לפני את רבי שמעון, ובתחלה היה לי נחת שהיה לי עם מי לדבר, כי קבל אותי באהבה וכבוד; אחר-כך היו לי יסורים גדולים עד-אין-קץ מאהבתו, כי תכף התחיל לדבר עמי מענין ביאתי, שספרתי לו שבאתי בשביל לנסע לארץ הקודש, ותכף ענה ואמר: אין עתה שום דרך לבוא לשם. והציע לפני גדל עצם הספנה שיש עכשו לנסע על-הים, ושאי אפשר בשום אופן לנסע עכשו לשם, ודבר הרבה עמי בדרך אהבה, וכל דבוריו היו שאין דרך נכון לפני כי אם לחזור לאדעס, ואין שום סכרא אחרת חוץ מזה, והייתי חפץ שישתק, והוא כפל הדברים ושילש אותם כמה וכמה פעמים, והיה לי צער גדול מזה. אחר-כך נשמטתי ממנו, ולבי היה נשבר מאד מאד מדבריו בלי שעור. כי גם כשנכנסתי לקושטא היה לבי נעצב ונשבר מאד מאד מפמה טעמים שבלבי, אשר כמעט כשל כח הסבל, אבל השם יתברך עשה עמי חסד שעל-כל-פנים נודמן לי תכף אכסניא טובה; ותכף התחלתי לשמע מפל אנשי פולין שמועות כאלה, שאין שום דרך עכשו לבוא לארץ-ישראל. אבל רבי שמעון הנ"ל העתיר עלי דבריו מאד, ואחריו ענו כלם והודו לדבריו, וכל אחד ואחד כשמצא אותי בשוק תכף התחיל להוכיח לי שאי אפשר בשום אופן לנסע לארץ-ישראל, אף-על-פי שלא שאלתי אותו ולא בקשתי ממנו עצה, אבל הוא מעצמו דבר עמי והוכיח לי בדברים הרבה שאי אפשר לסע חס ושלום. וגדל הצער שהיה לי אז, ובלבול הדעת, ושברון לב עד הנפש - יודע רק השם יתברך.

וְחִזְרֹתִי לְאַכְסֵנְיָא שְׁלִי, וְעֲלִיתִי עַל הָעֲלִיָּה שְׁמִבְחוּץ וַיִּשְׁבְּתִי דּוּמָם
וּמִשְׁתָּאָה, עַד שְׁמֵרֵב שְׁבִירַת לְבִי הִתְחַלְתִּי לְהוֹרִיד דְּמָעוֹת בְּלֵב נִשְׁבֵּר
מְאֹד. אַחֲר־כֵּן יִשְׁבְּתִי עֲצָמֵי קֶצֶת, וְהִשְׁלַכְתִּי עֲצָמֵי עַל הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ,
וְנִתְחַזְקִיתִי קֶצֶת; וְתַכְף רְאִיתִי שְׁאֲנִי מְכָרַח תַּכְף לְחֹשֶׁב מַחְשְׁבוֹת לְרֵאוֹת
סְפִינָה לְאַלְפִּסְנֵדְרִיא שֶׁל מְצָרִים.

צ

וּבְצֹר הִרְחִיב לִי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שְׁבָאוֹתוֹ יוֹם רֵאשׁוֹן הַנַּ"ל הוֹדִיעַ לִי אֶחָד
שֵׁי שֶׁסְפִינָה שְׁהוֹלְכַת לְאַדְעַס, וְשֵׁם הִיָּה עָלֶיהָ אִשָּׁה אַחַת וְעוֹד אִישׁ אֶחָד,
וְתַכְף הֵלֶךְ עִמִּי הָאִישׁ הַנַּ"ל שֶׁהוֹדִיעַ לִי, וְנִתְתִּי בְיָדָם אֲגָרַת לְבִיתִי. וְשֵׁם
בְּאוֹתָהּ הַסְפִינָה דְּבָרָה הָאִשָּׁה עִמָּנוּ וְחִזְקָה אוֹתָנוּ מְאֹד, וְאָמְרָה שְׁאִין
הַדָּבָר כְּמוֹ שֶׁהֵם אֹמְרִים, כִּי הִיא נִסְעָה מִשָּׁם לְכָאן בְּאֵלוֹ הָעֵתִים שֶׁעָבְרוּ
שֶׁבָהֶם הִיָּתָה הַסְפִינָה יוֹתֵר גְּדוֹלָה, וְשָׂאָר דְּבָרִים כְּאֵלֶּה שֶׁהָיוּ לִי לְנַחַת, כִּי
בְּכָל הַיּוֹם כְּלוֹ לֹא זָכִיתִי לְשִׁמְעַע מִשׁוֹם אָדָם דְּבוּר כְּזֶה.

צא

בְּיוֹם שְׁנֵי הָיִיתִי עוֹד הַפַּעַם עַל הַסְפִינָה הַנַּ"ל, וְשִׁמְעָתִי גַם-כֵּן דְּבָרִים
כְּאֵלֶּה, שְׁאִין הַדְּבָרִים כְּמוֹ שֶׁהֵם אֹמְרִים. וְאִף-עַל-פִּי-כֵן רְאִיתִי שֶׁהוּא
שֹׁעַת סְפִינָה גְּדוֹלָה וְאֲנִי צָרִיף לְרַחֲמִים וַיִּשׁוּעָה גְּדוֹלָה, וּבְפֶרֶט שְׁגַם
מְעוֹת עַל הוֹצָאוֹת אֵין לִי פְדֵי סְפוּקִי, כִּי בְּעֵת כְּזֹאת צָרִיכִין לְהִרְבּוֹת
בְּהוֹצָאוֹת מְאֹד.

וְתַכְף בְּיוֹם שְׁנֵי הַנַּ"ל כְּשִׁחְזַרְתִּי מֵהַסְפִינָה הַנַּ"ל נִסְעָנוּ בַּסְפִינָה קְטָנָה
לְהוֹסְקִיעַ, לְרֵאוֹת לְמִכּוֹר שֶׁם מְעַט הַסְפָּרִים שֶׁהָיוּ עִמִּי; כִּי רְאִיתִי מְיָד

שְׁהַמְעוֹת שֶׁנִּשְׁאָר בְּיָדֵי כְּשִׁבְאֲתִי לְסִטְאֻמְבוּל, בְּעֶרְךָ מְאֵה וּחְמֻשִׁים טְאָלִירֵי פְּחוֹת קֶצֶת, אֵינּוּ מְסַפִּיק אֶפְלוּ עַל מַחְצָה הוֹצָאוֹת לְאַרְץ־יִשְׂרָאֵל לְבַד, מִלְּבַד הַחֲזָרָה. וְאֶף־עַל־פִּי־כֵן הָיָה קָשָׁה עָלַי מְאֹד לְנִסְעַ לְהוֹסְקִיעַ, אֶף־עַל־פִּי שֶׁהִיא עִיר שְׂרֵבָה יִשְׂרָאֵלִים, וְהָעִיר הַזֹּאת הִיא הָעִיר הַגְּדוֹלָה מִיִּשְׂרָאֵל יוֹתֵר מִשְׂאָר כָּל הָעִירוֹת שֶׁבְּסִטְנְבוּל, אֲבָל מַחְמַת שְׁשָׁם אֵין נִמְצָאִים שׁוּם אֲנָשִׁי פּוֹלִין, כִּי מְעַט הַגֵּרִים־י מְאֲנָשִׁי פּוֹלִין הַנִּמְצָאִים בְּסִטְאֻמְבוּל רַבָּם כְּכֹלָם הֵם בְּעִיר גְּאֵלִיטָא. אֲבָל מַחְמַת הַהֶכְרַח; וְעַקֵּר הַכְּפֻנָה שְׁלִי, כִּי אִמְרָתִי: אוֹלֵי מֵאֵת ה' הוּא שְׂאֲנִי מְכָרָח לִילָךְ לְהוֹסְקִיעַ, כְּדִי לְהִשְׁאִיר שָׁם אֵיזָה סֵפֶר מְסַפְרֵי רַבְּנוּ ז"ל, כִּי אֵיךְ אֶפְשֶׁר שְׂאֵהִיָּה בְּסִטְאֻמְבוּל וְלֹא אֲשְׁאִיר שָׁם שׁוּם סֵפֶר חֵס וְשְׁלוֹם; וְרַק מַחְמַת זֶה נִתְחַזְקָתִי וְאִמְרָתִי: וִיהִי מָה אֵילָךְ לְשָׁם.

וְהַתְּחִיל חֲבָרֵי רַבֵּי יְהוּדָה אֲלִיעֶזֶר לְדַבֵּר לִי שֶׁעֲכָשׁוּ סְמוּךְ לְעָרֵב, וּבּוֹדָאֵי נֶצְטַרְךָ לְלוֹן שָׁם, וְאֵין לָנוּ שׁוּם מְקוֹם לְלוֹן, וּכְבָר יִדְעֵנוּ הֵיטֵב שְׂאֶצֶל הַפְּרַעַנְקִין קָשָׁה מְאֹד לְמַצָּא בֵּית לְכֻנֵּס בּוֹ, בְּפָרֵט אֲנָשִׁי פּוֹלִין שֶׁהֵם בְּעֵינֵיהֶם לְשַׁחוּק, לְלַעַג וְלִקְלָס. אֲבָל אִמְרָתִי שְׁגָם דְּבָרֵי רַבֵּי יְהוּדָה אֲלִיעֶזֶר הֵם מְנִיעָה, וְאֵינִי רוֹצֵה לְדַחוֹת הַדְּבָר, וִיהִי מָה אֵילָךְ לְשָׁם.

וְהִלְכְנוּ לַחוּץ, וְלִקְחָנוּ עִמָּנוּ מְעַט סְפָרִים וְקֶצֶת סְפָרֵי רַבְּנוּ ז"ל, וְטִלִּית וְתַפְלִין שְׁלִי לְבַד, וְהִלְכְנוּ שְׁנֵינוּ אֶל הַשּׁוּק, עַד שֶׁמְצָאנוּ אֶחָד מְאֲנָשִׁי פּוֹלִין שֶׁהָיָה לוֹ הַפְּרוֹת עִמָּנוּ, וּבִקְשָׁנוּ אוֹתוֹ שְׂיֹלִיךְ אוֹתָנוּ אֶל הַדֶּרֶךְ שֶׁהִלְכִין לְהוֹסְקִיעַ. וְהִלֵּךְ עִמָּנוּ עַד שֶׁהִבִּיא אוֹתָנוּ אֶל הַשָּׁעַר שְׂיֹצְאִין בּוֹ אֶל הַיָּם, וּמַחְמַת שְׂכָבֵר פָּנָה הַיּוֹם לְעָרֵב הַכְּרַחְנוּ לְתַן לְהַשׁוֹמֵר שְׁנֵי פָאָרִיס, וְהִנִּיחַ אוֹתָנוּ לְצֵאת מִן הַשָּׁעַר (אֲבָל בְּכָל הַיּוֹם כָּלוּ אֵין נִתְּנִים כָּלוּם). וּבָאנוּ אֶל חוֹף הַיָּם, וְשָׁם עוֹמְדִים סְפִינוֹת מְזַמְנוֹת, וְהַכְּנִיס אוֹתָנוּ הָאִישׁ הַנִּלְבָּאִי בְּאֵיזָה סְפִינָה עִם עוֹד שְׁלֹשָׁה אוֹ אַרְבָּעָה אֲנָשִׁים אַחֲרֵיהֶם

שִׁישְׁבוּ שָׁם מִקֶּדֶם, וְנִסְעֵנוּ לְהוֹסֵקִיעַ. וְהִלְכְנוּ עַל-הַיָּם לְהַחֲוֹף בְּעָרֶף חֲצִי שָׁעָה וְיֹתֵר עַד שֶׁבָּאנוּ לְהוֹסֵקִיעַ, וְשָׁלַמְנוּ לְהַסְפֵּן חֲמִשָּׁה פָּאָרִיס בְּעַד כָּל נַפֶּשׁ.

וְנִכְנְסֵנוּ לְהוֹסֵקִיעַ וּבָּאנוּ שְׁנֵינוּ, אֲנִי וְרַבִּי יְהוּדָה אֱלִיעֶזֶר, וְשָׁם אֵין אִישׁ מִפִּיר אוֹתָנוּ וְאֵין שׁוֹם אִישׁ שְׁמִבֵּין דְּבִיר אֶחָד בְּלִשׁוֹנֵנוּ, וְאַפְלוּ בְּלִשׁוֹן הַקֶּדֶשׁ רְחוֹק לְמִצָּא אִישׁ שְׁמִבֵּין דְּבִירֵנוּ. וְהִלְכְנוּ אֲנַחְנוּ נְעִים וְנָדִים וַחֲבִילָתְנוּ בִּידֵינוּ, וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִים לְהִיכֵן נִכְנֵס. וְהִתְחַלְנוּ לְשָׂאֵל הֵיכָן הַבֵּית-הַפְּנֹסֶת אוֹ הַבֵּית-הַמְּדֻרָשׁ, וְאֵין אָדָם מִבֵּין מָה שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים, כִּי בֵית-הַפְּנֹסֶת הֵם קוֹרִין 'קֶהֶל קְדוֹשׁ', וּבֵית-הַמְּדֻרָשׁ אֵין נִמְצָא שָׁם כָּלֵל, רַק מְקוֹם שְׁלוֹמֵדִים שָׁם נִקְרָא 'יְשִׁיבָה', וַיֵּשׁ מְקוֹם שְׁיֹשְׁבִים שָׁם בְּטָלְנִים^ה שְׁאוֹמְרִים תְּהֵלִים, וְזֶה נִקְרָא 'הַסְּגָר'. וְכָל זֶה נוֹדַע לָנוּ אַחֲרֵי-כֵן, אַבְל בְּעַת שְׁנִכְנְסֵנוּ לְשָׁם לֹא יָדַעְנוּ מִכָּל הַלְּשׁוֹנוֹת הָאֵלֶּה, וְשָׂאֲלָנוּ הֵיכָן בֵּית-הַפְּנֹסֶת, וְקִצְתָם הִבִּינוּ וְקִצְתָם לֹא הִבִּינוּ. וְשָׂאֲלָנוּ הֵיכָן הַחֲכָם אוֹ הָרַב, וְהַנְּעָרִים שָׂרְאוּ אוֹתָנוּ כָּלֵם שְׁחָקוּ מֵאַתָּנוּ מְאֹד, וְרָדְפוּ אַחֲרֵינוּ בְּכָל-פַּעַם כְּמוֹ אַחֲרֵי הַמְּשַׁעַע חֵס וְשָׁלוֹם.

אַחֲרֵי-כֵן צִוָּה פְּרַעַנְק אֶחָד לְנַעַר אֶחָד שְׁיֹלִיף אוֹתָנוּ לְהֵרַב הַכּוֹלֵל שְׁיֹשֵׁב שָׁם בְּהוֹסֵקִיעַ שֶׁהוּא רַב הַכּוֹלֵל לְכָל הָעִירוֹת שְׁבִסְטִנְבוֹל. וְהִלְכְנוּ אַחֲרֵי הַנַּעַר הַנִּל, וְאַנְחָנוּ לֹא הִבְנוּ מָה שֶׁאָמַר הַפְּרַעַנְק לְהַנַּעַר הַנִּל, וְהֵיִינוּ סְבוּרִים שֶׁהוּא מוֹלִיף אוֹתָנוּ לְאִיזָה בֵּית-הַפְּנֹסֶת אוֹ בֵּית-הַמְּדֻרָשׁ. וְהַנַּעַר הִלֵּךְ לְפָנֵינוּ בְּשִׂמְחָה וּשְׁחֹק, כִּי הִיָּה לוֹ נַחַת שְׁיֵשׁ לוֹ שְׁיִכּוֹת לְאִנְשֵׁים הָאֲשֶׁכְּנָזִים שְׁנִדְמִים בְּעֵינֵיהֶם כְּמִשְׁגָּעִים חֵס וְשָׁלוֹם, וְהוֹלִיף אוֹתָנוּ עַד שֶׁהִכְנִיס אוֹתָנוּ עַל הָעֲלִיָּה שֶׁל הָרַב הַכּוֹלֵל. וְהִיָּה קָשָׁה עֲלֵינוּ לְכַנֵּס לְשָׁם, מִחֲמַת שֶׁאֵינוּ מִבֵּין לְשׁוֹנֵנוּ, וְגַם שֶׁהִלְכְנוּ עִם הַחֲבִילוֹת שְׁבִידֵינוּ;

מקורות והערות

ה. על שם המושג התלמודי: "עשרה במלנים" (משניות מגילה פרק א' משנה ג'). ומפרש ר' עובדיה מברטנורא: "ועשרה במלנים, עשרה בני אדם במלנים מכל מלאכה שיושבים תמיד בבית המדרש" (מסכת סנהדרין פרק א' משנה ו').

ואף-על-פי-כן הנחתי החבילות ביד רבי יהודה אליעזר, ואני נכנסתי להרב. ולא היה אז בקו הבריאה, והתחיל לשאל: מאין באתם? בלשון קפידא קצת. והשבתי לו דברים מעטים באימה ובושה, כי נסתמו דברי לפניו, ולא הבין היטב מה שאני אומר. ושם ישב עוד איש אחד לפניו, ודברו עמי דברים מעטים מאד, והשיב מיד: למחר, הינו שאבוא למחר; והאיש שישב אצלו הראה לי בידו: הלא אתה ראה שאינו בקו הבריאה. ויצאתי מיד ממנו בשמחה שפטרתי אותו, כי השעה מעטת שעמדתי לפניו היה קשה עלי מאד, מחמת שמעולם לא הייתי בענין כזה.

אחר-כך יצאנו אל-החוץ ועמדנו לפוש אצל עץ עב אחד שעמד אצל איזה בית, והנחנו שם איזה חבילה. והתחילו לקבץ אנשים אצלנו, והתחילו לשאל אם אנו מוכרי ספרים, והתחלנו להראות להם את הספרים, אבל לא הבינו דברינו, כי אם בקשי גדול הבינו קצת בלשון הקדש. בתוך-כך בא אדם שהוא עוסק במכירת ספרים, ודבר עמנו מעט ולקח מאתנו ש"ס ומשניות קטנים, ולקח אחד מאתנו ונתן לנו אדרוף מעט מעות, והשאר יקח למחר. ועדין אין לנו מקום לכנס בו, והיום הולך ופונה לערב. בתוך-כך נדמין אחד ואמר שהוא יקנה מאתנו ספרים; והוליך אותנו לביתו, והלכנו אחריו. בתוך-כך בקשנו אותו שנלין בביתו, ובתחלה מאן בדבר, ואחר-כך בקשנו אותו עוד, ואחר ההפצרה קבל אותנו ללון בביתו, ונתנו שבח והודאה להשם יתברך שמצאנו מקום ללון. אחר-כך בלילה ספר לנו בעצמו שמה שקבל אותנו הוא רק מחמת שלא היתה אשתו אז בביתו, אבל אם היתה אשתו בביתו - לא היה יכול בשום אופן לקבל אותנו, כי נשותיהם אינן מקבלים ארחים, בפרט אשכנזים.

צב

אחר־כך בלילה בא אצלנו איש אחד שהוא חזן באיזה בית־הכנסת שם, שמו רבי יעקב, והוא יכל קצת לדבר בלשוננו, וגם ביום דבר עמנו קצת מדי עברו לפנינו.

צג

והנה בכל יום שלישי ורביעי עסקנו בענין מכירת הספרים, והיינו הלכים ושבים מהוסקיע לגאליטא ומשם לכאן. וכל עקר פונתי היה למצא קונים על ספרי רבנו ז"ל, ולא זכיתי למצא קונים עליהם עד יום רביעי בבקר, שמכרתי ששה ספרי לקוטי מוהר"ן הגדולים. ובלילה השיף ליום רביעי היה לנו לינת לילה אצל הישיבה.

צד

והנה סמוך ליום רביעי נזפרתי שפבר עברו שלשה ימים ועדין לא הייתי בבית הקונסליר אודות הבילעט שהניחו הקפיטאן שלנו שם, וצוה לנו שנגלף לשם לקבלו ולהחליפו שם, ועדין לא היינו בבית הקונסליר אודות הבילעט. ועל־כן ביום רביעי נזדרזנו אחר התפלה ונסענו לגאליטא, ונסעו עמי על ספינה אחת אלו האנשים שקנו בבקר ספרים אצלנו, כי רצו לקנות אצלי עוד ספרים אחרים.

ומדי עברנו על־הים דברנו דברי תורה, וספרו לי איזה דבר תורה, שאותיות אמצעיים שפתוך תבת 'יעקב' (פזה: יו'ד עי'ן קו'ף בי'ת) עולה 'לב'. ובתחלה שאלו אותי: אימתי יבוא משיח? השבתי להם: זה נעלם מעין כל, כי הוא קץ הפלאות, וכמו שאמר דניאל: סתם הדברים וחתם, ואפלו השם יתברך בעצמו מלבה לפומה לא גלי, כמו שכתוב

מקורות והערות

ח. קונסוליה. ז. דניאל פרק י"ב פסוק ו'. י. דניאל פרק י"ב פסוק ד'. ב. מלכו לפיו לא גילה - לשון מושאל מצורת הביטוי כלפי בני אדם.

בתקוננים: ללבי גליתי, לאיברי לא גליתי. והתחילו לעסק עמי בענין פרוש דברים אלו, ללבי גליתי וכו', והשבתי להם: כי יש צדיקים שנקראים בחינת לב, ולקחם גלה השם יתברך קץ הפלאות, אבל יש צדיקים שנקראים בחינת אברים, ולקחם לא גלה. אחר-כך אמרו לי: מי נקרא לב? ואז הודיעו לי ענין הנ"ל מענין יעקב פנ"ל. אחר-כך גליתי להם ענין הנפלא שגלה רבנו ז"ל על פסוק "כי לא תשכח מפיי זרעו" שהוא סופי-תבות 'יוחאי' וכו', כנדרס בתחלת ספר לקוטי מוהר"ן, והוטב בעיניהם מאד. גם אמרתי להם מענין "ואלה שמות וכו'" שהוא סופי-תבות "תהלים - תשובה", ולא יכלתי לומר להם כל הענין מחמת שאינם מבינים בלשון הקדש שלנו. וכל זה היה בעינינו לפלא גדול וישועת ה' נפלא ונורא, שזכיתי בסטנבול לדבר מתורתו של רבנו ז"ל ולמכור שם ספריו הקדושים שהם אתחלתא דגאולה.

ובאתי לגאליטא סמוך לחצות היום, ומצאתי את בעל האכסניא שלי בביתו, והודיע לי תכף שיש ספינה שהולכת לאלקסנדריא, וביום שבת-קדש או ביום ראשון תצא מכאן. והייתי נחפז מיד לילך אל הקונסליר אודות הבילעט, ולא רציתי עוד להאריך בדברים עם האנשים שבאו עמי לקנות ספרים, ודחיתי אותם. והלכתי בזריזות אני ורבי יהודה אליעזר והבעל-הבית שהוא רבי אברהם הנ"ל, והלכנו מיד לעיר ביאלע" ששם יושבים כל הקונסלרין. והוליך אותנו דרך בית-הקברות של הישמעאלים (אף-על-פי שבאמת יש דרך אחר, קרוב יותר, וכל זה היה בכונה), עד שבאנו לקונצילאריע של הקונסליר מאוסטרין.

וכשנכנסנו לשם דחו אותנו מזה לזה פדרכם, עד שבאנו לפני הסיקראטור³, ותכף הראה לי הבילעט שלי, ושאל אותי זה הוא? השבתי לו: הן. ענה ואמר: מה זה, מה באת לכאן, הלא זה הוא בילעט של

מקורות והערות

ל. תיקוני זהר תקונא עשרין וחד ועשרין דף נ' עמוד ב'. מ. ליקוטי מוהר"ן סימן ל"ד אות ז'. ג. ליקוטי מוהר"ן תנינא סימן ע"ג. ס. אתחלתא דגאולה - תחילת הגאולה, וראה חיי מוהר"ן סימן שמו"ו. ע. רובע באיסטנבול. פ. המזכיר.

רוסיא, ומה שיכות יש לך לכאן. השבתי לו: אדוני, כף הוא דת רוסיא, שלוקחין הבילעט של הקונסליר ומחליפין אותו ונתנים בילעט שלהם, ובלא זה אין מניחים לצאת מהגרעניץ; אבל באמת מבאר בהבילעט שאני נעמיצא, דהינו מאנשי הקיסר מאוסטרייך. ענה ואמר: לא כן הוא, כי כמה אנשים באו הנה והביאו הבילעט של הקונסליר בעצמו. ואמרתי לו: יקרא מה שכתוכו, ויראה שכתוב שם שאני מאוסטרייך. השיב: איני מפיר בלשון רוסיא, לך ותן אותו לקרות למי שבקי היטב בלשון רוסיא.

והלכנו מלפניו בפחי נפש מאד, גם בתוך דבריו הזכיר לשון של חשש מרגלים חס ושלום, שנקרא בלשונם... והיה לי צער גדול ופחד מאד. והלכנו עם הבילעט לביתנו, ועליתי על העליה, וישבתי משומם. אחר-כך הלך הבעל-הבית רבי אברהם הנ"ל ודרש וחקר עד שנודע לו מי שבקי בלשון רוסיא, וחזר לביתו וקרא אותי. וחזרתי והלכתי עמו לעיר ביאלע הנ"ל, ובאנו לבית אותו האיש, ולא מצאנו אותו בביתו, והלכנו לבית קאווינעי וישבנו שם לפוש. וישבנו שם הרבה, עד שנודע שם מאיש אחר שידע בלשון רוסיא, הינו סופר אחד שנשאר מבית הקונסליר של רוסיא; כי אז באותו העת לא היה שם קונסליר של רוסיא, כי נסע לביתו מחמת מריבת הגרעקין פידוע, ועל-ידי-זה היו לנו יסורים כל-כך. והלכנו לבית הסופר הנ"ל, ויצא לקראתנו לבית השער. וספרנו לו מבקשנו, ולקח הבילעט וקרא אותו, ואמר שכתוב בו שאני מהקיסר מאוסטרייך, אבל אמר שלא ישר בעיניו החותם שנתתם עליו (הינו חותם הנשר שקובעין עליו), כי לא היה נפר כלל תמונת אות מהחותם, כי באמת היה מטשטש מאד, וחתמת יד הגרף לאנדויראן בעצמו שהיה כתוב שם אמר שאינו מפיר פתיבת ידו, כי זה כבר שתיים עשרה שנים שהוא בכאן; אבל זה הוא תמונה בעיניו, שהחותם העגל שקובעין הוא מטשטש מאד עד שלא נפר ציור הנשר והאותיות כלל.

ותכף הִיָּה לִי צַעַר גָּדוֹל. וְתִכְּף הֵלֶךְ אֶל הָעֲלִיָּה, וְלָקַח הַבִּילְעֵט וְהַעֲתִיק אוֹתוֹ אוֹת בָּאוֹת, וַיֵּרֶד וְהֵבִיא לָנוּ הַבִּילְעֵט שְׁלָנוּ וְגַם הַהַעֲתִיקָה, רַק כָּתַב הַהַעֲתִיקָה חֲתָם בְּחִתְיָמָה, וְאָמַר לָנוּ בְּעַל-פִּי שְׁפָתוֹב שָׁם שֶׁהַבִּילְעֵט הוּא שְׁאֵנִי מֵאֲנָשֵׁי הַקִּיסָר מֵאוֹסְטְרִיָּה, אֲבָל חֲתִימַת יַד הַגֶּרֶף הַנִּ"ל אֵינּוּ מְכִיר. וְתִכְּף הִיָּה פֶּחַד גָּדוֹל בְּלִבִּי, אוֹלֵי יִקְלָקֵל יוֹתֵר חֵס וְשְׁלוֹם עַל-יַדֵּי הַעֲתִיקָתוֹ, מֵאֲחֵר שְׁעוֹשֶׂה שְׁאֵלָה אִם אֵינּוּ מְזַיֵּף חֵס וְשְׁלוֹם.

וְהִנֵּה כְּבֹר הִיָּה אַחֵר חֲצוֹת, שְׁאֵי אֶפְשֶׁר עוֹד לְהִתְקַרֵּב לְבֵית הַקּוֹנְסֵלְיֹר, וְהַהֲכָרַח לְהִמְתִּין עַד לְמָחָר. וְחִזְרֹתִי מִשָּׁם בְּפַחֵי נֶפֶשׁ וּבְדַאגָּה גְדוֹלָה וּמְרָף לְכַב מְאֹד, כִּי אֲנִי גֵר בְּאַרְצָן נְכַרְיָה, וְכִשְׁהַקּוֹנְסֵלְיֹר לֹא יִקְבְּלֵנִי חֵס וְשְׁלוֹם, בְּפֶרֶט בְּשַׁעַת מְלַחְמָה כְּזֹאת - מִי יוֹדֵעַ מַה יִּהְיֶה מְזָה, בְּפֶרֶט בְּמַדִּינוֹת יִשְׁמַעְאֵל, פְּרֵאֵי אָדָם. אַחֲר־כֵּן הִכְרַחְתִּי לֵילֵךְ עוֹד הַפַּעַם לְהוֹסִיקֶנִי, לַעֲשׂוֹת שָׁם קֶזֶי אוֹדוֹת הַסְּפָרִים שֶׁהִשְׁאֲרָנוּ שָׁם. וּבֵאֵנוּ לְשָׁם, וְהִיָּה לִי שָׁם קֶצֶת יְסוּרִים קָדָם שְׁמִצָּאתִי הָאֲנָשִׁים שֶׁהִיָּה לִי עֶסֶק עִמָּהֶם, וְלָנוּ בְּבֵית רַבִּי יַעֲקֹב חֲזָן הַנִּ"ל.

צה

וְהִנֵּה בַּיּוֹם חֲמִישִׁי אַחֵר הַתְּפִלָּה עֲשִׂיתִי קֶזֶז וְסוּף אוֹדוֹת הַסְּפָרִים, וּבְעֲזֹרַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ קִבְּצֹתִי שָׁם מְעוֹת בְּעַד כָּל הַסְּפָרִים שֶׁמְכַרְתִּי שָׁם בְּעָרֶף מֵאָה וְעֶשְׂרִים טָאֵלִיר; וְזֶה הִיָּה לִי לִישׁוּעָה גְדוֹלָה, כִּי בְּעַת כְּזֹאת צְרִיכִים הוֹצָאָה מְרַבָּה.

צו

וְהִנֵּה כָּל הַגְּלָגוּלִים וְהַסְּבוּבִים שֶׁסָּבַב הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עִמָּנוּ בְּאֵלוּ הַיָּמִים בְּהוֹסִיקֶנִי וּגְאֹלִיטָא אֵי אֶפְשֶׁר לְבָאֵר, כִּי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ הֲרַבָּה לְהַפְּלִיא עִמָּנוּ חֲסֵדוֹ בְּכָל-יּוֹם וּבְכָל-עֵת וּבְכָל-שַׁעַה.

צו

והנה ביום חמישי חזרתי בזריזות לגאליטא, ולא השארתי עוד שום ספר בהוסקיע. והיינו בהולים לחזור לגאליטא כדי לבוא קדם חצות לבית הקונסליר, לשמע התשובה מהם, אשר עינינו היו תלויות לזה, וחינו היו תלויים מנגד, כי הוא חשש סכנת נפשות רחמנא לצלן.

ובאנו לגאליטא לבית האכסניא שלנו, והלכנו מיד עם רבי אברהם לעיר ביאלע הנ"ל, וחזרנו ובאנו לסיקריטור הנ"ל, ומסרנו לו הבילעט עם כתב העתקה של הסופר הנ"ל שהיתה חתומה. ופתחה וקראה, וענה ואמר: הלא הוא בעצמו אומר שאינו מכיר החתימה. וכעס עלינו קצת, וענה ואמר שהוא צריך לשאל אדון אחר, שהוא כמו שני לקונסליר, כי הקונסליר בעצמו לא היה אז בביתו. וחזרנו והלכנו משם בדאגה ובפחד גדול, וגדל הצער והפחד שהיה לי אז אי אפשר לבאר, וישבתי משתומם על העליה עד שהתחלתי לבכות בלב נשבר מאד, שבאתי לארץ מרחקים ואין לי מכיר, ובאתי בסכנה כזאת. והיה לנו כליון עינים עד יום ששי אחר התפלה.

אחר-כך חזרנו והלכנו לשם, והשיב הסיקריטור שגלף להאדון הנ"ל בעצמו, כי עדין לא השיב לו. וזה האדון לא היה בביתו אז, והכרחנו להמתין שם הרבה בפחי נפש וכליון עינים. אחר שתים או שלש שעות בא האדון הנ"ל לביתו, והודיעו לנו, והלכנו ובאנו לפניו, והוא טען גם-כן כדברים האלה שדבר הסיקריטור הנ"ל. גם שאל אותנו להיכן אנו רוצים לנסע, אמרנו לו: לירושלים. ענה ואמר: אין הקיסר שלנו בוחר באנשים ההלכים לירושלים, כי הוא רוצה שישב כל אחד בביתו במדינתו, כי אלו האנשים מרמים את העולם ולוקחים מעות המדינה לחוץ (כפדוע ששם אסור על-פי דת הקיר"הי לקבץ מעות ארץ-

ישראל). השבתי לו: אני רוצה לחזור מיד; ונשתק קצת, אבל על-כל-פנים על הבילעט לא השיב דבר, רק אמר שהוא צריך לשלח הדבר לפני המיניסטר הקונסליר בעצמו, ושאי אפשר לקבל תשובה על-זה עד יום שני. וקבל הבילעט וכתב ההעתקה הנ"ל מידינו פדי לשלחו להקונסליר בעצמו, וחזרנו והלכנו משם. וגדל הצער והפחד והאימה שהיה לנו אז אי אפשר לספר, וחזרתי ובכיתי לפני השם יתברך שירחם עלי ברחמי העצומים.

צח

והנה גדל כליזון העינים שהיה לנו עד יום שני יכול כל אחד להבין בעצמו. והנה זה היום עשה ה', היום יום שני פרשת אמר, שלשים למספר בני ישראל, נכנסנו לשם, והכרחנו להמתין קצת; אחר-כך הביא לנו איש אחד שני בילעטין כתובים וחתומים כראוי עם שני צעטליך בלשון ישמעאל. ברוך השם אשר הפליא חסדו עמנו ועזרנו עד-כה, פן יגמר נא חסדו עלינו להביאנו מהרה לארץ-ישראל לחיים טובים ולשלום, אמן.

צט

ביום רביעי פרשת אמר, שלשים ושנים למספר בני ישראל, י"ז איר, עלינו על הספינה לאלקסנדריא. ומעשה שהיה כף היה: ביום רביעי פרשת קדושים העבר, כשבאנו מהוסקיע לגאליטא, הודיע לנו הבעל-הבית תקף שיש ספינה שהולכת לאלקסנדריא, וביום ששי או למחרתו תצא כנ"ל. ואמר לנו שנצטרך לתן ביקר, דהינו שמונה עשר אדמים,

מקורות והערות

ג. התמיכה הכספית שהיו שולחים יהודי חו"ל לאנשי הישוב הישן בארץ. ד. עפ"י לשון הכתוב בתהילים פרק ק"ח פסוק כ"ד. ה. פתקאות.

ואמרתיו לו שזהו יותר משלש מאות טאליר; השיב שיוכל להעמיד המקח בסך שלש-מאות טאליר. ומחמת שהייתי בהול אז מאד אודות הבילעט כנ"ל, וגם כספיי היה חזק מאד למהר נסיעתי, על-כן לא השבתי דבר, והייתי מרצה אפלו לתן זה הסך, רק שלא היה בידי לסלק זה הסך. בתוך-כך הלכתי עם רבי אברהם הנ"ל לקונסליר, והיה לי שם כל הצער הנ"ל, וחזרתי באותו היום להוסקיע לעשות גמר אודות הספרים.

וביום חמישי באתי לגאליטא, וכשחזרנו מהקונסליר, ועדין לא פעלנו לקבל הבילעט, אמר לנו רבי אברהם הנ"ל שכבר נתן אדרוף סך חמשים טאליר לקפיטאן על שכירות הספינה בסך שלש מאות טאליר. ונתתי לו מיד שלשים טאליר, אף-על-פי שתכף הבנתי שיש רמאות בדבר, אבל לא ידעתי איך להתנהג עמו, כי יראתי ממנו מחמת הבילעט, שאני צריך שילך עמי בכל-פעם, ולא יכלתי להתגרות עמו, על-כן הכרחתי לתן לו שלשים טאליר.

והנה נתעכב קבלת הבילעט עד יום שני כנ"ל, ובתוך-כך בשבת-קדש הכניס אותנו אחד מאנשי פולין לביתו, וכבד אותנו לקדש על יין שרף שלא היה מצוי אז בסטאמבול, גם ביום כבד אותנו בפרות כנהוג. והיו שם עוד אנשי פולין, וכלם ענו ואמרו שבודאי רבי אברהם הנ"ל מטעה אותנו הרבה, כי אי אפשר שיתן כל-כך בעד הספינה; גם ביום חמישי אמר לי אחד שהוא ביקר גדול. והיה לנו צער גדול, כי באמת לא היה בידינו לסלק כל זה הסך, והיה לי יסורים גדולים מה אעשה כשאבוא לאלקסנדריא, היכן אכנס ללוות לסלק להקפיטאן. וגדל הצער שהיה לי בימים האלו אין לשער, ובפרט שעתה נודע לי שהוא מטעה אותנו, ונתוסף לנו הצער יותר. ואף-על-פי-כן ראיתי שאין בידי לתקן הדבר אם לא שאשליף לאבודי השלשים טאליר שנתתי לאדרוף. עוד אמרו לי כמה

אנשים בשבת-קדש היות שיש ספינה שהולכת לעיר בירוט¹, ושם הדרך קרוב יותר הרבה לארץ-ישראל מהדרך שיש מאלכסנדריא לארץ-ישראל, וגם נוכל לשפר בפחות הרבה מסף הנ"ל; והיה לבי חלוק מאד מה לעשות.

ק

ביום ראשון פרשת אמר באו המשלחים מוילנא שהם מהמתנגדים הנקראים 'פרושים', וקבל אותם הבעל-הבית שלנו לביתו, והכרחנו לפנות כל החפצים שלנו מהחדר שהיו מנחים שם, והעלינו כלם על העליה. וגם המשלחים הנ"ל כלם אמרו שהדרך נכון יותר לנסע לבירוט. והנה הייתי מרצה להניח לאבוד האדרוף ולשפר ספינה לבירוט, אבל העקר מה שנמנעתי מזה היה מחמת שהספינה לבירוט לא תלך מפאן עד אחר שני שבועות, וזאת הספינה לאלכסנדריא מוכנת לילך תכף; כי אצלי היה קשה העפוב אפלו יום אחד בסטאמבול כמו שנה, ועל-פן הכרחתי לשאר במקחי הראשון.

אבל עדין היה לי צער גדול, מחמת שאין בידי שכירות הספינה, וגם כי נפר שהוא מטעה אותנו כנ"ל. והתחלנו לדבר עם רבי אברהם הנ"ל: באשר שאין בידינו לסלק כל הסף הנ"ל, אולי יוכל לבקש הקפיטאן שימחל איזה סף מסף שלש מאות טאליר.

סוף דבר ביום שני אחר שזכינו לקבל הבילעט בא רבי אברהם, ואמר שטען הרבה עם הקפיטאן ופעל אצלו שיניח לנו מהמקח סף שלשים טאליר. והנה אנחנו הבנו האמת, שהכל רמאות, ומי יודע כמה הוא נתן להקפיטאן. אבל ישבתי עצמי הרבה הרבה, וראיתי שאי אפשר לי לעשות באפן אחר, רק לעשות עצמי כאינו יודע ולהאמין לדבריו; ונתתי

מקורות והערות

ה. העיר בירות בלבנון. ז. המתנגדים לחסידות, מתלמידי הגר"א שעלו לארץ.

שבח והודיה להשם יתברך שעל-כל-פנים ותר לי שלשים טאליר. גם ביום ראשון בא איש אחד מהוסקיע וקנה מאתנו עוד איזה ספרים באיזה סף, ובתוכם קנה ספרי רבנו ז"ל, ועל-ידי הותור הנ"ל ועל-ידי המכירה הנ"ל זכיתי שפבר היה בידי לסלק בעד הספינה, וגם לקנות צידה לדרוך בצמצום קצת. וישבתי עצמי הרבה, וסמכתי עצמי על השם יתברך, ונקבע בדעתי שאני מכרח לילך בספינה הזאת ששכרתי לאלפסנדריא, מחמת שהולכת מיד, וגם כי ראיתי כי מאת ה' הוא, כי כבר נתתי אדרוף. והייתי מוכן לילך מיד, אף רבי אברהם אמר שביום מחר שהוא יום שלישי, אז נעלה על הספינה.

קא

ביום שלישי עמדנו בבקר, ורציתי להתפלל; בא רבי אברהם הנ"ל בבקלה, ואמר ששמע מאחד שכבר הלכה הספינה ממקומה. והיה לנו צער גדול מאד, ורצתי תקף עם רבי אברהם הנ"ל בבקלה ובחפזון גדול לבקש הספינה, אולי נזכה למצאה עדין. והלכתי עמו בדרכים שלא עברתי בהם עדין, עד שיצאנו מעיר גאליטא, ועברנו בעיר אחרת, והלכנו הרבה מאד עד שבאנו אל-הים, לאיזה מקום ספינות, ושם שכרנו ספינה קטנה ובאנו אל הספינות הגדולות, ושאלנו על ספינה ששכרנו; ולא מצאנו אותה, וחזרנו בפחי נפש לביתנו. וכבר עבר הרבה מהיום ואני לא התפללתי עדין, ומהרתי להתפלל בחפזון. ורבי אברהם רץ עוד לבדו לבקש הספינה עוד במקום אחר, וחזר לביתו ולא מצאה. והיה לנו צער גדול מאד, מה שאבדנו שלשים טאליר, והעקר: מה שלא הלכנו עם הספינה, כי היינו חפצים מאד לצאת מסטאמבול.

אחר-כך אמר רבי אברהם שהכרח לילך עם הספינה רחוק הרבה לאיזה עיר, אולי נמצא הספינה שם; והיינו צריכים להוציא על הספק ארבעה

או חמשה טאליר ולבלות כל היום על-זה, והתחלנו לילך. בתוך-כך נזדמן לנו ערל אחד מאיזה ספינה, וענה ואמר לנו: אתם מבקשים הספינה? בואו עמי ואראה לכם הספינה ששכרתם. והלך עמנו דרך מעט על-הים, ונסענו משם בספינה קטנה דרך מעט מאד; ובאנו אל הספינה שלנו, אבל לא מצאנו הקפיטאן. ונתתי שבח והודאה להשם יתברך שהחזיר לי אבדתי; טוב להודות לה' על גדל השגחתו בכל-עת, על-נסיך שבכל יום עמנו וכו', ובפרט בנסיעה כזאת לאנשים כערפנו, שאנו כאלמים בכאן והפסך אין בידינו כי אם בצמצום גדול. לולי ה' שהיה לנו וכו', כן יוסיף ה' עמנו לעשות נפלאות עמנו בכל-עת.

קב

והנה בהיותי על הספינה הנ"ל ששכרנו נודע לנו שלא תלך הספינה עד למחר; רק שביום זה כפי הנראה כבר זזה ממקומה, ומחמת זה לא היה יכול רבי אברהם למצאה.

קג

ביום שלישי הנ"ל אחר חצות היום חזר ובא רבי אברהם הנ"ל ואמר שראה פנים עם הקפיטאן, ואמר שמחמת שנכו לו אתמול מהשכירות סך שלשים טאליר, על-כן אינו רוצה עכשו עוד להמתין על פירעון השכירות, רק לסלק לו הכל תכף ומיד עד פרוטה אחרונה. וגם על ענין זה היה לי חלקת העצה: ובלבול הדעת מאד. סוף דבר הלכנו עם רבי

מקורות והערות

ב. תהלים פרק צ"ב פסוק ב'. ל. מתוך ברכת 'מודים' שבתפילת שמונה עשרה. ובעין זה כתב מוהרנ"ת בליקוטי הלכות הלכות ברכות השחר הלכה ה' אות צ"ט: " ואזי רואים נפלאות חדשות בכל יום. ומלבד זה אנו מאמינים שהשם יתברך עושה עמנו נסים ונפלאות בכל יום ובכל עת שאין אנו יודעים מהם בלתי הוא יתברך לבדו כמו שכתוב: "לעשה נפלאות גדולות לבדו כי לעולם חסדו" (תהלים פרק קל"ז פסוק ד), וכמו שאמרו רבותינו ז"ל: "אין בעל הנס מכיר בנסו וכו'" (מסכת נדה דף ל"א עמוד א.). ב. תהלים פרק קכ"ד פסוק א'. ג. התלבטות מה לעשות.

אברהם הנ"ל תחלה לבית הקונסליר, פי אמר ששם נמצא הסופר של הקפיטאן, ונסלק לו כל המעות ונקבל מאתו כתב בבית הקונסליר על-זה. והלכנו לשם ולא מצאנו אותו, וחרנו משם והלכנו לבית ערכאות של הישמעאלים לקבל מהם כתב תקף על הבילעט של הקונסליר, כדי שנוכל לצאת מסטאמבול, ונתעכבנו שם איזה שעה. משם הלכנו אל הספינה, וסלקנו להסופר בהספינה כל המעות וקבלנו ממנו כתב בחתימת ידו, וחרנו לביתנו על-מנת לעלות ביום מחר על הספינה. וזה היום, יום רביעי הנ"ל, עלינו על הספינה. השם יתברך יוליכנו לשלום לארץ-ישראל מהרה.

קד

והנה ברוך השם כבר סלקנו כל שכר הספינה עד אלכסנדריא, ושכר הסרסור, ושכר נשאי המטלטלין, ושכר הספינה הקטנה, וגם מעט פרות ושאר דברים מעטים קנינו לדרך, ולחם יבש תהלה לאל יש לנו פראוי מאדעס. ועתה אין בידינו מעות כי אם בערך שלשה טאליר; ולה' הישועה.

קה

בכל יום רביעי הנ"ל לא זזה הספינה כלל, וכן גם ביום חמישי שהוא ל"ג בעמר גם-כן עמדה הספינה במקומה. והיה לי צער ובלבול הדעת מזה, מחמת שהבטיח לי הסרסור שכבר הספינה מוכנת לילך מיד, ושכבר היה ראוי שתלך ביום שבת העבר; ועתה עדין היא עומדת במקומה. ומורא עלי על-ראשי: אולי גם בזה יש רמאות, באשר ספרו לי מעשה כזאת בקושטא בעיר הוסקיע, שפעם אחת בא תלמיד-חכם

אחד לשם שהיה עוסק בתורה יום ולילה והיה ממצט בשנה מאד, ושמו רבי ליב מאשכנז. והטעה אותו סרסור אחד ואמר ששכר לו ספינה, ורבי ליב הנ"ל סלק לו כל שכר הספינה וירד לתוכה, ונתמהמה שם זמן הרבה, והקפיטאן דחה אותו מיום אל-יום. סוף דבר ישב על הספינה כמה חודשים, כמדמה ששה חודשים, ולבסוף הכרח לצאת מתוכה, כי היה הכל שקר, כי הספינה לא היתה צריכה לילה משם כלל, רק הכל היה רמאות לגזל ממונו בחנם. ואחר-כך פשיצא מהספינה, ענה ואמר להסרסור: הצער שגרמת לי - מחול לך, אבל הבטול-תורה שבטלת אותי כל-כך זמן - איני מוחל לך, ובודאי ישלם לך ה' כגמולך. וזה הסרסור היה איש אמיד, והיה לו אשה ושתי בנות; ותכף ומיד מתו אחד אחד, עד שבזמן קצר מתו כלם, הוא ואשתו ויוצאי-חלציהם רחמנא לצלן, ולא נשאר זכרו. וספרו לי מעשה זאת למען אדע להזהר מן הסרסורים.

אבל אני כשמעי זאת הבנתי מיד שבודאי אני צריך לזהר מהם, ובלא זה אני יודע שהם שקרנים - אבל איני יודע איך לזהר מהם, כי אי אפשר לי בעצמי לשכר ספינה בלעדס, בפרט שאיני מכיר הלשון כלל. וגם זה שספר לי זאת, אף-על-פי שהיה חזן ונדמה לאיש פשוט, אבל גם כל כונתו היה כדי שאקח אותו לסרסור; ואני כבר הכרתי אותו שגם הוא אינו איש אמת, ונתן עיניו בממון ורוצה להרויח בי, ואמרתי בלבי תכף: אם ה' לא ישמרני - אי אפשר לי להשמר מהם, ובפרט שאני נחויץ לדרך מאד. ומחמת זה היה לבי נוקש בקרבי בעת שנתעכבתי על הספינה שני ימים הנ"ל, מי יודע עד מתי אתעכב; אף-על-פי שהבנתי שלפי הנראה לא היה כאן רמאות גדול כנ"ל, אף-על-פי-כן רבות מחשבות בלב-איש, והיו עולים על-לבי פחדים הנ"ל.

קו

ביום ששי בשעת התפלה התחילו לעסק במשיכת האנקיריץ' ובפרישת הוילאותי וכו'; ותכף זוה ממקומה הספינה, והלכה הספינה בשלום בנחת תהלה לאל, ונתתי שבח והודאה להשם יתברך שתהלה לאל נצלנו גם מחשש זאת. אבל בכל יום ששי הנ"ל ובכל יום שבת-קדש, עד היום הזה יום ראשון פרשת בהר בחקתי, לא היה רוח טוב לדרפנו, רק רוחות קטנים מאד, וגם היו מנשבים מן הצד מדרפנו, ועל-כן הלכנו לאט לאט. השם יתברך יתן רוח טובה בנחת להגיענו מהרה למחוז חפצנו לחיים ולשלום, ונזכה לבוא לארץ-ישראל מהרה בקדשה ובטהרה, אמן פן יהי רצון.

קו

ביום שבת הנ"ל פרשת אמר אחר שנת הצהרים הייתי חלוש מעט, וגם חברי רבי יהודה אליעזר היה חלוש גם-כן קצת, והנראה שהיה מחמת תנועת הספינה ואויר הים. אבל תהלה לאל היה החלשות מעט דמעט, ולא נתמהמה כלל.

קח

ביום שני פרשת בהר בחקתי היה קצת רוח-סערה. ואני הייתי מתפלל אז בחדרנו הקטן למטה, ורבי יהודה אליעזר היה למעלה ועסק בבשול, ונפל עליו פחד גדול, מחמת שראה שהספינה נטתה על-צדה מאד עד שהיה הצד העליון של הספינה קרוב אל-המים מאד, והרוח הולך וחקק, והקפיטאן והמטראסין כלם עסקו בבחלה ובחפזון במשיכת החבלים

ושאר התקונים הצריכים כפי הרוח הזו, ומחמת זה נפל על רבי יהודה אליעזר פחד גדול מאד. וגם אני בשעת התפלה לא ראיתי כל זה, רק מחמת סערת הרוח נפחדתי מעט, ובפרט שידעתי שהספינה הולכת בין החרים וסמוכה ליבשה מרב הצדדים.

כי בכל הימים מיום ששי הנ"ל עד היום יום רביעי הולכת הספינה תמיד בין גבולי יבשה מקף מרב הצדדים, רק במקום אחד יש כמו שער שנכנסין ויוצאין בו, וכן היא יוצאת משער אל-שער בכל-פעם, ואלו היבשות הם מאיי הים שמצויים הרבה בים זה; על-כל פנים מחמת שהולכין בין החרים, על-פן מסכן חס ושלום יותר כשיש רוח חזקה; אבל אף-על-פי-כן היה לבי חזק, ולא נפחדתי רק מעט. אבל רבי יהודה אליעזר נבהל מאד בפחד גדול, וקרא אלי בקול גדול ומר: רבי נתן, אהה, אוי ואבוי וכו', התפללו וקראו אל ה'; ונתגדל גם עלי הפחד יותר קצת, אבל אף-על-פי-כן לא נבהלתי כלל והתפללתי כדרכי. וזה נמשך כמה שעות. גם אחר-כך, בעת שאמרתי תהלים אחר התפלה, חזר רבי יהודה אליעזר וקרא עלי בקול גדול ועצב: אהה, כי הים הולך וסוער - וכיוצא בלשונות אלה; ואז הפסקתי וסלקתי ממני טלית ותפלין. ובאמת היה באותו היום קצת סכנה, אבל בחסדי ה' לא היה מזוה דבר, ועברנו בשלום. גם הרוח-סערה הנ"ל לא היה פונה לדרפנו, ובשביל זה היה לנו גם-כן צער קצת; אבל בעזרת השם אף-על-פי-כן סבבו את-הספינה לדרפנו הנכון כדרך המלחים, וה' עזרנו תהלה לאל.

קט

ביום שלישי לא היה רוח גדולה, אבל תהלה לאל הרוח היה ברוב היום פונה לדרפנו.

קי

ביום שלישי הנ"ל עברנו אצל איזה עירות של ישמעאלים. לעת ערב

הורידו את האנקירי והעמידו את הספינה סמוך לעיר אחת, ואיני יודע הטעם, ועמדה רק אותה הלילה במקומה. בבקר ביום רביעי בעת שהיינו מכינים עצמנו להתפלל חזרו ומשכו את האנקירין מן הים, וחזרו והלכו. ותהלה לאל גם היום הזה הרוח פונה לדרפנו בעזרת השם יתברך.

קיא

ביום רביעי הנ"ל חזרנו והגענו סמוך לעירות שהיו שם חזקות גדולות, והורידו וסלקו קצת וילאות כדי שתלך הספינה לאט לאט, וגם הורידו למטה את הספינה הקטנה. והקפיטאן צוה עלי לתן לו הבילעטין שלנו, והבנתי ששמה יושבים מושלים ישמעאלים לשמר המדינה באלו החזקות, וצריכין להודיע להם כשנוסעים ולהראות להם הבילעטין; ונסע הקפיטאן לשם אל החוף. אחר-כך באו ישמעאלים אדונים על הספינה שלנו, ואני ישבתי למטה וגם רבי יהודה אליעזר בא למטה, וראינו דרך הארבה שבחדר שהולכים ושבבים ישמעאלים בספינה שלנו. ולא רצינו לעלות, אבל אחד מהם ירד אצלנו והתחיל לשאל אותנו איזה דבר, ולא יכלנו להשיבו, ועלה מיד. אחר-כך קרא הקפיטאן אותנו לעלות למעלה, וישב שם איזה מושל, ועמדנו לפניו, ולא דבר לנו מאומה, רק לקח הבילעטין שלנו מיד הקפיטאן וכתב תחתם בנהוג. אחר-כך ירדו הישמעאלים מספינה שלנו; ובתוכם היה ישראל אחד, אבל אנחנו לא הכרנו בו שהוא ישראל, כי קשה להפיר בין ישראל לישמעאל להבדיל, אבל הוא התחיל לדבר עמנו בלשון הקדש, וקבל ידינו ואמר: שלום, ויעקב הלך לדרפוי (כך הם נוהגים לומר ולברך להולך בדרך), וגם אנחנו אמרנו לו שלום באהבה; ונפטרנו מאתנו והלכו לדרפם. אחר-כך חזרו ופרשו הוילאות, והלכנו לדרפנו תהלה לאל, והרוח פונה לדרפנו בעזרת השם יתברך.

קיב

ביום רביעי פרשת בחקתי הנ"ל, אחר-כך בעוד איזה שעות שהיה כמו ארבע שעות אחר חצות היום נתעורר רוח-סערה גדולה, ובכל פעם הולך וחקזק, והיה רעש גדול על הספינה, פי היה עבודה רבה ויגיעה גדולה להמלחים שבכל פעם הצרכו לעשות עבודה אחרת, פי הרוח היה הולך וסוער ולא היה פונה לדרפנו, והיה סובב והולך הרוח לכל צד פדרך הסערות הגדולות. ועל-כן הכרחו בכל פעם לפרש הוילאות לצד אחר, ופעם הצרכו לסלק כמה וילאות, ושאר ענינים האלה פדרךם. אבל מגדל הרוח-סערה החזקה כל חכמתם תתבלע, והספינה מתנדנדת ונוטה לכל הצדדים מאד מאד, והלכה באלכסון מאד, פעם נטתה בצד זה עד סמוך לים ממש, ופעם לצד זה. ואז היה לנו פחד גדול, פי היה אז חשש סכנה רחמנא לצלן.

ורבי יהודה אליעזר עליו נפל הפחד יותר, וישב למטה בחדרנו הקטן והצר, פי אמר שאינו יכול לסבל הפחד כשראה בעיניו שאון הגלים ברעש כזה ונענוע הספינה אל הצדדים וכו'. אבל אני הייתי למעלה איזה שעה, ואחר-כך ירדתי למטה גם-כן להתפלל להשם יתברך שיעזרנו ברחמיו. פי בכל הדרך שהלכנו על-הים השחור לסטנבול לא היה לנו בשום עת רוח כזה וסכנה כזאת, לא מנה ולא מקצתה, גם על-הים הזה זה ששה ימים שאנו הלכים עליו ולא היה עלינו סכנה כזאת, רק ביום שני הנ"ל היה קצת רוח גדולה, אבל לא נתמהמה כל-כך, פי אם שעה מעטת.

והרוח היה הולך וחקזק וסוער מאד, וגם עוד כמה ספינות הלכו אצלנו וראינו כלם איך הרוח נושא אותם ומסבב אותם, עולים שמים ויורדים תהומות, וכן היה בספינה שלנו, ונמשך הרוח-סערה החזק הזה הרבה

הרבה. ולעת ערב הכרחו להוריד האנקיר ולסלק הוילאות, והעמידו הספינה בעת תפלת מנחה; ונתנו שבח והודאה להשם יתברך שהעמידו הספינה, שעכשו אין הסכנה גדולה כל-כף. והים היה הולך וסוער כסיר נפוח ברוח-סערה ורעש גדול גם כל הלילה.

ומגדל השלכת הספינה וטלטולה ונענועה הקשה, עולה ויורדת וכו', על-ידי-זה התחלנו לחלש, עד אשר בעת תפלת ערבית נחלשנו מאד, ואני נתתי הקאותי שתי פעמים בתחלת הלילה. גם בעת שעמדה הספינה אף-על-פי-כן לא היה לנו מנוחה, כי היתה מתנענעת בטלטול קשה מאד, וכן היה כל הלילה. ולא אכלנו בערב כי אם מעט, והיה לי הקאות כנ"ל. גם לעת ערב הלך רבי יהודא אליעזר ורצה לשאב מים מן הים לצרכנו, והלך מאטראס אחד והשליך עליו החבל על ראשו בדרך שחוק ועל-ידי-זה הפיל הכובע שלו לתוף הים, ונאבד עד היום הזה.

גם בכל הלילה היה הרוח הולך וסוער מאד, ואנחנו שכבנו לישון בחלישות גדול. ונוסף לזה היה לנו עוד סכנה באותו הלילה, כי בחדרנו הצר והארץ קצת ישן שם עוד אחד מאנשי הספינה, ואז היה לו פאב השנים, והביא לחדרנו אש, ועשן עליו צוקערי לרפואה. וקדם השנה בא על-דעתי חששה זאת, מי יודע מה יהיה מהאש שהכניס, כי מחמת שהארבה שבחדר פתוחה אל-החויץ לאויר השמים, והרוח מנשב, בפרט רוח-סערה כזאת, על-פן בודאי צריכין לשמר עצמו מן האש שם מאד. ובאמת הקפיד הקפיטאן בכל עת שהכנסנו נר לחדר שלא ידלק בעת השנה, ובפרט בליל שבת שהדלקנו שמן, ואחר הסעודה של ליל שבת נשאר עוד שמן בצנצנת, והיה אסור לנו לישון עד שרמזנו למטראס אחד שיכבה הנר; גם אחר-כך לא הכנסנו שום נר לחדרנו, ואכלנו בלילה בחויץ על הספינה לאור הפוכבים; ועכשו הלך הנ"ל והכניס אש

בחדרנו בלילה. והיה עלי פחד גם קדם השנה, אבל לא יכלתי לומר לו, מחמת שאינו מבין לשוננו, גם ידעתי כי לא יצית אותי; ושכבתי לישון. ויהי בתוף הלילה הקיצותי, והנה אש גדולה בערת על השלחן והלהב עולה למעלה, כי היו מנחים ספרי פסולים שלהם שם על השלחן ושאר נירות, וכלם נשרפו, וגם קצת מגוף השלחן. אבל בעת שהקיצותי כבר נודע לאחד זאת ועמד ועסק לכבות, ואמר לזה שגרם זאת: אל תפחד. וגם אני נתתי להם ממיי הנטילה שלנו, וכבו; אחר-כך ירדו עוד מאטראסין והביאו דלי מים, ותהלה לאל שקעה האש. וגדל סכנה זאת אין לשער, כי החדר צר מאד ולא היה בו שום פתח כי אם ארבה קטנה שבעלית הספינה, ואם חס ושלום היה מתפשט האש עוד לצד הארבה שהיתה סמוכה לשם מאד - לא היה לנו שום מקום לברח מן האש חס ושלום. ורבי יהודה אליעזר ישן ולא ידע בכל זה.

בבקר ביום חמישי ספרתי לו כל זה, והודעתי לו כל סכנת האש שהיה לנו בלילה זאת. ואמרנו: מה זאת שנוסף לסכנת המים שאנו עומדים בה עכשו, ונוסף לזה היה עלינו סכנת האש; ברוך השם אשר הצילנו ממים ואש. וספרתי לו אז את דברי הצחות שאמר רבנו ז"ל אחר שאמר התורה "תשעה תקונין יקירין" המדברת מארץ-ישראל, שמדבר שם מאש וממים, כי מבאר שם שצריכין שיהיו כל דבריו כגחלי-אש ועל-ידי-זה יכולים לקבל תורה מהנשמה וכו', ואז "פתח צור ויזובו מים" וכו', עין שם; ואמר אחר-כך: איך האב היינט גיזאגט פאר פייער און פאר וואסער". ועל-ידי זה שספרתי לו זאת נכנסנו אחר-כך בשיחה נאה מרבנו ז"ל ומתורתו הנוראה, והחינו עצמנו קצת בזה.

אבל הים הולך וסוער מאד מאד, וחלישותנו גדול מאד, והיה קשה עלי מאד להתפלל. אחר-כך רציתי להתפלל, וקדם שהנחתי טלית ותפלין

הכרחתי לתן הקאות, ואחר-כך התפללתי בחלישות גדול. ובעוד שהייתי מעטף בטלית ותפלין, קדם שגמרתי אמירת "והוא רחום" של שני וחמישי, נחלשתי מאוד, והכרחתי לסלק במהירות גדול הטלית ותפלין, וחרתי ונתתי הקאות. והייתי אז חלוש מאוד, והימים הולך וסוער בלי הפסק.

אחר-כך הוציאו האנקיר והתחילו לילך בתקף הרוח-סערה, אבל לא הלכו פי אם איזה שעות. אחר-כך כמו שעה אחר חצות היום חזרו והורידו האנקיר ועכבו הספינה, ועדין לא פסק הרוח-סערה, והספינה מתנדנדת במקומה מאוד מאוד; אף בחסדי ה' פסק חלישותנו קצת, אבל עדין לא חזר פחנו עלינו. השם יתברך ירחם ויקם סערה לדממה, ויחזיר אותנו לאיתנו מהרה, אמן כן יהי רצון.

ועמדה הספינה כך כל יום חמישי, והימים הולך וסוער. לעת ערב שהוא ליל יום ששי נשקט קצת הרוח-סערה, וכן בבקר ביום ששי גם-כן לא היה הרוח סוער כל-כך. אבל אחר חצות היום בערב שבת-קדש הנ"ל חזר ונתעורר רוח-סערה גדולה, ובליל שבת היה קשה עלינו מאוד מאוד להעמיד הנה שלא יכבה, והכרחנו בערב בעת ההדלקה להעמידו על הקרקע בקרן זווית. וכל הלילה של ליל שבת היה הרוח הולך וסוער, אבל הספינה עדין עמדה על מקומה, וזה היה חסד גדול מהשם יתברך שנתעכבה זה הזמן, שעל-ידי-זה היה הרוחה קצת וכח לסבל; ואף-על-פי-כן היינו חלשים קצת מכבר, וגם גדל נדנוד הספינה במקומה החלישה אותנו קצת.

קיג

ביום שבת-קדש בבקר השכם נתעוררו הקפיטאן וכל המטראסין בזריזות גדול והוציאו במהירות האנקיר, והרוח היה חזק וסוער ברעש גדול

מאד, אבל הִיָּה מְנַשֵּׁב לְדַרְכֵנוּ מְכוּן מְאֹד, וּמְחַמֵּת זֶה נִזְדַּרְזוּ לִילָךְ מִיָּד. וְהִתְחִילָה הַסְפִינָה לְפָרַח מִמְקוֹמָהּ בְּזִרְיוֹת בְּטֹלְטוֹל וְנִעְנוּעַ וְנִדְנָוֵד גְּדוֹל, וְהִבְנוּ תַכְף שְׂמֵזָה בְּוִדְאֵי יִגִיעַ לָנוּ מֵה שְׂיִגִיעַ חֵס וְשְׁלוֹם, וְכֵן הָיָה. וְאַף-עַל-פִּי-כֵן הִתְפַּלְלָנוּ תְּפִלַּת שְׁחָרִית וּמוֹסָף, וְאָכְלָנוּ סְעוּדַת שְׁחָרִית מְעַט לֶחֶם עִם שְׂמֵן-זֵית; כִּי בְּלֹא זֶה לֹא הָיָה לָנוּ שְׂאֲרֵי דְבָרִים לְאָכֹל בְּשֶׁבֶת, אֲבָל גַּם הַלֶּחֶם לֹא יִכְלָתִי לְאָכֹל כְּרֹאוֹי כִּי אִם מְעַט בְּדַחֵק. וּבִרְכָתִי בִּרְכַת הַמְּזוֹן, וְאַחַר בִּרְכַת הַמְּזוֹן הִנְחֵתִי עֲצָמֵי לִישׁוֹן. וּמֵאֲז הִתְחִיל הַחֲלִישׁוֹת לְהוֹסִיף עָלֵינוּ עַד שֶׁנִּפְלָנוּ עַל-עֲרֵשׁ דְּוִי, וְהָיִינוּ חֲלוּשִׁים מְאֹד כָּל יוֹם הַשְּׁבֵת-קֹדֶשׁ. וְלֹא טַעַמְתִּי כְּלוּם כָּל הַיּוֹם, וְלֹא אֲכַלְתִּי שׁוּם דְּבָר בְּסְעוּדָה שְׁלִישִׁית, אֲפֹלוּ לִימִינֵעַ וּמֵאַרְאֲנִי שֶׁהָיָה לָנוּ וּשְׁפִירִיטוֹס,¹ הַכֹּל לֹא יִכְלָתִי לְקַבֵּל כָּלֵל בְּשׁוּם אִפְּן. וּמִנְחָה שֶׁל שֶׁבֶת וְעֲרֵבִית שֶׁל מוֹצָאֵי-שֶׁבֶת וּסְפִירָה, הַכֹּל הִתְפַּלְלָנוּ מִנְּחָ בְּמִקְוֵמָנוּ בְּחֲלִישׁוֹת וְעֵיפוֹת גְּדוֹל מְאֹד, וְלֹא הִבְדֵּלָנוּ עַל-הַכּוֹס.

וְהָיִינוּ מְנַחִים בְּחֲלִישׁוֹת וְעֵיפוֹת וְיִסוּרִים אֵלוּ מִן יוֹם שֶׁבֶת-קֹדֶשׁ הַנִּלְעַד עַד יוֹם רְבִיעֵי בִּבְקָר, וְהָיָה הוֹלֵךְ וְסוֹעֵר בְּזַעַף וּבְרַעַשׁ גְּדוֹל, וְהָרוּחַ גְּדוֹל וְחֹזֵק מְאֹד, וְהַסְפִינָה מִתְנַדְנֶדֶת וּמִתְהַפֶּכֶת וּמִסְבֶּכֶת בְּנִדְנָוֵד גְּדוֹל לְכָל הַצְּדָדִים, וְהַגְּלִים מִתְנַשְּׂאִים מְאֹד, וְכָל פַּעַם הִתִּיזוּ מֵיִם הַרְבֵּה לְתוֹךְ הַסְפִינָה, וְלִפְעָמִים הִתִּיזוּ עָלֵינוּ לְתוֹךְ חֲדָרֵנוּ, וְהָיָה עוֹלָה שְׁמַיִם יוֹרֶדֶת תְּהוֹמוֹת² וְטֹלְטָלָה וְצַעֲרָה אוֹתָנוּ מְאֹד מְאֹד. וְהָיָה לָנוּ צַעַר וְיִסוּרִים מְרִים וְחֲלִישׁוֹת גְּדוֹל מְאֹד אֵלוּ הַיָּמִים, וְאַנִּי נִתְתִּי הַקְּאוֹת הַרְבֵּה מְאֹד, כַּמָּה פְּעָמִים בְּכָל יוֹם; בְּרוּךְ הַשֵּׁם הַנִּתֵּן לִיעָף כַּח אֲשֶׁר עַד-כֹּה עֲזָרְנוּ, וְתִהְיֶה לְאֵל בְּיוֹם רְבִיעֵי בִּבְקָר הִתְחַלְנוּ לְחֹזֵר קֶצֶת לְאִיתְנָנוּ, וְגַם הָרוּחַ-סְעָרָה נִשְׁקַט קֶצֶת. וְכָל הַיָּמִים הַנִּלְעַד לֹא אֲכַלְתִּי כָּלֵל, וְכָל מֵה שֶׁשְׁתִּיתִי טִיֵּא אוֹ קֵאוֹוֵעַ הַקְּאוֹתֵי אַחֲרֵי-כֵן; וּבְרוּךְ הַשֵּׁם בְּיוֹם רְבִיעֵי הַנִּלְעַד הִתְחַלְנוּ לְאָכֹל, וְחֲזַרְנוּ לְאִיתְנָנוּ מְעַט מְעַט.

מקורות והערות

1. לא רצה לפתוח פה לשטן אך ידע שתתגבר עליהם מחלת היים. ב. לימון ותפוז. ל. ספירט - אלכוהול. מ. עפ"י לשון הכתוב בתהילים פרק ק"ז פסוק כ"ו.

וְזֶה הַיּוֹם עָשָׂה ה', הַיּוֹם יוֹם חֲמִישֵׁי ג', סִיּוֹן בָּאֵנוּ לְאַלְכֶסְנֵדְרִיא שֶׁל מְצָרִים בְּשָׁלוֹם, בְּלִי פְּגַע מְשׁוּם צָר וְאוֹיֵב חָס וְשָׁלוֹם; וְשָׁקָר עָנּוּ בְנוֹי שְׂרָצוּ לְמַנְעַ אֹתָנוּ מִחֲמַת פֶּחַד שְׁקָר הַנַּ"ל. בְּרוּךְ הַשֵּׁם שֶׁלֹּא שָׁמַעְנוּ לָהֶם בְּעִזְרַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ.

קיד

הַיּוֹם יוֹם חֲמִישֵׁי הַנַּ"ל פְּרֻשֶׁת בְּמִדְבָּר, יוֹם רֵאשׁוֹן לְשִׁלְשֶׁת יְמֵי הַגְּבֻלָּה, נִכְנַסְתִּי עִם הַקְּפִיטָאן בְּסִפְיָנָה קְטָנָה לְאַלְכֶסְנֵדְרִיא. וּבְעֶצְמִי לֹא יָדַעְתִּי לְהִיכֵן אָכֵנֶס, מֵאַחַר שְׂאִין לִי מִכִּיר שֶׁם וְאִינִי יוֹדֵעַ שׁוֹם דְּבוּר בְּלִשׁוֹנִים, וְשׁוֹם יִשְׂרָאֵל מְפֹלִיךְ וְאַשְׁכְּנֹז לֹא נִמְצָא שָׁם. וּבֵאתִי עִם הַקְּפִיטָאן עַד הַחוּף-הַיָּם, וְיָצְאָנוּ אֶל-הַיַּבְשָׁה, וְהִתְחִיל הַקְּפִיטָאן לְכַנֵּס אֶל-הָעִיר וְאִנִּי הִלְכְתִי אַחֲרָיו, עַד שֶׁעָבַר בְּתוֹךְ הָעִיר בְּכַמָּה רַחְבּוֹת, וְאִנִּי אַחֲרָיו. וְרֵאִיתִי לְפָנַי עִם אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתִּי, כִּי מְנַהֵג מְצָרִים מְשֻׁנָּה עוֹד בְּכַמָּה וְכַמָּה דְּבָרִים מְמַנְהֵג סְטַנְבוּל, הֵן בְּהַמְלָבוּשִׁים, וְהֵן בְּהַלְשׁוֹן, וְהֵן בְּמִינֵי בְּהֵמוֹת וּשְׂאָרֵי דְּבָרִים, וְנִבְהַלְתִּי מֵרְאוֹת. וְאִנִּי עוֹבֵר בְּתוֹךְ הָעִיר כְּאֵלֶם וּכְחֶרֶשׁ, וְהַפֵּל מִסְתַּכְּלִים וּתְמַהִים עָלַי, וּקְצַתָּם שׁוֹחֲקִים וּמְתַלּוֹצְצִים מִמֶּנִּי בְּפָנָי; אָבֵל שׁוֹם אָדָם לֹא פָּגַע בִּי חָס וְשָׁלוֹם. וְלֹא הָיִיתִי יָכוֹל לְשָׂאֵל אֶפְלוּ הֵיכָן מְקוֹם הַיְּהוּדִים, כִּי אֵין מְלָה בְּלִשׁוֹנֵי לְהִבִּין שׁוֹם דְּבוּר מְלִשׁוֹנִים.

בְּתוֹךְ-כֶּף הִתְחַלְתִּי לְפַגֵּעַ קְצַת אֲנָשִׁים פְּרִיִינְקִין, שֶׁהֵם הָאֲנָשִׁים הַבָּאִים מִמְּדִינֹת שְׁלֹנוּ, כְּגוֹן מֵאַשְׁכְּנֹז וְאִיטָלְיָה וְכוּ', וְהֵם נִקְרָאִים שֶׁם פְּרִיִינְקִין. וְאֵלוּ הָאֲנָשִׁים כְּשֶׂרָאוּ אוֹתִי הָיוּ כְּמוֹ מַחְתָּנִים עִמִּי, וְהִתְחִילוּ לְהִתְקַרֵּב אֵלַי וּלְדַבֵּר עִמִּי קְצַת, מִחֲמַת שְׂאָנוּ כְּלָנוּ מֵאַקְלִים אֶחָד, מֵאִירוּפָּה; אָבֵל גַּם עִמָּהֶם לֹא יְכַלְתִּי לְדַבֵּר, כִּי רַבָּם כְּכֹלֶם מְדַבְּרִים בְּלִשׁוֹן אִיטָלְיָה

מקורות והערות

ג. שקר העידו בנו. עפ"י לשון הכתוב בירמיהו פרק י"ד פסוק ז'. ס. שלשת הימים שקודם חג השבועות נקראים "ימי הגבלה" עפ"י הכתוב (שמות פרק י"ט פסוקים י"א-י"ב): "והיו נכונים ליום השלישי, כי ביום השלישי ירד ה' עיני כל העם על הר סיני. והגבלת את העם סביב לאמר השמרו לכם עלות בהר וכו'".

וסולווינסקא". בתוך-כף נעלם ממני הקפיטאן, והלכתי אני לבדי בתוך הרחבות ובין החניות, ועדין איני יודע כלל להיכן אני הולך. ורציתי לשאל היכן הרב או החכם, ואין משיב לי דבר, כי לא פגעתי בישראל, רק בעכו"ם ערביים או ישמעאלים.

בתוך-כף הקרה ה' לפני שני פריינקין, והתחילו לקרב אותי ולשאל בשלומי ברמז; וגם הם לא הבינו בלשון אשכנז. ובקשתי אותם היכן הרב או החכם, והשיב אחד שיוליף אותי להרב, וכן עשה, והלך עמי עד שהביא אותי לבית הרב שהיה סמוך למקום שפגעתי אותו, וברוך השם שבאתי לבית הרב בשלום. והיה זה חסד גדול מהשם יתברך אצלי, שנכנסתי לתוך כרף כזה בשלום במקום שאני כאלם ממש, ולא על-חנם אנו אמרים שלש פעמים בכל-יום: "נודה לך וכו'" על-נסיף שבכל יום עמנו ועל-נפלאותיך וטובותיך שבכל-עת, ערב ובקר וצהרים וכו'"; וזה אפלו פשיושב האדם בביתו, מכל-שכן בדרך במדינות הים, במדינה רחוקה ומשנה מאד ממדינתנו פזו. יהי שם ה' מברך תמיד.

קטו

בבואי על העליה שדר שם הרב הלך מאתי זה שהולך אותי, ונשארתי שם לבדי, והדלת הייתה סגורה. ונזדמן שם ישראלי אחד שהיה צריך להרב, והתחיל לדפק על-הדלת, ופתחה אשה אחת, ולא הניחה אותי לכנס, ואמרה שהרב ישן, ורמזה לי בידיה ענין שנה. ואמרתי: אף-על-פי-כן אכנס ואמתין עד שיקוץ; ולא הניחה אותי לכנס. ואמרתי: אשב בבית-שער שעל העליה, כי בודאי לא אזור מפאן עד שיקיץ הרב. וישבתי שם לבדי, וזה היה לי קצת מנוחה, והתחלתי לחשב שם מה שהייתי צריך.

מקורות והערות

ע. נראה שהכוונה לשפות הסלאביות כמו רוסית, אוקראינית, פולנית וכו'. פ. מנוסח ברכת 'מודים' שבתפילת שמונה עשרה.

בתוך-כך חזר ובא האיש הזה הנ"ל שהיה צריך להרב וישב עמי שם גם-כן, וקרוב אותי, אבל לא היה מבין בלשון-הקדש כי אם מעט דמעט בקושי גדול; כי לשון-הקדש שלהם משנה מאד מלשון-הקדש שלנו פידוע, ומי שהוא למדן ויודע לדבר בלשון-הקדש - יכולין להבין מעט ממנו, אבל רבם עמי-הארצות, ומתם קשה להבין דבור בלשון-הקדש. וישבתי שם בבית-שער הנ"ל לערך שעה ויותר.

אחר-כך פתח הרב הדלת, ונכנסתי אליו, ושאל אותי מה טיבי. וגם עם הרב קשה קצת לדבר; אבל מאת ה' היתה שנודמן לי איש אחד בסטנבול, שמו רבי יחיאל מצפת והוא מאנשי ליטא, והוא בא בסמוך מאלקסנדריא לסטנבול, וישב באלקסנדריא חמשה חדשים, וכבר היה לו הפרות עם הרב ועם הגביר רבי אברהם טילקא, ונתן לי שני אגרות, להרב ולהגביר הנ"ל, כי רבי יחיאל הנ"ל עמד בבית הגביר הנ"ל כל חמשת החדשים הנ"ל שישב שם. ואלו שני האגרות היו טובה גדולה מאד לאיש פמוני, אשר מעולם לא נסיתי בבזיון זה, להצטרף לילף להרב, והיה קשה עלי מאד מאד לנס להרב; ובפרט כי כבד-לשון אנכי במדינה זאת אפלו בלשון-הקדש פנ"ל, על-פני האגרות הנ"ל היו לי לפה.

והנה הרב הוא קצת קפדן, ותכף התחיל לומר בדרך קפידא כמו שאמרו לי בסטנבול: איך נסעים עכשו בעת פזאת לארץ-ישראל שנשמע מלחמה פזאת עם הגרעקין ימח שמם, וכיוצא בדברים האלה; ובאמת גם באלקסנדריא אין יודעים האמת בענין מלחמה זאת. והתחלתי לבקש את הרב: על-כל-פנים מאחר שכבר באתי, יתן לי לעת עתה על-כל-פנים אכסניא. השיב: האתה יכול לפרע? אמרתי לו: והכנסת-ארחים אין פאן? השיב: בכאן יש תקנה שלא לקבל ארח כי אם עד שלשה ימים.

השבתתי לו: טוב, אנהנו נאכל משלנו אחר שלשה ימים, רק לעת עתה יתן לנו אכסניא להניח החפצים שלנו.

ותכף שלח עמי האיש הנ"ל שהיה צריך להרב באיזה עסק, והלך עמי האיש הנ"ל ועבר עמי ברחבות ובשוקים, והיה קשה לי לדבר עמו. והביא אותי לחצר אחת, והעלה אותי בכמה מעלות לאיזה עליה, ושם לא היתה רק האשה, ודברה עמו בלשונם שהוא לשון ערבי, והראה האשה לי בנדיה שתקבל אותי שם. אבל אני הייתי צריך לדבר עם הבעל-הבית ולבקשו שיתן לי עצה איך להביא את רבי יהודה אליעזר ואת החפצים מהספינה לכאן, ולא רציתי לשאר שם, והלכתי משם עם האיש הנ"ל, ועדין איני יודע להיכן הוא מוליך אותי.

אחר-כך פגע באיזה אנשים ודבר עמהם מה שדבר, ואני לא הבנתי. אחר-כך הלך לדרכו, ואמר לאשה אחת עניה שהיא תראה לי הדרך, ורמזה לי, והלכתי עמה. ושם אין נשים מצויות כל-כך בחוץ, ואין הדרך לילך עם אשה בשוק, והכרחתי לילך מרחוק למקום שהיא הולכת. ועברתי בין כמה ישמעאלים וערביים במקום שדוחקין שם רבים, עד שהביאה אותי להחצר שיושב הבעל-הבית בעצמו של האכסניא הנ"ל; כי הבעל-הבית היה צורך, ושמו רבי משה גבאי, חזן הפנסת דשם, ושם כל הבעלי-מלאכות עושין מלאכתם בחניות ולא בביתם. ובאתי להחצר ששם החנות שיושב הבעל-הבית רבי משה הנ"ל, וקבל אותי, ואמר לי שלום וברוך הבא.

והתחלתי לדבר עמו איך להביא החפצים ואת רבי יהודא אליעזר לכאן. ותכף התחיל לעלות על מחשבותי גדל הצער שלי, כי הבנתי תכף שלא אוכל לחזור אל הספינה, ולא אדע מקומה איה, ובפרט שאיני מבין הלשון שלהם כלל, וגם עם ישראלים קשה לי לדבר, וצער זה בלבד דעתי מיד מאוד. ואף-על-פי-כן דברתי עם הבעל-הבית כאלו אני יודע קצת. אבל הבעל-הבית הבין שאני בעצמי מבבל ואיני יודע מקום

הספינה; ואף-על-פי-כן שלח עמי בנו נער אחד שילף עמי אל-הים, ובקשתי לבעל-הבית שיאמר להנער שישכר לי שם ספינה קטנה, והלף עמי הנער הנ"ל עד שהביא אותי אל חוף הים.

בבואי לשם לא נמצא שם ספינה, כי שם לא היה המקום כלל ששוכרין שם ספינות קטנות; אבל אצלי לא היה נפקא-מנה מזה, מאחר שאיני יודע להיכן אשכר הספינה, כי יש שם כמה וכמה ספינות, ואי אפשר לי להפיר הספינה שלי, וגדל הצער והפחד ובלבול הדעת שהיה לי אז אי אפשר לבאר. ואף-על-פי-כן לא הגדתי לנער שאיני יודע מקום הספינה שלי, רק אמרתי לו שיוליף אותי למקום שימצא ספינה קטנה.

והלף הנער ושאל את-אחד, והודיע לו המקום, וחזר עמי משם והלף עמי הרבה דרך העיר, עד שבא לחוף הים למקום אחר ששם נמצאים ספינות קטנות, ושם ראים כל הספינות הגדולות שעמדים שם כמה מאות; וצערי הולף וגדל, איך אמצא ספינה שלי. והנער הנ"ל לא היה יכול למצוא גם שם ספינה קטנה, כי אין נמצאים שם ספינות קטנות כי אם מעט, ולא היה מצוי אז לשכר. ובאמת עקר העכוב נודע לי אחר-כך שהיה רק מחמת שלא הייתי יודע מקום הספינה שלי, כי דרך הספינות הקטנות שיושבים שם כמה אנשים מכמה ספינות גדולות, והספן מוליף כל אחד לספינה שלו, ואחר-כך הוא חוזר משם, ובבואו לחוף הים מוצא עוד אנשים אחרים כאלה שצריכים לילף להספינות הגדולות, והם נכנסין תכף להספינה קטנה, והוא מוליף כל אחד למקומו. ואז כשעמדתי שם עם הנער חזרו ספינות קטנות כמה פעמים, וכשאמר להם הנער לקח אותי, שאל הספן: לאיזה ספינה? ומחמת שלא יכלתי להשיב לו תשובה ברורה, כי בעצמי לא ידעתי כנ"ל, על-כן נסע תכף עם הספינה לדרך.

והיה לי צער גדול שם אצל הים, והלכתי אנה ואנה אולי אוכל למצא הספינה קטנה של הקפיטאן שבא, ולא יכלתי למצאה. וגדל הצער שהיה

לי אז אי אפֿשר לְבָאָר, וְלֹא יִדְעָתִי כָּלֵל מֶה לַעֲשׂוֹת, וְהַיּוֹם אֵינּוּ עוֹמֵד בְּמִקּוּמוֹ, וְכִבֵּר הָיָה סְמוּךְ לַפְּנוֹת הַיּוֹם. וְחִזַּר עָמִי הַנֶּעַר לְאַבְיוֹ, וְאָמַר לְאַבְיוֹ שְׂאִינִי יוֹדֵעַ בְּעֲצָמֵי הַיֶּכֶן הַסְּפִינָה, וְאֲנִי תְּלִיתִי הַחֲסָרוֹן בְּהַנְעֵר, שְׂאִמְרָתִי שֶׁהוּא קָטָן וְאֵינּוּ יוֹדֵעַ לְשֹׁכֵר סְפִינָה; וְשִׁנְיָהֶם הָיָה אֲמַת.

וְהִנֵּה הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּרַחֲמָיו רַחֵם עָלַי, וְנִזְדַּמְּן מֵאֵת ה' שְׂיִשָּׁב שֵׁם אִישׁ אֶחָד, שְׁמוֹ רַבִּי אֶהְרֵן וְהוּא מִסְּלוֹנִיקָי, רַק שָׂבָא לְשֵׁם זֶה אֵיזָה שְׁבוּעוֹת, וְזֶה הָאִישׁ הָיָה יוֹדֵעַ מְעַט בְּלִשׁוֹן הַקֶּדֶשׁ, וְרַחֵם עָלַי, וְהִלֵּךְ עָמִי בְּעֲצָמוֹ עַד שָׂבָא עָמִי אֶל-הַיָּם פַּעַם שְׁנִית. וְכִבֵּר הֵלְכָתִי הִרְבֵּה מְאֹד עַד שֶׁנִּתְיַגְעָתִי הִרְבֵּה, וְהֵלְכָתִי עָמוּ עוֹד הַפַּעַם אֶל-הַיָּם לְמָקוֹם שֶׁהַסְּפִינּוֹת קִטְנוֹת הוֹלְכִים מִשָּׁם, וּבָאנוּ לְמָקוֹם אֶחָד שְׁמֵת־קָרְבִים לְשֵׁם הַסְּפִינּוֹת הַקִּטְנוֹת, וְעַמְדָנוּ שֵׁם הִרְבֵּה וְלֹא מְצָאנוּ סְפִינָה קִטְנָה, וְגַם אִם נִמְצְאָת אֵיזָה סְפִינָה - לֹא קִבְּלָה אוֹתִי, מִחֲמַת שֶׁלֹּא יִדְעָתִי מְקוֹם הַסְּפִינָה שְׁלִי. וְעַמְדָתִי שֵׁם בְּצַעַר גְּדוֹל מְאֹד וּבְפַחֵי נַפֵּשׁ וּבְכִלְיוֹן עֵינַיִם מְאֹד מְאֹד, וְלֹא יִדְעָתִי מֶה לַעֲשׂוֹת. וְהֵלְכָתִי לְכָאן וּלְכָאן אוֹלֵי אֲמַצָּא הַסְּפִינָה קִטְנָה שְׂבָאָה עָמִי, וְלֹא מְצָאָתִי. וְנִתְמַהֲמַהְנוּ שֵׁם הִרְבֵּה, וְרַבִּי אֶהְרֵן הַנִּלְגַּמֵּל עָמִי חֶסֶד וְיִשָּׁב עָמִי שֵׁם בְּשִׁבְלִי.

אֲחֵר-כֵּן לַעֲת עָרַב בָּאָה סְפִינָה קִטְנָה, וְדַבֵּר רַבִּי אֶהְרֵן עִם בַּעַל הַסְּפִינָה וְסִפֵּר לוֹ הַעֲנִינִי, וְנִתְרַצָּה לְקַבֵּל אוֹתָנוּ, וְצִוָּה לִי רַבִּי אֶהְרֵן לְכַנֵּס לְתוֹךְ זֹאת הַסְּפִינָה, וְנִכְנַסְתִּי לְשֵׁם, וְגַם הוּא נִכְנַס עָמִי. וְהַעֲרַבִי בַּעַל הַסְּפִינָה אָמַר שֶׁהוּא יוֹדֵעַ הַמְּקוֹם שְׁעַמְדִים שֵׁם הַסְּפִינּוֹת הַבָּאוֹת מִסְּטַנְבוּל, וְהָיָה לִי תִקְוָה שֶׁעַל-יָדוֹ אֶפְשָׁר אוֹכַל לְמַצָּא הַסְּפִינָה שְׁלִי בְּעִזְרַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, וְהֵלְכָנוּ עָמוּ. אֲבָל בְּזֹאת הַסְּפִינָה יָשְׁבוּ שֵׁם עוֹד יִשְׁמַעֲאֵלִים וְעַרְבִיִּים מִפְּמָה סְפִינּוֹת הַסְּמוּכוֹת, וְהוֹלִיךְ בְּתַחֲלָה אֶת כָּל אֶחָד לְסְפִינָה שְׁלוֹ, וְנִתְקָרַב עָמָנוּ לְכַמָּה סְפִינּוֹת בְּשִׁבְלִי אֵלּוֹ הָאֲנָשִׁים הַנִּלְגַּמֵּל, וְקִצַּת מֵהַסְּפִינּוֹת

היו ספינות של מלחמה שיִשְׁבוּ שֶׁם הַרְבֵּה יִשְׁמְעֵאלִים אֲנָשֵׁי-חֵיל, וְכִשְׂרָאוֹ אוֹתִי שֶׁחָקוּ וְהִתְלוּצְצוּ, אָבָל לֹא פָגַע בִּי שׁוּם אֶחָד מֵהֶם בְּעֶזְרַת הַשָּׁם יִתְבָּרַךְ; וְכֵן הֵלֵךְ עִמָּנוּ מִסְפִּינָה לְסְפִינָה, וְהוֹרִיד אֶצֶל כָּל אֶחָד כָּל אִישׁ לְסְפִינָתוֹ.

בְּתוֹךְ-כֶּף פָּנָה הַיּוֹם מְאֹד וְהִגִּיעַ זְמַן הַמִּנְחָה, וְהָיָה לִי צַעַר גָּדוֹל, כִּי אֵיךְ אֶפְשֶׁר לְחַפֵּשׂ סְמוּךְ לְחֻשְׁכָּה, וּבְתוֹךְ-כֶּף יִגִּיעַ הַלֵּילָה, וּבִפְרֹט שֶׁהָיָה קִצַּת רוּחַ-סְעָרָה. אַחֲר־כֶּךָ כִּשְׁסַלֵּק כָּל הַנַּ"ל מֵהַסְפִּינָה וְלֹא נִשְׂאָר שָׁם כִּי אִם אֲנַחְנוּ, אֲנִי וְרַבֵּי אֶהְרֵן הַנַּ"ל, עָנָה רַבֵּי אֶהְרֵן וְאָמַר: הַיּוֹם פָּנָה וְאִי אֶפְשֶׁר לְחַפֵּשׂ עִכְשָׁו, וְהִתְכַּרַח לָשׁוּב לְבֵיתֵנוּ, וְלִמְחַר אֵלַי עִמָּכֶם לְבַקֵּשׁ. וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהָיָה לִי צַעַר גָּדוֹל מְזֵה שְׂאֲצֻטְרָךְ לְלוֹן בְּפַחֵי נֶפֶשׁ וְכִלְיוֹן עֵינַיִם, אֶף-עַל-פִּי-כֵן הָיָה נִיחָא לִי בְּזֵה מְאֹד, כְּדִי שְׁלֹא אֶסְכֵּן עִצְמִי בְּסְפִינָה קְטַנָּה בְּלֵילָה, בִּפְרֹט שֶׁצָּרִיכִין לְחַפֵּשׂ סְפִינָתִי כְּנַ"ל. וְחִזְרוּנוֹ אֶל-הַיִּבְשָׁה, וְלֹא נִתְתִּי לְסַפֵּן אֶפְלוּ פְרוּטָה אַחַת; וְחִזְרוּתִי עִם רַבֵּי אֶהְרֵן לְבֵית הַבַּעַל-הַבַּיִת שְׁלִי, וְדַעַתִּי טְרוּדָה בְּצַעַר מְאֹד.

בְּדֶרֶךְ שֶׁאֵל אוֹתִי רַבֵּי אֶהְרֵן הַנַּ"ל אִם אֵין אֶתִּי אֵיזָה סֶפֶר חֲדָשׁ; וְזֵה הַחֲזִיה אוֹתִי, וְתַכְף הַשְּׁבִתִּי לוֹ שֶׁיֵּשׁ אֶתִּי סֶפֶר חֲדָשׁ שְׁלֹא רְאִיתֶם אוֹתוֹ עַדִּין בְּמַדְינָה זֹה, וְשִׁמוֹ סֶפֶר לְקוּטֵי מוֹהֲרָ"ן. וְזֵה הָעֵנִין הַחֲזִיה אוֹתִי מְאֹד, וְאֶמְרָתִי בְּלִבִּי שֶׁבְּשִׁבִיל זֶה לְבַד כְּדָאֵי כָּל הַיִּסּוּרִים וְהַטְּלוּלִים שֶׁיֵּשׁ לִי, שְׂאֵנִי עִכְשָׁו כְּמוֹ בְּגִלוֹת מְצָרִים, שְׂאֵנִי נַע וְנָד וּמְטַלְטֵל וּמְבַלְבֵּל בְּאֶלְכֶסְנֵדְרִיא שֶׁל מְצָרִים אֲשֶׁר מַעוֹלָם לֹא עָלָה עַל דַּעַתִּי לְהִיּוֹת בְּכָאן; אָבָל כְּשֶׁאֲנִי זוֹכֵה לְהַזְכִּיר בְּאֶלְכֶסְנֵדְרִיא שֶׁל מְצָרִים בְּשׁוֹק שֶׁם הַסֶּפֶר שֶׁל רַבְּנוֹ הַנּוֹרָא ז"ל - בְּשִׁבִיל זֶה הַכֹּל כְּדָאֵי, כְּפִי מַה שְׂאֵנִי מְאֵמִין וְיוֹדַע קִצַּת גְּדֻלַּת קְדוּשַׁת נוֹרָאוֹת זֶה הַסֶּפֶר וְגִדְל הַפְּעֻלוֹת טוֹבוֹת וְנוֹרָאוֹת שְׁעוֹשָׂה בְּעוֹלָם וְכוּ' וְכוּ', וְאִם לֹא הָיִיתִי בְּכָאן מִי יוֹדַע מִתִּי הָיָה נִזְכָּר זֶה הַסֶּפֶר בְּכָאן, וְאִם לֹא בָּאתִי לְכָאן כִּי אִם בְּשִׁבִיל זֶה - דֵּי; בִּפְרֹט שֶׁהַבְּנֵי תַכְף עַל-יַדֵּי שֶׁאֵלָה זֹאת שְׁבוּדָאֵי אֲזַנְּהָ לְמַכַּר כָּאן אֵיזָה סֶפֶר (וְכֵן הָוָה), וְזֵה בּוּדָאֵי יָקָר בְּעֵינֵי מַעַל כָּל-הוֹן.

והלכתי עמו עד לבית הבעל-הבית רבי משה הנ"ל, ונכנס עמי אל העליה, ורבי משה הבעל-הבית לא בא עדין לביתו, ולא הייתה שם פי אם האשה, וקבלה אותי בכבוד ברמיזה; ותכף התפללתי מנחה, כי כבר פנה היום מאד. ואחר מנחה נתישבתי קצת היכן אני בעולם, ונחמתי את-עצמי קצת, וחזקתי את-עצמי לבטח בה' שיהיה הכל נכון בחסדו הגדול. ואחר-כך התפללתי מעריב וספרתי ספירת העמר; וקדם שגמרתי בא הבעל-הבית רבי משה וקבל אותי בסבר פנים יפות, וישבתי עמו על המצעותי שלהם כדרךם. ואחר-כך בא רבי יוסף שאוכל גם-כן שם אצל זה הבעל-הבית, ושאר אנשים שכנים, ודברתי עמם, וקבלו אותי בכבוד. ודברתי עמם מענין הדרך מפאן לארץ-ישראל, וקצתם אמרו שצריכין לסע דרך עיר דומיטא^ר שהוא עיר של מצרים, וזה אמר בכה וזה בכה. מתוך דבריהם הבנתי תכף שכפי הנראה יהיה דרכי מפאן לצידון, ומשם לצפת תובב"א^י. והיה לי זה לנחת ולסימן ישועה, שאני מדבר תכף מדרך נסיעתי לארץ-ישראל.

אחר-כך באו לשם בני-הנעורים גדולים, כמו בני חמש עשרה או שש עשרה שנים ויותר, וישבו לפני הבעל-הבית וקראו לפניו הפרשה "במדבר" בנגון ונקודות שלהם, ונתעכבנו איזה שעות. אחר-כך אכלנו סעודת הלילה, ואכלנו עסה שקורין "לוקשין" עם גבינה ביצים ועם לחם כדרךם; והכל היה חביב בעיני, מאחר שזכיתי על-כל-פנים שיהיה לי מקום מנוחה ללון במקום רחוק כזה, וגם נתנין לי לאכל ברוף השם. אחר-כך צוה לי לעלות על עליה שעל עליה זאת לישון שם, וישנתי שם על הקרקע, והפרים והכסות שלי לא היה לי עדין שם, ונתנו לי איזה יריעה וכו' של קש כדרךם, וישנתי שם; והכל היה יקר בעיני מאד, אבל לא יכלתי לישון פי אם מעט.

 מקורות והערות

ר. מורונים. ש. עיר נמל גדולה במצרים השוכנת לחוף הים התיכון ליד שפך נהר הנילוס, מכונה כיום "דומיאט" או "דמיאטה". ת. תבנה ותכונן במהרה בימינו, אמן. א. אמריות.

בבקר השכם עמדתי, והלך עמי בן הבעל-הבית לבית-הכנסת. ושאלתי אם יש שם בית-הטבילה, ובקשי גדול עד שהבינו כוננתי; והודיעו לי שבבית-הכנסת יש שם מקוה, אבל שם אין הלכים האנשים לטבל כלל, אפלו בערב שבת ובערב יום-טוב. ובקשתי מהנער שיליך אותי למקוה, ומלא רצוני והלך עמי לשם. ועמדה שם אשה אחת שממנה על טבילת נשים, ולא רצתה בתחלה להניח אותי לכנס, והנער טען עמה בשבילי. אחר-כך נכנסתי וטבילתי שם, וזה החיה אותי מאד מאד, כי זה יותר משני שבועות שלא זכיתי לטבל במקוה, והיה לי יסורים מזה, על-פן היה לי נחת רוח מאד מה שזכיתי עכשו להטהר במקוה.

אחר-כך הלכתי לבית-הכנסת, והיה שם אנשים מעטים, ולא התפללו בצבור, רק בדחק גדול קבצו אחר-כך מנין לומר קדשה וברכו. ואני לוייתי שם טלית ותפלין; והתפלין שלהם כלם קטנים מאד מאד, עבים פחות הרבה מאצבעי, גם הטלית שלייתי היה של צמר-גפן; וקטן מאד, וגם יש שם טליתים של צמר, אבל אלו האנשים שהיו שם אז רבם היו להם טליתות של צמר-גפן; והתפללתי בטלית ותפלין אלו בבית-הכנסת.

אחר כך יצאתי מבית הכנסת עם הנער הנ"ל, וחזרתי לבית האכסניא שלי, וכבדו אותי בקאווע עם פת הפא בכסנין. והמתנתי הרבה על רבי אהרן עד שגמר תפלת שחרית ואחר-כך אמר תהלים; ואחר-כך הלך עמי אל-הים לחזור ולבקש הספינה. וחזרתי והלכתי בפחי נפש, מחמת שאיני יודע מקום הספינה, והיום ערב שבת שהוא ערב שבועות, ואם חס ושלום לא אמצא היום הספינה כמו אתמול, מה אעשה בשבת ושבועות כשאיה חס ושלום לבדי בלא חברי רבי יהודה אליעזר, כי איך יערב

ב. שעור אצבע כ-2 ס"מ בערך. ג. כותנה. ד. עוגות ממולאות. שולחן ערוך (אורח חיים סימן קנ"ח סעיף א'): "... פת הבאה בכסנין (פירוש פת עשויה עם צוקארו [סוכר] ושקדים ואגוזים) ואינו קובע סעודתו עליהם, אין צריך נטילת ידים.

לי שמחת שבת ויום-טוב כשאהיה חס ושלום נתעה מחברי וספינתי והוא ממני; ובשבת ויום-טוב בודאי אי אפשר לבקש.

בתוך שהלכנו פגע בנו ספרדי אחד שבא מירושלים ונסע משם לאיזמיר, וספר לי שנודע לו בספינה שלו שאנחנו באנו לכאן מסטנבול, כי ספר אחד מאנשי ספינתנו היה בספינה שלו וספר לו; ובשביל זה בא אל-העיר, כדי לשאל אותנו אם אין לי אגרת מסטנבול מאנשי ספרדים. השבתי לו שאין בידי שום אגרת מהספרדים; ודברתי איזה דבורים עם הספרדי הנ"ל, והיה לי קצת נחמה על-ידי-זה. אחר-כך הלך רבי אהרן עם הספרדי לצרכו, ואני אחריהם. אחר-כך חזר עמי רבי אהרן אל-הים, וישב עמי שם הרבה, ולא מצא ספינה קטנה לצרכנו. ואותו הערבי של אתמול לא היה שם, ונתעכבנו שם הרבה, והיה לי כליון עינים הרבה.

אחר-כך באו שני ערביים קטנים עם ספינה, ודבר עמהם רבי אהרן ושכר אותם, וצוה לי לכנס בספינתם; ונכנסתי לשם, וגם רבי אהרן נכנס עמי. והיה לי צער, כי הבנתי כי קטנים כאלו בודאי לא יוכלו למצא ספינתי. והלכו עמי לספינות אחרות לצרכם. אחר-כך התחילו לילך עמי לבקש ספינתי, והלכו לכאן ולכאן, ולא מצאנו הספינה שלי; ובכל פעם שואלים אותי: היכן הספינה שלך? והוא כמו שער בנפשי, כי איני יודע מה להשיבם.

אחר-כך הלכו עמי עוד; בתוך-כך פגענו בספינה קטנה אחרת שהיתה גדולה קצת מספינה שישבנו בה, ושם ישבו שני עכו"ם גדולים, ודבר עמהם רבי אהרן, ואיני יודע מה דבר עמהם. אחר-כך נתקרבה הספינה אצלנו, ויצאנו מספינה שישבנו תחלה לספינה זאת, והלכתי עם אלו הערביים הגדולים, והיה לי קצת נחת מזה, כי הבנתי שהם ידעו יותר לבקש את הספינה. והלכנו עמהם למקום שעמדים ספינות של איטליא, והלכנו מספינה לספינה ולא מצאנו הספינה שלי, ועיני כלות מאד ומצפות על כל הספינות, אולי אזכה למצא איזה סימן או לראות איזה

ספן מאנשי ספינתי; ולא ראיתי, והתחלתי לצעק בקול: יהודא אליעזר, יהודא אליעזר - ואין קול ואין ענה.

אחר-כך באנו סמוך לספינתנו, ולא הפרתי אותה, אבל הספן אמר שיתקרב לספינה זאת; ונתקרבונו לשם, ובחסדי ה' באנו לספינה שלנו. ותכף ראו אותי המטראסין, והתחילו לצעק אלי ולקרות את רבי יהודא אליעזר שיירד באותה שעה לחדרנו שישבנו שם; ויצא לקראתי תכף, וגדל השמחה שהיה לי אז כשזכיתי לראות אותו אין לשער, וגם על רבי יהודא אליעזר היה שמחה גדולה, כי הוא היה לו גם-כן פליון עינים^ה גדול מאד על שנתעכבתי כל-כך, קרוב למעת-לעת. ברוך השם הגומל לחיבים טובות אשר עזרני עד-פה ונתן לי כח לסבל הכל בחסדו הגדול.

ותכף קבלנו כל החפצים לספינה זאת שבאתי עמה, וגם רבי יהודה אליעזר ירד לתוכה, וחזרנו פלנו לתוך העיר. ותכף באו הערביים הנשאים משאות וחספו החפצים מהספינה פדרכם, כי כל אחד מקדים עצמו כדי שהוא ישא המשאוי כדי לקבל שכר; אבל ברוך השם לא היה לנו שום הזק, והכל על-ידי רבי אהרן הנ"ל שיידע לדבר עמם ולשכר אותם היטב, ולהודיע להם להיכן צריכים לשא החפצים שלנו. ברוך השם שהזמין לי את האיש רבי אהרן הנ"ל שגמל עמי חסד בחנם, ובלעדיו איני יודע מה הייתי עושה, ותהלה לאל שהכניס אותי בשלום עם כל החפצים לבית האכסניא שלי, ברוך השם הכל שלום.

קטז

גם בעת שהלכו הערביים עם החפצים היה לי צער קצת. כי ערבי אחד נתעכב לתקן משאו, בתוך-כך הלכו השאר, ואני נתעכבתי עמו.

מקורות והערות

ה. צפיה עד כלות הנפש כמו שבאר רש"י (ויקרא פרק כ"ז פסוק ט"ז): "מכלות עינים ומדיבת נפש - העינים צופות וכלות לראות". ו. נוסח ברכת הגומל שנתקנה בין השאר ליורדי הים, שולחן ערוך אורח חיים סימן ר"ט סעיף א'.

ואחר-כך הלך הערבי ואני אחריו, והערבי לא ידע להיכן לשא המשאוי, וגם אני לא ידעתי. והלך הערבי בתחלה לכמה בתים אחרים ורצה להניח שם המשאוי, כי לא ידע להיכן צריכים לשא; והיה לי צער גדול באותה שעה. אבל לא נתמהמה הרבה, ועזרני השם יתברך לבוא לבית האכסניא שלי, ועלינו אל העליה המיוחדת שישנתי שם בלילה, ושם הנחנו כל החפצים בשלום. ונתנו שבח והודיה להשם יתברך שהביא אותנו ביחד בשלום, וגם תהלה לאל יש לנו אכסניא טובה, עליה מיוחדת שיכולים לעשות בה מה שנרצה, ללמד ולהתפלל כדרךנו שמשנה הרבה מהפריינקין. ברוך השם אשר עד-פה עזרנו.

קיז

אחר-כך התחלנו להכין עצמנו על שבת יום-טוב, והלכנו לגלח עצמנו אצל ישמעאל אחד; וגם אמנות הגלוח שלהם משנה מאד מאמנים שלנו. והלכנו לטבל במקוה שבבית-הכנסת, ושם אין מרחץ של ישראל וגם אין הלכים שם לטבל אפלו בערב שבת וערב יום-טוב, מכל שכן ביום-טוב ושבת עצמו. וברוך השם היה הכל על-נכון, ושמחנו מאד שזכינו אחר חלישות ויסורים כאלו וטלטולים כאלו שהיה לנו על-הים לבוא על חג השבועות ושבת-קדש למקום מנוחה ברוך השם.

קיח

והנה באותו היום, ערב שבת-קדש, בעת שהיינו בחצר בית-הכנסת בשביל לטבל שם במקוה, נזדמן לנו שם עני אחד ספרדי שעמד שם בחצר בית-הכנסת; כי רב העניים הפשוטים, ואפלו החשובים מעט, אין להם אכסניא שם כי אם בחצר בית-הכנסת, רק החשובים ביותר נתנים

להם אכסניא אצל הבעל-הבית רבי משה גבאי שעמדנו אצלו. וזה הספרדי הנ"ל היה מצפת, והיה יודע קצת לדבר בלשוננו, ודברנו עמו, והיה לנו לנחת. ובתוף דבריו בא אחד מהעיר, שמו רבי יהודא, ומתוף דבריהם הודיעו לנו שיש ספינה שרצונה לילך אחר יום-טוב לצידון. והבטיח לנו רבי יהודה הנ"ל להודיע לנו מזה; וזה היה אצלנו בשורה טובה מאד במקום כזה.

קיט

והנה תהלה לאל קבלו אותנו בבית הבעל-הבית הנ"ל בשבת ויום-טוב בכבוד גדול ובנחת, והיה לנו מקום מנוחה על העליה שהיה ברשותי לעשות שם מה שארצה. והשם יתברך עזרני שם בחסדו הגדול לחדש שם לכבוד שבת ושכונות מענין מתן-תורה דברים נאים בעזרת השם יתברך.

קב

והנה ביום שבת-קדש הזמין ה' שבא בספינה ארח אחד מעיר טשרניקילס הסמוך לסטנבול, ומשם בא לכאן לאלכסנדריא. וזה הארח היה ממדינתנו, מקהלת-קדש פרמיסלא, וזה כמו שנתים שיצא מביתו לבדו בידים ריקניות, והשם יתברך עזרו שבא לארץ הקדש וישב שם איזה חודשים, ואחר-כך יצא משם וסבב במדינות ישמעאל עד שבא לכאן ביום שבת-קדש. ונתן לו הרב גם-כן אכסניא אצל הבעל-הבית שלנו, והיה לנו לנחת גדול שנודדמן לנו עוד אחד ממדינתנו, והיה לנו עם מי לדבר; ואצלי היה זה טובה גדולה לכמה ענינים.

ובמוצאי שבת-קדש, ליל ראשון של שבועות, נתקבצו פמה אנשים לבית הבעל-הבית שלנו, והיינו נעורים שם יחד, כי אין שם בית-המדרש, רק

שני בתי כנסיות, ובבית-הכנסת אין נעורים שם, רק קצתם נתקבצו לבית הבעל-הבית שלנו, והיינו נעורים שם. והיה זה לנו לנחת גדול, ואמרנו כל התקוץ וגם האדרא רבא, כי שם הלילה גדולה בעתים הללו קרוב לכפלים משעור הלילה שלנו, כי שם הלילה בליל שבועות הוא שמונה שעות. אבל אף-על-פי-כן לא היה לנו צער מנדוד השנה, כי ישבנו שם בהרוחה גדולה על המצעות שלהם, ובכל פעם נתנו לנו קאווע לשותות, ושתינו שלש פעמים קאווע באותה הלילה, וסמוך ליום נתנו לכל העולם יין שרף טוב עם מרקחת של קלפת מאראנצין. גם סמוך לאור היום התחילו קצת ספרדים לנגן שירות ותשבחות, קצתם הידועים לנו וקצת אחרים, בנגונים משנים שלהם, וגם נגנו "יה רבון עלם וכו'" בנגון ונקודות משנות שלהם; ואף-על-פי-כן היה לי נחת גדול מאד, והייתי מנגן עמם גם-כן נגון שלהם, ושמחתי ששמעתי שפכל מקום מזמרים ומשפחים לשמו הגדול יתברך ויתעלה.

עד שהאיר היום ואז הלכנו לטבל במקוה, והם הלכו פלם להתפלל בבית-הכנסת, כי שם מתפללים פלם בבקר השכם בשבועות, אף-על-פי שרפם לא היו נעורים; ואנחנו התפללנו בביתנו. ואחר התפלה אכלנו ארו עם חלב ודבש, כי כף המנהג שלהם, לאכל בשבועות דבש וחלב.

גם בליל שני של שבועות עזרנו השם יתברך שהיה שם אחד שאכל גם-כן אצל בעל-הבית שלנו, והתחיל לבוא בשמחה, ונגנו לו והוא התחיל לרקד, עד שאחר-כך שמחנו גם-כן ורקדנו עמו יחד, ושמחנו כל המסבין שם. וזה היה יקר בעינינו מאד, שזכינו לשמח ולרקד בחג הקדוש הזה, זמן מתן תורתנו, במקום רחוק כזה ומשנה כזה, מה שלא עלה על-דעתנו, כי היינו סבורים שחס ושלום נתעכב על-הספינה בשבועות חס ושלום, ועכשו עזרנו השם יתברך לבוא אל-העיר לאכסניא טובה, ולשמח בשבועות ברקודין בעזרת השם יתברך.

קבא

וביום שני אחר התפלה הלכנו אל הרב לקבל פניו. ואני לא הייתי בבית-הכנסת כלל בשבת ויום-טוב, כי אם בערב שבת-קדש בפקר ובגליל שבת-קדש, אבל רבי יהודה אליעזר היה בבית-הכנסת ועלה שם לתורה, וספר ששם מוציאים הספר-תורה בתיק שלה, ובתוך התיק קורין בה, וגם אין מניחין הספר-תורה כמו אצלנו, רק כמו שעומדת בתיק - כך מעמידין אותה על השלחן, ופותחין התיק עם הספר-תורה ביחד, וקורין בספר-תורה כשהיא עומדת זקופה בהתיק.

ומבית הרב הלכנו להגביר רבי אברהם טילקא; ובתחלה הוליכו אותנו לבית אחיו רבי יוסף שדר עמו בחצר אחת, ואחר כך נכנסנו לבית רבי אברהם הנ"ל, וקבל אותנו בכבוד גדול. ומסרתי לו האגרת שהיה בידי אליו מרבי יחיאל כמבאר לעיל, ואחר-כך אמר לנו שאם אנו צריכים לטובתו נבוא אליו אחר יום-טוב; ונפטרנו ממנו בשלום.

קבב

והנה תהלה לאל עבר השבת ויום-טוב בשלום ושמחה ונחת; רק בגליל יום-טוב שני אחר הסעודה כשהנחתי לישון נחלשתי והכרחתי לתן הקאות הרבה, וכל זה היה מחמת שעדין לא חזרתי לאיתני בשלמות מגדל החלישות הפכד שהיה לי על-הים. גם אחר יום-טוב הרגשתי שעדין איני בקו הבריאה בשלמות, וכל מה שאכלתי היה קשה עלי.

קבג

אחר יום-טוב התחלתי לחשב תכף איך זוכין לצאת מכאן לארץ-ישראל. כי קדם יום-טוב, אף-על-פי שהבנתי תכף שאני צריך כאן לרחמים רבים

וישועה גדולה לצאת מפאן, אף-על-פי-כן הכרחתי עצמי להעביר מדעתי דאגה זאת, כדי שלא לערבב שמחת שבת ויום-טוב. אבל אחר יום-טוב התחלתי לחשב בזה, וראיתי גדל דחקי עתה, כי לא הבאתי לאלפסנדריא כי אם בערף שלשה טאלירי, והוצאות הספינה קטנה והמכס וכו' מן הספינה הגדולה עד האכסניא עלה קרוב לשמונה טאליר של מצרים (שהם פחותים שלישי מטאליר טובים של סטנבול), ובאמת לא היה בידי אלו ההוצאות, רק השם יתברך רחם עלי שרבי אהרן הנ"ל שגמל עמי חסד כנ"ל וטרח עצמו עבורי כל-כף, נתן משלו לעת עתה כל הסף הנ"ל, ומעט הפאריסי שהיה אצלי נשאר בידי על הוצאות קטנים. ועתה צריכים להחזיר הסף הנ"ל לרבי אהרן, ולשכר ספינה לצידון או לעכו, שהוא יותר ממהלף שלשה ימים, והדרך רחוק כמעט כמו מאדעס לסטנבול, וגם מעכו או מצידון צריכים לשכר חמורים לצפת, וגם שאר הוצאות לעלות על הספינה, ובידי אין כסף כי אם סף מעט הנ"ל. ומדברי הרב הבנתי קדם שבועות בעת שבאתי אצלו שהוא רוצה לסלק ידו הימני, והוא מקפיד על שבאתי בעת הזאת. על-כן תכף באסרו-חג נמשכה טרדת המחשבה בענין זה עלי; רק אף-על-פי-כן נתחזקתי לבטח בה' שיוציאנו מפאן.

קבר

והנה ביום שלישי אסרו-חג שבועות הלכנו להרב, אני וחברי רבי יהודה אליעזר. ורבי יהודה אליעזר הלך בלא כובע עליון, כי נאבד אצלו על-הים, וגם מזזה לא היה לנו נחת; אמת שבמדינה רחוקה פזאת בלא זה אנו משנים בעיניהם מאד, על-כן איך שמלבשין שם הכל נכון לפניהם, אף-על-פי-כן היה לנו קצת צער מזזה, כי לא היה לנו לכבוד לכנס כף להרב; אף מה לעשות, וההכרח לא יגנה.

ובאנו להרב, והשיב לנו תהף שאינו יכול לעזור לנו כלל, וכל מה שדברנו עמו לא הועיל. ועקר הדברים היה, שאמר לנו ששום אדם לא ירצה לתן בשביל אנשים שהלכים עכשו להשתטח על קברי הצדיקים בארץ-ישראל, כי הוא דבר זר אצלם; ואם היה לנו ממון עצמנו - הרשות לנו לעשות מה שנרצה, אבל לתן נדבה בשביל זה לא ירצו. ואני טענתי עמו: וכי מפני שאני זכר הפסדתי? וכי מפני שאני נסע לדבר-מצוה, להחיות נפשי, להמשיך עלי קדשת ארץ-ישראל, אין צריכין לעזור לי? אבל הוא לא שמע אלי, ואמר שאפלו אם ישלח אנשים - לא יפעלו מאומה; והיה לי צער גדול בביתו. רק אחר-כך, אחר הפצרות הרבה, שבקשנו אותו שהוא יעשה את-שלו וישלח שני אנשים, וה' הטוב בעיניו יעשה, אחר-כך השיב בפשה רפה שישלח, כמו שאמר: אני אשלח אנשים, אבל לא יפעלו מאומה.

והלכתי משם בפחי נפש. אף אף-על-פי-כן נחמתי עצמי, מחמת שעדין היה לי מעט ספרים, והרב קבל אצלי איזה ספרים ורצה לקנותם, והבנתי שעל-ידי זה יהיה לי על הוצאות, ואם לא יספיק - נמכר הספרים וכסותות שלנו; ואפשר אף-על-פי-כן יעזור השם יתברך שאקבל כפן איזה עזר מבני הקהלה.

קכה

והנה השם יתברך גמל עמי חסד מה שלא עלה על-דעתי, פי הגביר הנ"ל בעצמו נתן בשביל שלשתנו, דהינו אנחנו שנינו בצרוף הארץ שבא בשבת, נתן חמשים טאליר של מצרים, ומשאר כל העיר קבצו גם-כן ארבעים ושנים טאליר, ונתן הרב לחלקנו ששים ושנים טאליר. גם הרב קנה ממני ספרים בסך ארבעים טאליר, ובתוכם קנה ספר לקוטי מוהר"ן וספר האלה-בית, וזה יקר בעיני מאד, שזכיתי להשאיר ספרים מרבנו

ז"ל במדינה רחוקה פזאת. גם רבי אהרן הנ"ל קנה ממני שני ספרי לקוטי מוהר"ן ושני ספרי אלה-בית להוליתם לסלונקי, שהיא עיר הגדולה לאלקים במדינות ישמעאל¹ וישראלים דרים שם הרבה יותר מבסטנבול.

קבו

והנה התחלתי לבקש ספינה; ומחמת שאין לי מפיר שם וגם איני יודע שום לשון, היה קשה לי מאד למצא ספינה. גם בעצמי לא ידעתי היטב להיכן דרכי נכונה, אם לעכו, אם לצידון, אם ליפו. והנה כל מה שסבב השם יתברך עמנו באלו הימים - אי אפשר לבאר הכל, אף סוף דבר לא היה ידעתי לצאת משם בזריזות כל-כך קדם שבת, והשם יתברך חמל עלי וסבב כמה סבות לטובה, ובא לביתי ביום חמישי סמוך לערב רבי יהודא הנ"ל שדברתי עמו בערב שבת פנ"ל, והביא עמו ערבי אחד שהודיע לי מספינה לצידון, וצוה עלי לילך תכף לקונסליר, כי הקפיטאן אמר שאי אפשר לעלות על הספינה עד שאקבל כתב שקורין שם 'טיסקירע' מהקונסליר. ותכף הלכתי להרב ולהגביר ולהקונסליר, וכתב תחת הבילעטין תכף, ונתתי לו בעד זה ששה טאליר; אבל הטיסקירע נתעכבה עד יום מחר אחר חצות.

קבו

והנה ביום ששי עמדתי בהשכמה, והייתי טרוד אז מאד, כי עדין לא ראיתי הקפיטאן ולא שכרתי הספינה, ועדין לא קבלתי הטיסקירע, וגם המעות מהרב לא קבלתי עדין, והיום ערב שבת-קדש, וצריכים היום לעלות על הספינה ולקנות מה שצריכים.

מקורות והערות

צ. באותו זמן יון היתה תחת שליטת הטורקים ובזמן נסיעתו החל מרד היוונים המוזכר כמה פעמים בספר. ק. באות ק"ח. ר. כתב אישור מהקונסול.

קבח

והנה כל מה שעבר עלי באותו היום - אי אפשר לבאר מאפס הפנאי, כי הלכתי נע ונד ומטלטל הרבה לבקש הקפיטאן, וכשמצאתי אותו לא יכלתי לדבר אתו ובקשי גדול קדם שמצאתי איש מהמפירים שהיו לי שם; וגם עם זה הישראלי לא יכלתי לדבר היטב, והוא לא הבין מה שאני אמר ואני לא הבנתי מה שהוא אמר. ולא יכלתי לבוא לעמק השוה עם הקפיטאן: בתחלה אמרו לי שהוא רוצה שלשים טאליר בעד שנינו; אחר-כך הלכתי להקונסליר והמתנתי שם, ובא רבי יהודא אליעזר אצלי ואמר לי שעכשו אמר לו אחד ממפירינו שהוא רוצה חמשים ושנים טאליר. וכעניי רבי יהודא אליעזר היה רחוק מאד שאתן סך כזה, אבל אני כבר הייתי מרצה לתן סך כזה, מחמת שראיתי שקשה לי מאד לצאת מכאן, והעקר מחמת שאין אנו מבינים שום לשון, אפלו עם ישראל קשה מאד לדבר. והלכתי מהקונסליר והשארתי שם את רבי יהודא אליעזר, ואני הלכתי אל האיש הנ"ל, ואמר שרבי יהודא אליעזר לא הבין דבריו, כי הוא רוצה סך חמשים טאליר בעד כל אחד ואחד לבדו.

וגדל הטרודות ובלבול הדעת שהיה לי אז רבו מספר, ונמשך הדבר עד שלש ארבע שעות אחר חצות בערב שבת-קדש, והשבת מממשמש לבוא. והשם יתברך עזרני ונתן לי התחזקות להזדרז בכל-עז לנסע באותו היום דיקא, כי הספינה הייתה מוכנת לילך מיד, ולא רציתי להניחה, כי אמרתי: אם אניח אותה - מי יודע עד מתי יהיה עכובי כאן, כי לאו בכל יומא מזדמנת ספינה, ואם תזדמן - קרוב שלא אדע ממנה. על-כן נזדרזתי, והשם יתברך עזר לי וסבב כמה סבות נפלאות לטובתנו.

וסוף דבר נתגלגל הזכות על-ידי רבי אהרן הנ"ל בעצמו שגמל עמי חסד בכניסתי, ועתה עזרני השם יתברך שנוזדמן לי בשוק בעת שהייתי טרוד מאד ולא היה לי שום מתרגמן לפרש דברי להקפיטאן, והוא הלך עמי

וְדַבֵּר עִם אַנְשֵׁי הַקְּפִיטָאן. וְעֵדִין לֹא בִּאתִי לְעֵמֶק הַשָּׁוּה, כִּי אִז לֹא הָיָה שֵׁם הַקְּפִיטָאן בְּעֵצְמוֹ, וְעַל-כֵּן חָזַר רַבֵּי אֶהְרִן לְבֵית הָאֲכַסְנִיָּא שְׁלֵנוּ, וְאֲנִי הִלְכְּתִי בְּתוֹךְ-כֶּף לְבֵית הַקּוֹנְסְלִיר וְקַבְּלֵתִי הַטִּיסקִירֵע, וְאַחֲר־כֶּף מְסֻרְתִי אוֹתָהּ לִישְׁמַעְאֵל אֶחָד שֵׁיִשֵּׁב שָׁם בְּבֵית הַמְּכָס. וְאַחֲר־כֶּף חֲזַרְתִּי לְבֵיתִי וּמִצְאֵתִי שֵׁם אֶת רַבֵּי אֶהְרִן הַנַּ"ל, וְאָמַר לִי שְׁלֹא טוֹב עָשִׂיתִי שֶׁמְסֻרְתִי תִּכְף הַטִּיסקִירֵע לִישְׁמַעְאֵל הַנַּ"ל, וְהָיָה לִי צֶעַר גָּדוֹל מְאֹד. וְאַחֲר־כֶּף הִחֲלַפְתִּי מְעַט מְעוֹת שֶׁשְׁעַרְתִּי בְּדַעְתִּי שֵׁיִשְׂאֵר לִי אַחַר שְׂכַר הַסְּפִינָה וְהַהוֹצָאוֹת; כִּי כְּשִׁיּוֹצְאִין מִמְּצָרִים לְשָׂאֲרֵי מְדִינוֹת יִשְׁמַעְאֵל, שׁוֹב אֵין מְטַבֵּעַ שֶׁל מְצָרִים שׁוּה כָּלֵל אֶפְלוּ פְּרוּטָה אַחַת, כִּי מְטַבֵּעַ שְׁלָהֶם גְּרוּעַ מְאֹד מְאֹד.

אַחֲר־כֶּף הִפְצַרְתִּי מְאֹד אֶת רַבֵּי אֶהְרִן הַנַּ"ל וְהִלֵּךְ עִמִּי עוֹד הַפְּעַם, וְתִכְף שְׂכַרְתִּי הַסְּפִינָה בְּסֶף אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה טָאֲלִיר שֶׁל מְצָרִים בְּעַד שְׁנֵינוּ, וְסִלְקֵתִי לְהַקְּפִיטָאן כָּל הַסֶּף הַנַּ"ל. וְרַבֵּי אֶהְרִן שְׂכַר עַרְבִיִּים וְהִלֵּךְ עִמָּהֶם וְהִבִּיא כָּל הַחֲפָצִים שְׁלֵנוּ אֶל-הַחוּף, וְשְׂכַר לָנוּ סְפִינָה קְטַנָּה.

וּבְגֵדֵל חֲסָדֵי ה' וַיִּשׁוּעַתּוּ וְעֲזָרְתּוּ הַגְּדוּלָּה יִצְאָנוּ מֵאֶלְכַסְנְדֵּרִיא בְּיוֹם שְׁשִׁי, עָרַב שַׁבַּת-קֹדֶשׁ פְּרֻשֵׁת נְשֵׂא, בְּעֶרְךָ שְׁתֵּים אוֹ שְׁלֹשׁ שְׁעוֹת קֹדֶם קַבְּלַת שַׁבַּת-קֹדֶשׁ. וַיִּצְאָנוּ בְּחַפְזוֹן גָּדוֹל, וּמִגֵּדֵל הַחַפְזוֹן לֹא קָנִינוּ צְדָה לְדַרְךָ כִּי אִם מְעַט אוֹגְעֵרְקִיס" וְלָחֵם מְעַט, רַק שְׁהָיָה בְּיַדֵּינוּ לָחֵם יָבֵשׁ מִכֶּבֶר מְאֹדָעַס; וַיִּצְאָנוּ מִמֶּשׁ כְּמוֹ שִׁיּוֹצְאִין מִמְּצָרִים, בְּחַפְזוֹן, וְגַם-צְדָה לֹא-עָשִׂינוּ לְנוֹי. וּבָאָנוּ אֶל הַסְּפִינָה הַגְּדוּלָּה קֹדֶם קַבְּלַת שַׁבַּת בְּעֶרְךָ שְׁתֵּי שְׁעוֹת, וְנִתְתִּי שְׂבַח גָּדוֹל לְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שֶׁזָּכִינוּ לְצֵאת מִמְּצָרִים; כִּי בְּאֵמֶת בְּכָל הַדַּרְךָ שְׁהִלְכְּתִי מִסְטַנְבוּל לְאֶלְכַסְנְדֵּרִיא הָיָה לִי צֶעַר כְּשֶׁנִּזְכַּרְתִּי שְׂאֲנִי מִכְּרַח עֵתָה לֵילֵךְ לְמְצָרִים, וְהָיִיתִי מְצַפֶּה הַיּוֹם וְהַשָּׁעָה לְצֵאת מִשָּׁם, וּבְחֲסָדֵי ה' יִצְאֵתִי מִשָּׁם בְּזִרְיוֹת בְּעֲזַרַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ.

קבט

ובכל יום שבת-קדש לא זזה הספינה ממקומה. ולא היה לנו שום תבשיל בשבת-קדש, וגם יין לקדוש והבדלה לא היה לנו מחמת החפזון הנ"ל. וביום ראשון בבקר השכם התחילה הספינה לילך. וביום שבת-קדש הייתי חלוש מעט, וביום ראשון נחלשתי הרבה, ונתתי הקאות הרבה, אבל ביום שני עזרני השם יתברך שהתחלתי לשוב לאיתני קצת; אבל אף-על-פי-כן לא הייתי בקו הבריאה בשלמות בכל הדרך הזה, והכל מחמת טלטול הספינה שהיה קשה עלי, רק הכל היה בחסד, ולא הייתי מטל למשכב כמו בדרך מסטנבול לאלכסנדריא. וזה היום, יום חמישי, בערך שלש שעות קדם הלילה, התחילו לראות איזה יבשה.

קל

והנה ביום חמישי הנ"ל היינו מצפים לבוא למחוז חפצנו לצידון, אבל באמת זאת היבשה היה מגבול עכו. וביום ששי בבקר עברנו אצל עיר אחת מרחוק, ואמרו המאטראסין שהיא עכו; אבל הקפיטאן לא רצה לעמד שם פלל, ועברנו משם. ואחר חצות יום ששי, ערב שבת-קדש, באנו עוד אל עיר אחת, ושם שלשל האנקיר ועמד שם. וזאת העיר הייתה צור, ונכספתי לירד שם, כי הבנתי שמשם הדרך סמוך יותר לצפת תוכב"א; אבל לא ידעתי אם יש שם ישראלים, ונתעפכנו על-הספינה. ולא היה לנו שום דבר על שבת ללפת בו את-הפת כי אם סוחריס, ונתתי למטראס אחד פאריס שיקח לי לחם חם ומיני קשואין בעיר; ובקשי גדול הבין הרמזים שלנו, והביא לנו דברים הנ"ל, והיה לנו בשבת מה לאכל.

ועמדה הספינה אצל צור עד אחר חצות ליל שבת-קדש. וכמו שתי שעות אחר חצות ליל שבת-קדש זזה הספינה ממקומה, והלכנו שתיים עשרה שעות מצור לצידון, ובאנו ביום שבת-קדש כמו שתי שעות אחר חצות היום לשפת עיר צידון, ושלשל האנקיר ועמדה הספינה. ואמרו לנו הקפיטאן והמטראסין שגרד מיד, כי הם רוצים לילך מפאן לבירוט; אבל אנחנו הפצרנו מאד שנתעכב על הספינה עד שיעבר שבת-קדש, כדי שלא נצטרך לחלל שבת בטלטול החפצים ומעות וכו', ובדחק גדול הכרח למלאת רצוננו. ועמדנו על הספינה עד תחלת ליל מוצאי-שבת, וקדם שגמרתי ברפת המזון התחילו לחפז ולגרש אותנו, והכרחנו לירד בליל מוצאי-שבת. והיה לנו בתחלה מזה קצת צער, כי איך נכנס בלילה לעיר שאין לנו שום מכיר ואין יודעין הלשון, והיכן נלון בלילה עם החפצים; אבל מה יכולין לעשות, וסמכנו על השם יתברך שבודאי יעזר לנו גם עתה כאשר עזר לנו עד-הנה.

ותכף בבואנו סמוך להחוף, אזי באו תכף הערביים הנשאים לחטף המשאוי שלנו כדרךם תמיד, כי כל אחד מקדים עצמו כדי שהוא יקבל שכר, ותכף נשאו החפצים שלנו אל הספר. ותכף כשבאנו אל הספר בא לקראתנו איש אחד ישראלי, ובתחלה לא ידענו שהוא ישראלי, ואחר-כך נודע לנו שהוא ישראלי, וקרב אותנו מאד, ונתן לנו מקום סמוך לבית המכס להניח שם החפצים וללון שם בלילה, כי אי אפשר לכנס לעיר מחמת שלא היה שם בעל-המכס שצריך לראות ולבדק אם אין לנו איזה סחורה, וגם הביא לנו מחצלת ופרש לפנינו, והיה לנו מקום מנוחה ברוף השם. ותכף נתקבצו אלינו איזה ישראליים ודברו עמנו וקרבנו אותנו מאד, ואמרו שיתנו לנו אכסניא טובה בחדר מיוחד שיש בחצר בית-הפנסת בשביל ארחים, והיה שם השמש, ואמר שמחר בבקר יבוא ויכניס אותנו. ואחר-כך דברתי עמהם איך לוקחין פאן משקה להבדלה; ובצידון אין נמצא יין מחמת החם, רק שכר ויין-שרף,

והביא לנו השמש יין-שרף ועלים של אילני לימיניסי להריח, והבדלתי בעזרת השם יתברך.

קלא

ובתוך שיתקם הודיעו לי תכף שבצידון יש קבר אצל העיר שנקבר שם זבולון בן יעקב, ויש אמרים שגם אחיו יששכר נקבר שם. והיה לי מזה נחת גדול, שנזכה להיות על קבר של שבט מישראל. ברוך השם אשר הביאני עד הלם, עד גבול ארץ-ישראל.

קלב

ובבקר נכנסנו לצידון והלכנו על-קבר זבולון, ויש שם היכל נאה על-קברו ומנורות בשמן-זית, ויש שם שומר שמעאל אחד, פי גם הישמעאלים מכבדים זה הקבר מאד. ומה נשיב לה, כל תגמולוהי עלינו, שזכינו גם להיות על-קבר קדוש ונורא כזה; והדלקתי שם שמן-זית, וחזרנו משם. ואחר-כך אמרו לנו שעיר צידון בעצמה עדין אינה ארץ-ישראל, רק מקבר זבולון ואילך, משם מתחיל גבול ארץ-ישראל. במה נקדם ה' שזכינו היום, יום ראשון כ' סיון, להשתטח על קבר הנורא הנ"ל בארץ-ישראל. וביום מחר אם ירצה השם אנו מוכנים לילך לצפת תובכ"א, השם יתברך יביאנו לשם לשלום, ונזכה להמשיך עלינו קדשת ארץ-ישראל באמת, אמן כן יהי רצון.

קלג

ושכרנו חמורים לילך ביום שני לצפת, ונתעכבו עד יום שלישי עד ערב. ביום שלישי יצאנו מבית-הכנסת של צידון שעמדנו שם בחדר שיש שם

בשביל ארזים, ונשאו הנשאים כל החפצים שלנו עד סוף העיר, ושם עמדו החמורים שלנו בתוך שארי החמורים של השירא, שהם כמו חמשה עשר חמורים, וכלם גוים, ובתוכם היה יהודי אחד בעל-חמור, וזה היה טובה גדולה לנו. ועמדנו בחוץ עם החפצים כמה שעות עד כי פנה יום שלישי, ולא יצאנו מצידון עד אור ליום רביעי כמו שתי שעות בלילה. ואז בלילה ישבנו על החמורים, והלכנו כל הלילה עד בערך שתי שעות על היום; ובלילה זאת נכנסנו לגבול ארץ-ישראל בודאי, והיה לנו שמחה גדולה.

קלד

ביום חמישי פרשת שלח-לה, כ"ד סיון, באנו לצפת סמוך לחצות היום מלפניו. וכשבאנו אל-ההר הקטן הסמוך לשער העיר ששם משליכין המשאוי מהחמורים ונשאים אותה על-ידי בני אדם לתוך העיר, ותכף ומיד כשבאנו לשם יצאו תכף אנשים לקראתנו, המה ראו פן תמהוי שבעת הזאת יבואו אנשים לארץ-ישראל, והיה עליהם שמחה וחדוה גדולה כשראו אותנו. ואלו האנשים היו מהפרושים, כי הפרושים דרים סמוך לשער העיר, ותכף שאלו אותנו אם יש לנו איזה ידיעה מהמשלחים שלהם שיצאו זה סמוך לשנתים ואין להם ידיעה מהם. והודעתי להם תכף שדברתי עמם בסטנבול, ויש לי אגרת מהם, ובקרוב יבואו, כי הם לא רצו לילך עמנו על-הים לאלקסנדריא מגדל הפחד שהיה אז פנ"ל, ורצונם לילך ביבשה. ותכף שהודעתי להם זאת בתוך-כך נתקבצו סביבותינו כמה אנשים, ונעשה רעש ושמחה גדולה ביניהם. ותכף חטפו כל החפצים שלנו והכניסום לתוך איזה בית הסמוך, ושחרו פני מאד לתן להם האגרת מיד, ותכף פתחתי התבה והוצאתי האגרת שלהם. בתוך-כך סבבו אותי כמה אנשים, ורפם ככלם

מהפרושים, פי כל זה היה ברחוב שלהם, ותכף הפצירו בי מאד לילך עמם לרבי ישראל שהוא הראש והממנה שלהם; והכרחתי למלאת רצונם, והלכתי עמם. בתוך-כך נתרבו ונתקבצו אנשים רבים, עד אשר בעת שנכנסתי בבית רבי ישראל רבו כמו רבו העומדים, עד שהכרחו להעמיד שומרים שלא ידחקו כלם לכנס אל-הבית.

ונכנסתי לבית רבי ישראל אני לבדי, ורבי יהודה אליעזר נשאר אצל החפצים, ולא הניחו לכנס לבית רבי ישראל כל האנשים שנתקבצו שם כי אם קצתם, והשארו נשארו בחוץ סביבות הבית. ואני לא טעמתי עדין שום דבר באותו היום, ונכנסתי בתענית לצפת, ותכף נתנו לי שם קאווע, ושתיתי. וספרתי לרבי ישראל כל המעשה, שעמדתי בסטנבול באכסניא אחד עם המשלחים שלהם וכו', ונתתי לו האגרת. וגדל השמחה שהיה עליהם אין לשער, והחייתי אותם ממש, ותכף שלחו שליח מיוחד לירושלים להודיע זאת לרבי מנדיל, הראש שלהם היושב בירושלים אשר בנו רבי נטע היה אחד מהמשלחים, ועוד רבי נטע שני, ורבי איצילי. ואחר-כך הודיע לי רבי ישראל שהיה לו אגרת שגם בירושלים היה שמחה גדולה ועצומה ממה שבאנו ובשרנו להם בשורה טובה כזאת, אשר כל-כך נפשות תלויים בזה.

קלה

בתוך-כך שישבתי שעה קלה אצל רבי ישראל, בתוך זה נודע הדבר בכל העיר בין אנשי פולין שלנו, ונעשה רעש גדול משמועה זאת, שנמצאו עכשו שני אנשים שבאו עתה לארץ-הקדש, אשר זה סמוך לשנתים לא בא שום אדם לשם. ותכף באו אלי שאלו אליהם, ונזדרזתי והלכתי לבית הרב מסקאליט, וכשבאתי לשם מצאתי שפבר נתקבצו אנשים ונשים הרבה לשם כדי לראות אותנו, ובתוכם היתה אלמנת רבי פינחס מאיר ז"ל שהיא אחותו של רבנו ז"ל, שנתאלמנה בסמוך. ונכנסתי לבית הרב מסקאליט, והיו שם אנשים הרבה, וכלם קבלו אותי בשמחה רבה

ועצומה מאד, וכלם נבהלו נחפזו, ונפלא בעיניהם ענין זה מאד, שעכשו בעת הזאת יבואו אנשים על-מנת לחזור, רק לדרך על אדמת הקדש. וגדל הרעש והשמחה והחיות שהיה אז בארץ-ישראל מביאתנו לשם אי אפשר לבאר ולשער. וכלם אמרו שאנחנו החיינו אותם ממש, כי זה שנתים אשר לא ראו אדם ממדינתנו ולא שמעו שום ידיעה משם, ולא ידעו שום ידיעה אם אפשר בעולם לילך עכשו על-הים, וכל האנשים שהיו מוכנים אז לצאת לחוץ-לארץ לא ידעו הדרך איך להתנהג, ודעתם היה לילך ביבשה, אשר זה קשה מאד וההוצאות רבים מאד, על-כן היה עליהם שמחה רבה. וכלם אמרו שאנחנו מחיים כל ארץ-ישראל על-ידי שבאנו לשם. קצתם אמרו שאין אלו אנשים כלל, רק הם מלאכים שנשלחו מן-השמים, וזה אמר שזה בחינת אליהו, שיבואו עכשו פתאום אנשים מחוץ-לארץ לארץ-ישראל בעת כזאת, אשר אפלו המשלחים לא רצו לילך בים כי אם ביבשה, אשר מחמת זה לא בא שום אדם לארץ-ישראל זה סמוך לשנתים, ובפרט שלא באנו לקבע דירתנו. וגם הרב רבי זאב מבאלטע אמר לנו בזה הלשון: אתם החייתם את כל ארץ-ישראל.

קלו

ואחר-כך יצאתי מבית הנ"ל, ובכל מקום שהלכתי סבבו אותי אנשים ונשים, וכלם שאלו על משפחתם. אבל לא היה לי שום אגרת מחמת שיצאתי בהעלם ידיעה מכל סביבותינו ולא הודעתי להם שאני נסע לארץ-ישראל, וגם בעצמי הייתי מספק עד שישבתי על-הספינה, כנ"ל באריכות. אבל אף-על-פי-כן לכמה אנשים בשרתי בשורות טובות בעל-פה ממשפחתם שאני מכיר אותם, שתהלה לאל הם בחיים ושלום, והיה להם לנחת גדול מאד מאד. אבל אפלו אותם שלא הודעתי להם ממשפחתם, היה להם שמחה וחיות גדול שעל-כל-פנים ראים איש ממדינתם, אשר זה זמן רב לא ראו אדם משם כנ"ל.

קלו

ועמדתי בבית הרב רבי פיביש בהרב מוולטשיסק, ששם הוא דירתה של האלמנה הצדקת מרת פעריל הנ"ל שהיא אחותו של רבנו ז"ל, ואכלתי אצל דודי רבי שאול הכהן מבראד.

קלח

ביום ששי הלכתי אני ורבי יהודא אליעזר על קבר האר"י ז"ל, ושם אצלו מנח רבי משה קורדובירו ז"ל ורבי שלמה אלקבץ ז"ל שחבר "לכה דודי" ושאר צדיקים נוראים, ובסמוך לשם קבר הבית יוסף והאלשיך וכו'. ועמדנו אצל קבר האר"י ז"ל, ושפכנו שיחנו שם תהלה לאל. עד-כה עזרנו השם יתברך ברחמיו העצומים שזכינו לבוא לארץ-ישראל בעת מלחמה כזאת, כמה גדלים מעשי ה', מה אמר, מה אדבר, מה אשיב לה, כל תגמולהי עלי.

קלט

בשבת אכלתי אצל רבי שאול הנ"ל, וביליל שבת באו אצלי כמה אנשים, וספרתי להם הרבה מרבנו ז"ל, מענין נסיעתו לארץ הקדש, וגם אמרתי להם איזה דברי-תורה מרבנו ז"ל. ואחר-כך הפציר בי רבי שאול הנ"ל לילך להרב מסקאליט. והלכתי לשם, וכבר היה כמו חצות לילה, וגם שם בבית הרב הנ"ל אמרתי לפניהם כמה דברי-תורה מרבנו הנורא ז"ל. וכל זה היה לי לששון ולשמחה גדולה, שזכיתי בארץ הקדש לספר דברי-תורה מתורתו הנוראה של רבנו ז"ל.

מקורות והערות

ד. עיין בנספח בסוף הספר אות ז'. ה. עיין בנספח בסוף הספר אות ח'. ו. עיין בנספח בסוף הספר אות ט'. ז. עיין בנספח בסוף הספר אות י'. ח. עיין בנספח בסוף הספר אות י"א. ט. עפ"י לשון הכתוב בתהלים פרק קי"א פסוק ב'. י. תהלים פרק קמ"ז פסוק י"ב.

קמ

והתפללתי בשבת בבית-הכנסת, ובשבת בבקר באו כמה אנשים חשוכים לקבל פנים. ואחר-כך בשעת השלחן באו גם-כן אנשים הרבה, ואכלנו ושתינו בשמחה; אבל היה לי קצת צער אז, שלא עלתה בידי אז לומר דברי-תורה מרבנו ז"ל, מחמת השמחה והרעש שהיה ממביאי היין כנהוג.

קמא

אחר-כך אחר סעדת שחרית הלכתי לבית רבי פיביש, ושם ישנתי קצת, ואחר-כך אמרתי שם ביני לבין-קוני מה שזכיתי לחדש אז מענין תענית ששייך לארץ-ישראל, שנאמר על הלכות ברכות הנסים והטבת חלום וברכת שהחינו על הרואה את-חברו החביב עליו וכו'. ואחר-כך התפללתי מנחה בבית-המדרש, והלכתי לבית רבי שאול הנ"ל ואכלתי שם סעודה שלישית, והיו שם קצת אנשים, ותהלה לאל אמרתי לפניהם ענין הנפלא על-פסוק "אזמרה לאלקי בעודי" ועוד כמה דברי-תורה מרבנו ז"ל. ותהלה לאל שזכיתי לשבות שבת-קדש בארץ הקדש, וספרתי קצת ממנו ז"ל ומתורתו הקדושה בשבת בארץ הקדש, שזה נגע למקום שנגע וכו' וכו'; ברוך השם אשר לא עזב חסדו מאתנו עד-הנה.

קמב

ביום ראשון פרשת קרח הייתי על מערת הושע בן בארי, וכנגדו מערת בארי אביו שגם היה נביא כמו שאמרו רבותינו ז"ל, אבל לא היה לנו המפתח של המערה, רק עמדנו בחוץ אצל הפתח ואמרנו שם קצת

מקורות והערות

ב. ליקוטי הלכות ברכות הראיה ושאר ברכות פרטיות הלכה ד' אות א' וב'. ל. ליקוטי מוהר"ן סימן רפ"ב. מ. עפ"י לשון הכתוב בבראשית פרק כ"ד פסוק כ"ו. נ. מסכת מגילה דף ט"ו עמוד א': "דאמר עולא: כל מקום ששמו ושם אביו בנביאות - בידוע שהוא נביא בן נביא. שמו ולא שם אביו - בידוע שהוא נביא ולא בן נביא."

תחנות ובקשות; גם על מערת בארי אמרנו קצת. גם בדרך הלוכנו למערת הושע היינו אצל הינוקא, ואצל השלש צדיקים שאמר עליהם האר"י ז"ל שהם בחינת אברהם יצחק ויעקב, ובתוך המערה של הרב מוולוטשיסק, ושם מנחת בתו של רבנו ז"ל הצדקת מרת מרים זכרונה לברכה עם בעלה ובנה זכרונם לברכה; ועוד היינו אז אצל שאר צדיקים. ממערת הושע חזרנו והלכנו ובאנו לקבר של התנא רבי פינחס בן יאיר. משם חזרנו והלכנו להמקוה של האר"י ז"ל, וטבלנו שם.

קמג

ביום שני הייתי אני לבדי בלא חברי רבי יהודא אליעזר על קבר התנא רבי חצפית המתרגמן, אחד מעשרה הרוגי מלכות, ועל קבר יהודע הכהן המנח סמוך לשם.

קמד

ביום שלישי היה ערב ראש-חודש תמוז, ורציתי להיות אז במירון, והיה בדעתי לנסע לשם ביום שני וללון שם, והיה לנו מניעות על-זה, וגם ביום שלישי בבקר היה פמה מניעות; אבל השם יתברך עזרני ששברתי המניעות בעזרת השם יתברך, ונסעתי למירון אני וחברי רבי יהודא אליעזר, ובדרך הלוכנו נטפל עמנו רבי אהרן מגראניב, ועוד איש אחד ששכרתי אותו שילף עמנו.

ובאנו למירון סמוך לחצות היום, ונכנסנו להמדרש הנורא של רבי שמעון בן יוחאי ובנו רבי אלעזר, ואמרנו שם תהלים ותחנות ובקשות

מקורות והערות

ס. ינוקא - צדיק בעל נשמה גבוהה שבילדותו היה רואה ומגלה סתרי תורה. בדרך כלל הינוקות אינם מאריכים ימים ומסתלקים בילדותם. אודות הינוקות מוזכר בוהר פרשת בלק (דף קפ"ז עמוד א') ובמקומות רבים נוספים. ובספר 'פרדס רמונים' (שער י"ד פרק ג') כתב הרמ"ק "...זה הינוקא היה תינוק אחד שנסתלק מן העולם לסיבה ידועה אליו יתברך". ע. ראה ספר 'חיבת ירושלים' מאמר 'גולת עליות' דף פ"ח אות ט"ז שם מובא שהם טמונים בסמוך לצינונו של האלשיך הקדוש.

על קבריהם הנוראים; אבל הייתי אז חלוש מאד, ולא זכיתי לשפוף לבי שם כרצוני. משם הלכנו והיינו על קבר התנא רבי יוחנן הסנדלר, ובסמוך אצלו שם הבור שלו שהיה מעבד עורות שם; ועל קבר רבי יוחנן הנ"ל עזרני השם יתברך שנתעוררתי יותר קצת. משם הלכנו ובאנו למערה של הלל הזקן ותלמידיו, ונכנסנו לשם, ושתינו מהמים הנובעים שם בתוך פמה קברי תלמידיו, ועל ידי זה נתחזקתי קצת ונכנסתי עד מקום הלל הזקן אשר מקומו נסגור, ושם שפכתי שיחתי קצת בהתעוררות. ואחר כך בא עלינו שמחה שם, והתפללנו שם מנחה בשמחה. ורצינו לילך משם למערת שמאי, אבל האנשים עכבו אותי. וגם הייתי על קבר התנא רבי יצחק שמנח בחצר של רשב"י.

קמה

בחזרה ממירון לצפת היינו על קבר רבי בנימין בן יפת, ועל קבר התנא רבי יהודא ברבי אלעאי ורבי אלעאי אביו; ולא זכיתי להיות על קבר רבי כרוספדאי הסמוך לשם. גם בהליכה למירון היינו על קבר יוסי דמן יוקרת.

קמו

ביום חמישי נסענו לטבריה, ובאנו לשם לעת ערב, וגם שם היה שמחה גדולה, וקבלו אותנו גם שם בכבוד גדול.

קמו

ביום ששי הייתי על הבית החיים, על קבר רבי נחמן מהורידנקא ורבי מנדיל ויטפסקר ורבי אברהם קליסקיר והרב משפיטינקא, ושאר

מקורות והערות

ימי מוהרנ"ת קמח - קנא חלק שני קמוז

צדיקים נוראים. משם הלכנו ובאנו למערת רב פהנא ותלמידיו. משם הלכנו ובאנו על קבר התנא רבי מאיר בעל-הנס, ונתעכבנו בכל זה עד איזה שעות אחר חצות. משם נכנסנו ורחצנו בחמי טבריא. גם היינו על קבר רבי ירמיה שנקבר מעמד פמו שאמרו רבותינו ז"ל. ועמדנו בטבריא בבית רבי דוד בהרב מחמלניק, ושבתנו שם השבת-קדש בשמחה.

קמח

במוצאי-שבת הייתי על חתונה, ושמתנו שם.

קמט

ביום שני פרשת חקת היינו על ציון רבי עקיבא ועשרים וארבעה אלה תלמידיו שמנחים באותו החר הגבוה, ובראשו ציון רבי עקיבא, וכנגדו מערה של אשת רבי עקיבא. משם חזרנו והלכנו עד שבאנו למערת רבי חי' ובניו; וחזרנו לביתנו.

קנ

ביום שלישי היינו על קברי רבן יוחנן בן זכאי ותלמידיו, ואצלו בסמוך מנח בצד אחד רבי יוחנן, מרא דארעא דישראל, ומצד אחד רב אמי ורב אסי; ושם בסמוך מנח בעל השל"ה.

קנא

ביום רביעי היינו על קברי הנשים הצדקניות, אשר מקומם רחוק מהעיר קצת, והם: אלישבע בת עמינדב, וצפורה אשת משה, ויוכבד אם משה

מקורות והערות

ש. ירושלמי כלאים פרק ט' הלכה ג'. ת. עיין בנספח בסוף הספר אות ט"ו. א. אשת אהרן הכהן שמות פרק ו' פסוק כ"ג.

ואהרן, וחלדה הנביאה, ובלהה וזלפה, ואביגילי, ויש אמרים גם אסתר המלכה. ויש חלוקי דעות על קצת מהנ"ל, אבל על-כל-פנים לפי דעת כלם מנחים שם הרב מהצדקניות הנ"ל, אשרי להם.

קנב

ביום חמישי חזרתי והלכתי על מערת רב פהנא ותלמידיו.

קנג

ביום ששי חזרתי והלכתי על הבית-החיים, והייתי על קבר רבי מנדיל פרימישלאנערי ושאר צדיקים, ואחר-כך חזרתי והלכתי עד שבאתי על קבר רבי מאיר בעל-הנס, משם הלכתי לחמי טבריא. בשבת-קודש אכלתי אצל הרב המפרסם רבי זאב טשאניאוסטרירי.

קנר

והנה היה לנו צער גדול, כי אפסי הכסף אצלי בבואי לארץ-ישראל, ולא היה לי על הוצאות החזרה, ומראה המקום שהיה לי על מעות ר"ש שהיה בידי רבי דוד, לא רצה לסלק לי כי אם חמשים גרוש. והיה לי צער גדול מאד מזה, ומחמת זה נתעכבתי בטבריא על שבת השניה הנ"ל.

ביום ראשון פרשת בלק חמל ה' עלי והזמין לי בדרך נס והשגחה נפלאה, שבהיותי יושב שם בסעודת שחרית אצל איש אחד שעשה

מקורות והערות

ב. אשת דוד המלך - שמואל א' פרק כ"ה פסוק מ' והלאה. ג. מוזכר בספר הדורות מאמר חמישי ושם נמצאות גרסאות שונות בענין קברי הצדיקים. ד. עיין בנספח בסוף הספר אות י"ו. ה. עיין בנספח בסוף הספר אות י"ח. ו. אול - נגמר, עפ"י לשון הכתוב בראשית פרק מ"ז פסוק מ"ו.

סעודה עבורנו, ושם הזמין לנו השם יתברך שפתאום באה אשה אחת ואמרה לי שתשלח עמי דיקא כלי-כסף, ויש לי רשות למכרם באלקסנדריא ולמסור המעות ליד בנה בחוץ-לארץ. ונתתי שבח והודיה להשם יתברך שחמל עלי בהשגחה נפלאה במקום רחוק מביתי כזה, ולא עזב חסדו מעמי בחמלתו הגדולה.

קנה

ביום שני פרשת בלק יצאתי מטבריא, ולוו אותי בכבוד גדול. ביום שלישי באתי לצפת. ביום רביעי הייתי על קבר בניהו בן יהוידע.

ביום חמישי חזרנו והלכנו שנית על קבר האר"י ז"ל. בשבת-קדש אכלתי אצל הרב מסקאליט. בליל שבת רקדתי בשמחה עם רבי אבא שו"ב ורבי משה יונה. ביום שני פרשת פינחס חזרנו והלכנו למערת הושע בן בארי, ואז פתח לנו נער אחד את-הפתח, ונכנסנו לשם, ושפכנו שיחנו שם בבכי ובתחנונים; ואז כבר היינו מוכנים לצאת מצפת לחזור לביתנו.

קנו

ביום שלישי פרשת פינחס יצאנו מצפת לחזור לביתנו, ולוו אותנו רב החשובים ואנשים הרבה. עד-כה עזרנו השם יתברך.

קנו

ביום רביעי באנו לחיפה בשלום, ומצאנו שם כל המשלחים ושאר אנשים שיצאו מצפת לחוץ-לארץ בשבוע העבר.

קנח

ביום חמישי הלכנו על הבית-החיים על קבר רבי יצחק נפחא, וגם מנח שם רבי ירמיה דמן חיפה. משם הלכנו עד שבאנו למערת אליהו, ולא רצו להניח אותנו לכנס, והיה כמה מניעות על-זה; והשם יתברך עזרנו, ונצחתו אותם, ונכנסנו כלנו לשם. והמערה חדוש נפלא, ושמחנו שם מאד, ואחר-כך כשיצאנו עד שבאנו על פתח החצר של המערה התחילו לשיר ולזמר, עד שבאנו לתוף שמחה גדולה, ורקדנו שם בשמחה בעזרת השם יתברך. משם הלכנו עד שבאנו על קבר אלישע בן שפט, אשר עדהנה עמד שם בית תפלה שלהם, וזה סמוך סתר אותה הפאשי, ועתה יכולים לילך על קברו הקדוש, ותהלה לאל היינו שם אנחנו כלנו בעזרת השם יתברך.

קנט

בחיפה ישבנו עד יום רביעי פרשת מטות. והיה לי לנחת מה שנתעכבתי בחיפה, שזכיתי להיות בארץ-ישראל עוד כמה ימים; בפרט שרבנו ז"ל כשנכנס לארץ-ישראל בא תחלה לחיפה, ושם תכף זכה למה שזכה, ונתעכב שם כל הימים טובים מראש-השנה עד אחר סכות. ברוך השם אשר זכינו לדרך באדמת-קדש במקום שדרך שם רבנו הנורא ז"ל.

קם

ביום רביעי הנ"ל יצאנו מחיפה לבוא לעיר דומיטא, שרחוק כמו שני ימים על-הים. אבל מאת ה' היתה שלא היה רוח טובה, והלך מן הצד,

מקורות והערות

ח. מלשון תיפלות - מעשה שווא. ראה גם תוספתא מסכת ברכות פרק ו': "יש דברים שהן תפילת תיפלה, כיצד: כנס מאה בורין אמר יהו רצון שיהיו מאתים, כנס מאה חביות אמר יהו רצון שיהיו מאתים, הרי זו תפילת שוא". ז. מושל תורכי. י. עיר נמל גדולה במצרים השוכנת לחוף הים התיכון ליד שפך נהר הנילוס, מכונה כיום "דומיאט" או "דמייאטה".

ימי מוהרנ"ת קסא חלק שני קנא

והיינו נבוכים בדרך, עד שבאנו ביום שבת-קדש פרשת מטות ומסעי הנ"ל סמוך לעיר לימיסון שהוא על האי שנקרא קיברוץ, והורידו שם האנקיר, ועמדה הספינה שם איזה שעות.

אחר-כך נתישב הקפיטאן וצוה להוציא האנקיר, וכן עשו, והתחילה הספינה לזוז משם. בתוך-כך הסתכלו מן העיר שהוא נסע משם, ורדפו אחרי ספינתנו ישמעאלים משם, עד שבאו על-הספינה שלנו ברעש וברגז. והיה לנו פחד קצת, וזה היה מחמת שאז באותו העת הייתה שעת מלחמה בין הישמעאלים עצמן, והינו מה שנלחמו עם הפאשי של עפו שהיה מורד נגד המלך וכו' כמפרסם, ומחמת זה רדפו אחרי ספינתנו פנ"ל. ותכף כשבאו על-הספינה שלנו תבעו מאתנו כפר חמשה טאליר וחצי מכל נפש, ותבעו בנגישה גדולה ברעש וברגז לתן להם תכף ומיד, והכרחתי לתן להם מיד ביום שבת-קדש סך הנ"ל שעלה מכלנו לסך מאה ועשרים טאליר; וגם התחילו להפנות קצת, מחמת שנתעבב הסלוק זמן מעט קדם שנתקבץ המעות, וישבנו אז בפחד.

קסא

אחר-כך לקחו הקפיטאן והוליכו אותו לעיר, וגם קצת אנשים מספינתנו ירדו לתוך העיר כדי לדבר שם עם הקונסליר. ובאו אל-העיר והיו אצל איזה קונסליר של איזה אמה, וקרב אותם קצת, ונודע להם שיעפכו בכאן הקפיטאן עם הספינה, ובשבילנו ישכר לנו ספינה אחרת. וכן היה, ובאותו היום בשבת-קדש צוה הקונסליר הנ"ל לקפיטאן שלנו להחזיר לנו מהשכירות סך שבעים טאליר, וגם אמר שביום מחר יבואו אליו וישתדל להחזיר לנו הכפר הנ"ל. ואנחנו עמדנו על-הספינה ועיינונו

מקורות והערות

ב. העיר לימסול בירת האי קפריסין. ל. קפריסין. מ. העוגן. נ. המושל. ס. שגריר.

כלות כל-היום לשמע מה עלתה בם ומה השיב להם הקונסליר הנ"ל. לעת ערב חזרו האנשים מהעיר והודיעו לנו כל הנ"ל.

ביום ראשון פרשת דברים חזרנו והלכנו לתוף העיר, וגם אני נסעתי עמם, ובאנו אל-העיר ועמדנו שם כל היום. סוף דבר לא החזירו לנו הפפר, רק באותו יום ראשון שכרנו ספינה אחרת ועלינו מיד עליה, וטלטלנו עצמנו כלנו מספינה האחת לספינה השנייה. ביום ראשון הנ"ל לעת ערב חזרנו מהעיר, ובאנו לספינה השנייה הנ"ל. ביום שני התחילה הספינה לילך ולנסע פדי לבוא לאלפסנדריא, שאינו רחוק משם רק בערך שני ימים כשיש רוח טובה; אבל לא היה לנו רוח טובה, ונתעכבנו בהדרך עד אחר תשעה באב, עד יום שלישי פרשת ואתחנן.

ובכל הדרך מחיפה לאלפסנדריא היה לנו יסורים גדולים מהמים, פי בשני הספינות הנ"ל שהיו של ערביים לא רצו לתן לנו מים פי אם בצמצום גדול, במדה ובמשורה בדקדוק גדול, ועל-פי הרב היו המים סרוחים, וגם ישיבתנו על-הספינה היה בדחק גדול, ולא היה לנו שום מקום מנוחה פראוי, וגם היה לי על-פי רב חלי היים, ונתתי הקאות כמה פעמים. ואף-על-פי-כן הכל היה בחסד, ובצר הרחיב לנו השם יתברך ועזר לנו בכל-עת; ואי אפשר לבאר בפרטיות מה שעבר עלינו בכל-יום. נודה לה וכו' על-נסיף שבכל יום עמנו וכו'. ובחסדי השם יתברך עזרנו, ובאנו ביום שלישי פרשת ואתחנן לקהלת-קדש אלפסנדריא.

קסב

ושם מצאנו אנשי צפת שבאו לשם מקדם, והודיעו לנו תכף שיש ספינות הרבה לסטנבול, ושארבעה אנשים מהם שכרו כבר ספינה לסטנבול בסך שמונה דוריס מכל נפש, ויש עוד ספינות הרבה לסטנבול שיכולים

לשפור בפחות; והיה עלי שמחה גדולה. וכן היה, שהיה בידי לשפור ספינה ביום רביעי ולילך ביום חמישי מיד, והיה אפשר שאגיע על ראש-השנה לאומאן; אבל נתעכבתי מחמת חבורתנו של הספינה, ואבדתי ספינה זאת, כי הלכה ביום חמישי בבקר, ועל-ידי-זה נתעכבתי באלקסנדריא קרוב לשלשה שבועות, ולא יצאנו משם עד יום ראשון פרשת שופטים. והיה לנו שם יסורים גדולים מגדל העכוב, כי כבר שכרנו ספינה תכף בפרשת עקב, אך הקפיטאן הטעה אותנו, שאמר שילך בסמוך ואחר-כך עכב אותנו הרבה. והיה לנו צער גדול, והכרחנו לדון עמו לפני הקונסליר, ויצא המשפט מעקל ממנו שאנחנו נניח לאבוד אצלו אחד דורע מפל נפש, וכן היה.

והגמר היה ביום ששי ערב שבת-קדש לעת ערב, סמוך לכניסת שבת-קדש, ובאותה השעה הזמין לנו השם יתברך ספינה שלנו שהיתה מוכנת לילך ביום שבת-קדש. וביום שבת קדש שכרו הספינה, כי היה הכרח גדול, ושכרנו הספינה בסך ארבעה דורים מפל נפש. וגם נתערבתי בעד ר"ג ור"י, והיה לי קצת מחלוקת מזה; אבל בחסדי ה' נצחתתי כלם, ונסענו כלנו יחד, לא כמו שרצו הם וכו'.

קסג

וביום ראשון פרשת שופטים עלינו על הספינה, וביום שני יצאה הספינה מאלקסנדריא. ושם היה לנו מקום מרוח ונוח לכל אחד ואחד, וכל אחד ואחד על מקומו ישב בשלום בתוך האמבר. אבל לא היה לנו רוח טובה, והלכנו תשעה ימים עד שבאנו לרודיס ביום שלישי פרשת תצא. ונכנסנו לתוך העיר, ולקחנו שם קצת צדה לדרפנו, יין וחמץ ולחם וכו'.

קסד

גם ביום חמישי שלחתי את רבי יהודא אליעזר חברי כדי למכר שם ספרי רבנו ז"ל, ומכר שם ספר האלף-בית. ועמדנו שם עד יום חמישי הנ"ל.

קסה

ביום חמישי זזה הספינה מרודים, וגם-כן לא היו רוחות טובות. ביום ראשון פרשת תבוא אחר חצות היה רוח-סערה, ולא היה פונה לדרךנו, והורידו האנקיר אצל איזה יבשה שלא היה שם פי אם איזה חצרות מעטים, ועמדנו שם עד היום יום שלישי פרשת תבוא. וזה היום זזה הספינה בבקר, ואחר-כך תקף בסמוך חזרו והורידו האנקיר; ואחר-כך אחר שעה מעטת חזרו והוציאו האנקיר, ואנחנו הלכים עכשו לבוא לסטנבול, וימי ראש-השנה ויום-הכפורים ממשמשים לבוא. השם יתברך יוליכנו מהרה לשלום.

קסו

בזה היום באה ספינה מקיפרוץ ונתקרה אצלנו, ושם היו כמה ישראלים מצפת, ודברנו עמם מרחוק; ושם רבי איציק מטורנפול ורבי צבי מהפרושים.

קסז

והלכנו מיום שלישי עד יום ששי ערב שבת-קדש פרשת תבוא הנ"ל. ביום ששי הנ"ל חזרו והורידו האנקיר אצל איזה עיר, ואמרו ששמה סאלמע, ועמדנו שם עד יום שני פרשת נצבים. ובכל העפובים האלו

הָיָה לָנוּ צַעַר גָּדוֹל מִחֲמַת הָעֶפּוֹב וְהַשְּׁהִיּוֹת, וּבִפְרָט שֶׁהָיָה סְמוּךְ לַיָּמִים הַנּוֹרָאִים; אָבֵל מֵאֵת ה' הָיָה הָעֶפּוֹב, כִּי בְּכָל הַדֶּרֶךְ לֹא הָיָה לָנוּ רוּחוֹת טוֹבוֹת כְּרָאוּי לְדַרְכָּנוּ. וְאֶף-עַל-פִּי-כֵן הָיָה לָנוּ טוֹבָה גַּם-כֵּן עַל-יְדֵי שְׁעַמְדָנוּ שָׁם, כִּי קָנִינוּ לְעַצְמָנוּ צְדָה לְדַרְכָּנוּ.

קסח

בְּיוֹם שְׁנֵי פָרָשַׁת נְצַבִּים חָזְרוּ וְהוֹצִיאוּ הָאֲנָקִיר, וְהִתְחַלְנוּ לִילָף. וְהִלְכָנוּ עַד יוֹם רְבִיעֵי פָרָשָׁה הַנ"ל, וְחָזְרוּ וְהוֹרִידוּ הָאֲנָקִיר אֶצֶל אֵיזָה עִיר, וְעַדִּין אֵין אָנוּ יוֹדְעִים שְׁמָהּ, קֶצֶת אֲמָרִים שֶׁשְׁמָהּ 'סִיָּאָה' וּקְצָתָם אֲמָרִים שֶׁזֶה 'סָאקִיס'; כִּי אֵין אָנוּ מְפִירִים בְּלִשׁוֹנָם הַיָּטִב, עַל-כֵּן אֵי אֶפְשָׁר לְשַׁמַּע וּלְהִבִּין מֵהֶם בְּרוּר הַדָּבָר. וְהָעִיר הַנ"ל הִיְתָה שְׁרוּפָה בְּאֵשׁ וְחִרְבָה, כִּי הִישְׁמַעְאֲלִים הִחְרִיבוּהָ בְּאֵלוֹ הָעֵתִים מִחֲמַת מְרִידַת הַגְּרַעְקִין יַמַּח שְׁמָם, כִּי שְׁמָה יָשְׁבוּ גְרַעְקִין, וְאָמְרוּ שֶׁהָרְגוּ שָׁם בְּסִבִּיבוֹת אֵלוֹ שְׁמוֹנִים אֲלָפִים נְפֻשׁוֹת, וְהִחְרִיבוּ שָׁם בְּעָרֶף שְׁשִׁים עִירוֹת וְיֹתֵר, וְהָרְגוּ שָׁם אֲנָשִׁים וְנָשִׁים וְטָף. וְאָמַר הַקְּפִיטָאן שֶׁעַדִּין מִנְחִים שָׁם בְּעִיר הַנ"ל שְׁעַמְדָנוּ אֶצְלָה הַהֲרוּגִים, וְהַפְּגָרִים מְשֻׁלְכִים בְּחוּצוֹת וּבְשׁוּקִים, כִּי לֹא נִתְּנוּ לְקַבְּרָהּ, וּפְגָרֵי נְבֻלָתָם מְשֻׁלְכִים בְּחוּצוֹת; וְזֶה רְאִינוּ בְּעֵינֵינוּ, שֶׁהָעִיר חִרְבָה וּשְׁרוּפָה בְּאֵשׁ. וְאָמְרוּ שְׁאֵין שָׁם עֲכָשׁוּ שׁוּם בַּר יִשְׂרָאֵל, וְכִפִּי הַנִּרְאָה שֶׁהִיְהוּדִים בְּרָחוּ מִשָּׁם מִחֲמַת רַעַשׁ הַמְּלַחְמָה.

קסט

גַּם כְּשֶׁהִיָנוּ אֶצֶל הָעִיר סְאֶלְמַע הַנ"ל, אָמְרוּ שָׁם שְׁעַמְדִים שָׁם בְּסְמוּךְ אַרְבָּעִים אֶלְף יִשְׁמַעְאֲלִים מְזִינִים לְמַלְחָמָה לְהַחְרִיב שְׁאָר מְקוֹמוֹת הַגְּרַעְקִין, וְגַם הַגְּרַעְקִין נִתְקַבְּצוּ שָׁם כְּבָר בְּעָרֶף מֵאָה אֲלָפִים גְּרַעְקִין.

ומכל זה נגע קצת פחד בלבנו, אבל לא הרבה, כי ראינו שבפועל השם יתברך יד הישמעאלים גוברת עליהם, והישמעאלים אין להם עסק עם היהודים, אדרבא, הם מצילים אותם ומגנים עליהם מן הגרעין ימח שמים.

קע

והנה זה היום, יום חמישי נצבים, ועדין אנו עמדים סמוך לעיר הנ"ל, וראש השנה סמוך לבוא ביום שני הבא עלינו לטובה. השם יתברך ירחם עלינו שנוזקה לבוא למקום מנוחה בימי ראש השנה הבא עלינו לטובה. וזאת נחמתנו, שתהלה לאל יש לנו שופר על הספינה, וגם תהלה לאל יש בינינו יותר ממנין עשרה; וה' הטוב בעיניו יעשה.

קעא

אחר-כך ירדו קצת אנשים מאתנו לתוך העיר, ואז נודע שזאת העיר היא סאקיס, רק קצת קורין אותה 'סיאה'. ושם קנינו מעט ענבים ושאר דברים קטנים לאכילה, וביום ששי הביאו לנו מהעיר שלשים לחם ושני אקיס ענבים, מה שנתנו מעט הישראליים שנמצאו שם; כי באמת דרו שם ישראלים, רק בעת המלחמה ברחו רבם, ולא נשארו שם כי אם מתי מספר.

קעב

והנה בעת שעמדנו שם אצל העיר סאקיס הנ"ל, אמר לנו הקפיטאן שהוא יעמד שם עד יום שני שהוא ראש השנה. וגם רצה לקבל ארבעים ישמעאלים על הספינה, ובתוכם אדון פאשי, ומחמת זה הצר לנו

ישיבתנו בהאמבר שישבנו שם בתחלה בהרחבה, ועתה כשרצה לקח הישמעאלים הכניס המחצה המפסקת הרבה לתוף גבולנו, ועל-ידי-זה היה צר לנו המקום, ונעשה כמה מחלקות בין אנשי הספינה מחמת דחק המקום, שהצרכו רבם לשנות מקומם. גם היה לנו צער מה נעשה בראש-השנה, איך נוכל להתפלל ולתקע שופר בין הישמעאלים, שדרךכם להקפיד קפידות הרבה מאד, גם שארי יסורים שהיו מגיעים לנו חס ושלום אם היו על-הספינה. אבל השם יתברך רחם עלינו ובבלל העסק שלהם, וסבב סבות לטובה עד אשר לבסוף לא קבל אחד מהם כלל.

קעג

ובערב שבת-קדש ירדו שני אנשים מהספינה לשבות שבת-קדש בעיר הנ"ל, כי סברו שלא יזוז עד אחר שבת-קדש. גם אנחנו היה בדעתנו לירד לעיר בערב ראש-השנה, כדי להיות שם על קבר רבנו יעקב בעל הטורים שהוא קבור שם. אף רבות מחשבות בלב-איש וכו', כי בליל שבת-קדש נשתנה הרוח, ותכף כעסו המלחים על-אשר ירדו השנים מאתנו הנ"ל לתוף העיר; וסוף דבר הכרחי לחזור לתוף הספינה ביום שבת-קדש, וביום ראשון שהוא ערב ראש-השנה זזה הספינה מסאקיס.

והשנים הנ"ל שהיו בעיר ספרו לנו שקבלו אותם שם אחינו בני ישראל, גומלי חסדים בני גומלי חסדים, בכבוד גדול, ושפפרו להם מגדל תקף הנס שהיה להם בימי הפסח העבר, שאז היה מלחמת הגרעקין ימח שמם שסבבו העיר, והישראלים היו בתוף המבצר והחזקות בין הישמעאלים, והגרעקין ימח שמם בקשו מהישמעאלים שיתנו להם עשרה יהודים, והם יחזירו להם בעד זה כמה וכמה ישמעאלים; ובחסדי ה' הנפלא על עמו ישראל לעולם, נתן בלב הפאשי שלא נתרצה בשום

אפן לתן להם אפלו צפון אחת מישראל. והישראלים עמדו בסכנה עצומה כל ימי ניסן, עד סוף הפסח, ועיניהם היו כלות בכל-יום שיבוא להם עזר מסטנבול, אבל נתעכב הדבר הרבה. ובליל שביעי של פסח היה תקף הנס, שבאו אנשי-חיל הרבה מסטנבול, והשם יתברך הביא אותם במהירות גדול, שהלכו בלילה אחת מה שהיו צריכים לילך כמה ימים; ועל-ידי זה נצלו הישראלים בחסדו הגדול יתברך. ואמרו הישראלים שם שבדעתם לכתב מגלה שלמה מתקף הנס שהיה להם.

קעד

והנה בערב ראש-השנה הלכנו מסאקיס פנ"ל, ותהלה לאל טבלנו עצמנו בבקר בתוך הים על-ידי חבלים. אחר-כך הגיע יום ראש-השנה הקדוש והנורא, ותהלה לאל היה לנו בעלי-תפלות ותוקעים בעזרת השם יתברך. וטוב להודות לה, כי אני הבאתי השופר מצפת בעזרת השם יתברך; כי זה האיש שהיה השופר שלו הכין השופר לקחו בדרך ושכחו בביתו, ואחר-כך פשנסעתי אנכי מצפת בשבוע שאחריה שלחו השופר עמי, וראיתי תקף כי מאת ה' היא שאזכה להיות שליח לדבר-מצוה הזאת, להביא השופר. ואנחנו היינו על-הספינה תשעה עשר אנשים, חוץ משתי נשים.

קעה

והנה בליל ראש-השנה היה רוח-סערה גדול וחזק מאד, והיה לנו פחד גדול, ורוח-סערה הזה נמשך כל הלילה וכל היום, עד שעת מנחה. ומחמת סערת הים נחלשתי מאד בבקר ולא יכלתי להתפלל, כאשר כבר היה לי זה החולאת של הים כמה פעמים ולא הייתי יכול להתפלל כלל. גם שאר אנשים רבם נחלשו מאד. ובחסדי ה' הגדול הפליא נוראותיו עמי, ועזרני בחלישות כח כזה להתפלל מעט, ולשמע קול שופר,

ימי מוהרנ"ת קעו חלק שני קנט

וּלְהַתְעוֹרֵר לְבַכְיָהּ קֶצֶת. גַּם הַבְּעֲלֵי-תַפְלוֹת הַתְּפִלּוֹת בִּישִׁיבָה, וְהַכֹּל בִּישׁוּעַת ה' הַגָּדוֹל, וְגַם קִיּוּמֵנוּ מִצְּנוֹת תְּקִיעַת שׁוֹפָר כְּרֵאוּי. בְּרוּךְ הַשֵּׁם אֲשֶׁר עַד-כֹּה עֲזָרְנוּ.

וּבְיוֹם שְׁנֵי דְרֹאשׁ-הַשָּׁנָה, אַחַר גְּמַר הַתְּפִלוֹת וְהַתְּקִיעוֹת וְאַחֲרֵי סְעוּדַת שַׁחֲרִית, חֲזָרָה וְעִמְדָה הַסְּפִינָה אֶצֶל מְקוֹם אֶחָד, וְזֶה הַמְּקוֹם הִיָּה סְמוּךְ לְעִיר טְשׁוּרְנִיקִילְס בְּעָרֶף מְהֵלֶף יוֹם אֶחָד בִּיבֻשָׁה, וְהִיָּה לָנוּ צֶעַר מִמָּה שְׁעֵמֵד שָׁם. וְאַף-עַל-פִּי-כֵן בְּיוֹם שְׁנֵי דְרֹאשׁ-הַשָּׁנָה הַנִּזְכָּר לֹא נִמְשַׁכְתִּי אַחַר הַצֶּעַר כָּלֵל, רַק אֲדַרְבָּא, הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עֲזָרְנִי שְׁנַמְשֵׁף עָלַי שְׂמִיחָה גְדוֹלָה, וְרַקְדְתִּי הַרְבֵּה בְּיוֹם שְׁנֵי דְרֹאשׁ-הַשָּׁנָה בְּשְׂמִיחָה רַבָּה.

קעו

וְהִנֵּה אַחַר רֹאשׁ-הַשָּׁנָה נִכְנַס הַצֶּעַר בְּלִבְנוּ הַרְבֵּה, כִּי הַקְּפִיטָאן אָמַר שְׂיִכּוֹל לְהִיּוֹת שְׂיִתְעַכֵּב שָׁם כְּמָה וְכְמָה יָמִים, אֲפֹשֶׁר אֲרַבְּעִים יוֹם, כִּי סְמוּךְ לְכָאן מִתְחִיל הַחֲפִירָהי שְׁקוּרִין 'קֵאנָא'ל' שְׂמִחְבֵּרַת הַשָּׁנִי יָמִים יַחַד, וְשָׁם אֵי אֲפֹשֶׁר לִילֵף כִּי אִם עַל-יְדֵי רוּחַ יִשְׂרָאֵל - שְׂאִינוּ מְצוּי בְּאֵלוֹ הַעֲתִים כָּלֵל, כִּי כָל הַדָּרֶף הֵלְכָנוּ עַל-יְדֵי רוּחוֹת שְׂמֵהֲצַדִּיקִים, וּבְכָאן אֵי אֲפֹשֶׁר לִילֵף בְּרוּחוֹת כְּאֵלוֹ כִּי אִם כְּשִׂיחָה רוּחַ יִשְׂרָאֵל, וּמִי יוֹדֵעַ כְּמָה יִתְעַכֵּב, כִּי לְפִי דַעְתָּם וְחֻקֵּיהֶם נִדְמָה לָהֶם שְׂבַעֲתִים הֵלְלוּ לֹא יִהְיֶה הַרוּחַ הָרְאוּי לְדַרְכָּנוּ. גַּם עוֹד כְּמָה וְכְמָה סְפִינוֹת עֲמָדוֹ שָׁם עֲמָנוּ יַחַד בְּמְקוֹם הַהוּא, וּבְכָל פֶּעַם בָּאוּ סְפִינוֹת חֲדָשׁוֹת, וּכְשֶׁהֲגִיעוּ לְמְקוֹם הַהוּא עֲמָדוֹ שָׁם; וְאָמְרוּ שְׂקֻצְתָם עֲמָדִים שָׁם כְּכֹר זֶה כְּמָה וְכְמָה שְׂבוּעוֹת. גַּם קֶצֶת אָמְרוּ שְׂסָמוּךְ לְמְקוֹם הַהוּא עֲמָדִים עוֹד מְאֵתִים סְפִינוֹת, שְׂאִינָם יְכוּלִים לִילֵף שָׁם, מִחֲמַת שְׂשָׁם צְרִיכִים רוּחַ נְכוּן דִּיקָא.

ומחמת כל זה היה לנו צער גדול, ועמדנו שם כל השבוע, עד אשר הגיע יום שבת-קדש. ובערב שבת הביאו לנו המטראסין ענבים, גם הקפיטאן היטיב עמנו ומכר לנו 'סוחריס' לחם יבש בהקפה; וכל זה היה חסד גדול מהשם יתברך, ובצר הרחיב לנו ה', 'בצר' עצמו וכו' (פמבאר בלקוטי הראשון בסימן קצ"ה).

ואני עיני לשמים נטלית: רבוננו של עולם, חמל עלינו, ואל תעפכ אותנו הרבה, כי אני מאמין באמונה שלמה שאינם יודעים כלל, והכל מתנהג רק בהשגחתך לבד, ואתה יכול לשנות הרוח פרוצונך בכל-עת ובכל-רגע... (כאן חסר ונאבד קצת מכתבת ידו הקדושה)... עדין.

קעז

ותהלה לאל הלקה הספינה בכל יום שבת-קדש, ובליל מוצאי-שבת הורידו האנקיר סמוך לעיר טשרניקירע, וביום ראשון פרשת האזינו, שביעי לעשרת ימי-תשובה, הוציאו האנקיר. ובהגיענו סמוך מאד לעיר טשרניקירע באו ישמעאלים על-הספינה, והראה להם הבילעטין, ותכף הלכנו משם. והנה אנחנו הולכים היום יום ראשון, והרוח פונה לדרכנו בעזרת השם יתברך, וכלנו ראים שהכל בהשגחתו לבד בכל-עת ורגע, וכלם אינם יודעים דרך הרוח כלל, כמו שכתוב: "פאשר אינך יודע דרך הרוח וכו'", רק אל-אשר יהיה שמה הרוח מן-השמים ללכת - שמה ילכו הספינות. וברוך השם אשר עד פה עזרנו.

קעח

ביום שלישי ערב יום-כפור באנו לקושטנדינא הנקרא אצלנו סטנבול.

מקורות והערות

ה. עפ"י לשון הכתוב בתהלים פרק ד' פסוק ב'. ו. נטלית - נסעתי. עפ"י לשון הכתוב בדניאל פרק ד' פסוק ל"א. ז. קהלת פרק י"א פסוק ה'. ח. שמה של איסטנבול בפי היהודים היה קונשטנדינא או קושטא.

קעט

בְּקוּשְׁטֵנְדִינָא עֲמַדְנוּ עַל-הַסְּפִינָה מִיּוֹם שְׁלִישֵׁי עָרֵב יוֹם-כְּפוּר אַחַר חֲצוֹת, עַד יוֹם שְׁנֵי רֵאשׁוֹן דְּסִכּוֹת אַחַר סְעוּדַת שַׁחֲרִית, כִּי בַתְּחִלָּה רְצִינוּ לְשַׁכַּר אוֹתָהּ הַסְּפִינָה עֲצָמָה שְׂבָאנוּ עִמָּה לְקוּשְׁטֵנְדִינָא (כִּפִּי הִנְרָאה כַּאן חִסַּר גַּם כֵּן מֵעַט).

קפ

בְּיוֹם רֵאשׁוֹן דְּסִכּוֹת עָשָׂה הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ לָנוּ נֶס, שְׁפִתָאם בָּא הַקְּפִיטָאן וְגַרְשׁ אוֹתְנוּ מִסְּפִינָתוֹ, אַחַר שְׂכָבְר אַכְּלָנוּ סְעוּדַת שַׁחֲרִית וְלֹא קִיַּמְנוּ מִצְוֹת אֲתָרוּג וְלוֹלֵב וּמִינִיּוֹ, וּמִכָּל-שָׁכֵן מִצְוֹת סִכָּה, וְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּרַחֲמֵי הַעֲצוּמִים גִּלְגַּל עֲמָנוּ סְבוֹת לְטוֹבָה שְׁפִתָאם גַּרְשׁ אוֹתְנוּ בְּיוֹם רֵאשׁוֹן דְּסִכּוֹת מִהַסְּפִינָה, וְהִכְרַחְנוּ לֵילֵךְ אֶל-הָעִיר. וְתַכְףּ בְּבוֹאֵנוּ אֶל הַסְּפֵר, וְעַדִּין הָיָה כָּל הַמַּטְלָטְלִים שְׁלָנוּ מִנְּחִים בַּחוּץ, וְהִלְכְנוּ עִם כָּל הָאֲנָשִׁים לְבַקֵּשׁ אַכְּסֵנְיָא, וּבַתוֹךְ-כֵּךְ שְׁאַלְתִּי הֵיכָן נִמְצָא אֲתָרוּג, וְהִלְכְתִּי לְשָׁם, וְזָכִיתִי בַּחֲסָדִיו הַנִּפְלְאִים לְקַיֵּם מִצְוֹת אֲתָרוּג וּמִינִיּוֹ בְּיוֹם רֵאשׁוֹן דְּסִכּוֹת הַנִּ"ל אַחַר חֲצוֹת הַיּוֹם, אַחַר שְׂכָבְר נִתְיַאֲשָׁנוּ כְּלָנוּ מִלְּבָרַךְ עַל הָאֲתָרוּג. וְגַם ר"ש כְּפַד אוֹתְנוּ בֵּינָן וּמִינֵי כְּסִינָן, וְהִלְכְנוּ אֶל הַסִּכָּה שְׂבַעֲלִיתוּ וּבִרְכָנוּ 'לֵישֵׁב בַּסִּכָּה' וְ'שִׁהֲחִינוּ', וְאַכְּלָנוּ וְשִׁתִּינוּ בְּשִׂמְחָה.

קפא

וּמִשָּׁם חֲזַרְנוּ לְבַקֵּשׁ אַכְּסֵנְיָא; וְרַקְדִּיתִי מְעַט בְּדַרְךְ הַלוּכִי, שְׁעָשָׂה הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עִמָּנוּ נִפְלְאוֹת כְּאֵלֶּה, לְזָכוֹת בְּיוֹם רֵאשׁוֹן דְּסִכּוֹת לְבָרַךְ עַל הָאֲתָרוּג וְעַל הַסִּכָּה אַחֲרֵי שְׂכָבְר נִתְיַאֲשָׁנוּ מִזֶּה לְגַמְרֵי. וְהִאֲמַנְתִּי שְׁמָה שְׂשִׁמְחָנוּ

מקורות והערות

מ. עוגת ממולאות. שולחן ערוך (אורח חיים סימן קנ"ח סעיף א'): "...פת הבאה בכסנין (פירוש פת עשויה עם צוקארו) [סוכר] ושקדים ואגוזים) ואינו קובע סעודתו עליהם, אין צריך נמילת ידים".

בלי'לה שלפניו, הוא ליל ראשון דסכות שהיינו שמחים אז מאד, כח השמחה זכה אותנו במצות קדושות אלו; כי כל כוננתנו אז, בשעת השמחה, היה לזכות על-ידי השמחה והרקודין לקיים מצות אחרוג וספה, וכן הוה.

וכל מה שעבר בימים אלו, מערב יום-כפור עד יום ראשון דסכות, יש בזה הרבה לספר; ואיך היה מן הנמנע לקיים מצות קדושות אלו, מצות סכה ולולב, וכבר נתיאשנו מזה, וכמעט כמעט היינו אכדים חס ושלום לקיים מצות יקרות אלו, בכל זה יש הרבה לספר, ואם יסכים השם יתברך יבאר בזמן אחר בעזרת השם יתברך.

קפב

ביום חמישי, הוא שני דחול-המועד סכות, נכנסנו לעיר ארטאקיא שבקושטנדינא לתבע הקוויטל-שהיה לי מרבי ליב חיקעס ז"ל; והשם יתברך עשה עמי נס שגביתי אותו בהשגחה נפלאה. והכרחנו ללון שם, ולא היה לנו אכסניא, ולנתי בחנות סגור וכו', אף-על-פי-כן השם יתברך היה בעזרי, וחדשתי שם וכו'.

קפג

ביום ששי חזרתי מארטאקיא לאכסניא שלי בגאליטאל. באותו יום, ערב שבת-קדש לעת ערב, שכרתי הספינה לאדעס בשביל שבעה אנשים וכו'. ביום הושענא-רבא שכרו הנשארים מחבורתנו הספינה הנ"ל לאדעס. בשמחת-תורה שמחנו הרבה אצל הגבירים, ורקדנו הרבה שם בשמחה גדולה בעזרת השם יתברך.

מקורות והערות

י. אחד מרובעי אסטנבול השוכן לחוף מיצרי הבוספורוס (בצד הארופאי). כ. פיתקה בה רשם לו שטר חוב. ל. רובע בעיר אסטנבול.

קפד

ביום ששי ערב שבת-קדש פְּרַשְׁת בְּרֵאשִׁית, יִרְדְּנוּ לְתוֹךְ הַסְּפִינָה. בְּיוֹם רְבִיעִי, ב' דְּרֹאשׁ-חֹדֶשׁ חֶשְׁוֹן תִּקְפ"ג, יִצְאֵתִי מֵהַסְּפִינָה אֶל-הָעִיר, וְנִכְנַסְתִּי לָעִיר עֵקֶר סְטַנְבוּל¹ שְׂיֹשֵׁב שָׁם הַתּוֹגֵר כִּדִּי לְבַקֵּשׁ אֶת חֲבֵרֵי רַבִּי יְהוּדָא אֱלִיעֶזֶר; כִּי הִתְחִילָה הַסְּפִינָה לָזוּז וְהֵייתִי תוֹעָה שָׁם, כִּי לֹא יִדְעָתִי לְחֹזֵר, וְהָיָה לִי פֶחַד גָּדוֹל, כִּי כָּבֵד הִתְחִילָה הַסְּפִינָה שְׁלָנוּ לָזוּז מִמְקוֹמָהּ וְכוּ'. וְהָשָׁם יִתְבַּרֵךְ עֶזֶר שְׂאֵחֵר-כֶּף בְּרַח מְטָרָאס מֵהַסְּפִינָה לְתוֹךְ הָעִיר, וְהִלְכוּ לְבַקְשׁוֹ, וְעַל-יְדֵי-זֶה נִתְעַפְּכְנוּ בְּהַשְׁגָּחָתוֹ יִתְבַּרֵךְ. גַּם בְּיוֹם רְבִיעִי לֹא יִצְאָנוּ מִקּוֹשְׁטָא, עַד יוֹם חֲמִישִׁי פְּרַשְׁת נח, ב' חֶשְׁוֹן.

קפה

בְּיוֹם שַׁבַּת-קֹדֶשׁ לַעֲת עֶרֶב הִתְחַלְנוּ לְרִאוֹת מֵרְחוֹק אֶת אֲדָעַס. וְהִלְכְנוּ סְמוּךְ לְאֲדָעַס שְׁלֹשָׁה יָמִים, וְלֹא יָכִלְנוּ לְהִגִּיעַ אֶל הַסֶּפֶר עַד יוֹם שְׁלִישִׁי לַעֲת עֶרֶב. בְּיוֹם שְׁלִישִׁי פְּרַשְׁת לָךְ-לָךְ עֲזָרְנוּ הָשָׁם יִתְבַּרֵךְ שְׂבָאֵנוּ לְסֶפֶר אֲדָעַס; וְשִׁמְחָנוּ בִּישׁוּעָתוֹ, וּבִלְיָלָה קִדְשָׁנוּ הִלְכָנָה בְּשִׂמְחָה.

קפו

אֲצִל אֲדָעַס עֲמַדְנוּ עַל הַיָּם קִדְּם שְׁנַכְנַסְנוּ לְהַקְאָרִינְטִין² שְׁבֹועַ אַחַת, דְּהֵינּוּ עַד יוֹם שְׁלִישִׁי וַיְרָא, מִיוֹם שְׁלִישִׁי פְּרַשְׁת לָךְ-לָךְ עַד שְׁלִישִׁי וַיְרָא. בְּתוֹךְ-כֶּף בְּשַׁבַּת פְּרַשְׁת לָךְ-לָךְ בְּלִילָה הָיָה רִוַח-סְעָרָה גְּדוֹלָה מְאֹד, וְהָיָה לָנוּ פֶחַד גָּדוֹל וְחִלְשׁוֹת גְּדוֹל; וּבְחִסְדֵי ה' נִצַּלְנוּ.

מקורות והערות

מ. עיר המלוכה. נ. הסולטן התורכי. "תוגר" ו"תוגרמה" הם כינויים לתורכיה בספרות של אותו הזמן. ס. מחנה הסגר לאיתור מחלות מדבקות.

קפז

ביום שלישי יצאנו מהספינה ונכנסנו להקארינטין. בשבת-קדש פרשת וירא היינו בהקארינטין, ושמחנו בליל שבת-קדש הרבה מאד; אף היה מעשה-שטן, שנעשה אז מחלוקת עם ר"י מט"ר. ואחר-כך חזק ר"ג את רבי יהודא אליעזר מאד מאד בקול גדול, וברך פמה ברכות, יהי רצון שיתקיימו מהרה, אמן כן יהי רצון.

בהקארינטין עמדנו שני שבועות.

קפח

ביום שלישי פרשת תולדות היינו בשמחה גדולה אצל רבי שואל עם הרב שהיה שם, וגם ר"ג היה שם, ועוד קצת מספינתנו.

קפט

ביום ששי ערב שבת-קדש פרשת ויצא יצאתי מאדעס, ושבתנו בקהלת-קדש פיטוץקע וכו'.

קצ

ביום חמישי פרשת וישלח באתי לביתי בשלום בשמחה, והפל קבלונו בשמחה גדולה. ברוך השם אשר עד-פה עזרני, עד הנה עזרונו רחמיך ולא עזבונו חסדיך ה' אלקינו, שזכינו בחסדיך ונפלאותיך הגדולים להביאנו לארץ-ישראל ולהחזירנו לביתנו בשלום; כן יהי ה' אלקינו

ימי מוזהרנ"ת קצ חלק שני קסה

עמנו לזכותנו ברחמי לשוב אליו יתברך באמת מעתה, כי לפניך נגלו
כל תעלומות לבי אשר רק בשביל זה טרחתי הטרח הזה, לבוא
לארץ-ישראל. והטוב בעיניך עשה עמנו, ואני תמיד איחל, אולי יחוס,
אולי ירחם, אמן:

תם ונשלם.

נספח

א. רעוא דרעוין - רצון שברצונות. זהר פרשת יתרו דף פ"ח עמוד ב': "בכל שיתא יומי דשבתא כד מטא שעתא דצלותא דמנחה, דינא תקיפא שלטא וכו'... אבל ביומא דשבתא כד מטא עידן דצלותא דמנחה, רעוא דרעוין אשתכח, ועתיקא קדישא גליא רצון דיליה, וכל דינין מתכפיין, ומשתכח רעוא וחידו בכלא. ובהאי רצון אסתלק משה נביאה מהימנא קדישא מעלמא וכו'". (בכל ששת ימי השבוע כשמגיעה שעת תפילת המנחה, דין חזק שולט (מצד הגבורה דיצחק) וכו'... אבל ביום השבת כשמגיעה שעת תפילת המנחה אז הרצון של כל הרצונות נמצא בתיקוניו ועתיקא קדישא מגלה הרצון שלו, כי במנחת שבת נתגלה מצח הרצון דעתיקא שבו מלובש החסד דעתיק) וכל הדינים נכפים ונכנעים ונמצא רצון ושמחה בכל העולמות. ובשעה שנתעורר רצון העליון נסתלק משה הנביא הנאמן והקדוש מן העולם.)

ב. תיקוני זוהר (תקונא שבעין דף ק"ל עמוד ב'): "...דאלין אינון טעמי מצוות דלא אתייהבו לגלאה בגין דלא יהא בר נש עובד לקודשא בריך הוא על מנת לקבל פרס" (אלה הם טעמי המצוות, שלא נתנו להתגלות, כדי שלא יהיה האדם עובד את הקדוש ברוך הוא על מנת לקבל פרס). ראה גם מדרש רבה (דברים פרשה ו'): "...מה עשה הקב"ה - לא גילה לבריות מהו מתן שכרה של כל מצוה ומצוה כדי שיעשו כל המצוות בתום. מניין? שנאמר (משלי פרק ה' פסוק ו'): "נעו מעגלותיה לא תדע", למה הדבר דומה - למלך ששכר לו פועלים והכניס אותן לתוך פרדסו, סתם ולא גילה להן מהו שכרו של פרדס, שלא יניחו דבר ששכרו מועט וילכו ויעשו דבר ששכרו מרובה. בערב קרא לכל אחד ואחד א"ל: תחת איזה אילן עשית? א"ל: תחת זה. א"ל: פלפל הוא שכרו זהוב אחד. קרא לאחר אמר לו: תחת איזה אילן עשית? א"ל: תחת זה. אמר לו: שכרו חצי זהוב פרח לבן הוא. קרא לאחר א"ל: תחת איזה אילן עשית? א"ל: תחת זה. א"ל: זית הוא שכרו מאתים זוז. אמרו לו: לא היית צריך להודיע אותנו איזה אילן שכרו מרובה כדי שנעשה תחתיו, אמר להם המלך: אילו הודעתי היאך היה כל פרדסי נעשה. כך לא גילה הקב"ה מתן שכרן של מצוות".

ג. רבי יקותיאל - המגיד מטיראוויצע זצ"ל (נולד בשנת ת"פ לערך והסתלק בשנת תקע"ב): מגדולי צדיקי החסידות. היה מגיד של יותר משמונים עיירות בעת שהתקרב לרבינו (שהיה אז צעיר בגיל 20 לערך) והוא בן 70 ויותר. חלק גדול מתלמידיו ויוצאי חלציו נתקברו לרבינו. היה חבר קרוב לרבי נחום מטשרנוביל (תלמיד הבעל שם טוב והמגיד ממעזריטש). (עמוד ל"ד הערה ע')

ד. ר' לייב משפאלי, המכונה "שפאעלר זיידע" (הסבא משפאלי), גדול החולקים על רבינו ז"ל בזמנו. (עמוד ל"ז הערה א')

ה. הפיוט "צור צרורה" הוא אחד הפיוטים הנאמרים בארצות אשכנז במסגרת ה"יצירות - (קבוצת פיוטים המתווספים לתפילת השבת, במספר שבתות מיוחדות במהלך השנה), במקרה שלנו מדובר על היוצרות ל"שבת פרה". בפיוטים הללו, (שמקורם בדרך כלל מהפייטנים האשכנזים הראשונים), מוזכרים עניני הפרשה וגם הלכות במקרה הצורך כמו ביוצרות של שבת הגדול שלפני פסח. וזה הנוסח המלא של השורה בפיוט "צפונה לטהרת עם אל עזר. צוה צור לציר.

צור צרורה לאלעזר" שפירושה הוא ה' גילה סוד הטהרה של אפר הפרה שהוא למעשה עזרה לעם ישראל וצוה צור (כינוי להקב"ה) לציר (לשליח) משה, צור צרורה - שיצווה לאלעזר לעשותו, שכידוע אפר הפרה הראשון נעשה על ידי אלעזר בן אהרן הכהן. (עמוד ס"ג הערה צ')

ו. הג'און ר'בי אליהו מוילנא זצ"ל (בן שלמה זלמן) המכונה: הגר"א (ניסן ת"פ - תשרי תקנ"ח) - גדול גאוני ליטא בדורו, חיבר כמה ספרים בנגלה (כמו הגהותיו לשולחן ערוך) ובתורת הקבלה. היה מעיין גדול ובקי בכל מקצועות התורה, ואף עסק בשאר חכמות. מתלמידיו: רבי חיים מוואלאזין, רבי ישראל משקאלוב, רבי שלמה מוויילקאמיר, רבי מנחם מנדל משקאלוב רבי שלמה מטלאטשין, רבי צבי הירש מסימיאטיץ, רבי שלמה ממאהילוב ועוד. הגר"א ניסה לעלות לא"י אך לא עלה בידו הדבר, בעוד שתלמידיו עלו לארץ והיו ממחדשי הישוב היהודי בירושלים. הגר"א התנגד בחריפות למגיד ממעזריטש ותלמידיו ולתנועת החסידות בכללה, ואף פעל להכרזת החרם על החסידים בוילנא, דבר שהוביל למחלוקת גדולה בעולם היהודי במזרח אירופה. (עמוד ע"ה הערה ר')

ז. ראשי תיבות הא'לקי ר'בי י'צחק. רבינו יצחק לוריא זצ"ל, גדול המקובלים. נולד בירושלים בסביבות שנת רצ"ד ובילדותו עבר עם אימו למצרים וגדל בבית דודו, ר' מרדכי פרנסיס. במצרים למד תורת הנגלה מפי רבי בצלאל אשכנזי, בעל ה'שיטה מקובצת'. כל ימיו עסק בסתרי תורה ובלימוד סודות ספר הזוהר ותלמידיו רבי חיים ויטאל מעיד שלמד מפיו של אליהו הנביא. בסביבות שנת ה'שכ"ט עלה לארץ ישראל וגר בצפת, שם לימד את תורתו לתלמידיו (המכונים גורי האר"י). החשוב ביותר מהם היה רבי חיים ויטאל שכתב את הספרים שמהם נדפסו יותר מאוחר כל כתבי האר"י (המכונים בספרים רבים וגם בספרי ברסלב בשם "הכתבים"). המפורסמים שבהם הם: 'עץ חיים', 'פרי עץ חיים', 'שמונת השערים' ועוד רבים. נפטר ביום ה' באב של"ב והוא בן 38. (עמוד קמ"ג הערה ד')

ח. רבי משה קורדובירו זצ"ל - הרמ"ק (רפ"ב-ש"ל). מגדולי המקובלים. גדל ופעל בצפת, ושם כתב את ספריו. רבותיו היו רבי יוסף קארו ורבי יעקב בירב. התחתן עם אחותו של רבי שלמה אלקבץ (מקובל חשוב ומחבר הפיוט 'לכה דודי'), ממנו למד את תורת הקבלה. היה ראש ישיבה בצפת ובין תלמידיו הגדולים היה רבי אליהו די וידאש (מחבר הספר 'ראשית חכמה'). ספרו 'פרדס רימונים' נחשב מספרי הקבלה היסודיים והחשובים ביותר בדור שלפני האר"י. כמו כן חיבר הרמ"ק ספרי קבלה נוספים ואת ספר המוסר 'תומר דבורה'. הוא כתב פירוש גדול לספר הזוהר ולספר יצירה בשם "אור יקר", שנשאר בכתב יד ונדפס רק בזמנו בעשרות כרכים. על פי עדותו של האר"י ז"ל שנכח בהלוויתו ליוו את מיטתו של הרמ"ק שני עמודי אש, וכי לא היה בו חטא אלא הוא נסתלק בעטיו של נחש. נפטר בכ"ג תמוז שנת ש"ל בהיותו בן 48. (עמוד קמ"ג הערה ה')

ט. רבי שלמה בן רבי משה הלוי אלקבץ זצ"ל (נפטר בסביבות שנת שמ"ג), מגדולי המקובלים והפייטנים, מחבר הפיוט המפורסם 'לכה דודי'. היה צאצא למגורשי ספרד, ובגיל שלושים בערך עלה לארץ ישראל והשתקע בעיר צפת. היה גיסו של הרמ"ק וממקורביו של רבי יוסף קארו. שני ספרים שכתב נדפסו ע"י תלמידיו והשאר אבדו. סדר תיקון ליל שבועות הנהוג בתפוצות ישראל מקורו במכתב שכתב לתלמידיו, ובו תיאר ליל שבועות מופלא שבו היו עדים להתגלות מגיד מן השמים לרבי יוסף קארו (ראה בשל"ה, מסכת שבועות נר מצוה אות ה'). (עמוד קמ"ג הערה ו')

ימי מוהרנ"ת נספח חלק שני קסט

י. רבי יוסף (בן רבי אפרים) קארו זצ"ל (רמ"ח - של"ה), מגדולי הרבנים והפוסקים בכל הדורות, מחבר ספר 'שולחן ערוך', מכונה בשם 'מרן' (אדונו). נולד בספרד ובזמן הגירוש ברחה משפחתו לטורקיה, שם החל בכתיבת חיבורו הגדול ה"בית יוסף" - פירוש על ספר 'ארבעה טורים'. בספר הוא מסכם את שיטות ההלכה העיקריות מהתלמוד והראשונים, והוא ספר העיון היסודי של ההלכה בעם ישראל בחמש מאות השנים האחרונות. חיבר גם את ספר "כסף משנה" על "היד החזקה" לרמב"ם ועוד ספרים. עלה לארץ ישראל, והתישב בעיר צפת. ספרו 'שולחן ערוך' (שהוא קיצור ספרו 'בית יוסף') חובר בכפר ביריה ליד צפת, והוא ספר ההלכה העיקרי והחשוב ביותר בעם ישראל. נפטר ביום י"ג ניסן שנת של"ה. (עמוד קמ"ג הערה ז')

יא. רבי משה אלשיך זצ"ל תלמידו של רבי יוסף קארו, ורבו של רבי חיים ויטאל בתלמוד ובהלכה. עלה מסלוניקי לארץ ישראל והתיישב בצפת, שם שימש כאחד מדייני העיר והוסמך על ידי רבו רבי יוסף קארו. חיבר כעשרה ספרים על התנ"ך, דרשות והלכה. המוכר שבהם הוא פירושו 'תורת משה', המכונה "אלשיך על התורה", מספרי הדרוש והפירוש על התורה המפורסמים והנערצים ביותר בעם ישראל. נפטר בצפת ביום י"ג בניסן בשנת ש"ס.

(עמוד קמ"ג הערה ח')

יב. רבי נחמן מהורודנקע זצ"ל - סבו של רבינו ז"ל. היה נאמן ביתו של רבי ישראל הבעש"ט ואחד מגדולי תלמידיו. בנו רבי שמחה נשא לאשה את פייגא בתה של מרת אדל בת הבעש"ט. עלה להשתקע בארץ ישראל בשנת תקכ"ד ביחד עם רבי מנחם מנדל מפרמישלאן וקבוצה קטנה מתלמידי הבעש"ט. הסתלק בב' בתמוז תקכ"ה ונטמן בבית החיים הישן בטבריה. (עמוד קמ"ו הערה פ')

יג. רבי מנחם מנדל מויטפסק זצ"ל - מגדולי תלמידי המגיד ממעזריטש. בשנת תקל"ז עלה לארץ ישראל בלוויית שלוש מאות חסידים, עלייה זו מכונה 'עליית תלמידי הבעל שם טוב'. תחילה התגורר בצפת ואחרי כן עבר לטבריה בה יסד את היישוב החסידי. תורתו ומכתביו נדפסו בספר 'פרי הארץ'. נפטר ביום א' אייר תקמ"ח. (עמוד קמ"ו הערה צ')

יד. רבי אברהם קליסקיר זצ"ל תלמיד המגיד ממעזריטש, ותלמיד חבר של רבי מנחם מנדל מויטפסק שעזימו עלה לארץ ישראל בשנת תקל"ז במסגרת 'עליית תלמידי הבעל שם טוב'. נדפסו ממנו מכתבים ודברי תורה בספר 'פרי הארץ' ובספר 'חסד לאברהם'. רבינו ז"ל נפגש עימו כשהיה בארץ ישראל והתיידדו מאד (ראה את מכתבו לרבינו ז"ל בחיי מוהר"ן סימן ק"ג). רבינו ז"ל אמר עליו: "הלא ראיתי כמה צדיקים, אבל שלמות הוא רק אצל הצדיק הקדוש הנ"ל" (שבחי הר"ן סימן י"ח, וראה שם עוד). נפטר ביום ד' שבט תק"ע. (עמוד קמ"ו הערה ק')

יז. רבי יעקב שמשון משיפיטובקא זצ"ל, מתלמידי המגיד ממעזריטש, היה גם תלמידו וכן ביתו של רבי ברוך ממעזבוז (דוד רבינו ז"ל). עלה לארץ ישראל והשתקע בעיר טבריה. נפטר ביום ג' סיון תקס"א. (עמוד קמ"ו הערה ר')

יז. הרב ישעיה הלוי הורוביץ זצ"ל, 'השל"ה הקדוש', מגדולי רבני אשכנז. נולד בפראג בשנת ש"ח ולמד בלובלין בישיבה שבה לימד אביו, אצל רבי שלמה לוריא (המהרש"ל) ורבי מאיר מלובלין (המהר"ם). השל"ה כיהן ברבנות בקהילות רבות, ביניהם אוסטרהא, וינה, פרנקפורט ופראג. בשנת שפ"א עלה לארץ ישראל והתגורר בירושלים, בשנת שפ"ה נאסר עם עוד רבנים ולאחר מספר חודשים ברח ועבר להתגורר בצפת, שם התמסר ללימוד הקבלה.

קע יומי מוהרנ"ת נספח חלק שני

חיבר מספר ספרים, שהמפורסם שבהם נקרא 'שני לוחות הברית' - (ומכונה בראשי תיבות: של"ה), מספרי הקבלה והמוסר החשובים ביותר בכל הדורות. לאחר מספר שנים קבע את מושבו בעיר טבריה ובה נטמן בחלקה בה טמונים רבן יוחנן בן זכאי והרמב"ם.

(עמוד קמ"ז הערה ת')

יז. רבי מנחם מנדל מפרמישלאן זצ"ל תלמיד הבעל שם טוב הקדוש. עלה לא"י בשנת תקכ"ד בצוותא עם רבי נחמן מהורודנקא בראש קבוצה קטנה מתלמידי הבעש"ט. השתקע בטבריה, שם הסתלק ונטמן בחלקת תלמידי הבעש"ט.

(עמוד קמ"ח הערה ד')

יח. רבי זאב וולף מטשערני-אוסטראה זצ"ל - תלמיד המגיד ממעזריטש. כיהן כרב אב"ד בעיר טשערני-אוסטראה ובעיר קופיל הסמוכה. למד בצוותא עם ר' משולם פייבוש מזבאראד' זצ"ל (בעל "יושר דברי אמת"). בקיץ ה'תקנ"ח עלה לארץ ישראל, ולפני כן הושיב על כיסאו את חתנו (ר' ישראל אברהם) ושלח להסמיך את תלמידו ר' מנחם מנדל מקוסוב זצ"ל. התגורר בטבריה ושימש כאחד ממנהיגי היישוב החסידי. הסתלק בשנת ה'תקפ"ג. (עמוד קמ"ח הערה ה')

יט. רבי יעקב ב"ר אשר זצ"ל, 'בעל הטורים' (נפטר בסביבות שנת ק"ג). רבי יעקב היה בנו של הרא"ש (רבינו אשר) מגדולי הפוסקים בכל הדורות, שחיבר פירוש הלכתי על כל התלמוד. עבר עם אביו מאשכנז לספרד, ושם חיבר את ספר 'ארבעה טורים' (אורה חיים, יורה דעה, אבן העזר, חושן המשפט), שהוא הבסיס לספרי 'בית יוסף' ו'שולחן ערוך' שחיבר רבי יוסף קארו, וכך הפך לאחד מספרי ההלכה החשובים ביותר. רבי יעקב חיבר כמה ספרים נוספים, וביניהם פירושו על התורה, שקיצור ממנו נדפס בכל החומשים במאות השנים האחרונות. בזקנתו עלה מספרד לארץ ישראל, ולפי מה שכתב החיד"א נפטר בדרכו באי היווני קיוס (המכונה גם סאקיס סיאוס או סיאח) מהאיים הגדולים בים האגאי הסמוך לחופי טורקי אל מול מחוז העיר איזמיר, שעליו מסופר כאן. (עמוד קמ"ז הערה ב')

מבוא למפתחות

לפניכם מפתחות מפורטים לספר 'ימי מוהרנ"ת' שנערכו לראשונה במיוחד למהדורתנו.

באופן עריכת המפתחות השתדלנו לסייע לשני סוגים של מחפשי ערכים בספר. יש מי שמחפש רעיון או מושג מסוים בספר ואינו יודע אם הוא נזכר בספר. ויש מי שלמד בספר ומחפש מאמר או ענין שנשכח ממנו מקומו, וע"י המפתח יוכל לאתר אותו בקלות.

במקרים רבים נוספו לערכים ערכי משנה כדי להקל על המחפש שלא יצטרך לעיין בכל המקומות בהם נזכר הערך הראשי.

ערכים ומושגים המופיעים בספר בשפות אחרות מופיעים במפתח פעמיים. פעם אחת בלשון המקורית כאשר התרגום ללשון הקודש מופיע בסוגריים מרובעות, ופעם שניה בלשון הקודש כאשר הלשון המקורית מצויינת בסוגריים עגולות.

אנחנו מקוים שהמחפשים והמעיינים ייעזרו במפתחות אלה שהושקעה בהם עבודה רבה. נשמח לקבל הערות, תיקונים והוספות כדי שנוכל לשפר אותם במהדורות הבאות.

מפתח ערכים

א

א שיין צעטיל [פתק יפה] - ז.
 אב בית דין במפל"ק - מה.
 אב בית דין בקרעמיניץ - די.
 אב בית דין בשאריגראד - א.
 אבידה - כ, נג, נט. חלק ב: ל, קא, קיב, קכד.
 אין תנועה נאבדת - חלק ב: ל, לג.
 אבידת הכתבים - יא, סה, עו.
 אבידת הספינה - חלק ב: כה, קסב.
 אבידת מעות - עג, עו. חלק ב: יד, צט, ק, קא, קסב.
 אבידת מצוות - חלק ב: קפא.
 אבידת תורות - כג, כו, נג, נט, סה.
 אבילות - כא, סח.
 אבעבעות (פאקין) - ט.
 אדון - חלק ב: לג, ג, סז, צו.
 אדון גרדניצע - חלק ב: יא.
 אדון מאנשי חיל - פב.
 אדון של הכפרים - פו.
 אדון של הספינה - חלק ב: כה, פ, פב.
 ארמת (מאזלען) - ט.
 ארמת קודש - צט. חלק ב: א, קלה, קנט.
 ארמתנו וארצנו וכו' - חלק ב: א, טו.
 אדרא רבא - כב. חלק ב: קב.
 אדרוף (דמי קרימה) - ער, עה. חלק ב: יג, יד, לש, פ, צא, צט, ק.
 אהבה - נה, נט, סח. חלק ב: לו, עט, פמ, קיא.
 אהבה רבה - פג. חלק ב: לד, סו.
 אוגרקעס (מלפפונים) - חלק ב: קכה.
 אויר הים - חלק ב: קו.
 אויר הקדוש של ארץ ישראל - חלק ב: כה.
 אויר טוב - חלק ב: פ.
 אופן - כ. חלק ב: יד.

אוצרות גנוזים - ס.
 אור גדול בכל העולמות - לה.
 אור האורות - נט.
 אור צח - נג.
 אור רבינו - פו.
 אורו - חלק ב: פא, קב.
 אורח - עט. חלק ב: מו, נו, קטו, קכ, קכה.
 אורח נטה ללין - חלק ב: א.
 אורחים - לב. חלק ב: נו, צא, קטו, קל, קלג.
 אורחים על שבת - טו, נא.
 אותיות הדפוס - חלק ב: ו, ז.
 אזהרת רבינו להתפלל עליו - כ.
 אזהרת רבינו לכבד בניו ויוצאי חלציו - יז.
 אזהרת רבינו לשרוף הכתבים - נט, סה.
 אזהרת רבינו שלא לגלות תורתו לזר - ט, כו.
 אומר בשכחין - נא.
 אחד המיוחד מאנ"ש - צג.
 אחד מאנ"ש - ט, טו, יז, כו, מה, סב, צט, קד. חלק ב: כא, כו, כח, לב, לו, מט, נו, סט.
 אמקאפ [עבודה בקבלנות] - חלק ב: לה.
 אמריות (לוקשין) - חלק ב: קטו.
 איגרת - חלק ב: כא, נט, סא, סב, סו, פה, צ, קטו, קכא, קלד, קלו.
 איגרת לרבינו - יד, טו.
 איגרת מרבינו - טו, יט, כ, ג.
 איגרת שלום - חלק ב: פמ.
 איי הים - חלק ב: קח.
 אילנות יקרים מאד - יז.
 אימה - חלק ב: צו.
 אימה ובושה - ט, נה, נח. חלק ב: צא.
 אימה ויראה גדולה - סו.
 אימה ופחד - מא. חלק ב: כמ.

אמונת עכו"ם - חלק ב: כ, פב.	אין דור יתום - מח.
אמירת האדרא רבא - כב. חלק ב: קב.	אין תנועה נאבדת - חלק ב: ל, לג.
אמירת כל נדרי - יג.	אינו יודע כלל - מד, נא.
אמירת תורה - כו, לט, נב.	איש אחד מארץ ישראל - חלק ב: כה.
אמירת תורה ברבים - לב.	איש אחר לגמרי - טו.
אמירת תיקון הצות - ד.	איש אמיד - חלק ב: קה.
אמן הכורך מאנ"ש - ט.	איש ישראלי באמת - חלק ב: א.
אמנות הגילוח - חלק ב: קז.	איש כשר - פה. חלק ב: כב, נט.
אנא בכח - סה.	איש מלחמה - חלק ב: ב.
אנקיר [עוגן] - חלק ב: פא, קי, קיב, קיג, קל, קס, קסה, קסו, קסח, קעו.	איש פשוט לגמרי - נא.
אנשי אמת - א. חלק ב: לג.	איש רע ובליעל - יד.
אנשי היסין - חלק ב: כ.	אכילה - ב, נא. חלק ב: כג, כה, לו, עט, פא.
אנשי הספינה שנהרגו - חלק ב: כה.	אכילה עם רבינו - טו, כו, נג.
אנשי חיל - חלק ב: קטו, קעו.	אכילת מוהרנ"ת - כ. חלק ב: כב, לג, לד, לה, מו, נג, נח, סה, סז, פ, פא, פג, פד, פז, קיב, קיג, קטו, קב, קמ, קפ.
אנשי ליטא - חלק ב: קטו.	אכילת רבינו - כב, מב, סג.
אנשי נעמירוב - חלק ב: נו, נח, נט.	אכסניא - כ, כו, עט. חלק ב: כ, עט, קל.
אנשי פולין - חלק ב: פמ, צא, צט, קלה.	אכסניא בארעם - חלק ב: עד, עו, עז.
אנשי צפת - חלק ב: קסב.	אכסניא באומן - סב. חלק ב: כא, כד, כו.
אנשי שלומינו - ד, ט, טו, כ, כו, כט, ל, לה, מא, מב, מח, ג, נא, נה, ע, עב, עג, עד, עה, פה, צח, צט, קו, קי. חלק ב: ג, ה, ו, ח, יג, יד, מז, יז, כא, כב, כג, כו, כז, לה, לו, למ, טו, נב, סב.	אכסניא באלכסנדריא - חלק ב: קטו, קטז, קיח, קב, קכ, קכח.
אחד המיוחד מאנ"ש - צג.	אכסניא בבית נחמן נתן - מא, נ.
אחד מאנ"ש - ט, טו, יז, כו, מה, סב, צט, קד. חלק ב: כא, כו, כח, לב, לו, מז, מט, נו, סט.	אכסניא במשעריין - חלק ב: לג, לד, לה.
עיקר אנ"ש - פה.	אכסניא בסטאמבול - חלק ב: פמ, צו, קפ, קפא, קפב, קפג.
קיבוץ מאנ"ש - סח.	אל יתהלל חוגר כמפתח - חלק ב: ב.
אנשי שלומינו מטעפליק - מא, מג, מה, מח, נה.	אלבוהול (שפיריטוס) - חלק ב: קיג.
אנשים אמידים - חלק ב: עו, פא.	אלמלא לא אתינא לעלמא - טו, מה, סד.
אנשים אשכנזים - חלק ב: צא.	אלמן* [גרוש] - חלק ב: כב.
אנשים חשובים - חלק ב: כא, קיח, קמ, קנו.	אלפי אלפים ורבי רבבות נשמות - מו, נח.
אנשים כשרים - פו. חלק ב: לג, טו.	אמבר - קו. חלק ב: קסג, קעב.
אנשים מארץ ישראל - חלק ב: נה.	אמונה באדם - חלק ב: עו.
אנשים מנושמים - פו.	אמונה בהשגחה - חלק ב: קעו.
אנשים מופלגים - לג.	אמונה בפשימות - נט.
אנשים פשוטים - חלק ב: א, מד.	אמונה בצדיקים - חלק ב: עו, עח.
	אמונה בשלימות - חלק ב: עו.
	אמונת חכמים - א. חלק ב: עו, עח.
	* עיין שם כמ"מ ריש עמוד כ"ח.

ימי

מפתח ערכים

מוזהרנ"ת

ה

אנשים קטנים מאד - נו.

אפומרפום - סה, ע.

אקלים - חלק ב: קיד.

ארבע אמות בארץ ישראל - חלק ב: כה.

ארבע פרשיות - חלק ב: נו.

ארבעה פוסקים הגדולים - פג.

ארובה - חלק ב: קיא, קיב.

אריכות אפיים - חלק ב: טו, כ.

ארך אפיים - חלק ב: א.

ארץ חמדה טובה - חלק ב: כה.

ארץ ישראל - סה, סט. חלק ב: א, ג, טו, כה, לא, מט, נג,

נה, נו, נח, סח, פד, פה, פו, צא, צח, צט, קב, קבר, קלד,

קלה, קלח, קבוא, קנט

אדמת קודש - צט. חלק ב: א, קלה, קנט.

אזיק ארץ ישראל - חלק ב: כה.

ארבע אמות בארץ ישראל - חלק ב: כה.

בתים והצרות של ארץ ישראל - חלק ב: ב.

גבול ארץ ישראל - חלק ב: יט, קלא, קלב, קלג.

גענועים לארץ ישראל - טו. חלק ב: ב, י.

חיבת ארץ ישראל - חלק ב: א, ב, כה, עו.

כיסופים לארץ ישראל - חלק ב: ג, ט, י, יג, יז, נג, צט.

מניעות על ארץ ישראל - חלק ב: א, ב, ג, ט, י, טו, יח, יט, כ, כה, לא, למ, מו, נ, עו, קיג.

נסיעה לארץ ישראל - כו, לו, נא, עט, צג, צט. חלק ב: א, ג, י, יג, טו, יז, יח, יט, כב, כה, כו, לא, לו, לז, למ, מא, מו, מט, נג, נה, נט, סו, עד, עה, עו, עח, פט, קו, קמו, קנג, קלו, קלט, קצ.

קביעת דירה בארץ ישראל - חלק ב: ג, כה, קלה.

קדושת ארץ ישראל - חלק ב: ב, טו, יט, כו, עו, קד, קלב.

שבת ארץ ישראל - חלק ב: יט.

ארץ ישראל הגשמי - חלק ב: ב.

ארץ מרחקים - חלק ב: צו.

אש - יג. חלק ב: פ, קיב.

אש-שקיעת האש - סד.

אשה - סה. חלק ב: קמו.

אשה אחת - חלק ב: ע, ז, קנד.

אשו של רבינו - פו.

אשרי עבדיך ואשרי אנשיך - ה.

אשתו השניה של רבינו - סה.

אתה נגלית - כג.

אתחלתא דגאולה - חלק ב: צד.

אתערותא דלתתא - מ, נט.

אתרוג ולולב ומיניו - סב. חלק ב: קפ, קפא.

אתרוג יפה - למ.

אתרוג מוכחר - פח.

אתרוג נאה ונפלא - לח.

אתרוגים - לח, למ, פח.

ב

בגדי שבת - נו. חלק ב: פ.

בדיחא דעתיה - טו, נה.

בדיית דברים על רבינו - יד, פו.

בדיקת תפילין - למ.

בהלה - יז, כו, מב, מד, נד, נט. חלק ב: עו, קא, קח.

בהלה מהשריפה - מו.

בושה - נא. חלק ב: צא.

בושה מרבינו - מ, יא, נד, נה.

בחירה בחיים - פא.

בחירת רבינו מקום לקבורתו - מא, מו, סו.

במחוז - צד. חלק ב: עו, קמו, קנג.

במחוז בתפילתו של צדיק - לח, למ.

במלנים - חלק ב: צא.

ביאת משיח - יא, מג. חלק ב: א, צד.

ביוזי רבינו למוזהרנ"ת - ג.

ביטול גזירות והפונקטין - ג.

ביטול החרפה - עו.

ביטול תורה - חלק ב: קה.

בילעמ [כרמים] - חלק ב: יג, יט, למ, מו, נט, סד, עט, פ, צד,

צו, צח, צט, קו, קג, קיא, קבו, קעו.

בין קידוש לנפילת ידים - נא.

בישול - חלק ב: פ, פא, קח.

בית גדול - ט, כו, נב, פב, קו.

בלבול השולחן - מו.
 בלבול התפילה - יג.
 בלבולים - קד. חלק ב: כה, למ, נו.
 בן אדל בת רבינו - מג.
 בן מלך - חלק ב: פה.
 בני היכלא - חלק ב: פ.
 בני הנעורים - פב, פג, פד, פו. חלק ב: יג, לג, לו, מג, מו, קטו.
 בני הרב מוואלמשיסק - לו.
 בנית בית על קבר רבינו - סח.
 בנית הדר מיוחד - צד.
 בעל בחירה - פב.
 בעל הבית - למ, נא, סב, פו, קח. חלק ב: נח, סט, עה, צד, צט, ק, קטו, קיט, קכ.
 בעל חוב גדול - חלק ב: יד.
 בעלי חובות - מה.
 בעלי עבירות - פו.
 בעלי תפילות - חלק ב: קעד, קעה.
 בקשה מהשם יתברך - יג, טו.
 בקשת גדולות - חלק ב: כה.
 בקשת עצה - חלק ב: פט.
 בקשת רבנות - ח.
 בר אוריין - חלק ב: כב, נח.
 בראשית - הספר על נח - למ.
 בראשית - לעיני כל ישראל - למ, עח.
 ברוך שמך - כג.
 בריחה מנעמרוב - עו.
 בריחה משריפה - יג.
 ברית מילה - י, יז, יח. חלק ב: כו, סח, עא.
 ברכה מרבינו - כו, נד.
 ברכה על האתרוג - סו. חלק ב: קפ, קפא.
 ברכו - חלק ב: קטו.
 ברכות - חלק ב: קפו.
 ברכת כשמים - חלק ב: פ.
 ברכת הלבנה - טו.
 ברכת המזון - כג, מג, חלק ב: פ, קיג, קל.

בית החיים בחיפה - חלק ב: קנח.
 בית החיים במכריה - חלק ב: קמו, קנג.
 בית היוצר של היהדות (פאבריק פון יודעשקייט) - לח.
 בית הלוקמשר - נ.
 בית המדרש - חלק ב: קכ.
 בית המדרש החדש - פו, פז, צב.
 בית המדרש הישן - פו, פז.
 בית המדרש על שם רבינו - קח.
 בית המכס - חלק ב: קבח, קל.
 בית הערכאות - חלק ב: קג.
 בית ישן ושבור - יט.
 בית כמו סוכה - למ.
 בית כנסת - חלק ב: צא, קטו, קכ.
 בית מדרש - חלק ב: צא.
 בית מדרש מיוחד - קו.
 בית מרווח - פב.
 בית עלמין - חלק ב: כג.
 בית פנוי - חלק ב: פ.
 בית קאוויני - חלק ב: צד.
 בית קברות של ישמעאלים - חלק ב: צד.
 בית רבי יוסף שמואל - נה.
 בית רבי נחמן נתן - מא, ג, נה, קו.
 בית רבינו - יג, סב, פו.
 בית שנסתלק בו רבינו - נה.
 בית שער - חלק ב: קטו.
 בית תפילה שלהם - חלק ב: קנח.
 בכיה גדולה ועצומה - סה.
 בכיה מחמת שמחה - כו.
 בכיה על הארץ - סו.
 בכיית מוהרנ"ת - סד, סו. חלק ב: יד, צו.
 בכיית רבינו - יא.
 בלבול - כג, נג, סד, צד. חלק ב: יד, פ, פר, קעב.
 בלבול הדעת - כ, לה. חלק ב: יד, למ, מב, נב, פט, קי, קה, קטו, קבח.
 בלבול המוחין - כא.

ברכת טל - חלק ב: סח.

ברכת כהנים - חלק ב: עא.

ברכת לישב בסוכה - חלק ב: קפ, קפא.

ברכת שהחיינו - כא. חלק ב: קמא, קפ.

ברכת שלום - חלק ב: עט.

בשבילי נברא העולם - מו, נא, ע. חלק ב: מ.

בשורה טובה - כח. חלק ב: קח, קלד.

בשורות טובות - חלק ב: קלו.

בשמים - פב. חלק ב: פ.

בתי ידיים - סג.

בתים וחצרות - חלק ב: ב.

ג

גבול ארץ ישראל - חלק ב: יט, קלא, קלב, קלג.

גביית הנדבות - עג.

גביית חוב - לו, עה, עו.

גברים גדולים - פד.

גדולת הבורא יתברך - ה, מב, מו, סו. חלק ב: כה.

גדולת הצדיקים - ה, מב.

גדולת התורה - ה, מב.

גדולת קדושת רבינו - יח, כג, סו, פב.

גדולת רבינו - סד, סו, ע, פג, ק. חלק ב: כה.

גדלות וקטנות יחד - חלק ב: נו.

גודל השבר המר של העולם - לט.

גודל כח רבינו - חלק ב: נח.

גומלי חסדים - חלק ב: קעג.

גזירה ליקח בני ישראל לחיל - ג, קו.

גחלי אש - לט, פב, פג. חלק ב: מט, קיב.

גט פיטורין - לו.

גילוי הסוד הנורא - מח.

גילוי העשרה מזמורים בפרטיות - ט.

גילוי סוד אחד - ט.

גילוי סוד ביאת הגואל צדק - יא.

גילוי סוד מהצדיקים שבונים משכן - כו.

גירוש מוהרנ"ת משולחן אביו - ב, יד.

גלגולי הנשמות - לד.

גלות מצרים - חלק ב: קטו.

גמר בנין הבית המדרש - קו.

גניחה - ט.

גענועים לארץ ישראל - טו. חלק ב: ב, י.

ד

דאגה - כו, מב, נט. חלק ב: למ, צד, צו, קכג.

דָּבָר - קח.

דבר מאכל - חלק ב: פו.

דבר מצוה - יד.

דבר נאה - כב.

דבר שבקדושה - כ, עג. חלק ב: כה, לא, לג.

דברי אלוקים חיים - יד, פב. חלק ב: ב, לב.

דברי צחות - ה, למ, מו, נ, נא. חלק ב: קיב.

דברי שמות והבל - חלק ב: עו.

דברים הרבה בתורה אחת - לט.

דברים נאים - חלק ב: נו, קיט.

דברים נוראים - עד.

דברים שכיסה עתיק יומין - יד, כט.

דבש - חלק ב: קב.

דגים - יד. חלק ב: פ, פו.

דואר (פאסט) - יד, יח, קא. חלק ב: סא, סו.

דוחק גדול - נב, סו.

דוקטור - נב, נו.

דוקטורים גדולים - יט.

דחיית האדם - לה.

דחיפה - חלק ב: עח.

דיבור בעולם הבא - חלק ב: ו.

דיבור בעלמא - חלק ב: מט.

דיבור בתמימות - פב.

דיבור מארץ ישראל - טו. חלק ב: ב, מו, כה, מח, מט, נג, נה.

דיבור מהסתלקות רבינו - נט.

דיבור מהתכלית - פב.

דרכים נפלאים - פב, פד.
 דרשה של הכל - חלק ב: נח.
 דרשן - חלק ב: נח.
 דת רוסייה - חלק ב: צד.

ה

הארה כנפשות ישראל - פב.
 הכדלה - חלק ב: פ, קוי, קבמ, קל.
 הכנת האמת - א.
 הכמחה - לג, סב. חלק ב: פ, קה, קיה.
 הכמחת ארץ ישראל - חלק ב: כה, כו.
 הכמחת רבינו - כו, סב, סו, עב.
 הגבחת הבנין - קט, קי.
 הגואל צדק יצא מיוצאי חלציו - יו.
 הדלקת נרות - יו.
 הרפסת המעשיות - צג, צו. חלק ב: ה.
 הרפסת הספרים - עו, עז, פב, פו, צ, צמ, קא. חלק ב: ג, ו, טו, יו.
 הרפסת התפילות - עו, צמ, קד. חלק ב: יט.
 הרפסת ספר האלה - פ, צ, צמ. חלק ב: ג, טו.
 הרפסת ספר ליקושי מוהר"ן - כו, כמ, לו, סח, ע, פ, צ, צמ. חלק ב: ג, טו.
 הדרך לארץ ישראל - נא. חלק ב: לא, מד, צמ, קטו.
 הודעת השריפה - יג.
 הון רב בעד אתרוג - לח.
 הוצאה מכח אל הפועל - מו, צמ. חלק ב: ג.
 הוצאות ההרפסה - סח, ע, עב, עג, צמ, קד.
 הוצאות הנסיעה - יד, יו, כ, עד. חלק ב: י, יג, יח, כב, כה, לג, למ, מב, מו, עג, צא, קב, קכ, קכח, קנד.
 הושענות בקול רם - סב.
 הזכרת שמות הצדיקים - חלק ב: יו.
 החזרת העולם למוטב - פו.
 החלפת הנשמות - מ.
 המיית יד רבינו - נד, סב.
 היכל נאה - חלק ב: קלב.
 היכלי התמורות - מ.

דיבור מרבינו - ע, פב. חלק ב: כ, נח, קיב, קלט, קמ, קמא.
 דיבור משירובים - חלק ב: כב.
 דיבור עושה רושם - למ.
 דיבור עם העולם - חלק ב: מד.
 דיבור עם רבינו - נג, נו, סו.
 דיבור רבינו מאומן - מא.
 דיבור רבינו מהסתלקותו - כו, מא, נו, סא, פד.
 דיבורים חמים כגחלי אש - למ, פב, פג. חלק ב: ממ, קיב.
 דירה - פו, צד.
 דירה בבית המדרש - פו.
 דירה חדשה - קח.
 דירות באומן - נח.
 דם הרבה - נב, נו.
 דמי קדימה (אדרוף) - עד, עה. חלק ב: יג, יד, למ, פ, צא, צמ, ק.
 דמעות - חלק ב: פט.
 דמעות רבינו - יא, כו, למ.
 דעת חלוקה - כ, עד. חלק ב: כ.
 דפוס - עד, צמ, קב, קד. חלק ב: ו, ז, י, יא, יג, יד, טו.
 אותיות הדפוס - חלק ב: ו, ז.
 אמנות הדפוס - צמ.
 הוצאות ההרפסה - סח, ע, עב, עג, צמ, קד.
 העמדת הדפוס - צמ. חלק ב: ו, ז, ח, י, יא, יב, יד, מו, טו.
 מכבש הדפוס - חלק ב: ו, ז.
 מניעות על הרפסה - עג, פ, צמ, קד. חלק ב: ז, יד, מו, יו.
 עיכוב הדפוס - חלק ב: ז, יו.
 פתיחת הבית דפוס - קא, קב.
 דרך האמת - חלק ב: י.
 דרך היבשה - חלק ב: יח, כה, עה, קלד, קלה.
 דרך הישר לארץ ישראל - חלק ב: לא.
 דרך כתיבת התורה - ב.
 דרך מקולקל - עב.
 דרך צחוק - למ.
 דרכי השם שאי אפשר להבין - ט.

הכבדת פנים - טו, כג, כו, נה, נו. חלק ב: פ.
 הסגר - חלק ב: צא.
 הסופר האשכנזי - חלק ב: עט, פ, פא, פב, פד, פו.
 הסתכלות בעולם - סו.
 הסתכלות בעין האמת - סו.
 הסתכלות רבינו - נט, ס, סא, סב.
 הסתלקות הפאר - למ.
 הסתלקות הראש בית - עח.
 הסתלקות הרב מבארדיטשוב - למ, סח.
 הסתלקות רבינו - נא, נה, סד, סו, צ.
 העברת האדון גרדניצע - חלק ב: יא.
 העולם מדברים - מו.
 העזת פנים נגד רבינו - כמ.
 העיקר הוא הרצון - ע.
 העלמת הצדיק - למ, מט.
 העלמת הקונטרסים שנכתבו - ט.
 העמדת הרפום - צט. חלק ב: ו, ז, ח, י, יא, יב, יד, טו, טז.
 העמדת הכסא - נב.
 העמדת המיטה - נה.
 העמדת עמודי הבנין - קט, קי.
 העתקת התורה מחדש - נה.
 העתקת התורות כסדר - ט.
 העתקת התפילות - צח. חלק ב: ה.
 העתקת כתבי רבינו - צג. חלק ב: ג.
 העתקת נידות מכתובת יד רבינו - ל.
 העתקת ספר הנשרף - כו.
 הצלה ממים ואש - חלק ב: קיב.
 הצלת מעשיות מרבינו - יח.
 הקאות - נו. חלק ב: פב, קיב, קיג, קכב, קכט, קסא.
 הקבלת פני רבינו ברנל - נו.
 הקדמה ושער - כו.
 הר גבוה - חלק ב: עט, קמט.
 הרב הכולל - חלק ב: צא.
 הרגשת הלב - ט, קח. חלק ב: יג, יז.
 הרגשת צער העולם - טו.
 השארת דעת רבינו - כו, ע, עז, עז, פב, פו, צ, קח.

הכאה - חלק ב: קס.
 הכאת כמה אנשים - יג.
 הכאת כף אל כף - ג. חלק ב: מח, סט.
 הכה ופצוע - חלק ב: סו.
 הכנה לתפילה - סב.
 הכנסת אורחים - חלק ב: קטו.
 הכנת דירת רבינו באומן - מו.
 הכנת רבינו להסתלקותו - נט.
 הכנת רבינו לנסיעה - לה.
 הכרח לגלות סוד - ט.
 הכרעת כל העולם לכף זכות - יז.
 הליכה למרחץ ביום שישי - מ.
 הליכה לרבינו רגלי - כו.
 הליכה רגלי - לו. חלק ב: מט.
 הלבת רבינו אנה ואנה - סה.
 הלל עם הארבעה מינים - סב.
 הלשנה על מוהרנ"ת - צמ.
 המון רב מישראל - סו.
 המהאת כף וריקודין - ג. חלק ב: מח, סט.
 המעשה הנוראה הגדולה מכולם - מ.
 המעשה של היום השני - מב.
 המעשה של יום השלישי - מג.
 המעשה של יום הרביעי - מג.
 המעשה של יום החמישי - מג.
 המעשה של יום השישי - מג.
 המעשה של יום השביעי - מג.
 המתנגד של רבינו - לו.
 המתנה על אתרוגים - לה.
 המתקת הדינים - ג.
 הנאה מהעולם - סו.
 הנגידים הגדולים - מב.
 הנהגת חדשה - ד.
 הנחת הראש על הירד - נו.
 הנחת יסוד הבנין - קח.
 הנחת קורות הבנין - קט.
 הנצלות מרבנות - ח.

התנגדות על חסידים - א, יד.
 התנוצצות - פג.
 התנוצצות גדולת הבורא - סו.
 התנוצצות הישועה - ע.
 התעוררות החולקים מחדש - פו.
 התעוררות הלב - טו, פג, פו.
 התעוררות השינה - יב. חלק ב: לו.
 התעוררות חזק - קח.
 התעוררות לעבודת השם - פב, פג, פו, צג. חלק ב: יג.
 התעוררות לתשובה - חלק ב: כט.
 התעכבות במאהלוב - יד.
 התפארות רבינו שמוכן להסתלק - מא.
 התקבצות אנשי שלומינו - חלק ב: יד.
 התקבצות על ראש השנה - יד, נב, סו, פא, קו.
 חלק ב: טו.
 התקרבות להשם יתברך - ע.
 התקרבות לצדיקים - א.
 התקרבות לרבינו - ב, יד, כ, עג. חלק ב: כו, כט.
 התראות עם רבי נפתלי - יח.
 התרחקות מחסידים - א.

ו

ויכוח בין מתנגדים לחסידים - חלק ב: עו.
 ויכוח עם חסידים - א.
 ויעקב הלך לדרכו - חלק ב: קיא.
 וברות עימו הברית - חלק ב: כו.

ז

זאמראטיל [קצין] - חלק ב: סו.
 זהירות מחמץ - חלק ב: ס.
 זיתים (מאסלינים) - חלק ב: פו.
 זכות הרבים לדורות - כ, כט, מו, ער, עו, פו. חלק ב: ג.
 ז', טו, יז.
 זכות הרבים שלא היה מימות עולם - קד.

השנות גבוהות מאד מאד - ל.
 השנות נשגבות - חלק ב: כה.
 השנחה - כו, לט. חלק ב: נח.
 השנחת השם יתברך - כ, כו, ער, עו. חלק ב: נו, קא, קג, קעו, קפב, קפד.
 השכרת הארענדים - פו.
 השלשת מעות - יב.
 השתוקקות - מו, ס, פב, פג. חלק ב: עט.
 השתוקקות לארץ ישראל - חלק ב: ב, טו, יז.
 השתמחות על קבר רבינו - עב, פא.
 השתמחות על קברי צדיקים - חלק ב: קבר.
 התאדמות פני רבינו - מה.
 התבוננות - יב.
 התנברות החולאת - נו.
 התנברות החשק על המניעה - ט, כ. חלק ב: א, ג, כה, לא.
 התנברות המחלוקת - חלק ב: ה.
 התנברות העצבות - טו.
 התנברות לבוא לארץ ישראל - חלק ב: יט.
 התנברות על המניעות - ט, יד. חלק ב: כה, עו.
 התגלות מהשנות דעת רבינו - כו.
 התגלות תורה מדבר צחות - ה.
 התווספות כמה נפשות - פא.
 התחדשות המניעות - יד.
 התחזקות - ס, סב, סו, פב. חלק ב: כ, כו, פה, קבח.
 התחזקות בכמהון - עה, פו, צד, קד.
 התחזקות לבוא לארץ ישראל - חלק ב: א.
 התחזקות להיות בשמחה - ט, סב, עב. חלק ב: עא.
 התחייבות - חלק ב: כב.
 התחלה והכנה לבל התיקונים - מו.
 התחלה על הספר השני - כט.
 התחלות מכל התורות - כו.
 התחלת הדלקת נר התמיד - ער.
 התיסדות התפילות - פט, צו.
 התלהבות הלב - טו, כו.
 התמדת הלימוד - פג.

זכות קלסתר פני רבינו - סה.
 זכיה לנצח - סו.
 זמר לכה דודי - חלק ב: קלח.
 זקן - חלק ב: מה.
 זקן - סג.
 זריוות - חלק ב: מזו.
 זריוות גדול - חלק ב: עט, פא, קוג.
 זרע הבעל שם טוב - חלק ב: עא.
 זרע רבינו - מג, נו. חלק ב: מוה, מזו.

ח

חבורה קדושה [חברא קדישא] - כא, סד, סו.
 חבל - חלק ב: עט.
 חבל על דאברין - יא, כ, כו.
 חבלים - חלק ב: קער.
 חנאות - חלק ב: עב.
 חדר לאורחים - חלק ב: קלג.
 חדר מיוחד - פב, פז, צד.
 חובות רבינו - ע.
 חולאת בת רבינו היולדת - יז.
 חולאת ההוסט - יא, כו, לח, מא, נב, נו, סא.
 חולאת החולירע - קח.
 חולאת וחולשות בעולם - מזו.
 חולאת מוהרנ"ת שלשה פעמים - מזו.
 חולה מוטל על ערש דוי - ט.
 חולי חים - חלק ב: פב, קסא, קעה.
 חולי המאזלען [ארמת] - ט.
 חולי הפאקין [אבעבועות] - ט.
 חולקים - פו.
 חומות ברזל - חלק ב: מזו.
 חוף חים - חלק ב: צא.
 חופה של רבינו - כד.
 חוץ לארץ - חלק ב: א, קגד.
 חותם הנשר - חלק ב: צד.
 חזן - כו. חלק ב: סח, צב, צד, קה, קטו.

חזקת השחיטה - חלק ב: נה.
 חזרה על התורה - נה.
 חיבוק יד רבינו - סג.
 חיבור עוד ספר - כט.
 חיבור תחילת התורה בסופה - לט.
 חיבור תפילות - קו.
 חיבת ארץ ישראל - חלק ב: א, ב, כה, עו.
 חידוש נפלא - נא.
 חידושים - חלק ב: לד, קיט, קמא.
 חידושים נאים - חלק ב: נו.
 חידושים נפלאים - צט.
 חידושין דאורייתא - חלק ב: יט.
 חיות - יח, כט, נג, סב, ע. חלק ב: כ, כו, פא, קבר, קלה, קלו.
 חיות דקדושה - חלק ב: לג.
 חיווק - ט, טו, כט, לה, נג, נה, סב, סו, ע, עב, פ, פז, צט, קח.
 חלק ב: כ, כב, מוה, מט, נב, נה, סה, עו, פב, צ, קפו.
 חיווק החולה - ט.
 חיטים - חלק ב: עט, פ.
 חיים כנס - נו.
 חילוק בין מתנגדים לחסידים - חלק ב: עו.
 חילוקי דעות - חלק ב: ג, קנא.
 חירות גדול - סג.
 חכם - חלק ב: צא, קיד.
 חכמת ישראל - לח.
 חלב - חלק ב: קב.
 חלום - חלק ב: י, קמא.
 חלוקת האלפים למאות - יד.
 חלוקת הספר בין אנ"ש - כט.
 חלוקת העיבון - סח.
 חלוקת העצה - כ. חלק ב: מו, קג.
 חלוקת משקאות - כג.
 חלישות - חלק ב: פב, פג, קו, קיב, קיג, קיז, קכב, קכט, קעה, קפו.
 חלישות הדעת - ער.
 חלישות רבינו - נה, נו, נז.
 חלק בארץ ישראל - חלק ב: א.

מלמול ויסורים - פכ, פו.
 מלמולים קשים ועצומים - יו.
 מלית - כו, נו, סב, סו. חלק ב: יג, יד, כו, צא, קח, קיב, קטו.
 מלית של צמר גפן - חלק ב: קטו.
 מעות העולם - חלק ב: נו.
 מעם ארץ ישראל - חלק ב: כו.
 מעמי המצוות - לח. חלק ב: כה.
 מענות - יג. חלק ב: קבר.
 מרדות - יט, כג, פכ. חלק ב: מו, קנג, קכח.

י

יארציט - חלק ב: מזו.
 ידיעה בארץ ישראל - לט.
 ידיעה ברוח הקודש - פד.
 ידיעה מכוחו - חלק ב: נו.
 ידיעה ממאהלוב - פ.
 ידיעה מרבינו - סו.
 ידיעה על פי רוח הקודש - לט.
 ידיעת גדולת רבינו - ט.
 ידיעת עתידות - לט.
 ידיעת רבינו זכות על עצמו - ט.
 יה רבון עלם - חלק ב: קב.
 יורשי רבינו - סו.
 יין שרף - חלק ב: פט, צט, קב, קל.
 יין - חלק ב: נג, נח, סו, פ, קל, קמ, קפ.
 יין לקידוש - חלק ב: פ, קכט.
 ימים נוראים - לט. חלק ב: קסה, קסו.
 יסוד האמונה הקדושה - חלק ב: עח.
 יסורי רבינו - ט, יא, יד, נח.
 יסורים גדולים - עה, פכ. חלק ב: כמ, פ, פט, צט, קסא, קסב, קעב.
 יסורים ומלמולים - חלק ב: קטו.
 יציאה מברסלב לאומן - מא, מזו.
 יציאה מגלות מאהלוב - כה.
 יציאה מקרעמינשוק בבחלה וחיפזון - יו.

חמי מבריה - חלק ב: קמו, קנג.
 חנוכת הבית - קח.
 חנות - ע, עד. חלק ב: קיד, קטו, קפב.
 חסד גדול - חלק ב: קעו.
 חסרון כים - חלק ב: מו, לג.
 חסרונות העולם - מכ.
 חפזון - יז, כו, לד. חלק ב: יד, טו, עו, קא, קח, קכח, קכט, קל.
 חפירה - חלק ב: קעו.
 חצר בית הכנסת - חלק ב: קיח, קל.
 חצר הרשב"י - חלק ב: קמר.
 חקירות - חלק ב: נח.
 חריקת שיניים - קיא.
 חשיבה מרבינו כל יום - יא.
 חשיבות קדושת ישראל - חלק ב: כ.
 חשיבת תורה - ד.
 חשק - מ, יד, כ, נו, ע, עב. חלק ב: א, ב, ג, יג, מו, יט, כג, נח, פה.
 התנברות החשק על המניעה - מ, כ. חלק ב: א, ג, כה, לא.
 מניעות בשביל החשק - חלק ב: כה, לא, עו.
 חשש מרגלים - חלק ב: צד.
 חתונה - ג, ד, צה, ק, קי. חלק ב: ו, פה, קמח.
 חתימה - חלק ב: עט, צד, צו, קג.

ט

טבילה - כב, סו. חלק ב: לד, עא, קטו, קיז, קיח, קכ, קכב, קעד.
 טובה בעולם הבא - יא. חלק ב: לג.
 טובה גדולה - יא, טו, כו, נב, ע, פו. חלק ב: קטו, קכ.
 טובות לנצח לישראל לדורות - מזו.
 טיול רבינו - כמ.
 טיפזון - חלק ב: פא.
 טי"א - סא. חלק ב: קיג.
 טיסקירע [כתב] - חלק ב: קבו, קכו, קכח.
 מלמול הדרך - חלק ב: מה, עח.
 מלמול הספינה - חלק ב: קיב, קיג, קכט.

יציאת מצרים - חלק ב: לא, סח.

יציאת נשמה - כא.

יצר הרע - ה, פג.

יקרת התפילות - פמ.

ירא שמים - א, פו, קח. חלק ב: כמ.

יראה - א, כו, למ, נב, נד, נמ, סו, פו. חלק ב: כמ.

יראה מלכנס ולהתראות עם רבינו - מ.

ירידת נשמים - למ, מח.

ישוב הדעת נפלא ונורא - סד.

ישועה גדולה - כא, עו, פו, פז, צד, צג, קט. חלק ב: טו, יט,

סה, צא, צד, צה, קבת, קעה.

ישועת השם - יז, כג, כו, ע, עז, צט, קח. חלק ב: א, טו, יז,

יט, עג, קטו, קעה, קפה.

ישיבה - חלק ב: צא, צג, קעה.

ישיבה אצל הכורך - מ.

ישיבה בברסלב - עו.

ישיבה בשכנות - פב.

ישיבה לסירוגין - נמ.

ישיבת כרכים - חלק ב: עד.

ישיבת רבינו על ההר בשמחה - מד.

ישמעאל - חלק ב: עו, קיא, קיז, קבח, קלב.

ישמעאלים - חלק ב: מט, עו, עח, קיא, קיד, קטו, קלב, קסט,

קעב, קעג, קעז.

ישראל אחד - חלק ב: קיא, קטו.

יתום חשוב - חלק ב: כב.

יתמי דיתמי - חלק ב: כה.

ב

כאב שיניים - חלק ב: קיב.

כבד פה - מג.

כבוד גדול - ב, יט, מא, עמ, ק, קו. חלק ב: פמ, קיט, קבא,

קמו, קנה, קעג.

כבוד הרבנות - כג.

כובע עליון - חלק ב: קיב, קכד.

כוונת הצדיק בדבריו - סו.

כוס יין לקידוש - חלק ב: פ.

כופר - חלק ב: קס, קסא.

כורך - מ.

כח לשבר המניעות - יד.

כח תפילות רבינו - כו.

כיבוי האש - יג.

כיסופי רבינו - ז, מב, נב.

כיסופים - יד, מזו, כ, כו, מה, נג, סו, ע, עב, קח. חלק ב: ל,

לא, נח, עא, פא.

כיסופים לארץ ישראל - חלק ב: ב, ג, ט, י, יג, יז, נג,

צט.

כל דיבור ודיבור שנשמע מרבינו - טו.

כל העולם יגיעים בשבילך - כו.

כל נדרי - יג.

כלי הבית - נה.

כלי זמר - לה. חלק ב: פה.

כלי כסף - כא, קי. חלק ב: קנד.

כלי קודש - קי.

כליון עינים - נב. חלק ב: צו, צח, קטו, קסא, קעג.

כמה כחינות ביצר הרע - ה.

כמה מעמים - לה.

כמה עולמות תלוים בכריכת הספר - מ.

כניסה לחדר רבינו - נה.

כנפי הטלית - חלק ב: יד.

כסא - לא, נו, סו.

כסא רבינו - סו.

כסא של אליהו - חלק ב: כו.

כרמים (בילעט) - חלק ב: יג, יט, למ, מו, נמ, סד, עמ, פ,

צד, צו, צח, צט, ק, קי, קיא, קכו, קעז.

כריכת הספר - מ.

כתב (טיסקורע) - חלק ב: קכו, קכו, קבח.

כתב מתקיים ביותר - למ.

כתיבה על הספינה - חלק ב: יט.

כתיבת איגרות לרבינו - יד, מזו.

כתיבת הספר - מ.

כתיבת חידושי רבינו - כמ.

כתיבת חידושים - יא.

כתיבת מעשיות מרבינו - יח.

ליקוט העצות מתורות רבינו - ז.
 לית מחשבה תפיסא ביה - סד.
 לכבוד שבת קודש - חלק ב: לח, פ.
 לבה דודי - חלק ב: קלח.
 לשון אימליה - חלק ב: עט, קד.
 לשון אשכנז - חלק ב: עט, קד.
 לשון הקודש - חלק ב: צא, קיא, קמו.
 לשון הרע על רבינו - ג.
 לשון ישמעאל - חלק ב: עט, צח.
 לשון סלווינסקא - חלק ב: קיד.
 לשון ערבי - חלק ב: קמו.
 לשון רוסיא - חלק ב: עט, פ, צד.

מ

מאזלען [אדמת] - מ.
 מאמראם [מלח] - חלק ב: עט, פ, פא, פה, קח, קיב, קיג, קטו, קל, קעו, קפר.
 מאסלינים [זיתים שחורים] - חלק ב: פו.
 מבצר - חלק ב: קעג.
 מבצרים - חלק ב: קיא.
 מגילה - חלק ב: נג, קעג.
 מגילת סתרים - יא.
 מגיני ארץ - לו.
 מדרגא לדרגא - חלק ב: ב.
 מדרגות - עב, חלק ב: עט.
 מה לכם לדאוג - כו, נט.
 מוחל - חלק ב: כו.
 מוחין דגדלות - חלק ב: נו.
 מוחין דקטנות - חלק ב: נו.
 מוטל על ערש דוי - מ, מז, מנג, קד, חלק ב: מז, קיג.
 מוכסן שיכור גדול - חלק ב: כ.
 מוכרי ספרים - חלק ב: צא.
 מוסרים - צט.
 מועט מחזיק את המרובה - מנ.
 מופלא בלימוד - פג.
 מושלים ישמעלים - חלק ב: קיא.

כתיבת תורה - ד, טו, למ, סב, סו.
 כתיבת תורת רבינו - ב, כג, כו, כט, למ, נג, נה, סב, סז, פב.

ל

לאט לאט - סא.
 לאנד קארט [מפת העולם] - חלק ב: פר.
 לב - יד, מג, מו, סב, פב, חלק ב: ז, צד.
 צדיקים בבחינת לב - חלק ב: צד.
 שימת לב - כו, כג, נג, נט, סו, סז.
 לב בוער לארץ ישראל - חלק ב: א.
 לב חלוק - יד, פו, חלק ב: כ, כה, למ, מו, צט, קה.
 לב נשבר - כ, נו, סח, קד, חלק ב: יד, פט, צו.
 להתחוק מחדש נגד היצר הרע - ה.
 לווית רבינו - סו.
 לולב - סב, חלק ב: כה, קפ.
 לולקע [מקטרת] - חלק ב: פא.
 לוקמשר - נא.
 לוקשין [אטריות] - חלק ב: קמו.
 לחם - חלק ב: קיג, קטו, קל, קסג, קעא.
 לחם יבש (סיחרם) - חלק ב: פא, קד, קכה, קעו.
 לחם משנה - חלק ב: פ.
 לידת יעקב בן רבינו - יד.
 לידת יצחק בן מוהרנ"ת - כו.
 לידת מאיר בן מוהרנ"ת - י.
 לידת מוהרנ"ת - א.
 לידת נחמן בן מוהרנ"ת - קה.
 לידת שכנא בן מוהרנ"ת - ג.
 לידת שלמה אפרים בן רבינו - ה.
 ליל ראשון של פסח - חלק ב: נו.
 לימוד הספר ליקומי מוהר"ן - כט.
 לימוד פוסקים - ד, פב, פג.
 לימוד קבלה - ד.
 לימינעם ומארנצין [לימונים ותפוזים] - חלק ב: פא, פב, קיג.
 לינה אצל רבינו - נו.
 לינת לילה - כ, חלק ב: נב, נד, צג.

מוזמן - עג.
 מול טוב מול טוב - טו.
 מחילה - חלק ב: קה.
 מחילת עוונות - כה.
 מחיצה (פרגיווארניע) - צד. חלק ב: עט, פ, קעב.
 מחיצה בתוך הבית - צד.
 מחלוקת - כה, קח. חלק ב: כו, לה, נא, נח, עח, קסב, קעב, קפו.
 מחלוקת בין הצדיקים - חלק ב: עח.
 מחלוקת על גדולי החסידים - יד.
 מחלוקת על מוהרנ"ת - פו, צט, קיא. חלק ב: ה, ז, נח.
 מחלוקת על רבינו - ג, יא, נח, פו.
 מחרת יום כיפורים - שם ה' - לט.
 מחשבה דיבור ומעשה - פב. חלק ב: א, טו.
 מחשבה על הסתלקות רבינו - נט, סב.
 מחשבות בענין ההרפסה - כו, סו, עג, עה. חלק ב: ו, ז, יד.
 מחשבות ה' - כו, מו, מנ, נב, נה, עו.
 מחשבות הרבה - ע, עב, עה, פב. חלק ב: ו.
 מחשבות חיווק - ע. חלק ב: טו.
 מחשבות על הנסיעה לארץ ישראל - חלק ב: ג, ד, יג, טו, יח, מב, מו, פט.
 מחשבות רבינו - סג.
 מטבע של מצרים - חלק ב: קבח.
 מיוחס גדול - חלק ב: מט.
 מיחוש - חלק ב: פא, פב, פג, פו.
 מילי דשטותא - חלק ב: לו.
 מים כמשורה - חלק ב: קסא.
 מים מתוקים - חלק ב: פ.
 מים נוכעים - סו.
 מים סרוחים - חלק ב: קסא.
 מיתה בנקיות וברעות - סד.
 מכבש הרפוס - חלק ב: ו, ז.
 מכירת כלי כסף - חלק ב: קגד.
 מכירת כרים וכסתות - חלק ב: קבד.
 מכירת ספרים - חלק ב: צא, צג, צד, ק, קטו, קבד, קכה, קסד.

מכס - חלק ב: פט, קבג.
 מלאכים - חלק ב: קלה.
 מלאכת הספינה - חלק ב: פא.
 מלבוש נאה של משי - סג.
 מלח (מאטראס) - חלק ב: עט, פ, פא, פה, קח, קיב, קיג, קטו, קל, קעו, קפד.
 מלחמה בין ישמעאלים - חלק ב: קס.
 מלחמה גדולה - פח, צט. חלק ב: כה.
 מלחמות הגרעקין [היוונים] - חלק ב: יח, כה, לט, עה, עו, צד, קטו, קסה, קסט, קעג.
 מלמד - חלק ב: נח, סב.
 מלפפונים (אוגרקעס) - חלק ב: קבח.
 ממוז הרבה - פ. חלק ב: פא.
 ממוז ישראל - צט. חלק ב: יד, פ.
 מנהיג כראוי - א.
 מנוחה - כב, כג, מו, נה. חלק ב: עה, קיב, קטו, קיז, קיט, קל, קסא, קעו.
 מנורות - חלק ב: קלב.
 מניין עשרה - חלק ב: לז, עא, קטו, קעו.
 מניעות - ט, טו, כט, מו, נג, עג, עה, פו. חלק ב: לא, לג, נח, נט, צא, קבד, קבח.
 התנברות על המניעות - ט, יד. חלק ב: כה, עו.
 שבירת המניעות - ט, יד, כ, כו, לה. חלק ב: ג, יט, לא, מו, קבד, קבח.
 מניעות בשביל החשק - חלק ב: כה, לא, עו.
 מניעות המח - יד, כ. חלק ב: יג, כ, כה, לט, מו.
 מניעות ויסורים - ב, ט, יד, כ, כג, לה.
 מניעות ועיכובים - פו. חלק ב: עו, פ.
 מניעות מחמת ממוז - ט, פ, קח, קי. חלק ב: ז, יב, יג, יח, לט.
 מניעות מלנסוע לרבינו - ג, ט, יד, כ, לה.
 מניעות על ארץ ישראל - חלק ב: א, ב, ג, ט, י, טו, יח, יט, כ, כה, לא, לט, מו, נ, עו, קיג.
 מניעות על הרפסה - עג, פ, צט, קד. חלק ב: ז, יד, טו, יז.
 מניעות על עסקי רבינו - עג, קח. חלק ב: לג, נח.
 מניעות רבים מחיים אמיתיים - פו.
 מנעל עקום - ה.

מצוות כפשוטו - חלק ב: ב.
 מצוות קדושות - חלק ב: קפא.
 מצות חיתוך - ה: חלק ב: כו, סח, ע.
 מצות מילה - חלק ב: סח.
 מצות פריעה - ה.
 מציאה גדולה - פח.
 מציאת הכתבים - עו.
 מקוה - מ, מו, סב, סו. חלק ב: כו, לד, עא, קטו, קיז, קיח, קכ.
 מקוה האר"י - חלק ב: קמב.
 מקום דירת רבינו - פו.
 מקום ללון - חלק ב: פ, צא, קטו, קל.
 מקום מרווח - חלק ב: קסג.
 מקום עמידת המיטה - נה.
 מקום קבורת רבינו - מא, מו, סו.
 מקום שדרך רבינו - חלק ב: קנט.
 מקח עם המדפים - ער.
 מקמרת (לולקע) - חלק ב: פא.
 מרגליות - פה.
 מרגלים - חלק ב: צד.
 מרה שחורה - טו, כו. חלק ב: נב, עא.
 מרחץ - מ, מו. חלק ב: נח, קיז.
 מרידה - קח. חלק ב: קס.
 מרקחת תפוזים - חלק ב: קב.
 משא ומתן - חלק ב: לא, לג.
 משאבה (פלומפ) - חלק ב: פ.
 משוגע - חלק ב: נט, צא.
 משולחים - חלק ב: קנו.
 משולחים מוילנא - חלק ב: עו, עז, ק, קלד, קלה.
 משיח
 כיאת משיח - יא, מג. חלק ב: א, צד.
 משיכת חבלים - חלק ב: פ, פא, קו, קח.
 משפט - כ, נט.
 משפט מעוקל - חלק ב: קסב.
 משקה - סא. חלק ב: לב, קל.
 משקה פאנמש - יו.

מסירות נפש - לה, נב, נח. חלק ב: כה, לג.
 מסירת התפילות לאנשי שלומינו - צח. חלק ב: ה.
 מסירת מעות - סט. חלק ב: קנד.
 מספינה לספינה - חלק ב: עט, פא, קטו, קסא.
 מעבר יבוק - סד.
 מעות
 אבידת מעות - עג, עו. חלק ב: יד, צט, ק, קא, קסב.
 קיבוץ מעות - עב, עה, קא, קח. חלק ב: ו, למ, מב, צה, צז, קס.
 מעלה עשן - חלק ב: פא.
 מעלת הקיבוץ בראש השנה - פא.
 מעלת התפילות - צט.
 מעלת מצות אתרוג - לח.
 מעמד פרנסה - חלק ב: ג.
 מענין השני צפרים - מג.
 מערת אליהו - חלק ב: קנה.
 מערת אשת רבי עקיבא - חלק ב: קמז.
 מערת הושע בן בארי ואביו - חלק ב: קמב, קנה.
 מערת הינוקא - חלק ב: קמב.
 מערת הלל הזקן ותלמידיו - חלק ב: קמד.
 מערת הרב מוואלמשיסק - חלק ב: קמב.
 מערת רב כהנא ותלמידיו - חלק ב: קמו, קנב.
 מערת רבי חייא ובניו - חלק ב: קמט.
 מערת שמאי - חלק ב: קמד.
 מעשה מהבעל שם טוב - מט, נח.
 מעשה מצדיק גדול - סו.
 מעשה נוראה מענין מזל טוב - טו.
 מעשה שטן - חלק ב: קפו.
 מעשה שיכפרו - נ.
 מעשיות גדולות ונוראות - מא.
 מפת העולם (לאנד קארט) - חלק ב: פד.
 מפתח של המערה - חלק ב: קמב.
 מפתח של הקמארע - נט, סה.
 מצוה - יא, יד, לח, פב, צט. חלק ב: כב, כו, לו, עא, קבד, קעד.
 מצוה
 אבידת מצוות - חלק ב: קפא.

מתורגמן - חלק ב: קכח.

מתנות - חלק ב: טז, כו.

מתנבא - חלק ב: יג.

מתנגדים - מ, ע, קח. חלק ב: ל, סח, ק.

מתנה לדרשה - מב.

נ

נבוכים בדרך - חלק ב: קס.

נביא בישראל - חלק ב: קמב.

ננינה - נא, נב. חלק ב: ל, לו, מח, פ, פה, קח.

ננישה גדולה - חלק ב: קס.

נדבות - ענ. חלק ב: קכד.

נדיב לב - צט. חלק ב: מו.

נהר - חלק ב: נד.

נחמה ומשיבת נפש - כח.

נחמה שלימה - סח.

נחשק הנפלא - חלק ב: כה, לא.

נחת - חלק ב: כ, כח, צ, צא, קטו, קיח, קיט, קכב, קכד, קנט.

נחת גדול - טו, חלק ב: כא, פט, קטו, קב, קלא, קלו.

ניגון - כג. חלק ב: קכ.

ניגונים - חלק ב: לו.

נידוד שינה - חלק ב: קב.

נייר - מ, עה, פ. חלק ב: ג, טז, יז.

ניסים - כו, לט, קט.

ניעורים - חלק ב: קב.

נישוק כל פסיעה מנסיעת רבינו - יז.

נישוק עפר ארץ ישראל - חלק ב: כה.

נישוק רבינו בידיו - כו.

נמל - חלק ב: עט.

נס - כו, נב, נג, נו, סד, קב. חלק ב: יא, טו, קנד, קעג, קפ, קפב.

נסיונות - חלק ב: לא.

נסיעה בחינם - כ.

נסיעה הגדולה למדינת פאליסע - יז.

נסיעה לארון - חלק ב: לג.

נסיעה לאומן - עב, עד, קד, קו. חלק ב: ג, יט, כ, כא, מ.

נסיעה לאמ - כ.

נסיעה לארץ ישראל - כו, לו, נא, עט, צג, צט. חלק ב: א,

ג, י, יג, טז, יז, יח, יט, כב, כג, כה, כז, לא, לו, לט,

מא, מדר, מו, מט, נג, נה, נח, נט, סז, עד, עה, עו, עח,

פט, קו, קטו, קכג, קלו, קלט, קצ.

נסיעה לראשיב - ענ.

נסיעה לדבר מצוה - חלק ב: קכד.

נסיעה לזמלב על שבועות - כ.

נסיעה לחוץ לארץ - חלק ב: קנו.

נסיעה למירון - חלק ב: קמז.

נסיעה לצדיקים - חלק ב: עח.

נסיעה לציון רבינו - כ, עב, פג.

נסיעה לרבינו - ג, כ, כו.

נסיעה מארץ ישראל לחוץ לארץ - חלק ב: כה.

נסיעה על הים - חלק ב: עח.

נסיעה על המדינה - עב. חלק ב: ת, יב.

נסיעות כלי מעם על פי פשוט - יז.

נסיעות של מצוה - פב.

נסיעת הרב מבארדימשוב - לט.

נסיעת מוהרנ"ת למאהלוב - יד.

נסיעת מוהרנ"ת למדודיבקע - ג.

נסיעת מוהרנ"ת עם רבינו - ג, ד, מה.

נסיעת מרים בת רבינו לארץ ישראל - לו.

נסיעת רבינו - ב, ו, יא, יד, יז, יח, יט, כד, לד.

נסיעת רבינו בחפזון - יז, כו.

נסיעת רבינו לאומן - מא, מה, מו, מז, מט, נ.

נסיעת רבינו אלמבערג - כו.

נע ונד - יד, פ, קח. חלק ב: נט, צא, קטו, קכח.

נעלם מעין כל - חלק ב: צד.

נער בוכה - לט.

נפילת רבינו ברפש - לו.

נפלאות - חלק ב: נו, סט, עט.

נפלאות השם - יד, כו, לו, לט, מ, מב, מו, מז, נ, נא, נו,

ס, עד, עו, פ, פא, פט, צד, צט, ק, קב, קח, קי, קיא.

חלק ב: טו, יז, מא, נח, פא, קא, קיד, קפא, קצ.

נפלאות תורת רבינו - יד, כו, כז, נח, עא, פב. חלק ב: לו,

מח.

מוהרנ"ת

מפתח ערכים

ימי

יח

סידור הארז"ל - סב.
סידור התורה - נג.
סיום - חלק ב: סו.
סיוע משמים - יד, כ. חלק ב: לו.
סיחרם [לחם יבש] - חלק ב: פא, קל, קעו.
סילוק הכתובה - סח.
סילוק חוב - ער, עה. חלק ב: יד, מב, צמ, ק, קג, קה, קנד, קס.
סימן - מה. חלק ב: סה, קטו.
סיפור דבר יפה - יא.
סיפור המראה הנוראה - לא.
סיפור מענין המגילת סתרים - יא.
סיפור מרבינו - ע, פג. חלק ב: לו, סט, קלמ.
סיפור ענין הנסיעה - כד.
סיפור שבחים על צדיק - סו.
סיפורי מעשיות - יא, יב, צו. חלק ב: ה.
סיפורים מהעולם - מג.
סיקראמור [מוכר] - חלק ב: צד, צו.
סכנה גדולה - ט, צמ, קד, קיא. חלק ב: ב, טו, כה, עו, פמ, צ, צא, קה, קיב.
סכנת נפשות - חלק ב: צו.
סכסוכים - חלק ב: לה.
סליחות - יג, כה.
סמ"ך מ"ם וחילותיו - פו.
סנדל - ה.
סנדק - ה, כו. חלק ב: כו.
סעודה - טו, כב, כג, למ, נא. חלק ב: ב, כו, לה, לו, לז, מד, נא, נג, נט, קנד.
סעודה שלישית - כג, עא. חלק ב: ממ, נח, פ, קיג, קמא.
סעודת בן זכר [שלום וזכר] - חלק ב: כו.
סעודת ברית - יד. חלק ב: עא.
סעודת נשואין - חלק ב: כא.
סעודת פורים - ג. חלק ב: נג.
סעודת ראש חודש - חלק ב: מו, פא.
סף של נחישות - נב.
ספינה
אבירת הספינה - חלק ב: כה, קסב.

נצחון המלחמה - חלק ב: א, ב, יט.
נקי וזך - סו.
נר - טו. חלק ב: נב, קב.
נר תמיד - עד.
נרות - יז, קו.
נשואי ארל בת רבינו - קי.
נשואי חיה בת רבינו - נו, צה.
נשואי יצחק בן מוהרנ"ת - צמ.
נשואי מוהרנ"ת - א, קה.
נשואי מרים בת רבינו - ד.
נשואי נכדת רבינו - ק.
נשואי רבי ישראל נכד רבינו - חלק ב: ו.
נשואי רבינו עם אשתו השניה - כד.
נשואי שבנא בן מוהרנ"ת - צח.
נשואי שרה בת רבינו - ג.
נשמות משלש מאות שנה - מט.
נשמות פגומות ומקולקלות - מו.

ס

סבלנות - חלק ב: מזו.
סבר פנים יפות - חלק ב: כ, עט, פ, קטו.
סגולה לזכות לארץ ישראל - חלק ב: יז.
סגולות יקרות מאד - יז.
סגור מחמת מרידה - חלק ב: כה.
סגירת הדפוס - צמ.
סדר ביאת גואל צדק - יא.
סוד העשרה קפיטל תהלים - ט.
סוד כוונות מילה ולמעלה מזה - ה.
סוכה - למ, נו, סד. חלק ב: כה, קפ, קפא.
סולם - חלק ב: עט.
סוס מת - כ.
סוסים - כ, כו. חלק ב: כא, כה, עה.
סיבוב הדרך - חלק ב: לא.
סיבות למוכה - סב, ע, עב, עו. חלק ב: טו, ט, נח, קבו, קכה, קעב, קפ.

ספינה קמנה - חלק ב: קיר, קטו, קכג, קכה.
 ספינה שנאברה - חלק ב: כה.
 ספינות - חלק ב: ס, עט, פא, פב, צא, קא, קיב, קטו, קסא, קסב, קעו, קעו.
 ספינות קמנות - חלק ב: עט.
 ספינות של איטליה - חלק ב: קטו.
 ספינות של מלחמה - חלק ב: קטו.
 ספיקות - חלק ב: כ, לט, מב, נ.
 ספירת העומר - חלק ב: נו, קטו.
 ספן - חלק ב: קטו.
 ספך - חלק ב: עט, פח, קל, קפ, קפה.
 ספר האלה-בית [ספר המדות] - י, פ, צ, צט. חלק ב: ג, יז, קכה, קסד.
 ספר האלה-בית השני - ל.
 ספר הנשרף - מ, י, יא, כו. חלק ב: לו.
 ספר ליקומי מוהר"ן - כו, לג, פ, צ, צט. חלק ב: ג, ו, צג, קטו, קכה.
 ספר ליקומי עצות - קג.
 ספר סיפורי מעשיות - יא, צו. חלק ב: ה.
 ספר קיצור ליקומי מוהר"ן - ג, ו, פ, צ, קג.
 ספר שבחי הארז"ל - ט.
 ספר שנעשה על ידי מחלוקת - כה.
 ספר תורה - חלק ב: קאא.
 ספרדי אחד - חלק ב: קטו.
 ספרי פסולים - חלק ב: קיב.
 ספרי רבינו - קא. חלק ב: ו, טו, צא, צג, ק, קכה, קסד.
 ספרים הנדולים - חלק ב: יז.
 ספרים נפלאים - צד.
 סרסור - חלק ב: נט, סד, עג, פ, פמ, קד, קה.

ע

עגלה גדולה - כ.
 עגלה עם ארבעה סוסים - כ.
 עגלה עם משאוי וזכוכית - כו.
 עגלה של נכרי - חלק ב: כו.
 עגלות שליוו את רבינו - כו.

עדות רבינו על מוהרנ"ת - טו.
 עובדי ה' באמת - א.
 עונן (אנקור) - חלק ב: פא, קי, קיב, קיג, קל, קס, קסה, קסו, קסח, קעו.
 עולמות עד אין קץ - מו.
 עולמות תלויים - ט.
 עונש על גילוי סוד - ט.
 עוצם כל עסק מעסקי ספריו ועניניו - ט.
 עזבון רבינו - טו, סח, ער, פב.
 עזרה לבעל בחירה - פב.
 עיגול של שעווה - סג.
 עיירות ישראל - חלק ב: כה.
 עיירות של ישמעלים - חלק ב: קי.
 עיכוב אצל רבינו - נה.
 עיכוב באומן - טו.
 עיכוב ביאת גואל צדק - יא.
 עיכוב הדפוס - חלק ב: ז, יז.
 עיכוב רבינו בדרך - כו.
 עינויים ויסורים קשים - נח.
 עיני רבינו - ז, כט, לב, למ, נה, ס, סו.
 עיפוש - חלק ב: ט.
 עיקר אנשי שלומינו - פה.
 עכשיו יש וכו' - מח.
 על מנת לקבל פרס - חלק ב: נח.
 עלי לימון - חלק ב: קל.
 עמי הארצות - חלק ב: פ, קטו.
 עמק השווה - חלק ב: לה, נט, קכה.
 ענבים - חלק ב: קעא, קעו.
 ענווה - חלק ב: נו.
 עניי ארץ ישראל - חלק ב: יח.
 ענין אומרה - חלק ב: נט, קמא.
 ענין בניו ויוצאי הלציו של רבינו - יז.
 ענין בעל השדה - נח.
 ענין גדול וסודות נסתרים - לה.
 ענין הזכרון - מב.
 ענין הסתלקות הילד הקדוש - יא.

פ

פאכריק פון יודעשקייט [בית היוצר של היהדות] - לח.

פאסט [דואר] - יד, יח, קא. חלק ב: סא, טו, סז.

פאקין [אכעבעועות] - ט.

פאר הרור - לט.

פאר הקהילה שלנו - לח, לט.

פאר והחן והיופי של העולם - למ, מט.

פאר ישראל - לט.

פארשפיל - ד.

פאשי [מושל תורכי] - חלק ב: קנח, קס, קעב, קעג.

פדיון שבויים - חלק ב: לז.

פודראד - כו.

פזמונים וסליחות שאחר כל נדרי - יג.

פחד - מא, נפ, קח. חלק ב: עט, פא, פז, צו, קיב, קס, קסט.

פחד גדול - יג. חלק ב: כה, כמ, פ, פג, צד, צו, קח, קיב, קטו, קלד, קעה, קפד, קפו.

פחד הצנוור - חלק ב: יד, טו.

פחד מהמיתה - מא, נפ.

פחד שקר - חלק ב: קיג.

פחדים - צט, קו. חלק ב: טו, כ, קח.

פמירת אחי מוהרנ"ת - סח.

פמירת אם מוהרנ"ת - ד.

פמירת אשתו הראשונה של מוהרנ"ת - קד.

פמירת אשתו הראשונה של רבינו - כא.

פמירת בן הארז"ל - ט.

פמירת הילד הקדוש - יא.

פמירת חותן מוהרנ"ת - כו.

פמירת כמה בנות - מג.

פמירת מאיר בן מוהרנ"ת - לו.

פמירת נכד רבינו - מג.

פמירת פיינא בת רבינו - ד.

פמירת רבי אייזיק חתן רבינו - קי.

פיוט צור צרורה לאלעזר - חלק ב: נח.

פיזור ממון - יז.

פירוש על המעשה הנוראה - לא.

ענין העשרה מזמורי תהלים - ט, טו.

ענין הריאה - נה.

ענין מתן תורה - חלק ב: קיט.

ענין נסיעתו לאומן - נח.

ענין עשירות - יב.

ענין פורים - חלק ב: נו.

ענין פסח - חלק ב: נו.

ענין פרה אדומה - חלק ב: נח.

ענין ראש השנה - נה.

ענין וחושך גדול - טו.

עסק בקבורת רבינו - סו.

עסק הבנין הקדוש - קח, קי.

עסק הרפסת הספר - כו.

עסק החדפסה - סו, עב, עד, פ, פב, צט. חלק ב: ו, יז.

עסק העזובין - עד, פב.

עסק נסיעת רבינו לאומן - מה.

עסק עם קבר רבינו - כו, מא.

עסק שדכנות - עג.

עסקי רבינו - עד, פז, קח.

עצות נפלאות - חלק ב: טו, טז.

עצלות וכבודות החולי - ט.

ערב ראש השנה - פא.

ערב ראש חודש אלול - חלק ב: יד.

ערב ראש חודש ניסן - חלק ב: י.

ערב ראש חודש שבט - חלק ב: כא, כג.

ערביים - חלק ב: קיד, קטו, קטז, קכח, קל, קסא.

עשיה בעולם - יא. חלק ב: קטו.

עשיה מתורות תפילות - צט.

עשיר גדול - חלק ב: עו.

עשית עובדא - יג.

עשן הקדוש - סח.

עשרה חרוגי מלכות - חלק ב: קמג.

עשרה מזמורי תהלים - ט, טו, סו, עב, צח.

עשרה מיני נגינה - ט.

עת רצון - טו, כו.

פירות - חלק ב: צמ, קד.
 פירות נפלאים מאד - יו.
 פלא גדול - ג, יו. חלק ב: נח, סח, ע, פא, פה, צד.
 פלא וחדוש נורא - סד.
 פלומפ [משאבה] - חלק ב: פ.
 פלפול של חבל - חלק ב: נח.
 פלפל שחוק - חלק ב: פ.
 פנים זועפות - מו, כו. חלק ב: מו.
 פנים יפות - מו. חלק ב: כ, עט, פ.
 פנים מסבירות - כג, נה.
 פנים שוחקות - יו, נד, נה.
 פסידא דלא הדר - כו.
 פראי אדם - חלק ב: עח.
 פראסטיק - נא.
 פרוטה לצדקה - עב.
 פרושים - חלק ב: עו, ק, קלד.
 פריגיווארניע [מחיצה] - חלק ב: עט.
 פריסת וילאות - חלק ב: פ, פא, פב, קו, קיא, קיב.
 פרישת שלום - חלק ב: עו.
 פרנסה - סט, פו. חלק ב: ג, יד, כה, לג, מב.
 פרעון השכירות - חלק ב: קג.
 פרענקין [בני עדות המזרח] - חלק ב: צא, קיד, קטו.
 פרשת נח - למ.
 פרשת פרה - חלק ב: נו, נח.
 פשרה - חלק ב: לה, לו, נט.
 פת הכא בכסנין - חלק ב: קטו.
 פתיחת הכית דפוס - קא, קב.
 פתק יפה (א שיין צעמיל) - ו.
 פתקאות (צעמליך) - חלק ב: צח.

צ

צדיק ובעל מעשים טובים - יד.
 צדיקים - א, ה, יב, כו, לו, למ, סד, סח, פו. חלק ב: יו, עח, צד, קמב.
 צדיקים בכחינת לב - חלק ב: צד.

צדיקים מפורסמים - א, מא.
 צדיקים נוראים - חלק ב: קלח, קמו.
 צדקה - עב. חלק ב: מו.
 צוואה - קי.
 צוואת רבינו - נו, סו, סח, פד.
 צורף - חלק ב: קטו.
 צחות וזכות נאה - סג.
 צידה לדרך - חלק ב: ק, קבח, קסג, קסו.
 ציון רבי עקיבא ותלמידיו - חלק ב: קמט.
 ציציית - חלק ב: כה.
 צמיחת ישועה - עו, צ, צג, צט.
 צעמלאך [פתקאות] - חלק ב: צח.
 צער - כג, כו, נט, חלק ב: לב, פ, קה, קח, קיג, קטו, קב, קבר, קכח, קל, קמ, קעב, קעה.
 צער גדול - יד, מו, כו, למ, עה, פו, קד, קח. חלק ב: יד, לג, מו, מו, סו, עח, פא, פט, צד, צט, ק, קא, קטו, קטו, קבר, קכח, קנד, קסב, קסו, קעו.
 צער גדול בנים - מג.
 צער החולאת - מו.
 צער העולם - מו.
 צער ופחד גדול - יג. חלק ב: צד, צו, קטו.
 צער עד כלות הנפש - כו.
 צער רבינו - מ, יא, מו, יז, כא, כג, לג, מג.
 צפורן - חלק ב: קעג.
 צפיה לישועה - כג, צד, קא. חלק ב: מו, צא, קד, קנג.
 צרה - יא, כג, כו, עו. חלק ב: מו.
 צרות רבות - קיא. חלק ב: עח.
 צריכת העולם לבניו ויוצאי חלציו - יו.

ק

קאווע - מו. חלק ב: פ, פב, קיג, קטו, קב, קלד.
 קארינטיין - חלק ב: קפו, קפז.
 קבורה - חלק ב: סו, קסח.
 קבורת אשת רבינו הראשונה - כא.
 קבורת רבינו - מא, סה, סו, סו.
 קביעת דירה באומן - מא, מג, מו.

קבר רבי נחמן מהורדינקא - חלק ב: קמו.
 קבר רבי שלמה אלקבץ - חלק ב: קלח.
 קבר רבי שמעון בר יוחאי ורבי אלעזר בנו - חלק ב: קמו.
 קבר רבינו - ב, כו, מא, מו, סו, סח, עב, עד, פא, צח.
 קבר של שבט מישראל - חלק ב: קלא.
 קברי הנשים הצדקניות - חלק ב: קנא.
 קברי צדיקים - מא.
 קברי צדיקים בארץ ישראל - חלק ב: קבר, קלח, קמב, קמו, קנג.
 קדושה - חלק ב: קמו.
 קדושי אומן - נט, סו.
 קדושת איש ישראל - חלק ב: א, ב, כה.
 קדושת ארץ ישראל - חלק ב: ב, טו, יט, כו, עו, קבר, קלב.
 קדושת ישראל - נא. חלק ב: כ.
 קדושת כתר - חלק ב: סח.
 קדושת תפילות ישראל - קח.
 קדירה - חלק ב: פ.
 קהיון שיניים - יד.
 קהל קדוש - חלק ב: צא.
 קו הבריאה - קד. חלק ב: צא, קכב, קכט.
 קוויטל - חלק ב: פ, קפב.
 קוויטל כתוב בשמות - יא.
 קול השיר שיתער לעתיד - חלק ב: נו.
 קול רעש גדול - סב, סד, סה.
 קונטרקטין - חלק ב: כו.
 קונסוליר [קונסוליא] - חלק ב: צד, צו, צט, קג, קכו, קכח, קסא, קסב.
 קמניות - חלק ב: פו.
 קיבוץ הקדוש - כט, נב, סו, פא, קח.
 קיבוץ ממוז - יו. חלק ב: ה, פא.
 קיבוץ מעות - ע, עב, עה, קא, קח. חלק ב: ו, י, יד, לט, מב, צה, צו, קח, קכה, קס.
 קידוש - חלק ב: פ, צט.
 קידוש לבנה - טו. חלק ב: קפה.
 קידוש על היין - נא. חלק ב: פ.

קביעת דירה בארץ ישראל - חלק ב: ג, כה, קלח.
 קביעת דירה בכרסלב - עו.
 קבלת התפילה - כ.
 קבר אלישע בן שפט - חלק ב: קנה.
 קבר בניחו בן יהודיע - חלק ב: קנה.
 קבר האלשיך - חלק ב: קלח.
 קבר האר"י - חלק ב: קלח, קנה.
 קבר הבית יוסף - חלק ב: קלח.
 קבר הכעל שם טוב - לו.
 קבר הרב משפטימיוקע - חלק ב: קמו.
 קבר הרמ"ק - חלק ב: קלח.
 קבר השל"ה - חלק ב: קנ.
 קבר התנא רבי חוצפית המתורגמן - חלק ב: קמו.
 קבר התנא רבי יהודה בר אלעאי ואביו - חלק ב: קמה.
 קבר התנא רבי יוחנן הסנדלר - חלק ב: קמו.
 קבר התנא רבי יצחק - חלק ב: קמו.
 קבר התנא רבי מאיר בעל הנס - חלק ב: קמו, קנג.
 קבר התנא רבי פנחס בן יאיר - חלק ב: קמב.
 קבר זבולון בן יעקב - חלק ב: קלא, קלב.
 קבר יהודיע הכהן - חלק ב: קמו.
 קבר יששכר בן יעקב - חלק ב: קלא.
 קבר רב אמי ורב אסי - חלק ב: קנ.
 קבר רבי אברהם קאליסקער - חלק ב: קמו.
 קבר רבי בנימין בן יפת - חלק ב: קמה.
 קבר רבי יוחנן בן זכאי ותלמידיו - חלק ב: קנ.
 קבר רבי יוחנן מרא דארעא דישראל - חלק ב: קנ.
 קבר רבי יוסי דמן יוקרת - חלק ב: קמה.
 קבר רבי יעקב בעל המורים - חלק ב: קענ.
 קבר רבי יצחק נפחא - חלק ב: קנה.
 קבר רבי ירמיה - חלק ב: קמו.
 קבר רבי ירמיה דמן חיפה - חלק ב: קנה.
 קבר רבי כרוספראי - חלק ב: קמה.
 קבר רבי מענדיל מוויטעפסק - חלק ב: קמו.
 קבר רבי מענדיל פרימישלאנער - חלק ב: קנג.

ימי

מפתח ערכים

מוהרנ"ת

כג

ראש השנה - יד, כט, לה, נג, נה, סו, פא.
ראש השנה באומן - נא, נב, סו, סז, עא, פ, פא, קד, קו.
חלק ב: טו, יז, יח, קסב.
הגילות אצל רבינו בזמנים ידועים - יד, כט, לה.
רדיד - סו.
רדיפה אחר הספינה - חלק ב: קס.
רדיפה אחר העגלה - כו.
רדיפות הלב - מג.
רוח גדול - סד. חלק ב: יד, קיג, קעה.
רוח גדולה - חלק ב: כ, פב, קט, קיב.
רוח טוב - חלק ב: ס, פא, קו, קס, קסא, קסג, קסה.
רוח ישרה - חלק ב: קעו.
רוח סערה - סד, עב. חלק ב: כ, קח, קיב, קיג, קטו, קסה, קעה, קפו.
רוטב - סג.
רושם - מ, פג, פו.
רחיצת יָקֵן רבינו - סג.
רחמי רבינו בלי שיעור - ט.
רחמים - חלק ב: צא.
רחמים רבים - חלק ב: קנג.
רחמנות - נב, נו, נז, קד.
רחמנות על העולם - נב.
רחמים בני רחמים - חלק ב: כה, נה.
ריח טוב - סו. חלק ב: מד.
ריקוד בעל כרחו - חלק ב: לו.
ריקוד רבינו - ג, ד, יא.
ריקודים - ג. חלק ב: כו, לו, מב, מד, מה, נג, סה, סט, עא, פה, קב, קנח, קעה, קפא, קפג.
ריקודים בשבת קודש - חלק ב: כו, לו, לח, קנה.
רך בשנים - פה, צג. חלק ב: כב, ל, נה.
רמאות - חלק ב: צט, ק, קה.
רמזים - חלק ב: מו, לא, נח, קל.
רמזים מדברי רבינו - סו, ע, פג.
רע דבק מאח - חלק ב: סו.
רעש גדול - כו, לה, נב, נג, נו, סב, סה. חלק ב: כה, קיב, קיג, קלד, קלה, קמ, קס.
רעש גדול מכני חיל - יג.

קיום הצוואה - סח, קי.
קירוב אנשים - ע, עז, פב, פג, פו, צג. חלק ב: ה, יג, לג.
קירוב רבינו למוהרנ"ת - ב, ג, מ, נה.
קירור התה - סא.
קישואים - חלק ב: קל.
קל שבקלים - חלק ב: כה.
קלוז
הנבחה הבנין - קט, קי.
הנחת יסוד הבנין - קח.
הנחת קורות הבנין - קט.
העמדת עמודי הבנין - קט, קי.
קניית שטח לקלוז - קח.
קלקול הדרך - חלק ב: כ, כא, כב, כו, לו, מט, נב.
קמצנים - חלק ב: פא.
קניית דירה - פו, צג.
קניית החנויות - יב.
קניית שטח לקלוז - קח.
קנין אגב סודר - חלק ב: כב.
קפידת רבינו על נסיעות אליו בתמידות - ט.
קפידת רבינו על שמירת הקונטרסים - ט.
קפיטן - חלק ב: עז, עט, פ, פא, פב, פה, פו, צד, צט, ק, קא, קג, קד, קה, קיב, קיג, קיד, קכו, קכו, קכח, קל, קס, קסא, קסב, קסח, קעב, קעו, קפ.
קץ הפלאות - חלק ב: צד.
קציץ (זאסדאטיל) - חלק ב: סו.
קציני אנשי שלומינו - חלק ב: ו.
קרובים עשירים - חלק ב: ג.
קריאה להסתלקות - מה.
קריאת המגילה - חלק ב: נג.
קריאת תגר - נו.
קשה להיות מפורסם - ט.
ר
ראיות מבוארות - סו.
ראיית הלבנה מתוך העננים - טו.
ראיית פני רבינו - יד, כה, כו, סב, סה, סו.
ראיית רבינו פעם אחר פעם - כו.

שגור בעל פה - כט.
 שרכנים - פד.
 שוחד - צט.
 שוחט - חלק ב: מט, נג, נה, פא.
 שוין שוין [כבר כבר] - מד.
 שולחנות וספסלים - קו.
 שומר - חלק ב: צא, קלב.
 שומרים - חלק ב: עט, פ, קלד.
 שופר - חלק ב: קע, קעב, קעד, קעה.
 שחוק - חלק ב: צא, קיב, קיד.
 שחוק גדול - חלק ב: לב.
 שחוק מכל העולם - חלק ב: לב.
 שמוותים - חלק ב: נה, עו.
 שמרימל - כג.
 שידוך - עג, חלק ב: כב, כו, לד.
 שידוך היה בת רבינו - פד, צא.
 שידוך כראוי - פד.
 שידוך מוהרנ"ת - א.
 שידוך רבינו עם אשתו השניה - כד.
 שיחות ותורות רבינו - ג, ה, יד, כו, כח, מא, מה, נח, סו, ע, פכ. חלק ב: נח.
 שיחת חולין - ה, חלק ב: נח.
 שיכור גדול - חלק ב: כ.
 שיכר - חלק ב: קל.
 שימוש רבינו - ג, יז, יט, סא, סב.
 שימת לב - כו, כז, נג, נט, סו, סז.
 שינוי למנוחה - א, פג, חלק ב: פג.
 שינת עראי - נו.
 שינת מוהרנ"ת - נט, סב. חלק ב: לו, נח, סו, פ, פג, קיג, קמו, קכב, קמא.
 שינת רבינו - ט, מב, נו.
 שיעורים קבועים - פכ.
 שיעמום - חלק ב: פא, פב.
 שיר שיתער לעתיד - חלק ב: נו.
 שירות ותשבחות - חלק ב: קכ.
 שישים נכורים - כו.

רעש המלחמה - חלק ב: עד, קס, קסח.
 רעש של השריפה - יג, מר, סד, עו.
 רפואת חבת מלכה - מג.
 רפש ומיט - כ, כז, לו. חלק ב: כה.
 רצון וכיסופים - כ, ע, עב, קח. חלק ב: ג, יד, יט, לט.
 רצון להיות איש בשר - כו.
 רצון לנסוע לרבינו - ט.
 רצון רבינו - ט, כו, מא, מב, מז, נט, סא, סב, סו, פכ, פד.
 חלק ב: א, ב, ג, נח.
 רשיון - חלק ב: כו, עט.
 רשיון מוילנא - צט, קא.
 רשע מפורסם - נא.

ש

שאיבת מים - חלק ב: פ, קיב.
 שאלה על מסירת נפש - לה.
 שאלת פי רבינו - לה, נה, נח. חלק ב: ב.
 שבועה כשבת קודש - נא.
 שבועות - יד, כ, כט, לה, ג, עא. חלק ב: קיט, קכ.
 שבה ארץ ישראל - חלק ב: יט.
 שבת הספר ליקומי מוהר"ן - כט. חלק ב: קמו.
 שבת והודיה - חלק ב: סו, צא, ק, קא, קו, קיב, קמו, קכח, קנד.
 שבת ספר האלה-בית השני - ל.
 שבת רבינו - סו. חלק ב: כ, כה.
 שבת שיחת חולין של רבינו - ה.
 שביעי של פסח - כו. חלק ב: ע, עא, קעג.
 שבירת המניעות - ט, יד, כ, כז, לה. חלק ב: ג, יט, לא, מו, קמד, קנד.
 שבעת ימי אבלות - סח.
 שבעת ימי המשתה - מב.
 שבר בעולם - יא, לט.
 שבת בארץ הקודש - חלק ב: קמא.
 שבת בראשית - לט, מט.
 שבת הנוכה - ב, ד, יד, כו, כט.

ימי

מפתח ערכים

מוהרנ"ת

כה

שמחה גדולה - יא, יז, לח, נא, עג. חלק ב: יג, כב, מד, מח, נג, סט, עא, פ, קטו, קיז, קלג, קלה, קלמ, קמו, קנה, קסב, קעה, קפא, קפג, קפת, קצ.

שמחה ושחוק - חלק ב: צא.

שמחה כראוי - חלק ב: לו, מב, מד, מח.

שמחה על ידי מילי דשמותא - חלק ב: לו.

שמחת אנ"ש - טו.

שמחת חברית מילה - חלק ב: כו, עא.

שמחת הלב - קח. חלק ב: כו, מב, מד, נג, עט, פ.

שמחת יום טוב - חלק ב: עא.

שמחת פורים - כו. חלק ב: נג.

שמחת רבינו - יד, יז, כג, מד, נא, נה.

שמחת שבת ויום טוב - חלק ב: קב, קג.

שמחת שבת קודש - חלק ב: לו, לח, מב, סה, עא, פ, קב, קמו, קנה.

שמיעת איזה דיבור מרבינו - כו.

שמיעת חדשות מרבינו - יח.

שמיעת קול העולם - סו.

שמיעת תורה מרבינו - ב, ג, ה, יד, טו, כ, כא, כה, כו, כח, כט, לח, מד, מה, נה. חלק ב: ב, מד.

שמן - חלק ב: קיב.

שמן זית - עד, חלק ב: פו, קי, קלב.

שנה אחרונה של ימי חייו - מא.

שני לקונסליר - חלק ב: צו.

שני תבשילין בסעודת רבינו - יז.

שנים מקרא ואחד תרגום - חלק ב: פ.

ש"ס משניות קמנים - חלק ב: צא.

שעה מועמת - כא, חלק ב: צא, קיב, קסה.

שערי העיר - חלק ב: עג.

שעת מלחמה - חלק ב: כה, צד, קס.

שעת סכנה - חלק ב: צא.

שעת רצון - טו.

שעת שמחה - טו. חלק ב: נג, קפא.

שפה רפה - כו. חלק ב: קבר.

שפיריזום [אלכוהול] - חלק ב: קיג.

שקיעת האש - סד. חלק ב: קיב.

שקרנים - חלק ב: קה.

שכחת ההתחזקות - פב.

שכירות בית לתפילה - קח, קי.

שכירות הספינה - חלק ב: עג, עו, צט, ק, קה, קטו, קכג, קכו, קכה, קסא, קסב, קעט, קפג.

שכירות חמורים - חלק ב: קב, קג.

שכירות סוסים - כ. חלק ב: כה.

שכר קבורה - כא.

שכרות - כ. חלק ב: פה.

שלג - חלק ב: כו.

שלג גדול - עב. חלק ב: כ.

שלווא דרבנן - חלק ב: טו, יח.

שלום ופשרה - חלק ב: לה, לו.

שלום עליכם - חלק ב: פ.

שליח - ט, מו.

שליח הבעל דבר - חלק ב: עו.

שליח מיוחד - כ. חלק ב: קלד.

שליחות מרבינו - יא, לו.

שליחת מעות לרבינו - יט.

שליחת משקאות - כג.

שלימין - חלק ב: כו.

שלימות האדם - חלק ב: נו.

שליש בקרקע - יב.

שלישי למילה - ה, יז.

שלל גדול יקר מכל הון - כו.

שליש בחינות בעשירות - יב.

שלישת צדיקים - חלק ב: קמב.

שמאל דוחה וימין מקרבת - טו.

שמואל יצחק בנימי' שְׂרָפָה - יג.

שמועה לא טובה - כ, לט. חלק ב: כה, סו.

שמועה מהסתלקות רבינו - כו, מא.

שמות הצדיקים - צט. חלק ב: טו, יז.

שמחה - יד, טו, יז, כו, לו, מד, נה, צה. חלק ב: א, טו, כ, כו, לו, סו, עט, פה, קב, קלו, קמ, קמד, קמו, קמות, קנה, קפ, קפה.

שכיה מחמת שמחה - כו.

התחזקות להיות בשמחה - ט, סב, עב. חלק ב: עא.

תורה נוראה - ה, טו, לה, מג, נה, עא. חלק ב: ב, מח.
 תורה על פסוק "ואיה השה לעולה" - כט.
 תורה על פסוק "ויהי נא פי שנים" - טו.
 תורה על פסוק "מכבי נהרות חבש" - יא.
 תורה עמוקה מאד מאד - כט.
 תורה שהיא כלליות נפלא ונורא - כו.
 תורות

אכירת תורות - כג, כו, נג, נט.
 תורות ושיחות נפלאות - ג, ה, כט, פב. חלק ב: מד.
 תורות ושיחות ומעשיות נוראות - יד, כו, כט, מא, מב, מה, נח, פב.
 תיבה - כו, סח. חלק ב: קלד.
 תינוק - ה, ט, יא, חלק ב: כו, לא, סח, עא.
 תינוקת - חלק ב: מז.
 תיקון הגג - יט, קי.
 תיקון הכללי - ט, מו, סו, עב, צח, צט.
 תיקון הנפש - כו. חלק ב: כה.
 תיקון הספר - כו.
 תיקון העולם לדורות - כו, סו.
 תיקון הצות - ד.
 תיקון ליל שבועות - כב. חלק ב: קב.
 תיקון נפשות - כג.
 תיקון נשמות - מו, מט, נח, נט.
 תיקון נשמת רבי חיים ויטאל - ט.
 תיקונים - חלק ב: ו.
 תיקונים נפלאים - כו, צט. חלק ב: טו.
 תירוץ לפני רבינו על נסיעה איליו - ט.
 תל - עו.
 תלמיד חכם - חלק ב: עו, קה.
 תלמידים הגונים כשרים כאמת - פו.
 תנועות משונות - חלק ב: נט.
 תנועת הספינה - חלק ב: קו.
 תנוד - סה.
 תענית - חלק ב: קלד, קמא.
 תפילה בהתלהבות - חלק ב: נט.
 תפילה בכוונה - פג.

שרופה באש - חלק ב: קסח.
 שרים - חלק ב: עט.
 שריפה באומן - סד.
 שריפה במולמשיין - עח.
 שריפה בניקולאייב - חלק ב: נג.
 שריפה גדולה כברדימשוב - עח.
 שריפה גדולה כברסלב - יג, מד.
 שריפה גדולה בנעמרוב - עו, עו, עח.
 שריפות - מד, עח.
 שריפת בית מוזהרנ"ת - עו.
 שריפת בית רבינו כברסלב - מד, מו, מז, פו, צב.
 שריפת הכתבים - נט, סה, עט.
 שריפת הספר הקדוש - כו. חלק ב: לו.
 שריפת כמה בתים גדולים - יג.
 שריפת כמה נפשות - עו.
 שריפת ספרים פסולים - חלק ב: קיב.
 שש שנים רצופים - פג.
 שתויים - חלק ב: נח.
 שתיית לחיים - חלק ב: נג.
 שתיקת רבינו - לט, סג.

ת

תאוות - פו. חלק ב: נו.
 תאות ניאוף - חלק ב: נו.
 תבנית הספינה - חלק ב: עט.
 תבשיל - יז. חלק ב: קכט.
 תה עם חלמון ביצה - סא.
 תהלים - חלק ב: צא, צד, קח, קטו, קמד.
 תוכחה - חלק ב: לו, מג.
 תוקע - חלק ב: קעד.
 תורה בכל שבת - לט.
 תורה גבוה - ג, ה, לט.
 תורה ממה שעובר בעולם - כו, לט.
 תורה מענין המשכת רוחו של משיח - טו.
 תורה מענין שכירת מניעות - טו.

ימי

מפתח ערכים

מוהרנ"ת

כו

תפילה בציבור - סב.

תפילה בשמחה - חלק ב: כו, פ, קמז.

תפילה יחד בראש השנה - נג, פא, קו, קי.

תפילה לבוא לארץ ישראל - חלק ב: ג.

תפילה לתיקון הכללי - צח.

תפילה על הילד החולה - יא.

תפילה על העגלה - מז.

תפילה על ציון רבינו - חלק ב: י.

תפילה על רבינו - כ, כו, לג.

תפילות על הנזירות - קו.

תפילין - כו, חלק ב: יג, כה, כו, צא, קח, קיב, קמז.

תפילין כשרים ויפים מאד מאד - לט.

תפילין של רבינו - לט, נו.

תפילת הרב מבארדיטשוב - לה.

תפילת נעילה - נה.

תפילת רבינו - טו, כא, כו.

תקיעת שופר - חלק ב: קעב, קעה.

תקנה - חלק ב: קטו.

תרנגולת - חלק ב: פ, פא.

תשואות חן - חלק ב: פז.

תשואת המאטראסין - חלק ב: פא.

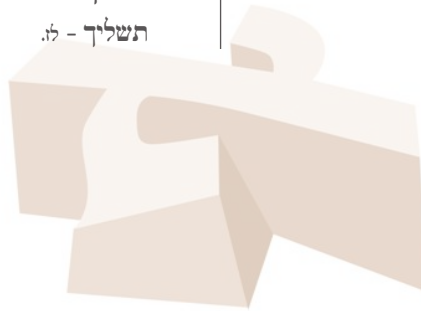
תשובה - טז, צמ, קא, קד. חלק ב: יג, נב, סא, סו, סז, צו, קטו.

התעוררות לתשובה - חלק ב: כמ.

תשובה בעד ישראל - לט.

תשוקה גדולה - יד, נט. חלק ב: ל.

תשליך - לו.

מפתח המקומות

ג

גאלימא - חלק ב: פמו, צא, צג, צד, צו, צז, צט, קא, קפג.

ד

דאשיב - כ, סח, עג. חלק ב: יא.
דומימא - חלק ב: קטו, קס.
נהר הדינעפר - חלק ב: מו, נב.

ה

חוסקייע - חלק ב: צא, צג, צד, צו, צז, צט, ק, קה.
הים הלבן - חלק ב: יט, עו.
הים השחור - חלק ב: יט, קיב.
היסין - חלק ב: כ, כא, כב.

ו

וואלשיסק - ד, לו.
מדינת וליהאי - לט.

ז

זסלב - יז, יט, כ, כא, כג, מא.
זלאטיפאלייע - פר. חלק ב: כח, כט.

ח

חועדירובקע - חלק ב: נג.
חיפה - חלק ב: קנו, קנט, קס, קסא.
חמעלניק - חלק ב: טו.
חרסאן - חלק ב: פר.

א

אדעם - חלק ב: י, יג, יח, יט, כב, כה, לא, למ, מא, מה, מו, נג, נו, נח, נט, סג, סד, סה, סו, סז, סח, עא, עג, עד, עה, עו, עז, עט, פ, פד, פו, פט, צ, קד, קכג, קכה, קפג, קפה, קפו, קפט.

אומשקוב - חלק ב: פר.

אומאן - מא, מוג, מוה, מו, מוז, מוח, מט, ג, נא, נב, נה, נח, סו, סז, עב, עד, פ, פא, פג, קד, קו, קה, קי. חלק ב: י, יא, יג, יד, טו, יז, יח, יט, כ, כא, כב, כג, כו, לו, קסב.

אוסטרהא - יט, כט.

אוסטריך - חלק ב: צד.

איזמיר - חלק ב: קטו.

איטליה - חלק ב: עט, קד.

אירופה - חלק ב: קיד.

אלכסנדריא - חלק ב: נג.

אלכסנדריא של מצרים - חלק ב: יט, פט, צד, צט, ק, קד, קיג, קיד, קטו, קכ, קכג, קכה, קכט, קלד, קגד, קסא, קסב, קסג.

אמריקא - חלק ב: פב.

ארמאקייא - חלק ב: קפג, קפג.

ב

באפאלייע - חלק ב: יג, יד, כא.

ביאלע - חלק ב: צד, צו.

בירוט - חלק ב: צט, ק, קל.

בראד - כה. חלק ב: לד, קלו.

בראהיליב - חלק ב: נח.

ברדיטשוב - לו, לח, לט, מב, מט, סח, עה. חלק ב: טו.

ברסלב - ד, ט, יג, יד, טו, יז, יט, כ, כג, כה, כו, כח, לג, לח, מא, מב, מד, מו, מוח, סח, ע, עא, עב, עג, עד, עה, עז, עט, פח, צ, ק. חלק ב: יא, כא, כב, לא, סו, עא.

ימי

מפתח המקומות

מוזרנ"ת

כט

ט

מבריה - חלק ב: ב, קמו, קמו, קנד, קנה.

טולטשין - ב, כו, עה. חלק ב: יח.

טיראוויצע - חלק ב: יג, כו, כח, לט, נו.

טעפליק - כ, כא, מו, מו, מו, עב, עג, ער. חלק ב: כ, כא.

משערנביל - חלק ב: ו.

משערין - ער, צה. חלק ב: כב, כח, לב, לג, לר, לח, למ, מא, מב, מר, מו, מו.

משערקאם - צט. חלק ב: לא, מב.

משרניקולם - חלק ב: קב, קעה, קעו.

י

יאליסיוועט - חלק ב: נג.

יופקוביץ - חלק ב: מר.

יפו - חלק ב: קבו.

ירושלים - חלק ב: צו, קלד.

מדינות ישמעאל - חלק ב: צד, קב, קבה, קבח.

ל

לאדיזין - יא, מו, מו.

לבוב - ט.

לימיסון - חלק ב: קס.

ליניץ - ב.

למברג - יד, כו, כו, כח, כט, לא, לר, מא, נב, סו.

מ

מאהלוב - ה, יד, טו, מו, יט, כ, כג, כו, כו, כח, מא, ער, עה, פ, צ.

מאלדאביע - לט.

מארחווע - כ.

מדודיבקע - ב, ג, יא, יז, ער, צה. חלק ב: כו, כט, לג, לט, מב, מר.

מירון - חלק ב: קמו, קמו.

מו'בוו' - יב, לג, ע, ער, ק. חלק ב: נט.

מעיראד - חלק ב: לג.

מצרים - חלק ב: פט, קיג, קיד, קבח.

נ

נאווריש - יד, יז, יט, מא.

נוכסליץ - חלק ב: מר.

ניקולאייב - חלק ב: י, יג, מא, מב, מו, מו, נב, נג, נר, נה, פר.

נעמירוב - א, ג, מ, יד, טו, יח, כ, כג, כד, כו, כח, כט, לג, לר, לח, מב, סח, ע, עא, עב, ער, עה, עז, עז, עח, פב, פח, צ. חלק ב: נו, נט.

ס

סאלמע - חלק ב: קסו, קסט.

סאקיס - חלק ב: קסת, קעא, קעב, קעג, קעה.

סוביטוב - חלק ב: מר.

סטאמבול - חלק ב: מ, יח, כה, סד, עט, פר, פו, פח, פט, צא, צד, צט, ק, קא, קג, קיב, קיד, קטו, קב, קנג, קבה, קבח, קכט, קלד, קסב, קסה, קעג, קעה, קפד.

סיאה - חלק ב: קסת, קעא.

סלוניקי - חלק ב: קטו, קבה.

ע

עכו - חלק ב: כה, קנג, קבו, קל, קס.

פ

מדינת פאליסע - יז.

פולין - קח.

פמריקובקע - חלק ב: נג.

פיטוצקע - חלק ב: קפט.

פיטשרע - כו.

פעמערבורג - נא. חלק ב: לה, מו.
פרמיסלא - חלק ב: קב.

צ

צור - חלק ב: קל.
צידון - חלק ב: יט, קטו, קיח, קכג, קכו, קל, קלא, קלב, קלג.
צפת - חלק ב: ב, קטו, קיח, קכג, קל, קלב, קלג, קלד, קמה, קנה, קנו, קנו, קסו, קעד.

ק

קאמינקע - חלק ב: כט, לא, לב.
קושטא - חלק ב: עז, עח, פט, קה, קפד.
קושטנדינא - חלק ב: פט, קעה, קעט, קפב.
קיברויץ [קפריסין] - חלק ב: קס, קסו.

קראסני - כו.

קראקע - חלק ב: מז, נב.

קרימינמשאק - יז, עד, פה, צא, קי. חלק ב: לא, לט, מא, מב, מד, מה, מו, מז, נ, נב.

קרמיניץ - יד.

ר

רודים - חלק ב: כה, קסג, קסה.
כפר רוסאשי - חלק ב: כא.

ש

שאריראד - א, ג, יח.
שיקלאב - חלק ב: נא.

מפתח האישים

רבי גדליה מליניץ - ב.

רבי גרשון נכד המגיד - חלק ב: כח, כט, לב, לד.

ד

רבי דב - גג. חלק ב: טו, לה, לו, לח.

רבי דוד בן הרב מחמעלניק - חלק ב: מז, יח, קמו.

רבי דוד צבי חותן מוהרנ"ת - א, יד, טו, כ, כג, כה, כו, כח, עד.

ה

האר"י ז"ל - טו. חלק ב: קלח, קמב, קנה.

הרב מאפמא - ק. חלק ב: יח.

הרב מסקאליץ - חלק ב: קלה, קלמ, קנה.

רבי העניך מנעמרוב - חלק ב: נו, סה, עד, עה.

ז

רבי זאב ב"ר יעקב יוסף - חלק ב: לד, לה.

רבי זאב משרניאוסטריר - חלק ב: קנג.

רבי זאב מבולטע - חלק ב: קלה.

רבי זאב מטראוויצע - חלק ב: נח.

רבי זאב מטראסמנעץ - חלק ב: כה.

רבי זאב מקרוסניסילקע - חלק ב: כט.

רבי זלמן מאומן - קי. חלק ב: כב.

זלפה - חלק ב: קנא.

ח

חולדה הנביאה - חלק ב: קנא.

חיה בת רבינו - נו, סח, פד, צא, צה. חלק ב: מה.

א

רבי אבא הסרסור - חלק ב: עג, פ.

רבי אבא שו"ב - חלק ב: קנה.

אביגיל - חלק ב: קנא.

אברהם אבינו - חלק ב: כו, כז, עא, קמב.

רבי אברהם דב הגאון מחמעלניק - עד. חלק ב: טו.

רבי אברהם מילקא - חלק ב: קטו, קנא.

רבי אברהם מזויניראדקע - חלק ב: כו.

אדל בת רבינו - מו, קי. חלק ב: מה.

רבי אהרן - חלק ב: קבח.

רבי אהרן הרב מברסלב - עב, פו, קי.

רבי אהרן חתן רבינו - חלק ב: נא.

רבי אהרן יהודה - חלק ב: נט, עה.

רבי אהרן מגראניב - חלק ב: קמד.

רבי אהרן מסלוניקי - חלק ב: קטו, קכג, קכה, קבח.

רבי איצילע מלאדיזין - חלק ב: נו.

רבי איציק מטורנפול - חלק ב: קסו.

רבי אליהו הגאון מוילנא - חלק ב: עו.

אלישבע בת עמינדב - חלק ב: קנא.

אסתר המלכה - חלק ב: קנא.

הסופר המפורסם רבי אפרים - לט.

ב

בלחה - חלק ב: קנא.

רבי בן-ציון חתן ר"י - חלק ב: כו.

רבי בער מליפאויץ - חלק ב: עט.

רבי ברוך ממעזיבזו - ב, ג, ק.

ג

דוקטור גארדע - יט.

רבי ישראל - חלק ב: קלד, קלה.
 רבי ישראל נכד רבינו - חלק ב: ו.

ל

הגרף לאנדוראן - חלק ב: צד.
 רבי לוי יצחק מבארדימשוב - לח, למ, מט, סח.
 רבי ליממן - חלק ב: נה.
 רבי לייב אשכנזי - חלק ב: קה.
 רבי לייב בן רבי חייקיל - חלק ב: מד.
 רבי לייב דאבראוונער - חלק ב: יג.
 רבי לייב חיקעס - חלק ב: קפב.
 רבי לייב ממאהלו - עד, עה, עו.
 הרב לייבוש הגאון מוואלמישיסק - ד, לו.
 רבי לייבל מטראוויצע - חלק ב: יג.
 רבי לייזר דיין - יד.

מ

רבי מאיר בן מוהרנ"ת - י, לו.
 מיכל משרת רבינו - כו.
 רבי מנדיל - צט.
 רבי מנדיל מהפרושים - חלק ב: קלד.
 רבי מנדיל משולמשיין - חלק ב: כא, כב, כו, לב, מב, מו, נב, סד, סט, ע.
 רבי מנדיל ויטפסקר - חלק ב: קמו.
 רבי מרדכי הנניד - קו. חלק ב: כד.
 רבי מרדכי - חלק ב: כו.
 רבי מרדכי מטעפליק - מז, מח.
 רבי מרדכי ממשרנוביל - חלק ב: ו.
 רבי מרדכי מכפר הועדירובקע - חלק ב: נג, נד, נה, נו.
 מרים בת רבינו - ד, לו, סח, סט. חלק ב: קמב.
 רבי משה גבאי - חלק ב: קטו, קיח.
 רבי משה יונה - חלק ב: קנה.
 רבי משה מברסלב - יט.

רבי חיים ויטאל - ט.
 רבי חיים נחום בן רבי שמואל מזורין - חלק ב: כב.
 רבי חיקל - חלק ב: כח, מב.

י

יאקאפ מדוויכמיש - חלק ב: עט.
 רבי יהודה - חלק ב: קיח, קכו.
 רבי יהודה אליעזר - צג, צט. חלק ב: י, יג, נט, ס, סא, סו, סז, סט, ע, עא, עט, פ, פב, פה, צא, צד, קו, קח, קיא, קיב, קטו, קכא, קכד, קכה, קלד, קלה, קמג, קמז, קסד, קפד, קפו.
 רבי יהודה בר אלעי - חלק ב: קמה.
 רבי יהושע מזורין - יא.
 רבי יודל - חלק ב: לג, לד, לו, לח, מב, מג, מד.
 יוכבד אם משה ואהרן - חלק ב: קנא.
 רבי יוסי דמן יוקרת - חלק ב: קמה.
 רבי יוסף פרנצוויז - חלק ב: עו.
 רבי יוסף שמואל - נ.
 רבי יוסף הירש - חלק ב: כט.
 רבי יוסקא חתן רבינו - ט, טו, עב, עד. חלק ב: טו, כב, סג, סז.
 רבי יחיאל אחי רבינו - לג, נה, סב.
 רבי יחיאל מצפת - חלק ב: קטו, קכא.
 רבי יעקב הבעל מגיח - לט.
 רבי יעקב חזן - חלק ב: צב, צד.
 רבי יעקב יוסף - פר, צא, צה. חלק ב: יד, לג, לד, לה, לו, לח, מו.
 רבי יצחק אייזיק חתן רבינו - ג, ק, קי. חלק ב: מו, נא.
 רבי יצחק בן מוהרנ"ת - כו, צט.
 רבי יצחק התנא - חלק ב: קמז.
 רבי יצחק חתן המגיד - חלק ב: כו.
 רבי יצחק נפחא - חלק ב: קנה.
 רבי יקותיאל - חלק ב: כח.
 רבי ישעיה ממשערקאס - חלק ב: לו.
 רבי ישעיה חתן הרב - חלק ב: כט.

ימי

מפתח האישים

מוהרנ"ת

לג

ר

רבי ראובן יוסף - חלק ב: ב.

ש

רבי שאול הכהן מבראד - חלק ב: קלו, קלמ, קמא.

רבי שכנא בן מוהרנ"ת - ג.

רבי שלמה אלקבץ - חלק ב: קלח.

הרב שלמה בן רבי לייב - חלק ב: מא, מב, מה, מו, מז, נ, נב, נג.

הילד הקדוש שלמה אפרים - ה, יא.

רבי שמואל - יט.

רבי שמואל אייזיק תלמיד רבינו - חלק ב: כג.

רבי שמואל בן רבי רב - חלק ב: מד.

רבי שמואל יצחק - יג.

רבי שמעון - חלק ב: פט.

רבי שמעון בן יוחאי - מו, קמד.

רבי שמעון ברסליר - חלק ב: פט.

רבי שמעון תלמיד רבינו - כו, מו, נט, סג, סה, עב, עג, עד. חלק ב: יג, כה.

שכנא בן מוהרנ"ת - ג, צח, צט.

שמחה ברוך נכד רבינו - קי.

שרה בת רבינו - יז, ק, קי. חלק ב: מה, מז.

רבי משה מפאליע - חלק ב: כא.

רבי משה צבי הרב מסאווראן - קיא. חלק ב: נו.

רבי משה קורדובירו - חלק ב: קלח.

נ

ר' נחמן נתן - מא, ג, נו, קו.

רבי נפתלי תלמיד רבינו - ד, מ, יח, כ, כו, לג, לה, לח, לט, מב, מד, מוה, ג, נד, נו, נט, סח, עב, עד, עה, פ, קי. חלק ב: יג, כא, כד, כה, כו.

פ

פיגא בת רבינו - ד.

פיגא סאסיא נכדת רבינו - ק.

רבי פייביש - חלק ב: קלו, קמא.

רבי פינחס חתן רבינו - לו, סט.

האלמנה פעריל אחות רבינו - חלק ב: קלה, קלו.

צ

רבי צבי מהפרושים - חלק ב: קסו.

רבי צבי מנעמרוב - חלק ב: לה, נו, נח, סד, סה, עא, עה, עו, עט.

צפורה אשת משה - חלק ב: קנא.

מפתח הזמנים

א. אחר פסח תקס"ו - יא.	שנת תק"ם - א.
ב. אחר שבועות תקס"ו - יא.	חמשה עשר בשבט תק"ם - א.
ג. יום א' ה' מנחם אב תקס"ו - יא.	שנת תקנ"ב - א.
ד. סוף תקס"ו - יב.	שנת תקנ"ג - א.
ה. שנת תקס"ז - יב, יד.	שבת נחמו תקנ"ג - א.
ו. יום הכפורים תקס"ז - יג.	שנת תקנ"ו - א.
ז. מוצאי יום הכפורים תקס"ז - יג.	חג הסוכות תקנ"ו - א.
ח. יום ה' י"ג תשרי תקס"ז - יד.	שנת תקס"ב - ב.
ט. סוכות תקס"ז - יד.	אלול תקס"ב - ב.
י. שבת חנוכה תקס"ז - יד, טו.	שנת תקס"ג - ב.
יא. אחר פורים תקס"ז - יח.	ראש השנה תקס"ג - ב.
יב. אחר פסח תקס"ז - יט, כ.	ראש חודש כסלו תקס"ג - ג.
יג. קיץ תקס"ז - כו.	שבת חנוכה תקס"ג - ב.
יד. ערב שבועות תקס"ז - כ, כא.	ראש חודש שבט תקס"ג - ב.
טו. שבועות תקס"ז - כ.	פורים תקס"ג - ג.
טז. אלול תקס"ז - כד.	ראש חודש ניסן תקס"ג - ג.
שנת תקס"ח	קיץ תקס"ג - י.
א. ראש השנה תקס"ח - כה.	שנת תקס"ד - ד, ה.
ב. ערב פסח תקס"ח - כו.	כ' כסלו תקס"ד - ד.
ג. י"ט אייר תקס"ח - כו.	אחר שבת חנוכה תקס"ד - ד.
ד. שבועות תקס"ח - כו.	סמוך לשבת נחמו תקס"ד - ד.
ה. סוף שנת תקס"ח - לא.	שנת תקס"ה - ו.
ו. שנת תקס"ט - מא.	חורף תקס"ה - ח, ט.
א. ראש השנה תקס"ט - לא.	שבת ראש חודש חשון תקס"ה - ד, ה.
ב. יום הכפורים תקס"ט - לג.	סמוך לראש חודש ניסן תקס"ה - ה.
ג. קיץ תקס"ט - לט.	בין פסח לעצרת תקס"ה - ו, ט.
ד. בין פסח לעצרת תקס"ט - לד.	אחר שבועות תקס"ה - ט.
ה. ערב שבת ח' מנחם אב תקס"ט - יא.	שנת תקס"ו - י, יא, יד.
ו. שנת תק"ע - מא.	אחר יום טוב תקס"ו - י, יא.
א. ראש השנה תק"ע - לו.	סמוך לחנוכה תקס"ו - י.
ב. אחר סוכות תק"ע - לט.	
ג. שבת בראשית תק"ע - לט.	

ליל שבת קודש כ"ה אדר תק"ע - מב.

שבת הגדול תק"ע - מג.

אחר פסח תק"ע - מא.

יום ג' ד' אייר תק"ע - מז.

יום ד' ה' אייר תק"ע - נ.

שבועות תק"ע - נ.

שנת תקע"א - פא, צ.

ראש השנה תקע"א - נב, נג.

ערב יום הכיפורים תקע"א - נד.

יום ג' י"א תשרי תקע"א - נה.

יום ה' י"ג תשרי תקע"א - נו.

ערב סוכות תקע"א - נז, נח.

יום א' דסוכות תקע"א - נו.

יום ב' דסוכות תקע"א - נח.

יום ד' דסוכות תקע"א - נט, סב, סו.

יום ד' י"ז שבט תקע"א - עד.

סמוך לערב ראש חודש שבט תקע"א - עב.

ערב ראש חדש שבט תקע"א - עב, עד.

יום ה' כ' שבט תקע"א - עד.

ערב ראש חדש תמוז תקע"א - פ.

ערב ראש השנה תקע"ב - פא.

שנת תקע"ב - פה, צא.

ראש השנה תקע"ב - פ, פא, קו.

סמוך לפורים תקע"ב - פד.

שנת תקע"ג - פז, צב.

סמוך לראש השנה תקע"ד - פו.

שנת תקע"ד - צג.

ראש השנה תקע"ד - פו.

יום ה' ב' אלול תקע"ד - צה.

שנת תקע"ה - צו.

שנת תקע"ו - צז.

שנת תקע"ז - צח.

שנת תקע"ח - צח.

שנת תקע"ט - צט. חלק ב: ג, ז, יד.

שנת תק"פ - חלק ב: ז, ט.

סמוך לפסח תק"פ - חלק ב: י.

ל"ג בעומר תק"פ - חלק ב: יא.

אחר שבועות תק"פ - חלק ב: יב.

ערב ראש חודש אב תק"פ - חלק ב: יג.

שבת חזון תק"פ - חלק ב: יג.

אלול תק"פ - חלק ב: לט.

שנת תקפ"א - צט. חלק ב: יז.

ראש השנה תקפ"א - חלק ב: טו.

חמשה עשר בשבט תקפ"א - חלק ב: טו.

קיץ תקפ"א - חלק ב: עד.

סוף שנת תקפ"א - צט.

שנת תקפ"ב - צט.

ראש השנה תקפ"ב - קו. חלק ב: יז.

יום ה' כ"ד טבת תקפ"ב - חלק ב: כ.

ערב ראש חודש שבט תקפ"ב - חלק ב: יט, כא.

שבת שירה תקפ"ב - חלק ב: לא.

חמשה עשר בשבט תקפ"ב - חלק ב: לה, לו.

ערב ראש חודש אדר תקפ"ב - חלק ב: מו.

פורים תקפ"ב - חלק ב: נג.

שבת הגדול תקפ"ב - חלק ב: סה.

ערב פסח תקפ"ב - חלק ב: סו.

שביעי של פסח תקפ"ב - חלק ב: ע.

יום ו' כ"ח ניסן תקפ"ב - חלק ב: עט.

יום ד' י"ז אייר תקפ"ב - חלק ב: צט.

ל"ג בעומר תקפ"ב - חלק ב: קה.

יום ה' ג' סיון תקפ"ב - חלק ב: קיג.

שבועות תקפ"ב - חלק ב: קיט, קכ.

איסרו חג שבועות תקפ"ב - חלק ב: קכג.

יום א' כ' סיון תקפ"ב - חלק ב: קלב.

יום ה' כ"ד סיון תקפ"ב - חלק ב: קלד.

ערב ראש חודש תמוז תקפ"ב - חלק ב: קמז.

ערב ראש השנה תקפ"ג - חלק ב: קעג.

שנת תקפ"ג - צט.

ראש השנה תקפ"ג - חלק ב: קסב, קע, קעב, קער, קעה.

ראש השנה תקפ"ז - קד.
 חשוון תקפ"ז - קה.
 יום ג' ה' אלול תקפ"ז - קה.

שנת תקפ"ט

סוף תקפ"ט - קו.
 שנת תק"צ - קח.
 ראש השנה תק"צ - קו, קח.
 שנת תקצ"א - קח.
 שנת תקצ"ב - קט, קי.
 חשוון תקצ"ב - קח.

שנת תקצ"ג

ראש השנה תקצ"ג - קי.
 ראש חודש כסלו תקצ"ג - קי.

שנת תקצ"ד

ראש השנה תקצ"ד - קי.
 חנוכה תקצ"ד - קי.
 שנת תקצ"ה - קיא.
 ראש השנה תקצ"ה - קי.

יום א' ו' תשרי תקפ"ג - חלק ב: קעו.
 ערב יום כיפור תקפ"ג - חלק ב: קעה, קעט.
 א' דסוכות תקפ"ג - חלק ב: קפ, קפא.
 א' חשוון תקפ"ג - חלק ב: קפד.
 שבת קודש וירא תקפ"ג - חלק ב: קפו.
 יום ה' בשלח תקפ"ג - חלק ב: קצ.
 פסח תקפ"ג - חלק ב: ס, סד, סח.

שנת תקפ"ד - צט.

פורים תקפ"ד - צט.
 יום ו' י"ט אדר-ב' תקפ"ד - צט.
 תשעה באב תקפ"ד - צט.
 אלול תקפ"ד - ק.

שנת תקפ"ה

יום א' י"א תשרי תקפ"ה - קא.
 כ"ד תשרי תקפ"ה - קב.

שנת תקפ"ו - קד.

אחר ראש השנה תקפ"ו - קג.
 ראש חודש אלול תקפ"ו - קד.
 יום א' דסליחות תקפ"ו - קד.
 שנת תקפ"ז - קד, קי.

מפתח התורות

ליקוטי מוהר"ן

תחילת ליקוטי מוהר"ן - "כ"י ל'א תשכ"ח מפ"י זרע"ו" - מת. חלק ב: צד.

תורה ח' - "ראיתי מנורת זהב" - ב.

תורה י' - "ואלה המשפטים" - חלק ב: סמ.

תורה י"ז - "ויהי הם מריקים שקיהם" - יא.

תורה כ' - "מ' תקונין" - חלק ב: א, ב, ג, קיב.

תורה ל' - "מישראל דסכינא" - טו. חלק ב: עא.

תורה ל"ה - "אשרי העם-זרקא" - יא.

תורה ל"ז - "דרשו ה' ועווו" - חלק ב: מט.

תורה מ"ט - "לשמש שם אוהל בהם" - ג.

תורה נ"ב - "הניעור בלילה" - חלק ב: מר.

תורה נ"ד - "ויהי מקץ-זכרון" - חלק ב: נח.

תורה נ"ה - "אבא שאול אומר" - חלק ב: נח.

תורה נ"ו - "וביום הכיבורים" - ט.

תורה ס' - "פתח ר' שמעון" - יב.

תורה ס"א - "חדרי ר' שמעון" - כה.

תורה ס"ג - "סוד כוונת המילה" - ה.

תורה ס"ה - "ויאמר בוועז" - יא, נח, נט.

תורה ס"ז - "ויהי נא פי שנים" - טו, כ, למ, ע. חלק ב: א, לא.

תורה ס"ז - "ויבן את הצלע" - כג.

תורה קב"ט - "ארץ אוכלת יושביה" - חלק ב: א.

תורה קנ"ה - "אריכת אפיים" - חלק ב: א, ב.

תורה קצ"ה - "בצר הרחבת ל"י" - חלק ב: קעו.

תורה ר"ה - "תיקון הכללי" - ט.

תורה רס"ב - "וישיקווי בכבי מסכתי" - יא.

תורה רפ"ב - "אומרה לאלקי בעודי" - טו. חלק ב: נט, קמא.

ליקוטי מוהר"ן תנינא

תורה א' - "תקעו-ממשלה" - לא.

תורה ר' - "ואת העורכים" - לה.

תורה ה' - "תקעו-אמונה" - לו, סו.

תורה ח' - "תקעו-תוכחה" - נב, נג, עא. חלק ב: נו, עו.

תורה י"ב - "איה מקום כבודו" - כט.

תורה כ"ג - "בענין השמחה" - חלק ב: לו.

תורה כ"ה - "התבודדות" - צט.

תורה מ' - "מי שידע מא"י" - חלק ב: א, כו, מת.

תורה מ"ו - "מסירת נפש" - יד.

תורה ס"ו - "הצדיק הוא מוכרח לעשות וכו'" - למ.

תורה ס"ז - "בראשית-לעיני כל ישראל" - למ, מט, עח.

תורה ע"ג - "תהלים מסוגל לתשובה" - חלק ב: צד.

תורה ע"ה - "ואתחנן" - נא. חלק ב: א, מר.

תורה צ"ב - "תיקון למקרה לילה" - ט.

סיפורי מעשיות

מעשה א' - "מאבירת כת מלך" - יא.

מעשה ז' - "מזבוב ועכביש" - כד.

מעשה ח' - "מרב וכן יחיד" - כד.

מעשה י"א - "מהבנים שנחלפו" - מ, מא.

מעשה י"ב - "מבעל תפלה" - מא.

מעשה י"ג - "מהז' בעמלירם" - מ, מא, מב, מג, סו.

שיחות הר"ן

שיחה א' - סו.

שיחה פ"ז - למ.

שיחה קס"ב - כו, מא, עב.
 שיחה קס"ג - מ, כו.
 שיחה ק"ע - מ.
 שיחה קע"ה - מר.
 שיחה קפ"ה - מא, ג, מז.
 שיחה קפ"ו - מז.
 שיחה קצ"א - מא.
 שיחה קצ"ז - פב.
 שיחה ר"ב - ג.
 שיחה רי"ז - נח.
 שיחה רב"ה - ט.
 שיחה רמ"ו - סד.
 שיחה רס"ג - ג.
 שיחה שמ"ו - כט.
 שיחות ת"ג-ת"ו - פא.
 שיחה תקע"ד - ט.
 שיחה תקפ"ד - ל.

שיחה צ"ג - יד.
 שיחה קב"ה - לח.
 שיחה קל"א - ג.
 שיחה קמ"א - ט.
 שיחה קצ"ה - לה.

חיי מוהר"ן

שיחה מ"ה - לט.
 שיחה פ"ב - טו.
 שיחה פ"ד - לא.
 שיחה כ"ח - יא.
 שיחה ק"ד - מט.
 שיחה קמ"ז - ג.
 שיחה קב"א - יז.
 שיחה קב"ו - יד.
 שיחה קנ"א - יא, יג, יז.

